

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 08188142 1

gle

* OKE

KIAIE

121

A
HIGHER SANSKRIT GRAMMAR.

A
HIGHER SANSKRIT GRAMMAR

FOR THE USE OF SCHOOLS AND COLLEGES.

BY

MORESHWAR RA'MACHANDRA KA'LE. B. A.

Author of the 'Sāhityasārasaṅgraha' &c. &c.

SECOND EDITION

Revised and Enlarged.

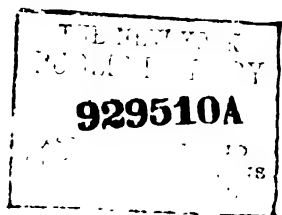
BOMBAY

GOPA'L NA'RA'YEN & Co.;
BOOKSELLERS & PUBLISHERS, KA'LKA'DEVI ROAD.

1898. ✓

Price Rupees Three.

Rs. 3

REGISTERED UNDER ACT XXV OF 1867.
ALL RIGHTS RESERVED BY THE PUBLISHERS,
GOPAL NARAYEN & Co.

Printed at The S'ARADA'KRĪDANA Printing Press,
Girgaon, Bombay.

DEDICATED
TO
THE REV. D. MACKICHAN, M. A. D. D.
PRINCIPAL, WILSON COLLEGE,
SOMETIME VICE-CHANCELLOR OF THE
UNIVERSITY OF BOMBAY,

AS A MARK OF GREAT RESPECT AND ADMIRATION

BY THE AUTHOR.

7

IN THE PRESS.

A SMALLER SANSKRIT GRAMMAR

ADAPTED TO MEET THE WANTS OF JUNIOR STUDENTS.

BY

M. R. KA'LE B. A.

Works by the same Author.

	Rs.	as.	ps
Hitopades'a with a brief Sanskrit commentary.....	0	12	0
The same with introduction and copious notes	1	0	0
Vicramorvas'ya with a copious commentary	1	0	0
The same with a literal translation	1	8	0
„ introduction and notes	2	0	0
Bana's Kâdambari (Part I.) with a commentary, abstract of the whole story and introduction in Sanskrit	3	12	0
„ (Part II.) with introduction and notes	2	8	0
The two parts handsomely bound together	6	0	0
Bhartṛhari's Niti and Vairāgya S'atakas by M. R. Kāle, B. A. and M. B. Gurjar, B. A. with an English translation and notes	1	8	0
Kalidāsa's Raghuvamśa, Part I., Cantos I.-VII. with prose construction, copious notes in Sanskrit illustrating and amplifying Mallinātha's commentary, an English trans- lation and copious notes, handsomely bound	2	8	0

Kālidāsa's S'akuntalā with the commentary of Rāghava- bhatta.....	1	0	0
„ with literal English translation, notes, and introduction	2	8	0
Bhāṭṭikāvya, Part I., Cantos I. - V. with Jayamangala's com- mentary, extracts from the commentary of Bharata- Mallika, a literal English translation and notes	2	0	0

Apply to MESSRS GOPAL NARAYEN & Co.

Booksellers and Publishers.

Kālbādevi Road, Bombay.

Or to the Manager,

VAZE & CO

S'A'RA'DA'WIDAN PRESS, GIRGAON POST, BOMBAY.

Girgaon Back Road Bombay.

CONTENTS.

CHAP.	PAGE.
I. The Alphabet	1
II. Rules of Sandhi (I. Svarasandhi; II. Halsandhi; III. Visargasandhi)	12
III. Subanta or Declension of Nouns, substantive and adjective	34
IV. Pronouns and their Declension	94
V Numerals and their Declension	110
VI. Degrees of Comparison	120
VII. Compounds	123
VIII. Formation of Feminine Bases	193
IX. Secondary Nominal Bases derived by the Addition of the Taddhita or Secondary Affixes	208
X. Gender	231
XI. Avyayas or Indeclinables (1 Prepositions, 2 Adverbs, 3 Conjunctions, 4 Particles and 5 Interjections)	238
XII. Conjugation of Verbs	253
XIII. Parasmaipada and Atmanepada	421
XIV. Verbal Derivatives or Primary Nominal Bases.	440
XV. Syntax (Concord, Government, Pronouns, Adjeo- tives, Cases, Tenses, Participles, Moods, Indeclinables)	499
XVI. Prosody	573
APPENDIX—Dhātukosha	1-143

ABBREVIATIONS USED IN THE WORK.

OF THE NAMES OF WORKS

Amara—Amarakosha.
 Bhatt. or Bhatti—Bhattikāvya.
 Bg.—Bhagavadgītā.
 Bh.—Bhartṛhari Nī. S'a.—Nīti-
 s'ataka. Vai. S'a.—Vairāgya
 s'ataka.
 H.—Hitopades'a.
 Kā.—Kādambarī.
 Kātyā.—Kātyāyana.
 D. Kāv.—Dandī's Kāvyaḍars'a.
 Kir.—Kīrātārjunīya.
 Māl.—Mālavikāgnimitra.
 Mb. or Mah. Bhās.—Mahā-
 bhāṣya of Patañjali.
 Mah. Bhār.—Mahābhārata.
 Pān.—Pāṇini's sūtras.
 Rag.—Raghuvams'a of Kālidāsa.
 S'a.—Abhijñānas'ākuntala of
 Kālidāsa.
 Sid. Kau.—Siddhāntakaumudī-
 Bhaṭṭojī Dīkṣita's com-
 mentary on Pāṇini's sūtras.
 Sis.—S'is'upālavadha.
 Uttar.—Uttararāmacharita.
 Vop. or Bop.—Vopadeva.

GRAMMATICAL &c.

A. or Atm.—Atmanepada.
 Abl.—Ablative.
 Acc.—Accusative.
 Adj.—Adjective.
 Adv.—Adverb.
 Avy.—Avyayībhāva.
 Bah.—Bahuvrīhi.
 Cau.—Causal.
 Cf.—Compare.
 Comp.—Compound.
 Dat.—Dative.
 Den.—Denominative.
 Des.—Desiderative.
 Freq.—Frequentative.
 Indecl.—Indeclinable.
 Inst.—Instrumental.
 Loc.—Locative.
 Nom.—Nominative.
 P. or Par.—Parasmaipada.
 Pass.—Passive.
 Pot. p.—potential participle.
 P. p.—Past Passive participle.
 Pres. p.—Present participle.
 Pron.—Pronouns.
 &c. &c. &c.

PREFACE.

The present grammar has been prepared with a view to meet the growing wants of the Indian University students. The University examiners have been, of late, betraying a desire to exact a more thorough knowledge of the obscurer and therefore harder parts of Sanskr̥t grammar, than was required formerly. In fact a student of the present day, having Sanskr̥t for his second language, must, if he wishes to pass his University examinations with credit, acquire more than a general knowledge of the various departments of Sanskr̥t grammar. While none of the grammars now accessible to the poor Indian student, with a single exception or two, supply him with the necessary information on the various topics discussed in the original Sanskr̥t works. Dr. Bhândârkâr's books though ingeniously sketched and admirably executed, are admittedly meant to introduce a student to the vast field of Sanskr̥t Grammar. Dr. Kielhorn's grammar aims more at brevity and perspicuity than at fullness with conciseness. Prof. Whitney's grammar is too elaborate and therefore too high for the ordinary student. Prof. Monier Williams' and other grammars, though excellent in themselves, are expressly written for European students and are more suited to them than to the Indian student, I have therefore done my best to bring the present grammar up to the level of modern requirements.

Now a few words on the scope and arrangement of the work and I will conclude. As remarked by Dr. Bhândârkâr* "Grammar was not an empyric study with Pāṇini and the other ancient grammarians of India." In fact in the hands

* Introduction to the 3rd Ed. of his 2nd Book of Sanskr̥t.

of the ancient grammarians of India, Sanskr̥t grammar rose to the dignity of a science and must be studied as such. To quote the words of the learned Doctor again "its study possesses an educational value of the same kind as that of Euclid and not much inferior to it in degree. For to make up a particular form the mind of the student has to go through a certain process of synthesis." To split up therefore a general rule of the ancient Indian grammarians into a number of the particular cases it comprehends, as is done by some modern writers on Sanskr̥t grammar, is not therefore to build up but to destroy, not to simplify the difficulties of the student but to embarrass him. For a grammar then to be practical and correct, in my humble opinion, it must be based on indigenous works understood and studied in their genuine spirit. In writing the various chapters of this book (except the one on the 'Conjugation of Verbs') I have closely followed Pāṇini as explained by Bhattoji Dikshīt (the Kāshikā of Vāman being also occasionally referred to). Many of the rules given are a translation of the sūtras of Pāṇini, much matter being thus compressed into a small space. The original sūtras, where necessary, are given in footnotes as helps to memory. Sandhis and declensions are very fully treated. Compounds which play such an important part in Sanskr̥t literature, and which, yet, are very summarily despatched in many grammars, have received special attention, almost everything in the Siddhānta Kaumudī being included. The formation of feminine bases which is not considered separately in other grammars has been considered here in a separate chapter. (VI). The seventh chapter deals with the Taddhita affixes (*i.e.* affixes forming secondary nominal bases) which for the convenience of the student and the occasional referer have been arranged here in

an alphabetical order, each followed by a number of the derivatives formed by it. The question of gender which so much perplexes the foreigner has been dealt with in the eighth chapter, while the ninth treats of "indeclinables. The first nine chapters, thus form what may be called the first part of the book, in as much as they deal with all that relates to the noun (declinable and indeclinable). But a special feature of the present grammar is the chapter on the 'Conjugation of Verbs.' No part of Sanskr̥t grammar is more difficult and perplexing and therefore more calculated to tire out the patience of the young student, than the 'Conjugation of Verbs.' It is therefore written with particular attention to the student's difficulties. The general rules given are amply illustrated with examples. Almost all the roots which are likely to puzzle the student in being conjugated in a particular tense or mood have been fully conjugated. In the eleventh chapter all the verbs which change their Pada when preceded by particular prepositions are given in an alphabetical order with illustrations where necessary. Two more chapters one on syntax and the other on prosody, have also been added. The chapter on syntax contains almost everything given in the first 20 chapters of Prof. Apte's 'Guide to Sanskr̥t Composition,' the same original having been followed by both. The chapter on prosody is based on the Cchhandomanjarī and the Vṛttaratnākara. The book closes with a long list of verbs (added at the suggestion of my publishers) containing almost all the roots in Sanskr̥t and giving the 3rd per. sing. in the important tenses and moods.

Thus it will be seen that I have spared no pains to make the book as useful and as complete as possible. Also such of the technical terms used in original Sanskr̥t grammar^s

as the student always meets with in Sanskr̥t commentaries are given in their proper places with their explanation.

In writing my grammar I have occasionally used Monier Williams's, Benefy's, Dr. Kielhorn's and Whitney's grammars to all of whom I make ample acknowledgements. My special thanks are due to Dr. Bhándarkar whose two books of Sankr̥t were my chief guide in writing out the chapter on the 'Conjugation of Verbs,' and to the late Prof. Apte to whose excellent 'Guide to Sankr̥t Composition' I am indebted for some of the illustrations given in the Thirteenth chapter. I have also to thank my friend Mr. Uddhavacharya Aināpure for his occasional help and for the pains he took in preparing for this grammar and carrying through the press the list of Verbs added at the end.

This being the first attempt of the author to bring into one volume the various departments of Sanskr̥t grammar as fully and as concisely as possible the author hopes the public will take an indulgent view of the work, and pardon him for any of the inaccuracies, mistakes of typography, &c. that might have crept in notwithstanding his best care. It is a sufficient excuse for these to say that the whole volume was written and carried through the press in less than a year. Before concluding I have also to thank Mr. Vināyaka Nārāyana Proprietor of the firm of Messrs. Gopāl Nārāyan & Co., my publishers of this Grammar, for the care with which he passed the sheets through the press.

Lastly I beg to say that I shall be very grateful for any corrections and suggestions that may be sent me by my indulgent readers and critics and will try to profit by them if the book reaches a second edition.

M. R. KA'LE.

Bombay 30th April 1894.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

It is a matter of great pleasure to me that I have had an occasion, earlier than I anticipated, to offer to the public a second edition of my 'Higher Sanskrit Grammar'. The rapid sale of the first edition, as well as its recommendation as an optional text for its Higher Examinations by the Alahábád University, show that the work has met with the general approval of the public inspite of its many defects. I had a mind to subject the whole work to a thorough revision and to give it a final shape as it is being used as a book of reference by some authors and editors. But as the work of revision was undertaken in the midst of the horrors of the Bubonic Plague, I could not fully carry out my object. The improvements made in this edition, however, are not a few. The first three chapters have been remodelled and Declension considerably simplified. A new chapter has been assigned to Numerals and Pronouns. Some of the more difficult rules under the chapter on Compounds have been split up into two or more easier ones and many important new articles added. In treating of the Non-conjugational tenses the two futures and the conditional have been placed before the Perfect at the suggestion of some teachers. Some slight alterations and corrections where necessary have been made in the other chapters. As I had neither the time nor the means of consulting higher works on Grammar such as the Manoramá,

the S'ekhara &c, I am obliged to reserve for a future edition the work of making such additions and omissions as are necessary to give the book a permanent form. A chapter on the ordinary figures of speech and one on Vedic Grammar as also an index would have been useful additions, but even these I have to reserve for a future edition. Before concluding I have to thank the late Mr. N. B. Godbole B. A. and Mr. Jekisandás G. Bhakta of Sûrat who made some useful suggestions. In conclusion I hope the intelligent public will receive the work with the same favour and indulgence as it did the first edition.

Bombay.

1st February 1898.

A HIGHER SANSKRIT GRAMMAR.

CHAPTER I.

THE ALPHABET.

§ I. Sanskrit or the refined language, is the language of Devas or gods,* and the alphabet in which it is written is called Devanāgarī, or that employed in the cities of gods.

(a) The correct name for the Sanskrit alphabet is Daivanāgarī, sometimes abbreviated into Nāgarī. Perhaps, in the word Devanāgarī we have a history of the times when the Aryans entered and settled in Northern India. The Aryans who were much fairer in colour than the aborigines of India are the Devas referred to in the name *Devanāgarī* (from दिव् to shine, those of a brilliant complexion); and *Nagari* means the Aryan settlements within the precincts of which the sacred language was spoken.

(b) The Sanskrit language is generally written in different parts of the country, in that alphabet which is used for the Vernacular (e. g. Bengālī, Marāṭhī &c.). That character, however, in which the earliest monuments are written (such as the inscriptions containing the edicts of Asoka) and which is employed throughout Upper India, is generally considered to be the real Devanāgarī.

* संस्कृतं नाम देवी वागन्वाख्याता महर्षीभिः । Dandin.

§ 2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or *varṇas*, *nine* vowels or *swaras*, and *thirty-three* consonants or *vyanjanas*.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note:—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

* Thus given by Pāṇini:—

Vowels:—अ इ उ ऋ | ए ओ ऋ | ऐ औ ऋ |

Consonants:—ह य व र ढ | ल ण् | ज म ण न म् | क्ष भ ण् | घ ढ ष | ञ ग ङ द ण् | त-
क ठ ड ध च ट त ण् | क प य् | श ष स र् | ह ल् |

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called *S'ivasūtrāṇi*, or the *sūtras* revealed by *S'iva*. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत्: *e. g.* अण् means अ, इ, उ; इक means इ, उ, ऋ, ए, &c. Similarly अल् means technically the whole alphabets, अच् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, यण् a soft consonant, खण् a hard consonant, जण् a soft unaspirate, क्षण् a soft aspirate, &c. Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार.'

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत्, 'द्व' is generally employed to mark a

§ 3 The nine primary vowels consist of five simple vowels, viz. अ, इ, उ, ऋ, and ॠ, and four diphthongs, viz. ए, ऐ, ओ and औ.

(a) A vowel may be **ऋक्ष** or short, **दीर्घ** or long, and **प्लुत** or protracted, (also called **prolated** by some) according to the time required to pronounce it.* The vowels are thus divided into—

(1) Short vowels अ a, इ i, उ u, ऋ r, ॠ l;

(2) Long vowels आ â, ई î, ऊ ù, ऋ r', ए e, ऐ ai, ओ o, औ au; and

(3) Protracted vowels आ ३ â 3, ई ३ î 3, ऊ ३ ù 3, ऋ ३ r' 3, ॠ ३ l 3, ए ३ e 3, ऐ ३ ai 3, ओ ३ o 3, and औ ३ au 3.

N. B. As the Pluta or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit, the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, **अनुनासिक** or nasalised, and **अनुनासिक** or without a nasal sound.†

(c) Vowels are also further discriminated into **उदात्त** or acute, **अनुदात्त** or grave, and **स्वरित** or circumflex. उदात्त is

particular vowel: e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अ॒ means अ only; so ई॒ means ई and nothing else.

* उकालोज्ज्वलदीर्घप्लुतः । Pān. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a **mātrā**. A long vowel has two **mātrās** and a pluta vowel three.

† अनुनासिकावचनानुनासिकः । Pān. 1. 1. 8.

that which proceeds from the upper part of the vocal organs, अनुदात्त that which proceeds from their lower part, while स्वरित arises out of a mixture of these two.* But these are ignored in classical Sanskrit. They are marked only in Vedic works; the *Uda'tta* is left unmarked; the *Anuda'tta* is marked with a horizontal line underneath; and the *Svarita* has a perpendicular stroke above it. *E. g.* क्व॑ वो॒ऽऽवाः, &c. Rg. V. 61. 2. रया॑नां न वे॒ऽऽराः । &c. Rg. X. 78. 4. य॒तचक्रं॑ वो॒॑ऽऽऽः &c. Rg. X. 145. 4.

Thus there are eighteen different modifications of each of the vowels अ, इ, उ, ऋ, and twelve of ए, ऐ, ओ and औ; for there is no long *i* and the last four have not their corresponding short vowels.

§ 4. The consonants are divided into *spars'a* or mutes (those involving a complete closure or contact and not an approximate one of the organs of pronunciation), *Antastha* or intermediate (*i. e.* the Semivowels,) and *ushman* or sibilants.

These are represented by thirty-three syllabic signs arranged as below:—

(a) mutes	{	(1) कवर्ग or the group क—ख k, ख kh, ग g, घ gh, ङ ñ,
		(2) चवर्ग or the group च—छ c, छ ch, ज j, झ jh, ञ ñ,
		(3) टवर्ग or the group ट—ठ t, ठ th, ड d, ढ dh, ण n,
		(4) तवर्ग or the group त—थ t, थ th, द d, ध dh, न n.
		(5) पवर्ग or the group प—फ p, फ ph, ब b, भ bh, म m.

* उच्चेददात्तः । नीचैरनुदात्तः । समाहारः स्वरितः । Pān. I. 2. 29. 31.

These are also called the five classes designated as *Kavarga*, *Chavarga*, *Tavarga*, *Tavarga* and *Pavarga* respectively.

(b) Semivowels— य, र, ल, व,

(c) Sibilants— श, स,

(d) Sonant Aspirate— ह.

Besides these we have two more characters occurring in the Vela, viz. ळ and ळ्ह (often substituted for ल and लह ; as ईळे for ईले , मीळुवे for मीलुवे , &c.) In Marāthi ळ is generally substituted for the final ल of Sanskrit words.

§ 5. The first two letters of the five classes and the sibilants are called *surds* or *hard consonants*. The rest are called *sonants* or *soft consonants*.

§ 6. In addition to the characters given above there are in Sanskrit two nasal sounds:—the one called *Anuswāra* is denoted by ँ i. e. a dot placed above the letter after which it is to be pronounced, e. g. कँ ; the other, called *Anuna'sika*, is denoted by ं i. e. a dot within a semicircle placed above the letter after which it is to be pronounced e. g. सँ .

(a) And a sort of hard breathing known as Visarga (generally called Visarjaniya by Sanskrit grammarians). It is denoted by the sign : i. e. two vertical dots placed after the letter after which it is to be pronounced. In pronunciation it is a harder aspirate than ह . The Visarga is not an original character but only a substitute for a final स or र .

(b) Jihvāmūliya (जिह्वामूलीय) and Upadhmanīya (उपध्मानीय) are terms given to a sort of half Visarga, when pronounced before क, ख, and प, फ respectively. It is written symbolically as

These may be regarded as the sibilants of the *Kavarga* and *Paravarga* respectively.

(c) Some consonants are pronounced with a slight aspiration and are designated as *Alpa-prāṇa*, while others which are pronounced with a stronger aspiration are called *Mahā-prāṇa*. The first and third letters of each class, the nasals and the semi-vowels belong to the first class; the rest belong to the second class. For the sake of convenience the first and third letters of each class are sometimes called “unaspirates.”

§ 7. In the following table is given a complete classification of all these letters according to the organs with which they are pronounced.

The organs of pronunciation are the five parts situated in the mouth, viz. the throat, the palate, the roof or upper part of the palate, the teeth and the lips.

Note—In the following table the nether stroke is omitted. It should be supposed to be present.

	The Five Classes.					Semivowels	Sibilants.	Simple vowels. St. Lg.	Diphthongs.
	Unaspirate.	Aspirate.	Unaspirate.	Aspirate.	Nasals.				
Gutturals.	क	ख	ग	घ	ङ	क्	८ jiv	अ, आ	ए } ओ
Palatals.	च	छ	ज	झ	ञ	च	८	इ, ई	ऐ } औ
Linguals.	ट	ठ	ड	ढ	ण	ट	८	ऊ, ॠ	
Dentals.	त	थ	द	ध	न	ड	८	ॡ	
Labials	प	फ	ब	भ	म	८	८	उ, ॡ	

* ॠ though not a semivowel is put here as it is a guttural.

This can be more easily remembered from its Sanskrit form which is as follows:—

अकुहविसर्जनीयानां कण्ठः ।
 ईचुर्यशानां तालु ।
 ऋदुरषाणां मूर्धा ।
 लृतुलसानां दन्ताः ।
 उपपध्मानीयानाम् ओष्ठौ ।
 यमह्णनानां नासिका च ।

एदैतोः कण्ठतालु ।
 ओदोतोः कण्ठोष्ठम् ।
 वकारस्य दन्तौष्ठम् ।
 जिह्वामूलीयस्य जिह्वामूलम् ।
 नासिकाऽनुस्वारस्य ।

The linguals are called cerebrals in some European grammars. ए and ऐ are both guttural and lingual; ओ and औ are guttural and labial; व is dental and labial. The nose is the organ of pronunciation of the Anusvāra, while the root of the tongue is that of the Jihvāmūliya.

§ 8. Those letters are called सवर्ण or homogeneous whose place of pronunciation in the mouth and the effort required to pronounce them are the same or equal.* Letters which are not सवर्ण or similar are called असवर्ण or heterogeneous.

§ 9. A *swara* or vowel is that which can be pronounced without the help of any other letter; a *vyanjana* or consonant is that which is pronounced with the help of a vowel. The consonants therefore, are written with a slanting nether stroke to denote their imperfect character.

(a) Hence the consonants are given, in the system of Paṇini, with an अ added to them for the sake of pronunciation.

(b) As already remarked there are no separate names

* तुल्यास्पृश्यत्वं सवर्णम् । Pān. I. 1. 9.

for the letters of the Sanskrit alphabet, except the two mentioned before, viz. Anuswara and Visarga, and Refa which is the name sometimes given to र. The word कार is therefore used as an affix to denote a particular letter; e. g. अकार the letter 'अ,' ककार the letter 'क,' &c.

§ 10. A vowel by itself or a consonant, simple or conjunct, with a vowel added to it, is called an *Akshara* or a syllable.

§ 11. The forms which the vowel signs assume when added to consonants and the changes which some letters undergo when compounded are given below, under (a) and (b).

(a) अ added to a consonant is denoted by the removal of the nether stroke; as क+अ=क ka. The remaining vowels when compounded with a consonant become ऀ, ँ, ी, ु, ॄ, ॅ, ॆ, े, ै, ॉ, respectively; as क+आ=का kà, क+इ=कि ki, similarly की kī, कु ku, कू kû, कृ kr', कृ kr, कृ kṛ, के ke, कै kai, को ko, कौ kav.

Exception:—ह when following upon र remains unchanged, as र्ह.

(b) In compounding consonants they should be taken in the order in which they are pronounced; the last consonant takes a vowel, the preceding ones generally losing their perpendicular stroke when combined; e. g. tsna ought to be written as त्सन्, न्ना as न्ण, &c. Some letters, however, change their form slightly and others entirely when compounded with other consonants; e. g. ल्प lpa; त्र tra, त्र; स'ga, ग gra, &c.; र immediately preceding another consonant (or the vowel ह) is denoted by the sign ॠ written above the following consonant, as र्ह rka. It is then necessarily called a र्ह ref.

(c) In the conjuncts **क्ष** (क+ख) *ksh*, and **ज्ञ** (ज+झ) *jñ*, the component elements are scarcely discernible.

(d) A few consonants are written in two ways; e. g. त्र, त्रा; क, क्रा; स्थ, स्था; क्त, क्त्वा; स्त्र, स्त्रा.

The following are the principal conjunct consonants:—

क k-ka, कण k-kṇa, कय k-ka, कख k-kha, क्त k-ka, कथ k-tha, कत k-t-ya, कत् or कत् k-t-ra, कव k-t-va, कथ k-th-na, कन k-na, कन् k-n-ya, कम k-ma, कय k-ya, क or क k-ra, क k-la, क k-va, क k-sha, कण k-sh-ṇa, कम् k-sh-ma, कथ k-sh-ya, कव k-sh-va.

ख kh-ya, ख kh-ra.

गृह g-dha, गृह g-na, गृह g-ya, ग्राम g-ra, ग्राम g-r-ya, गल g-la, गव g-va.

अ gh-na, एन्व gh-n-ya, एम gh-ma, एय gh-ya, अ gh-ra, एव gh-va.

ण ण-ka, ण ण-k-ta, ण ण-k-sha, ण ण-k-sh-va, ण ण-kha, ण
 ण-kh-ya, ण ण-ga, ण ण-g-ha, ण ण-g-h-ya, ण ण-g-h-ra, ण ण-ūa, ण ण-ma,
 ण ण-ya.

च cca, छ छha, च्छ c-ch-ra, च्छ c-ch-ra, च्छ c-ña, च्छ c-ma,
 च्छ c-ya.

छय चh-ya, छ चh-ra.

इज j-ja, उज j-ja, झ j-ā, हज j-ā-ya, मज j-ma, यज j-ya, रज j-ra, वज j-va.

अ ई-चा, म्भ, ई-चा, उज ई-जा.

ढु t-ka, ह t-ta; टय t-ya, टय th-ya, ढ थ-ra; ङ d-ga, ङ d-gha,
 ङ d-ma, उय d-ya, उय dh-ya; ढ dh-ra.

བཅ ག-ཅམ, བཅ ག-ཅམ, བཅ ག-ཅམ, བཅ ག-ཅམ, བཅ ག-ཅམ, བཅ ག-ཅམ, བཅ
 ག-ཅམ, བཅ ག-ཅམ.

तक t-ka, तक्र t-k-ra, त्त t-ta, त्तय t-t-ya, त्र t-t-ra, त्रय t-t-va,

त्थ t-tha, त्ना t-na, त्न्वा t-n-ya, त्पा t-pa, त्मा t-ma, त्मवा t-m-ya,
त्वा t-ya, त् or त्ना t-ra, त्त्र or त्न्वा t-r-ya, त्वा t-va, त्सा t-sa, त्स्ना t-s-na,
त्स्नवा t-s-n-ya, त्स्वा t-s-ya.

थ th-na, थ थ-ya, थ थ-va.

द् d-ga, द्घ d-gha, द्द d-da, द्वा d-ya, द्ध d-dha, द्ध्वा d-dh-ya,
द्घ्वा d-dh-va, द्द d-na, द्द d-ba, द्द d-b-ra, द्द d-b-ha, द्ध्वा d-dh-ya,
द्वा d-ma, द्वा d-ya, द्द d-ra, द्वा d-r-ya, द्द d-va, द्ध्वा d-v-ya, द्द d-v-ra,
ध dh-na, ध्वा dh-n-ya, ध्वा dh-ma, ध्वा dh-ya, ध्वा dh-ra, ध्वा
dh-r-ya, ध्वा dh-va.

न्त n-ta, त्न्वा n-t-ya, त्न्वा n-t-ra, त्न्वा n-da, त्न्वा n-d-ra, त्न्वा n-dha,
त्न्वा n-dh-ya, त्न्वा n-dh-ra, त्न्वा n-na, त्न्वा n-p-ra, त्न्वा n-ma, त्न्वा n-ya,
त्न्वा n-ra, त्न्वा n-sa.

प् p-ta, त्त्वा t-p-ya, त्त्वा p-na, त्त्वा p-pa, त्त्वा p-ma, त्त्वा p-ya, त्त्वा p-ra,
त्त्वा p-la, त्त्वा p-va, त्त्वा p-sa, त्त्वा p-s-va.

ब्ब b-ja, ब्ब b-da, ब्ब b-dha, ब्ब b-na, ब्ब b-ba, ब्ब b-bha,
ब्ब b-ya, ब्ब b-ra, ब्ब b-va, भ्वा bh-na, भ्वा bh-ya, भ्वा bh-ra,
भ्वा bh-va.

म्न m-na, त्म्न m-pa, त्म्न m-p-ra, त्म्न m-ba, त्म्न m-bha, त्म्न m-ya,
त्म्न m-ra, त्म्न m-la, त्म्न m-va.

य्य y-ya, य्य y-ra, य्य y-va.

र्क r-ka, र्क्का r-kha, र्ग्ग r-ga, &c; र्क्का r-k-sha, र्ग्ग r-g-ya, र्क्का
r-gh-ya, र्क्का r-t-ya, &c.; र्क्का r-k-sh-ya, र्क्का r-tt-ya, र्क्का r-t-s-ya,
र्क्का r-d-dh-ra.

ल्क l-ka, त्ल्क l-pa, त्ल्क l-ma, त्ल्क l-ya, त्ल्क l-la, त्ल्क l-va.

व्व v-na, व्व v-ya, व्व v-ra, व्व v-va.

श्च s'-ca, त्श्च s'-c-ya, त्श्च s'-na, त्श्च s'-ya, त्श्च s'-ra, त्श्च s'-r-ya, त्श्च s'-la,
त्श्च s'-va, त्श्च s'-v-ya, त्श्च s'-s'a.

ह sh-ta, ह्य sh-t-ya, ह्र sh-t-ra, ह्र्य sh-t-r-ya, हृ sh-t-va, हृ sh-t-h-ra,
हृय sh-t-h-ya, ण sh-na, ण्य sh-n-ya, प sh-pa, प्य sh-p-ra, म
sh-ma, म्य sh-ya.

क sh-ka, क्य sh-k-ya, स sh-ta, स्य sh-t-ya, र sh-r, र्य sh-r-ya, र्य sh-t-va
थ sh-th-ya, थ्य sh-th-ya, न sh-na, न्य sh-n-ya, प sh-pa, प्य sh-p-ra, म
sh-ma, म्य sh-ya, स sh-sa, स्य sh-s-ya, स्य sh-s-va, स्य sh-sa.

ह h-na, ह्य h-na, ह्र h-ma, ह्र्य h-r-ha, हृ h-ra, हृय h-l-ha, हृ h-va,

Sometimes five consonants are found in conjunction: *e. g.* रत्न-
र-t-s-n-ya, as in कारत्न्य.

12. As *sandhi* is of primary importance in Sanskrit, *vira'ma* or pause can be indicated only at the end of a sentence. The signs of punctuation, therefore, are only two, | and ¶. The former is used to mark the close of a sentence or the first half of a sloka or poetical stanza; the latter is employed to denote the close of a sloka.

(a) The sign called *Arđhikira* (and which represents half अ Arđhikira) is generally employed to mark the elision of short अ after ए or ओ; *e. g.* तेऽपि (ते + अपि), कालोऽस्ति (कालो + अस्ति). The double mark :: is sometimes used to indicate the elision of अ after initial long आ; तथा + आस्ते = तथाऽऽस्ते.

(c) The mark • is sometimes used to show that something is omitted, and which is to be understood from the context; *e. g.* अ• may stand for अर्जुन, • प्रार्थी for कथयः प्रार्थी, &c.

§ 13. Short vowels when followed by conjunct consonants are said to be *prossidially long*.

§ 14. The vowels अ, ए, औ, and the syllables अर् and अल् are called *Guna*; the vowels आ, ऐ, औ and the syllables आर् and आल् are called *Vṛddhi*.* The *Guna* and *Vṛddhi* vowels and syllables that are substituted for the simple vowels will appear from the following table:—

Simple V.	अ	इ & ई	उ & ऊ	ऋ & ॠ	ॡ
Guna.	अ	ए	ओ	अर्	अल्
Vṛddhi.	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

§ 15. The three semivowels ऋ, ॠ and ॡ are sometimes nasalised and then they are written with the *anunāsika* sign over them, as ँ, ॡ, ॢ.

§ 16 The numerical figures in Sanskrit are:—

१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

These are combined to express larger figures precisely in the same way as in English; १२५ 125, ५४० 540, &c.

CHAPTER II.

RULES OF SANDHI.

§ 17. By *Sandhi* (from सम् together, and धा to join)

* श्रित्तरादैश्च । ३.देहुणः । उरण् रपरः । Pān. 1. 1. 2, 1, 51.

is meant the coalescence of two letters coming in immediate contact with each other.*

(a) Samhitā† or sandhi is necessary in the case of the internal structure of a *pāṭha*, prepositions and roots, and a compound word (समास), while in that of a sentence i. e. in the case of the finals and initials of the different words in a sentence, it depends on the will of the writer.

I SVARASANDHI, OR THE COMBINATION OF FINAL AND

INITIAL VOWELS.

§ 18. If a simple vowel, short or long, be followed by a similar vowel short or long, the substitute for them both is a long vowel; § e. g. दैत्य + अरिः = दैत्यारिः; अत्र + आसीत् = अत्रासीत्; वद + अनवत् = वदानवत्; विद्या + भातुरः = विद्यातुरः eager to gain knowledge; इति + इव = इतीव; अपि + ईक्षते = अपीक्षते; श्री + ईशः = श्रीशः; भानु + उदयः = भानुदयः; साधु + ऊचुः = साधूचुः; चमू + ऊर्मः = चमूर्मः the strength of the army; कर्तृ + कृतु = कर्तृकृतु; कृ + कृकार = कृकारः; होतृ + तृकार = होतृकारः the *lkāra* pronounced by the sacrificer (since there is no long तृ long कृ is substituted for both).

(a) If कृ or तृ be followed by a short कृ or तृ, short कृ

* परः संनिकर्षः संहिता | Pān. 1. 4. 109. Samhitā is the extreme contiguity of letters.

† संहितैकपदे नित्या नित्या भातृपसर्गयोः । नित्या समासे वाक्ये तु वा विवशाम-
बधते ॥ Sid. Kāu.

This couplet gives the rule for the observance of Sandhi.

§ अकः सवर्णे दीर्घः । Pān. VI. 1. 101.

are **त्** is optionally substituted for both;* **होत्+क्कारः=हीत्कारः**; and also **होत्क्कारः** (vide § 22, sec. b.), so three forms altogether **होत्कारः** **हीत्कारः**; and **होत्क्कारः** **होत्+त्कारः=होत्त्कारः** and also **होत्त्कारः**.

§ 19. When **अ** or **आ** is followed by **इ**, **उ**, **क्** or **त्** short or long, the **गुण** letter corresponding to the latter takes the place of both † ; e. g. **उप+इन्द्रः=उपेन्द्रः** Vishṇu **परम+ईश्वरः=परमेश्वरः** the great lord; **रमा+इच्छा=रमेच्छा**, the wish of Rāmā; **वया+ईप्सितं=वयेप्सितम्** according as what is desired, **हित+उपदेशः=हितोपदेशः** friendly instruction; **कृष्ण+ऊरुः=कृष्णोरुः** Kṛṣṇa's thigh; **गङ्गा+उदकं=गङ्गोदकम्**, **महा+ऊरुः=महोरुः**, **कृष्ण+क्वद्धिः=कृष्णद्विः** Kṛṣṇa's prosperity; **महा+क्वधिः=महविः** a great sage; **तव+त्कारः=तवत्कारः** The *īkāra* pronounced by you.

(a) If a consonant be followed by homogeneous consonants except the nasals, the semivowels, and **ह**, the first of them is optionally dropped‡; **कृष्ण+क्वद्धिः=कृष्णद्विः** by the general rule; then **कृष्णर+व्+ध+इः=कृष्णधिः** by this rule the **व्** being dropped; and also a third form **कृष्णद्विः**; (vide § 21, sec. d.)

(b) A consonant of the first five classes except **प्र** coming after a semivowel is optionally doubled; so **तवत्कार** also becomes **तवल्कारः**, **तवल्लकारः** and **तवल्लीकारः**, 4 forms altogether.

* कति सवर्णे क वा । तति सवर्णे त वा । Vartikas on the above.

† आहुणः । Paṇ. VI. 1. 86.

‡ सरो सरि सवर्णे । Paṇ. VIII. 4. 65.

Exceptions:—Vaidhi substitute takes place in the following cases.*

(a) When a word ending in अ is followed by ऊह, and प्र by ऊह, ऊह and ऊहि; e. g. प्रह+ऊहः=प्रहौहः, chief guess; or this may be the acc. pl. of प्रहवाह् a young bull trained to the yoke. प्र+ऊहः, प्रौहः principal reasoning, so प्रौहः full grown; प्रौहिः, but प्रौहवान्.

(b) अत+ऊहिनी=अतौहिनी, a complete army.† (The change of न् to ण् will be explained further on).

(c) When स्व is followed by ईर and ईरिन् both derived from ईर to go; e. g. स्व+ईरः=स्वैरः, one acting wilfully; selfwilled; स्व+ईरिणी=स्वैरिणी; so स्वैरं, स्वैरी, (स्वेन ईरितुं क्षिलमस्व इति).

(d) When अ is followed by कृत and there is an Iust Tat; अ+कृतः=अकृतः blessed with happiness (अकृतः कृतः); but अरवर्तः very adorable (परमभासौ कृतश्च).

(e) When the word कृत comes after प्र, वत्सतर, कम्बल, वसन, and कृत; प्र+कृतः=प्रकर्षः, principal debt, so वत्सतरार्णं debt for a

* एत्येधत्युत्सु | Pāṇ. VI. 1. 89. The first part of the sūtra (viz एत्येधति.) forms a counter exception to § 20. a. (which see.); अश्वाद्देहिनामुसंख्यानम् 'स्वादीरिणोः' 'कृने च तृतीया समासे' 'प्रवत्सतरकम्बलवसनार्णदशार्णवृणे' Vārtikas on the above Sūtra.

† Properly an army consisting of 21870 chariots, as many elephants, 65610 horse and 109350 foot. अतौहिण्याः प्रसंख्याता रथानां द्विसप्ततमाः । संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ ज्ञानान्युपरि चैवाष्टौ तथा भूयश्च सप्ततिः । गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ ज्ञेयं शतसहस्रं तु सहस्राणि न-वेव त । नरागामपि पञ्चाशच्छतानि त्रीणि चानघाः ॥ पञ्चषष्टि सहस्राणि तथाभ्यान् ज्ञातानि च । दशोत्तराणि षट् प्राहुर्गथा गदिह संख्याया ॥ Mah Bhār. Ad. P. II. 23. 26.

calf; कृणार्जम् (a debt contracted to liquidate a previous debt);
दशार्जः (Name of a country; lit. the country with ten fortresses;) also
दशार्जो नदी lit. the river into which ten other rivers flow).

(f) When* a preposition ending in अ is followed by a root having an initial क्; as उप+कच्छति=उपाच्छति, प्रार्च्छति; but if the root be a denominative, the vrddhi is optional; प्र+कृषणीवति=प्रर्षणीवति, or प्रार्षणीवति acts like a bull; but उप+कृकारीवति=उपकारीवति, as the कृ is long; also प्र+त्कारीवति=प्रा-प्रत्कारो-वति very much wishes for कृ kàra; for कृ is grammatically considered to be similar to क्.

§ 20. When अ or आ is followed by ए or ऐ and ओ or औ, ऐ and औ are respectively substituted for both †; कृष्ण+एकत्वं=कृष्णैकत्वं identity with Kṛṣṇa; देव+ऐश्वर्यं=देवैश्वर्यम् the majesty of god; सा+एव=सैव she alone; भव+औषधं=भवोषधम् medicine against birth and re-birth; विद्या+औत्सुक्यं=विद्यौत्सुक्यम् longing for Knowledge.

Exceptions :—

(a) § If a preposition ending in अ be followed by a root beginning with ए or औ, ए or औ is substituted; प्र+एजते=प्रेजते quakes very much; उप+ओषधि=उपोषधि burns something near; but if the root be a denominative, vrddhi is optional; उप+एडकीवति=उपेडकीवति, or उपैडकीवति; प्र+ओषीवति=प्रोषीवति or प्रौषीवति.

* उपसर्गादति धातौ । Pāṇ. VI. 1. 91. वा सुप्तापिज्ञतेः । Pāṇ. VI. 1. 92.

† इदितरेषु Pāṇ. VI. 1. 88.

§ षाङि परक्यम् । Pāṇ. VI. 1. 94.

Counter-exception:—If a form of the root **इ** to go, or **ए** to grow, with an initial **ए**, come after **अ**, and **ए** or **एच** derived from **इ** of the 1st, 4th, or 9th conj., after **प्र**, *vrddhi* takes place. **उप + एति = उपैति**; **उ + एधते = उपैधते**; (but **उप + इतः = उपेतः**;; **अवेहि** know from **अव + एहि** which is equal to **अव + आ + इहि**, and not **अवेहि**. (**मा**) **प्र + इदिधन् = प्रैदिधन्**; **प्र + एषः = प्रेषः** sending or directing; **प्र + एचः = प्रेषः** a servant.

(b)* When **अ** is followed by **ए** in an indefinite sense, **ए** is substituted for both; **क + एव = केव भोक्त्रसे** where will you dine today? (the place being not definitely known); but **तत्रैव** (why, I shall dine at *your* house.)

(c)† **अ** followed by **ओ** and **आ** (prep.) is dropped; *e. g.* **शिवाय + ओ नमः = शिवायौ नमः**; **शिव + एहि (आ + इहि) = शिवेहि**.

(d)‡ The *vrddhi* is optional when the ending **अ** of a word is followed by **ओ** a cat, or **ओ** the lower lip, in a compound; **स्थूल + ओतुः = स्थूलोतुः** or **स्थूलोतुः**; **विम्बोष्ठः** or **विम्बोष्ठः** |

(e)† The final vowel or the final consonant with the preceding vowel is dropped in the case of the following words when followed by certain words in a compound¶:—**शक** the country of the S'akas + **अन्धः** a well = **शकान्धः**; **कर्क** name of a country + **अन्धः** = **कर्कान्धः**; **कुल + भद्र = कुलद** one who moves from one mansion to another, a woman

* एवे वानियोगे Vārtik. † ओमाञ्जेष Pān. VI. 1. 95.

‡ 'ओन्वोष्ठयोः समासे वा । † शकन्धादिषु पररूपं वाच्यम् Vārt.

¶ And also in the case of an onomatopæic word ending in **अत्** followed by **इति** *e. g.* **पटत् + इति = पटिति**; but not in the case of a monosyllabic word **भट् + इति = भटिति**; and when the word is repeated, only the **त्** is optionally dropped, as **पटत्पटत् + इति = पटत्पटिति** or **पटपटिति**.

2 B. G.

of bad character; सीमन् + भन्तः = सीमन्तः (the white line left by the parting of the hair on each side of the head); but सीमान्तः when the meaning of the word is 'The last line or limit of a boundary'. मनस् + ईषा = मनीषा wish; so लाङ्गलीषा The pole of a plough; इलीषा; पतन् + अञ्जलिः = पतञ्जलिः name of the celebrated author of the *Mahâbhâshya* (a vast commentary on the *sûtras* of Pāṇini); lit. fit to be adored with joined hands; or according to tradition 'who fell down from the hands of a certain sage as he was offering water to the sun at the time of the *Sandhyâ* adoration. सार + अङ्गः = सारङ्गः an antelope with a spotted skin or a kind of bird; but साराङ्गः one with a beautiful skin. This is an *Âkṛtigāṇa* i. e. words of similar formation and requiring grammatical explanation but not actually found in the *gāṇa* may be classed under it; e. g. मार्त + अण्डः = मार्तण्डः (derived from वृताण्ड) lit. born of a dead egg, the sun.

§ 21. When इ, उ, ऋ and ए, short or long, are followed by a dissimilar vowel, ह, व, र, and ल are respectively substituted for them*; e. g. इति + अह = इत्यहः; सुधी + उपास्व = सुधुपास्वः adored by the wise; मधु + भरिः = मध्वरिः the enemy of मधु i. e. *Vishnu*; धाह + अंशः = धावंसः a portion of the creator; ल + आकृतिः = लाकृतिः a figure like that of ल &c.

Ob.—Several of the above words may have more than one form when combined; e. g. सुधी + उपास्वः = सुधव् + उपास्वः by the general rule:—

N. B. The following four rules and the two (a), (b) given under § 19, though they properly form the subject of the next section,

* इको यणचि | Pān. VI. 1. 77.

are given here to avoid confusion. Ordinary students may pass over these except sec. (b) of the present art.

(a) A consonant except ह्, preceded by a vowel is optionally doubled, if no vowel follows*: सुध्व् + उपास्वः = सुध्वुपास्वः and सुध्व् + उपास्वः—

(b) When a consonant, except a nasal or a semivowel, is followed by a soft unaspirate or aspirate (3rd or 4th letter) it is changed into the soft unaspirate (3rd letter) of its class†; सुध्व् + उपास्वः = सुध्व् + उपास्वः = सुध्वुपास्वः;

(c) Semivowels, when preceded by a letter of the first five classes except झ्, are optionally doubled‡; thus सुध्व् + उपास्वः = सुध्व् + उपास्वः and सुध्व् + उपास्वः, सुध्व् + उपास्वः = सुध्व् + उपास्वः and सुध्व् + उपास्वः. Thus there are four forms ultimately, viz. सुध्वुपास्वः, सुध्वुपास्वः, सुध्वुपास्वः and सुध्वुपास्वः।

Similarly मध् + अरिः = मध्वरिः, मध्वरिः, मध्वरिः, and मध्वरिः; धाह् + अंशः = धाह्वंशः and धाह्वंशः। In ल् + आकृतिः of course there is no possibility of any other form.

(d) Consonants except ह्, coming after ह् or ह् preceded by a vowel, are optionally doubled†; e. g. हरि + अनुभवः = हर्व् + अनुभवः = हर्व्वनुभवः by the general rule; and optionally हर्व् + अनुभवः = हर्व्वनुभवः Hari's exeprience; by this rule; so न् + हि + अस्ति = न् ह्वस्ति, and न् ह्वस्ति।

§ 22. (a) इ, उ, ऋ, or ल् short or long, at the end of a word followed by a dissimilar vowel except in a compound, are optionally not combined, and when so they are shortened if long¶; e. g.

* अनधि च । Pan. VIII. 4. 47.

† झलां जश् झसि । Pān. 4. 53. § यणो मयो द्वे वाच्ये Vār.

‡ अचो रहाभ्यां द्वे । Pan. VIII. 4. 46.

¶ इकोऽसवर्गे साकृत्यस्य ह्रस्वः ।

वाक्सी + अन् = वाक्सीन्, Vishṇu here, and वाक्सी अन्; but वापी + अन् = वाप्सीन्: a horse in well; गौरी + ओ (a term.) गो-वो.

(b) अ, इ, उ, ऋ, and ए short or long, at the end of a word, followed by a short ऋ, are also optionally not combined, and when not combined, are shortened if long*; e. g. ब्रह्मा + ऋषिः = ब्रह्मर्षिः A Brāhmaṇa saint, and ब्रह्मर्षिः; सप्तर्षीणाम् of the seven sages, and सप्तर्षीणाम् (a comp. expression).

§ 23. ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अच्, अच्, आच्, and आच् respectively†; e. g. हरे + ए = हरवे for Hari; विष्णो + ए = विष्णवे for Viṣṇu; नै + अकः = नायकः A leader; पौ + अकः = पावकः the purifier i. e. fire.

(a) च् or च् at the end of a word and preceded by अ or आ, is optionally dropped when followed by a vowel or a soft consonant‡; e. g. हरे + एहि = हरवेहि or हर एहि; विष्णो + इह = विष्णविह or विष्ण इह; भिचै + उद्यतः = भिचाद्युद्यतः or भिचा उद्यतः intent on getting money; गुरी + उत्कः = गुराउत्कः or गुराउत्कः longing to see the preceptor,

Note—Two vowels brought together by the dropping of an intervening consonant or visarga do not coalesce.

(b) औ and औ, when followed by a termination beginning with च्, become अच् and आच् respectively‡; e. g. गो + च् = गव्यम् produced from a cow as milk, ghee &c. नौ + च् = नाव्यम् accessible by a boat, navigable.

N. B. This rule holds good in the case of roots, only when the औ or औ is brought in by virtue of a termination¶ e. g. लू + च् =

* कृत्यकः Pān. VI. 1. 127.

† एचोऽयवायावः | Pān. VI. 1. 78. § लोपः शाकल्यस्य | Pān. VIII. 3. 19.

‡ वान्तो यि प्रत्यये | ¶ धातोस्तभिन्नस्यैव | Pān. VI. 1. 79, 80.

लो + वं = लवन्; fit to be lopped off. अवद्वलु + वं = अवद्वली + वं = अवद्वलावन् which ought necessarily to be cut off.

(c) The ओ of the word गौ is also changed to अन् when followed by the word वृत्ति (in the Veda and) in ordinary language when it means a particular measure of length*; e. g. गव्वृत्तिः four miles.

(d) The ए of the roots क्षि and जि is changed to अन् when followed by the व् of the potential participle indicating capability†; e. g. क्षि + व = क्षे + व = क्षवन् what can be reduced; so जवन् what can be conquered; but क्षेर्तुं जेर्तुं योर्बं क्षेर्बं (what is fit to be removed but may not be as) पापं, जेर्बं (what ought to be curbed but which it may not be always possible to curb as) मनः ।

§ 24. When ए or ओ at the end of a word is followed by अ, the latter merges into the former § and the sign § is sometimes written in its place; e. g. हरे + अव = हरेऽव protect, oh Hari; विष्णो + अव = विष्णोऽव.

(a) ‡ If the word गौ, ending in ओ, be followed by अ the अ is optionally retained, and if by a vowel, अव is optionally substituted for ओ; गो + अघन् = गोघन्, गोअघन्, and गवाघन् a multitude of cows or chief among cows; but if it be followed by इन्द्र and अक्ष it necessarily changes its ओ into अव; गो + इन्द्र = गवेन्द्रः an excellent bull; गवाक्षः a lattice-window, similarly.

§ 25. No sandhi is possible in the case of ¶—

* गोक्षेत्रौ छंदस्युपसंख्यानम् । अन्धपरिमाणे च Vārtikas.

† खव्यज्रव्यो सख्यार्ये । Pān. VI. 1. 81.

§ एकः पदान्तादधि । Pān. VI. 1. 109. ‡ सर्वं विभाषा गोः । अवह स्तो-
त्रावनस्य । इन्द्रस्य । Pān. VI. 1. 122-24.

¶ हुतमगृष्ठा अघि नित्यम् Pān. VI. 1. 125.

1 What are called the *Pragrhya* exceptions*; *vis.*—

(a) When a dual form (whether of a noun, pronoun or verb) ends in ई, ऊ, or ए; *e. g.* इरी एतौ; विष्णू इमां; गज्जे अभू; पच्येते इमौ.

(b) When ई or ऊ follows the न् of the pronoun अहम् *e. g.* अमी ईशा: these lords; अभू आसाते the two sit down.

Ob. The ए of the Vedic forms अस्मे and युष्मे also does not blend with a following vowel (द्यौः Pân. 1. 1. 13.); *e. g.* अस्मे इन्द्रावृहस्पती &c. Rg. IV. 49. 4. Similarly a Vaidic word having the sense of the loc. (but not ending in the termination of the loc.) remains unaffected by a following vowel; सोमो गौरी अभिविश्वः &c. Rg. X. 12. 3. where गौरी stands for गौर्याम् the loc. term, being dropped by स्रुपां स्रुक् Pân. VII. 1. 30.

(c) § Particles consisting of a single vowel, except आ meaning 'a little,' or 'a limit, exclusive or conclusive' or used as a preposition, when followed by a vowel, *e. g.* इ इन्द्र oh Indra, उ उनेद्य; आ एवं नु मन्वसे ah, you think so; but आ + उष्णम् = ओष्णम् (a little warm) &c.

(d) When an indeclinable ends in ओ; *e. g.* अहो ईसाः; the final ओ of a noun in the vocative case optionally combines when followed by इति; *e. g.* विष्णो + इति = विष्णुविति, and विष्णो इति, also विष्ण इति (see § 23 a.)

N. B. All the vowels which do not blend with others, and sometimes the words in which they occur are technically called प्रगृह्य.

II. and *pluta* vowels; *e. g.* एहि कृष्ण ३ अत्र गौश्चरति. Come Kṛṣṇa; here is the cow grazing.

* ईदूदेद्विवचनं प्रथमम् । अदसो मात् । Pân I. 1. 11, 12.

† निपात एकाग्रत्वात् । § ओत् । संवृद्धौ श्वाकस्यस्येतावनर्धे । Pân. 1. 14-16.

A vowel becomes *pluta* under the following circumstances:—*

(1) The last vowel of a sentence uttered in reply to a salutation from a male person other than a S'ūdra when the name or the family is actually mentioned; *e. g.* भोः आबुष्मानेधि देवदत्त इ live long, oh Devadatta, which is said in reply to “अनिवाहये देवदत्तो-हम्” I, Devadatta, bow to you; but the last इ in “भो आबुष्मन्ती भव वर्णि” or in आबुष्मानेधि is not *pluta*; for in the 1st we have the name of a female and in the 2nd no name at all. But if the sentence end in the word भोः or in the name of a *kshatriya* or a *raishya* the last vowel becomes optionally *pluta*; *e. g.* आबुष्मान् इधि भोः or भो इः, आबुष्मानेधीन्द्रवर्मन् or-वर्म इ न्, आबुष्मानेधी-न्द्रपालित or-त इ ।

(2) The final vowel of a sentence addressed from a distance to a person; and that of the particles हे and है used in such a sentence; *e. g.* सकून पित देवदत्त इ; हे इ राम; राम है इ ।

§ 26 The particle इ, preceded by a letter of the first five classes except अ and followed by any vowel, is optionally changed to इा; किमु + उक्त = किमुक्ता and किमु उक्त (by § 25 c.).

II. HALSANDHI, OR THE COALESCENCE OF FINAL CONSONANTS WITH INITIAL VOWELS AND CONSONANTS.

§ 27. When स् or a consonant of the dental class, comes in contact with:—

* वाक्यस्य टेः पुत उदात्तः । प्रत्यभिवादेऽङ्गुह । Pān. VIII. 2.82-83
 क्रियां न । भोरात्रयविशां वेति वाच्यम् । Vārtikas the latter sū. दूराङ्गते
 च । हेहेप्रयोगे हेहयोः । Pān. VIII. 2. 84-85.
 † मय उक्तो यो वा ।

(a) ***हृ** or a consonant of the palatal class the corresponding letter of the latter class is substituted for the former, and **हृ** for **हृ**;
हरिस्+सोते=हरिहसोते Hari sleeps; **रामः+चिनोति=रामचिनोति**
 Rāma collects; **सत्+चिन्=सचिन्** Reality and Knowledge; **चा-
 ङ्गिन्+जय=चाङ्गिञ्जय** Be you victorious, oh Kṛṣṇa.

Exception:—(1) Dentals coming after **हृ** are not changed into the corresponding palatals; *e. g.* **विमः** that which spreads, lustre; **प्रमः**.

(b) **हृ** or a consonant of the lingual class, **हृ** is substituted for **हृ** and the corresponding letter of the latter class for the former; **रामस्+षष्ठः=रामषष्ठः** Rāma who is sixth. **रामस्+टीकसे=रामटीकसे** Rāma goes; **तन्+टीका=तटीका** A commentary on that; **चक्रिन्+डोकसे=चक्रिण्डोकसे** oh Kṛṣṇa you go; **पेष्+ता=पेष्टा** one who pounds.

Exception—†(1) If a letter of the lingual class coming at the end of a word be followed by **हृ** or a letter of the dental class the **हृ** as well as the dentals except the **हृ** of **नाहृ**, **नवति** and **नगरि** remain unaffected; **षट्+सन्तः=षट्सन्तः** six good men. (see also § 38.) **षट्+से=षट्से** these six; but **ईहे** (since the **हृ** of **ईहृ** is not at the end of a word) he praises. So **षण्यवति** Ninety-six, **षण्यगर्बः** six towns; but **सर्पिष्+तनम्=सर्पिष्टनम्** abundance of as the exception excludes **हृ**.

§ 28. If a letter of the group **हृ** be followed by **हृ** it does not substitute its corresponding lingual‡; **सन्+षष्ठः=सण्यष्ठः** this good man.

* स्तोभुनाहः । सात् । हु ना हुः Pan. VIII. 44, 1 41.

† न पदान्ताहोरनाम् । Pan. VIII. 4. 42. अनाद्यवतिनगरीनामिति वाच्यम् । Vārt.

‡ लोः पि. Pan. VIII. 4. 48.

§ 29. If a consonant, except **र** or **ह**, coming at the end of a word, be followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it^a; एतद्+मुरारिः=एतन्मुरारिः and एतधुरारिः (see. § 21 sec. b.) this Muràri; षट्+मासाः=षण्मासाः and षट्मासाः six months.

N. B. If the nasal belong to a termination, the change is necessary; तन्मात्रं that alone; विन्मात्रं mere knowledge. वाक्+मब=वाक्मब। The word ककुषत् (see. Rag. IV. 22) is irregularly formed.

§ 30. A letter of the dental class, followed by **ल्**, is changed to **ल्**, the nasalised **लै** taking the place of **नै**; तन्+लवः=तल्लवः the destruction of that; विद्वान्+लिखति=विद्वालैलिखति a learned man writes.

§ 31. The **स्** of **स्या** and **स्तम्** is changed into **थ** when after the preposition **उद्**!; उद्+स्थानम्=उद्+थ्यानम्=उद्थ्यानम् and उद्थ्यानम् (see. § 19. a), and then उन्थ्यानम् and उन्थ्यानम् (vide § 33 below) and finally उत्थ्यानम्, उत्थ्यानम् rising up; similarly उत्तम्भनम् and उत्तम्भनम् upholding.

§ 32. **ह** coming after any of the first four letters of a class, is optionally changed to the soft aspirate (4th letter) of that class†; वाक्+हरिः=वाग्हरिः (see. b. under § 21.), and by this वाग्परिः. (वाचाहरिः) the possessor of speech, Bṛhaspati.

§ 33. Any consonant except a nasal and a semi-vowel, is changed to the first of its class, when followed by a hard consonant, and to the first or third when followed by nothing; वाक्, वाग्.

* यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । Pān VIII. 4. 45.

† तोलि । Pān. VIII. 4. 60.

‡ उद्: स्थास्तम्भो: पूर्वस्य । Pān. VIII. 4. 61.

‡ अमः होम्यतरस्याम् । Pān. VIII. 4. 62.

§ 34. **ञ** preceded by a word ending in any of the first four letters of a class and followed by a vowel, a semi-vowel, a nasal or **ह** is optionally changed into **ञ्**; *e. g.* **तद्+धिक्** = **तद्+धिक्**; and **तद्+छिक्**; and then **तद्+धिक्**; and **तद्+छिक्**; by the above, and finally **तद्धिक्**; and **तद्धिक्**: that Siva (see. *a.* § 27.) Similarly **तद्धोकेन**, **तद्धोकेन**; but **वाक्धोतति** speech falters (as **ह** is not followed by any of the letters given by the rule).

§ 35. **† न्** at the end of a word is changed into an Anuswara when followed by a consonant; *e. g.* **हरिम्+वन्दे** = **हरि वन्दे** I salute Hari. But **गन्+व+ते** = **गन्वते** as **न्** is not at the end of a word. The word **समाद्** is an exception (see Pān. VIII. 3. 25).

(*a*) **न्** and **ञ्** not at the end of a *pada*, are turned into an Anuswara when followed by a consonant except a nasal or a semivowel or **ह**; **आक्रम्+स्वते** = **आक्रमस्वते** he will overcome; **वद्यान्+सि** = **वद्यांसि** (nom. pl. of **वद्यस्** fame); but **मन्वते** he thinks, as **न्** is followed here by **व** which is a semi-vowel; **प्रार्थान्+गच्छति** = **प्रार्थाम्गच्छति** as **न्** is at the end of a *pada*.

(*b*) This change is optional in the case of **न्** when **ह** followed by **न्** comes after it; *e. g.* **किम्+क्षलवति** = **किंक्षलवति** and **किंक्षलवति** what does he shake?; but if this **ह** be followed by **न्**, **ञ्**, and if by **व**, **व**, **ल**, the nasalised **ञ्**, **ह्**, **ल**, are optionally substituted for **न्**; *e. g.* **किं+ह्रते** = **किंन्ह्रते** or **किंह्रते** what does he conceal? **किम्+ह्यः** = **किंह्यः** and **किंह्यः** what! yesterday! so **किंक्षलवति**, **किंह्रलवति**; **किंक्षलवति** and **किंह्रलवति**; but **अहम् आगतः** = **अहमागतः**।

* Pān. VIII. 4. 63. 55.

† **मोऽनुस्वारः । नचापदान्तस्य णलि ।** Pān. VIII. 3, 23, 29, and Pān, VIII, 3, 36; I, 3, 10.

§ 36. An Anuswâra, followed by any consonant except ह, ष, झ, or ञ is changed to the nasal of the class to which the following letter belongs necessarily when in the middle, and optionally when at the end of a word*; *e. g.* अन् + इतः = अं + इतः = अङ्कितः by the preceding rule and then अङ्कितः (marked) by this; so अन् + इतः अङ्कितः honoured; कुण्डितः obstructed; शान्तः calmed; गुम्फितः woven; त्वन् + करोषि = त्वङ्करोषि or त्वं करोषि thou doest; similarly संवन्ता or सट् वन्ता a restrainer; संवत्सरः, or सर्ववत्सरः, a year; वं लोकम् or वत्सलोकम् to which people.

§ 37. If ह् and ञ् be followed by a sibilant, ह् and ञ् respectively are suffixed to them optionally; and hard unaspirates are optionally changed into hard aspirates when followed by a sibilant†; माह् + षट् = माहृषट्, माहृषट्, माहृषट्; the sixth man gone before; सुगन् + षट् = सुगन्षट् सुगन्षट्, सुगन्षट्. the sixth good counter.

§ 38. If ह् or ञ् at the end of a word be followed by स्, ध् is optionally inserted between them‡; *e. g.* षट् + सन्तः = षट्सन्तः or षट् + ध् + सन्तः = षट्सन्तः six good men (by § 28); so सन् + सः = सन्तः or सन्तः that good man.

(a) ह्, ञ्, and न् at the end of a word and preceded by a short vowel double themselves when followed by a vowel¶; *e. g.* प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्गात्मा the individual soul; so सुगन्धीयः the best reckoner; सज्जुतः good Achyuta.

§ 39. Ob. If the ending न् of a word be followed by ह्, न् is option-

* अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः । वा पदान्तस्य । Pân. VIII. 4. 58-59.

† ङोः ऊक्कुङ् कृरि । Pân. VIII. 3. 28.

‡ ङः सि षुट् । नञ् । Pân. VIII. 3. 22, 30.

¶ ङो ह्स्वादाणि ह्मुणित्यम् । Pân. VIII. 3. 32.

nally inserted between them*; *e. g.* सन् + च्छु = सन्च्छुः and सन्च्छुः S'ambhu existing for all times; and सन्च्छुः = सन्च्छुः and सन्च्छुः (by § 34); then by § 29 न् being changed to म् सन्च्छुः, सन्च्छुः and सन्च्छुः; and finally by dropping च optionally (by § 19 a,) सन्च्छुः, सन्च्छुः, सन्च्छुः and सन्च्छुः.

§ 40. न् coming after र or ष or क short or long in the same word is changed to म् even though a vowel, a semi-vowel except लृ, a nasal, or a letter of the guttural or palatal class or ह comes between र, ष or क and न् †; *e. g.* रामेन = रामेन, पूष + ना = पूषणा by the sun, पिब-जान् &c.; but राम + नाम = राम नाम (as these are two separate words) This change does not take place when न् is at the end of a word‡; रामान्.

§ 41. स् belonging to a substitute (आदेश) or a termination (प्रत्यय) and not at the end of a grammatical form is changed to म् when preceded by any vowel except अ or आ, a semivowel, a letter of the guttural class or ह †; *e. g.* रामे + मु = रामेमु; but रामस्व as स् is preceded by अ. मुपीः, मुपितो &c, as स् belongs to the word मुपित्. This change takes place even if an *anuswa'ra* substituted for न्, a *visarga* or ह, ष or स intervene¶; *e. g.* धनून् + सि = धनूंषि nom. pl. or धनुस् neu. a bow. पिपडीष् + मु = पिपडीष्मु.

§ 41. The न् of सन् is changed to an Anuswâra and Visarga when followed by a form of the root कृ; the Anuswâra again is optionally changed to an Anunâsika; *e. g.* सन् + कर्ता = संस्कृतां and संस्कृतां;

* सि तुक् । Pân. VIII. 3. 31.

† रषाभ्यां नो णः समानादे । अट्कुप्ताङ्नुम्वयायेपि । Pân. VI. 1. 4. 1, 2.

‡ पदान्तस्य न । Pân. VIII. 4. 37.

¶ अट्कुप्ताङ्नुम्वयायेपि । अट्कुप्ताङ्नुम्वयायेपि । Pân. VIII. 3. 55, 57, 59.

¶ नृम्वितर्जनीयस्त्रयैवायेपि । Pân. VIII. 3. 58.

स् is affixed to the ending of the words सम्, पुम्, and कान्;* so संस्कृतां and सैस्कृतां.

N. B. The word संस्कृतां is capable of having 108 different forms, as several sūtras are brought to bear upon it; but they are not given here as being tedious and of no material value.

Sections a, b, c, d may be omitted by beginners.

(a) †The न् of पुम् is optionally nasalised and has स् suffixed to it as above, when it is followed by a hard consonant, except a sibilant preceding a vowel, a semivowel, or ह्; पुम् + कोकिलः = पुम् + स् + कोकिलः = पुंस्कोकिलः, पुंस्कोकिलः a male *kokila* bird.; so पुंस्पुत्रः and पुंस्पुत्रः the son, a grown up man; but पुंसीरम् milk for a man, पुंशसः a man-servant. Exception पुंश्वानम् the account of a man.

(b) न् at the end of a word (except प्रधान्) followed by च्, छ्; द्, द्; न् or य् which is itself followed by a vowel, a semivowel, a nasal or ह् undergoes the same changes §; e. g. शार्ङ्गिन् + छिन्धि = शार्ङ्गिन् + स् + छिन्धि = शार्ङ्गिन् + च् + छिन्धि (by § 27, sec. a) = शार्ङ्गिच्छिन्धि and शार्ङ्गिच्छिन्धि oh Kṛṣṇa, cut off; similarly चक्रिन् + नावस्व = चक्रिन्नावस्व and चक्रिन्नावस्व; save, oh Kṛṣṇa; but हन्ति as the न् is not at the end of a word. सन्तस्रहः a fine handle of a sword, प्रधान्तनोति a good man spreads.

(c) The न् of नृन् when followed by प् undergoes this change optionally; नृन् + पाहि = नृन्पाहि, नृःपाहि, and नृःपाहि.

(d) The न् of कान् followed by कान् also undergoes this change

* संप्रकानां सो वक्तव्यः । Vart.

† पुमः स्वयम्परे Pân. VIII. 3. 6 व्याभादेशेन । Vart.

§ नववक्तव्यप्रधान् । Pân. VIII. 3. 7.

optionally; कान् + कौन् = कौत्स्कान्, कौत्स्कान् to whom. क् or क् is substituted for the visarga when the following sets are combined: कः + कः = कत्कः, similarly कौत्स्कुतः. where from, आनुष्पुनः, सद्यस्का-
लः the present time; सर्पिष्कुण्डिका a ghee-pot; धनुष्कपालम् a bow-
staff. वजुष्पावरः a sacrificial vessel; अवस्क्रान्तः; a magnet. तमस्का-
ण्डः great darkness; अवस्क्राण्डः; मात्स्करः; अहस्करः the sun.

§ 43. च् is necessarily inserted between ह् and the pre-
ceding vowel, short or long; and optionally when a long vowel at
the end of a word, except that of the particle मा and the preposi-
tion आ precedes it*; e. g. शिव + छावा = शिवच्छावा Śiva's shadow.;
so स्वच्छावा, चेच्छियते; what is cut again and again. लक्ष्मी + छावा
= लक्ष्माच्छावा or लक्ष्मीच्छावा, मा + छिदन् = माच्छिदन् may be not
cut. आ + छादयति = आच्छादयति covers.

VISARGASANDHI.

§ 44. स् at the end of a word followed by any letter or not, the
च् of सञ्चय and र् followed by a hard consonant or by nothing, are
changed to a Visarga; as रामः पठति Rāma reads. पितर = पितः
oh father. भ्रातुः कन्वका a brother's daughter.

§ 45. Visarga, followed by च्, छ्, द्, ड्, and झ्, य्, themselves
not followed by a sibilant, is changed to स्; e. g. विष्णुकाता
Viṣṇu, the protector; हरिश्चरति, Hari walks; रामदीकते Rāma goes;
(Vide § 27.); but कः स्वरः (as the क् is followed by स्); घनाघनः
कोमलः Indra the inciter &c.; and optionally when followed by च्, च्,
or स्; रामः स्थाता or रामस्स्थाता Rāma who would stand.

* डे च् । Pân. VI. 1. 73. Properly त् is inserted, but it is chang-
ed to च् by § 27. आङ्मानोश्च । दीर्घात्पदान्ताद्वा । Pân. VI. 1. 74-76.

† विश्वजनीयस्य सः । शौरे विश्वजनीयः । Pân. VIII. 3. 34-35.

§ वा झरि । Pân. VIII. 3. 36.

(a) Visarga, not belonging to an indeclinable is changed to **श्** when preceded by **अ**, and to **ष्** when preceded by **इ** or **उ**, short or long and followed by the terminations **पाश्**, **कल्प्**, **क**, and **काम्बः**;
e. g. **पक्ष्पाद्यम्** Bad milk; **वक्ष्स्कल्प्** little short of fame; **वक्ष्स्क** with fame; **वक्ष्स्काम्बतिः** he desires fame; but **प्रातःकल्प्**; almost dawn (where **प्रातः** is an indec.) **सर्पिष्पाद्यम्** bad ghee. **सर्पिष्कल्प्**, **सर्पिष्क**, **सर्पिष्काम्बतिः**. If the Visarga, however, is a substitute for a final **श्** it is not changed to **स्** before **काम्बः**; **गोः काम्बति** desires speech.

(b) § The Visarga of **नमः** and **पुरः** when prefixed as indeclinables to verbs beginning with **क्** or **ख्** and **प्** or **फ्** is optionally changed to **स्** in the case of the former and necessarily in that of the latter;
e. g. **नमस्करोति** or **नमःकरोति**, **पुरस्करोति** puts in the front; but **पुरः प्रवेष्टव्याः** towns fit to be entered (as **पुरः** is a noun).;

(c) † Visarga, preceded by **इ** or **उ** and not belonging to a termination, is changed to **ष्** except in the case of **मुहुः**; often, if followed by a hard consonant of the guttural or the labial class: **निः + प्रवृद्धं** = **निम्प्रवृद्धम्** without obstacle. **आविष्कृतम्** disclosed; **दुष्कृतम्** a bad action; but **मुहुः कृतः**; **अभिः करोति**, as the Visarga is substituted for **स्** a term; so **मानुःकृपा** and not **मानुस्कृपा**. **भ्रातृभ्युवः** is an exception.

(d) | **तिरस्** optionally retains its **स्** when followed by **क्**, **ख्**, **प्** or **फ्**; **तिरःकरोति** or **तिरस्करोति** hides or scorns.

दिः, **त्रिः** and **चतुः**, all of them adverbs showing frequency, change

* **सोऽपदादौ** | Pân. VIII. 3. 38. **पाञ्चरूपककाम्येऽपि वाच्यम्** | **अनभ्यस्येति** वाच्यम् | Vârtikas. इणः **वः** | Pân. VIII. 3. 39.

† **काम्ये रोरेवेति** वाच्यम् | Vârt.

§ **नमस्पुरसोर्गत्योः** | Pân. VIII. 3. 40.

‡ **इदुग्धस्य चाप्रत्ययस्य** VIII. 3. 41.

| **तिरसोऽन्यतरस्याम्** | Pân. VIII. 3. 42.

their Visarga to ए optionally under the same circumstances*; द्वि-
ष्करोति or द्विःकरोति does twice; but चतुष्कपालं having four parts
(where चतुः is not an adverb).

(e) † The ending इः or उः of a word changes its visarga to ए
optionally under the same circumstances when the presence of
the following word is necessary for the completion of the sense;
सर्पिष्करोति or सर्पिःकरोति turns into ghee; धनुष्करोति or धनुःकरोति
makes a bow; but तिष्ठन् सर्पिः पिब स्वयुक्कम्, as there is no connect-
ion here between the word सर्पिः and पिब;

And necessarily when at the end of the first member of a com-
pound; as सर्पिष्कुण्डिका a pot for clarified butter.; but परमसर्पिःकु-
ण्डिका a big ghee-pot (as the word सर्पिः is an *uttara* pada.)

(f) Visarga coming after the अ of a word other than an inde-
clinable and forming the first member of a compound is changed to ए
when followed by a derivative of the roots कृ, कम्, and by कंस, कुंभ,
पाश, कुशा and कार्षी § e.g. अवस्कारः an iron-smith; अवस्कामः one who
desires iron; अवस्कंसम् an iron pot; अवस्पात्रम्; अवस्कृशा a bridle;
अवस्कृणी a kind of iron pot; but गीःकारः Bṛhaspati; स्वःकाम,
one desiring heaven (where स्वर is an inde.); वशः करोति (as
there is no comp.); and परमवशःकारः producing great fame (as the
word वशस् is not the first member of the comp.)

(g) ‡ The words अधः and शिरः change their visarga to ए when
followed by पद् under the same circumstances as those mentioned
above; अधःस्पद्म्, शिरस्पद्म्; but अधःपद् when there is no comp.;
परमशिरःपद्म् (as शिरः is the latter member उत्तरपद्).

* द्विचिह्नत्रिणि कृत्वर्थे । Pân. VIII. 3. 43.

† इतुतोः सामर्थ्ये । नित्यंसमासेऽनुत्तरपदस्थस्या । Pân. VIII. 3. 44-45.

§ अतः कृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णध्वन्ययस्य । Pân. VIII. 3. 46.

‡ अधःशिरसी पदे । Pân. VIII. 3. 47.

§ 46. Visarga (substituted for स् and not र्) preceded by short अ and followed by short अ or a soft consonant is changed to उ; शिवः + अर्घ्यः = शिव + उ + अर्घ्यः = शिवो + अर्घ्यः = शिवोर्घ्यः S'iva is adorable; (see § 24); देवः + वन्द्यः = देवो वन्द्यः God should be saluted; but तिष्ठतु पय अ इ मिदन् (where the अ after पयः is *pluta*); प्रातः + अत्र = प्रातरत्र (for here the visarga is substituted for र्); so प्रातर्गच्छ &c.

§ 47. Visarga preceded by आ is dropped necessarily when followed by a soft consonant, and optionally when followed by a vowel; it is also optionally dropped when preceded by अ and followed by a vowel except अ; when it is not dropped it is changed to इ in both these cases; देवाः + नम्याः = देवा नम्याः; देवाः + इह = देवा इह or देवाविह ।

§ 48. (a) Visarga, preceded by any vowel except अ or आ and followed by a vowel or a soft consonant, is changed to र्; हरिः + जयति = हरिर्जयति Hari conquers; so भानुरुदेति the sun rises; गौरागच्छति a cow or bull comes.

Exception:—The Visarga of the particles भोः भगोः and अयोः obeys § 47; e. g. भोः + अच्युत = भो अच्युत or भोयच्युत oh Achyuta; भगो नमस्ते Bhago ! a bow to thee; अयो याहि oh you, go.

(b) The न् of अहन्, not followed by a declensional termination, is always changed to र्; but if followed by पति * and other words such as गिर, धुर &c. the change is optional; and if by रूप, and रात्रि, visarga is substituted for it; अहः, अहरहः day by day; अहःपतिः or अहर्पतिः the lord of the day, the sun; गीर्पतिः or गीष्पतिः Brhaspati; धूर्पतिः or धूष्पतिः a leader; but अहोभ्यान् Inst. dual;

* अहरादीनां पत्यादिषु वा रेफः । Vart.

अहोरूपम् the form of the day; गतमहोरात्रिषा; अहोरात्रः day and night; अहोरात्रन्तरम् a portion of Sāman to be chanted by day.

(c) * र or ङ followed by र or ङ respectively is dropped, and the preceding अ, इ or उ if short is made long; पुनर + रमते = पुनारमते sports again; हरिः + रम्यः = हरिर + रम्यः = हरी रम्यः Hari is graceful; but वृद्ध + ङः (from वृद्ध + त) = वृद्धः p. p. of वृद्ध to grow.

§ 49.† (a) The स् of the nom. sing. of तद् and एतद् *mas.* is dropped before a consonant when they do not end in क or are not used in a negative Tatpuruṣa; e. g. स शंभुः, एष विष्णुः; but एषको रुद्रः this Rudra. असदिश्वः that is not S'iva (a neg. Tat.); एषोव.

(b) ‡ Sometimes in poetry the स् of सः and एषः is considered as not existing when followed by a vowel other than अ, so that the two vowels may combine in order to meet the exigencies of the metre; e. g. सेमामविद्धि प्रभृतिं व ईशिषे, &c. Rg. II. 24. 1.

सैष शशरथी रानः सैष राजा युधिष्ठिरः
सैष कर्णो महारथाङ्गी सैष भीमो महाबलः ॥

CHAPTER III.

SUBANTA OR DECLENSION.

§ 50. In the present chapter *Declension* or the inflection of nouns, substantive and adjective, will be considered.

§ 51. The crude form of a noun (any declinable word) not yet inflected is technically called a Prātipadika (प्रातिपदिक).

* रोति । द्रुल्लेपे पूर्वस्य दीर्घोऽङः । Pān. VIII. 3. 14, VI. 3. 111.

† एतत्तदोः पुल्लिङ्गोऽकोरन् अस्मादे इति । ‡ सोषि लेपि चेत्यादपुणम् । Pān, VI. 1. 132, 134.

§ 52. A noun has three genders: a masculine gender (mas.), a feminine gender (fem.), and a neuter gender (neu.). The question about the determination of the gender of nouns will be considered in a separate chapter.

§ 53. There are three numbers:-- Singular (sing.), dual (du.), and plural (pl.). The singular number denotes one, the dual two, and the plural three or more.*

§ 54. There are eight cases in each number: Nominative (Nom. or N.), Vocative (Voc. or V.), Accusative (Acc. or A.), Instrumental (Ins. or I.), Dative (Dat. or D.), Ablative (Ab. or A.), Genitive (Gen. or G.), and Locative (Loc. or L.). These express nearly all relations between words in a sentence.

N. B. These genders, numbers and cases will, for the sake of convenience, be denoted by their abbreviations enclosed into brackets after each.

§ 55. Sup (सुप्) is the technical term for a case termination in Sanskr̥t. Declension consists in adding the case terminations to the crude form or base.

* इषेकयोर्विवचनैकवचने । बहुषु बहु वचनम् । Pân. I. 4, 22, 21.

† The general terminations as given by Pânini are—स्वौजसमौ-
ट्छटाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्त्सुप् । IV. 1. 2. i. e. Nom.
सु औ जस्; Acc. अम् औट् शस्; Ins. टा भ्याम् भिस्; Dat. ङे भ्याम् भ्यस्; Ab.
ङसि भ्याम् भ्यस्; Gen. ङस् ओस् आम्; Loc. ङि ओस् सुप्. Some of these
terminations as is common with Pânini's system of nomenclature
have certain *Its* (servile letters) added or prefixed to them; e. g.
ङ in सु, ङ् in जस् &c. It will be easily seen that the term सुप् is ob-
tained by taking the first letter and the last *It* in the sùtra.

§ 56. The following are the normal case terminations:—

mas. and fem.

neu.

	Sing.	Dual.	Plural.		Sing.	Dual.	Plural.
N. V.	स्	औ	अस्	N. A.	म्	ई	इ
A.	अम्	"	"	V.	"	"	"
I.	आ	भ्याम्	भिस्	The rest like the mas.			
D.	व	"	भ्यस्				
Ab.	अस्	"	"				
G.	"	ओस्	आम्				
L.	इ	"	सु				

§ 57. The Vocative is considered to be a different aspect of the nom. and is identical with it in the dual and plural. It is therefore supposed to have no separate terminations of its own. In the sing. it sometimes coincides with the original stem sometimes with the nom.; at other times it differs from both.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

§ 58. Declension is for the sake of convenience divided into two classes:—

I. BASES ENDING IN VOWELS.

II. BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 59. The declension of adjectives does not, in general, differ from that of substantives. It will not, therefore, be given here separately; the points of difference only will be noted.

SECTION I.

I. BASES ENDING IN VOWELS.

Note:—The variations and modifications, which the general terminations given above undergo when applied to several of the vowel bases, are so numerous, that it has been thought advisable not to notice them here, as being tedious, but simply to give the forms and leave the students to find them out for themselves. Every word declined here should be considered a model and words alike in form should be declined similarly to it.

Nouns ending in अ Mas. and Neu.

§ 60. राम m. Rāma			ज्ञान. n. knowledge.		
Sing.	Dual.	Plural.	Sing.	Dual.	Plural.
N. रामः	रामौ	रामाः	N. ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
V. राम	"	"	V. ज्ञान	"	"
A. रामम्	"	रामान्	A. ज्ञानम्	"	"
I. रामेण	रामाभ्याम्	रामैः	The rest like राम.		
D. रामाब	"	रामेभ्यः			
Ab. रामान्	"	"			
G. रामस्व	रामयोः	रामाणाम्			
L. रामे	रामयोः	रामेषु			

§ 61. Decline all nouns ending in अ mas. and neu. similarly.

(a) The Loc. sing. of words ending in अङ्ग (substituted for अहन् a day, at the end of a Tat. comp.) is optionally formed like that of nouns ending in न्; e. g. व्यङ्ग has व्यङ्गे or व्यङ्गि or व्यङ्गिनि. So व्यङ्गे, व्यङ्गि or व्यङ्गिनि &c.

Nouns ending in आ *Mas.* and *Fem.*

! § 62. गोपा *mas.* a cow-herd.

(a) *Mas.* nouns ending in आ take the general terminations. The final आ is dropped before a vowel termination beginning with the Acc. plu.

N. V.	गोपाः	गोपो	गोपाः
A.	गोपान्	”	गोपः
I.	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
D.	गोपे	”	गोपाभ्यः
Ab.	गोपः	”	”
G.	”	गोप्योः	गोपान्
L.	गोपि	”	गोपाद्

§ 63. Decline similarly विष्वा the protector of the world, शंखभा a conch-shell-blower, सोमपा one who quaffs the soma-juice, धूमपा one who inhales smoke, बलदा strength-giver, or Indra, and other comp. nouns derived from roots ending in आ.

(a) If the latter member be not a root the final आ is not dropped; e. g. हाहा, name of a Gandharva, Acc. plu. हाहान्; D. Ab. G. and L. sing. हाहे, हाहाः. हाहाः and हाहे respectively. The rest like गोपा.

§ 64. रमा *fem.* the goddess of wealth.

N.	रमा	रमे	रमाः
V.	रमे	”	”
A.	रमान्	”	”
I.	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
D.	रमायै	”	रमाभ्यः

Ab.	रमावाः	"	"
G.	"	रमयोः	रमाणाम्
L.	रमायाम्	"	रमासु

§ 65. Decline all other *fem.* nouns in आ similarly.

§ 66. Irregular bases:—The Voc. sing. of अम्बा, अम्मा and अम्मा, all meaning 'a mother', is अम्ब, अम्मा and अम्मा respectively.

§ 67. Several adjectives in अ follow the declension of pronouns, for which see the chap. on pronouns.

Nouns ending in इ and उ mas. fem. and neu.

§ 68. हरि &c.—

हरि *mas.* Hari.

	Sing.	Dual	Plural.
N.	हरिः	हरी	हरवः
V.	हरे	"	"
A.	हरिम्	"	हरीन्
I.	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
D.	हरवे	"	हरिभ्यः
Ab.	हरेः	"	"
G.	"	हरीयोः	हरीणाम्
L.	हरौ	"	हरिषु

मति *fem.* intellect.

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	मतिः	मती	मतयः
V.	मते	"	"
A.	मतिम्	"	मतीः

I.	मर्यादा	मतिभ्याम्	मतिभिः
D.	मतये or मर्यै	"	मतिभ्यः
Ab.	मतेः or मर्याः	"	"
G.	मतेः or मर्याः	मत्योः	मतीनाम्
L.	मतौ or मर्याम्	"	मतिषु

गुरु *mas.* a preceptor.

N.	गुरुः	गुरु	गुरुवः
V.	गुरो	"	"
A.	गुरुम्	गुरु	गुरुन्
I.	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
D.	गुरवे	"	गुरुभ्यः
Ab.	गुरोः	"	"
G.	"	गुर्योः	गुरुणाम्
L.	गुरौ	"	गुरुषु

धेनु *fem.*, a cow.

N.	धेनुः	धेनू	धेनवः
V.	धेनो	"	"
A.	धेनुम्	"	धेनूः
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
D.	धेनवे, धेन्यै	"	धेनुभ्यः
Ab.	धेनोः, धेन्वाः	"	"
G.	"	धेन्योः	धेनुनाम्
L.	धेनौ धेन्वाम्,	"	धेनुषु

I.	मर्या	मरि	मृत्	mas.	
D.	मतये or मर्यै				
Ab.	मतेः or मर्याः		मृत्	मृत्	मृत्
G.	मतेः or मर्याः	म	मृत्	"	"
L.	मतौ or मर्याभ		मृत्	"	"
	गुरु	mas. a			
N.	गुरुः		गुरु	गुरु	गुरु
V.	गुरो				
A.	गुरुम्		गुरु	गुरु	गुरु
I.	गुरुणा		गुरु	गुरु	गुरु
D.	गुरवे				
Ab.	गुरोः		गुरु	गुरु	गुरु
G.	"		गुरु	गुरु	गुरु
L.	गुरौ		गुरु	गुरु	गुरु
	धेनु	fem., a cow.			

N.	धेनुः	धेनु	धेनु	धेनु	धेनु
V.	धेनो	"	"	"	"
A.	धेनुम्	"	धेनु	धेनु	धेनु
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः	धेनुभिः	धेनुभिः
D.	धेनवे, धेन्यै	"	धेनुभ्यः	धेनुभ्यः	धेनुभ्यः
Ab.	धेनोः, धेन्वाः	"	"	"	"
G.	"	धेन्वोः	धेनूनाम्	धेनूनाम्	धेनूनाम्
L.	धेनौ धेन्वाम्,	"	धेनुषु	धेनुषु	धेनुषु

* ending in इ or ऋ

अपत्यं पुमान्) is declined like हरि in the sing. and dual, and like राम in the plural, the original word उडुलोम being substituted;* N. औडुलोमिः, औडुलोमी, उडुलोमाः &c.

(b) Words of singular derivation (see Pan. II. 4. 62, 63, 65, 66 and IV. 1. 105) also substitute their originals in the plural; e. g. गर्गस्य अपत्यं गार्ग्यः; N. गार्ग्यः गार्ग्यो गर्गाः &c.

Words ending in ई and ऊ mas. and fem.

§ 74. नदी *f.* a river; वधू *f.* a woman, a bride.

नदी *fem.*

N.	नदी	नद्यौ	नद्यः
V.	नदि	"	"
A.	नदीम्	"	नदीः
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
D.	नद्यै	"	नदीभ्यः
Ab.	नद्याः	"	"
G.	"	नद्योः	नदीनाम्
L.	नद्याम्	"	नदीषु

Decline all other fem. nouns in ई similarly.

(a) The words अवी a woman in her monthly course, लक्ष्मी wealth, तरी a boat, स्तरी smoke, and तन्त्री a lute, do not drop the स् of the nom. sing. e. g. अवीः, लक्ष्मीः &c.

वधू *f.*

N.	वधूः	वध्वौ	वध्वः
V.	वधु	"	"

* Fr. उडुलोमन् name of a sage, + इज् (इ) added अपत्यार्थे by 'वाङ्मात्रे' Pān. IV. 1. 96, the final न् being dropped (Pān. VI. 4. 14

The word वातप्रणी derived with the affix क्तिप् is declined like प्रणी which see.

§ 76. Root nouns in ई or ऊ *M. F. N.*

Rule of *Sandhi*—(a) The ending इ or उ, short or long, of nouns derived from roots with the affix क्तिप् (o) and of भू, is changed to इय् or उय् before the vowel terminations*; the fem. nouns of this description are optionally declined like नदी in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and the Gen. plu.

(b) But if the ending इ or उ of a many-voweled noun having a root at the end be not preceded by a radical conjunct consonant or the root noun has a preposition termed गति (*i. e.* as added to the root) or a word governed by the root preceding it, it is changed to य् or व्, except in the case of सुधी and nouns ending in भू.

धी *fem.*

भू *fem.*

N.	धीः	धियौ	धियः
V.	"	"	"
A.	धियम्	"	"
I.	धिया	धीभ्याम्	धीभिः
D.	धिये-वै	"	धी यः
Ab.	धियः-याः	"	"
G.	"	धियोः	{ धियाम् धीनाम्
L.	धियि-वाम्	"	धीषु

N.	भूः	भुवौ	भुवः
V.	"	"	"
A.	भुवम्	"	"
I.	भुवा	भूभ्याम्	भूभिः
D.	भुवे-वै	"	भूभ्यः
Ab.	भुवः-वाः	"	"
G.	"	भुवोः	{ भुवाम् भूनाम्
L.	भुवि-वाम्	"	भूषु

Decline similarly ह्री, श्री, सुश्री,

Decline similarly सू, जू, सुजू,

सुधी, सुद्धधी, दुधी, भी, वृश्चिकभी, &c. सू, सुसू, &c.

* अवि भुधातुभुवां खेरियकुवडौ Pān VI. 4. 77.

† एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ओः सूविः Pān. VI. 4. 82, 83. गतिकारके-
तरपूर्वपदस्य यण् नेष्यते । Var. न भूधियोः । Pān. VI. 4. 85.

V. प्रधि-धे " "

V. खलपो-पु " "

I. प्रध्वा-धिना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations,

I. खलप्वा-पुना, &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

प्रधी fem. mas.

(प्रकृष्टा धीः fem. प्रकृष्टा धीर्यस्याः यस्य वा fem. mas.)

Voc. sing. Da. Ab. Gen. and Loc. sing. Gen. plu. like नरी. the rest like प्रधी mas.; e. g.

N.	प्रधीः	प्रध्यौ	प्रध्वः
V.	प्रधि	"	"
A.	प्रध्यम्	"	"
I.	प्रध्या	प्रधीभ्याम्	प्रधीभिः
D.	प्रध्वे	"	प्रधीभ्यः
Ab.	प्रध्याः	"	"
G.	"	प्रध्योः	प्रधीनाम्
L.	प्रध्याम्	"	प्रधीषु

Decline similarly कुमारी (कुमारीम् इच्छतीति कुमारीव भाचरतीति वा) except in the Nom. sing. which is कुमारी.

सुधी (सुष्टु ध्यायति). m. (and f. also according to Kaiyata).

N. V.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः
A.	सुधियम्	"	"
I.	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः
D.	सुधिवे	"	सुधीभ्यः
Ab.	सुधियः	"	"
G.	"	सुधियोः	सुधियाम्
L.	सुधियि	"	सुधीषु

A.	वर्षाभ्यम्	"	"
I.	वर्षाभ्या	वर्षाभ्याम्	वर्षाभिः
D.	वर्षाभ्यै	"	वर्षाभ्यः
Ab.	वर्षाभ्याः	"	"
G.	"	वर्षाभ्योः	वर्षाभ्याम्
L.	वर्षाभ्याम्	"	वर्षाभ्यु

Decline similarly प्रसू, वीरसू, पुनर्भू a widow remarried, &c.

Obs. § 77 (सखायमिच्छतीति) सखी; (सह खेन वर्तते इति सखः, तमिच्छतीति) सखी; (सुनमिच्छतीति) सुती; (सुखमिच्छतीति) सुखो, (लूनमिच्छतीति) लूनी, (क्षाममिच्छतीति) क्षामी, (प्रस्तीममिच्छतीति) प्रस्तीमी &c:—

सखी (सखायमिच्छतीति).

N.	सखा	सखायौ	सखायः
V	सखीः	"	"
A.	सखायम्	"	सख्यः
I.	सख्या	सखीभ्याम्	सखीभिः
D.	सख्ये	"	सखीभ्यः
Ab	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सख्याम्
L.	सख्य	"	सख्यु

सखी (सखमिच्छतीति).

N. V.	सखीः	सख्यौ	सख्यः
A.	सख्यम्	"	"

The rest like the other सखी. Decline similarly सुखी, सुती. लूनी. क्षामी. प्रस्तीमी. &c,

Words like शुष्की, पक्की should be declined like सुधी.

A.	हृद्म्	„	हृद्म्
I.	हृद्वा	हृद्भ्याम्	हृद्भिः
D.	हृद्वे	„	हृद्भ्यः
Ab.	हृदः	„	„
G.	„	हृदोः	हृदाम्
L.	हृदि	„	हृदुषु

Decline similarly हम्भू (हम्भति इति one who strings together):

Nouns ending in क् *mas. fem. and neu.*

§ 80. Nouns derived from roots with the affix कृ (कृच् and कृन् Pan. III. 1. 133. and 2. 135), such as कर्तृ a maker, &c. and the words स्वस्तृ, नमृ, नेष्टृ, त्वष्टृ, क्षतृ, होतृ, पोतृ and प्रशास्तृ as also उद्गातृ change their क् to आ in the Nom. sing. and to आर् in the Nom. dual and pl. and Acc. sing. and dual*.

धातृ *mas. the creator:*

N.	धाता	धातारौ	धातारः
V.	धातः (२)	„	„
Δ.	धातारम्	„	धातृन्
L.	धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D.	धात्रे	„	धातृभ्यः
Ab.	धातुः	„	„
G.	„	धात्रोः	धातृणाम्
L.	धातरि	धात्रोः	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेतृ, नमृ, शास्तृ, उद्गातृ &c.

* अमृ-त्त्वस्वर्गनमृ-नेष्टृत्वष्टृक्षतृ-हेतृपोतृप्रशास्तृणाम् । Pan. VI. 4. 11. उद्गा-तृश-स्तृभ्यः भवत्येव समर्थस्य 'उद्गातारः' इति भाष्यप्रयोगात् । Sid. Kau.

ईस्त्. सव्येष्ट and नृ. The Gen. daughter, and ननान्दृ or ननन्दा. plu. of नृ is नृणाम् or नृणाम्.*

§ 82. The word क्रोडु a jackal, is declined like a word ending in कृ necessarily in the first five inflections and optionally before the vowel terminations beginning with the Inst. sing. except that of the Gen. plu.†; e. g.

N.	क्रोडा	क्रोडारौ	क्रोडारः
V.	क्रोडो	"	"
A.	क्रोडारम्	"	क्रोडून्
I.	क्रोडा-दुना	क्रोडु-भ्याम्	क्रोडुभिः
D.	क्रोडे-दवे	"	क्रोडु-भ्यः
Ab.	क्रोडुः-क्रोडोः	"	"
G.	"	क्रोडोः-द्वोः	क्रोडूनाम्
L.	क्रोडरि-ष्टौ	"	क्रोडुषु

(a) क्रोडु becomes क्रोडृ in the fem. also (by क्रियां च Pān. VII. 1. 96) which with the fem. term. ई becomes क्रोड्री and is declined like नशी.

Obs.—The word प्रियक्रोडु neu. is declined like मधु and optionally like क्रोडु mas. before the vowel terminations from the I. sing.; D. sing. is प्रियक्रोडे-दवे-दुने.

Words ending in कृ and लृ.

§ 83. There are no words ending in कृ or लृ; therefore the imitative sounds of the roots कृ and लृ and गच्छ् and शक्त् are taken to show what the forms of such words will be, if there be need to use such words.

† नृ च । Pān. VI. 4. 6. नृ इत्यस्य नामि दीर्घः स्थात् Sid. Kau.

* नञि च नन्देः । Un. II. 97. न नन्दति ननान्दा । इह वृद्धिः अनुवर्तते इत्येके । ननान्दा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनी च सा' इति शब्दार्थकः । Sid. Kau.

‡ नृज्वःक्रोडुः । विभाषा तृतीयादिष्वपि । Pān. VII. 1. 95. 91.

V. से*	"	"
A. सयम्	"	"
I. सया	सेभ्याम्	सेभिः
D. सये	"	सेभ्यः
Ab. सेः	"	"
G. ,,	सयोः	सयाम्
L. सयि	,,	सेषु

Decline similarly स्मृते (स्मृतः
इः येन) one who has thought
of *Kāma*.

A. रायम्	"	"
I. राया	राभ्याम्	राभिः
D. राये	"	राभ्यः
Ab. रायः	"	"
G. ,,	रायोः	रायाम्
L. रायि	"	रायु

The neu. प्ररै (प्रकृष्टा रा यस्य
तन्) changed to प्ररि (by एच
इगङ्गस्वदेशे Pān. I. 1. 48.
and 47) should be declined
like वारि except before the con-
sonantal terminations, when it
should be declined like रै m. f.

N. A. प्ररि प्ररिणी प्ररीणि

I. प्ररिणा प्रराभ्याम् प्रराभिः &c.

Words ending in ओ and औ.

§ 85. Vṛddhi (औ) is substituted for the ओ of words ending in
ओ in the first five inflections except the Ac. sing.; आ is substituted
for ओ in Ac. sing. and plural.† Nouns ending in औ are regu-
larly declined.

* The Kau. does not specially mention this form. Just as it stops
after giving the Nom. forms in the case of words like रै, गो, स्मृते
&c., so does it do in the case of से also, implying thereby that the
voc. forms of से are also like the Nom. ones. But the Sūtra एङङ्-
स्वात्संबुद्धेः Pān. VI. 1. 69 (एङन्तात् ह्रस्वान्ताच्च अङ्गात् इङ् लुप्यते सम्बुद्धेः
चैङ् (Kau). seems to apply in the present case and by dropping the
final स् we get the form से.

† गोतो गित् । औतो गशसः । Pān. VII. 1. 90, VI. 1. 93.

Mas. and Fem.

N. & V.	कमल*	कमलौ	कमलः
A.	कमलम्	"	"
I.	कमला	कमलभ्याम्	कमलिभिः
D.	कमले	"	कमलम्बः
Ab.	कमलः	"	"
G.	"	कमलोः	कमलाम्
L.	कमलि	"	कमल्यु

Decline similarly सुगण्, सुगण् *m. f.* one who counts well, द्वार *f.* a door and other words ending in र or ल. The loc. plu. of सुगण् is सुगण्डु-ण्डु, -ण्डसु. The Nom. sing. of द्वार is द्वाः.

Neu.

N. V. & A कमल् कमली कमलि

The rest like the mas.

Decline similarly सुगण्, वार and other words ending in ञ्, र or ल्. *e. g.*

N. A.	वाः	वारी	वारि
I.	वारा	वार्याम्	वारिभिः
L.	वारि	वारोः	वार्यु

§ 89. Bases ending in क, ख्, ग्, घ्, द्, ड्, झ्, ढ्, त्, थ्, द्, ध् and प्, फ्, ब्, भ्.

§ 90. (a) As a general rule the स् of the nom. singular is dropped. If there be a conjunct consonant at the end of a word the first consonant only is retained.

(b) The final letter is changed to the first or third of its class when followed by nothing, to the third when followed by a soft con-

* See § 90. a.

Neu.

N. V. A.

N. V. A.

सर्वशक्	सर्वशक्ती	सर्वशक्कि	अभिमत	अभिमयी	अभिमन्यि
हरित्	हरिती	हरिन्ति	तमोनुद	तमोनुदी	तमोनुदि
सुयुत्	सुयुधी	सुयुन्धि	बेभित्	बेभिदी	बेभिदि

The rest like the mas.

§ 92. Bases ending in च्, छ्, ज्, or झ् and ञ्, ष्, ह्.

§ 93. (a) च् or ज् is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to ग् when followed by a soft consonant.*

(b) The ending ञ् or छ् of root nouns and the final of व्रञ्, भ्रञ्, सृञ्, मृञ्, यञ्, राज् and भ्राज् are changed to ष् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing†; the ष् is changed to द् or ड् when at the end of a word, and to झ् when followed by a soft consonant. The ज् of परिव्राज् is similarly changed to द् or ड्.

(c) But the ञ् of the root nouns दिञ्, हञ्, स्पृञ् and मृञ् is changed to क्, as also the ष् of दधृष् 'a bold or impudent man' and the ञ् of such words as विपञ् &c. The ञ् of नञ् is optionally changed to द् or क् as also the ञ् of तञ् and गोरञ्. The ज् of ऋविज् is changed to क्.

(d) त् may optionally be inserted between द् and the loc. pl. term. सु.

(e) Before vowel terminations final छ् may optionally be changed to ञ्.

§ 94. (a) ह् is changed to ह् when at the end of a *pada* or when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. (b) In the

* चीः कुः | Pān. VIII. 2. 30. विश्वभ्रञ्मृज्मृज्यजराजभ्राजडाशः | Pān. VIII. 2. 36.

Decline similarly पयोमुच्, कृत्विज्, भिषज्, रुज्, सज्, सुयुज्, विभ्राज्* दिग्, वृग् and words ending in वृग्, स्पृग्, वधृग्, उष्णिह्, विपभ्, विवभ्, विधभ्, विविभ्, and words ending in च् and ज्.

Decline similarly सुवृश्, सर्वप्राच्छ्, भृज्, विश्वसृज्, सस्राज्, परिव्राज्, पस्मिज्, देवेज्, विभ्राज् दिग्, प्राग्, त्विग्, द्विग्, मुष्, प्रावृष्, लिह्, प्रच्छ् and root nouns in छ्, ष्, ष्, and ह्.

E. g.

	N. sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
पयोमुच्	पयोमुक्ता	पयोमुचौ	पयोमुग्न्याम्	पयोमुक्षु
भिषज्	भिषक्	भिषजौ	भिषग्न्याम्	भिषक्षु
सज्	सक्	सजौ	सग्न्याम्	सक्षु
वृग्/.	वृक्	वृक्षौ	वृग्न्याम्	वृक्षु
वधृग्	वधृक्	वधृक्षौ	वधृग्न्याम्	वधृक्षु
उष्णिह्	उष्णिक्	उष्णिक्षौ	उष्णिग्न्याम्	उष्णिक्षु
विविभ्	विविक्	विविक्षौ	विविग्न्याम्	विविक्षु
	&c.	&c.	&c.	

e. g.

सुवृश्	सुवृद-ड	सुवृक्षौ	सुवृङ्ग्न्याम्	सुवृदसु or-दस्सु
सर्वप्राच्छ्	सर्वप्राद	सर्वप्राच्छौ or शौ	सर्वप्राङ्ग्न्याम्	सर्वप्रादसु or दस्सु
भृज्	भृद	भृजौ	भृङ्ग्न्याम्	भृदसु "
विश्वसृज्	विश्वसृद	विश्वसृजौ	विश्वसृङ्ग्न्याम्	विश्वसृदसु "

* भ्राज् derived from भ्राज् mentioned along with एज् &c. यस्नु एजृभृजृभ्राजृदिनाभिति तस्य कृत्येव । Sid. Kau. The other दिग् ज् is derived from दृत्राजृ दीनौ mentioned in the फगादि group.

† Hereafter only the first letter will be given, the third letter should always be supposed to be understood.

Nen.

The nen. forms of these have no peculiarities other than those mentioned above; *e. g.*

N. V. A.

घृतस्पृक्	घृतस्पृशी	घृतस्पृशि	सुहृद्	सुह्री	सुहि
सत्यवाक्	सत्यवाची	सत्यवाशि	भुक्	भुधी	भुंधि
लिङ्	लिही	लिहि	दधृक्	दधृषी	दधृषि
विधत्	विधत्तो	विधत्ति	प्राट्	प्राच्छी	प्राच्छि
				or	or
				प्राशी	प्राशि

The remaining forms like those of the *mis.* or *fem.*

IRREGULAR BASES.

§ 97. (1) The स् of तुरासाद् 'Indra' is changed to ष् before the consonantal terminations; * *e. g.*

N.V.	तुरासाद्	तुरासाहौ	तुरासाहः	I.	तुरासाहा	तुरासाह्भ्याम्	तुरासाहभिः
A.	तुरासाहम्	"	"	L.	तुरासाहि	तुरासाहोः	तुरासाहसु-दत्तु

§ 98. विध becomes विधा when followed by राट् (that particular form of the root noun राज्)—

N. V.	विधाराट्	विधाराजौ	विधाराजः
A.	विधाराजम्	"	"
I.	विधाराजा	विधाराह्भ्याम्	विधाराहभिः
L.	विधाराजि	विधाराजोः	विधारादत्तु-दत्तु

§ 99 The वा of root nouns ending in वाह् is changed to ऊ before

* Pān. VIII. 3. 56.

† विधस्य वसुराटोः । Pān. VI. 3. 128.

स्वनडुह् *n.* (शोभनः अनड्वान् यास्मिन्)

N. V. A. स्वनडुन् स्वनडुही स्वनड्वाहि.

The rest like अनडुह् *mas.*

§ 102. The words अवयाज् 'a kind of priest' and पुरोडाश् 'sacri-ficial food' change their final to स् before consonantal terminations the preceding आ becoming अः—

अवयाज्.

N. V.	अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
A.	अवयाजम्	"	"
I.	अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभिः
L.	अवयाजि	अवयाजोः	अवयस्तु

पुरोडाश्.

N. V.	पुरोडाः	पुरोडाशौ	पुरोडाशः
A.	पुरोडाशम्	"	"
I.	पुरोडाशा	पुरोडोभ्याम्	पुरोडोभिः
L.	पुरोडाशि	पुरोडाशोः	पुरोडस्तु

Bases derived from the root अश् to go, to worship.

[§ 103. Nouns derived from the root अश् 'to go' by means of such affixes as क्तिन्, क्तिप् &c. such as प्राश् (प्राअश्) eastern, प्रत्यश् (प्रति-अश्) western, सम्यङ् (सह-अश्) a companion, तिर्यश् (तिरस्-अश्) going away, सम्यश् (सम्-अश्) going with or well, विष्वश् (विष्वक्-अश्) following, देवद्र्यश्. (देव-अश्) adoring a deity, सर्वद्र्यश् (सर्व-अश्) going every where, उदश् northern, अन्वश् following, अद्वद्र्यश्, अदमुयश्, अमुयश् going to that (all these derived from अदस् + अश्), गो अश् &c.:—

A.	तिर्यञ्चम्	„	तिरञ्चः
I.	तिरञ्चा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः
L.	तिरञ्चि	तिरञ्चोः	तिर्यञ्चु

The forms of the rest should be similarly made up; *e. g.*

ing.	N. plu.	A. plu.	Inst. dual.	Loc. plu.
सङ्यङ्	सङ्यञ्चः	सङ्गीचः	सङ्यग्भ्याम्	सङ्यङ्भु
सम्यङ्	सम्यञ्चः	समीचः	सम्यग्भ्याम्	सम्यङ्भु
विष्वङ्	विष्वञ्चः	विषूचः	विष्वग्भ्याम्	विष्वङ्भु
देवद्राङ्	देवद्राञ्चः	देवद्रीचः	देवद्राग्भ्याम्	देवद्राङ्भु
उरङ्	उरञ्चः	उरीचः	उरग्भ्याम्	उरङ्भु
अन्वङ्	अन्वञ्चः	अनूचः	अन्वग्भ्याम्	अन्वङ्भु
अर्द्राङ्	अर्द्राञ्चः	अर्द्रीचः	अर्द्राग्भ्याम्	अर्द्राङ्भु
अर्द्रमुयङ्	अर्द्रमुयञ्चः	अर्द्रमुईचः	अर्द्रमुयग्भ्याम्	अर्द्रमुयङ्भु
गवाङ्	गवाञ्चः	गौचः	गवाग्भ्याम्	गवाङ्भु
गोअङ्	गोअञ्चः	„	गोअग्भ्याम्	गोअङ्भु
गोङ्	गोञ्चः	„	गोग्भ्याम्	गोङ्भु

Neu.

The neu. forms should be similarly made up.

N. V. A.	प्राक्	प्राची	प्राञ्चि
	प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्यञ्चि
	तिर्यक्	तिरञ्ची	तिर्यञ्चि
	सङ्यक्	सङ्गीची	सङ्यञ्चि
	सम्यक्	समीची	सम्यञ्चि
	विष्वक्	विषूची	विष्वञ्चि
	देवद्राक्	देवद्रीची	देवद्राञ्चि
	उरक्	उरीची	उरञ्चि

Neu.

N. V. A.

तिर्यङ्

तिर्यश्च

तिर्यधि

IRREGULAR BASES.

§ 104. कुक्ष् (derived from कुक्ष् कौटिल्याल्पीभावयोः), खञ् a lame man, and सुवल्. These become कुङ्, खन् and सुवल् before consonantal terminations; *e. g.*

N. sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
कुङ्	कुक्षौ	कुङ्भ्याम्	कुङ्क्षु or-षु
खन्	खञ्जौ	खन्भ्याम्	खन्सु
सुवल्	सुवल्गौ	सुवल्भ्याम्	सुवल्सु

The rest should be similarly made up.

Neu.

N. V. A.

कुङ्

कुक्षौ

कुक्षि

खन्

खञ्जौ

खञ्जि

The rest like the mas.

§ 105. ऊर्ज् *m. n.* strength is regularly declined; *e. g.* ऊर्क् ऊर्जौ ऊर्जः N.; ऊर्जा ऊर्ज्याम् ऊर्जिभिः I.; ऊर्जि ऊर्जोः ऊर्जु L.

neu.

N. V. A.

ऊर्क्

ऊर्जौ

ऊर्जि;* the rest like the mas.

with बहु—

बहूर्क्

बहूर्जौ

बहूर्जि or बहूर्जिजि.†

§ 106. Nouns ending in म्. There are a few nouns derived from the roots ending in म्. They have no other peculiarity than this, that they change their म् to न् before consonantal terminations; *e. g.* प्रक्षाम् *m. f.* one who is tranquil:—

* नरजानां संयोगः । Sid. Kau. † बहूर्जि नुम् प्रतिषेधः । अन्त्यापूर्वो वा नुम् । Vart.

The rest like चन्द्रमस्.

Decline similarly पयस् milk, वयस् age, अवस् protection, fame &c., श्रेयस् good, सरस्, वचस् &c. चेतस् 'thought'

(a) Nouns in इस्, उस् or ओस् such as उश्चिस् flaring upwards, अचक्षुस् blind, दीर्घायुस् long-living, शोस् an arm &c. are similarly declined; e. g.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
उश्चिस्	उश्चिः	उश्चिषौ	उश्चिषा	उश्चिभ्याम्	उश्चिष्पुःषु
अचक्षुस्	अचक्षुः	अचक्षुषौ	अचक्षुषा	अचक्षुभ्याम्	अचक्षुष्पुःषु
दीर्घायुस्	दीर्घायुः	दीर्घायुषौ	दीर्घायुषा	दीर्घायुभ्याम्	दीर्घायुष्पुःषु
शोस्	शोः	शोषौ	शोषा	शोभ्याम्	शोष्पुःषु

Neu.

N. V. A.	उश्चिः	उश्चिषी	उश्चीषि
	अचक्षुः	अचक्षुषी	अचक्षूषि
	शोः	शोषी	शोषि

Decline similarly ज्योतिस् lustre, हविस् an oblation, चक्षुस् the eye, धनुस् a bow &c.

सुवस् (सुष्टु वस्ते) one who wears a garment well.

Mas.

Neu.

N. सुवः	सुवसौ	सुवसः	N. V. A. सुवः	सुवसी	सुवसि
---------	-------	-------	---------------	-------	-------

The rest like चन्द्रमस्.

The rest like मनस्.

Decline similarly पिण्डमस्, पिण्डग्लस् &c.

§ 108. The Nom. sing. of अनेहस् time, पुरुईसस् name of Indra, and उशनस् name of S'ukrâchârya, is अनेहा, पुरुईसा and उशाना respectively; the Voc. sing. of उशनस् is उशनन्, उशन, and उशानः; the other forms are regular.

§ 112.

पुम्स् *m.* a man.

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
V.	पुमन्	"	"
A.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
I.	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुंभिः
D.	पुंसे	पुम्भ्याम्	पुम्भ्यः
Ab.	पुंसः	"	"
G.	पुंसः	पुंसोः	पुंसाम्
L.	पुंसि	"	पुंसु

Neu.

सुपुम्स् (शोभनाः पुमांसः यस्मिन्).

N. V. A. सुपुम् सुपुंसी सुपुमांसि.

The rest like the mas.

§ 113. The penultimate इ or उ of the words पिपटिष् wishing to read, सञ्जुष *m. f.* a companion, चिकीर्ष wishing to do, सुपिस् one stepping well, आशिष *f.* a blessing सुतुस् cutting well, and also of गिर, speech, धृ, a yoke. पुर a town, all *fem.* is lengthened before consonantal terminations; their final is changed to *visarga* in the Nom. Sing. *e. g.* पिपटिष्—

N. V.	पिपट्रीः	पिपटिषौ	पिपटिषः
A.	पिपटिषम्	पिपटिषौ	पिपटिषः
I.	पिपटिषा	पिपट्रीभ्याम्	पिपट्रीभिः
D.	पिपटिषे	पिपट्रीभ्याम्	पिपट्रीभ्यः
L.	पिपटिषि	पिपटिषोः	पिपट्रीषु- [*] ः

* नृत्विसर्जनीयशब्दवायेपि । Pān. VIII. 3. 58. The स् belonging to a term. coming after इ or उ short or long and after a guttural letter is changed to ष even when either a nasal, or a visarga or ञ्, ष्, or स् intervenes.

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations. सञ्जुष and the following words should be similarly declined.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. Plu.
सञ्जुष f.	सञ्जुः	सञ्जुषौ	सञ्जुषा	सञ्जुभ्याम्	सञ्जुषुः-षु
चिकीर्ष	चिकीः	चिकीर्षौ	चिकीर्षा	चिकीर्भ्याम्	चिकीर्षु
सुपिस्	सुपीः	सुपिसौ	सुपिसा	सुपीभ्याम्	सुपीषुः-षु
आशिस् f.	आशीः	आशीषौ	आशिषा	आशीभ्याम्	आशीषुः-षु
सुतुस्	सुतुः	सुतुसौ	सुतुसा	सुतुभ्याम्	सुतुषुः-षु
गिर f.	गीः	गिरौ	गिरा	गीभ्याम्	गीर्षु
धुर f.	धूः	धूरौ	धुरा	धूभ्याम्	धूर्षु
पुर f.	पूः	पूरौ	पुरा	पूभ्याम्	पूर्षु

Neu.

N. V. A.	{	पिपत्रीः	पिपटिषी	पिपटिषि
		चिकीः	चिकीर्षी	चिकीर्षि
		सुपीः	सुपिसी	सुपिसि
		सुतुः	सुतुसी	सुतुसि

The remaining forms like those of the mas. or fem.

Nouns ending in अत्, मत् and वत्:—

§ 114. अ is lengthened in the Nom. sing*, and न् is inserted between अ and the final त् in the first five inflections; The final त् is dropped in Nom. sing.; the अ of महत् is lengthened before this न् except in the Voc. sing.

धीमत् mas. talented.

N.	धीमान्	धीमन्तौ	धीमन्तः
----	--------	---------	---------

* See ft. note p. 71.

V.	धीमन्	„	„
I.	धीमन्तम्	धीमन्तौ	धीमतः
D.	धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमद्भिः
Ab.	धीमते	„	धीमद्भ्यः
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	„	धीमत्सु

Neu.

N. V. A. धीमन् धीमती धीमन्ति.

The rest like the mas.

Decline similarly गोमन् having cows, विद्यावत्, श्रीमन्, बुद्धिमन्, भगवत्, मधवत् Indra, भवत्, pron. यावत्, तावत्, एतावत्, किवत्, इयत्, &c.

महत् *mas.* great.

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः
V.	महन्	„	„
A.	महान्तम्	महान्तौ	महतः

The rest like धीमन्.

Neu.

N. V. A. महन् महती महन्ति The rest like the mas.

§ 115. Participial bases ending in भत्—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in भत् except in the Nom. sing. mas. in which the अ of भत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. neu. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st, 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally

in the case of those of the 6th class, of roots ending in आ of the 2nd class, and of those of the Fut. Par. in स्यत् or व्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

भवत् being.

अदत् eating.

mas.

mas.

N. V. भवन् भवन्तौ भवन्तः

N. V. अदन् अदन्तौ अदन्तः

A. भवन्तम् ,, भवतः

A. अदन्तम् ,, अदतः

The rest like धीमत्.

The rest like धीमत्.

Decline all other participles of the Present and Fut. Par. in the *mas.* similarly.

N. V. A. *Neu.*

भवत्—भवन्	भवन्ती	भवन्ति
अदत्—अदन्	अदती	अदन्ति
यात्—यान्	याती-न्ती	यान्ति
दास्यत्—दास्यन्	दास्यती-न्ती	दास्यन्ति
तुदत्—तुदन्	तुदती-न्ती	तुदन्ति.

The rest like the *mas.*

Decline पचन्, शिष्यन्, चोरयन्, विकीर्षन्, बुबोधिषन्, पुत्रीयन् &c. like भवत्; करिष्यन् &c. like तुदत्; सुन्वन्, तन्वन्, रुन्धन्, क्रीणन्, &c. like अदत्.

N. B. The *fem.* of these ends in ई and has no declensional peculiarities.

Decline बृहत् *m. n.* great, पृषत् *m.* a deer; *n.* a drop of water, and जगत् the world, like अदत् *mas. & neu.*

(b) न् is not inserted at all in the case of the participles of the Pre. of roots of the third class and of the Parasm. frequentative and the participles दासत्, जक्षन्, चकासत्, वरिञ्चत्, and जामत्, शी-

व्यत् and वेव्यत्; in the case of the Nom. Voc. and Acc. plu. neu. however, न् is optionally inserted:—

mas.

ददत् giving

जाग्रत् working.

N. V. ददन् ददतौ ददतः जाग्रत् जाग्रतौ जाग्रतः

A. ददन्तम् " " जाग्रन्तम् " "

neu.

N. V. A. ददत् ददती ददन्ति-ति जाग्रत् जाग्रती जाग्रन्ति-ति.
The rest like भवत्.

Nouns ending in अन् and इन्—

§ 116. न् is dropped in the Nom. sing. and before all consonantal terminations. In the case of *mas.* nouns the preceding अ is lengthened in the first five inflections and इ in the Nom. sing. only. the अ and इ are lengthened in the plu. of the Nom. Voc. and Acc. of neuter nouns. The अ is dropped before the vowel terminations beginning with the अस् of the Acc. plu. except when it is preceded by a conjunct consonant having न् or व् for its latter member; it is optionally dropped in the Loc. sing. of *mas.* and neuter nouns and optionally in the Nom. Voc. and Acc. dual of the latter.

In the Voc. sing. the न् of *neu.* nouns is optionally retained.

Nouns ending in अन्.

ब्रह्मन् *mas.* the creator.

N.	ब्रह्मा	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः
V.	ब्रह्मन्	"	"
A.	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणः
I.	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः

D.	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मणः	"	"
G.	"	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्
L.	ब्रह्मणि	"	ब्रह्मसु

Decline similarly आत्मन् the self, यज्वन् a sacrificer, सुशर्मन्, कृष्णवर्मन् &c.

राजन् *mas.* a king.

N.	राजा	राजानौ	राजानः
V.	राजन्	"	"
A.	राजाम्	"	राज्ञः
I.	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः
D.	राज्ञे	"	राजभ्यः
Ab.	राज्ञः	"	"
G.	"	राज्ञोः	राज्ञाम्
L.	राज्ञि-जनि	"	राजसु

Decline similarly सीमन् *fem.* a boundary, तक्षन् a carpenter, मडजन् *m.* marrow, गरिमन् greatness, महिमन्, लघिमन्, अपिमन् &c. सुनामन् auspicious-named, दुर्नामन्, प्रतिदिवन् a day or the sun (the दि of this word is lengthened when the अ is dropped) &c.

e. g.

	Nom. sing.	Acc. plu.	Loc. sing.
सीमन्	सीमा	सीम्नः	सीम्नि—मनि
तक्षन्	तक्षा	तक्ष्णः	तक्षिण-क्षाणि
मडजन्	मडजा	मडज्ञः	मडिज्ञ-डजनि
गरिमन्	गरिमा	गरिम्णः	गरिम्णि-मणि
महिमन्	महिमा	महिम्नः	महिम्नि-मनि

लघिमन्	लघिमा	लघिम्नः	लघिम्नि-मनि
अणिमन्	अणिमा	अणिम्नः	अणिम्नि-मनि
सुनामन्	सुनामा	सुनाम्नः	सुनाम्नि-मनि
प्रतिदिवन्	प्रतिदिवा	प्रतिदीप्त्रः	प्रतिदीप्ति-दिवनि

neu.

N. V.	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
A.	ब्रह्मन्	,	,

The rest like the mas.

Decline similarly चर्मन् a hide, वर्मन् an armour, भर्मन् a house, gold &c., हर्मन् happiness, नर्मन् sport, jest, जन्मन्, पर्वन् a joint &c.

नामन् *neu.*

N.	नाम	नाम्नी-नामनी	नामानि
V.	नामन्	,	,
A.	नाम	,	,
I.	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः
D.	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ab.	नाम्नः	,	,
G.	,	नाम्नोः	नाम्नाम्
L.	नाम्नि-मनि	,	नामसु

Decline similarly व्योमन् the sky, क्लोमन् the bladder, प्रेमन् love, सामन् a hymn, धामन् lustre, a house &c.

Irregular bases.

§ 117. पूषन्, अर्यमन् and nouns ending in हन् lengthen their अ in the Nom. sing. only; the न् of हन् is changed to ण् after ह; *c. g.*

पूषन् *mas.* 'the sun.'

N.	पूषा	पूषणौ	पूषणः
----	------	-------	-------

§ 118. The व of श्वन्, *mas.* 'a dog,' युवन् *mas.* 'a young] man', and मघवन् *mas.* 'name of Indra' is changed to उ before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu*.

श्वन्

N.	श्व	श्वानौ	श्वानः
V.	श्वन्	"	"
A.	श्वानम्	"	श्वानः
I.	श्वाना	श्वान्याम्	श्वानिः
D.	श्वाने	श्वान्याम्	श्वान्यः
Ab.	श्वानः	"	"
G.	"	श्वानोः	श्वानाम्
L.	श्वानि	"	श्वानसु

मघवन्

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
V.	मघवन्	"	"
A.	मघवानम्	"	मघोनः
I.	मघोना	मघवन्त्याम्	मघवनिः
&c.	&c.		
L.	मघोनि	मघोनीः	मघवसु

युवन्.

N.	युवा	युवानौ	युवानः
V.	युवन्	"	"
A.	युवानम्	"	यूनः
I.	यूना	युवन्त्याम्	युवनिः
&c.	&c.		
L.	यूने	यूनोः	युवसु

* श्वयुवमघोनामतद्विते | Pan. VI. 4. 133.

Neu.

N: V A. दीर्घाहः दीर्घाहणी-दीर्घाह्नी दीर्घाहाणि

The rest like *mas.*

Note—The न् may be optionally retained (दीर्घाहन् &c.). by Paṇ. VIII. 4. 11.

§ 120. अर्वन् *m.* a horse is declined like a word ending in न् in all cases except the Nom. and Voc. singulars *i. e.* N. अर्वा, अर्वन्तौ, अर्वन्तः; V. अर्वन् अर्वन्तौ, अर्वन्तः; A. अर्वन्तम्, अर्वन्तौ, अर्वतः &c.

स्वर्वन् *neu.* is declined as स्वर्वन् स्वर्वती, स्वर्वन्ति Nom. Voc. Acc.; the rest like अर्वन् *mas.*

§ 121. Words ending in इन्—

करिन् *m.* an elephant.

N.	करी	करिणौ	करिणः
V.	करिन्	"	"
A.	करिणम्	"	"
I.	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
D.	करिणे	"	करिभ्यः
Ab.	करिणः	"	"
G.	"	करिणोः	करिणाम्
L.	करिणि	"	करिषु

Decline similarly शशिन् the moon, दण्डिन् one having a stick, धनिन् a wealthy man, हस्तिन् an elephant, मण्डिन् one wearing a garland, आततायिन् and all other words in इन्.

दण्डिन् *n.*

N. A.	दण्डि	दण्डिनी	दण्डीनि
V.	दण्डिन्	"	"

before the vowel terminations beginning with those of the Acc. plu. and before the ई of the Nom. Voc. Acc. dual of the neuter nouns. The final म् of a root if changed to न् before वस् reappears before this उ; final स् is changed to ह् before the consonantal terminations and in the Nom. Voc. and Acc. sing. of the neuter.

विद्वस् *m.* a learned man.

N.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः
V.	विद्वन्	"	"
A.	विद्वांसम्	"	विदुषः
I.	विदुषा	विद्वङ्गाम्	विद्वङ्गिः
D.	विदुषे	"	विद्वङ्ग्यः
Ab.	विदुषः	"	"
G.	"	विदुषोः	विदुषाम्
L.	विदुषि	"	विद्वत्सु

Neu.

N. V. A.	विद्वन्	विदुषी	विद्वांसि
----------	---------	--------	-----------

The rest like the *mar.*

Decline similarly जग्मिवस् or जगन्वस् one who has gone, तस्थिवस् one who has stood, निनीवस् one who has carried, मीद्वस्, द्युभुवस् one who has heard, सेदिवस् one who has sat, दाध्वस् &c. *m.* and *n.*; *e. g.*

Nom. sing.	Nom. dual.	I. sing.	I. dual
जग्मिवाम्	जग्मिवांसौ	जग्मुषा	जग्मिवङ्गाम्
जगन्वाम्	जगन्वांसौ	"	जगन्वङ्गाम्
तस्थिवाम्	तस्थिवांसौ	तस्थुषा	तस्थिवङ्गाम्
निनीवाम्	निनीवांसौ	निन्युषा	निनीवङ्गाम्
मीद्वाम्	मीद्वींसौ	मीदुषा	मीद्वङ्गाम्
द्युभुवाम्	द्युभुवांसौ	द्युभुवुषा	द्युभुवङ्गाम्

सेदिवान्	सेदिवांसौ	सेदुषा	सेदिवङ्गणाम्
शान्वान्	शान्वांसौ	शानुषा	शान्वङ्गणाम्

Bases in यस्

§ 124. Comparatives in यस् are declined like bases in वस् in the first five inflections and the Voc. sing. and like nouns in अस् in other respects; *e. g.*

श्रेयस् (comparative of प्रशस्य) more praiseworthy.

N.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः
V.	श्रेयन्	"	"
A.	श्रेयांसम्	"	श्रेयसः
I.	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः

The rest like चन्द्रमस्. Decline all comparatives in ईयस् such as गरीयस्, लघीयस्, द्राघीयस् &c. similarly.

Neu.

N. V. A. श्रेयः श्रेयसी श्रेयांसि

The rest like मनस्. Decline *n.* nouns in ईयस् similarly.

WORDS OF IRREGULAR DECLENSION.

§ 125. अस्थि *n.* a bone, दधि *n.* curds, सक्थि *n.* a thigh and अक्षि *n.* an eye, become अस्थन्, दधन्, सक्थन् and अक्षन् respectively before the vowel terminations beginning with the I. sing.* and then they follow the declension of nouns in न्; in other respects they are declined like वारि.

अस्थि.

N.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थिनि
V.	अस्थे-स्थि	"	"

* अस्थिदधितक्थक्षामनकुदानः । VII. 1. 75.

A.	अस्थि	"	"
I.	अस्थन्ता	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः
D.	अस्थन्ते	अस्थिभ्याम्	अस्थिभ्यः
Ab.	अस्थन्तः	"	"
G.	"	अस्थन्ताः	अस्थन्तान्
L.	अस्थन्-स्थनि	"	अस्थिषु

इति and others should be similarly declined.

§ 126. अप् *f.* water, is declined in the plural; it lengthens its अ in the N. and changes its पू to इ before consonantal terminations. आपः-अपः-अङ्गिः-अङ्गयः-अङ्गयः-अपाम्-अप्सु.

§ 127. The words जरा *f.* old age, अजर *m.* one not getting old, and निर्जर a god, optionally assume the forms जरस्, अजरस्, and निर्जरस् before the vowel terminations:—

जरा.

N.	जरा	जरे, जरसौ	जराः, जरसः
V.	जरे	"	"
A.	जराम्, जरसम्	"	"
I.	जरया, जरसा	जराभ्याम्	जराभिः
D.	जरायै, जरसे	"	जराभ्यः
Ab.	जराबाः, जरसः	"	"
G.	"	जरयोः, जरसोः	जरानाम्, जरसान्
L.	जरायाम्, जरसि	"	जराषु

Decline निर्जर &c. like राम and चन्द्रमस्:—

N.	निर्जरः	निर्जरौ-निर्जरसौ	निर्जराः-निर्जरसः
A.	निर्जरम्-निर्जरसम्	"	निर्जरान्-निर्जरसः
	नर्जरसा-निर्जरेण	निर्जराभ्याम्	निर्जरैः

निशा *f.* night.

N. निशा	निशे	निशाः
V. निशे	"	"
A. निशाम्	"	निशाः-शः
I. निशया-शा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्-इभ्याम्	निशाभिः, निजिभिः-इभिः
D. निशायै-शे	"	निशाभ्यः, निज्भ्यः-इभ्यः
Ab. निशायाः-शः	"	"
G. "	निशयोः-शोः	निशानाम्-शाम्
L. निशायां-शि	"	निशासु, निच्छु, निदसु-दस्सु

सानु *neu.* a summit, a table-land.

N. सानु	सानुनी	सानूनि
V. सानु-नो	"	"
A. सानु	"	सानूनि-सूनि
I. सानुना-सूना	सानुभ्याम्-सूभ्याम्	सानुभिः-सूभिः
D. सानुने-सूने	सानुभ्याम्-सूभ्याम्	सानुभ्यः-सूभ्यः
Ab. सानुनः-सूनः	"	"
G. "	सानूनोः-सूनोः	सानूनाम्-सूनाम्
L. सानुनि सूनि	"	सानुषु-सूषु

सानु is also *m.* declined like गुरु in the first five inflections; the acc. pl. is सानून-सून; rest like the *neu.* forms.

The remaining words should be similarly declined according to the declensions which their various endings follow:—

पाद *m.* a foot.

N. पादः	पादौ	पादाः
V. पाद	"	"
A. पादम्	"	पादान्-पदः

A.	असृज्-ग	असृजो	असृज्जि, असानि
I.	असृजा-अस्रा	असृग्भ्याम्-असभ्याम्	असृग्भिः-असभिः
D.	असृजे-अस्त्रे	"	असृग्भ्यः-असभ्यः
L.	असृजि, अस्त्रि-असनि	असृजोः-अस्रोः	असृक्षु-अससु

यूष् *n.* soup.

N.	यूष्ः	यूषौ	यूषाः
A.	यूषम्	"	यूषान्-यूष्णः
I.	यूषेण-यूष्णा	यूषाभ्याम्-यूषभ्याम्	यूषैः-यूषभिः
L.	यूषे, यूष्णि-यूषणि	यूषयोः-यूष्णोः	यूषेषु-यूषसु.

यकृत् *n.* the liver.

N.	यकृन्-इ	यकृती	यकृन्ति
A.	"	"	यकृन्ति-यकानि
I.	यकृता-यक्ता	यकृद्भ्याम्-यकभ्याम्	यकृद्भिः-यकभिः
L.	यकृति, यक्ति-यकनि	यकृतोः-यक्तोः	यकृत्सु-यकसु

शकृत् *n.* dung.

N.	शकृन्	शकृती	शकृन्ति
A.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति-शकानि
I.	शकृता, शक्ना	शकृद्भ्याम्, शकभ्याम्	शकृद्भिः, शकभिः
L.	शकृति, शक्नि-शकनि	शकृतोः, शक्नोः	शकृत्सु, शकसु

उदक *n.* water.

N.	उदकम्	उदके	उदकानि
A.	उदकम्	उदके	उदकानि, उदानि
I.	उदकेन, उद्गा	उदकाभ्याम्, उदभ्याम्	उदकैः, उदभिः
L.	उदके, उद्भि-उदनि	उदकयो, उद्गोः	उदकेषु, उदसु

§ 130. A few nouns such as भुर् 'earth', स्वर 'heaven', संवत् 'a year of an era', अस्तम् setting, शान् 'ease', नमस् 'a bow', स्वस्ति 'hail, farewell', &c. are indeclinable.

CHAPTER IV.

PRONOUNS AND THEIR DECLENSION.

§ 131. The following 35 words are termed 'Pronouns' in Sanskrit:—सर्व, विश्व, उभ, उभय, उत्तर, उत्तम (*i. e.* the words formed by the addition of the terminations अतर and अतम to the pronouns किम्, यद्, and तद् which become क, य and त respectively before these; *e. g.* कतर, कतम; यतर, यतम; and ततर, ततम), अन्य, अन्वतर, इतर, त्वन्, त्व, नेम, सम, सिम; पूर्व पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर; स्व; अन्तर; त्यद्, तद्, यद्, एतद्, इदम्, अदस्, एक, द्वि, युष्मद्, अस्मद्, भवन्, and किम्.

1—Personal Pronouns.

§ 132. The pronouns अस्मद्, 'I' युष्मद् 'thou', and भवन्; 'your honour':—

N. B. The declension of the first two of these pronouns is the same in all the three genders.

अस्मद् * *m. f. n.*

N. अहम्	आवाम्	वयम्
A. माम् or मा	आवाम् or नौ	अस्मान् or नः
I. मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
D. मयाम् or मे	आवाभ्याम् or नौ	अस्मभ्यम् or नः
Ab. मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
G. मम or मे	आवयोः or नौ	अस्माकम् or नः
A. मयि	आवयोः	अस्मासु

L. उद्दोः षष्ठोऽनुर्थीद्वितीयास्थयोर्वात्रावी । बहुवचनस्य वल्लसी । तेमयावेक
 युष्मदस्मद् द्वितीयायाः । Pān. VIII. 1. 20—23.

वचनस्य । त्वामौ

Obs.—(b) The shorter forms may be used in a sentence having one verb; ज्ञालीनां ते ओदनं शस्यामि; but ओदनं पच तव भविष्यति as there are two verbs*.

(c) These shorter forms are not also used immediately after the vocative case except when a qualifying adjective follows it; देवास्मान् (and not नः) पाहि सर्वदा (Sid. Kau.) 'oh God! do thou protect us always'; but हरे दयालो नः पाहि (Sid. Kau.) 'Oh merciful Hari protect us'.

(d) The shorter forms may or may not be used when there is no अव्यादेश (the subsequent mention of a thing already mentioned); धाता ते भक्तोस्ति, धाता तव भक्तोस्ति, इति वा । ; but must be used when there is अव्यादेश†; तस्मै ते नमः 'bow to thee (already described)' only.

2—Demonstrative Pronouns.

§ 134. The pronouns तद् 'that or he, she, it', एतद् 'this', इदम् 'this' and अदस् 'that'. The Nom. sing. of the first two is respectively सः and एषः *mas.* and सा and एषा *fem.* In other cases they become त and एत and are declined like nouns in अ except in the Nom. pl. D. A. G. and L. sing. the terminations of which are हे, स्मै, स्मास्, इषाम् and स्मिन्, *mas.*, and स्यै, स्यास्, स्यास्, साम् and स्याम् *fem.*, respectively. All pronouns ending in अ are similarly declined.

तद् *mas.*

N.	सः	तौ	ते
A.	तम्	तौ	ताम्
I.	तेन	ताभ्याम्	तैः

* समानवाक्ये निघातयुष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । Vārt.

† Pān. VIII. 1.72. 73.

‡ एते वांनावादय आदेशा अव्यादेशे वा वक्तव्याः । Vārt.

D.	तस्यै	„	तेभ्यः
Ab.	तस्मान्	„	„
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	„	तेषु
<i>fem.</i>			
N.	सा	ते	ताः
A.	ताम्	„	„
I.	तया	ताभ्याम्	ताभिः
D.	तस्यै	„	ताभ्यः
Ab.	तस्याः	„	„
G.	„	तयोः	तासाम्
L.	तस्यान्	„	तासु

Decline रवद् which means the same thing as तद् similarly, *e. g.*
 रवः रवौ रवे Nom.; रवं रवौ रवान् Acc. &c.

तद् *neu.*

N. and A. तन् ते तानि

The following cases like the *mas.*

एतद् *mas.*

N.	एषः	एतौ	एते
A.	एतम्-एनम्*	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I.	एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D.	एतस्यै	„	एतेभ्यः
Ab.	एतस्मान्	„	„

* द्वितीयादौस्त्रीभः । Pân. II. 4. 34. एन is optionally substituted for इदम् and एतद् in the acc. and inst. sing. and gen. and loc. duals when there is अन्वादेश (see § 186).

7 S. G.

G.	एतस्व	एतवीः-एनवीः	एतेषाम्
L.	एतस्मिन्	"	एतेषु
<i>fem.</i>			
N.	एषा	एते	एताः
A.	एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I.	एतया-एनया	एताञ्चाम्	एतानिः
D.	एतस्यै	"	एताञ्चः
Ab.	एतस्याः	"	"
G.	एतस्याः	एतवीः-एनवीः	एतासाम्
L.	एतस्याम्	"	एतासु

Neu.

N.	एतन्	एते	एतानि
A.	एतन्-एनन्	एते-एने	एतानि-एनानि

The rest like the *mas.*

Note:—The *visarga* of सः and एषः is dropped when followed by any letter except अ in which case the usual sandhi takes place; स गच्छतु, एष आवाति; but एषोऽगच्छतु &c. Vide. § 49,

इदम् mas.

N.	अवन्	इषौ	इने
A.	इमन्-एनम्	इषौ-एणौ	इमन्-एनाम्
I.	अनेन-एनेन	आञ्चाम्	एनिः
D.	अस्मै	"	एञ्चः
Ab.	अस्मान्	"	"
G.	अस्व	अनवीः-एनवीः	एषाम्
L.	अस्मिन्	"	एषु

Fem.

N.	इषन्	इने	इनाः
----	------	-----	------

A.	इनाम्-एनाम्	इमे-एने	एनाः-एनाः
I.	अनवा-एनवा	आम्-वान्	आनिः
D.	अस्वै	"	आम्-वः
Ab.	अस्वाः	"	"
G.	"	अनयोः-एनयोः	आस्ताम्
L.	अस्वान्	"	आतु

Neu.

N.	इदम्	इमे	इनानि
A.	इदम्-एनत्	इमे-एने	इनानि-एनानि

The rest like the *mas.*

अदम् mas.

N.	असौ	अम्	अनी
A.	असुम्	"	अमृन्
I.	असुना	अम्-वान्	अनीनिः
D.	असुमै	"	अनीम्-वः
Ab.	असुम्नाम्	अम्-वान्	अनीम्-वः
G.	असुम्ब	अमृयोः	अनीषान्
L.	असुम्निन्	"	अनोषु

fem.

N.	असौ	अम्	अम्
A.	अमृम्	"	"
I.	अमुना	अम्-वान्	अमृनिः
D.	अमुमै	"	अमृम्-वः
Ab.	अमुम्बाः	"	"
G.	"	अमुयोः	अमृषान्
L.	अमुम्बान्	"	अमृषु

Neu.

N. & A. अदः अम् अमृनि

The rest like the *mas.*

§ 135. The following couplet (Kārika) gives a rule for the correct use of these pronouns:—

इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदो रूपम् ।

अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयान् ॥

इदम् is used with reference to a person or thing near at hand, and एतद् to one nearer still; अदस् is used of a person or thing at a distance, while तद् is used of one that is absent.

§ 136. The optional forms of इदम् and एतद् in the Acc. and Inst. Sing. and Gen. & Loc. dual are to be used when there is *anvīṭa** i. e. their proper forms have already been used in a previous clause; e. g. अनेन व्याकरणमधीतं, एनं छन्दोध्यापय 'he has studied grammar, teach him prosody', अनयोः पवित्रं कुलं, एतयोः प्रभूतं दानं 'The family of them both is pure, and their wealth ample'.

3—The Relative Pronouns.

§ 137. The pronoun यद् 'who, which';—*mas.* and *neu.*; *mas.* base य; *fem.* base या.

यद् *mas.*

N.	यः	यौ	वे
A.	यम्	यो	यान्
I.	येन	या-यान्	वैः
D.	यस्मै	"	वेभ्यः
Ab.	यस्मात्	"	"
G.	यस्य	ययोः	येषाम्
L.	यस्मिन्	"	येषु

* क्रिषिन्कार्यं विधानुपपात्तस्य कार्यान्तरं विधानं पुनरुपादानमन्वादेशः । [Sid. Kan.

fem.

N.	या	ये	याः
A.	याम्	”	”
I.	यया	याभ्याम्	याभिः
D.	यस्यै	”	याभ्यः
Ad.	यस्याः	”	”
G.	”	ययोः	वासाम्
L.	वस्वाम्	”	वासु

neu.

N. & A.	वन्	ये	यानि.
---------	-----	----	-------

The rest like the *mas.*

4—The Interrogative Pronouns.

§ 138. The pronoun *किन्* *mas.* & *neu.*; *m.* base क; *fem.* base का.

mas.

N.	कः	कौ	के
A.	कम्	”	कान्
I.	केन	काभ्यान्	कैः
D.	कस्मै	”	के-यः
Ad.	कस्मान्	”	”
G.	कस्य	कयोः	के-राम्
L.	कस्मिन्	”	केषु

fem.

N.	का	के	काः
A.	काम्	”	”
I.	कया	काभ्याम्	काभिः
D.	कस्यै	”	काभ्यः
Ad.	कस्याः	”	”

G,	कस्वाः	कवीः	कासान्
L.	कस्वान्	"	काउ

neu.

N. & A. किम् के कानि

The remaining cases like the *mas.*

5—Reflexive Pronouns.

§ 139. The sense of the reflexive pronoun is, in Sanskrit, expressed by the word आत्मन् 'self' which is invariably used in the masculine gender and singular number, and by the reflexive adverb स्वयम्; *e. g.* गुप्तं दृष्टुमुपात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः "they all (the wives of Dasharatha) saw in dreams that they were guarded by dwarfs;" so स or सा कृतापराधमिव आत्मानं अवगच्छति; राजा स्वयं समस्तभूमिं जगाम, &c.

6—Indefinite Pronouns.

§ 140. Indefinite pronouns are formed by the addition of चित् or चन or अपि and sometimes of स्विन् to the various cases of the pronoun किम् in all the genders; *e. g.* कश्चित्, कश्चन, a certain one कोपि, केनापि, कदाचन, कदापि; कस्वित्, &c.

§ 141. The terminations given above are also added to interrogative adverbs in the sense of indefiniteness; as कदाचित् at some time, कदाचन, कतिचित् some, कश्चित् somewhere &c.

7—Correlative Pronouns.

§ 142. Correlatives are formed by the affixes यत् added to यद्, तद् and एतद्, and चत् added to इदम् and किम् in the sense of 'as much as;' and वृश् or वृश् in the sense of 'similar to'; तद्, एतद् and यद् become ता, एता, and वा respectively before these, and इदम् and किम्, इ and कि before चत्, and ई and की before वृश् or वृश्; *e. g.* तावत् (तत्परिमाणमस्य), इयत् (इदं परिमाणमस्य), तावृश् like that, ईवृश् like this, किवत् how much &c.

§ 143. The affix **अति** is added to **तद्**, **यद्**, and **किन्** to show number or measure, *e. g.* **तति** 'so many', **यति** 'as many', and **कति** 'how many.' These are declined in the plural only, and take no termination in the Nom. and Acc. *e. g.* Nom. and Acc. **कति**; Inst. **कतिभिः**; the rest like **हरि**.

8—Reciprocal Pronouns.

§ 144. Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives **अन्य**, **इतर** and **पर**, *e. g.* **अन्योन्य**, **इतरेतर**, and **परस्पर**. These are generally used in the sing. and also adverbially; *e. g.* **परस्परेण स्पृहणीयशोभं**, &c. (Rag. VII. 14.); **परस्परं विवदन्ते**, &c. They are more commonly used as the first members of compounds; as **अन्योन्यसौभागजननाद्भूय** &c. (Ku. I. 42), **इतरेतरयोगाः** (Sis. X. 24.) &c.

9—Possessive pronouns.

§ 145. Possessive pronouns are formed by means of the secondary affix **ईव** added to **तद्**, **एतद्**, **अस्मत्** and **बुष्मत्**, and **अ** and **ईन** added to **अस्मत्** and **बुष्मत्** changed respectively to **मामक** and **तावक** in the sing. and **आस्माक** and **वौष्माक** in the plu. before these; *e. g.*

अस्मत्.

mas.

Sing.		Plu.	
मदीय	'my, mine'	अस्मदीय	'our, ours'
मामक	"	आस्माक	"
मामकीन	"	आस्माकीन	"

fem.

Sing.		Plural.	
मदीया	'my, mine'	अस्मदीया	'our, ours'

ममिका	„	आस्माकौ	„
मामकीण	„	आस्माकीना	„

युष्मत्

*mas.**fem.*

Sing.	Plural.	Sing.	Plural.
स्वरीय	युष्मरीय	स्वरीया	युष्मरीया
‘thy, thine’	‘your, yours’	‘thy, thine’	‘your, yours.’
तावक	„ बौष्माक	„ तावकी	„ बोष्माकी
तावकीन	„ बौष्माकीण	„ तावकीना	„ बोष्माकीणा
तद्		एतद्	

*mas.**fem.**mas.**fem.*

तरीय	तरीया	एतरीय	एतरीया
------	-------	-------	--------

N. B. These are declined like nouns ending in अ, आ or ई regularly. स्व is a possessive pronoun by itself.

10—Pronominal Adjectives.

§ 146. अन्य ‘another,’ अन्यतर ‘either of two,’ इतर ‘other,’ and एकतम ‘one of many,’ कतर ‘who or which of two,’ कतम ‘who or which of many,’ बतर ‘who or which of two,’ बतम ‘who or which of many,’ ततर ‘that one (of two),’ ततम ‘that one (of many)’ are declined in all the three genders like बत् *e. g.*

mas.

N.	कतरः	कतरौ	कतरे
----	------	------	------

fem.

N.	कतरा	कतरे	कतराः
----	------	------	-------

neu.

N. & A.	कतरम्	कतरे	कतराणि
---------	-------	------	--------

N. B. अन्वतम is not a pronoun, as it is not mentioned in the group सर्वादि (तत्तान्वतमसम्बन्धे गणि पाठभाषायां संज्ञा Sid. Kan.). It is therefore declined like nouns ending in अ.

§ 147. Decline सर्व, विश्व, सम and सिम all having the same meaning, उभ (declined in the dual only), and उभय (which has no dual according to Kaiyata and other grammarians) both meaning 'both,' इतर and एकतर 'one of two,' like यत् except in the Nom. and Acc. sing. of the neu. which is formed by adding न्; *e. g.*

सर्व *mas.* 'all.'

N.	सर्वः	सर्वी	सर्वे
A.	सर्वम्	सर्वा	सर्वान्
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
D.	सर्वस्मै	"	सर्वेभ्यः
Ab.	सर्वस्मान्	"	"
G.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
L.	सर्वस्मिन्	"	सर्वेषु

fem.

N.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
A.	सर्वाम्	"	"
I.	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्वै	"	सर्वाभ्यः
Ab.	सर्वस्वाः	"	"
G.	"	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्याम्	"	सर्वाह्

neu.

N. & A.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
---------	--------	-------	---------

The rest like the mas.

(a)—सम when it means 'equal' is not a pronoun and is declined like nouns in अ; *e. g.* समः समी समाः Nom. समाय D. sing. समानाम् G. plu. as in the Sūtra of Pān.* ब्रह्मसंहितासूत्रेणः समानाम् 1. 3. 10.

§ 148. *Obs.*—स्व and त्व (the 10th and 11th सर्वोद्दिष्ट) the one उदात्त (udatta), the other अनुदात्त (anudatta), both synonyms of अन्व are declined like सर्व. The former is of the form स्वन् according to some and then it is declined regularly by adding the terminations; *e. g.* स्वन् स्वतौ स्वतः Nom. &c.

§ 149. स्व when it does not mean "a class" or "wealth" is a pronoun and is declined like सर्व* *m. f. n.*; but it forms its Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. optionally like राम when mas.; as स्वे or स्वाः 'one's own'. Nom. plu.; but स्वाः 'people of one's class' only (declined like राम).

§ 150. अन्तर is a pronoun (and therefore declined like सर्व *m. f. n.*) when it means "exterior, outer; or what is to be worn outside, as a garment"† except when followed by पुर; it is optionally declined like nouns ending in अ in the Nom. pl. and Ab. and Loc. sing. of the mas.; *e. g.* अन्तरे अन्तरा वा गृहाः; अन्तरे-अन्तरा वा चाटकाः (garments). But अन्तरावां पुरि.

§ 151. नेम meaning 'half' is a pronoun, but it is optionally declined like राम in the Nom. plu. mas.; in other respects it is declined like सर्व.

* स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् | Pān. I. 1. 35.

† अन्तरं बहिर्योगोपसंभ्यानयोः | Pān. I. 1. 36. अन्तरं बहिर्योगेति गगसूत्रेऽपुरीति वक्तव्यम् | Vārt.

§ 152. पूर्व 'prior, eastern', अपर 'posterior, western', दक्षिण 'southern,' उत्तर 'superior, northern, subsequent', अपर 'other' and अधर 'inferior, lower', when they denote relation in space, time or person with reference to a particular thing or point of time &c. and are not a name, are pronouns* and are then declined like सर्व; but they are optionally declined like राम in the Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. when *mas. e. g.* Nom. पूर्वः पूर्वा पूर्वे or पूर्वाः Ab. पूर्वान् पूर्वस्मान्, पूर्वाभ्याम्, पूर्वेष्वः; Loc. पूर्वैः पूर्वस्मिन्, &c.; but दक्षिणाः गावकाः (skilful musicians) only, and not दक्षिणे; for दक्षिण does not show any relation here; so उत्तराः कुरवः and not उत्तरे, as उत्तराः is a name here.

§ 153. एक when a numeral is declined in the sing; and द्वि in the dual only; द्वि is considered as द्व, and they are both declined like सर्व in all the three genders; *e. g.*

	एक		द्वि	
	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem. &c. neu.</i>
N.	एकः	एका	द्वौ	द्वे
V.	एक	एके	"	"
A.	एकम्	एकाम्	"	"
I.	एकेन	एकया	द्वाभ्याम्	The rest like
A.	एकस्मै	एकस्यै	"	the mas.
Ab.	एकस्मान्	एकस्याः	"	
G.	एकस्य	"	द्वयोः	"
L.	एकस्मिन्	एकस्याम्	"	

एक *neu.* एकम् N. A. The rest like the *mas.*

एक when it does not mean 'one' is declined in the dual and plural also.

* पूर्वोत्तरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् | Pân. I. 1134.

§ 154. The various meanings of एक are:—

एकोल्पायै प्रधाने च प्रथमे केवले तथा ।

साधारणे समानेपि संख्यायां च प्रयुज्यते ॥

अल्प or little, प्रधान or chief, pre-eminent, प्रथम or foremost, केवल or sole, only, साधारण or common (as अविमृश्यकारित्वं हि आपदां एको हेतुः), समान or the same (as अयं एकान्वयो मम), and संख्या or number (one).

§ 155. प्रथम, चरम, अल्प, अर्थ, कतिपय, and words ending in the termination त्व optionally form their Nom. plu. like that of pronouns; e. g. प्रथमे-प्रथमाः, कतिपये-कतिपयाः, हितये-हितयाः &c.

11—Pronominal adverbs.

§ 156. The pronominal adverbs that are most commonly met with are derived from the pronouns तद्, एतद्, यद्, इदम्, किम्, and सर्व and the pronominal adjectives पूर्व, पर &c. by means of such affixes as तस्, च,* ह, क &c. added in the sense of the ab. or the loc., दा,† दानीम्, हि &c. showing time, तान्‡ showing point of time, place or direction, आ आत्, आहि &c. expressing direction, या, थ‡ &c. expressing way or manner &c.; e. g.

तत्.....तदा, then; तदानीम्, at that time; तर्हि, then, therefore; तथा, so, तत्र, there; ततः, thence, thereupon, therefore; &c.

* पञ्चम्यास्तसिल् । सप्तम्याञ्चल् । Pān. V. 3. 7, 10.

† सर्वैकान्वयक्रियचदः काले दा । इदमोर्हिल् । अधुना । दानीं च । तदो दा च । अनयतनेर्हिलन्यतरस्याम् । Pān. V. 3. 15—19, 21.

‡ दिक्शब्देभ्यः सप्तमीनञ्चपीपथमाभ्यो दिग्देशकालेभ्यस्त्वातिः । Pān. V. 3. 27.

§ उतपरदक्षिणदतिः । दक्षिणादाच् । आहि च दूरे । Pān. V. 3. 34. 36. 37.

प्रकाररत्न ने अल । इदमस्थमुः । किमथ । Pān. V. 3. 23—25.

इदम्.....	इदानीम्, now; इत्थम्, thus; अत्र, here; अतः, therefore; इतः, from this, hence; अद्भुतम्, now; इह, here.
एतद्.....	एतर्हि, now; इत्थम्, thus; अतः, hence, therefore; अत्र here.
यद्.....	वर्हि, when; यदा, when; यथा, as; यत्र, where; यतः, whence, since, because.
किम्.....	कहि, when; कदा, when; कथम्, how; कुत्र, where; क, where; कुतः, where, whence; कुह, whence; how.
सर्वं.....	सर्वदा, always; सदा, always; सर्वतः, everywhere, on all sides; सर्वत्र, every where, in all places.
पर.....	परतः further on, beyond &c.
पूर्व.....	पुरः, पुरस्तात् before, in front &c.
अधर.....	अधः, अधस्तात् or अधरस्तात्, अधरतः, अधरात् down, below.
अवर.....	अवः, अवस्तात् or अवरस्तात्, अवरतः, behind, below, downwards.
अपर.....	पश्चात् from behind, afterwards, westward, &c.
दक्षिण.....	दक्षिणा, दक्षिणात्, दक्षिणाहि to or in the south, on the right side.
उत्तर.....	उत्तरा, उत्तरात्, उत्तराहि to or in the north, &c.

§ 157. When a pronominal word is used as the subordinate member of a compound, or is at the end of an Inst. Tat.; or of a sentence having the sense of the Inst. Tat., or at the end of a Dvān

dwa, it is not declined like a pronoun*; e. g. अतिक्रान्तः सर्वे अतिसर्वः, तस्मै अतिसर्वाच्च and not सर्वस्वै; so अतिकतरं कुलम्; मासपूर्वाच्च or मासेन पूर्वाच्च and not मासपूर्वस्वै; वर्णाश्रमेतराणाम् &c.; but in the case of a Dwandwa comp. however, it is optionally declined like a pronoun in the Nom. plu.†; as वर्णाश्रमेतरे or वर्णाश्रमेतराः ।

CHAPTER V.

NUMERALS AND THEIR DECLENSION.

§ 158. *Cardinals and Ordinals,*
mas. fem.

1	१ एक	प्रथम अभिन आदिन. mas. neu. प्रथमा fem.
2	२ द्वि	द्वितीय, ० वा
3	३ त्रि	तृतीय, ० वा
4	४ चतुर	चतुर्थ, ० र्थी
5	५ पञ्च	पञ्चम, ० मी
6	६ षष्ठ	षष्ठ, ० ष्ठी
7	७ सप्त	सप्तम, ० मी
8	८ अष्ट	अष्टम, ० मी
9	९ नव	नवम, ० मी
10	१० दश	दशम, ० मी
11	११ एकादश	एकादश, ० षी
12	१२ द्वादश	द्वादश, ० षी
13	१३ त्रयोदश	त्रयोदश, ० षी
14	१४ चतुर्दश	चतुर्दश, ० षी
15	१५ पञ्चदश	पञ्चदश, ० षी

* संक्षेपसर्जनीभूतास्तु न सर्वादयः । Vārt. तृतीयासमासे । इंद्रे च । Pān. I. 1. 30, 31.

† वि णा अस्ति । Pān. I. 1. 32.

‡ The word पाङ्क्ति also denotes ten. Cf. Rag. IX. 74.

16	१६ षोडशन्*	षोडश, ० स्त्री
17	१७ सप्तदशन्	सप्तदश, ० स्त्री
18	१८ अष्टादशन्	अष्टादश, ० स्त्री
19	१९ नवदशन् or	नवदश, ० स्त्री;
	एकोनविंशति or	एकोनविंश, ० स्त्री, ० विंशतितम, ० स्त्री, or
	ऊनविंशति or	ऊनविंश, ० स्त्री, ० विंशतितम, ० स्त्री, or
	एकान्विंशति	एकान्विंश, ० स्त्री, ० विंशतितम, ० स्त्री
20	२० विंशति f.	विंश, ० स्त्री or विंशतितम, ० स्त्री
21	२१ एकविंशति	एकविंश, ० स्त्री, or ० तितम, ० स्त्री
22	२२ द्वाविंशति	द्वाविंश, ० स्त्री, or ० तितम, ० स्त्री
23	२३ त्रयोविंशति	त्रयोविंश, ० स्त्री, or ० तितम, ० स्त्री
24	२४ चतुर्विंशति	चतुर्विंश, ० स्त्री " " "
25	२५ पञ्चविंशति	पञ्चविंश, ० स्त्री " " "
26	२६ षड्विंशति	षड्विंश, ० स्त्री, " " "
27	२७ सप्तविंशति	सप्तविंश, ० स्त्री " " "
28	२८ अष्टाविंशति	अष्टाविंश, ० स्त्री " " "
29	२९ नवविंशति or	नवविंश, ० स्त्री, or नवविंशतितम, ० स्त्री
	एकोनविंशन् or	एकोनविंश, ० स्त्री, ० विंशतम, ० स्त्री,
	ऊनविंशन् or	ऊनविंश, ० स्त्री, or ऊनविंशतम, ० स्त्री
	एकान्विंशन्	एकान्विंश, ० स्त्री, ० विंशतम, ० स्त्री
30	३० विंशन् f.	विंश, ० स्त्री or विंशतम, ० स्त्री
31	३१ एकविंशन्	एकविंश ० स्त्री or एकविंशतम, ० स्त्री
32	३२ द्वाविंशन्	
33	३३ त्रयोविंशन्	

* वच् becomes वी necessarily when followed by दन् (substituted for दन्त) and दशन्, and optionally when followed by वा, after which द् is changed to द and व् to व; e. g. षोडा (Vide § 168. 4.)

- 34 ३४ चतुर्विंशत्
 35 ३५ पञ्चविंशत्
 36 ३६ षट्त्रिंशत्
 37 ३७ सप्तविंशत्
 38 ३८ अष्टाविंशत्
 39 ३९ नवविंशत् or
 एकोऽधत्वारिंशत् &c.
 40 ४० चत्वारिंशत् / चत्वारिंशः, ऽशी or चत्वारिंशत्तम, ऽमी
 41 ४१ एकचत्वारिंशत्
 42 ४२ द्वाचत्वारिंशत् or
 द्विचत्वारिंशत्
 43 ४३ त्रयश्चत्वारिंशत् or
 त्रिचत्वारिंशत्
 44 ४४ चतुश्चत्वारिंशत्
 45 ४५ पञ्चचत्वारिंशत्
 46 ४६ षट्चत्वारिंशत्
 47 ४७ सप्तचत्वारिंशत्
 48 ४८ अष्टचत्वारिंशत् or
 अष्टचत्वारिंशत्
 49 ४९ नवचत्वारिंशत् or
 एकोनपञ्चाशत् &c
 50 ५० पञ्चाशत् / पञ्चाशः, ऽश्व or पञ्चाशत्तम, ऽमी
 51 ५१ एकपञ्चाशत्
 52 ५२ द्वापञ्चाशत् or
 द्विपञ्चाशत्
 53 ५३ त्रयःपञ्चाशत् or
 त्रिपञ्चाशत्

54	५४	चतुःपञ्चाशत्	
55	५५	पञ्चपञ्चाशत्	
56	५६	षट्पञ्चाशत्	
57	५७	सप्तपञ्चाशत्	
58	५८	अष्टपञ्चाशत् or अष्टाञ्चाशत्	
59	५९	नवपञ्चाशत् or एकोनषष्टि &c	
60	६०	षष्टि <i>fem.</i>	षष्टितम, ०मी.
61	६१	एकषष्टि	एकषष्ट, ०टी or एकषष्टितम, ०मी
62	६२	द्वाषष्टि or द्विषष्टि	
63	६३	त्रयःषष्टि or त्रिषष्टि	
64	६४	चतुष्षष्टि	
65	६५	पञ्चषष्टि	
66	६६	षट्षष्टि	
67	६७	सप्तषष्टि	
68	६८	अष्टषष्टि or अष्टषष्टि	
69	६९	नवषष्टि or एकोनसप्तति &c.	
70	७०	सप्तति <i>fem.</i>	सप्ततितम, ०मी.
71	७१	एकसप्तति	एकसप्तत, ०टी or एकसप्ततितम, ०मी
72	७२	द्वासप्तति or द्विसप्तति	
73	७३	त्रयस्सप्तति or त्रिसप्तति	
74	७४	चतुस्सप्तति	
8	S. G.		

- 75 ७५ पञ्चसप्तति
 76 ७६ षट्सप्तति
 77 ७७ सप्तसप्तति
 78 ७८ अष्टासप्तति or
 अष्टसप्तति
 79 ७९ नवसप्तति or
 एकौनाशीति &c.
 80 ८० अशीति *fem.* अशीतितम, ०मी
 81 ८१ एकाशीति एकाशीति ८वी, or एकाशीतितम, ०मी
 82 ८२ द्व्यशीति
 83 ८३ त्र्यशीति
 84 ८४ चतुरशीति
 85 ८५ पञ्चाशीति
 86 ८६ षडशीति
 87 ८७ सप्ताशीति
 88 ८८ अष्टाशीति
 89 ८९ नवाशीति or
 एकोनवति &c.
 0 ९० नवति *fem.* नवतितम, ०मी
 91 ९ एकनवति एकनव, or ०वी or एकनवतितम ०मी
 92 ९२ द्वानवति or
 द्विनवति
 93 ९३ त्रयोनवति or
 त्रिनवति
 94 ९४ चतुर्नवति
 95 ९५ पञ्चनवति
 96 ९६ षण्णवति

97 १७ सप्तनवति

98 १८ अष्टानवति or
अष्टनवति

99 १९ नवनवति
एकोनशतम् &c.

100 १०० शत *neu.* शततम *mas. neu. ०मी f.*

200 २०० द्विशत *neu.*
or द्वे शते

300 ३०० त्रिशत *neu. or*
त्रीणि शतानि

1000 १००० सहस्र *neu. or* सहस्रतम ०मी
दशशत *neu. or* दशशती

10,000 अष्ट *neu.*, 100,000 लक्ष *neu. or* लक्षा *fem.*, प्रशुत *neu.*, कोटि *fem.*, अर्बुद *neu.*, अठ्ठ *neu.*, खर्व *mas. neu.*, निखर्व *mas. neu.*, महापद्य *mas.*, शंकु *mas.*, जलधि *mas.*, अन्त्य *neu.*, मध्य *neu.*, and परार्थ *neu.*
Each of these is ten times as great as the preceding.*

§ 159. The cardinal numbers between विंशति and त्रिंशत्, त्रिंशत् and चत्वारिंशत्, it will be seen, are made up by prefixing एक, द्वि, &c. up to नवन् to the lower. The ninth intermediate number may also be made up by prefixing एकोन, ऊन or एकात्र to the higher. In these compounds द्वि, त्रि and अष्टन् are changed to द्वा, त्रयः, and अष्टा necessarily before विंशति and त्रिंशत्, and optionally

*एकदशशतसहस्रायुतकोटयः क्रमशः ।

अर्बुदमञ्जं खर्वनिखर्वमहापद्यशंकवस्तस्मान् ॥

जलधिश्चान्तं मध्यं परार्थमिति दशगुणेनराः संज्ञाः ।

संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वैः ॥

before the rest except अशोति before which they remain unchanged*.

§ 160. The cardinal numbers between 100 and 200, 200 and 300, &c. are generally expressed by means of अधिक added to the number showing the excess and then optionally prefixing the whole to 100, 200, &c.; *e.g.* एकाधिकं शतं or एकाधिकशतं 101, द्वादशाधिकं शतं or द्वादशाधिकशतं 112, पञ्चदशशतं 150, &c. After 1000 this अधिक may be repeated with every multiple of ten or hundred; *e.g.* द्वि-द्वानवत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् 1892, एकोनचत्वारिंशदधिकषट्-शताधिकसप्तसप्तसहस्राधिकं लक्षम् 177639, &c. Similarly उत्तर may also be used instead of अधिक; *e.g.* चतुःपञ्चाशदुत्तर सप्तशतम् 754. Or these may also be, at times, expressed by the copulative particle च as सप्त च शतानि विंशतिश्च 720.

§ 161. The Tad. affix अ† may be used, instead of अधिक, in the case of the cardinal numbers ending in दशन्. the numeral विंशति and those ending in शन् *i.e.* in the case of the numerals 111-159, 211-259, 311-359, &c. before which the final अन्, अति and अन् are dropped; *e.g.* एकादशं शतम् 111, विंशं शतं 120, पञ्चाशं शतं 150, सप्तदशं द्विशतं 217, त्रिंशं त्रिशतं 330, and so on.

§ 162. The ordinals from एक, द्वि, त्रि, चतुर and पञ्च† are irregularly formed. The ordinals from other numerals up to दशन् inclusive are formed by dropping the final न् and adding म and

* दृश्यते: संख्यायामबहुव्रीह्यशोत्यो: । प्रेक्षय: । विभाषा चत्वारिंशत्पञ्चै तै सर्वेषाम् । Pân. VI. 3. 47-49.

† तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताद्भु: । सप्तविंशतिश्च । Pân. V 2 45 46

‡ षट्कृतिकतिपयचतुरा युक् । Pân. V. 2. 51; so कतिथः
'चतुरद्वयतात्रयसहस्रलोऽश्च' Vart. तुरीय, तृथः । द्वेस्तीयः । प्रे: Pân. V. 2. 54, 55.

after दशन् up to नवदशन् by simply dropping the न्. The ordinals from विंशति* above are formed by adding तम or by dropping the ति of विंशति and the final consonant of the rest, in the case of compound numerals, if there be a final vowel that vowel is changed to अ, while the simple ones ending in a vowel i. e. षष्टि, सप्तति, अशीति and नवति form their ordinals in the first way only; as एकषष्टः or एकषष्टितमः; but षष्टितम only; अत has invariably अततम.

Declension of the numerals (cardinals and ordinals).

§ 163. एक, (एका fem.), द्वि, (द्वा fem.), त्रि (तिष्ठ† fem.), and चतुर (चत्वार fem.) are all adjectives and take the gender, number and case of the nouns they qualify.

§ 164. एक is declined in the sing. (and in the dual and plural also), and द्वि in the dual alone. For further particulars see § 153. त्रि and चतुर are declined in the plu. alone. e. g.

त्रि		चतुर	
mas.	fem.	mas.	fem.
N. त्रयः	तिस्रः	N. चत्वारः	चतस्रः
A. त्रीन्	,,	A. चतुरः	,,
I. त्रिभिः	तिस्रभिः	I. जतुभिः	चतस्रभिः
D. Ab. त्रिभ्यः	तिस्रभ्यः	D. Ab. चतुर्भ्यः	चतस्रभ्यः
G. त्रयाणाम्	तिस्राणाम्	G. चतुर्णाम्	चतस्राणाम्
L. त्रिषु	तिस्रसु	L. चतुर्षु	चतस्रसु

* विंशत्यादिभ्यस्तमङ्गतरस्याम् । षष्ट्यादेश्चासंख्य्यादेः । Pān. V. 2. 56, 58.
 † त्रिचतुरो स्त्रियां तिष्ठचतष्ट । Pān. VII. 2. 99.

neu.

त्रि

चतुर्

N. V. A.

त्रीणि

N. V. A.

चत्वारि

The rest like the *mas.*The rest like the *mas.*

§ 165. पञ्चन्—नवदशन्. These are also adjectives agreeing in case with the nouns to which they are applied. They are declined in the pl. and are uniform in all the three genders.

	पञ्चन्	षड्	अष्टन्
N. V. A.	पञ्च	षट्-इ	अष्ट-अष्टौ
I.	पञ्चभिः	षड्भिः	अष्टभिः-अष्टाभिः
Dat. & Ab.	पञ्चभ्यः	षड्भ्यः	अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः
G.	पञ्चानाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्
L.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टसु-अष्टासु

सप्तन्, नवन् and the following cardinals up to नवदशन्, ought to be declined like पञ्चन्.

§ 166. ऊनविंशति, विंशति and other cardinal numbers up to नवनवति are all feminine substantives, the numerals द्वा, सहस्र, &c. are all neuter,—with the exception of लक्ष which is *mas.* and *fem.*, कोटि which is *fem.* and शंक्रु and जलधि both of which are *mas.*, —and have no declensional peculiarities. They are declined in the sing. and so used with a plural noun; *e. g.* पञ्चविंशतिर्ब्राह्मणाः 25 Brahmanas; एकादशाधिकशतेन or एकादशोत्तरेण शतेन नरैः or स्त्रीभिः by 111 men or women; एकोनसहस्रेण रूपकेः with Rs.999, &c. They may be made to have duals and plurals by being used as fixed standards of counting; *e. g.* ब्राह्मणानां विंशत्यः many twenties of Brāhmanas; द्वे शते वारीणाम् two hundreds of women &c.

§ 167. The ordinals are declined regularly except:—

प्रथम (see § 155) and द्वितीय and तृतीय which are optionally declined like pronouns in the Dat. Ab. Gen. and Loc. sing.; *e. g.* द्वितीयस्ते-द्वितीयाय, &c. द्वितीयायाः-द्वितीयस्याः &c.

Numeral Adverbs.

§ 168. (a) सङ्कृत् once, द्विः twice, त्रिः thrice, चतुः four times; from पञ्च onward adverbs of frequency are formed by adding कृत्स्वः before which final न् is dropped; *e. g.* पञ्चकृत्स्वः five times, सप्तकृत्स्वः seven times &c.

(b) एकधा* or ऐक्यधम् in one way or part, विधा or द्वेधा or त्रैधे in two ways or parts; त्रिधा or त्रैधा or त्रैधम् in three ways, &c., चतुर्धा in four ways, षोढा or षड्धा in six ways, सप्तधा, अष्टधा, &c.

(c) एकशः singly, one by one; द्विशः two and two, by twos; so त्रिशः चतस्रः &c.

§ 169. Other derivatives from the numerals:—

(a) By the Taddhita affix क्त which is added to numerals ending in सप्त and वि. *e. g.* पञ्चकः bought for five (Rs. &c.) चत्वारिंशत्कः† bought for forty; so वैश्वत्तिकः bought for twenty (coins, &c.).

(b) By means of the Tad. affix त्व in the sense of “consisting of parts” or “collection.” *e. g.* चतुष्टय (चतुष्टयी *fem.*) consisting of four parts or a collection of four; so पञ्चतय (*fem.*-त्री); त्व is optionally changed to अव after द्वि and त्रि; *e. g.* द्वय or द्वितय (-त्री *fem.*) twofold, consisting of two parts or a pair; त्रय or त्रितय (-त्री *fem.*) threefold or consisting of three parts, a collection of three, a triad.

* संख्यायां विधायिधा । अधिकरणविशाले च । एकाद्वयोऽयमुन्नयनस्यम् । द्वित्रयोश्च धनुश् । एषाव । Pan. V. 3. 42-49. † See chap. IX Introd. rules.

(c) By means of अ and अत् *e. g.* षट् a collection of six, पञ्चत् a collection of five, दशत् a collection of ten, a decad, &c.

CHAPTER VI.

DEGREES OF COMPARISON.

§ 170. तर and तम are the most common terminations of the comparative and the superlative degrees respectively.* They are added to that crude form of words which they assume before the Inst. dual termination; *e. g.* अयमेतयोरतिशयेन लघुः लघुतरः, अयमेषामतिशयेन लघुः लघुतमः; similarly युवन्-युवतर, युवतम; विद्वस्-विद्वत्तर, विद्वत्तम; प्राच्य-प्राच्यतर, प्राच्यतम; धनिन्-धनितर; धनितम; धर्मबुध्-धर्मभुत्तर, धर्मभुत्तम; गुरु-गुरुतर, गुरुतम, &c. अति-अतितर, अतितम; उत्-उत्तर, उत्तम, &c.

§ 171. Before these the final ई and ऊ of a *pra'tipadika* are optionally shortened; *e. g.* श्रीतरा or श्रितरा, श्रीतमा or श्रितमा; धेमुतरा (more lame) or धेमुतरा, धेमुतमा, धेमुतमा, &c.

§ 172. तर and तम when attached to verbs, and indeclinables forming adverbs, assume the forms of तराम् and तमाम्; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्, उच्चैस्तमाम्, नितराम्, नितमाम्, so सुतराम् &c.; but उच्चैस्तरः adj. (higher).

§ 173. ईयस् is another termination of the comparative degree and इष्ठ of the superlative. These are added to adjectives of quality

* अनिशायने तमविष्ठनौ । दिवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनौ । तिष्ठच्च । तरतमयौ च । Pan. V. 3. 55. 57, 56; I. 1. 22. When *atis'aya* or excess of one thing over many is to be shown तम and ईष्ठ are the affixes used; and when out of two things one is to be separated as possessing some quality in excess तर and ईयस् are affixed. तर and तम may also be added to verbs.

† किमेतिङ्गव्यघादाम्बद्रज्यप्रकर्षे । Pan. V. 4. 11. आम् is added to र and तम after किम्, or a word ending in ए or a *subanta* or *tiñanta* except when they form adjectives.

only*. Before these the last vowel of a word with the following consonant if any is dropped; *e. g.* लघु-लघीयस्, लघिष्ठ; पद, पदीयस्, पटिष्ठ; महत्-महीयस्, महिष्ठ, &c.

§ 174. The possessive affixes at the end of words and the affix ८ are dropped before ईयस् and इष्ठा and then these terminations are applied subject to the above rule; *e. g.* मतिमत् talented मतीयस्, मतिष्ठ; मेधाविन्-मेधीयस्, मेधिष्ठ; धनिन्-धनीयस्-धनिष्ठ; कर्तृ-करीयस्, कटिष्ठ (अतिशयेन कर्ता); स्तोतृ-स्तवीयस्, स्तविष्ठ; so सजीयस्, सजिष्ठ from सग्विन् one having a garland &c.

§ 175. इर is substituted for the क् (short) of a base preceded by a consonant before ईयस्, इष्ठ and the Tad. aff. इमन्; *e. g.*

कृश 'thin'	comp.	कशीयस्	superl.	कशिष्ठ
दृढ 'strong, firm'	,,	द्रढीयस्	,,	द्रढिष्ठ
परिवृढ 'head, chief'	,,	परिव्रढीयस्	,,	परिव्रढिष्ठ
पृथु 'broad'	,,	प्रथीयस्	,,	प्रथिष्ठ
भृश 'much'	,,	भशीयन्	,,	भशिष्ठ
सुदु 'soft'	,,	सदीयस्	,,	सदिष्ठ

§ 176. The following is an alphabetical list of the irregular comparatives and superlatives that are commonly met with:—

Positive	Comparative	Superlative
अन्तिक 'near' §	नैदीयस्	नैदिष्ठ
अल्प 'little' ¶	अल्पीयस्, कमीयस्	अल्पिष्ठ, कनिष्ठ

* अजादो (*i. e.* ईयस् and इष्ठ) गुणवचनदेव | Pân. V. 3. 58.

† विन्मत्तल्लुक् । तुरिष्ठेनेयः सु । Pân. VI. 4. 154.

‡ कर्तो र हलदेर्लघोः । Pân. VI. 4. 161.

§ अन्तिकवाढयेर्देसधौ । Pân. V. 3. 36.

¶ युवाल्पधोः कननन्यतरस्याम् । Pân. V. 3. 64.

उरु 'wide'*	वरीवस्	वरिष्ठ
क्षिप्र 'quick'†	क्षेपीवस्	क्षेपिष्ठ
क्षुद्र 'mean,' 'small'	क्षीवीवस्	क्षीविष्ठ
गुरु 'heavy'	गरीवस्	गरिष्ठ
तृप्त 'restless or anxious' 'satisfied'	तपीवस्	तपिष्ठ
दीर्घ 'long'	प्रापीवस्	प्राचिष्ठ
दूर 'distant'	दूवीवस्	दुविष्ठ
प्रशस्त 'praiseworthy'‡	श्रेयस् or उवाचस्	श्रेष्ठ or उवेष्ठ
प्रिय 'dear'	प्रेवस्	प्रेष्ठ
बहु 'much'‡	भूवस्	भुविष्ठ
बहुल „	बहीवस्	बहिष्ठ
काठ 'firm, well'§	साधीवस्	साधिष्ठ
युवन् 'young'¶	यवीवस्, कनीवस्	यविष्ठ, कविष्ठ
विपुल 'much'	उवायस्	उवेष्ठ
वृद्ध 'old'‡	वर्षीवस्, उवावस्	वर्षिष्ठ, उवेष्ठ
वृन्दारक 'great, lovely'	वृन्दीवस्	वृन्दिष्ठ
स्थिर 'steady'	स्थेवस्	स्थेष्ठ
स्थूल 'big, large'	स्थवीवस्	स्थविष्ठ
स्फिर 'much'	स्फेवस्	स्फेष्ठ
ह्रस्व 'short'	ह्रसीवस्	ह्रसिष्ठ

* प्रियस्थिरस्फिर-उरुबहुलगुरुवृद्धतृदीर्घवृन्दारकाणां प्रत्यस्फवर्षहिंगवर्षिप्रप्राधि-
वृन्दाः । Pān. VI. 4. 156. प्र, स्थ, स्फ, वर, &c. are substituted for प्रिय,
स्थिर, स्फिर &c. respectively.

† स्थूरुद्वयुगह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्य च गुणः Pān. VI. 4. 156.
The words स्थूल &c. drop their final portion beginning with यण् (य्,
र, ल or व्) and the preceding vowel takes guṇa.

‡ प्रशस्तस्य भः । उय च । वृद्धस्य च । Pān. V, 3. 60-62.

§ बहोर्लोपो भू च बहोः । वृष्टस्य पिद् च । Pān. VI. 4. 158-159.

§ 177. Sometimes the terminations **तर** and **तम** are added to the comp. and super. in **ईवस्** and **इष्ठ** to intensify the meaning; as **पापी-वस्तर**, **पापीवस्तम**, **श्रेष्ठतर**, **श्रेष्ठतम**.

CHAPTER VII

COMPOUNDS.

§ 178. **Vṛtti** (वृत्ति) is the general term for any complex formation in **San kṛt** requiring explanation or resolution. These **Vṛttis** are five in number; *viz.* **कृद्भूति** or the formation of words from roots by primary affixes; **तद्धितवृत्ति** or the formation of derivative bases from nouns by secondary affixes; **धातुवृत्ति** or the formation of derivative verbs from primitive roots; **समासवृत्ति** or the formation of a compound word by the composition of several words; and **एकशेषवृत्ति** or the composition of words in which one of several nouns generally alike in form is retained. The first three will be treated in their proper places. We will treat of the last two in this chapter.

§ 179. In **Sanskṛt** simple words, whether substantives, adjectives, verbs or indeclinables, have the power of entering into combination with one another and forming what are called '*sama'sas**,' compound words or in short, compounds.

(a) A compound thus formed may further be compounded with another simple or compound word and this again may become the member of a new compound.

§ 180. In a compound, as a general rule, words are simply joined together, without any relation between the component parts being actually expressed; the whole compound word has the power to express the various relations that exist between the several

* From **अस्** with **सन्** to throw together.

parts. The last word only takes the case termination required by its grammatical position in a sentence, the remaining words (those ending in a consonant) generally assuming their crude forms before the consonantal case terminations; *e. g.* विद्स् + जनः = विद्जनः (see below), राजन् + पुरुषः = राजपुरुषः, &c.

§ 181. Final vowels or consonants (modified as mentioned above) of preceding members of compounds combine with the initial letters of the succeeding members according to the usual rules of sandhi.

§ 182. In a few cases, the intermediate members retain their case endings in which case the compounds are called *Aluk* (अलुक); *e. g.* देवानां प्रियः a fool, बुधिविरः name of the eldest Pāṇḍava &c.

§ 183. The expounding of a *Samāsa* (*i. e.* giving its *Vigraha-va'kya*) consists in the expression of the various relations existing between the objects or ideas denoted by the various members of a *samāsa* by means of the proper cases or subordinate sentences.

(a) When the *Vigraha-va'kya* cannot be given or cannot be given by using the words actually compounded, the compound is called *nityasamāsa* (अविमहो नित्यसमासः अस्वपदविमहो वा । Sid. Kau.).

§ 184. Compounds are divided into four principal classes:—

* This is true only generally speaking. For there is a fifth class of compounds *viz.* सहस्र- compounds not governed by any of the rules given under the four classes but explained on the general principle that any *subanta* *pada* may be compounded with any other *subanta* *pada*. According to some there are six kinds of compounds *viz.* सुगुण निज नाचा धातुनाथ निज निज । सुवन्तेनेति विज्ञेयः समासः षड्विधा बुधैः ॥ *e. g.* सुगुण सुगुण राजपुरुषः । निज पर्यभूतः । नाचा कुम्भकारः । धातुना कटप्, अजस्रम् । निज निज मित्रखादता, खादतमोदता । निज गुण कृतविषयः इति यस्यां क्रियायां सा कृतविषयः । एहीडाद्योन्यपदार्थे इति मयूरव्यंसकादौ पाठात्समासः । Sid. Kau,

- (1) *Dwandwa* or Copulative, (2) *Tatpuruṣa* or Determinative, (3) *Bahuvrīhi* or Attributive, and (4) *Aryayibha'va* or Adverbial.

N. B. These names themselves mean nothing *i. e.* they do not denote any of the characteristics of the different compounds. They are simply proper names distinguishing the various classes from one another (to which they vaguely refer if they do so at all).

DWANDWA OR THE COPULATIVE COMPOUNDS.

§ 185. A *Dwandwa* compound consists of two or more nouns which, if not compounded, would be connected by the copulative particle च (and); as रामकृष्णौ which is equal to रामः च कृष्णः च; पाणिपदौ which is the same as पाणी च पदौ च. There are three species of the *Dwandwa*; *viz.* इतरेतरद्वन्द्व, समाहारद्वन्द्व and एकशेषः†.

§ 186. When the several members of a *Dwandwa* compound are viewed separately it is called *Itaretara Dwandwa*; *e. g.* धवलय-
विरौ छिन्धि, cut down the Dhava and the Khadira trees.' In this species each member is of equal importance *i. e.* has its own independent meaning. It takes the dual or the plural according as the objects denoted by it are two or more in number; the gender of the final noun is the gender of the whole;† as कुक्कुदश्च मयूरी

* चार्थे द्वन्द्वः Pān. II. 2. 22.

† The *Ekashesha* is not strictly speaking a subdivision of *Dwandwa*. It is a separate *Vṛtti* by itself (Vide § 178). Sanskrit grammarians do not regard it as a *Dwandwa*, though it may be so regarded for the sake of convenience. 'It is not a *Dwandwa*,' remarks Bhattoji Dikshita 'as it does not contain more than one *subānta*,' (अनेकसुब-*आन्ता* इत्येव न). It should be further remembered that since it is not a *śrinīsa* its final vowel does not become *udātta*, as in the case of a *Dwandwa* compound.

a pea-hen च कुङ्कुमयुर्वी इने (*fem.* dual of इदम्); but मयूरी च कुङ्कुमयुर्वी कुङ्कुमयुर्वी इने; रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च रामलक्ष्मण-
रतशत्रुघ्नाः ५८.

Exceptions. अश्वश्च वडवा च अश्ववडवौ (*mas.* dual) a horse and a mare; अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः (*mas.* sing.) day and night.

§ 187. Samāhāra Dvandwa is that species of Dvandwa which implies an aggregate or the things enumerated in which constitute a complex idea. It is always singular and neuter. Thus आहार-निद्राभयम् does not merely mean 'food, sleep and fear' but all that characterises animal life. In this species the meaning of the different members is subordinate to the collective sense of the whole compound.

§ 188.† A Dvandwa compound of words denoting limbs of the body of an animal, players on musical instruments, parts of an army, inanimate objects (things or द्रव्य and not qualities), names of rivers differing in gender, as also of countries (and not villages), and insects, and animals between which there is natural antipathy, is always of this class; पाणी च पादौ च पाणिपादम् hands and feet; रथिकाश्च अश्वारोहाश्च रथिकाश्वारोहम् chariot-warriors and horse-men; मारदेगिकश्च पाणविकश्च मारदेगिकपाणविकम् players on mṛdanga and paṇava (kinds of tabors); धानाश्च fried barley or rice शक्कुल्यश्च a kind of sweetmeat धानाशक्कुलि; but रूपं च रसश्च रूप-रसौ form and flavour as these denote qualities; गंगा च शोणश्च गंगा-शोणम् the rivers Gangā and S'ona; but गंगायमुने as these do not

* परमविद्धं दंष्टतत्पुरुषयोः । Pân. II. 4. 36.

† इदं च प्रागित्युत्पत्तिनाम् । Pân. II. 4. 2; जातिरप्रागित्युत्पत्तिनाम् Pân. II. 4. 6.; विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः । Pân. II. 4. 7.; शुद्धजन्तवः । Pân. II. 4. 8. येषां च विरोधः शाश्वतिकः Pân. II. 4. 9.

differ in gender; कुरुक्षेत्रं च कुरुक्षेत्रम् names of countries; but जाम्बवत्यालूकिन्बो (two villages of that name); मद्राश्च केकयाश्च मद्र-केकयाः (two names of the same gender); यूक्ता a louse च लिप्ता a nit च ब्रूकालिप्तम्; अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम् a snake and an ichneumon, &c.

§ 189. Names of trees, deer, grass, corn, condiments, beasts, birds, the pairs of words—अध and वडव. पूर्व and अर, उत्तर and अधर—and words of opposite import not qualifying things (द्रव्यः) are optionally compounded into a Samāhāra-Dwandwa;* instances in order—वृक्षाश्च न्वमोधाश्च वृक्षन्वमोधम्-धाः, similarly रहपृषतम्-ताः (kinds of deer), कुशकाशम्-शाः kinds of grass, त्रीहिवयम्-वाः kinds of corn, रथिवर्त-ते, गोमहिषम्-पाः, शुक्रवर्क-काः, अश्ववडव-बो, पूर्वापर-रे, अधरोत्तर-रे; but क्षीतोष्णे जले.

§ 190. The names of fruits, parts of an army, herbs, deer, birds, insects, corn and grass form a Samāhāra-Dwandwa, only when they are taken in the plural;† as, बदराणि च आमलकानि च बदरामलकम्, but बदरं च आमलकं च बदरामलके; रथिकश्च अश्वारोहश्च रथिकाश्वारोहौ, &c.

§ 191. The following compounds are always what they are laid down to be (though they do not conform to the proper rules); viz.

(a) Samāhāra Dwandwas:—गावश्च अश्वश्च गवाश्वम्, पुत्राश्च पौत्राश्च पुत्रपौत्रम्; so स्त्रीकुमारम्, उष्ट्रखरम् camels and asses, उष्ट्रशशम् camels and rabbits, मांसशोणितम्, र्धशरम्, holy grass and reeds तृणो-लपम् grass and soft grass or shrubs, दासीशसम् &c.

* विभाषा वृक्षमृगमृगधाम्यव्यञ्जनपशुशकुन्यध्ववडवपूर्वापराधरोत्तराणाम् । विपत्ति-विदं चानधिकरणवाचि । Pan. II. 4 12, 13.

† फलसेनावनस्पतिमृगशकुनिषुद्रजन्तुधाम्यवृक्षानां बहुकृतिरेव द्वे एकवदिति वा-च्यम् । Vārtika.

(b) Itaretara Dwandwas:—इधिपयसी curds and milk. इध्मावर्हिषी holy sticks and grass, सविर्मुनी, मधुर्जिषी honey and ghee, शुक्रकुष्णो, अध्ययनतनवी, आद्यवसाने, उलूखलमुसले, कृत्सामे (कृक् + सामन्) Rk and the Sāman verses, वाङ्मनसे (वाक् + मनस्) speech and mind. (the अन् of सातन् and the अन् of मनस् dropped and अ added irregularly by Pān. V. 4. 77).

§ 192. When words ending in कृ and implying relationship by blood or literary avocation are compounded together the last but one word changes its कृ to आ. The same happens when the word पुत्र follows a word ending in कृ under the same circumstances;* होता च पोता च होतापोतारौ, two priests so called, होता च पोता च नेटा च उद्गाता च होतृपोतृनेटोद्गातारः; (but if two words be taken at a time the कृ may, at every step, be changed into आ as होता च पोता च होतापोतारा तौ च उद्गाता च होतापोतोद्गातारः, &c.); पिता च पुत्रश्च पितापुत्री, माता च पिता च मातापितरौ, also मातरपितरौ (Pān. VI. 3. 32) and पितरौ (Vide § 196 a).

§ 193. (a) When the names of deities well known to be in constant association with each other are compounded आ is substituted for the final vowel of the preceding word, except in the case of the word वायुः† e. g. मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रनक्षत्रौ, अश्विनमरुतौ, &c.; but अभिवायू or वायवमी.

(b) The word अग्नि followed by the word सोम or वरुण lengthens its इ; as अग्नीषोमी, अग्नीवरुणौ.

§ 194. When a Samāhāra-Dwandwa ends in a consonant of

* आनङ् कृ तो द्वे | Pān. VI. 3. 25. इयोर्द्वयोर्द्वं कृत्वा पुनर्द्वे तु होतापोतोद्गातारः | Sid. Kau.

† देवता द्वे च | Pān. VI. 3. 26. वायुशब्दप्रयोगे प्रतिषेधः | Vārt. ईदमेः सोमवरुणयोः | Pān. VI. 3. 27.

the palatal class or इ, ए, or ह, अ is added to it*; वाक् च त्वक् च वाक्त्वचम् speech and skin, त्वक्जम् a bark and a garland, शमोद्वचम्, वाक्स्त्वचम्. छत्रोपानहम् an umbrella and shoes, &c. But प्रातृदृशदो (as it is not a Sam. Dw.).

195. The following compounds are instances of irregular Dwandwas:—

(a) द्यौश्च पृथिवी च द्यावापृथिव्यो or दिवस्पृथिव्यो heaven and earth; so द्यावाभूतो, द्यावाक्षणे, उरस्+सूर्य=उरासासूर्यो the goddess of dawn and the sun.

(b) जाया+पति=इम्पती,‡ जम्पती and जायामती husband and wife.

(c) § स्त्री च पुनांश्च स्त्रीपुंसौ, धेनुश्च अनङ्गंश्च धेन्वनङ्गौ; अक्षिणी च भ्रुवौ च अक्षिभ्रुवन्, दाराश्च गावश्च दारगवन्, ऊरूश्च अङ्गीवन्तौ च ऊर्वङ्गीवन् (thighs and knees), पादौ च अङ्गीवन्तौ च पङ्गीवन्, नक्तं च दिवा नक्तं दिवम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिदिवन्, अहनि च दिवा च अहर्दिवन् all meaning 'day and night'.

§ 196. When several words of the same form (or dissimilar in form but of the same import¶) are compounded together, only one of them is retained with the necessary number; e.g. रानश्च रानश्च

* द्वेद्वच्चद्वहान्तात्समाहारे । Pân. V. 4. 106.

† दिवो द्यावः । दिवसश्च पृथिव्यान् । Pân. VI. 3. 29, 30.

‡ दम्पती is considered by some to be a word of regular formation दम् in the Vedic literature means 'a house' and पति 'a master'. Hence the full word दम्पती would mean 'the master and mistress of the house.'

§ A final अ is added in the case of these compounds according to a Sūtra of Pân. (अचतुर V. 4. 77.) quoted further on under § 283.

¶ विरूपागामि समानार्थानां । Vārt. वक्रदण्डश्च कुटिलदण्डश्च वक्रदण्डौ or कुटिलदण्डौ.

रामौ, रामश्च रामश्च रामश्च रामाः । This is called एकशेषद्वन्द्वः. In the case of *mas.* and *fem.* genders the one of the *mas.* gender is retained;* as हंसौ च हंसश्च हंसौ; similarly ब्राह्मणौ, गृध्रौ, भर्जौ, &c.

(a) This principle is further extended to some words dissimilar in form, as in the following examples:—भ्राता च स्वसा च भ्रातरौ, पुत्रश्च कुहिता च पुत्रौ,† माता च पिता च पितरौ, (see also § 192.) श्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ‡ (also श्वश्रूद्वन्द्वशुरौ); स च सा च तौ, स च देवदत्तश्च तौ§; स च यश्च यौ or तौ¶. In the case of words of the *mas.* and *neu.* gender that of the *neu.* gender is retained; as तच्च देवदत्तश्च ते, &c.

§ 197. The following rules should be observed in arranging the various members of a Dvandwa compound:—

(a) || A word ending in इ or उ should be placed first, and when there are more than one of such words, one of these should be placed first, the rest being arranged according to the will of the speaker or writer.. हरिहरौ, हरिहरगुरुवः; हरिगुरुहराः, &c.

(b) § Words beginning with a vowel and ending in अ ought to precede others; as अन्तरयेन्द्राः or इन्द्राश्वरथाः. This rule should have preference even over the above rule in case both would be simultaneously applicable; as इन्द्रामी.

(c) ** A word that has fewer syllables should be placed first and

* पुमान् स्त्रिया । Pân. I. 2. 67.

† भ्रातृपुत्रौ स्वसृद्विभ्याम् । Pân. I. 2. 64.

‡ पिता मात्रा । शशुरः शश्वः । Pân. I. 2. 70. 71.

§ त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् । Pân. I. 2. 72.

¶ पूर्वशेषोपि द्वयते इति भाष्यम् । Sid. Kau. on Pân. I. 2. 72.

|| द्वे घि । Pân. II. 2. 32. अनेकप्राप्तावेकत्र नियमोऽनियमः शेषे । Vârt.

§ अजायदन्तम् । Pân. II. 2. 23.

** अल्पाक्षरम् । Pân. II. 2. 34. लघ्वक्षरं पूर्वम् । ऋतुनक्षत्राणां समानाक्षराणां मानुषव्येण । अभ्यर्हितं च । Vârt.

in case there are more words than one having an equal number of syllables, the one that has more short syllables should be placed first; *e. g.* शिवकेशवौ, ग्रीष्मवसन्तौ, कुशकाशम्, &c.; the names of seasons and stars, under this latter circumstance, should be arranged according to their astronomical order; as हेमन्तशिशिरवसन्ताः, कृत्तिकारोहिण्यौ, &c. Also a word of more important significance should precede others; as तापसपर्वतौ.

(d) * Names of the four castes of men should be arranged according to their order, beginning from the highest and so should be the names of brothers beginning from the eldest; *e. g.* ब्राह्मण-भनियविदशूद्राः; बुधष्ठिरार्जुनौ.

§ 198. In the case of words of the राजदन्तादि class that which ought to be placed first is placed last; while in the case of words of the धर्मादि group (a sub-division of राजदन्तादि) the rule is observed optionally†; शूद्रार्यम् a S'udra and an Ārya, धर्मश्च अर्थश्च धर्मार्थौ or अर्थधर्मौ; so अर्थशब्दौ or शब्दार्थौ, अर्थकामौ or कामार्थौ &c.

II. TATPURUSHA OR THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 199. When a compound consists of two members and the first determines the sense of the other, that is called 'Tatpurusha.'

§ 200. According to the grammatical nature of the first or attributive member the Tatpurusha is divided into six varieties:— (1) *Tatpurusha* proper or the Inflectional, (2) *Nañ* or the Negative Tatpurusha, (3) *Karmadhāraya* or the appositional, including 'Dwigu', (4,5) *Prādi* and *Gati* or the prepositional compounds, and (6) *Upapada*. These are either nouns, adjectives or adverbs.

* वर्णानामनुष्येण । धातुज्योयसः । Vartikas on the above Sūtra.

† राजदन्तादिषु परम् । Pān. II. 2. 31. धर्मादिष्वनियमः । Vart.

§ 201. The final vowel of a feminine noun ending in any of the affixes आ, ई, or ऊ and forming the second member of a compound used adjectively is shortened; the ओ of गो is changed to उ under the same circumstances*; e. g. प्राप्त + जीविका = प्राप्तजीविकः (Tat.), अतिमालः (Tat.); पञ्चगुः something bought for five cows; बहुधो नाड्यो यस्मिन् बहुनाडिः many-veined देहः (Bah.); चित्रा गावो यस्य चित्रगुः having variegated cows; &c.; but कल्याणपञ्चमीकः as the ई is not final.

(a) If the final ई or ऊ be not a fem. termination it remains unchanged; सुधु धीः यस्याः सा सुधीः बहुतन्त्रीर्धमनी.

1 Tatpurusha.

§ 202. The first variety consists of such Tatpurusha compounds as have the attributive member in any one of the oblique cases. There are six sub-varieties of this corresponding to the six oblique cases.

§ 203. (a) A noun in the Accusative case is compounded with श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी, बुभुक्षु, and others†; as कृष्ण श्रितः कृष्णश्रितः one who has resorted to Kṛṣṇa (as his refuge); दुःखमतीतः दुःखातीतः one who has overcome pain; सुखं आपन्नः सुखापन्नः one who has obtained happiness. प्राप्तं गमी ग्रामगमी going to a village, a passenger; अन्नं बुभुक्षुः अन्नबुभुक्षुः, &c.

N. B. प्राप्त and आपन्न may also be placed first; as प्राप्तो जीविकां प्राप्तजीविकः or जीविकाप्राप्तः one who has obtained livelihood; similarly आपन्नजीविकः or जीविकापन्नः; प्राप्तजीविका स्त्री, &c.

(b) A word expressive of the duration of an action or state is

* गोत्रियोरुपसर्जनस्य | Pān. I. 2. 48.

† द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तपन्नैः | Pān. II. 1. 24. गम्यादीनामुपसंख्यानम् | Vārtika.

compounded with another expressive of the action or state, in the Accusative case*; e. g. सुहृते सुखं सुहृतेष्वयम् 'happiness lasting for a moment'; संवत्सरं वासः संवत्सरवासः residence for a year &c.

(c) The word खट्वा forms an Accusative Tatpurusha with a p. p. participle when censure is implied or contempt is to be shown †; as खट्वाम् आरूढः खट्वारूढः 'a silly fool.' Cf. Bhatti. V. 10.

(d) Sometimes a preposition or a word denoting a period of time may take the place of the Accusative‡; as सामिकृतं 'half done,' मासप्रमितः [प्रतिपद्यन्त्रः] 'what marks the commencement of a month, as the new moon'.

§ 204. A noun in the Instrumental may be compounded

(a)§ with another expressive of an effect produced by what is denoted by the noun in the Instrumental case, and with अर्थ; as शङ्कुलया खण्डः शङ्कुलाखण्डः; severed by means of a knife; धान्येन अर्थः धान्यार्थः wealth obtained by means of grain.

(b)¶ With verbal derivatives when the Instrumental has the sense of the agent or the instrument or means of the action; as हरिणा ज्ञातः हरिज्ञातः saved by Hari; नखैर्भिन्नः नखभिन्नः torn with the nails &c.

(c)‖ with the words पूर्व, सहस्र, सम, ऊन and words having the sense of ऊन, कलह, निपुण, मिथ्र, इलक्ष्ण and अवर; as मासेन पूर्वः मासपूर्वः; मानासद्वयः मानसद्वयः like his mother; पितृसमः equal to his

* अत्यन्तसंयोगे च Pān. II. 1. 29.

† खट्वाक्षेपे । Pān. II. 1. 26.

‡ सामि । कालः । Pān. II. 1. 27, 28.

§ तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन Pān. II. 1. 30.

¶ कर्तृकरणे कृता बहुलम् । Pān. II. 1. 32.

‖ पूर्वसदृशसमोदार्थकलहनिपुणमिथ्रश्च इलैः । Pān. II. 1. 31.

father; माषेण ऊनं माषेण; so माषविकल (less by one *ma'sha*, a particular weight); वाचा कलहः वाक्कलहः a quarrel (in words); आचार-निपुणः; गुडमिश्रः; आचारश्लक्ष्णः 'thin by the discharge of religious duties;' मासेन अवरः मासावरः 'younger by a month.'

(d)* with another noun signifying an article of food or some thing eatable, the noun in the Instrumental case denoting some kind of condiment used to season it or another article of food mixed with it, as दध्ना ओदनः दध्योदनः rice mixed with curds; गुडेन धानाः गुडधानाः fried rice mixed with treacle.

(e) Sometimes स्वयं may take the place of the Instrumental; as स्वयंकृतः done by one's self.

§ 205. Instances of the *Aluk* of the Instrumental (*i. e.* in which the noun in the Inst. does not drop its case term.)—अञ्जसा कृतम् अञ्जसाकृतम् 'done honestly'; औजसाकृतम् done with might; पुंसांनुजः 'one having an elder brother;' जनुषान्धः blind from birth; मनसागुप्ता, मनसाज्ञायी when proper names, otherwise मनोगुप्ता, मनोज्ञायी, &c. आत्मन् followed by an ordinal number retains its case ending; as आत्मना पञ्चमः आत्मनापञ्चमः ।

§ 206. A noun in the Dative is compounded†

(a) with another expressive of the material of which the thing expressed by the noun in the Dative case is made; as यूपाय शरु यूपाशरु, 'wood for a sacrificial post.'

(b) and with the words अर्थ, बलि, हित, सुख and रक्षित. The compound with अर्थ is a *nityasamāsa* and takes the gender and

* अत्रेन व्यञ्जनम् । भक्ष्येण मिथीकरणम् । Pān. II. 1. 34, 35.

† ओजःसहोम्भस्तमसस्तृतीयायाः । Pān. VI. 3. 3. अञ्जस उपसंख्यानम् । Vārt. चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । Pān. II. 1. 36.

number of the noun it qualifies. द्विजाय अयं द्विजार्यः सूयः broth for a Brāhmaṇa; द्विजाय इयं द्विजार्या यवागूः (water gruel); द्विजाय इदं द्विजार्यं पयः; भूतेभ्यो बलिः भूतबलिः an offering to the *bhūtas* (certain created beings); गवे हितं गोहितम् good for a cow; गवे सुखं गोदुखम्; गवे रक्षितं गोरक्षितम्.

§ 207. Instances of the *aluk* of the Dat. परस्मैपदम्, परस्मैभाषा; आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

§ 208. A noun in the Ablative case is compounded*

(a) with words expressive of fear or rather with the words भय, भीत, भीति and भी; as चौराद् भयं चौरभयम् fear from a thief; वृकाद् भीतिः वृकभीतिः afraid of a wolf; &c.

(b) and in a few cases with the words अपेत, अपोढ, मुक्त, पतित, and अपवर्स्ता; as सुखापेतः सुखापेतः deprived of happiness; कल्पनाया अपोढः कल्पनापोढः 'transcending thought', or 'a fool'; चक्रमुक्तः; स्वर्गपतितः fallen from heaven, as a sinner; तरङ्गापवर्स्तः afraid of waves.

(c) In case of the words स्तोत्र a little, अन्तिक near, दूर afar and words having the sense of these, and कृच्छ्र a difficulty, there is an *aluk* of the Ablative;† as स्तोत्राद् मुक्तः स्तोत्रान्मुक्तः, अप्वान्मुक्तः; अन्तिकाशगतः; अभ्याशाशगतः; दूराशगतः; विप्रकुशाशगतः; कृच्छ्राशगतः।

§ 209. A noun in the Genitive may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः the king's man (an officer or a servant).

* पञ्चमी भये । Pān. II. 1. 37. भयभीतभीनिभीभिरिति वाच्यम् । Vartika.

† अन्तिकाशगतोक्तप्रतिपदवस्तैरल्पशः । Pān. II. 1. 38.

‡ इति शान्तिरुद्गार्यकृच्छ्रणि केन । Pān. II. 1. 39.

§ 210. (a)* It is not compounded with verbal derivatives ending in **तृ** and **अकृ** and denoting the agent of the action; **अर्पा** **सष्टा**, and not **अन्वष्टा**; **घटस्य कर्ता**; **ओदनस्य पाचकः** &c.; but **इक्षुर्वा भक्षणम् इक्षुभक्षिका** as the **अकृ** here does not denote the agent.

Exceptions†:—But a compound is allowed in the case of the words **याजक** one who employs as sacrificing priests; **पूजक**, **परिचारक**, **परिवेषक**, a waiter at meals, **स्नापक** a servant who bathes his master or brings bathing water for him, **अध्यापक**, **उत्सादक** one who destroys, **होद**, **भर्तृ** when it does not mean 'a holder', and others not very important; **ब्राह्मणयाजकः**; **देवपूजकः**; **राजपरिचारकः** &c.; **अग्निहोता**; **भूभर्ता**; &c.; but **वज्रस्य भर्ता** 'the thunderbolt-bearer'.

(b)§A Specific Genitive (*i. e.* from which a singling out is made) is not compounded with any other words; as **नृणां द्विजः श्रेष्ठः**.

(c)‡A noun in the Genitive is not compounded with ordinal numbers, words denoting qualities, words implying satisfaction, present participles, past participles meaning 'honoured or approved of' or showing the place of the act, verbal indeclinables and verbal nouns ending in **तव्य**; *e. g.* **सर्ता षष्ठः**; **ब्राह्मणस्व युक्ताः (इन्ताः)**; **काकस्य**

* **वृजकार्थं कर्तरि** | Pān. II. 2. 15.

† **याजकादिभिश्च** | Pān. II. 2. 9.

‡ **न निर्धारणे** | Pān. II. 2. 10.

‡ **पूरणगुणसुहितार्थसद्व्ययतव्यसमानाधिकरणेन** | **क्तेन च पूजयाम्** | अधिकरण-वाचिना च | Pān. II. 2. 11—13. The prohibition with respect to a word expressive of a quality (गुण) is not obligatory, remarks Dikshita, as Pān. himself uses such compounds as **संज्ञाप्रमाणत्वं** &c. Hence compounds like **अर्थगौरवम्**, **बुद्धिमान्वयम्** &c. are justified (**अनित्योयं गुणेन निषेधः तदशिश्यं संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात्** | **तेनार्थगौरवं बुद्धिमान्वयमित्यादि सिद्धम्**).

काण्ड्यम्; फलानां सुहितः 'satisfied with fruits' (an Inst. Tat. is, of-course, allowed in these cases); द्विजस्य कुर्वन् कुर्वणो वा किंकरः; सतां-मतः esteemed by the good; राज्ञां पूजितः; इवमेषां आसितं (place of sitting) गतं भुक्तं वा; ब्राह्मणस्य कृत्वा, नरस्य कर्तव्यम्, &c.

N. B. Compounds like राजपूजितः, राजमतः, &c. ought to be considered as Instrumental Tatpuruṣhas.

Exceptions:—

(1) If the word denoting a quality end in तर it does combine with a noun in the Genitive, and the तर is dropped; as सर्वेषां श्वेततरः सर्वश्वेतः whiter than all others; similarly सर्वेषां महत्तरः सर्वमहान्, &c.

(2)* The words द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and पुन्य are compounded with a noun signifying the whole of which they are parts, and are optionally placed first; द्वितीय भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा half of the quantity of alms; but भिक्षाद्वितीयम् begging alms a second time (as a Gen. Tat.).

Note:—Compounds like द्वितीयभिक्षा, पूर्वकायः (see further on) &c. are not strictly Gen. Tat., as the case of the first word determines the name, but mere Tat.; some call these Nom. Tat. (प्रथमातत्पुरुष).

(d)† A noun in the Genitive used as an object, in a sentence, when the agent and object of the action denoted by the nouns formed by कृत् affixes are both used, is not compounded; as आश्वर्यो गयां दौहोऽगो-पेन 'the milking of cows by one, not a cowherd, is a wonder.

§ 211.‡ पूर्व, अपर, अधर, उत्तर and अर्ध n. are compounded with

* द्वितीयतृतीयचतुर्थपुन्यन्यतरस्याम् । Pān. II. 2. 3. .

† कर्मणि च । Pān. II. 2. 24.

‡ पूर्वपराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे । अर्धं नपुंसकम् । Pān. II, 2, 1. 2.

nouns in the Genitive expressive of the whole and are placed first; e. g. पूर्वं कायस्य पूर्वकायः; the fore part of the body अपरकायः; अश्वरकायः; &c. अर्धं पिप्पलीयाः अर्धपिप्पली; but ग्रामार्धः. (as अर्ध is mas. here).

N. B. In order that the above rule should hold the noun expressive of the whole must denote a single object; hence पूर्वः the first among pupils छात्राणाम्, अर्धं पिप्पलीनाम् half of a number of *pippalis*; &c. and not पूर्वछात्रः &c.

§ 212. A word expressive of a part is compounded with another signifying a period of time and is placed first; मध्यं अह्नः मध्याह्नः mid-day; सायंकः; मध्यरात्रः &c.

§ 213.* A word expressive of a period of time that has passed since a certain occurrence is compounded with another expressive of the occurrence; as मासो जातस्य यस्य असौ मासजातः 'one since whose birth a month has elapsed,' so द्व्यहजातः, संवत्सरमुतः, &c.

§ 214.† Instances of the *aluk* of the Gen. The noun in the Genitive may retain its case ending—

(a) when reproach is to be implied; as चौरस्यकुलम् but ब्राह्मणकुलम्. Also when देवानां is folled by प्रिय and the whole means a fool; otherwise देवप्रियः.

(b) when the words वाच्, दिग् and पदयन् are followed by युक्ति, दण्ड and हर respectively; as वाचोयुक्तिः 'skilful speech,' दिशोदण्डः 'a particular appearance of stars in the shape of a staff in the sky;

* कालाः परिमाणिना । Pān. II. 2. 5.

† षष्ठ्या आक्रोशे । Pān. VI. 3. 21. देवानांप्रिय इति च मूर्खे । वाक्किङ्करादयश्च यो युक्तिदण्डहराश्च । शोणुच्छलाङ्गुलेषु शृङ्गाः । दिशश्च दासे । Vārtikas. 'पुनरेव्यतरस्याम्' Pān. VI. 3. 22.

पश्यतोहरः 'one who robs another in his very presence, while he is looking on;' hence 'a goldsmith,' a rogue.'

(c) In the following cases:—**इन्द्रोदासः**; 'a king of Kāshi', **इन्द्र-स्पतिः** 'Indra'; **वाचस्पतिः**, the lord of speech, Bṛhaspati; **शुनःशेषः**, **शुनःपुच्छः**; and **शुनीलाङ्गूलः** 'sons of Ajigarta'.

(d) And optionally when followed by **पुत्र** and censure is implied; **दास्याः पुत्रः** or **दासीपुत्रः** a bastard, a knave; but **ब्राह्मणीपुत्रः**.

(e)* When a word ending in **क्** is compounded with another and there is the relation by blood or some kind of learning, the *aluk* is necessary; and optional when it is followed by **स्वसृ** and **पति**; the initial **स्** of **स्वसृ** is optionally changed to **ष्** when preceded by **मातृ** or **पितृ** and when there is *aluk*, and necessarily when there is *luk* in a compound; e. g. **होतुःपुत्रः**, **होतुरन्तेवासी**, a pupil of the *hotṛ*; **मातुः-स्वसा** or **मातुःष्वसा**, and **मातृष्वसा**; so **पितुःस्वसा**, &c.; (but **मातुः स्वसा**, **पितुः स्वसा** when uncompounded); **स्वसृपतिः** or **स्वसुःपतिः**; but **होतृधनम्**.

§ 215. A noun in the Locative is compounded—

(a)† with **शौण्ड**, **धूर्त**, **कितव** a rogue, **प्रवीण**, **संवीत** adorned, invested with; **अन्तर**, **अधि**, **पटु**, **पण्डित**, **कुशल**, **अपल**, **निपुण**, **सिद्ध**, **शुष्क**, **पक्व**, and **बन्ध**; as **अक्षेणु शौण्डः** **अक्षशौण्डः** skilled in dice; **ईश्वरे अधि ईश्वराधीनः** 'dependent on God' (when compounded the aff. **ख** i. e. **ईन** is compulsory; so the compounded form is always with **अधीन**); **आतपशुष्कः** dried in the sun; **स्थालीपक्वः** cooked in a pot; **अक्रबन्धः** 'a kind of poetic composition;' &c.

* कृतो विद्यायेनिसम्बन्धेभ्यः । विभाषा स्वसृरन्योः । Pān. VI. 3. 23, 24.

मातुःपितृभ्यामन्यतरस्याम् । मातृपितृभ्यां स्वसा । Pān. VIII. 3. 85, 84.

† सप्तमी शौण्डैः । सिद्धशुष्कपक्वबन्धेभ्यः । Pān. II. 1. 40, 41.

(b)* with words meaning a 'crow' when contempt is implied; तीर्थे ध्वाङ्कः इव तीर्थे ध्वाङ्कः said in contempt of one who is very greedy; so तीर्थकाकः; similarly नगरकाकः—वायसः &c. &c.

There are a few Loc. Tat. compounds given in the list पात्रेसमितादि having a similar sense; e. g. कूपे मण्डूक इव कूपमण्डूकः a well-abiding frog i. e. one who knows nothing of the world outside the pale of his own village; so कुम्भ-उदपान-मण्डूकः; उदुम्बरकुमिः-मशकः lit. an insect in the fruit of the *Udumbara* tree; metaphorically it means the same as कूपमण्डूकः; कूपकच्छपः, &c. In some cases there is an *aluk* of the Loc.; as गेहेशूरः 'a boasting coward,' गेहेव्याडः 'a braggadocio,' गेहेनर्सी 'a house hero,' 'a carpet knight,' पात्रेकुशलः 'clever in eating only,' i. e. 'a good-for-nothing fellow'; पात्रेसमिताः; गोष्ठेशूरः; गोष्ठेविजयी; गेहेधृष्टः &c.

Note:—Words of this class do not enter into further combination with other words.

(c) † with another, when they both imply a name (संज्ञा); there is an *aluk* of the Loc. term. when the noun ends in a consonant or अ; as अरण्येतिलकाः lit. 'wild sesamum yielding no oil,' hence anything not answering to one's expectations; similarly वनेकसेरुकाः, त्वचिसारः 'a bamboo' (also त्वकसारः Vide Si. IV. 61). These compounds are *nitya* (obligatory) as remarked by Bhattoji (वाक्येन संज्ञानवगमान्नित्यसमासोऽयम्).

An *aluk* is also necessary in the case of the words गो and युध्,

* ध्वाङ्कं क्षेपे । पात्रेसमितादयम् । Pān. II. 1. 42, 48. अकारोऽन्वधारणार्थः । तेनैषां समासान्तरे घटकतया प्रवेशो न । Sid. Kau.

† संज्ञायाम् । हलदन्तान्तसन्ध्याः संज्ञायाम् । गवियुधिभ्यां स्थिरः । Pān. II. 1. 44. VI. 3. 9, VIII 3. 95.

followed by स्थिर; as गन्धिष्ठिरः, 'stationary in the sky,' युधिष्ठिरः firm in battle.

(d) * with p. p. participles when it expresses a part of the day or night; तत्र may take the place of the Loc.; as पूर्वाह्ने कृतम् पूर्वाह्नकृतम्; अपररात्रकृतम्; तन्मुक्तम्, &c.; but अह्नि वृष्टं; and with the p. p. participles when reproach is implied, with an *aluk* of the Loc.; as 'अवतप्तेनकुलस्थितं तवैतन्' 'this thy action is similar to that of a mungoose on the hot ground.' अवतप्तेनकुलस्थितम् is used to show the inconstancy of a person.

§ 216. Additional instances of the *aluk* of the Loc.

(a)† When a noun in the Loc. is compounded with a verbal derivative and the whole is a name, *aluk* takes place in most cases; e. g. स्तम्भेरमः (स्तम्भे a kind of grass रमते असौ) an elephant; कर्णे-जपः one who whispers into the ear, a spy. खेचर a heavenly being; पंकेरुहम् a lotus; कुशेशयन्, जलेशयः; but कुरुचराः, सरसिजं or सरो-जम् &c.

(b) When the compound is not a name, *aluk* is necessary when ज comes after प्रावृद् शरद्, काल, and दिव्; and optional when it comes after वर्ष, क्षर, शर, and वर; as प्रावृषि-शरादि-काले द्विवि-जः; वर्षेजः or वर्षजः produced in the rainy season; &c.

Exception ‡:—No *aluk* takes place in the case of verbal derivatives ending in इन् and the words सिद्ध, बद्ध, and स्थ; as स्थण्डिलशायी 'an ascetic,' साङ्गान्द्यसिद्धः 'properly prepared,' चक्रबद्धः, समस्थः &c.

* केनाहोरात्राव्ययाः । (तत्र) क्षेपे Pān. II. 2. 45. 47.

† तत्पुरुषे कृति बहुलम् । Pān. VI. 3. 14.

‡ प्रावृत्शरद्कालदिवां जे । विभाषा वर्षक्षरशरवरात् । Pān. VI. 3. 15. 16,

‡ नेप्तिद्धबन्नातिषु च । स्थे च भाषायाम् । Pān. VI. 3. 16, 20,

(c) * When a noun in the Loc. case ending in अ or a consonant and not denoting time is compounded with शय, वास and वासिन् and with बन्ध *aluk* is optional; खे-खशयः; ग्रामे-म-वासः, ग्रामे-म-वासी, हस्ते-स्त-बन्धः; but भूमिशयः, गुप्तिबन्धः &c.

2. Nañ or the Negative Tatpurusha.

§ 217. (a) The negative particle न, changed to अ before a consonant and अन् before a vowel, may be compounded with any noun to form the Negative-Tatpurusha†; as न ब्राह्मणः अब्राह्मणः, one not a Bra'hmana; न अश्वः अनश्वः, असत्, nonexistent, or not good &c.

§ 218. The न is not changed to अ or अन् in the following cases‡:—नभ्राद् 'that which does not shine,' 'a cloud;' नपात् (pre. p.) one who does not protect; नवेदाः 'one who does not know;' नासत्याः [न सत्याः असत्याः न असत्याः नासत्याः]; नमुचिः [न मुञ्चतीति] name of a demon slain by Indra; नकुलः [न कुलमस्य, for the mungoose is supposed to belong to no particular species of quadrupeds]; नखं [न खमस्य 'that which leaves no cavity' or does not go to heaven being burnt down with the dead body]; नपुंसकं [न स्त्री पुमान्]; नक्षत्रं [न क्षरतीति] that which does not move from its proper place, hence a star; नक्रः [न क्रामतीति 'that which does not go far off from water']; नाक्रः [न कं अकं न अकं अस्तिन्]; नग when it does not qualify an animal retains its न optionally; as नगः or अगः 'a mountain' or a 'tree;' but अगः वृषलः 'a S'udra that cannot move.'

N. B. It should be noted that some of these are Bahuvrīhi compounds.

* बन्धे च विभाषा । शयवासवासिष्वकालात् । Pān. VI. 3. 13, 18.

† नञ् । Pān. VI. 2. 6. न लोपोनञः । तस्मान्नुडाचि । Pān. VI. 3. 73. 74.

‡ नभ्राणनाश्वेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्राकेषु प्रकृत्या । Pān. VI. 3. 75. नगोप्रागिष्वन्यतरस्याम् । Pān. VI. 3. 77.

3. Karmadhāraya or the Appositional Compounds.

§ 219. Pāṇini defines a 'Karmadhāraya' as समानाधिकरणः तत्पुरुषः* or Tatpurusha both the members of which are in the same case relation *i. e.* have the same case when dissolved.

N. B. The difference between Tatpurusha proper and Karmadhāraya is this:—In the case of the former the attributive member has one of the oblique cases when dissolved, while in the case of the latter it is in apposition to the other member. It may thus be a noun or an adjective qualifying the other member.

§ 220. (a) † A word expressive of the standard of comparison (उपमान) may be compounded in a Karmadhāraya with another denoting the common quality or ground of comparison; as घन इव इयामः घनइयामः dark like a cloud. Such compounds are called उपमानपूर्वपदकर्मधारयः.

(b) § Similarly a noun denoting the person or thing compared (उपमेय) may be compounded with words indicative of excellence such as व्याघ्र‡, सिंह, चन्द्र, कमल, &c. no mention of the common attribute (of similarity) being made; as पुरुषो व्याघ्र इव पुरुषव्याघ्रः a man like a tiger (*i. e.* as bold as a tiger); मुखं चन्द्र इव मुखचन्द्रः a moon-like face *i. e.* as delightful as the moon; मुखं कमलमिव मुखकमलम् &c.; these are called उपमानोत्तरपदकर्मधारयः.

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । Pān. I. 2. 12.

† उपमानानि सामान्यवचनैः । Pān. III. 1. 55.

§ उपमितं व्याघ्रदिभिः सामान्याप्रयोगे । Pān. II. 1. 36.

‡ All these words are included under what is called the group of व्याघ्र. The more important of these words are व्याघ्र, सिंह, ऋक्ष, ऋषभ, चन्दन, वृक्ष, वृष, वराह, हस्तिन्, रुरु, वृषन्, पुण्डरीक, &c., चन्द्र, पद्म, कमल, किसलय, &c.; cf. ह्युत्तरपदे व्याघ्रपुंगववर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्दूलनागायाः शुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ Amara III. 1. 59.

Note 1—The difference between the two is this:—In the former the common quality of comparison is actually expressed; while in the latter it is left to be understood; in fact if it be expressed there can be no compound; as पुरुषः व्याघ्र इव शूरः ।

Note 2—The above Karma'dharayas may be dissolved as मुख्यनेव चन्द्रः मुख्यचन्द्रः, मुख्यनेव कमलं मुख्यकमलम्, &c. Dissolved either way there will be no difference in the formation of the compounds; but there will be difference both in the meaning and in the metaphor. In one case prominence will be given to चन्द्र or the moon and the figure will be 'Upama' (a simile)', while in the other to मुख्य or the face in which case the figure will be Ru'paka*. Compounds like पाद एव पद्मं पादपद्मम्, विद्या एव धनं विद्याधनं, &c. are termed अवधारणपूर्वपदकर्मधारयः.

§ 221. An adjective may be compounded with the noun it qualifies in most cases†; as नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलं; a blue lotus &c.; but कृष्णश्चासौ सर्पश्च कृष्णसर्पः where the comp. is necessary. Such compounds are called विशेषणपूर्वपदकर्मधारयः.

As a general rule in such compounds the qualifying word is placed first: but there are several exceptions which are given below.

(1) ‡ The qualified word is placed first and is always of the mas. gender, if it denotes a class or species, when compounded with cer-

* So when the common attribute is applicable in its expressed (वाच्य) sense to the उपमेय as in मुखपद्मं सहास्यं dissolve the comp. as मुखं पद्ममिव; and when to the उपमान as in मुखपद्मं विकसितं dissolve it as मेव पद्मम्.

† विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । Pān. II. 2. 37.

‡ पोटा युवति स्तौककतिपयगृष्टिभेनुवशावेहद्वक्त्रणीयवक्तृभोग्रियाध्यातकधूर्तजातिः । पुंवत्कर्मधारय जातार्थदेशयिषु । Pān. II. 1. 65. VI. 3. 42.

tain adjectives; e. g. इभयुवति: 'a young female elephant,' अग्नि-
स्तोकः 'a small fire,' उदभित्कतिपयम् 'buttermilk mixed with a little
water,' गौगृष्टिः 'a cow that has brought forth a calf for the first
time,' गोधेनुः a milch-cow (नवप्रसूतिका); गोवशा 'a barren cow,'
गोवेहन् (गर्भघातिनी गौः), गोवष्कयणी 'a cow whose calf is one
year old,' कठभोत्रियः 'an *agnihotrin* Brāhmaṇa of the Kāṭha
branch of the Yajurveda,' कठाध्यापकः 'a teacher of the Kāṭha
branch'; गो-मतल्लिका*—मच्चर्चिका-प्रकाण्डं (also *mas.* according to
some)—उद्धः (गवोद्धः)—तल्लजः 'an excellent cow,' The last men-
tioned five words, all of which denote excellence, retain their own
gender invariably; as ब्राह्मणमतल्लिका 'an eminent Brāhmaṇa,' &c.;
but कुमारीमतल्लिका, as no class is meant here.

(b) † The words कडार, खञ्ज, खोड lame, काण, कुण्ड, blunt, dull,
खलति bald-headed, गौर, वृद्ध, मिथुक, पिग, पिगल, तनु, जडर hard,
stiff; बधिर, कुञ्ज, and बर्बर may optionally precede the words in
apposition to them; as जैमिनीकडारः or कडारजैमिनिः 'Jaimini who
is turned tawny on account of his having practised penance in
the sun,' &c.

(c) § Words expressive of the persons or things contemned
or reproached are placed first; as वैद्याकरणखल्लिः, 'a bad gram-
marian,' 'one who has forgotten his grammar and therefore can

* प्रसूतवाचनेष्व । Pān. II. 1. 66. (मतल्लिकादयो नियतलिङ्गा न तु विशेष्य-
निष्ठाः । Sid. Kau.). मतल्लिकामच्चर्चिकाप्रकाण्डमुद्धतल्लजौ । प्रशस्तवाचकान्यमूनि ।
Amara.

† कडाराः कर्मधारये । Pān. II. 2. 38.

§ कुत्सितानि कुत्सितैः । पापणके कुत्सितैः Pān. II. 1. 53, 54. किं केपे ।
Pān. II. 1. 64.

10 S. G.

make no use of his knowledge'; so मीमांसकदुर्वृत्तः 'a mīmāṃsaka who is a sceptic' or 'an unbeliever'; except in the case of the words पाप, अणक and किम्; as पापनापितः 'a bad barber', अणककुलालः 'a mean, silly potter', कुत्सितः राजा किराजा; किंसखा (कुत्सितः सखा), &c.

(d) * Words in apposition to वृन्दारक, नाग and कुञ्जर are also placed first; e. g. नृपवृन्दारकः 'an eminent king,' तापसकुञ्जरः, पुरुषनागः, &c.

(e) † कतर and कतम are compounded only when they ask a question with reference to a class (जाति family), and are placed first; e. g. कतर-कतम-कठः 'which Brāhmaṇa of the Kāṭha branch'? कतर-कतम-कलापः 'which Brāhmaṇa of the Kalāpa branch'? but कतरः पुत्रः 'which son'?

(f) ‡ The word कुमार (and also कुमारी changed to कुमार) is placed first when compounded with one of the words भ्रमणा, प्रव्रजिता, कुलटा, गर्भिणी, तापसी, शसी, अध्यापक, पण्डित, पटु, मुटु, कुशल, चपल and निपुण; as कुमारभ्रमणा 'a female mendicant', कुमारप्रव्रजिता 'a young female ascetic'; कुमारमुटुः-मुट्ठी 'a delicate boy or girl,' कुमारगर्भिणी, कुमाराध्यापकः, &c.

(g) ¶ The words एक, सर्व, जरन्, पुराण, नव and केवल; and the words पूर्व, अपर, प्रथम, चरम, जघन्य 'hindmost,' समान, मध्य, मध्यम

* वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम् । Pān. II. 1. 62.

† कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने । Pān. II. 1. 63.

‡ कुमारभ्रमणादिभिः । Pān. II. 1. 70.

¶ पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराणनवकेवलाः समानाधिकरणे । Pān. II. 1. 49.
पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमविराजः । Pān. II. 1. 58. अपरस्यार्धे पञ्चभावो वक्तव्यः । Vārt.

and वीर are always placed first in a Karmadhāraya compound; अपर when followed by अर्ध is changed into पश्च; as एकनाथः, 'sole master or lord' सर्वशैलाः, जरमैवायिकः, 'an old logician', पुराणमीमांसकाः, 'old *mīmāṃsā*-philosophers,' नवपाठकाः, केवलवैयाकरणाः, पूर्ववैयाकरणाः, 'the old grammarians,' अपराध्यापकः, अपरश्चासौ अर्धश्च पश्चार्धः 'the hinder part or side of the body'; चरमराजः 'the last king,' सनानाधिकरणम् 'being in the same category or predicament'; वीरैकः 'a sole warrior i. e. an eminent warrior,' &c. The form एकवीर (found used by great writers) is also correct*.

(h) † The words सन्, महन्, परम, उत्तम, and उत्कृष्ट are compounded with another noun when they are used as terms of praise or excellence; सद्देयः, 'an excellent physician,' महावैयाकरणः, &c.; but उत्कृष्टो गौः where उत्कृष्ट means uplifted or 'drawn out of.'

§ 222. ‡ Names of quarters and numerals form a Karm. compound with any *subanta* (a declinable word) but only when the whole compound is an appellation; e. g. सप्तर्षयः 'Name of a constellation of stars'. 'Ursa Major,' पञ्चजनाः || &c.; पूर्वेषुकामशमी

* कथमेकवीर इति । पूर्वकालैकेति बाधित्वा परस्वादेन समासे वीरैक इति हि स्यात् । बहुलग्रहणाद्भिष्यति । How do you justify the form एकवीर ? For the Sūtra पूर्वापर &c. being a subsequent one ought to have preference over the preceding Sūtra पूर्वकालैक &c. and we should have वीरैकः. We reply.—The form may be justified by supposing that the rule operates in most cases only (बहुलग्रहणात् and not in a few).

† सप्तमहत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः । Pān. II. 1. 61.

‡ दिक्स्थले संज्ञायाम् । Pān. II. 1, 50.

|| These are gods, men, gandharvas, serpents, and pītṛs, according to some; and Brāhmaṇas, Kshatriyas, Vaiśhyas, S'udras and

'Name of a town in the east;' but उत्तरा वृक्षाः 'Northern trees'; पञ्च
 मास्यः &c. The compound is forbidden in other cases.

(a). * But words denoting a cardinal point or numerals may be
 compounded with any other noun when a *Taddhita* termination is
 to be affixed to the compound so formed (or it conveys in addition
 to its sense as a Karm, a derivative meaning such as is usually
 denoted by a Tad. aff.), or when the compound itself becomes the
 first member of another compound or when the compound forms a
 proper name; पूर्वा शाला पूर्वशाला; पूर्वस्यां शालार्थं भवः पूर्वशालः 'be-
 ing in the eastern hall,' from पूर्वशाला + अ (i. e. the Tad. aff. अ
 added by द्विपूर्वपदसंज्ञायां अः । Pân. IV. 2. 107); so षष् + मातृ =
 षण्मातृ 'six mothers' + Tad. अ = षण्मातुरः the son of six mothers; पूर्वा-
 शाला मिया यस्य स पूर्वशालामियाः where पूर्वशाला is a पूर्वपद and is not
 used independently; उत्तरभुवः, दक्षिणभुवः &c. which are names.

§ 223. The particle कु forms a Kar. compound with any other
 word; कुपुरुषः (कुत्सितः पुरुषः) a bad man; कुपुष्पः, &c.

(a) † कु is changed to (1) कन् when followed by a noun with an
 initial vowel in a Tat., by त्रि and the nouns स्य and वद् and by दृण्व
 'denoting a species'; कुत्सितोन्मः कदम्बः 'a bad horse'; so कदम्बं 'coarse
 food'; but कूटः 'having bad camels (a Bah. comp.)' राजा; कुत्सिताः
 त्रयः कदम्बः 'three inferior things'; कदम्बाः a bad chariot, कहूरः 'speak-
 ing ill, a bad speaker'; कच्छुण्म् 'a kind of fragrant grass';

Nishâdhas or barbarians according to others. (Vide Shankarâ-
 chârya on Brah. Su. I. 4. 11-13.).

* तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च । Pân. II. 1. 51.

† कोः कत्तुपुरुषेऽपि । 'को च' Vârt.; रथवदयोश्च । तृणे च जाते । कापथ्य-
 स्रयोः । ईषदर्थे । विभाषा पुरुषे । क्वं चोष्णे । Pân. VI. 3. 101-107.

(2) to क्वा when followed by पयिन् and अक्ष and when meaning 'a little'; and optionally when prefixed to पुरुष; कापयन्, काक्ष: 'a side-long look or a frown of displeasure; see Bh. V. 24. (अक्षशब्देन सत्पुरुषः अक्षशब्देन बहुव्रीहिर्वा Sid. Kau.). ईषज्जलं काञ्चते 'a little water, ईषत्पुरुषः, कापुरुषः, but कुस्तिनः पुरुषः कुपुरुषः or कापुरुषः;

(3) and to क्वा or क्व when followed by उष्ण; कोष्णं, क्वोष्णं, and ककुष्णं by (1), all meaning 'luke-warm.'

§ 224. Two adjectives may also be compounded into what is called the विशेषणौभयपदकर्मधारय; as शुक्लकृष्णः, कृष्णसारवः.

(a). * Two participles expressive of two consecutive actions of the same individual may be compounded together, the one expressive of the previous action being placed first; आरातौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः स्नातानुलिप्तः 'first bathed and then anointed; similarly पीतोव्रीर्णम् 'first drunk and afterwards vomited out,' पीतप्रतिबद्धः, गृहीतप्रतिमुक्तः (Rag. II. 1, IV. 43) &c.

(b). In the case of the two sets of words given above (§ 221. g) forming compounds with one another those beginning with पूर्व are placed first. In the case of एक compounded with वीर it may precede or follow it; as वीरेकः or एकवीरः; the former, however, is preferable. In the case of the first set of words, *viz.* एक.....केवल the one succeeding precedes the one preceding when compounded together; as पुराणजरन्, केवलपुराणम्, &c.

(c). † A past participle is compounded with another with the negative particle prefixed to it; कृताकृतम्, 'what is done and not done' *i. e.* 'partially done.'

* See Pān. II. 1. 49. (पूर्वकाल &c.) quoted above.

† केन नञिगृहिष्टे गानम् | Pān. II. 1. 67.

(d). * The word युवम् (*m f.*) enters into a Kar. comp. with the words खलति, पलित, वलिन having wrinkles, and जरती, and is placed first; *e. g.* युवखलति: 'a young bald-headed man;'-सी 'a young bald-headed woman;'; युवजरती 'a young woman looking old'; युव-पलित: 'a young man whose hair are grey,' &c.

§ 225. † The word ईषन् 'little' is compounded with any other word except a verbal derivative, and even with a verbal derivative when it expresses a quality; as ईषत्पिङ्गल: 'a little brown,' ईषद्रक्तम् 'reddish, &c.

§ 226. ‡ Words ending in the terminations तव्य, अनीय, थ, and तुल्य and words having a similar meaning, may be compounded with any *subanta* not importing a particular kind; *e. g.* भोज्योष्णम् 'any hot eatable,' तुल्यश्वेत: 'of a similar white colour. सवृक्षश्वेत:, &c.; but भोज्य: भोदन: as the latter word refers to a kind of food here.

§ 227. ¶ The following are the more important of the compounds given by Pān. as irregular under the class मयूरव्यंसकादि. मयूरश्चासौ व्यंसकश्च मयूरव्यंसक: 'a cunning peacock,' so छात्रव्यंसक:, उदक् च अवाक् च उच्चावचम्, so उच्चनीचम् 'high and low,' 'great and small,' 'निश्चितं च प्रश्चितं च निष्प्रचम्, नास्ति किञ्चन यस्य अकिञ्चन:, नास्ति कुतो भयं यस्य स अकुतोभय:, अन्यो राजा राजान्तरम्, अन्यो ग्रामः ग्रामान्तरम्, त्विदेव चिन्मात्रम् ('these are *nitya-samāsas*), अभीत पिबत इत्येवं सततं यत्राभिधीयते सा अभीतपिबता that in

* युवखलतिपलितवलिनजरतीभिः | Pān. II. 1. 67.

† ईषदकृता | Pān. II. 2. 7.

‡ कृत्यतुल्याख्या अजात्या | Pān. II. 1. 64.

¶ मयूरव्यंसकादयश्च Pān. II. 1. 72.

which are constantly uttered the words 'eat and drink'; so पचतभृ-
ज्जता. खादतभोदता; अहं अहं इति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमह-
मिका, that in which are uttered the words 'I alone, I alone;' hence
hard competition, &c.; अहं पूर्वं अहं पूर्वमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते
सा अहंपूर्विका; so आहोपुरुषिका 'great self-conceit or pride';
(Bhatti. V. 27); 'vaunting.' (Br. 1. 84.). &c. Also कान्दिशीक
'put to flight; वदृच्छा 'accident, &c.

§ 228. In some Karmadhāraya compounds the last member of
the first word which is itself a compound word is dropped*; e. g.
शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः 'a king who likes vegetables;' देवपू-
जको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः &c. These compounds, though they should
be properly called "*Uttamapadalopi*" are popularly designated
"*Madhyumapadalopi*." Any comp. requiring a similar explana-
tion is classed under this group (शाकपार्थिवारि) which is an
आकृतिगण.

DWIGU OR NUMERAL APPPOSITIONAL COMPOUNDS.

§ 229. † When the first member of a Karmadhāraya compound
is a numeral it is called 'Dwigu'.

§ 230. A Dwigu compound is possible (a) under the circum-
stances mentioned in § 222 (a) i. e.

(a) when a Taddhita affix is to be added to the compound so
formed; षष्ठां मातृणामपत्यम् षाण्मातुरः 'the son of six mothers, Kar-
tikeya'; Vide Ku. IX. Or (2) when the compound itself becomes

* शाकपार्थिवदीर्घां सिद्धये उत्तरपदलोपस्योपसंख्यानम् । Vārt. on Pān.
II. 1. 60.

† संख्यापूर्वो द्विगुः । Pān. II. I. 52.

the first member of another compound, as पञ्च गावः धर्मं यस्व असौ पञ्चगवधनः.

(b) and when the compound denotes an aggregate; in this case it is singular; * as त्रयाणाम् भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम्, the three worlds (taken collectively); so पञ्चपात्रम्, पञ्चगवम्, &c.

PREPOSITIONAL COMPOUNDS.

4. *Pra'di.*

§ 231. Those Tatpurusha compounds whose first member is a preposition are termed Prādi by Sanskrit grammarians†; some of these prepositions combine with a following noun in the Nom., with a noun in the Acc. &c. *e. g.* प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः 'an eminent teacher', प्रगतः अध्वानं प्राध्वः रथः, a chariot that has passed a road'; संगतः अध्वानं समध्वः taken to a path-way (Vide Bhatti. III. 45). प्रकृढो वातः प्रवातः strong or excessive wind,' &c.; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः 'excelling a garland' (in fragrance or beauty), अतिरथः अतिक्रान्तो रथं रथिनं वा 'a chariot-warrior who has no rival or equal'; so अतिमान 'exceeding measure', अतिसर्व &c. अवकृष्टः कोकिलया अवकोकिलः 'attracted by the cuckoo'; परिग्लानः अध्ययनाय पर्यध्ययनः 'tired of studying'; निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः निष्कौशाम्भिः, 'gone out of Kaus'ambi; so निर्लङ्कः &c. A compound with prepositions which govern cases (कर्मप्रवचनीय) is forbidden; वृक्षं प्रति.

5. *Gati.*

§ 232. Compounds of the following words with verbal indeclinables are called 'Gati'.

* द्विगुरेकवचनम् । Pān. II. 4. 1.

† कुगतिप्रादयः । Pān. II. 2. 18. प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया । अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीयया । अवादयः कृष्टाद्यर्थे तृतीयया । पर्यादयो ग्लानाद्यर्थे चतुर्थ्या । निरादयः क्रान्ताद्यर्थे पञ्चम्या । कर्मप्रवचनीयानां प्रतिषेधः । Vārtikas.

(a) * The particles क॒री, उ॒ररी, व॒षद्, स्वाहा, स्वधा, प्रा॒यः आ॒विः and अद् and the word कारिका meaning an action; as क॒रीकृ॒त्वा, उ॒ररीकृ॒त्वा 'having accepted'; व॒षदकृ॒त्वा 'having uttered the word *Vasha!*' प्रा॒दुर्भू॒य, का॒रिकाकृ॒त्वा 'having done the act'.

(b) † Onomatopoeic words not followed by इति; as स्वा॒दकृ॒त्वा, but स्वा॒दिति कृ॒त्वा (निर॒ष्टीवत्).

(c) ‡ The words सन् and असन् showing respect and disrespect respectively, the prepositions अलं in the sense of 'adorning', पुरः, अद्: अंतः, क॒णे, मनः, अस्तं, अ॒च्छ and तिरः; as अलंकृ॒त्वा 'having adorned,' but अलंकृ॒त्वा doing sufficient (प॒र्वाप्तमि॒त्यर्थः Sid. Kau.); पुरस्कृ॒त्वा 'placing in the front;' अ॒दःकृ॒त्वा (अ॒दः कृतम्); अ॒न्तर्हृ॒त्वा (म॒ध्ये ह॒त्वा इ॒त्यर्थः Sid. Kau.), but अ॒न्तर्हृ॒त्वा गतः (ह॒तं परिगृ॒ह्य गतः इ॒त्यर्थः Sid. Kau.); क॒णेहृ॒त्वा, as क॒णेहृ॒त्वा प॒यः पि॒बति 'he drinks milk to his heart's content,' अ॒च्छो॒य 'having gone up to and spoken' (अ॒भिमु॒लं म॒त्वा उ॒क्त्वा च इ॒त्यर्थः Sid. Kau.) ति॒रोभू॒य, म॒नोहृ॒त्वा (till disgust is produced); अस्तंग॒त्वा, अ॒च्छग॒त्वा going towards.

(d) § The words हस्ते, पा॒णौ and प्रा॒र्ध्व; as हस्तेकृ॒त्वा, पा॒णौकृ॒त्वा, 'having married ;' प्रा॒र्ध्वकृ॒त्वा 'having forced to yield.'

(e) ¶ The particles उ॒पाजे, अ॒न्वाजे, सा॒क्षात्, मि॒थ्या, अ॒मा, प्रा॒दुः आ॒विः and नमस्, the words मनसि, उ॒रसि, म॒ध्ये, and the word पदे form compounds with verbal indeclinables optionally; उ॒पाजेकृ॒त्वा; उ॒पाजे कृ॒त्वा; अ॒न्वाजेकृ॒त्वा अ॒न्वाजे कृ॒त्वा 'giving strength to the weak'

* उ॒योदि॒च्छिडा॒वच॒ । Pān. I. 4. 61. का॒रिकाशब्दस्यो॒पसं॒ख्यानम् । Vartika,

† अ॒नु॒करणं चा॒निति॒परम् । Pān. I. 4. 62.

‡ Pān. I. 4. 63-71.

§ Pān. I. 4. 77-78.

¶ Pān. I. 4. 73-76,

[बुर्बलस्य बलमाधाव इत्यर्थः Sid. Kau.]; सोशास्कृत्य-त्वा, लवणंकृत्य-त्वा, मध्येंकृत्य-त्वा, पदेंकृत्य, पदे कृत्वा, &c.

(f) These compounds are also formed with nouns derived from roots for their second members; *e. g.* अस्तमवः 'setting of the sun,' पुरस्कारः reception, showing respect, तिरस्कारः, सत्कारः, अलङ्कृतिः, &c.

§ 233. The च्चि formations (see Chap. XI.) are also classed as Prepositional Tatpuruṣa compounds; as शुक्लीकृत्य having turned white what was not so before.

6. ŪPAPADA COMPOUNDS.

§ 234. When the second member of a Tat. Com. is a root-noun derived from a root which takes a particular Kṛt affix by virtue of the presence of the first member, it is called an Ūpapada Tat.; as कुम्भं करोतीति कुम्भकारः 'a potter'; so साम गायतीति सामगः one who chants a verse of the Sāma-Veda; मांसं कामयतीति मांसकामा 'desirous of meat'; similarly अश्वक्रीती 'one who buys a horse,' कच्छुपी 'a tortoise,' &c. The noun prefixed to the last member such as कुम्भ is called an *upapada**.

N. B. The latter member of such compounds must neither be the conjugated form of a root or a separate verbal derivative *i. e.* formed indendently of the first member; *e. g.* पयोधर is not an Ūpapada Tat., as the word धर can be independently formed; it is a Gen. Tat. धरतीति धरः पयसां धरः पयोधरः 'a cloud' or 'the female breast.'

§ 235. Sometimes the second member of an Ūpapada Tat. may

* तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् । Pān. III. 1. 92. सप्तम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं कुम्भादि तद्वाचकं पदमुपपदसंज्ञं स्यात् । Sid. Kau.

be a *namulanta* or the verbal indeclinable in अम्; as स्वादुकारं भुंक्ते 'he eats having sweetened the food'; अग्नेभोजं 'having dined first'; sometimes this compound is optional; मूलकोपदंश or मूलकेन उपदंश भुंक्ते 'he eats the condiment with a raddish,' &c.

§ 236. Some *upapadas* such as उच्चैः, नीचैः, तिर्यक्, मुख्यतः, &c. also optionally form compounds with the verbal indeclinable in स्वा; as उच्चैःकृत्य (or उच्चैः कृत्वा), तिर्यक्कृत्य, मुख्यतोभूय, नानाकृत्य, एकधाभूय &c. For further particulars, Vide the Chap. on Verbal Derivatives.

GENERAL RULES APPLICABLE TO THE TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 237. * The word अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha compound changes its final to अ when preceded by a numeral or an inclinalable, as द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य द्व्यङ्गुलं शरु 'wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम्, &c.

§ 238. The following words, when at the end of a Tatpurusha, drop the final vowel, together with the following consonant if there be any, and add अ under the circumstances mentioned :—

(a) † रात्रि when preceded by a numeral, an indeclinable, a word expressive of a part of the whole, such as पूर्व, अपर, &c., or by the words सर्व, संख्यात and पुण्य; as द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम् an aggregate of two nights (Dwi.), अतिक्रान्तो रात्रिमतिरात्रः that has passed a night, the dead of night; पूर्वं रात्रेः पूर्वरात्रः the first part of the night; सर्वा रात्रिः सर्वरात्रः, संख्याता रात्रिः संख्यातरात्रः, पुण्यरात्रः an auspicious night.

* तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्यगदेः । Pān. V. 4. 86.

† अहः सर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः । Pān. V. 4. 87.

N. B. The same happens when रात्रि is preceded by अहन् in a Dvandva; as अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः ।

(b) *राजन्, अहन् and सखि; as परमः राजा वरमराजः a great king, मन्त्राणां राजा मन्त्रराजः, उत्तमं अहः उत्तमाहः an excellent day, एकं च सप्तहः एकग्रहः, द्वयोरहोः समाहारः द्वयहः, so ऋहः, सप्ताहः, &c., पुण्यं अहः पुण्याहम् a holy day, सुविनाहम्, (Vide § 244. b.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः. &c.

Exoeptions†—अहन् when preceded by an indeclinable, or a word denoting a part of the whole, or by सर्व or by a numeral with a *Taddhita* affix added to the whole compound becomes अह् ; as अतिक्रान्तमहः exceeding a day (in duration) अरयह्, पूर्वाह् : forenoon, सर्वाह् : the whole day, संख्याताह्, द्वयोरहोः भव द्वयह्, द्वयहप्रियः &c.; with संख्यात the change is optional; as संख्याताह्, or—हः.

N. B. The ङ् of the substitute is changed to ञ् when preceded by र् belonging to the first member ending in अ; as सर्वाहः; but परागतं अहः पराहः (as परा ends in आ).

(d) § तक्षन् when preceded by ग्राम or कौट and च्च् by अति or an inanimate object with which it is compounded; *e. g.* ग्रामस्य तक्षा ग्रामतक्षः 'a village carpenter' *i. e.* one not very skilful; कुट्टपां भवः कौटः (स्वतन्त्रः) स चासौ तक्षा च कौटतक्षः 'an independent carpenter'; अतिचः [वराहः] 'fleeter than a dog'; अतिश्वी (worse than a dog) सेवा; आकर्षः चा इव आकर्षचः 'a dog-like *i. e.* bad or unlucky throw of dice'; but वानरश्चा 'a monkey like a dog'.

* राजाहःसखिभ्यट्च् | Pān. V. 4. 91.

† अह्नाऽह एतेभ्यः | Pān. V. 4. 88.

‡ अहोदन्तात् | Pān. VIII. 4. 7.

§ ग्रामकौटाभ्यां च तक्षः । अंतेः झुनः । उपमानादभाभिषु । Pān. V. 4. 95.—97.

(e) * सक्थि when preceded by उत्तर, मूक or पूर्व or by a word denoting an inanimate object with which it is compounded; उत्तर-सक्थम् 'the upper part of the thigh', मूकसक्थम् 'the thigh of a deer', पूर्वसक्थम्, फलकमिव सक्थि फलकसक्थम् a thigh like a board.

(g) A numeral when compounded in a Tat.; निर्गतानि त्रिंशतः निर्गतानि वर्षाणि (त्रैत्रस्य) more than thirty; निर्गतः त्रिंशतोऽङ्गुलिभ्यः निर्गतः स्वङ्गः a sword more than thirty fingers in length.

§ 239. The following words have an अ added to them when at the end of a Tatpurusha compound:—

(a) गो except when a Tad. aff. is added and then dropped†; e. g. परमगवः an excellent bull, पञ्चगवः (a collection of five cows-)धनः; but द्विगु exchanged or bartered for two cows.

(b) † उरस् meaning 'chief' or 'eminent'. अश्वानां उर इव अश्वो-रस् 'the chief of horses' i. e. 'an excellent horse'.

(c) § the words अनस्, अश्मन्, अबस् and सरस् when they denote a class or form names; उपानसम् (उपगर्त अन.) 'a cart-load', महानसः 'a kitchen'; असुताश्मः 'a kind of stone like the moon stone'; [in this case the final अन् is dropped]; कालावसम् 'black iron', मण्डूकसरसम् 'a lake full of frogs'; जलसरसम् 'a lake of that name'.

(d) ¶ नौ at the end of a Dwigu, except when the Tad. affix is dropped; as द्वाभ्यां नौभ्यामागतः द्विनावरूप्यः (where the aff. is not dropped), द्विनावम् 'a collection of two boats', so त्रिनावम् &c.;

* उत्तरमृगपूर्वाच्च सक्थः । Pán. V. 4. 94.

† गोअतद्धितलुकि । Pán. V. 4. 92.

‡ अत्राख्यायानुरसः । Pán. V. 4. 93.

§ अनोदमायः सरसां जातिसंज्ञयोः । Pán. V. 4. 94.

¶ नावो द्विगोः । अर्धोच्च Pán. 5. 4. 99. 100.

but पञ्चभिः नौभिः क्रीतः पञ्चनौः; also when it is preceded by अर्धः; as नावः अर्धम् अर्धनावम् the neuter is irregular (लोकान् Sid. Kan.).

(e) * खारी (a measure of corn) under similar circumstances takes the अ optionally, the final इ being dropped before it; द्विखारम्-रि अर्धखारम्-रि.

(f) † अञ्जलि, preceded by द्वि or त्रि in a Dwigu, optionally takes अ except when the Tad. aff. is dropped, before which the final इ is dropped; द्वयञ्जलि-लि 'two handfuls'; but द्वाभ्यामञ्जलिभ्यां क्रीतः इञ्जलिः ।

§ 240. ‡ The न् of ब्रह्मन् is optionally dropped when preceded by कृ and महन्; कुम्भस्त्रा-सः, a bad Brāhmaṇa, महाब्रह्मा-सः । The न् is dropped necessarily when the compound implies the country in which the Brāhmaṇa dwells; e. g. सुराष्ट्रसः 'a Brāhmaṇa dwelling in Surāshtra'.

§ 241. ¶ The words महन् is changed to महा when it forms the first member of a Karmadhāraya, or a Bahuvrīhi compound, when the termination जातीय follows; as महादेवः the great god, महाबाहुः one having a great arm; महाजातीयः; but महतः सेवा महत्सेवा (Gen. Tat.).

Exception:—When it is followed by घास कर and विशिष्ट the change takes place necessarily; महतो महत्या वा करः महाकरः; similarly महाघासः, महाविशिष्टः ।

* खार्योः प्राञ्चाम् । Pān. V. 4. 101.

† द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । Pān. V. 4. 102.

‡ ब्रह्मणो जानपदाख्यायान् । कुम्भहृदयामन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 104. 105.

¶ आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः । Pān. VI. 3. 46. and the Vārtikas on it.

§ 242. * अष्टन् becomes अष्टा when followed by कपाल and गो and the compound so formed conveys the sense of 'an oblation' and 'yoked to' respectively; अष्टाकपालः prepared or offered in eight pans (पुरोडाशः); अष्टागवम् (शकटम्) 'a carriage with eight bullocks yoked to it.'

§ 243. † All the rules given above for the change of the finals of the Tat. compounds do not hold good in the case of the Neg. Tat.; e. g. न राजा अराजा one not a king; न सखा असखा, &c.

(a) But in the case of the word पथिन् the final इन् is optionally dropped and अ added; अपथं or अपथ्या: 'absence of a road.' पथिन् when so modified in a Tat. is neu. § (अपथः as a Bah.).

GENDERS OF TATPURUṢHA COMPOUNDS.

§ 244. ‡ As a general rule a Tatpurusha compound follows the gender of the final noun,

Exceptions ¶ :—

(a) Compounds with प्राप्त and आपन्न for their first member and the Prādi compounds follow the gender of the words they qualify; प्राप्तजीविकः नरः प्राप्तजीविका स्त्री, निष्क्रोशाम्बिः पुरुषः &c.

(b) A Tatpurusha ending in रान्, अह्न् and अह् is masculine except when रान् is preceded by a numeral and अह् by पुण्य and सुदिन, e. g. पूर्वरानः, मध्याह्न्ः, सप्ताहः, नवरात्रम्, पुण्याहम्, सुदिनाहम्;

* अष्टनः कपाले हविषि । गवि च युक्ते Vārtikas.

† नञस्तत्पुरुषात् । पथो विभाषाः । Pān. V. 71. 72.

§ अपथं नपुंसकम् । Pān. II. 4. 30.

‡ परवर्तिङ् इदं तत्पुरुषयोः । Pān. II. 4. 26.

¶ द्विगुप्राप्तपन्नानलपूर्वगतिसमासेषु । Vart. रात्राह्नाहाः पुंसि । Pān. II. 4. 29.

संख्यापूर्वं रात्रं क्लीबम् । Sid. Kau. पुण्यसुदिनाभ्यामङ्गः क्लीबतेष्टः । पथः संख्याऽव्ययदेः । Vārtikas.

also that ending in पय (substituted for पयिन्. Vide § 279) preceded by a numeral or an indeclinable; as त्रयाणां पन्थाः त्रिपथम्, विरुपः पन्थाः विपथम्, a bad or a wrong way; but स्रपन्थाः, अतिपन्थाः as they do not end in पय.

(c)* A collective Dwigu is neu.; but that ending in अ is generally feminine, and that ending in आ is optionally so, in which case it takes the termination ई; पञ्चगवम् a collection of five cows; त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी; but पञ्चपात्रम्, त्रिभुवनम्, चतुर्गम्, &c; पञ्चखट्वी, पञ्चखट्वम्. The न् of final अन् is dropped and the Dw. is optionally feminine; पञ्चतशी-क्षम् (fr. पञ्च + तक्षन्).

(d) † A Tatpurusha ending in उपज्ञा and उपक्रम is of the neuter gender, when the idea of प्राथम्य 'being the first' of what is known or commenced is meant to be expressed; पाणिनेरुपज्ञा पाणिन्युपज्ञं ग्रन्थः the work (grammar) first taught or composed by Pāṇini; नन्दोपक्रमं द्रोणः the draṇa (a measure of corn) first brought into use in the reign of king Nanda.

(e) ‡ A Tatpurusha ending in छाया is neuter when the objects casting the shade are many; इक्ष्वाणां छाया इक्षुच्छायम्.

(f) ¶ A Tatpurusha having for its first member a synonym of राजन् (and not राजन् itself) or the words रक्षस् or पिशाच and सभा for its latter member is neuter as इनसभम्, ईश्वरसभम्, a

* स नपुंसकम् । Pān. II. 4. 17. अकारान्तोत्तरपदो द्विगुः स्त्रियामिष्टः । आबन्तो वा । अनो नलोपश्च वा द्विगुः स्त्रियाम् । पात्रायन्तस्य न । Vārtikas on *ibid*.

† उपज्ञोपक्रमं तदाद्याविख्यासायाम् । Pān. II. 4. 21, उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्यात् ज्ञान्वारम्भ उपक्रमः । Amara.

‡ छाया बाहुल्ये । Pān. II. 4. 22.

¶ सभाराजाऽमनुष्यपूर्वा । Pān. II. 4. 23; अज्ञाला च । Pān. II. 4. 24.

king's council; but राजसभा; रक्षःसभम्, पिशाचसभम्; also that ending सभा when it means 'a multitude'; as स्त्रीसभम् 'an assemblage of women'; but धर्मसभा in the sense of धर्मशाला.

(g) ° A Tatpuruṣa ending in सेना, सुरा, छाया, शाला, and निशा is optionally neuter; ब्राह्मणसेना-नम्, यवपुरा-रम् malt liquor, beer, कुड्यच्छाया-यम्, the shadow of a wall; गोशाला-लम्, श्वनिशान् (the 14th day of the dark half of a month, so called because certain dogs observe a fast on this night, according to the S'ābarabhāṣya).

N. B. These rules hold good in the case of Tat. alone; so दृढसेनो राजा (Bah.), असेना (Neg. Tat.), परमसेना (Karm.).

III. BAHUVRĪHI OR THE ATTRIBUTIVE COMPOUNDS.

§ 245. † A Bahuvrīhi compound consists of two or more nouns in apposition to each other the attributive member being placed first and denotes or refers to something else than what is expressed by its members. It generally attributes that which is expressed by its second member, determined or modified by what is denoted by its first member, to something denoted by neither of the two; *e. g.* महाबाहुः 'one whose arm is great,' पीताम्बरः 'one whose garment is yellow.' When dissolved it must have the pronoun यन् in any one of the oblique cases: as महान् बाहुः यस्य स महाबाहुः [नलः]; पीतम् अभ्वरं यस्य स पीताम्बरः [हरिः]. A Bahuvrīhi compound partakes of the nature of an adjective and assumes the gender of the substantive it qualifies.

Note:—In English such compounds are by no means rare; *cf.* high-souled, good-natured, narrow-minded &c.

* विभाषा सेनासुराछायाशालानिशानाम् | Pān. II. 4. 25.

† अनेकमन्यपदार्थे | Pan. II. 2. 24,

11 S. G.

N. B. The difference between a Karm. and a Bah. comp. is this:—In the former one of the members alone is in apposition to the substantive it qualifies, while in the latter the whole compound is an adjective. In the former the sense is complete in the comp. itself; in the latter it is not so; *e. g.* घनइयामः नलः; here one of the members viz. इयामः is in apposition with नलः and therefore the comp. is a Karm.; गंभीरनादः as a Karm. simply means गंभीरश्चासौ नादः 'a deep sound, and the sense is complete; as a Bah. it is equivalent to गंभीरः नादः यस्य 'some one whose sound is deep'; here the sense is not complete unless it is known whose sound is meant.

§ 246. Bahuvrihi compounds are divided into two classes, समानाधिकरणबहुव्रीहि and व्यधिकरणबहुव्रीहि.*

(a) That is a Samānādhikaraṇa Bah. in which both the members are in apposition to each other *i. e.* have the same case relation when dissolved. There are six kinds of this according as the वच् is in any one of the six oblique cases; *e. g.* प्राप्तं उदकं यं असौ प्राप्तोदको ग्रामः, ऊढः रथः येन असौ ऊढरथः अनङ्गान्, उपहतः पद्मः यस्मै स उपहतपद्मः रुद्रः, उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतोदना स्थाली, पीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरः हरिः, वीराः पुरुषाः यस्मिन् स वीरपुरुषो ग्रामः ।

§ 247. A Vyadhikaraṇa Bah. is that whose members are not in apposition to each other *i. e.* are in different cases when dissolved. A Vyadhikaraṇa Bah. is not allowed in any case except

* Strictly speaking this is not a division of the Bah. but an exception to the general rule. We have given it as a separate division to avoid confusion.

in the Genitive and the Locative^o; as चक्रं पाणौ यस्य असौ चक्रपाणिः हरिः, चन्द्रस्व इव क्रान्तिर्यस्य असौ चन्द्रक्रान्तिः†; so पद्मगन्धिः, शङ्खपाणिः, &c.; शशी शेष्वरे यस्य असौ शशिशेष्वरः &c.; but पञ्चभिर्भुक्तमस्य पञ्चभुक्तः is not allowed.

§ 248. *Obs.* The Bah. compounds are also further divided into two kinds; तद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः and अतद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः. That in which the sense of the attributive member is also present is called *Tatguṇasamvijnāna*, and that in which it is left out is called *Atatguṇasamvijnāna*; पीताम्बरं हरिनाह्वय is an instance of the first; here such हरि is meant as has the yellow silk garment actually on his person; चित्रगुं गोपं अ नय is of the other; here what is meant is the herdsman only and not his variegated cows.

§ 249. ‡ The negative particle अ or अन् and prepositions may, sometimes, form Bah. compounds with substantives; the verbal derivatives used to express their sense may be optionally retained; अविद्यमानः पुत्रः यस्य स अपुत्रः प्रपतितानि पर्णानि यस्य सः प्रपर्णः a tree with its leaves dropped; निर्गता घृणा यस्य स निर्घृणः ruthless; उद्गता

* सप्तमीविशेषगे बहुव्रीहौ | Pān. II. 2. 35. In a Bah. the noun in the loc. and an adjectival word are placed first, अत एव आपकार् व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः | Sid. Kau.

† This is allowed by the Vart. 'सप्तम्युपमानपूर्वपदस्योत्तरपदलोपश्च वक्तव्यः | In a Bah. comp. the word following a noun in the loc. or an *upamānapada* (a noun denoting a standard of comparison) is dropped; so this ought to be properly analysed as चन्द्रस्य क्रान्तिः चन्द्रक्रान्तिः, चन्द्रक्रान्तिरिव क्रान्तिर्यस्य असौ चन्द्रक्रान्तिः | But later grammarians, such as Vāmana, Bhattoji &c. have rejected this Vart. altogether as of no practical value.

‡ प्रादिभ्यो धातुस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः | नञोस्त्यर्थानां वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः | Vartikas on Pān. II. 2. 24.

कन्धरा बस्य स उरकन्धरः, with the neck uplifted ; विगतं जीवितं यस्य स विजीवितः dead &c. - Also अविद्यमानपुत्रः, प्रपतितपर्णः &c. अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः a milch-cow (where अस्ति is an indeclinable meaning 'having').

§ 250. * The particle सह may be compounded with a noun in the Instrumental case in a Bahuvrihi when there is equal participation in some action ; in this case सह optionally becomes स ; as पुत्रेण सह सहपुत्रः or सपुत्रः.

(a) सह remains unchanged when the compound involves a blessing and is necessarily changed to स when followed by गो a cow, वत्स a calf, or हल a plough even when a blessing is pronounced ; as स्वस्ति राक्षे सहपुत्राय, सहानात्त्राय, &c., सगवे, सवत्साय सहलाय.

§ 251. † A compound of an indeclinable or a numeral or of आसन्न, अदूर or अधिक with a numeral is a Bahuvrihi. In the formations of such compounds the final vowel except that of बहु and गण, or the final consonant with the preceding vowel of the latter numeral and the अति of विशति‡ are dropped and अ added; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदश्याः 'about ten' i. e. nine or eleven;

* तेन सहेति तुल्ययोगे । Pân. II. 2. 28. कोपसर्जनस्य । प्रकृत्याशिषि । Pân. VI. 3. 82-83. अगोवत्सहलेष्विति वाच्यम् । Vart. The restriction तुल्ययोगे is not universal as there are instances in which there is no equal participation, e. g. सकर्मक, सलोमक, सपक्षक &c.; hence the Vṛttikâra remarks—'प्रायिकं तुल्ययोगे इति विशेषणमन्यत्रापि समासो दृश्यते । Dikshita also says तुल्ययोगवचनं प्रायिकम् ।

† संख्ययाव्ययासन्नादूराधिकसंख्याः संख्येये । Pân. II. 2. 25.

‡ तिर्विशतेर्द्वि । Pân. VI. 4. 142. व्युपाभ्यां चतुरोऽजिष्यते । Vart. under Pân. V. 4. 77.

द्वो वा त्रयो वा द्वित्राः 'two or three' द्वे वा त्रीणि वा द्वित्राणि, द्विरावृत्ता दश द्विदशाः 'ten repeated twice' i. e. twenty; so त्रिदशाः &c., विंशते-रासत्राः आसन्नविंशाः 'nearly twenty', त्रिंशतः अदूराः अदूरत्रिंशाः 'not far from thirty', अधिकचत्वारिंशाः 'more than forty'; but उपबहवः, उपगणाः. चतुर preceded by उप or त्रि does not drop any letter but simply has an अ added to it; त्रयो वा चत्वारो वा त्रिचतुसाः; चतुर्णो समीपे ये सन्ति ते उपचतुराः.

§ 252. * Names of directions may form a Bahuvrīhi compound and signify the point or direction between them; दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च विष्टोरन्तरालं दक्षिणपूर्वा, so उत्तरपूर्वा, &c. But if the words so compounded are not the names of quarters, no compound is possible; as ऐन्द्राश्च कौवेर्याश्च उत्तरालं दिक् 'the point between the East and the North'; and not ऐन्द्रीकौवेरी as these are not the names of the Eastern and Southern quarters.

§ 253. The following words drop their final vowel or the final consonant with the preceding vowel and add अ when at the end of a Bah. compound:—

(a) † अक्षि and सक्थि both meaning parts of the body; जलजवत् अक्षिणी यस्य जलजाक्षः 'one whose eyes are like lotuses'; दीर्घे सक्थिनी यस्य स दीर्घसक्थः 'one having long thighs', 'spindlegged'; कमले इव अक्षिणी यस्याः सा कमलाक्षी (स्त्री); स्थूलाक्षा वैष्णयटिः 'a bamboo stick with big eyelike holes'; but दीर्घसक्थि शकटम् 'a cart with long poles'. This change is optional in the case of सक्थि when it is preceded by अ, दुस् or सु; असक्थः—क्थिः 'one who has

* दिङ्नामान्यन्तराले । Pân. II. 2. 26.

† बहुव्रीहौ सकथ्यद्वयोः स्वाङ्गत्वञ्च । Pân. V. 4. 113. Vide. Pân. V. 4. 121. quoted on p. 113.

no thighs', दुःसक्यः-कियः 'one having deformed thighs'; सुसक्यः-वियः; &c.

N. B. The *fem.* of Bah. compounds ending in अक्ष is formed by adding आ when it qualifies an inanimate object.

(b) ° अङ्गुलि, when the compound is an attribute of शरु; पञ्च अङ्गुलबो यस्य तस्य आङ्गुलं शरु (अङ्गुलिसदृशावयवं धान्वादिबिषेप-काष्ठम्; but पञ्चाङ्गुलिः हस्तः the hand having five fingers.

(c) † The words मूर्धन् preceded by द्वि or त्रि, लोमन् preceded by अन्तर and बहिः; and नेतृ used in apposition to the name of a constellation of stars; द्वौ मूर्धनौ यस्य स द्विमूर्धः two headed; त्रिमूर्धः; but द्वायमूर्धा; अन्तर्लोमः; बहिर्लोमः; मृगो नेता यासां ताः मृगनेत्रा रात्रयः; 'nights of which the *Mrga* constellation is the leader' i. e. whose position in the heavens marks their advance'; so पुष्यनेत्राः &c.

(d) § Feminine words ending in a termination showing 'a complement of', and the word प्रमाणी; e. g. कल्वाणी, पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः कल्वाणीपञ्चना रात्रयः; 'nights whose compliment is an auspicious fifth night', स्त्री प्रमाणी यस्य असौ स्त्रीप्रमाणः 'one whose authority is a woman'.

(e) ‡ हलि and सक्य optionally become हल and सक्य when preceded by अ, दुस् or सु; अहलः-लिः having no plough; असक्यः-कियः; शक्ति is another reading for सक्य in the sūtra; so अशक्तः-न्तिः, &c.

° अङ्गुलेर्दोरुणि । Pân. V. 4. 114.

† द्वित्रिभ्यां च मूर्धः । Pân. V. 4. 112; अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः । Pân. V. 4. 117. नेतृनेत्रे अप् वक्तव्यः Vârt.

§ अप्पूणीप्रमाण्योः । Pân. V. 4. 116.

‡ नञ् दुःसुभ्यो हलिसक्योरन्यतरस्याम् । Pân. V. 4. 121. शक्तयोरिति पाठान्तरम् । Sid. Kau.

(f) * प्रजा and मेधा under similar circumstances drop their आ and add अस्; as अवियाना प्रजाः यस्य असौ अप्रजाः; having no progeny, दुष्टा प्रजा यस्य स दुःप्रजाः, having bad progeny, शोभना मेधा यस्य स सुमेधाः of good intellect; similarly दुर्मेधाः, अमेधाः.

§ 254. (a) † धर्म when preceded by a single member in a Bahuvrihi becomes धर्मेन्; कल्याणे धर्मः यस्य स कल्याणधर्मा; similarly समानधर्मा (see Mal. Mad. Act. I. Intro.); but परमः स्वः धर्मः यस्य स परमस्वधर्मः; परमस्वधर्मा may also be correct if परमस्व be regarded as one word compound in a Karmadhāraya. संदिग्धसाध्यधर्मा, निवृत्तिधर्मा, अनुच्छित्तिधर्मा are to be similarly explained.

(b) धनुष् at the end of a Bah. becomes धन्वन्; as अधिज्यं धनुर्वस्य सः अधिज्वधन्वा 'one whose bow is strung'; so शार्ङ्गधन्वा (शृङ्गस्व इदं शार्ङ्गं) 'one whose bow is made of horn'; i. e. the god Vishṇu. This change is optional when the whole compound is a name; द्युतधन्वा-नुः.

(c) Similarly जम्भ 'a tooth', 'food,' &c. becomes जम्भन् when preceded by सु, हरित, दृण or सोम; as शोभनः जम्भः अस्व सुजम्भा; having beautiful teeth; similarly हरितजम्भा m. दृणं भक्ष्यं यस्य, दृणमिव दन्ता यस्वेति वा दृणजम्भा, सोमजम्भा 'one whose food is the holy soma juice': but पतितजम्भः.

(d) The word ईर्म n. a wound, preceded by दक्षिण becomes ईर्मेन् when the wound is inflicted by a hunter; दक्षिणे ईर्मं यस्य दक्षिणेर्मा मृगः a stag wounded on the right side by a hunter. See Bhatti. IV. 44.

§ 255. At the end of a Bah. compound—

• नित्यमसिष् प्रजामेधयोः । Pân. V. 4. 122.

† धर्मादिनिष् केवलाः । Pân. V. 4. 124. धनुष् | वा संज्ञायाम् । जम्भा
सुहरितवृणसोमेभ्यः । दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे । Pân. V. 4. 132, 133, 125, 126.

(a) * जानु is changed to जु necessarily when preceded by प्र or सम् and optionally when preceded by ऊर्ध्व; प्रगते जानुनी यस्य स प्रजुः 'one having the knees wide apart' i. e. 'bandylegged'; संजुः.

(b) † जाया becomes जानिः युवती जाया यस्य स युवजानिः ‡ one whose wife is young; भूजानिः lit. one whose wife is the earth, i. e. 'a king', &c.

(c) § गन्ध becomes गन्धि when preceded by उन्, पुति or सु or when the compound involves comparison; उद्गतः गन्धः यस्य स उद्गन्धिः 'whose smell is spread above', पुतिगन्धिः 'having a repulsive smell', सुगन्धिः पद्मस्य इव गन्धः यस्य तत् पद्मगन्धि 'that which has the smell of a lotus'. This change of गन्ध is possible only when the smell referred to is inseparably connected with (looks like a part and parcel of) the object denoted by the other member; as सुगन्धि पुष्पम्; सलिलं च (which receives its odour from the lotuses

* प्रसंभ्रां जानुनोर्जुः | Pân. V. 4. 129. ऊर्ध्वशिभाषा | Pân. V. 4. 130. 'one having well-turned or beautiful knees'; ऊर्ध्वजानुः-जुः 'long-shanked'.

† जायाया निङ् | Pân. V. 4. 134.

‡ लोयो ऽदोर्वलि | Pân. VI. 1. 66. जाया at the end of a Bah. substitutes नि for its final आ. The preceding य् or व् is dropped before a consonant except य्.

§ गन्धस्येदुत्पत्तिस्तुसुरभिभ्यः | Pân. V. 4. 135. गन्धस्येत्वे तदेकान्तग्रहणम् । Vart. अल्पाख्यायान् । उपमानाच्च | Pân. V. 4. 136—137. There is a difference of opinion among critics as to the meaning of the Vart. गन्धस्य &c. Some hold that the smell must be the natural property of a thing to necessitate the final इ. Cf. Bhatti. आग्रायि वान्गन्धवहः सुगन्धः &c. II. 10, and Mallinàtha on Rag. IV. 45. But the view of such eminent grammarians as Kaiyatta, Bhattoji, Nagesha &c. is as given above.

&c. grown in it); सुगन्धिर्वायुः; but शोभनाः गन्धाः अस्य सुगन्धः आपणिकः 'a perfumer dealing in sweet smells', गन्ध is also changed to गन्धि when it means 'a particle of', 'a little of'; as सूपस्य गन्धः बस्मिन् तत् सूपगन्धि भोजनं; so घृतगन्धिः in dinner in which there is a scanty supply of ghee; &c.

(d) * नासिका becomes नस when it is preceded by a preposition or when the compound is used as a distinguishing name and it is preceded by any word except स्थूल; उन्नता नासिका यस्य स उन्नतः 'one having a prominent nose,' दुरिव नासिका यस्य दुणसः† 'one whose nose is like a tree', 'large nosed'; but स्थूलनासिकः । नस becomes नस् optionally when preceded by खुर or खर; as खुरणसः or खुरणाः 'having a nose like a horse's hoof' i. e. flat; खरणसः-णाः 'one having a straight nose'. But नासिका when preceded by नि becomes न्न or ख्य; as विगता नासिका यस्य स विन्नः. विख्यः 'one having a deformed nose'.

§ 256. The following words lose their final vowel when at the end of a Bahuvrihi:—

(a) ‡ The word पाद when it is preceded by a numeral or सु, or when the compound involves comparison and it is not preceded by a word of the हस्यादि group (हस्तिन्, अज, कुसुल, अश्व. कपोत, जाल, गण्ड, हासी, गणिका and some others). द्वौ पादौ यस्य द्विपात् a biped सुपात् fair-footed; व्याघ्रपात्, (व्याघ्रस्य इव पादौ यस्य), &c. but हस्तिपादः, कुसुलपादः, &c.

(b) पाद becomes पद् and the comp. takes ई in the fem. in the

* अज नासिकायाः संज्ञायाम् नसं वारयूलात् । उपसर्गाच्च । Pân. V. 4. 118, 119. वेप्रोर्वेक्तव्यः । ख्यञ्च Vârtikas.

† पूर्वपदानसंज्ञायामगः । उपसर्गाद्बहुलम् । Pan- VIII. 4. 3. 28.

‡ पादस्य लोपोऽहस्यादिभ्यः । संख्यासुपूर्वस्य । Pân. V. 138, 140,

case of the words कुम्भपदी, and others (*i. e.* कुंभपदी, एकपदी, जालपदी, सूत्रपदी, शतपदी, विपदि, द्विपदी, त्रिपदी, द्वासीपदी, विष्णुपदी, सुपदी, &c.)*; but कुम्भपादः *mas.*

(c) † दन्त, necessarily when it is preceded by a numeral or सू indicating age, or when the whole compound forms a feminine name; and optionally when it is preceded by इयाव, अरोक, a word ending in अम, सुद्ध, सुभ्र, वृष or वराह; द्वौ दन्तौ यस्य स द्विदन् 'a child so small as to have two teeth only'; षट् दन्ता अस्य षोडन्†; शोभना दन्ता अस्य सुदन्, सुदती *fem.*; but द्विदन्तः करी, सुदन्तः (having beautiful teeth) पुरुषः; अयोदती, फलदती, (both proper names), &c. but समदन्ती having even rows of teeth; इयावा (black) दन्ता यस्य स इयावदन्-न्तः, अरोकदन्-दन्तः having black or thick-set teeth; कुङ्कुलामदन्-न्तः, having teeth like the points of buds; सुभ्रदन्-न्तः &c.

(d) § ककुद, when the compound denotes a particular stage of growth; अजातं ककुदं यस्य स अजातककुन् 'a bull that has not got his hump as yet' *i. e.* 'who is very young'; also when it is preceded by त्रि, and the compound is the name of a mountain; as त्रिककुन् 'name of a mountain with three peaks'; but त्रिककुदः 'having three humps'.

(e) ¶ काकुद, 'the palate' (काकुदं तालु *Kàs'.*) necessarily when preceded by उत् and वि and optionally when preceded by पूर्ण; as उत्काकुन्, विकाकुन्; पूर्णकाकुन्-कुदः.

* कुम्भपदीषु च । Pān. V. 4. 139.

† वयसि दन्तस्य दत् । त्रिणां संज्ञायाम् । विभाषा इयावाऽरोकाभ्याम् । अत्रान्त-
शुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । Pān. V. 4. 141, 143-145.

‡ See Foot-note p. 111.

§ ककुदस्त्रावस्थायांलोपः । त्रिककुन्पर्वते । Pān. V. 4. 146. 147.

¶ अदिभ्यां काकुदस्य । पूर्णादिभाषा । Pān. V. 4. 148-149.

§ 257. * हृदय is changed to हृन् when preceded by सु or दुस् meaning 'a friend' or 'an enemy' respectively; घोभनं हृदयं यस्य स सुहृन्, 'a friend', दुहृन् 'an enemy'; but सुहृदयः 'one who has got a good heart' i. e. 'one who is able to appreciate merits', &c.; दुहृदयः 'a man of wicked intentions'.

§ 258. † Two nouns alike in form in the Loc. and meaning 'something that can be seized,' or in the Instrumental meaning, 'weapons or things used as weapons,' may be compounded in a Bah. when the sense is 'the fight thus began' and the idea of an exchange of action is to be implied. In such compounds the final vowel of the first member is lengthened and that of the second takes इ before which it is dropped. The compounds so formed are of the nature of Avyayibhāvas and are indeclinable. A final उ takes गुण substitute before the final इ; e. g. केशेषु केशेषु गृहीत्वैर्दं युद्धं प्रवृत्तं केशाकेशि 'a battle in which the warriors fight seizing each other's hair'; दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहरयेर्दं युद्धं प्रवृत्तं दण्डादण्डि; similarly मुष्टीमुष्टि, हस्ताहस्ति, बाह्वाहवि, मुसलामुसलि, &c.; but if the instruments used by both the parties be not the same, no compound is possible; हलामुसलि will therefore be wrong.

§ 259. ¶ The following Bahuvrihis are laid down as irregular-

* सुहृद्वैदो मित्रामित्रयोः । Pān. V. 4. 150.

† तत्र तेवेदामिति सरूपे । Pān. II. 2. 27. सप्तम्यन्ते ग्रहणविषये सरूपे पदे तृतीयान्ते च प्रहरणविषये इदं युद्धं प्रवृत्तमित्यर्थे समस्येते कर्मव्यतिहारं योन्त्ये स बहु-
व्रीहिः । Sid. Kau.

‡ अन्वेषामपि दृश्यते । इच्च कर्मव्यतिहारं । Pān. VI. 3. 137. V. 4. 127. तिष्ठदुपभृतिष्विच्छप्रत्ययस्य पाठात् अव्ययीभावत्वमव्ययत्वं च । Sid. Kau. ओर्गुणः । Pān. VI. 4. 146.

¶ सुपातमुष्मुदिवशांरिक्तुश्चतुरभेगीपदाजपदमोष्ठपदाः । Pān. V. 4. 120.

शोभनं प्रातरस्व सुप्रातः *m.* 'one having an auspicious morning; or a day having an auspicious dawn'; see Bhatti. II. 49. शोभनं चः अस्य सुवः 'having an auspicious morrow'; शोभनं दिवास्व सुदिवः 'one who has passed a happy day', चारोरेव कुक्षिरस्व चारिकुक्षः 'having a round belly', चतस्रोन्नवीस्य चतुरन्नः 'four cornered', quadrangular, एण्या इव पादौ अस्य एणीपदः; अजपदः, प्रीष्ठस्व इव पादौ अस्य प्रीष्ठपदः 'having the feet like those of a bull'.

§ 260. * The words उरस्, सर्पिस्, उपानह, दधि, मधु, क्षालि-त्ती, and पुंस्, अनङ्गुह, पयस्, नौ and लक्ष्मी, when used in the singular, have a क added to them, when they form the latter member of a Bah. comp.; व्यूढं (expanded, well-developed) उरः यस्य व्यूढोरस्कः, मियस्तर्पिष्कः 'one fond of ghee'; &c.; एकः पुमान् यस्य असौ एकपुंस्कः 'having one man only', &c.; when पुंस् and the words following it are used in the dual and the plural they take क optionally; द्विपुमान् or द्विपुंस्कः &c.

(a) † अर्थ takes the final क, necessarily when preceded by अन्, and optionally in any other case; अनर्थकः 'useless'; but अपार्थ-र्थक 'meaningless'.

§ 261. ‡ A fem. Bah. ending in इन् takes this क necessarily, as बहुवृण्डिका नगरी 'a city having many ascetics'; बहुवाग्मिका सभा 'an assembly having many eloquent speakers in it'; but बहुवृण्डी or बहुवृण्डिको ग्रामः (Vide § 262. below).

* उरःपभूतिभ्यः कप् । Pān. V. 4. 151. इह पुमान्, अनङ्गान्, पयः, नौ, लक्ष्मिगतिव एकवचनान्तानि पठ्यन्ते । द्विवचनबहुवचनेभ्यस्तु 'शेषादिभाषा' इति विकर्षोः कप् । Sid. Kau.

† अर्थोऽत्रजः । Vārtika.

‡ इन्-लियाम् । Pān. V. 4. 152.

§ 262. • And as a general rule, when the final word of a Bah. comp. does not undergo any additions or alterations mentioned in the foregoing rules, it optionally takes the affix क; महावद्यस्कः—द्याः; of mighty glory; but उत्तरपूर्वा, व्याघ्रपान्, सुगन्धिः, &c.

§ 263. But if the last word of a Bah. compound be a fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इय् or उव् before the vowel-case terminations, or if it end in क्, क is necessarily affixed; ईश्वरः कर्ता यस्य तत् ईश्वरकर्तृकं जगत्, बहुनदीको देशः, रूपवती बधूः यस्य स रूपबधूकः; &c.; but सुधीः, स्त्री is an exception; बहुस्त्रीकः, सस्त्रीकः &c.

§ 264. † No क is affixed

(a) when the whole compound is used as a name or when it ends in ईयस्; as विश्वे देवा अस्य विश्वदेवः whose deities are the Visvadevas; बहवः श्रेयांसः अस्य बहुश्रेयान्. A Bah. ending in ईयस् f. (i. e. ईयसी) does not shorten its final vowel‡; e. g. बह्व्यः श्रेयस्योऽस्य बहुश्रेयसीः one having many excellent wives. But अतिश्रेयसिः as a Tatpuruṣa.

(b) to the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य स प्रशस्तभ्राता; but मूर्खभ्रातृकः one whose brother is a fool.

(c) to the words नाडि and तन्त्री both referring to the body of an animal; बहुनाडिः कायः 'the body having many arteries'; बहुतन्त्रीर्ग्रीवा 'the many-veined neck; but बहुनाडीकः स्तम्भः a pillar with many ornamental lines; बहुतन्त्रीका (many-stringed) वीणा.

• शेषादिभाषा | Pân. V. 4. 154.

† न संज्ञायाम् । ईयसश्च । वर्धितेभ्रातुः । नाडीतन्त्र्योः स्वाङ्गे । निष्प्रवाणिभ्यश्च । Pân. V. 4. 155-57, 159-60.

‡ ईयसो बहुरीद्वेनेति वाच्यम् । Vârt.

(d) to the final of the compound निष्प्रवाणिः (निर्गता प्रवाणी 'a weaver's shuttle' अस्य) पटः 'a new, unbleached garment.'

(e) to compounds formed according to rules §§ 250, 251, and 252; as सपुत्रः, उपबहवः, दक्षिणपूर्वा, &c.

§ 265. The final आ is optionally shortened before क* ; as बहु-मालः मालाकः—मालकः &c.

§ 266. In the formation of a समानाधिकरणबहुव्रीहि, if the first member be a fem. noun derived from the mas. by the affix आ or ई, the mas. is restored if followed by another fem. noun† ; चित्रा गावः यस्य स चित्रगुः; जरती गौः यस्य स जरदूः; रूपवती भार्या यस्य स रूप-वद्भार्यः; but गंगा भार्या यस्य स गंगाभार्यः, वामोरुभार्यः, कल्याणी प्रधानं यस्य स कन्याणीप्रधानः ।

Exceptions :—(a) This change in the first member does not take place, when it is followed by an ordinal (fem.), or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुभगा, भक्ति, सचिवा, स्वसा, कान्ता, क्षान्ता, समा, चपला, दुहिता, वामा, अबला and तनया; as कल्याणी प्रिया यस्य स कल्याणीप्रियः one to whom a virtuous woman is dear.

(b) If the first member be a proper name, an ordinal number, name of a limb of the body of an animal ending ई, name of a class, or a word having a penultimate क in a few cases, it does not undergo this change; वृत्ता (a proper name) भार्या यस्य स वृत्ताभार्यः, पञ्चमीभार्यः, सुकेशीभार्यः, शूद्राभार्यः, रसिकाभार्यः, पाचिकाभार्यः, &c.; but अकेशा भार्या यस्य स अकेशभार्यः as the first word does not end in ई; पाका भार्या यस्य स पाकभार्यः &c.

* आपोऽन्यतरस्याम् । Pān. VII. 4. 15.

† क्षियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनुङ् समानाधिकरणे क्षियामपूरणीप्रियादिषु । Pān. VI. 3. 34.

AVYAYIBHĀ'VA OR THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 267. An Avyayibhāva comp. consists of two members the first of which is, in most cases, an indeclinable (a preposition or an adverb), and the second a noun the whole being treated like the nom. sing. of *neu*, nouns; the comp. so formed is indeclinable; *e. g.* अधिहरि 'in Hari'; अन्तर्गिरि 'in a mountain,' &c.

§ 268. In forming the Avyayibhāva compounds the following rules should be observed :—

(a) The final long vowel is shortened, and the ending ए or ऐ is changed to इ, and ओ or औ to उ; गोपायति वा: पातीति वा गोपा: । तस्मिन्निति अधिगोपम्, अनुविष्णु after Viṣṇu; उपगु near a cow &c.

(b) * Final न् of mas. and fem. nouns in अन् is dropped; and optionally that of neuter nouns ending in अम्; उपराजम्; उपचर्मम्-म्.

(c) † अ is optionally substituted for the final of नदी, पौर्णमासी, आश्वयुजी and गिरि; उपनदम्-दि, उपपौर्णमासम्-सि, उपआश्वयुजी-णि 'near to the full-moon day of Mārgashīrṣa'; उपगिरिम्-दि.

(d) ‡ It is also optionally added to all nouns ending in any of the first four letters of a class; उपसन्निधम् मिन्.

(e) अ is attached to the final of the following nouns when compounded in an Avya.¶;—शरत्, विषाह, अनस्, मनस्, उपानह, अन-कुह, दिव्, हिमवत्, दिग्, दृग्, विग्, चेतस्, चतुर, यद्, तद्, कियत्, जरस् (substituted for जरा), &c.; शरद्: समीपम् उपशरद्, प्रतिविषाहम्, 'to-wards the Vipāśā'; दिक्षोर्न्ध्ये अपदिशम्, between two divisions of the

* अनञ् । नर्पुसकादन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 108, 109.

† नदीपौर्णमास्यामहायुजीभ्यः । गिरेश्च सेनकस्य । Pān. V. 4. 110, 113.

‡ झयः । Pān. V. 4. 112.

¶ अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः । Pān. V. 4. 107.

compass, उपजरन् towards old age, अध्यात्मम् on the soul; †c.; and to अक्षि when preceded by प्रति. पर changed to परो, सम् and अनु. the इ of अक्षि being dropped; अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षम् before one's eyes; अक्ष्णः परं परोक्षम् out of sight; सनक्षम्, and अन्वक्षम् afterwards, forthwith.

§ 269. The indeclinables forming Avyayibhāva compounds have various senses*; e. g. (1) the meaning of a case; as गोपि इति अधिगोपम् 'in the protector or the cowherd;' so हराविति अधिहरि, अध्यात्मम् †c.; (2) सामीप्य or 'vicinity;' as कृष्णस्य समीपं उपकृष्णम् near Kṛṣṇa; so उपगवम्, †c.; समृद्धि or 'prosperity;' as मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम्, 'in a country wherein the Madras are in a prosperous condition;' (4) व्यृद्धि (वि + कृद्धिः) or 'bad condition;' as यवनानां व्यृद्धिः दुर्यवनम् 'where the Yavanas are in a bad condition;'. (5) अभाव or 'absence;' as मक्षिकाणां अभावः निर्मक्षिकम् 'where flies are utterly absent' i. e. 'perfect loneliness,' or 'quiet;' so निर्जनम् †c. (6) अत्यय or 'the close or the transgression of' as हिमस्य अत्ययः अतिहिमम् 'after the wintry season,' so अतिवसन्तम्, अतियौवनम्, अतिमानम् 'transgressing the proper limits,' †c.; (7) असम्प्रति or 'unfitness of time; as निद्रा सम्प्रति न युज्यते इति अतिनिद्रम् past sleeping time; as अतिनिद्रम् उत्तिष्ठति पुरुषः; (8) प्रादुर्भाव or 'manifestation' as हरिश्चब्दस्य प्रकाशः इति हरिः in which the name Hari is manifested (loudly uttered); (9) पश्चात् or 'after;' as विष्णोः पश्चात् अनुविष्णु; (10) योग्यता† or 'fitness' as रूपस्य योग्यं अनुरूपम् in a corresponding manner; so अनुगुणम् agreeably or conformably to, favourably; &c. (11)

* अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्धयर्थाभावात्ययासम्प्रतिसन्दप्रादुर्भावपश्चाद्यथानुपूर्व्ययोगाद्यसादृश्यसम्पत्तिसाकल्यान्तवचनेषु । Pān. II. 1. 6.

† 10-13 are the senses of यथा; योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यानि यथार्थाः । Sid. Kau.

बीप्सा or 'repetition' as अर्थम् अर्थं प्रति प्रत्यर्थम् in every case; अहन्य हनीति प्रत्यहम्-ह every day; so प्रतिपर्वतम्, &c. (12) अनतिवृत्ति or the 'non-violation of' as शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति 'not going beyond' i. e. 'according to one's power', so यथाविधि* &c. (13) सादृश्य or 'similarity'; as हरेः सादृश्यं सहृदि like Hari. (14) आनुपूर्व्य or 'succession in order, priority'; as ज्येष्ठस्य आनुपूर्व्येण अनुज्येष्ठम् 'according to seniority,' so अनुक्रमम् according to the proper order; &c. (15) यौगपद्य or 'simultaneousness', as चक्रेण वृगपत् सचक्रम् 'along with the wheel'. (16) सम्पत्ति or 'power influence'; as क्षत्राणां सम्पत्तिः सक्षत्रम् 'with the Kshatriyas in a satisfactory condition,' or 'very influential', or 'powerful'. (17) माकृत्य or 'entirety, fullness' as हृणमपि अपरित्यज्य स हृणम् 'in a manner not leaving out even grass'; and (18) अन्त or 'end'; as अन्ते अग्निप्रन्यपर्यन्तमधीते सामि including the work on fire (which is studied last of all); so सभाष्यम्, &c.

§ 270. (a) † यावत् showing a definite measure may be compounded with any word; e. g. यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अच्युतप्रणामाः यावच्छ्लोकम् अच्युतप्रणामाः 'bowing down to Acyuta as many times as there are slokas'; so यावान् अवकाशः तावान् अभ्यासः यावदवकाशम् अभ्यासः, &c.

§ 271. ‡ प्रति meaning 'very little' is compounded with a noun and is placed last; शाकस्य लेशः शाकप्रति 'very little vegetable'. But वृक्षं वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् where प्रति means 'towards'.

* यथाऽसादृश्ये | Pân. II. 1. 7. यथा is not compounded when it indicates similarity; यथा हरिः तथा हरः †c.

† यावदवधारणे | Pân. II. 1. 8.

‡ सुप्पतिना मात्रार्थे | Pân. II. 1. 9.

12 S. G.

§ 272. * The words अक्ष, and शलाका, and a numeral, are compounded with परि and placed first to express loss in a game ; अक्षेण विपरीतं वृत्तं अक्षपरि, 'so as to be a loser by an unlucky throw of dice'; शलाकापरि an unlucky throw or movement of one of the pieces at a game played with S'alākās; एकपरि 'loss of one throw of dice', &c.

§ 273. (a) † The prepositions अप, परि and बहिः and words derived from the root अञ् (प्राञ्, प्रत्यञ्, उदञ्, अवाञ्, तिर्यञ्, &c.) are optionally compounded with a noun in the Ablative; अपविष्णु or अपविष्णोः 'away from Viṣṇu'; परिविष्णु or परिविष्णोः; बहिर्वनम् or बहिर्वनान्; प्राग्वनम् or-प्राग्वनान् 'to the east of the forest &c.

(b) ‡ आ showing limit, inclusive and exclusive, is optionally compounded with a noun in the Ablative; and so are अनु, अभि, and प्रति all meaning 'towards' with a noun in the Accusative; आमुक्ति or आमुक्तेः until final liberation संसारः; आबालं or आबालेभ्यः up to the child हरिभक्तिः; अभ्यग्नि or अग्निमभि towards the fire शलाभाः पतन्ति; प्रत्याग्नि or अग्निप्रति; अनुवनम् or वनमनु.

(c) अनु meaning 'towards' or 'alongside of', or 'equal in length with', is also similarly compounded; अनुवनम् (अशनिर्गतः 'the thunderbolt passed) towards the forest'; गङ्गाया अनु or अनुगङ्गम् वाराणसी 'Varanasi is alongside the Ganges', (गंगादैर्घ्यसदृशदैर्घ्या-पलक्षिता इत्यर्थः S. K.).

* अक्षशलाकासंख्याः परिणा । Pān. II. 1. 10. द्यूतव्यवहारे पराजये एवायं समासः । Sid. Kau.

† विभाषा । अपपरिबहिरञ्चवः पञ्चम्या । Pān. II. 1. 11-12.

‡ आङ्मर्यादाभिर्विद्योः । लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये । अनुयत्समया । यस्य चायानः । Pān. II. 1. 13-16.

§ 274. * The words पार and मध्य optionally form Avya. compounds with any nominal base, and are placed first, the final अ being changed to ए when thus compounded; e. g. पारे-मध्ये-गंगान् from the middle of the Gangetic stream; optionally of course, the Gen. Tat.; गङ्गा-पारान्; गङ्गा-मध्यान्. In this case the Ab. termination is irregularly retained. If the final noun has the sense of the loc. the final vowel may be changed to अम्; as पारे-मध्ये-गङ्गम्; cf. पारेसमुद्रम् Bhatti. V. 4.

§ 275. (a) † A numeral may optionally be compounded with a noun showing relation by blood or some kind of learning to form an Avya. comp.; द्वौ मुनी वंद्यौ द्विमुनि, व्याकरणस्य त्रिमुनि; e. g. त्रिमुनि व्याकरणम्, 'The Grammar of which the three sages Pāṇini, Kātyāyana and Patañjali are the authorities.'

(b) ‡ and with names of rivers; सप्तर्षगम्, द्वियमुनम्. This comp. also shows an aggregate.

§ 276. § Any noun may be compounded with the name of a river, into an Avya. comp. to form a name; उल्मत्तर्षगम् 'a place where the Ganges is very boisterous,' so लोहितर्षगम्, &c.

§ 277. The indeclinables समया, निकषा, आरान्, अभितः, परितः पश्चान्, do not combine with any noun; समया भानं, निकषा लङ्गाम्, &c.

§ 278. The following Avya. compounds are anomalous¶:—
तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले स तिष्ठद्गु रोहणकालः 'the time when cows

* पारेमध्ये षष्ठ्या वा | Pān. II. 1. 18.

† संख्या वंद्येन | Pān. II. 1. 19. वंशो द्विधा विद्यया जन्मना च | Sid. Kau.

‡ नदीभिश्च | Pan. II. 1. 20. समाहारे चायमिष्यते | Vārt.

§ अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् | Pān. II. 1. 21.

¶ तिष्ठद्गुप्रवृत्तिनि च | Pān. II. 1. 17.

stand for being milked ;' see Bhatti. IV. 14. So वह्नु 'the time when cows conceive or bulls bear the plough ;' आयत्यः गोकः अस्मिन् काले आयत्तीगवम् 'the evening time,' 'the time when the cows come home ;' खलेयवम्, 'the time when the barley is on the thrashing ground ;' similarly खलेबुसम्, लूनयवम् when barley is reaped, लूयमान-यवम्, संहतयवम्, &c.; समभूमि 'when the ground is even ;' समपदाति 'when the foot soldiers are in right lines ;' सुषमम् विषमम्, अपसमम्. at the end of the year, आयत्तीसमम्, पापसमम्, in an evil year, पुण्य-समम्, प्राक्तम्, प्ररथम् 'when the chariots move forth ;' प्रमृगम् 'when the deer come ;' विमृगम्, प्रदक्षिणम्, संप्रति, and असंप्रति.

N. B.—According to all followers of Pân, compounds of this group are precluded from being further compounded, though poets do not seem to respect the prohibition except in so far as to place such words at the end of a comp.; cf. प्रदक्षिणक्रियाहोवाम् † Rag. I. 76; also IV. 25, VII. 24, &c.

GENERAL RULES APPLICABLE TO ALL COMPOUNDS.

§ 279. * The words ऋक्, पुर, अप, धुर, when it does not mean 'the yoke of a carriage,' and पथ†, at the end of any compound take the suffix अ; अर्धर्वः-चम् 'half a hymn ;' विष्णुपुरं 'the town of Vishnu,' विमलार्प सरः ; 'a lake with pure water ;' राज्यधुरा 'the yoke of a kingdom' i. e. 'the heavy responsibilities of governing it,' &c. रम्यपथो देशः 'a country with pleasant roads,' &c.

(a) But in the case of ऋक् preceded by अनु or बह्, the अ is added only when the compound denotes a student of the Rg-

* ऋक्पूर्वः पथामानक्षे | Pân. V. 4. 14.

† Substituted for पथिन् ।

Vela* ; अनृचः 'one who does not study the Rg. Veda;' बहृचः 'one that has studied the Rg. Veda;' but अनृक् साम 'the Sâma-Veda that contains no ṛks.' बहृक् सूक्तम् 'a hymn consisting of many ṛks.'

(b) धुर when it refers to अक्ष 'a car' does not take this अ; अक्षधुः the yoke of a carriage बृद्धधुः अक्षः.

§ 280. † The अ of the word अप् is changed to ई when preceded by द्वि, अन्तर or a preposition; and to ऊ when preceded by अनु and the compound is the name of a country; as द्विर्गता आपो यस्मिन् इति द्वीपम् a peninsula; अन्तर्गता आपो अत्रेति अन्तरीपम् 'an island,' प्रतीपम् 'in opposition to the force of waters;' समीपम्; अनूपः ‡ (अनुगताः आपोत्र) 'Name of a place or country;' the change of अ to ई is optional if the preposition end in अ §; प्रकृष्टा आपः यस्मिन् प्रेषम्-प्रापम्; परेषम्-परापम्. 'a pond or a tank, a passage for water.'

§ 281 ¶ The following words take the suffix अ before which the final vowel, with the following consonant if any, is dropped.

(a) सामन् and लोमन् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रति-साम, साम अनुगतः अनुसामः friendly; अवरं साम अवसामम् a bad hymn; अतिलोमम्; 'in inverse order, inversely'; अनुलोमम् 'in natural order, successively; directly'.

* अनृचबहृचावधेतयेव । Sid. Kan.

† द्यन्तरूपसर्गेभ्यो ऽप ई ऊदनेर्देशे । Pân. VI. 3. 97-98.

‡ नानादुमलतः व रुत्रिस्तोत्रान्तश्चित्तैः ।

वनेऽर्थात्तमनूपं तत् सत्यैर्वर्हिषवादिभिः ॥

§ अवर्ण्यत्तादा । Vārtika.

¶ अन् प्रत्यन्त्रपूर्वोत्सामलोचः । Pân. V. 4. 75. कृष्णोदकाण्डुसंख्यापूर्वाया मृतसिद्धिः । संख्यायां नदीगोदावरीभ्यां च । Vārtikas. अश्वोदक्षिणात् । Pân. V. 4. 76. उत्सर्गाद्वचनः । Pân. V. 4. 85.

(b) भूमि preceded by कृष्ण, उदङ्, पाण्डु or a numeral; कृष्णा भूमिः वस्व स कृष्णभूमः, similarly उदीची भूमिः यस्य स उदङ्भूमः; पाण्डुः भूमिः यस्य स पाण्डुभूमः, द्वे भूमी वस्व स द्विभूमः [प्रासादः] 'having two floors'.

(c) The words मदी and गीदावरी preceded by a numeral; पञ्च-नदम्, सप्तगीदावरम्.

(d) अक्षि when used in a metaphorical sense, and not meaning 'the eye'; as गवामक्षीव गवाक्षः lit. resembling the eye of a bull hence 'a round window'.

(e) अध्वन् when preceded by a preposition; प्रगतोऽध्वानं प्रकृष्टो-
ऽध्वा वा प्राध्वः 'a carriage', 'distant'.

(f) * also नाभि in compounds like पद्मनाभः ।

§ 282. † अ is added to the finals of the following—

(a) वर्चस् preceded by ब्रह्मन् or हस्तिन्; ब्रह्मवर्चसम् 'the divine majesty or glory of a Brâhmaṇa,' 'preeminence or sanctity arising from sacred knowledge'; हस्तिवर्चसम् 'the splendour or magnificence of an elephant'.

(b) तमस् preceded by अव, सम् and अन्ध; e. g. अवततं तमः अव-
तमसम् 'slight darkness'; सततं तमः संतमसम् 'great or continuous
darkness'; अन्धं तमः अन्धतमसम् 'pitchy darkness'.

* अजिति योगविभागादन्यत्रादि । Sid. Kau.; this is obtained by separating the portion अच् from the sūtra 'अच् प्रत्यञ्चव०'. But this is no sanction for forming new compounds ending in नाभि. It is only a device used by grammarians to explain such words as नालिननाभ &c.

† ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः । अवसमन्धेभ्यस्तमसः । अन्धवतताद्रहसः । प्रतेहरसः
सतमीस्थान् । अनुगवमायामे । Pân. V. 4. 78-83.

(c) रहस् preceded by अनु, अव or तप्त; अनुगतं रहः अनुरहसम् 'secret, solitary'; अवततं रहः अवरहसं 'a little secret', 'desolate'; तप्तं रहः तप्तरहसम् 'a hot secluded place'.

(d) उरस् in the Loc. and preceded by प्रति; उरसि प्रति प्रत्युरसम् 'against the breast'.

(e) गो preceded by अनु, when length is implied: अनुगवम् वानम् 'a vehicle measuring as much as a bull in length'.

§ 283. * अ is always added in the case of the following twenty-five compounds which are:—अविद्यमानानि चत्वारि अस्य अचतुरः, 'destitute of four;' so विचतुरः and सुचतुरः all three Bah. compounds; then eleven Dw. compounds for which see § 191 (b) the last two, and § 195 (c); रजोऽपि अपरित्यज्य सरजसम् Avya. (सरजः as a Bah.); निश्चितं श्रेयो निश्रेयसम्, 'sure never failing bliss'; पुरुषस्य आशुः पुरुषायुषम्, 'the period of human life'; both Tat.; द्वयोरायुषोः समाहारः द्वायुषम् 'the period of two lives'; similarly, त्रयायुषम्; both Dwigus; ऋग्यजुषम् Dw. जातश्वसौ उक्षा च जातोक्षः 'a young bull'; महोक्षः a grown up bull; वृद्धोक्षः 'an old bull'; all Karm. शुनः समीपं उपशुनम् 'near the dog', गोष्ठे वा गोष्ठम्, a dog in a cowpen that barks at others; hence figuratively 'a person who idly stays at home and slanders others'.

§ 284 † The finals of compounds having for their first member सु or अति in the sense of 'praise', and क्रि in the sense of 'censure', remain unchanged; सुराजा 'a good king'; अतिराजा 'a pre-

* अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनडुहकसामवाङ्मनसाक्षिभ्रुवदारगवोर्वृष्टीवपदष्टीव-नक्तन्दित्रात्रिदिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषायुषद्वायुषत्रयायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोपशुनगोष्ठभाः । Pân. V. 4. 77.

† न पूजनात् । Pân. V. 4. 69. स्मृतिभ्यमेव । Várt. क्रिमिः क्लेपे Pân. V. 4. 70.

eminent king'; अतिगौः 'an excellent bull', अतिश्रा, &c., but परम-
राजः; गामतिक्रान्तः अतिगवः; कुत्सितो राजा किराजा; 'a bad king',
क्रिसखा 'a bad friend'; but किराजः, क्रिसखः in other cases.

OTHER CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS.

§ 285. * The word पाद् is changed to पद् when followed by
अग्नि, अति, ग, and उपहत; and into पद् necessarily when followed
by हिम्, काषिन्, and हति, and optionally when followed by घोष,
मिश्र, शब्द, and निष्क; as पादाभ्यामजसीति पदाजिः, पद्मामतसीति
पदातिः, पद्म्यां गच्छतीति पद्मः all meaning 'one walking on foot, 'a
pedestrian; a foot-soldier', &c.; पदोपहतः; 'beaten down by the
feet'; पद्मिन्, 'coldness of the feet'; पादौ कषितुं क्षीलमस्व पत्काषी
one accustomed to tax his legs; 'a footman'; पदा हतिः पद्धतिः; a
beaten track, a way, a road; पदोषः or पादयोषः, पन्मिश्रः, or पाद्-
मिश्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः, पन्निष्कः or पादनिष्कः 'quarter of a
Nishka' (a gold coin).

§ 286. † हृदय becomes हृद् necessarily when followed by लेख
(formed by the affix अण्), and लास and the Tad. affixes य (यद्)
and अ (अण्), and optionally when followed by शोक and रोम and
the Tad. affix य (व्यञ्); हृदयं लिखतीति हृदलेखः, 'heart-ache';
(यन्नि तु हृदयलेखः Sid. Kau.), हृद्लासः 'disquietude,' 'hiccough';
हृदयस्य प्रियं हृदयं agreeable to the heart; हृदयस्यैर्दं हार्दं, हृच्छोकः or
हृदयशोकः the pang of the heart; हृदयरोगः हृद्रोगः.

§ 287. (a) उदक् ‡ becomes उद् necessarily (1) when it forms
a proper name whether primary or final, or (2) when followed by

* पादस्य पदज्यातिगोपहतेषु । Pân. VI. 3. 52. हिमकाषिहतिषु च । वा
घोषमिश्रशब्देषु । Pân. VI. 3. 54. 56.

† हृदयस्य हृदलेख्यदण्त्वासेषु । वा शौरुष्यभूतेषु । Pân. VI. 3. 50, 51.

‡ उदक्त्वेऽदः संज्ञायाम् । उच्चरपदस्य चोति वक्तव्यम् । Vart. पेशवासवाहनधि-

the words **पेषं**, **वास**, **वाहन**, and **धि**; **उदमेघः** 'a particular cloud filled with water; **उदधिः**, **क्षीरोदः** the sea of milk; so **लवणोदः** &c.; **उदपेषं** **पिनष्टि**, **उदवासः** standing in water; **उदवाहनः**, **उदधिः** 'a vessel for holding water (**घटः**, **समुद्रे तु पूर्वेण सिद्धम्** Sid. Kau.).

(b) and optionally when followed by a word beginning with a simple consonant and denoting 'a vessel to be filled up with water', **मन्य**, **ओदन**, **सक्तु**, **बिन्दु**, **वज्र**, **भार**, **हार**, **वीथ** 'a yoke with a pan at each end for carrying loads' (**कावड** marāthi), and **गाह**; **उदककुम्भः** or **उदकुम्भः**; but **उदकस्थाली** (as **स्थाली** begins with a conjunct consonant), **उदकपर्वतः**; **उदमन्यः** or **उदकमन्यः** barley-water; **उदोदनः** or **उदकौदनः** rice boiled with water, water-meal; **उदवीथः** or **उदक-वीथः**, 'a yoke for carrying water'; **उदगाहः** or **उदकगाहः** 'plunging or bathing in water', &c.

§ 238. (a) * When the first member of a compound ends in **ई** or **ऊ** not capable of changing into **इय्** or **उव्** and not belonging to a fem. termination or an indeclinable, the **ई** or **ऊ** is optionally shortened; **ग्रामणीपुत्रः** or **ग्रामणिपुत्रः** the son of a leader of a village; &c.; but **गौरीपतिः**, **श्रीपतिः**, **भूभङ्गः** &c.

(b) But the word **भू** followed by **कुंस** and **कुटि** is an exception; **भू + कुंसः** = **भू-भुकुंसः** (**भुवा कुंसो भाषणं शोभा वा यस्य स स्त्रीवेषधारी नर्तकः** Sid. Kau.) an actor; **भू-भुकुटिः** the knit eyebrow; according to some **भू** optionally becomes **भ्र** when followed by **कुंस** or **कुटि**; so also **भ्रकुंसः** and **भ्रकुटिः** (see ft. note).

पु च । एकहलादेः पूरयित्वेन्यतरस्याम् । मन्योदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहारवीथगाहेषु ।
Pān. VI. 3. 57-60.

* इको ऋस्वोऽङ्गौ गालवस्य । Pān. VI. 3. 61. इयङ्गङ्गभाषिनामन्यभाषि
निति वाच्यम् । अभ्रकुंसापीनाभिति वक्तव्यम् । Vārtikas. अकारोऽनेन विधायते
इति व्याख्यानतरम् । Sid. Kau.

§ 289. *Obs.*—* The fem. affix आ or ई at the end of a word forming the first member of a compound is shortened in most cases when the whole is a name or in the Veda; रेवतिपुत्रः, भरणिपुत्रः; कुमारिदारा, प्रवर्षिषा; अजक्षीरम् (as अजक्षीरेण जुहोति), शिलप्रस्थम्, &c.; but नान्दीकरः, नान्दीवोषः, फाल्गुनीपौर्णमासी, जगतीच्छन्दः, लोभक्रागृहम्, &c.

§ 290. *Obs.*—† The words इष्टका, इषीका and माला shorten their final आ when followed by चित्त, तूल and भारिन् respectively; इष्टकचित्तम् made of bricks; पक्केष्टकचित्तम्; इषीकतूलम्, 'the point of a reed', सुञ्जेषीकतूलम्, मालभारी wearing garlands; उरुपलमालभारी, &c.

§ 291. *Obs.*—‡ A nasal is inserted in the case of the following words:—सत्य, अगद and अस्तु followed by कार; धेनु by भव्या; लोक by पृणि; अनभ्याश by इत्य; भ्राट् and अभि by इन्ध; तिभि by गिल or गिलगिल; and उष्ण and भद्र by करण; as सत्यङ्कारः, 'making true', earnest money', &c. cf. Ki. XI. 50. अगदङ्कारः, 'a physician'; अस्तुङ्कारः 'efficacious', 'admittance', (अभ्युपगमः Tat. B.); धेनुम्भव्या, (भविष्यती धेनुः Tat. B.); लोकम्पृणः 'pervading or filling the world'; अनभ्याशमित्यः 'not to be approached, to be shunned from afar', (दूरतः परिहर्तव्य इत्यर्थः Sid. Kau.); भ्राट्मिन्धः 'one who fries or roasts in a frying-pan', अभिमिन्धः 'one who kindles fire'; तिभिङ्गिलः 'a monstrous fish that swallows down Timi, a large fish said to be

* इद्यापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । त्वे च । Pān. VI. 3. 63. 64.

† इष्टकेषीकामालानां चित्ततूलभारिषु । Pān. VI. 3. 65.

‡ करिसत्यागदस्य । Pān. VI. 3. 70. अस्तोमेति वक्तव्यम् । धेनोर्भव्यायाम् । लोकस्य पृणे । इत्येनभ्याशस्य । भ्राट्मिन्धे । गिलेऽगिलस्य । गित्गिले च । उष्णभद्रयोः करणे । Vārtikas.

100 Yojanas in length *), तिनिङ्गिलगिलः † 'a very large fish that swallows even a Timingila'; उष्णङ्कुरणम् heating; भद्रङ्कुरणम् conferring prosperity.

§ 292. रात्रि followed by a kṛt affix, inserts a nasal optionally; रात्रिचरः or रात्रिचरः, 'a night rover'; 'a demon,' रात्रिमटः or रात्रवटः ‡c.

§ 293. ‡ सह forming the first member of a compound is changed to स.

(a) when the whole compound is a name; e. g. सपलायम्; but सहबुध्वा a comrade in battle (Upapada comp.).

(b) when it means 'including a certain literary work', or, 'in addition to'; as समुद्गते (Avya. comp) ज्योतिषमधीते 'he studies the science of astronomy, including that of finding out the auspicious times'; सद्रोणा खारी 'a khāri with a droṇa in addition to it'.

(c) and when the object denoted by the latter member is not visibly seen, but is to be inferred; as सराक्षसीका (Bah. comp.) निशा 'a night in which the presence of demonesses is to be inferred'.

§ 294. ¶ समान becomes स—

(a) when followed by the words ज्योतिस्, जन्मपद, रात्रि, नाभि-नामन्, गौत्र, रूप, स्थान, वर्ण, वयस्, वचन and बन्धु; समानं ज्योतिः अस्य सज्योतिः 'that which lasts from the rising of particular stars

* Vide Ragh. XIII. 10. and Mallinātha on it. 'अस्ति मरुदस्ति-मिर्नाम शतयोजनमायतः' ।

† तिनिङ्गिलगिलोप्यस्ति तत्रिलोप्यस्ति राघवः ।

‡ सहस्य सः संज्ञायाम् । ग्रन्थान्तर्धिके च । द्वितीये चानुपाख्ये । Pān. VI. 3. 78-80.

¶ ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धु । चरणे ब्रह्मचारिणि । भौत्ये ये । विभाषोदरे । दृग्दृशवत्तु । Pān. VI. 3. 85-89. दृक्षे चेति वक्तव्यम् । Vārt.

to their setting,' *e. g.* 'morning,' (समानं ज्योतिरस्येति बहुव्रीहिः 'यस्मिन् ज्योतिषि आदित्ये नक्षत्रे वा संजातं तदस्तमयपर्यन्तमनुवर्तमानमा-
शौचं सज्योतिरित्युच्यते । Tat. Bod.); सजनपदः belonging to the same
country; सराभिः, सनाभिः 'connected by the same navel, uterine,' &c.

(b) when followed by the word ब्रह्मचारिन्* 'a student of the
Veda who belongs to the same Śākhā or branch as another;' समानः
ब्रह्मचारी सब्रह्मचारी.

(c) when followed by सौम्य with the Tad. affix य added to it; as
समानसौम्ये वासी ससौम्यः 'a disciple of the same preceptor;' and
optionally when followed by उदर under the same circumstances;
समानोदरे शयितः सोदर्यः or समानोदर्यः 'born of the same womb,' a
brother of whole blood.

(d) when followed by वृक, वृक्ष and वृक्ष; सवृक, सवृक्षः, सवृक्षः ।

(e) † and in the case of compounds like सपक्ष, साधर्म्य,
सजातयि, &c.

* अरणः शाखा, ब्रह्म वेदः । तदध्ययनार्थं वामपि ब्रह्म तत्परतति ब्रह्मचारी ।
SII. Kau.

† समासस्य चन्द्रस्यमूर्द्ध्वभृत्यदकेषु । Pān. VI. 3. 84. The proper mean-
ing of this sūtra is that the word समास is changed to स in the Veda
when followed by any other word except मूर्धन्, प्रभृति and उदके; अनु
आत्त सगर्भः (समानो गर्भः सगर्भः तत्र भवः), अनु सखा सयूथः, सनुत्यः &c.; but
समानमूर्धा, समानप्रभृतयः, समानोदकाः । But as compounds like सपक्ष, &c.
cannot be properly explained by any of the sūtras following this,
grammarians like Vāmana think that the portion समानस्य ought to
be separated from this sūtra and considered a separate sūtra by
itself. Bhattoji Dikṣita conforms to this opinion of Vāmana, but
following Haradatta, suggests that the स in compounds like सपक्ष,
may not be substituted for सजात but for सह meaning 'like or similar

§ 295. स is changed to ष when the following words are compounded* ;

(a) अङ्गुलि and सङ्गः; अङ्गुलिषङ्गः ।

(b) भीरु and स्थान n.; भीरुष्ठानम्.

(c) ज्योतिस् or आयुस्, and स्तोम; ज्योतिष्टोमः, आयुष्टोमः a sacrifice performed for the obtainment of long life.

(d) and in the case of the words वृषामा and others; वृषामं साम यस्य वृषामा; so निःषामा, वृषधः, वृषन्धिः वृषु, वृषु &c.

§ 296. † अन्य in any other case than the Inst. and the Gen. is changed to अन्यद् when followed by आशिस्, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, ऊति and राग; अन्या आशीः अन्यदाशीः, 'another blessing'; अन्या आशा अन्यदाशा, 'another desire'; अन्यदास्थितः 'resorting to another'; अन्यदुत्सुकः 'eager for another'; अन्यदास्था 'devotion or attachment to another'; अन्या ऊतिः अन्यदूतिः, अन्यः रागः; अन्यद्रागः; but अन्यस्य अन्येन वा आशीः अन्याशीः; also when followed by कारक and the Tad. affix य in which cases the restriction is removed; अन्यस्य कारकः अन्यत्कारकः, अन्यस्यायम् अन्यदीयः; and optionally when followed by अर्थ; अन्यदर्थः or अन्यार्थः a different meaning, &c.

§ 297. ‡ A certain number of compounds and other words of

to' and that the compounds should be considered as Bahuvrhis; समानस्येति योगो विभज्यते । तेन सपक्षः, सधर्म्यं सजातीयमित्यादि सिद्धमिति काशिका । अथवा सहशब्दः सदशवचनोप्यस्ति । सदशः सख्या ससखीति यथा । तेनायमस्वप्नविग्रहो बहुव्रीहिः । समानः पक्षोऽस्येत्यादि । Sid. Kau.

* समासेऽङ्गुलेः सङ्गः । भीरोः स्थानम् । ज्योतिरायुषस्तोमः । वृषामादिषु च । Pân. VIII. 3. 80-81, 83, 98.

† अषष्ठ्यन्तृयास्यस्यान्यस्य दुर्गाशिराशास्थास्थितोत्सुकोत्तिकारकरागच्छेषु । Pân. VI. 3. 99. अर्थे विभाषा । Pân. VI. 3. 100.

‡ शोशरादांने यथोपादिष्टम् । Pân. VI. 3. 109.

irregular formation are classed under the head of **पुषोदर**. 'Any word whose formation cannot be properly explained is included into this group. These are to be taken as found in the language. The principal of these are:—**पुषतः उदरं पुषोदरम्** 'wind, air'; **हन्ति गच्छतीति, हसतीति वा हंसः*** (either from **हन्** or **हस्**); **हिनस्तीति सिंहः** (fr. **हिस्** el. 7 to kill); **गूढात्मा आत्मा गूढोत्मा** the soul that is concealed from the external senses; **वारीणां वाहकाः बलाहकाः** 'clouds'; **जीवनस्य तः** (a bag) **जीमूतः** 'a cloud'; **इमानः** (dead bodies) **शेरते अत्र इमद्यानं** or **शदानां शयनं** (Kās.); **उर्ध्वं च तत् खं च उर्ध्वखं तत् लातीति उलूखलम्**, 'a wooden mortar'; **पिशितमाचामतीति पिशाचः**; **ब्रुवन्तोऽस्यां सीदन्तीति वृत्ती** 'the seat of ascetics or holy sages discussing on philosophical subjects'; **मयते असौ, मद्यां रौतीति वा, मयूरः** a peacock.

(a) † **तिर** becomes **तार** optionally when compounded with the names of directions; as **दक्षिणतीरम्** or **दक्षिणतारम्**; **उत्तरतीरम्-तारम्**, &c.

(b) *Obs.*—‡ **दुर्** becomes **दू** in the following cases—**दुःखेन दादयत् दूडाशः** 'difficult to be given or hurt'; **दुःखेन नादयते दूपाशः** not easy to be destroyed; **दुःखेन दभ्यते दूडभः**, 'difficult to be injured or impelled'; **दुःखेन ध्यायतीति दूढयः** &c.

§ 298. The vowel of the first member is lengthened in the following cases¶ :—

* भवेदर्णोगमादंसः सिंहो वर्णविपर्ययात् ।

गूढोत्मा वर्णविकृतेर्वर्णनाशात्पुषोदरम् ॥ Sid. Kau.

† दिक्शब्देभ्यस्तीरस्य तारभ वो वा । Vārtika.

‡ दुरो दाशनाशदभभ्येष्वमुत्तरपदादेः द्रुत्वं च । Vārt.

॥ नहिष्ठितिवृषिष्यधिरुचिसहितिषुको । बले । मत्तौ बहुधाऽनजिरादीनाम् । शरादीनां च । उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलम् । इकः काशे । अष्टनः संज्ञायाम् । नरे संज्ञायाम् । भवे चर्षी । Pān. VI. 3. 116. 118-120, 122, 123, 125, 129, 130.

(a) when the nouns derived from the roots नह्, वृन्, वृष्, व्यध्, रुच्, सह्, and तन् with the aff. क्तिप् (०) follow prepositions termed *Gati* or nouns which they govern; उपानह्, नीवृन् an inhabited country, a realm, प्रावृद् the raining season, मर्माविन् piercing the vitals; so मृगाविन् a hunter (cf. Bhatti. II. 7). नीरुक्, अभीरुक्, ऋषीषद् over-powering an assailant, परीतन्.

(b) when followed by the aff. बल, and the whole is a name; कृषीबलः a husbandman.

(c) अमरावती and इरावती which are names.

(d) when a verbal derivative with the aff. अ (घञ्) follows a preposition in most cases when the comp. does not signify a human being; परिपाक्ः, परीपाक्ः, but निषाद्ः one of a mountain tribe.

(e) when काश follows a preposition ending in इ; वीकाशः, नीकाशः, but प्रकाशः.

(f) when अष्टन् and नर are the latter members and the whole is a name; अष्टापदम् gold, अष्टापदः a spider; but अष्टपुत्रः; विश्वानरः an epithet of Savitr.

(g) when मित्र is the latter member and the whole is the name of a rshi; विश्वामित्रः, but विश्वमित्रो माणवकः ।

§ 299. * स् is inserted in the case of the following compounds:—

(a) अपर followed by पर when continuity of an action is implied; अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति । सततमविच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः । but अपरपरा गच्छन्ति । अपरे च परे च सकृदेव गच्छन्तीत्यर्थः । And in the case

• वर्वस्केऽवस्करः । अवस्करो रथाङ्गम् । विष्किरः शकुनिर्विकिरो वा । प्रतिष्कशश्च कशेः । मस्करमस्करिणौ वेणुगारिवाजकयोः । कारस्करो वृक्षः । पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् । Pān. VI. 1. 148-152, 154, 156. 157. तद्रूतोः करपत्योश्चो-
रदेवतयोः सुट् तलोऽयम् । Vārt. प्रायस्य णि तिचिचयोः । Vārt.

of आश्चर्य when wonder is meant; आश्चर्ये यदि स भुञ्जीत । But आश्चर्ये कर्म शोभनम् ।

(b) अवकीर्यते इति अवस्करः when it means वर्धस्कम् (कुरिसतं वर्धः वर्धकमन्ननलम् । Sid. Kau.), otherwise अवकरः; अपस्करः when it means रथाङ्गम् 'part of a carriage'; विष्करः (or विकिरः) 'a bird,' प्रतिष्करः (सहायः पुरोयायी वा Sid. Kau.), but प्रतिगतः कक्षां प्रति-कक्षः 'one who boldly faces the whip,' 'a disobedient servant'; &c. मस्करः 'a bamboo,' but मकरः 'a shark'; मस्करिन् 'an ascetic'; but मकरिन् 'the sea'; कारस्करः when it means 'a particular kind of tree,' otherwise कारकरः ।

(c) In the case of the words of the पारस्करादि group such as पारस्करः, किष्कुः, किष्किन्धा, &c. when they are names.

(d) And when the words तत् and बृहत् are followed by कर and पति and the meaning is 'a thief,' and 'a deity' respectively, the न् being dropped before स; तस्करः, बृहस्पतिः, प्रायश्चित्तम्, प्रायश्चित्तिः, वनस्पतिः &c.

§ 300 ° When the words पुरग, मिश्रक, सिश्रक, सारिक, and कोटर are followed by वन in a compound, they lengthen their ending vowel, and the न of वन is changed to ण; पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिश्रकावणम्, सारिकावणम्, कोटरावणम्; but असिपन्नवनम्; वनस्याभे अमेवणम्.

§ 301. Obs.—† The न of वन is changed to ण necessarily when preceded by प्र, and optionally when compounded with names of herbs or plants containing two or three vowels; प्रवणम्, कार्ष्णवणम्, &c. दुर्वावणम्-वनम् शिरीषवणम्-वनम्; but देवदारुवनम् (as the word

* वनं पुरगामिश्रकासिश्रकासारिकाकोटराग्नेयः । Pân. VIII. 4. 4.

† प्रनिरन्तः शेरकुप्रक्षामकार्ष्णजदिराशूष्माभ्योऽसंज्ञायामपि । विभावौषधिवनरपतिभ्यः । Pân. VIII. 4. 5-6.

contains more than three vowels); exceptions :—इरिकावनम्, मिरिकावनम्, and तिमिरावनम्.

§ 302. * The न of वाहन is changed to ण when preceded by a word denoting an object that can be borne; इक्षुवाहनम्; but इन्द्र-वाहनम् (इन्द्रस्वामिकं वाहनमित्यर्थः Sid. Kau.).

303. † The न of पान is changed to ण necessarily when the compound implies a country and optionally when it signifies merely the act of drinking; as सुरापानाः (प्राच्याः); क्षीरपानाः (उशी-नराः); क्षीरपाणम् or-पानम्.

(a) न is also optionally changed to ण in the case of the following compounds:—गिरि-णदी-नदी, गिरि-णख or-नख, गिरि-णडध or-नडध, गिरिनितम्ब or-णितम्ब, चक्र-णदी or-नदी, चक्र-णितम्ब or-णितम्ब, &c.

CHAPTER VIII.

—:0:—

FORMATION OF FEMININE BASES.

§ 304. Feminine bases are derived from the masculine by the addition of the affixes आ (दाप्), ई (ङीप्), डीष्, ङीत्), ऊ (ऊङ्) and ति.

§ 305. Before the affix ई

(a) nouns ending in consonants assume that form which they take before the termination of the Inst. sing.; प्रत्यञ्च्—प्रतीची, राजन्—राज्ञी, मघवन्—मघोनी, श्वन्—श्वनी, अर्बमन्—अर्बम्पी, विद्वन्—विद्वशी, &c. There are some exceptions, as अर्वन्—अर्वणी, &c.

* वाहनमाहितम् । Pân. VIII. 4. 8.

† पानं देशे । वा भावकरणयोः । Pân. VIII. 4. 9-10. गिरिनद्यादीनां वा । Vart.

(b) the preceding अ or ई is dropped; as गौर—गौरी, औत्स—औत्सी, पार्वती, &c.

(c) if a *prātipadika** end in य, part of a Taddhita affix, that य is dropped: गार्ग्य + ई = गार्ग + ई = गार्गी 'the daughter of Garga,' &c.

(d) the final य of the words सूर्य, सिध्य the constellation of stars called पुष्य, अगस्त्य and मत्स्य † is dropped; as सूरि, मत्सी, &c.

(e) in the case of the participles of the present and the future न् is inserted, as in the Nom. dual of the neu. (Vide § 115, a. b.); for instances, see § 235.

§ 306. A *Pratipadika* ending in अ, and the words included in the Ajādi group ‡ form their feminine in आ; as भुजान-भुजानाः अज-अजा, एडका, अधा, चटका, मूषिका; बाला, वत्सा, होडा, मन्द्या विलाता, all meaning 'a young girl'; (of these the first five form an exception to § 312, and the second to § 307. c.); आ is also added to फल when compounded with सम्, भक्षा, अजिन, वण and पिण्ड; to पुष्य when compounded with सन्, words ending in अच्, काण्ड, प्रान्त, द्यत and एक; to द्यूत्र not preceded by महन्, when class is implied, and to मूल preceded by अ; संफला, भक्षफला,

* हलस्तद्धितस्य | Pān. VI, 4, 150. For the meaning of the term *prātipadika* Vide §. 51.

† सूर्यतिथ्यागस्त्यमत्सवानां य उपधायाः | Pān. VI. 4. 149.

‡ The words included in the Ajādi group are:—अज, एडक 'a ram', अध, चटक 'a sparrow', मूषक, बाल, वत्स, होड, पाक, a young child, मन्द, विलात कृच्च 'a heron', उष्णिह, देवविष् a deity', ज्येष्ठ, मध्यम, कनिष्ठ and कोकिल.

¶ अजाद्यतष्टाप् | Pān. IV. 1. 4. संभक्षाजिनवणपिण्डेभ्यः फलात् । संदच्छाण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्यात् । द्यूत्रा चामहत्पूर्वा जातिः । मूलान्नजः | Vartikas.

वणफला, &c. 'all kinds of creepers'; सन्-प्राक्-काण्ड-प्रास्त-शत-एक-पुष्पा- 'kinds of creepers', शूद्रा 'a woman of the शूद्र class'; अमृता.

(a) * But if the *prātipadika* end in क, the member of a termination, the preceding अ is changed to इ; सर्षिका, कारिका, &c.; the words मामक, नरक, and those ending in the Tad. affix स्व with क suffixed to it, change their अ to इ similarly; मामिका, नरान् कावति calls out to इति नरिका, राक्षिणाखिका, इहखिका a woman of this place.

Exceptions:—† The अ is not changed to इ when the क is added to the pronouns यन् and तद्, or when it is a part of the Tad. affix स्वक, or when there is a compound, or when there is a word included in the Kshipaka group ‡ (क्षिपकगण); as वका, सका, अधि-स्वका, 'a table-land', उपस्वका 'the land at the foot of a mountain', बहुपरिव्राजका नगरी, क्षिपका, ध्रुवका, कन्यका, &c.

(b) ¶ अ is optionally changed to इ in the following cases:—

(1) तारका 'a star', क्षारिका 'able to protect'; वणका 'a cloak, a garment,' वर्णिका (in other cases), वर्तक-वर्तका, शकुनौ प्राचाम्

* प्रत्ययस्थात्कान्पूर्वस्यात् इदम्यसुपः ! Pân. VII, 3. 44. मामकनरकयो-
रूपसंज्ञानम् । त्यक्तगोच । Vārtikas,

† न प्रासयोः । Pân. VII. 3. 45. त्यक्तनञ् निषेधः । क्षिकादीनां च । Vārtikas,

‡ The following words are included in the क्षिपकगणः—क्षिपक 'an archer,' ध्रुवक, चरक 'a spy,' सेवक, करक 'a kind of bird, hail,' चटक, अवका 'a kind of plant,' लहक, अलका, कन्यका, and एडक.

¶ तारका ज्योतिषि । वर्णका तान्त्रिके । वर्तका शकुनौ प्राचाम् । सूतिकापुष्पिका-
वृन्दारकाणां वेति वक्तव्यम् । Vārtikas. उदीचामातःस्थाने यकपूर्वाशः Pân. VII.
3. 46. धात्वन्तयकौस्तु नित्यम् । Vārtika.

उसीचां तु वर्तिका; अष्टका 'a kind of Shraddha,' अष्टिका (in other cases).

(2) सूतिका-सूतका, a woman recently delivered; पुत्रिका or पुत्रका, वृन्दारका or वृन्दारिका a goddess.

(3) when the क follows upon the fem. termination अ short-ened to अ and is preceded by य or क; as आर्या + क = आर्यक + आ = आर्यिका or आर्यका; चटका-चटकिका or चटकका &c.; but सां-काश्ये भवा सांकाश्रियका.

(c) This change of अ to इ in necessary when the क follows the य or क of a root; सुनयिका, सुपाकिका, &c.

Exceptions to § 306.

§ 307. (a) * A *prātipadika* ending in कर, except यत्कर, तत्कर, किकर † and बहुकर; घ्न, सर preceded by पुरः, अमृतः, अमे and पूर्वः; and चर preceded by सेना, राय and words expressive of place; the words नद, चोर, देव, माह, मर, ब्रव, and सृष्ट, nominal bases ending in एय, nominal and verbal derivatives formed by the affix अ causing Vṛddhi or Guna, such as औपगः, औत्सः, कुम्भकारः, भारहारः, यादृशः, तादृशः, &c. and words ending in the Tad. affixes ह्यस, दघ्न, मात्र, and इक (with some exceptions) and in the कृत् affix स्वर form their feminine in ई when they are not used adjectively; e. g. भोगकरी conducting to pleasures; एककरी &c. पत्निघ्नी, पित्तघ्नी, &c. अमेसरी, &c. सेनाचरी, कुरुचरी, a woman of the Kuru country; मत्स्यचरी, &c. नदी, देवी, सखी &c. सौपर्ण्यी, वैनतेयी, &c. ऐन्द्री, औत्सी, &c. कुम्भकारी, नगरकारी, &c. उरुद्वयसी-वक्षी-मात्री, measuring or reaching as far as the knee; &c.; आशिकी, लावणिकी, &c. यादृशि

* टिड्ढणञ्झयसञ्जदप्रञ्जमात्रञ्चनयपठकृञ्कञ्करपः | Pān. IV. 1. 15.

† Vide the Kāshikā on Pān. III. 2. 21.

तद्विषी, इस्वरी, evanescent, an unchaste woman &c. गस्वरी, &c.; but किकरा, बहुकुरुचरा वयरी.

(b) * Also words ending in the Tad. affixes न, स्त्र, ईक, व (causing Vṛddhi), and the words तरुष and तलुन; लैणी, पौखी, meet for a man; वन्यनी, वरुणी, तलुनी, &c. also words ending in the Kṛt. affix अन causing a nasal to be inserted before it; आढयंकरणी.

(c) † Words indicative of the stages of life except the last take the fem. affix ई; कुमारी, किशोरी, बकरी, वधूटी, चिरण्डी, (both meaning 'a young woman'); but वृद्धा स्यविरा &c. as these imply old age. कन्या is an exception.

(d) Obs. ‡ The words केवल, मामक, भागधेय, पाप, अपर, समान, आर्यकृत, सुमङ्गल and भेषज form their fem. in ई when they are used as names (or in the Veda); केवली, मामकी, समानी, आर्यकृती, &c.; but केवला, सनाना, &c. when they are not names.

(e) § The words नर्तक, खनक, रञ्जक and रजक, those derived by adding the Kṛt. affixes अक, and व (added to certain roots) and the words included in the गौरादिगण form their fem. in ई; नर्तकी, रजकरी, &c. कुट्टाकी one who divides or cuts; लुंटाकी robbing or

* नञ्स्त्रीकङ्कुस्तङ्गितलुनीनङ्कुयसेव्यावम् । Vārt. यजञ्च । Pān. IV. 1. 16.

† वयसि प्रथमे । Pān. IV. 1. 20. वयस्यचरम इति वाच्यम् । Vārt.

‡ Vide Pān. IV. 1. 30.

§ विश्वैरादिगण । Pān. IV. 1. 41. The following are the more important of the words included in the गौरादि group:—गौर, मनुष्य, ऋष्य, पुट, शीग, हरिण, कण, आमलक, बदर, बिब, पुष्कर, शिखण्ड, सुषम, अलिन्द, आढक, अधत्थ, उभय, भृङ्ग, मह, मठ, धन्, तक्षन्, अनङ्कुह, अनङ्कुह, देह, देहली, रज, आरट, नट, आस्तरण, आम्रहायण, मङ्गल, मन्थर, मण्डल, पिण्ड, छद, बृहत्, महत्, सोम, सौम्य, &c.

stealing, धात्री, &c.; गौरी, मनुषी, शृङ्गने, हरिणी, मातामही, पितामही &c.; सुंदर has सुंदरा and सुंदरी.

§ 308. * Some *prātipadikas* ending in the Tad. affix य insert आवन् before ई; गार्ग्यायणी (the grand-daughter of गर्ग), लौहियायनी, कार्यायनी, &c.

§ 309. The following eleven *prātipadikas* form their feminine in ई under the circumstances mentioned †—जानपद when it qualifies वृत्ति or 'maintenance,' कुण्ड when it means 'a vessel,' or 'a man of a mixed class,' गोण 'a full sack,' स्थल 'a natural site,' भाज 'boiled,' नाग 'a huge elephant,' and काल 'a particular colour,' नील when it refers to a garment or means 'indigo,' कुश when it means 'something made of iron,' कामुक 'desirous of enjoyment,' and कबरी 'a knot of hair,' as जानपदी [वृत्तिः], जानपदा नगरी; कुण्डी अमंत्र [a vessel], कुण्डान्या, गोणी आवपनं चेत् गोणा अन्या *i. e.* 'an empty sack'; स्थली अकृत्रिमा चेत्, स्थला अन्या *i. e.* 'ground artificially prepared'; भाजी आणा (rice-gruel) चेत् भाजा अन्या, नागी स्थूला चेत् नागा अन्या; काली वर्णश्चेत् काला अन्या *i. e.* if it be a proper name; नीली अनाञ्छादनं चेत् नीला अन्या, नील्या रक्ता छाटी इत्यर्थः, नीली गौः, or नीला (when a name), कुशी अयं विकारश्चेत्, but कुशा 'a wooden peg'; कामुकी 'a woman desirous of enjoyment,' कामुका 'one anxious to meet her lover,' कबरी 'a braid of hair,' but कबरा 'variegated.' शोण has शोणी-णा.

§ 310. ‡ The feminine of nouns denoting a 'a male' is formed

* सर्वत्र लोहितादिकतन्त्रेभ्यः | Pān. IV. 1. 18.

† जानपदकुण्डगोणस्थलभाज रागनीलकुश कामुककबरा इत्यमत्रावपनकृत्रिमाभाणा-
स्थौल्यावर्णानाञ्छादनायेविकारमैथुनेच्छाकेसवेक्षे Pān. IV. 1. 42. शोणात्प्राचाम् |
Pān. IV. 1. 43.

‡ पुंयोगादाख्यायाम् | Pān. IV. 1. 48. पालकान्तात्र | Vārtika. स्यादेव-
तायां चाप् वाच्यः | Vārtika.

by adding ई when the wife of that male is meant; गोपस्य स्त्री गोपी, छुद्री (sometimes छुद्राणी also) 'wife of a S'udra.'

(a) but not of nouns ending in पालक; as गोपालिका 'the wife of a cowherd' (but गोपाल has गोपाली), अश्वपालिका 'the wife of a horse-groom.'

(b) सूर्य has सूर्या 'the divine wife of Sūrya'; but सूरि i. e. कुन्ती 'who was a mortal.'

§ 311 * The words इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, सुड, and आचार्य, हिम and अरण्य both implying 'vastness'; दध meaning 'bad or spoiled barley', ददन when the feminine denotes the alphabet of the Yavanas, मातुल and आचार्य form their fem. in ई but insert आन् before this ई; e. g. इन्द्राणी 'the wife of Indra'; वरुणानी 'the wife of Varuṇa', &c.; हिमानी 'a vast sheet of ice', अरण्यानी 'an immense expanse of forests', दुष्टो दधो दधानी, दधनानां लिपिर्दधनानी, but दधनी 'the wife of a Yavana or a Yavana woman; आचार्यानी (and not नी) 'the wife of an Achārya or a holy teacher'; but आचार्या 'a woman who teaches, a spiritual preceptress'.

(a) † The words मातुल and उपाध्याय insert this आन् optionally; मातुलानी, मातुली; उपाध्यायानी, उपाध्यायी; 'the wife of a preceptor', but उपाध्यायी or उपाध्याया 'a female preceptor', 'a woman who herself performs the work of an उपाध्याय'; in the case of अर्थ and कनिय, आन् is optionally inserted before the ई, when no wife is meant; अर्था—अर्थाणी, 'a mistress or a woman of the Vaishya

* इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रसुडहिमारण्ययवयवनमातुलाचार्यणामानुक् Pān. IV. 1. 49. हिमारण्ययोर्महत्वे । यवारोवे । यवनास्त्रियाम् । Vārtikas.

† आचार्यादणत्वं च । Vārtika.

‡ मातुलोपाध्याययोरानुक् वा । या तु स्वयमेवाध्यापिका तत्र वा जीष्याच्यः । अर्थे, कनियाम् वा । स्वार्थे Vārtikas.

or trader class'; क्षत्रिया, क्षत्रियाणी 'a woman of the Kshatriya or warrior class', अर्यो 'the wife of a Vāishya', क्षत्रियो 'the wife of a Kshatriya.'

§ 312. * Nouns ending in अ and not having य् for their penultimate, except हय, गवय a wild ox, मुकय, मनुष्य and मत्स्य take ई when 'class' is implied; i. e. वृषली 'a S'ūdra female' (also the wife of a वृषल, see § 310. above); similarly ब्राह्मणी, महाशूद्री, &c.; हरिणी, मृगी, औपगवी 'a woman of the औपगव class of Brāhmanas,' कठि 'a woman of the कठ class of Brāhmaṇas,' &c.; हवी, गवयी, मुकयी, मनुषी and मत्सी (Vide § 305. d.); but देवदत्ता 'a woman of that name; अन्वा as it is one of the words included in the Ajādi group; see. § 306. and foot-note); शूद्रा a woman of the Sūdra class' (Vide § 306 above); words ending in पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल and बाल form their fem. in ई when kind is implied; ओदनपात्री, शङ्कुकर्णी, घालपर्णी, शंखपुष्पी, वासीफली, इर्न-मूली and गोवाली all names of particular herbs; also words ending in इ and denoting mankind; वासी 'a woman of the वासि family.

§ 313. † *Prātipadikas* expressive of colour, having त् for their penultimate and ending in an Anudatta vowel, except असित black and पलित grey, and the word पिशङ्ग, form their feminine in ई or आ; एता or एतो 'variegated' from एत, रोहिता, रोहिती; पिशङ्गि-पिशङ्गा; but असिता, पलिता, श्वेता (as the त् here is Udatta).

(a) ‡ But if the *Prātipadika* has no त् for its penultimate, it

* जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् Pān. IV. 1. 63. योपधप्रतिषेधे हयगवयमुकय-मनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः Vārtika.

† वर्णादनुदात्ताच्चोपधाच्चो न । Pān. IV. 1. 39. विशङ्गादुपसंख्यानम् । असितपलितयोर्न । Vārtikas.

‡ अन्यतो ङीष् । Pān. IV. 1. 40.

simply takes ई; कल्पाशी variegated, सारङ्गी; but कृष्णा, कपिला (as the last vowels are not Anudatta).

§ 314. The feminine of नृ and नर is नारी and that of words included in the *Shārngaravā'di* (शार्ङ्गरवादिगण) group* is formed by adding ई; as शार्ङ्गरवी, गौतमी, आतिथेयी, आशोकेयी, वैरी. पुत्री, &c.

§ 315. The feminine of words expressive of relationship is irregular; श्वशुर-श्वभू, पित्र-मातृ, &c.

§ 316. † The feminine of पति is पत्नी meaning 'the sharer with her husband in the fruit of the sacrifices performed by him;' but‡ if it end a compound it may optionally remain unchanged except when preceded by समान, एक, वीर, पिण्ड, भ्रातृ, भद्र and पुत्र, &c. before which this change is necessary; गृहपतिः or गृहपत्नी the mistress of the house; वृद्धपतिः or वृद्धपत्नी, वृषलपतिः or वृषलपत्नी, &c. but समानः पतिर्यस्या; सा सपत्नी a co-wife, एकपत्नी, वीरपत्नी, &c.

N. B.—If there be no compound this change does not take place; as, ग्रामस्य पतिः 'the mistress of a village,' and not पत्नी; similarly गवां पतिः &c.

§ 317. ¶ The words अन्तर्वन् and पतिवत् form their feminine in ई but have a न् prefixed to this ई; अन्तर्वत्नी 'a woman big with a child.' पतिवत्नी 'a woman whose husband is living.' But if the

* This group consists of the following words:—शार्ङ्गरव, कापटव ब्राह्मण, गौतम, आतिथेय, आशोकेय, वात्स्यायन, मौज्जायन, शैब्य, आश्वमेधय चाण्डाल, पुत्र and some others not very important.

† पत्युर्नो यज्ञसंयोगे । Pān. IV. 1. 33. पतिशब्दस्य नकारादेशः स्यात्, यज्ञेन सम्बन्धे । वसिष्ठस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । Sid. Kau,

‡ विभाषा सपूर्वस्य । नि-यं सप्तम्यादिषु । Pān. IV. 1. 34, 35,

¶ अन्तर्वत्पतिवतोर्दुक् । Pān. IV. 4. 32,

word पति means 'a lord or master of' ई woman of the पृथ्वी (the earth having a king). पा', क्षत्रियो 'the

§ 318. Adjectives ending in ई, short forms for the feminine; as सुधिः, सुधीः &c. having य for

§ 319. * Adjectives ending in उ not preceded by अ and न sonant except खरु take ई optionally; e. g. सृष्टु-सृष्टी-ही, पदु-पुदी, बहः-ह्वी; but खरुः 'a girl who chooses her husband' (पतिवरो कन्या Sid. Kau.); पाण्डुः and not पाण्ड्वी as the ई is preceded by a conjunct consonant; आखुः as it is a noun.

§ 320. † A prātipadika ending in उ not preceded by व and denoting mankind forms its feminine in ऊ; e. g. कुरुः 'a woman of the Kuru country'; but अध्वर्युः 'the wife of an Adhvaryu', also when it does not denote animal-kind‡; as अलावुः, कर्कन्धूः except in the case of रज्जु and हनु; रज्जुः, हनुः.

(a) Obs. ¶ A prātipadika ending in बाहु and used as a proper name, and the word पञ्जः, also form their feminine in ऊ; as भद्रबाहु 'a woman of that name'; but वृत्तबाहुः 'a woman having well-rounded arms'; पञ्जः ।

(b) कष्टु and कमण्डलु if used as proper names take ई; कष्टुः 'a woman of that name,' कमण्डलुः, but कमण्डलुः, कष्टुः in other cases.

§ 321 § If a compound has for its last member ऊरु and for its

* वीतो गुणवचनत् । Pān. IV. 1. 44. लरुसंयोगोपधात् । Vārtika.

† ऊङुतः Pān. IV. 1. 66. उकारान्तादयोपधान्मनुष्यजातिवाचिनः स्त्रिया-मूह स्यात् । Sid. Kau.

‡ अप्राणिजतिभारज्वादीनामुपसंख्यानम् । Vārtika.

¶ बाह्वन्तासंज्ञायाम् । Pān. IV. 1. 67. पङ्क्तौ च । Pān. IV. 1. 68. संज्ञायाम् । Pān. IV. 1. 72.

§ ऊरुत्तरपदादीपम्ये । संहितशफलक्षणवामादेशे । Pān. IV. 1. 69, 70. संहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

word **पुष्कन्-शुक्ली**, the strong one, **पविन्-पवीरी**, **शर्वन्-शर्वरी**; the **पृथ्वी**. **सुखानमतिक्रान्ता अतिदुस्वरी**, **अतिभीररी**, &c.

Exception: * But if a base end in **न्** applied to roots ending in a soft consonant, or if a compound has such a base for its latter member, the fem. is formed by adding **आ** only, before which the preceding **अन्** is dropped, *e. g.* **अवावन्+आ-अवावा** (a Brāhmaṇa woman (ब्रह्मणी) or a female thief); **राजयुधा**.

§ 326. † A Bahuvrihi ending in **अन्** forms its fem. in **आ** optionally; as **सुपर्बन्-सुपर्बन्-व्री**, **बहुयज्वन्-बहुयज्वन्-ज्वरा**, &c.; but if the word ending **अन्** be such as drops its **अ** before the **आ** of the Inst. sing. it takes **ई** also optionally; *e. g.* **बहुराजन्-बहुराजन्-राजा-राज्ञी** &c.

(a) ‡ If a Bah. end in **न्** the **न्** is optionally changed to **र**, as **बहुधीवन्-बहुधीवा** or **बहुधीवरी** a town in which there are many fishermen.

§ 327. ¶ If a Bah. comp. end in **ऊधस्** it takes the suffix **ई** in the fem. before which **न्** is substituted for the final **अस्**; **पीवं ऊधः यस्याः सा पीनोष्ठी** having a large udder; **कुण्डोष्ठी** [See Rag. I. 84]; also when it is preceded by a numeral or an indeclinable; as **द्वयोष्ठी**, **अत्युष्ठी** having an udder exceedingly large; but **ऊधः अतिक्रान्ता अत्युष्ठा**.

(a) Similarly a Bah. ending in **हामर्**, and **हावन** denoting age,

* वनो न हश् इति वक्तव्यम् । Vārtika.

† अतो बहुव्रीहेः । अन उदाशलोपिनोऽभ्यतरस्यात् । Pān. IV. 1. 12, 28.

‡ बहुव्रीहौ वा । Vārt. on Pān. IV. 1. 7.

¶ ऊधसोनह । Pān. V. 4. 131. बहुव्रीहेरुधसो ङीष् । संख्यतय्यादेर्ङीत् । दावहायनान्ताच्च । Pān. IV. 1. 25-27. वयोवाचकस्यैव हायनशब्दस्य ङीष्त्वञ्चेत्यने । Vārtika.

lip as red as the *bimba* fruit'; दीर्घं जङ्घे यस्याः सा दीर्घजङ्घा-ङ्घी 'one having long legs,' hence 'a she-camel'; स्वङ्गा-ङ्गा (शोभनं भङ्गं यस्याः सा) fair-bodied; सुपुच्छा-च्छी; &c.

(u) but if पुच्छ be preceded by कबर, मणि, and विष; or if पुच्छ and पक्ष be used in a Bah. involving comparison, the fem. is formed in ई only; कबरपुच्छी, 'one having a variegated plumage' i. e. 'a peahen'; उलूकपक्षी शाला 'a hall having its sides like the wings of an owl'; उलूकपुच्छी सेना 'an army with its rear arrayed in the shape of the tail of an owl.'

§ 330. * A Bah. ending in नख and मुख and used as a proper name forms its fem. in आ; शूर्पणखा, गोरमुखा; but ताम्रमुखी 'a girl having a ruddy face.'

§ 331. † Names of the limbs of the body, preceded by words denoting a cardinal point in a compound, form their fem. in ई; त्रस्तुली, &c.

§ 332. ‡ A Bah. ending in पाद् (substituted for पाद) optionally forms its fem. in ई before which it is changed to पद्; व्याघ्रस्व इव पादौ यस्याः सा व्याघ्रपाद-पदी, द्विपाद-पदी; and in आ when पाद means 'a foot of a Vedic verse'; द्विपदी कक्, एकपदा &c.

(a) But if पाद् be preceded by one of the words कुम्भ, शूल, दण्ड, हंस, काक, कृष्ण, सूकर, &c, the fem. is necessarily formed in ई, पाद्, changing into पद् as before; कुम्भपदी 'a woman whose feet are as big as a pitcher'.

(b) In other cases the fem. of *prātipadikas* ending in पाद् is formed by adding आ; हस्तिपादा, अजपादा, &c.

* नखमुखात्संज्ञायाम् | Pān. IV. 1. 58,

† दिक्पूर्वादान्ङीप् | Pān. IV. 1. 60,

‡ पादोन्यतरस्याम् | टाबुचि | Pān. IV. 1. 8, 9.

CHAPTER IX.

SECONDARY NOMINAL BASES DERIVED BY THE ADDITION OF
THE TADDHITA OR SECONDARY AFFIXES.

§ 336. The terminations used to form derivative bases, in Sanskrit, are distinguished into two classes: (1) *Kṛt* (कृत्) or Primary Affixes and (2) *Taddhita* (तद्धित) or Secondary affixes. *Kṛt* are those affixes that are added to verbs, and the Nominal bases formed by their means are called PRIMARY NOMINAL BASES; while TADDHITA affixes are those that are added to substantives, primary or derived from roots, and the bases formed with them are called SECONDARY NOMINAL BASES (Vide § 178).

§ 337. In this chapter we will treat of the more general secondary nominal bases formed by means of the Taddhita affixes, reserving for a future chapter the formation of the primary nominal bases derived by means of the *Kṛt* affixes from roots.

§ 338. The Taddhita affixes are added in various senses. They occasion various changes in the words to which they are added. The following general observations should be paid attention to.

(a) As a general rule the first vowel of a word takes its Vṛddhi substitute before the terminations अ, य, इक, ईन, एय, त्य, &c; as
अश्वपति + अ = आश्वपति + अ;

(b) Before terminations beginning with a vowel or य (1) the final अ, आ, इ and ई are rejected; (2) उ and ऊ take their Guṇa substitute; (3) ओ and औ obey the ordinary rules of sandhi; आश्वपति + अ = आश्वपत 'belonging to Asvapati', &c. m. n.; मनु + अ = मानवः 'a descendant of Manu'; गो + य = गव्यं 'belonging to a cow', so नाव्यं fr. नौ, &c.

(c) In the case of derivatives from compound words some-

times the initial vowel of the second word takes its Vṛddhi substitute, and sometimes the Vṛddhi is double; पूर्ववार्षिक 'belonging to the last year'; similarly सुपांचालक: &c.; सौहार्द fr. सुहृद्, सौभाग्य from सुभग, &c. When these terminations are added to a Dw. comp. both the words of which are the names of deities, Vṛddhi is substituted for the initial vowel of both; आग्निमारुतं कर्मे 'a sacrifice offered to Agni and the Marut deities,' &c.

(d) If the initial vowel of a word be preceded by the य् and व् of a preposition the य् or व् is first changed to इय् or उय् before Vṛddhi substitute can take place; as व्याकरण + अ = विव्याकरण + अ = वैव्याकरणः; स्वन्ध + अ = सुवन्ध + अ = सौवन्धः; similarly सौवस्तिक from स्वस्ति; सौवर fr. स्वर, &c.

(e) Before consonantal Tadd. affixes, a final न् is generally rejected; the final न् with the preceding vowel is sometimes dropped before vowel terminations and such as begin with व्; युवन्-युवस्व, राजन्-राजकं, &c.; आत्मन्-आत्म्य-आत्मीय. There are various exceptions to this latter part of the rule; e. g. राजन्व fr. राजन्, &c.

N. B.—Other changes the student will easily note from the instances given.

§ 339. The following is a list of such of the Taddhita affixes as are commonly to be met with.

SECTION I.

MISCELLANEOUS AFFIXES.

अ- is added in the sense of:—(1) 'the son of'; as उपगोः अपर्यं पुमान् औपगवः 'the son of Upagu;' so वासुदेवः from वसुदेव; पर्वतस्य अपर्यं क्ली पार्वती 'the daughter of the mountain,' &c. (2) 'the descendant of'; as उत्सस्य

गोत्रापत्यं पुमान् औत्सः 'a descendant of Utsa;' उत्सस्य गोत्रापत्यं स्त्री औत्सी 'a female descendant of Utsa, (Vide § 310. 312.); (3) 'dyed with;' हरिद्रया रक्तं हरिद्रं वसनं 'a garment dyed with turmeric'; (4) made of;' 'देवदारोर्विकारः देवदारवः 'made of the fir tree;' (5) 'belonging to,' &c.; देवस्य अयं देवः 'belonging to a god;' चर्कराया इदं चार्करं 'of sand;' ऊर्णाया इदं और्णं वस्त्रं 'a woolen garment,' वैष्णः; belonging to the sultry season,' नैशः nocturnal,' सांवत्सरः, 'yearly,' &c.; when added to हेमन्त the final त् is dropped; हेमनः 'autumnal,' (Vide *Sis.* VI. 55, *Ki.* XVII. 12.). हेमन्तः means 'agresable in the autumnal season;' (6) 'lord of'; पृथिव्याः ईश्वरः पार्थिवः 'the lord of the earth;' पञ्चालानां स्वामी पाञ्चालः 'the king of the Panchalas'; ऐक्ष्वाकः* 'the king of the Ikshvāku country;' (7) 'a collection of'; काकानां समूहः काकं; बकानां समूहः बकं 'a flock of cranes;' similarly मावूरं from मवूर 'a peacock,' कापीतं fr. कपोत 'a pigeon;' भिक्षाणां समूहो भैक्षन्; गर्भिणीणां समूहो गर्भिण्यम्, &c. (8) 'knowing or studying;' व्याकरणं अधीति वेद वा वैयाकरणः 'one who studies grammar, a grammarian,' &c. (9) and to form abstract nouns; मुनेः भावः मौनं 'silence,' युवन्-बौवन् 'youth;' सुहृद्-सौहार्दं 'friendship'; पृथोर्भावः पार्थव्यं 'greatness, width.' &c.

अक—forms derivatives with various significations:—(1) उद्भूतः भवः औद्भूतः 'produced from or relating to a camel,' ग्रीष्मे भवः ग्रीष्मकः 'produced in the hot season,' (2) कुलालेन कृतं कौलालकं 'made by a potter,' ब्रह्मणा कृतं ब्राह्मकं 'made

* For the declension of such words Vide § 73. a., b.

by Brāhman'; (3) आरण्यकः 'a forester,' 'a wild man,' (4) राज्ञां योग्यं राजन्यकं 'a place fit for kings to live in'; मानुष्यकं 'a country fit for men to live in'; कुरुषु जातः कौरवकः (also कौरवः^०) 'an inhabitant of Kuru'; युगन्धरेषु जातः यौगन्धरकः (also यौगन्धरः^०) 'inhabiting Yugandhara'; (6) पथि जातं पन्थकं 'grown on a way'; (7) पन्थान् गच्छतीति पथिकः 'a traveller'; (8) पूर्वाह्ने भवः पूर्वाह्निकः 'happening in the forenoon'; similarly अपराह्णकः 'happening in the afternoon'; (9) is added to denote 'enmity'; काकोलूकयोः वैरं काकोलूकिका † 'the antipathy between the crow and the owl'; similarly कुत्सकुशिकिका, &c.; (10) when added to words ending in the Tad, affixes signifying 'the child or the descendant', and to the words उक्षन्, उष्ट्र, उरभ्र 'a ram', राजन्, राजन्व, राजपुत्र, वत्स, मनुष्य and अज, it has the sense of 'a collection of'; उपगूनां समूहः औपगवकम् 'a number of the descendants of Upagū'; औक्षकं 'a herd of cattle'; राजकं 'a collection of kings,' राजन्यकं 'an assemblage of kshatriyas,' वात्सकं 'a number of calves'; मानुष्यकं भजकं &c.; (11) it is also added to क्रम, पद, शिक्षा and मीमांसा in the sense of 'one who has studied them'; क्रमकः a student who goes through a regular course of study, or one who has studied the *kramā* arrangement of a sacred text, मीमांसक 'a student of the *mīmāṃsā* philosophy'; &c.

* विभाषा कुरुयुगन्धराभ्याम् । Pān. IV. 2. 30.

† Vide supra § 306. a. These are generally fem. There are some exceptions, as देवासुरम् 'the enmity between the gods and the demons,' &c.

'relating to, &c.,' आत्मानमधिकृत्य भवः आध्यात्मिकः 'relating to the Supreme spirit,' 'spiritual'; आधिदैविकः 'relating to or coming from the governing deity,' आधिभौतिकः 'proceeding from the elements,' ऐहलौकिकः 'temporal,' पारलौकिकः &c.—(18) to कृय, विक्रय, कृयविक्रय and वस in the sense of 'living upon' (in these cases no Vrddhi substitute takes place); भुविकः 'one who lives upon selling things; a trader,' विक्रयिकः, वसिकः, 'one who lives upon wages.'—(19) to words denoting musical instruments in the sense of 'playing upon;' &c. सुदंगवादनं शिल्पमस्य मारुगिकः 'one whose profession it is to play on a tabor;' so वैष्णिकः fr. Viṇā; similarly वैष्णविकः; माडुकः or माडुकिकः, शार्दूलिकः, &c.—(20) to पर्व and the remaining words * of that group in the sense of 'walking with the assistance of;' पर्पिकः (पर्पेण चरति इति, येन पीडेन पङ्कजश्चरन्ति स पर्वः Sid. Kau.); अभ्येन चरति अभ्यिकः, रथिकः &c; पथा चरति पथिकः 'a traveller;' this is also added to words denoting inanimate things; वारिपथिकं दारु 'wood carried on by the force of waters;'—(21) to words included in the भस्त्रादि † group in the sense of 'bears or carries by means of' भस्त्रया हरतीति भस्त्रिकः; and optionally, to the word वि-वीवधः वि-वीवधिकः—(22) to कुसीद and दशैकादशन् in the sense of 'lending on interest'; कुसोदिकः 'a usurer;' दशैकादशिकः 'one who lends another ten rupees in order to get back eleven i. e. 'a usurer;' and

* These are अभ, अभन्त्य, रथ, जाल, व्यास, म्यास, and पाद.

† भस्त्रा, भरट, भरण, शीर्षभार, अंसभार, &c.

(23) to आकर्ष; आकर्षेण चरति आकर्षिकः 'magnetic, attractive'.

इन्—(1) Added to पूर्व or words ending in पूर्व and to आह it has the sense of 'done and eaten by' respectively, कृतपूर्वी कटं; आहमनेन भुक्तं आह्वी 'one who has eaten, at a S'ra-ddha;' (2) it is added to a few words, such as खल, कुटुम्ब, &c. in the sense of 'a collection of' with the fem. term. ई added to it; खलानां समूहः खलिनी 'a multitude of thrashing floors or wicked men,' कुटुम्बिनी 'a number of families,' डाकिनी 'a host of female goblins or imps,' षाकिनी, &c.

इमन् (इमनच्)—forms abstract nouns when added to the words पृथु, मृदु, महत्, तनु, पटु, लघु, बह्व, साधु, आद्यु, उरु, गुरु, बहल, खण्ड, दण्ड, अकिंचन, चण्ड, बाल, वरस, होड, पाक, मन्द, स्वादु, ह्रस्व, वीर्य, प्रिय, वृष, ऋजु, क्षिप्र, क्षुद्र, अणु, वृद्ध, वृद्ध, परिवृद्ध, कृश, भृश, वक्र, शीत, उष्ण, जड, बधिर, मधुर, पण्डित, मूर्ख, मूक, स्थिर, and words expressive of colour; before this term these undergo the same changes as before the ईयस् of the comparative and are always mas; as प्रथिमा 'greatness,' न्रदिमा 'softness,' तनिमा 'thinness,' पटिम 'dexterity,' 'sharpness,' &c., बालिमा वरिसिमा, होडिमा, पाकिमा 'childhood'; ह्रसिमा, क्षोदिमा, द्रदिमा, उष्णिमा, ऋशिमा, जडिमा, द्युहिमा, &c.

इय (घ) —this is added to (1) क्षत्र in the sense of 'born of the race of'; क्षत्रियः;—(2) राष्ट्र in the sense of 'relating to'; राष्ट्रियः;—(3) महेन्द्र in the sense of 'an oblation offered to'; महेन्द्रियं हविः;—(4) अग्र; अग्रियः 'foremost'.

इक (ईकक्)—is added to शक्ति and यष्टि in the sense of 'striking

with'; शक्त्या प्रहरतीति शान्तिकः, 'a spearman' (also शो-
न्तिकः), वटीकः 'one who strikes with a stick'.

ईन (ख, खम्) — (1) Added to कुल and words ending in कुल it means 'born of', कुले जातः कुलीनः or कौलीनः 'of a good family,' आढ्यकुलीनः-कौलीनः 'sprung from a noble and rich family'; it is added to—(2) the words पार and अ-
वार separately or taken together in any order in the sense of 'going'; as पारं गानीति पारीणः 'going over to the other bank'; (when used at the end of a compound it means ver-
sed or adept in'; Vide Bhat. II. 46.), अवारीणः 'coming over to this side (of a river, &c.)'; पारावारीणः 'one who goes to both sides or one who crosses the sea'; अवारपारीणः 'crossing a river, &c.-(3) the word ग्राम in the sense of 'rustic' as ग्रामीणः;-(4) the words आत्मन्, विश्वजन and words ending in भोग in the sense of 'beneficial to'; आत्मने हितः आत्मनीनः, विश्वजनीनः; मातृभोगीणः 'fit to be en-
joyed by a mother'; पितृभोगीणः &c.;-(5) नद changed to नू; as नवीनः;—(6) अध्वन् in the sense of 'journeying' अध्वानं गच्छतीति अध्वनीनः a traveller; (7) सर्वाङ्ग and अनु-
पद् in the sense of 'eating' and 'fastened on' respectively; सर्वाङ्गीनः 'eating every kind of food'; °अनुपदं बद्धा अनु-
पदीना (उपानन्) 'a shoe or boot of the length of the foot'; —(8) तिल and माष in the sense of 'a field of'; as तैलीनं 'a sesamum field', माषीणं, &c. and to सप्तपद and द्विविगु substituted for ह्यः + गोशेह; सप्तभिः पदैः अवाप्यते साप्तपदीनं 'formed by walking together seven steps or speaking

seven words'; **झीगोदोहस्य विकारः हैयंगवीनं** * 'fresh butter or ghee (Vide Rag. 1. 45; Bhatti V. 12).

ईय (छ, छप्)—(1) is added in the sense of 'of or belonging to,'
छालायाः अयं छालीयः fr. **छाला**; **मालीयः** fr. **माला**; **पाणि-
 नीयः** 'belonging to the school of Pāṇini'; it is added to—
 (2) **स्वसृ** and **पितृस्वसृ** and **भ्रातृ** in the sense of 'the son
 of' and 'relating to,' respectively; **स्वस्रीयः** 'a sisetr's son';
पैतृस्वस्रीयः, **भ्रात्रीयः** 'fraternal';—(3) **अश्व** in the sense of
 'relating to or a number of,' **आश्वीय** (also **आश्वं**) 'rela-
 ting to horses, a number of horses';—(4) when added to
 the words **स्व**, **जन**, **पर**, **देव**, **राजन्**, **वैष्णु** and **वैज** a **क** is
 inserted; **स्वकीय** 'one's own,' **जनकीय** 'of the people,' **पर-
 कीय**, **राजकीय**, **वैष्णुकीय**, 'of bamboo,' **वैजकीय**.

एण्य—**प्रावृषेण्य** 'produced in or relating to the rainy season,'
 fr. **प्रावृष्**.

एय (डक्, डकम्, डम्)—is chiefly added (1) to words ending in a
 fem. affix meaning 'the child or offspring of; **वैनतेयः**
 'the son of Vinatâ i. e. Garuda'; **भागिनेयः** 'the son of a
 sister'; when added to **कुलटा** meaning 'a poor woman,' **इन**
 is inserted optionally; **कौलटेयः** or **कौलटिनेयः**, when **कु-
 लटा** means 'a harlot' or an 'adulteress,' **एर** is optionally
 substituted for **एय**; **कौलटेयः** or **कौलटेरः** 'the son of an
 adulteress;' it is optionally changed to **एर** when added
 to words denoting 'a female having some kind of defect',
कायेयः—**रः** 'son of a one-eyed woman', **हासेयः**—**रः** 'son of
 a female slave';—(2) to words of two syllables ending in **इ**
 but not formed by the affix **इ (इम्)**, to **मण्डूक** and words

* तच्च हैयंगवीनं यद् झीगोदोहस्यं घृतम् । Amara.

included in the **सुभ्रादि** group*; **आत्रेयः** 'son of Atri', **मण्डूकेयः** 'son of Mánduka', **शौभ्रेयः** 'son of Ś'ubhra' (Name of a sage), **भैत्रेयः** &c;—(४) and to **मातृस्वसृ** and **पितृस्वसृ**, the final **क** being dropped before it; **मातृस्वसेयः**, **पितृस्वसेयः**; (५) added to **नदी** and **कलि** it has various senses; **आग्नेयः** 'son of Agni', 'relating to fire', having Agni for the presiding deity', &c; it is affixed to—(५) **नदी** and other words in the sense of 'produced from, &c'; **नद्याः इदं नद्यां भवं वा नादेयं** 'riverborn,' 'rock-salt'; **माहेयं** fr. **मही** 'produced from the earth', **वाराणसेयः** &c.; (६) **व्रीहि** and **शालि** in the sense of 'a field of,' **वैह्व**, **शालीयं**;—(७) **कुल**, **कुक्षि**, **ग्रीवा**, and words included in the **कच्चादि** group†, with different significations and with a **क** added to it; **कौलेयक** 'a dog', 'pertaining to a noble family'; **कौक्षेयकः** 'a sword'; **ग्रीवेयकः** 'a neck ornament', **कुत्सिताः नवः कचयः तत्र जातः कामेयकः ग्रामेयकः**, 'village-born, rustic', **नागरेयकः** &c; (८) **कोश** in the sense of 'made of', **कौशेयं** 'a silken garment';—(९) **पुरुष** in different senses; **पौरुषेयः** 'man-slaughter', 'human work', 'derived from or incidental to man, composed or propounded by man'; and (१०) **पयिन**, **अतिथि**, **वसति** and **स्वपति** in the sense of 'useful in, good for'; **पथि साधु पायेयं** 'what is useful on the way' i. e. 'provisions for a journey', **अतिथिषु साधुः आतिथेयः** 'attentive to guests, hospitable'; व-

* सुभ्र, पुर, ब्रह्मकृत, रोहिणी, रुक्मिणी, धर्मिणी, विमातृ, विधवा, शुक्र, विश्व, शकुनि, शक्र, बन्धकी, अतिथि, &c.

† कञ्चि, पुष्कर, पुष्कल, कुम्भी, कुण्डिन, ग्राम, &c.

सतौ साधुः वासतेवः hospitable,'-वी रात्रिः; स्वपतेः आगतं स्वापतेव (धनं) wealth, property'; Vide Kir. XIV. 8.

क (कन्)—is affixed (1) to words expressive of countries in the sense of 'born or produced in': मद्रकः 'born or produced in the Madra country';—(2) to पीत in the sense of 'dyed with' पीतकः 'dyed yellow';—(3) in the sense of 'belonging to,' मत्कः स्वत्कः &c:—(4) 'bought for' पञ्चकः 'bought for five rupees';—(5) in the sense of 'acting' शीतकः 'one who is cold' *i. e.* 'slow in action,' 'a dilatory or lazy man;' उष्णकः 'an active man';—(6. 7. 8) to express pity or diminution, or depreciation पुत्रकः 'poor son,' देवदत्तकः 'unhappy Devadatta,' ह्रस्वो वृक्षो वृक्षकः 'a small or stunted tree'; अधकः 'a bad horse, a hack,' शूद्रकः 'a wicked S'udra'; (9) and sometimes with no signification; अविकः *i. e.* आविः 'a ram', मणिकः 'a jewel,' बालिकः 'a young boy'; &c.

कट (कटच्)—is affixed (1) to words denoting names of beasts; in the senses of 'a collection'; अविकटं 'a flock of sheep'; &c. (2) and in various senses to the prepositions सं, प्र, वि, नि and उन्; संकट 'narrow, impassable, crowded', &c.; प्रकट 'manifest'; विकट 'huge, fierce, large', &c.; निकट 'near, close to', &c.; उत्कट 'large, excessive,' powerful', &c.

कटथा—रथकटथा 'a number of chariots'.

कल्प, वैद्य and वैशीय (कल्पप्, वैद्यप्, वैशीयर्)—are added to express 'equality with, little inferiority' to; विदुषः ईषन्मूनः विद्वत्कल्पः—वैद्यः—वैशीयः 'almost learned' कुमारकल्पः, 'nearly equal to Kumara in valour'; कविकल्पः; मृतकल्पः 'nearly dead', &c; these are also added to verbs; पच्यतिकल्पं 'cooks tolerably well'.

चण (चणप्) } are added in the sense of 'reputed or remarkable for'; as विद्यया वित्तः—विद्याचणः 'remarkable or known for one's knowledge'; (Vide Bhatti II. 82.)
 चुञ्चु (चुञ्चुप्)

तन (टप्, टध्रुल्)—is added to adverbs of time in the sense of 'relating or belonging to,' सार्धं भवः सार्यतनः; अद्यतनः, ह्यस्तनः, प्राह्येतनः, दिवातनः, शेषातनः, चिरंतनः, सनातनः;—to प्र; as प्रतनः old;—to the word नव changed to नू; नूतनः।

तर (टरण्)—expresses diminution गोपीतरा 'a small sack,' वत्सतरः 'a young calf,' &c.

तन— is similarly added to चिर, परन्तु 'last year,' परारि 'the year before the last,' प्र and नव; चिरत्नं, परत्नं, परारित्नं, प्रत्नं and नूत्नं.

ता (तल्)—forms abstract nouns; कृतिता, पुंस्ता, समता &c.; added to ग्राम, जन. बन्धु, सहाय, and गज it has the sense of 'a collection of;' ग्रामता, जनता, बन्धुता, &c.

तिथ—बहुतिथ 'manifold.'

त्य—(त्यक्) is added in the sense of 'living in,' belonging to,' &c. to the words दक्षिणा, पश्चान्, पुरस्, अमा, इह, क, ह्यस्, अस्, and indeclinables ending in तस्; दक्षिणात्यः a south-erner, पाश्चात्यः; पौरस्त्यः, an inhabitant of the east; अमात्यः, one who accompanies a king, a minister, इहत्यः, कत्यः, ह्यस्त्यः, ततस्त्यः &c.; also to the preposition नि, नित्यः 'eternal.'

त्यक् (त्यक्त्)—is added to उप and अधि; उपत्यक्ता land at the foot of a mountain, अधित्यक्ता a table-land.

त्र—is affixed to गो only; गवां समूहो गोत्रा f. a herd of kine.'

त्व—forms abstract nouns; गोत्वं.

इष्ट, इयस and मान, ° (इष्टन्, इयसन्, मानन्) are added in the sense of 'measuring as much as;' आनु प्रमाणं अस्य जानुदर्श-इयस—मानं उदकं 'water reaching as far as the knee,' &c.

न and स्त† (नम्, स्तम्)—are added to स्त्री and पुंस respectively in different senses; स्त्रीनः 'womanly,' feminine, suited to women, (n.) womanhood,' &c; पौंसः 'manly,' heroic, fit for a man; (n.) manhood, virility.

पाक्ष— is added as a depreciatory termination; निषक्पाक्षः, 'a bad doctor, a quack;' वैद्याकरणपाक्षः, &c; added to केश it has the sense of 'a collection of,' as केशपाक्षः. (पक्ष and इस्त are also added to केश in the same sense).

मय (मयद्)—§ is added in the sense of (1) 'made of'; मृदः विकारः मृन्मय 'made of earth,' काष्ठमय made of wood,' &c.; and (2) in that of 'profusion or excess'; घृतं प्रचुरं यस्मिन् घृतमयो यज्ञः 'a sacrifice consisting for the most part of clarified butter,' अन्नमयः &c. It is not added to words denoting 'an article of food or a covering.'

व (वक् वत्, वम्, ण्व)—is added to nouns with different meanings (1) गवां समूहो गम्वा f. 'a herd of cattle,' वातानां समूहो वात्वा, so खल्वा, रथ्या (रथानां समूहः) पादवा, धूम्या, a dense mass of smoke, हृण्वा, नडवा, &c. (2) सभायां साधुः सम्बः a 'courtier,' (3) सतीर्थ्याः 'disciples of the same preceptor,' सोदर्यः, समानोदर्यः 'a uterine brother;' (4) forms abstract nouns राज्यं, सैनापत्यं, पौरोहित्यं, सारथ्यं, आस्तिक्यं, &c; it is added to—(5)

* प्रमाणे इयसज्जन्ममात्रचः | Pān. V. 2 37.

† स्त्रीपुंसाभ्यां नष्टज्जो भवनात् | Pān. VI. 1. 87.

§ मयद् व. एतयोर्भाषा २. ११३ ५० दनयोः | Pān. IV. 8. 143.

the words राजन् and मनु in the sense of 'born of the race of,' राजन्यः 'a man of the Kshatriya class,' मनो-जातः मनुष्यः (in this case ए is inserted) 'a man;'—(6) श्वशुर in the sense of 'the son of'; श्वाद्युष्यः; (7) कुलः कुल्य- 'of noble descent;'—(8) वायु, ऋतु, पितृ, and उषस् in the sense of having any of these for one's presiding or tutelary deity, ' &c; वायुः देवता अस्व वायव्यं अस्त्रं 'a missile having Vāyu for its presiding deity, ऋतव्याः worshipping the Seasons (as divinities),' पितृ 'sacred to the manes, offered to the manes;; उषस्वः 'sacred to the Dawn;'—(2) इण्ड and words included under the इण्डादि group in the sense of 'deserving or meriting;' इण्डयः 'deserving punishment,' वध्यः 'fit to be killed.' अर्च्यः 'deserving worship;' &c. In the derivatives given hereafter य should be considered as added in the sense attached to each word;—स्तेयं 'theft' from स्तेनः; उरस्यः 'born of the breast' (also औरसः fr. उरस् + अ) fr. उरस्; इन्त्यं 'wholesome to the teeth' (in this sense it is added to words denoting the limbs of the body; as कण्ठय 'good for the neck,' &c.); द्युनं-द्युन्यं 'fit for a dog' fr. श्वन्; नभ्यं 'fit for being the central part of a wheel' fr. नाभि 'the nave of a wheel;' नस्य 'fit for the nose' from नासिका; रथ्य 'drawing a chariot, a horse,' युग्य 'harnessed to the yoke, a bull,' वयस्य 'of equal age, a friend;' तुल्य 'what is weighed in a balance and found equal,' hence 'equal,' fr. तुला; न्याय्यं (न्यायादनपेतं) 'just;' पथ्यं (पथि साधु) 'wholesome;' हृद्यं (हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वात्) 'agreeable to the heart,' धन्यः (धनं लब्ध्वा) obtaining wealth, धर्म्यं (धर्मादनपेतं लब्धं वा) 'con-

sistent with *dharma*,' or 'obtained justly;,' जन्य 'talk of the people,' वक्ष्य 'capable of being controlled, obedient,' &c. द्रव्य (द्रोक्कारः) 'wooden or of a tree'; मूल्यं (मूलेना-
नाम्बं P. IV. 4. 49.) 'price'; &c. यशस्कः (यशसा जुतः) 'glorious, leading to glory'; (नाव्यं नावा तार्यं) 'fit to be crossed over in a boat'; धुक् (धुरं वहतीति) 'a horse or bullock yoked to the pole of a carriage'; गव्यं (गवे हितं) 'proper or fit for a cow, got from a cow'; &c.

इ—(1) is added to कुटी, क्षमी and छुण्ड, as a diminutive term; कृत्वा कुटी कुटीर *m, n.* 'a small hut,' क्षमीरः 'a small s'ami tree,' छुण्डारः 'the trunk of a young elephant.'

शंकट and शाल—are affixed to वि in the sense of 'largeness,' विशंकट 'great, large'; विशाल 'extensive,' 'spacious,' &c.

§ 840. The मत्वर्थीय affixes or affixes expressive of possession, have the following additional senses:—भूमन् or 'greatness, eminence,' निन्दा or 'depreciation,' प्रशंसा or 'praise,' नित्ययोग or 'constant connection,' अतिशायन or 'excess over,' सम्बन्ध or 'being in connection with,' and अस्तिविवक्षा or to express the meaning of 'possession.*' The instances in order are—यवमान्, ककुदार्वतिनी कन्धा, रूपवान्, क्षीरिणो वृक्षाः, उदरिणी कन्या, दण्डी.

SECTION II.

AFFIXES SHOWING POSSESSION (मत्वर्थीय).

अ (अच्)—is affixed to words included in the अर्शआदि group†;

* भूमनिन्दाप्रशंसासु नित्ययोगेतिशायने ।

सम्बन्धेस्तिविवक्षायां भवन्ति मनुवादयः ॥ (Sid. Kau.).

† अर्शस्, उरस्, तुन्द, चतुर, पलित, जटा, घटा, अघ, कर्दम, अम्ल, लवण, and words expressive of the deformed limbs of the body and of colour.

अर्धसः 'suffering from piles'; जटा अस्वास्तीति जटः 'having matted hair'; उरसः 'having a prominent breast.'

आट and आल—are attached to वाच् in the sense of 'speaking much or speaking badly; वाचाटः or वाचालः a prattler, a garrulous or talkative person.

आलु—हृदयालुः 'one who possesses a heart' i. e. 'a kind-hearted man'; this is added to क्षीत, उष्ण and क्षुद्र in the sense of 'not capable of enduring'; क्षीतं न सहते क्षीतालुः 'unable to endure cold'; similarly उष्णालुः, क्षुद्रालुः (क्षुद्रं बुरोडाद्यः तं न सहते । क्षुद्रं दुःखं इति माधवः S. K.).

इत—is affixed to तारका and other words* in the sense of 'that is obtained or possessed by'; तारका अस्य संजाताः तारकितं नमः 'the sky studded with stars'; फलानि अस्य संजातानि असौ फलितः वृक्षः; similarly, पुष्पित, सुखित, दुःखित, &c.

इन and इक (इनि, इन्)—are added to words ending in अ, and to the words of the व्रीह्यादि group†; इण्डः अस्वास्तीति इण्डिन्

* तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् । Pân. V. 2. 36. The following are some of the words of the तारकादि group:—पुष्प, मञ्जरी, कजीव, क्षण, सूत्र, प्रचार, विचार, कुड्मल, मुकुल, कण्ठक, मुसल, कुसुम, कुतूहल, स्तम्भक, किसलय, पञ्चव, खण्ड, वेग, निश, मुश, बुभुक्षा, धेनुष्या, पिपासा, भ्रष्टा, अध, पुलक, अङ्गारक, शोह, दोह, सुख, दुःख, उत्कण्ठा, भर, व्याधि, वर्मेन्, व्रण, गौरव, शास्त्र, तरङ्ग, तिलक, चन्द्रक, अधक, गर्व, मुकुर, उत्कर्ष, हर्ष, रण, कुवलय, सीमन्त, ज्वर, गर, रोमाञ्च, पण्डा, कोरक, स्थपुट, फल, शङ्कर, अकुर, बकुल, शैवल, भक्ष, कलंक, कर्दम, कन्दल, मूर्छा, हस्तक, प्रस्तक, प्रतिबिम्ब, प्रत्यय and दीक्षा.

† अत इनिठनौ । Pân. V. 2. 115. The words belonging to this group are:—व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अष्ठका, पताका, चर्मन्, कर्मन्, वर्मेन्, दंष्ट्रा, संज्ञा, वडवा, कुमारी, नौ, वीणा, बलाका, and words ending in शीर्ष.

or दण्डक 'one who has a staff,' धनिन्, सुखिन्, दुःखिन् &c.; व्रीहिन्, व्रीहिक; मायिन्, मायिक; शालिन्, मालिन्, &c.; when added to वात and अतिसार a क is prefixed to it; वातकिन्, 'suffering from gout, rheumatic; अतिसारकिन्, 'one suffering from diarrhoea'; it is added to पुष्कर* and other words when the place is meant; पुष्करिणी 'the place where lotuses grow;' hence 'a tank or a lake,' similarly कुमुदिनी, पद्मिनी, &c; it is also added to अर्थ and words ending in अर्थ; अर्थिन् one having some object in view, धान्यार्थिन् &c; and to वर्ण; वर्णिन् 'an ascetic.'

इन—is affixed to फल, बर्ह and मल; फलिन्: 'bearing fruit, fruitful,' बर्हिण: 'a peacock;' मलिन् 'dusky'.

हल—is added to तुन्द, उदर, पिचण्ड, यव, व्रीहि, and प्रज्ञा optionally; to पिच्छ, उरस्, ध्रुवक, वर्ण, उषक and पङ्क necessarily; to सिकता, शर्करा and केन optionally; तुन्दिल 'having a protuberant belly, corpulent,' उदरिल, पिचण्डिल, (have the same sense); प्रज्ञिल 'intelligent;' पिच्छिल 'slimy, slippery;' उरसिल 'having a broad chest;' पङ्किले muddy,' सिकतिल 'sandy,' शर्करिल; केनिल, &c.

उर—इन्दुर 'having projecting teeth,' hence also rugged,' &c.

उल—is added to बल and वात in the sense of 'not enduring'; as बलूल: 'not able to face the army of the enemy,' 'one who cannot withstand the strength of another'; वातूल 'one that

* पुष्कर, पद्म, उत्पल, तमाल, कुमुद, नड, कपित्थ, त्रिस, मृगाल कर्दम, शालूक, विगर्ह, करीष, शिरीष, प्रवाह, हिरण्य, कैरव, कलोल, तट, तरङ्ग, पङ्कज, सरोज, राजीव, नालिक, सरोरुह, पुटक, अरविन्द, अम्भोज, अञ्ज, कमल and पयस्.

15 S. G.

cannot bear the wind'. When added to वात it has also the sense of 'a collection,' वातुलः 'a hurricane.'

ग्निम्—This is added to the word वाच् in a good sense as आट or आल is added in a bad sense; वाग्निम् 'eloquent, an orator.'

मत्(कनुप्)—is added to कुमुद, नड and वेतस; कुमुदम् 'a place abounding in lotuses,' वडुत् 'abounding in the nada grass,' वेतसवत् 'abounding in canes.'

मत् (मनुप्) is the general term. expressing possession; * it is added in the sense of 'it has that or that is in it'; e. g. गावोऽस्वास्मिन्वा सन्तीति गोमान् 'possessing cows,' &c. It is specially added to the words रस, रूप, वर्ण, गन्ध, स्पर्शः श्रेष्ठ, शब्द and स्व; रसवान्, रूपवान्, &c; रववान्.

§ 341. (a) The म् of the termination मत् is changed to व् when affixed to words ending in म् or भ् short or long, or having either for their penultimate †; किंवन् from किम्, विद्यावत्, लक्ष्मीवत्, यशस्वत्, भास्वत्, &c.; ‡ राजन्. + वत् = राजन्वत्; as राजन्वान् देशः 'a country having a good or just king;' (Cf. Rag. VI. 22.) = राजवत्; as राजवान् देशः 'a country governed by a king'; उदक् + वत् = उदक्वत् m. 'the sea', = उदक्वत्; as उदक्वान् (षट्) 'a jar containing water.'

Exceptions:—म is not changed to व् in the case of the words वक् हस्मि, ऊर्नि, भूमि, कृमि, कुम्भा, वशा, द्राक्षा, भ्रजि, व्रजि, ध्वजि, मजि, हरित्, ककुद्, गरुत्, मरुत्, इक्षु, दु and मधु; as यवमान्, ऊर्निमान्, &c.

* तदस्यास्त्यस्मिन्नि मनुप् । रसादिभ्यश्च । Pân. V. 2. 94. 95.

† मातुप भायाश्च मतोर्त्रोऽयवादिभ्यः । Pân. VIII. 2. 9.

‡ राजन्वासौराज्ये । Pân. VIII. 2. 14. राजवानन्यत्र । Sid. Kau.

(b) * मत् also becomes वत् when added to words ending in any of the first four letters of a class; विद्युद्धान्, तडित्स्वान्. m. possessing lightning' i. e. 'a cloud,' &c. The त् of विद्युत् &c. is not changed to ह् as it is not at the end of a पद.

(c) and when the whole expresses a संज्ञा (a name); अहीवती. सुनीवती &c.

§ 342. When added to words denoting qualities मत् is dropped †; e. g. शुक्लो शुभोऽस्यास्तीति शुक्लः पदः a white (i. e. possessed of the white colour) garment, so कृष्णः &c.

व (वप्)—is added to रूप in the sense of 'a stamped coin, or beautiful'; हिम्य 'possessing snow, snowy,' गुण्यः 'possessing merits.'

सुख— is added to ऊर्णा, शुभं, अहं, and सं; ऊर्णासुः 'woolen' शुभंसुः 'possessing bliss, fortunate'; अहंसुः 'proud'; संसु 'happy.'

र— is added to पाण्डु, मधु, सुषि, उष, नग, मुष्क, पांडु, ख, सुख and कुञ्ज; पाण्डुर 'possessing paleness i. e. 'pale;' मधुर 'sweet,' &c.

ल (लप्)—अंसलः 'having muscular shoulders' i. e. 'strong,' वत्सल 'compassionate,' फेनल 'foamy'; it is also added to words ending in आ and denoting a limb of the body of an animal, चूडाल; 'having a crest.'

व—केशवः 'having beautiful and luxuriant hair,' also (कशिन, केशिक, केशवत् in this sense); मणिवः 'a kind of serpent,' हिरण्यवः 'one of the nine treasures of Kubera'; अर्णव+व= अर्णवः 'the sea.'

* शयः | संज्ञायाम् | Pān. VIII. 2. 10, 11.

† गुणवचनेभ्यो मतुबो लुगिष्टः | Vārt.

वल (वलच्)—इन्तावलः 'an elephant'; शिखावलः 'a peacock'; रज-
स्वला, कृषीवलः 'a husbandman,' आमुतीवलः 'a sacri-
ficial priest' 'a distiller of spirit'; परिषदलः 'a king;'
and ऊर्जस्वलः 'powerful.'

विन्—*is added to माया, मेधा, सज्ज् and words ending in स्, मायाविन्*
'a magician' &c., मेधाविन् 'talented,' सज्जिन् 'possessing
a garland,' तेजस्विन् 'lustrous,' &c.; आमय + विन् = आमय-
विन् 'diseased.'

श—लोमशः 'hairy,' 'a monkey'; रोमशः; कपिशः 'tawny.'

N. B.—† These affixes are prohibited after Karmadhāraya
compounds.

SECTION III.

AFFIXES FORMING ADVERBS.

अक (अकच्)—*is inserted before the final vowel of indeclinables*
without any change of meaning; उच्चैः-उच्चकैः; नीचैः-नीचकैः

एन—*is added to nouns indicating 'a direction' in the sense of 'not*
far from'; पूर्वैण ग्रामे 'to the east of the village not far
from it'; अपरेण ग्रामे, &c.

तस् (तसि)—*has the sense of the Ablative; आदितः 'from the be-*
ginning,' मध्यतः, स्वरतः, वर्णतः &c.; sometimes this is
added in the sense of the Gen.; as देवा अर्जुनतोभवन् 'the
gods declared themselves on the side of Arjuna'; (तसित्)
—परितः 'on all sides'; अभितः 'on both sides.'

* अस्मायामेधास्त्रजो विनिः । Pân. V. 2. 121.

† न कर्मधारयान्त्वर्थीयः ।

ना—विना 'without,' नाना 'in various ways,' &c.

वच्—* is affixed in the sense of 'equally with' or (2) 'like to' when the equality or likeness refers to an action; ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते ; but पुत्रेण तुल्यः स्थूलः and not पुत्रवत् स्थूलः; similarly क्षत्रियवत्; मथुरायामिव मथुरावत् सुप्ते प्राकारः चैत्रस्य इव चैत्रवत् (चैत्रस्य गावः).

अस्—अल्पश्च: 'little by little'; बहुश्च: &c.

इच्च—is added to nouns or indeclinables to express that a person or a thing, not being like what is denoted by the base to which it is added, becomes or is made like it.

† Before this the ending अ or आ is changed to इ but not that of indeclinables; इ or उ is lengthened and च् changed to री; final न् and the ending consonant of अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस्, and रजस् are dropped and then the preceding rules are applied to the penultimate vowel. After this the termination is dropped and the verbal or other forms of कृ, भू and अस् are added to the base regarded as a preposition; अकृष्णः कृष्णः सम्पद्यते तं करोति (कृष्ण + च्चि = कृष्णी + च्चि = कृष्णी + करोति) कृष्णीकरोति; न ब्रह्मा अब्रह्मा अब्रह्मन् ब्रह्मा सम्पद्यते ब्रह्मीभवति; similarly सङ्गीतस्यान्; दीयाभूतमहः 'the day is changed into the night', दिवाभूता रात्रिः 'the night has become like the

* तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः । तत्र तस्येव । तदहम् । Pān. V. 1. 115-117. कृत्रस्तियोगे सम्पद्यकर्तरि चिः । Pān. V. 4-50. अप्रततद्भाव इति वक्तव्यम् । Vārt.

† अस्य च्चौ । Pān. VII. 4. 32. अवर्गस्य ईत्स्यान् च्चौ । Sid. Kau. अव्ययस्य च्चाकीर्त्वं नेति वाच्यम् । Vārt. च्चौ च । Pān. VII. 4. 26. अहर्मन्ध-कुधेतोरहोरजसां लोपश्च । Pān. V. 4. 51.

day;' द्युचीभवति, पटूस्यात्, मात्रीभवति, मात्रीकरोति, &c. अकूकरोति, उम्मनीस्यात्, उच्चभूकरोति, विचेतीकरोति, विरजीकरोति, &c.

आ—is affixed like च्चि to (1) दुःखं when the meaning is 'troubling one who ought not to be troubled'; दुःखाकरोति स्वाभिनम् ; —(2) सुखं and प्रियं in the sense of 'pleasing one who ought to be pleased,' &c; सुखाकरोति, प्रियाकरोति गुरुः. (अनुकूलाचरणेन आनन्दयति Sid. Kau.);—(3) शूल, शूलाकरोति मांसम् *i. e.* 'roasts it';—(4) सख्य; सखाकरोति भाण्डं वणिक् *i. e.* 'settles its price';—(5) and onomatopoeic words not followed by इति and containing more than one vowel, the words being reduplicated; पटत्—पटपटाकरोति 'utters the words पटत्, पटत्'.

सान्—is optionally affixed like च्चि but when the change meant is complete *; (कृत्स्नं शस्त्रं अग्निः सम्पद्यते) अग्निसाङ्गवति 'is completely changed to fire;' (also अग्नीभवति;) भस्मसात्करोति 'completely reduces to ashes;' in the case of this affix the forms of पद् with सम् are also added; अग्निसात्सम्पद्यते अग्निसाङ्गवति शस्त्रम्, जलसात्सम्पद्यते, जलीभवति लवणम्; सान् also conveys the sense of 'making over or delivering something to another' &c.; राजसात्सम्पद्यते, राजसात्करोति; सान् and वा are similarly added when something is to be given to another; विप्रचाकरोति, विप्रचासम्पद्यते.

N. B. The derivatives formed by means of the affix सान् do not share the properties of prepositions; the verbal indecl. therefore from अग्निसान्करोति is अग्निसात्कृत्वा and not—कृत्य.

* विभाषा साति कान्ठ्ये | Pân. V. 4. 52.

ADVERBS OF TIME IRREGULARLY FORMED FROM NOUNS:—

समाने अहनि सद्यः 'the same day'; पूर्वस्मिन्वत्सरे परन्तु 'last year'; पूर्वतरे वत्सरे परारि 'the year before the last'; अस्मिन्संवत्सरे एषमः 'this year'; परस्मिन्नहनि परेष्यदि 'the other day', अस्मिन्नहनि अद्य 'to-day'; पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वद्युः 'yesterday'; अन्वस्मिन्नहनि अन्वद्युः 'the other or following day'; उभयोरह्नी; उभयेद्यः 'both the day.'

CHAPTER VIII.

GENDER.

§ 343. No definite rules can be laid down for the determination of the gender of words in Sanskrit. It can best be studied from the dictionary or from usage. The following hints, however, may be useful to the student in the majority of cases.

1. MASCULINE WORDS.

§ 344. Verbal derivatives formed by the affixes अ and न, and ह added to the roots क्ष and धा; *e. g.* पाकः, रबागः, करः, गरः any beverage or drink, poison, गोचरः scope, range, व्रतः, विघ्नः, आधिः mental pain or anguish, निधिः, a treasure, &c.

Exceptions:—वाय्वा fem. and भव, लिङ्ग, and भग all neu.

§ 345. Words ending in उ and those having क्, द्, ण्, थ्, न्, म्, न्, य्, र्, or स्, for their penultimate; as प्रभुः, भानुः, इक्षुः, स्तवकः, a bunch of flowers &c., घटः, पाषाणः, शोथः 'a swelling', केनः, शीपः, स्तम्भः, सोमः, समवः, क्षुरः, 'a razor', अङ्गुरः वृषः, वायसः &c.

Exceptions: = Words ending in

- (a) उ-धेनु, रज्जु (except when it ends a compound, in which case it is both mas. and fem.) कुह-ह 'the last day of a lunar month on which the moon is invisible,' सरसु 'name

of a river,' तनु, करेणु and प्रियंगु 'a kind of creeper', which are all fem.; इमंभु, जानु, वज्र 'wealth', अभु, जलु 'lac,' त्रपु 'tin or lead', तालु, शरु, मधु, 'honey,' स्वादु 'relish' वस्तु and मस्तु 'sour cream,' which are all neuter.

- (b) क—चिबुक 'the chin,' प्रातिपदिक, अंशुक, a garment, उल्बुक 'a fire brand'.
- (c) ट and ण—किरीट, मुकुट, ललाट, शृङ्गाट 'a place where four roads meet;,' कण, लवण, पर्ण, उष्ण.
- (d) थ and न—काष्ठ, पृष्ठ, रिक्त 'property left at death,' उक्त 'a hymn of the Samaveda,' 'a kind of sacrifice,' जघन, अजिन 'the hairy skin of a black antelope,' तुहिन 'snow,' कानन, विपिन, वन, वृजिन 'sin,' वेतन, शासन, सोपान, a flight of steps, मिथुन, इमद्यान, रत्न, चिह्न.
- (e) प, भ, म—पाप 'sin,' रूप, शिल्प, पुष्प, शृष्प 'tender grass,' अन्तरीप 'an island,' कुङ्कुम 'saffron,' रुक्म gold, iron, सिध्म 'a leprous spot,' युध्म 'a battle' इध्म, गुल्म, (generally mas.) अध्यात्म, knowledge of the soul,
- (f) थ and र—हृद्य, इन्द्रिय, उत्तरीय 'an upper garment,' शार, अश्र, तक्र, वक्त्र, वप्र 'lead,' छिद्र, नीर, कृच्छ्र, रन्ध्र, श्वन्न, अन्न, तिमिर, विविन्न, केयूर, उदर, शरीर, कन्दर, 'dry ginger,' पञ्जर 'a cage,' जडर, अजिर 'a courtyard,' वैर, चत्वर, पुष्कर, गम्हर, कुहर a cave, कुटीर 'a hut' (m. also), कुलीर 'a crab,' काशमीर 'name of a country'; अम्बर, शिशिर, तन्त्र, a loom, the ritual &c., यन्न, क्षन्न, क्षेत्र, मित्र, कलत्र, चित्र, सूत्र, नेत्र, गोत्र a family, अङ्गुलित्र a finger-armour, शस्त्र, शास्त्र, वस्त्र, पत्र, पात्र, शुक्र.
- (g) ष and स्—ऋजीष 'a frying pan,' अम्बरीष 'a frying pan,' पीयूष 'पुरीष, किल्मिष, 'sin,' guilt,' कल्मष 'sin, stain,'

(sometimes mas.), बिस, बुस 'chaff,' साहस,
which are all neuter.

§ 346. The words देव, दैत्य, मनुष्य, पर्वत, समुद्र, स्वर्ग, मेघ, किरण, दिवस, अस्ति, शर, यज्ञ, आत्मा, नख (also neu.) केश, दन्त, कण्ठ, गल, स्तन, भुज, गुल्फ, and their synonyms, and words expressive of the measures of corn &c., such as कुडव &c.

Exceptions—द्यौ fem., दिव् fem. खारी fem. मानिका fem. 'a kind of weight,' त्रिविष्टप neu., दिन neu.; अहन् neu.; and अभ्र neu.

§ 347. The words दारा: 'a wife,' अक्षता: 'uninjured rice,' लाजा: 'fried rice,' असव: 'life (the vital airs in the body);' and गृहा: 'a house,' which are always used in the plural.

§ 348. The words नाडीत्रण 'sinus, a kind of ulcer,' अपाङ्गः, the corner of the eye, जनपद, मरुत्, गरुत्, 'a wing,' ऋषि, राशि, मन्थि, कृमि, ध्यान, वलि, मौलि, रवि, कपि, मुनि, ध्वज, गज, मुञ्ज 'a kind of grass (of which the girdle of a Brāhmana ought to be made)' पुञ्ज, हस्त, कुन्त, 'a spear' अन्त, व्रात 'a collection,' वात, दूत, धूर्त, सूत, चूत, 'the mango tree,' मुहूर्त, षण्ड 'a eunuch,' करण्ड, मुण्ड 'name of a demon,' पात्यण्ड a heretic, शिखण्ड a lock of hair, a peacock's tail, वंश, अंश, पुरोडाश 'a kind of sacrificial offering', न्हद, कन्द, कुन्द name of Vishṇu, a kind of flower (also neu. in this sense, sometimes), विशेष, बुद्ध, शब्द, अर्व, पथिन्, मथिन् 'a churning handle,' ऋभुक्षिन् name of Indra, स्तम्ब, नितम्ब, पूग 'a multitude, the betel-nut tree,' पल्लव, कफ, रेफ, कटाह 'a large frying pan,' &c, मठ, मणि, तरङ्ग, तुरङ्ग, गन्ध, स्कन्ध, सुदङ्ग, सङ्ग, पुंख, the butt-end of an arrow to which the feathers are attached, अतिथि, रुक्षि and अञ्जलि.

II. FEMININE WORDS.

§ 349. Verbal derivatives formed by the terminations अनि, नि, नि, ति, ई and ऊ; as अचनिः; भूनिः, ग्लानिः, गतिः, चमूः, लक्ष्मीः; &c.

Exceptions:—बह्वि, अभि, and घृणि all mas.

§ 350. (a) All the numerals from 20-99, monosyllabic words in ई and such as are formed by the affix ता; विद्यातिः श्रीः; तनुता, &c.

(b) The synonyms of भूमि, सरिन्, तता and वनिता and these words themselves.

Exceptions:—सीतस् and वादस् both meaning a 'river.'

351. The words भा, सृज् 'a sacrificial ladle,' सज्, विक्, उष्णिष्, 'a Vedic metre,' उपानह्, प्रावृष्, विप्रुष् 'a drop,' इष्, त्विष्, तृष्, नाडि, रुचि, वीचि, नालि 'a tubular vessel of the body, a hollow lotus stalk,' किकि 'a kind of bird,' केलि, छवि, रात्रि, शृङ्गुलि 'the orifice of the ear, a kind of cake,' राजि, कुटि 'a cottage,' वर्ति, मुकुटि, मुटि 'a moment,' बलि, पंक्ति, र्वि-र्वी, वैदि-वी, खनि-नी 'a mine (of jewels &c.)', शानि-नी 'a kind of cucumber,' अग्नि-श्री 'the edge of a sword,' कुवि-पी, ओषधि-धी, कटि-टी, अङ्गुलि-ली, प्रतिपद्, आपद्, विपद्, सम्पद्, चरद्, संसरद्, परिषद्, उषस्, संविद् 'knowledge, consciousness,' शुध्, समिध्, आशिष्, धुर, पुर, गिर्, द्वार्, त्वच्, बन्नागू 'water gruel,' नौ, स्किच् 'buttocks,' शुक्लि, खारी, तारा, धारा, ज्योत्स्ना, शलाका and काष्ठा 'a limit or boundary'.

§ 352. अर्, सुमनस् when it means 'a flower,' समा a year, सिकता, वर्षा and अप्सरस् which are always used in the plural.*

* अश्वमनस्समासिकतावर्षाणां बहुत्वं च । Cf. however Sid. Kau. बहुः बहु प्राधिकम् । एकानि सिकता तैलदानेऽसमर्थेति अथैवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् । समां समां विश्रयते इत्यत्र समायां समायामिति भाष्याच्च । &c.

III. NEUTER WORDS.

§ 353. Words ending in the kṛt affixes अन and त्त and the taddhita affixes स्व, य, एव, अक, and ईय; गमनं, हसनं, गीतं; शुद्धत्वं, भावत्वं, स्तेयं (स्तेनस्य भावः), सख्यं कापेयं (कपेर्भावः) 'the monkey species,' आधिपत्यं, और्द्धं (उर्द्धस्य भावः), द्वैहायनं 'a period of two years,' पैतापुत्रकं; &c.

§ 354. Words ending in इस् and उस्; in मन् and अस् and having two vowels in them; in न्न and such as have ल for their penultimate; सर्पिस् 'liquid ghee', ज्योतिस्, धनुष्, चर्मन्, वर्मन्, 'an armour,' यज्ञस्, मनस्, पत्रम्, छत्रम्, &c.

Exceptions:—

(a) छदिस् fem. 'the roof of a carriage or house' and सन्निन् fem. 'a boundary'.

(b) भृञ्, अभिञ् [न मित्रमभिञ्चन्], छात्र 'pupil', पुञ्, मन्त्र, वृञ् 'name of a demon,' and उह्र् all mas; यात्रा, मात्रा, भस्त्रा 'a smith's bellows,' ब्रह्मा, वस्त्रा 'a leather strap,' all fem.

(c) and सुल, उपल, ताल, कुसूल 'a granary or store house for corn', तरल 'the middle gem of a necklace', कम्बल, देवल 'a Brāhmaṇa who attends on an idol,' and वृषल which are all mas.

§ 355. Words denoting fruits, and all numerals from द्वा up-wards, except शकु mas. and कोटि fem., आन्नं, आमलकं, &c, शतं, सहस्रं &c.

§ 356. The words मुख, नयन, लोह, धन, मांस, रुधिर, कार्मुक 'a bow,' &c., विवर, जल, हल, धन, बल, भज, कुडुम, शुल्ब 'copper,' पत्तन, रण and their synonyms.

Exceptions:—सरि 'a plough', अर्थ 'wealth', ओदन 'cooked rice', आहव 'a battle'; संग्राम 'a battle,' all mas. and आजि 'war,' and अटवि 'a forest,' both fem.

§ 357. वियत्, जगत्, पृषत् 'a drop of water' (generally used in the plural), शकुत्, बकुत् 'the liver', उदधित् 'buttermilk,' नवनीत्, अनृत, अमृत, निमित्त, चित्त, पित्त, व्रत, रजत, 'silver,' वृत्त, पलित 'the grey-ness of hair brought on by old age,' आइ, पीड, कुण्ड, अङ्ग, अङ्गद, वधि, सकिय 'the thigh,' आज्य, आस्पद, कण्व 'sin', बीज, धान्य, सस्य, रूप्य silver, a stamped coin, कुप्य, 'a baser metal,' पण्य, धिण्य, a place', हव्य 'an offering offered to the god' (opposed to the following), कव्य 'an oblation offered to deceased ancestors,' (opposed to the preceding), कान्य, सत्य, अपत्य, मूल्य, शिल्प mechanical art, शिक्य 'a loop or sling made of strings', कुड्य 'a wall', मय, हर्म्य, मुर्य, सैन्य, ईद, दुःख, बडिष्य a fish-hook, पिच्छ, कुटुम्ब, वर saffron' शर 'water,' and अक्ष 'an organ of sense.'

IV. WORDS MASCULINE AND FEMININE.

§ 358. गो, मणि, यष्टि, मुष्टि, पाटलि 'a trumpet sounder', बस्ति 'the pelvis,' शात्मलि, मसि 'ink, a kind of black powder,' मरीचि, मृत्यु, सिन्धु, कर्कन्धु, क्रिष्णु 'a measure measuring one hand in length', कण्डु, रेणु, रज्जु (when at the end of a comp.), दुंदुभि, नाभि, इधुधि, इधु, बाहु, अशनि, अरणि, भरणि, दृति, 'a leather strap,' श्रोणि, योनि, and ऊर्मी.

V. WORDS MASCULINE AND NEUTER.

§ 359. घृत, भूत, मुस्त, 'a kind of grass', (also मुस्ता), श्वेलित 'play, joke, tremour', ऐरावत, पुस्त, 'a wooden or earthen doll', वुस्त 'roasted meat', लोहित 'blood' गृङ्ग, अव 'sin,' निशाय, उद्यम, शल्य, व्रज 'the name of Gokula,' कुञ्ज, कुय, कूर्च, 'a peacock's feather, the beard', &c., कवच, दर्प, अर्न 'a kind of eye disease', र्म, पुच्छ, कबन्ध, औषध, आयुध, अन्त, वण्ड, मण्ड, 'the scum of boiled rice,' खण्ड, शव, सैन्धव, पार्थ, आकाश, कुश, काश, अङ्गुश, कुलिश, गृह, मेह, बर्ह, 'a peacock's feather', देह, पद्, पटह, अष्टापद्, 'gold', अम्युद, दैव, ककुद,

मधु, 'name of an aquatic bird', मधु, सीधु, शीधु, सानु, कमण्डलु, सक्तु
 'the flour of barley first fried and then ground' (used in the pl.),
 शालूक 'the root of the water lily,' कण्टक, अनीक, सरक, 'spiritu-
 ous liquor,' also 'the act of drinking liquor' (Vide. Si. XV. 80),
 मोदक, चषक, 'a drinking cup,' मस्तक, पुस्तक, तटाक, निष्क, ह्यष्क,
 बर्चस्क 'lustre, vigour', पिनाक 'a bow, the bow of Shiva,' भाण्डक,
 पिण्डक 'incense', &c., पुलाक 'a lump of boiled rice', वट, लोष्ठ, कुट,
 पट, कपट, कपाट, कर्पट 'a rage', नट 'a kind of plant', कीट, कट, रण,
 तोरण, कार्षापण, 'a particular coin', स्वर्ण, सुवर्ण, व्रण, चरण, वृषण,
 निषाण, तृण, तीर्थ, (n.) 'a holy place'; 'a descent into water, the
 stairs of a landing place' &c., (m.) a respectable person', (generally
 used as an affix, as भारतीतीर्थ, &c.); प्रोथ 'the nose or nostrils
 of a horse', यूथ, गूथ, मान, यान, अभिधान, नलिन, पुलिन, उद्यान, दयन,
 आसन, स्थान, चंदन, आलान 'the tie-post or the tie-chain of an
 elephant,' समान *m.* a friend; *n.* a letter having the same organ
 of utterance. भवन, वसन, संभावन, वितान, a canopy, विमान शूर्प,
 a winnowing basket, कुतप,* 'the eighth muhūrta of the day,'
 (mostly mas.) 'a musical instrument'; कुणप 'a corpse,' हृपि, विटप,
 उडुप, a small boat or the moon; तल्प, a bed, जृम्भ 'yawning,' विन,
 समान, दाडिम *m.* the pomegranate tree; *n.* its fruit; कुसुम, आश्रम,
 क्षेम, सौम, होम, उदाम (*m.*) 'Varuna,' गोमक, कषाय astringent flavour
 or taste, मलय, अन्वय, अत्यय, किसलय, चक्र, वप्र, वज्र, सीर, वार,
n. a vessel for holding liquor, a mass of water; पार, क्षीर, तोमर 'an
 iron club, a javelin,' भृङ्गार, 'a kind of vessel' (mas. झारी), मन्दार,
 उशीर, a kind of fragrant grass,' (mas. बाळा), तिमिर *m. n.* darkness,
 blindness, iron-rust; शिशिर, कन्दर, दूष, करीष 'dry cowdung,' निष,

* अहो मुहूर्ता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा ।
 तत्राष्टमो मुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

विश्व, वरुण, चमस 'a sacrificial vessel of a particular shape,' अंस, रस, निर्वास exudation of trees, उपवास, कार्पास 'any thing made of cotton,' वास, मास, कास, कंस 'a drinking cup,' मांस, श्लेष, *n.* a wooden vessel or cup, आदक, बाण, क्राण्ड, वक्त्र, अरण्य, गाण्डीव 'the bow of Arjuna,' शील *m* a large serpent, मूल, मङ्गल, साल, कमल *m.* the sārāsa bird, name of Brahmā, तल, मुसल, कुण्डल, पलल, *m.* 'a demon, *n.* flesh,' मृगाल, बाल, निगाल 'a horse's neck,' पलाल 'forage,' बिडाल a cat, the eye-ball, खिल a piece of waste or uncultivated land, शूल, पद्म, उत्पल *m.* a kind of plant, द्यत, अबुत, प्रद्युत, पद्म the blade of a sword, a knife, पात्र, पवित्र, सूत्र and छत्र *m.* a mushroom; *n.* a parasol, an umbrella.

VI. WORDS FEMININE AND NEUTER.

§ 360. स्तूप-पा 'the post or pillar of a house,' अर्धस् light, and लक्ष-सा one hundred thousand (according to some *m.* also).

CHAPTER XI.

AVYAYAS OR INDECLINABLES.

§ 361. That is an *Aryaya* whose form remaining the same in all the genders, numbers and cases, undergoes no change.* The *Avyayas* may be divided into simple and compound. The latter

* सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।
वचनेषु च सर्वेषु यत्र ऋति तदव्ययम् ॥
स्वरादिनिपातमव्ययम् । Pān. I. 1. 37.

are treated of in the chapter on compounds (*Avyayibhāvas* and a few *Bahuvrihis* and *Tatpuruṣas*).

§ 362. The indeclinables comprise (I.) Prepositions, (II.) Adverbs, (III.) Particles, (IV.) Conjunctions, and (V.) Interjections.

§ 363. Besides these there are in Sanskrit a few nouns having one inflection only which are treated as indeclinables (*nipātas*); e. g. *अन्यत्* another reason, *अस्तम्* setting 'अस्ति' that exists, *ओम्* the well-known sacred syllable *om*, *चनस्* satisfaction, food, *चाटु* coaxing *नमस्* a bow, *नास्ति* non-existence, *भूर्* the earth, *भुवर्* sky, *वदि* the dark fortnight, *हाम्* happiness, *सुदि* or *सुदि* the bright fortnight, *संवत्* a year, *स्वाहा* food offered to gods, *स्वधा* food offered to the manes, *स्वर्* heaven, *स्वस्ति* happiness &c.

I. PREPOSITIONS.

§ 364. A preposition, styled 'Upasarga or Gati,' in Sanskrit, is an indeclinable word, having an independent meaning and prefixed to verbs and also to their derivatives. These prepositions modify, intensify and sometimes totally alter the senses of roots; * e. g. *प्रह्* 'to strike,' *आह्* 'to eat, to perform as a sacrifice,' *संह्* 'to contract,' *विह्* 'to sport,' *परिह्* 'to avoid,' &c. Sometimes they are prefixed without any alteration in the sense.

* धात्वर्थं बाधते कश्चित्कश्चित्तमनुवर्तते ।

तमेव विज्ञानष्टयञ्च उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥

Cf. also *Sid.* *Kau.* उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

Some think that prepositions have no meaning of their own, but they simply bring to light when prefixed to roots their hidden senses. (Cf. *Sis.* X. 15).

§ 365. The following are the prepositions (*upasargas*) commonly prefixed to roots:—

अति—‘beyond, over’; **अतिक्रमः** ‘overstepping’ or ‘going beyond,’

अतिसर्जनं ‘a gift’; &c.

अधि—‘over, above,’ &c.; **अधिगमः** ‘going up, acquisition, अधिकारः’ ‘high office or power,’ **अधिक्षेपः** ‘censure,’ &c.

अनु—‘after, behind, along,’ &c.; **अनुक्रमणं** ‘following,’ **अनुकृतिः** ‘imitation,’ **अनुग्रहः** ‘favour,’ &c.

अप—‘away from, away,’ **अपनयनं** ‘the act of taking away,’ **अपह** ‘to plunder, seize,’ &c. **अपकारः** ‘harm, wrong,’ &c.

अपि (sometimes **पि**)—‘near to,’ ‘over,’ ‘taking to,’ &c.; **अपिगम** ‘to be resolved into or reduced to*,’ **अपिधानं** or **पिधानं** ‘a covering,’ **अव्यय** ‘destruction,’ &c.

This pre. is more commonly used as an independent adverb having a cumulative force in classical Sanskrit.

अभि—‘towards, near to,’ &c.; **अभिगम्** ‘to go towards,’ **अभिजनः** ‘noble descent or family,’ **अभिमानः** ‘self-respect,’ **अभिभू** ‘to defeat,’ &c.

अव (sometimes **व**; see **अपि** and ft. note)—‘away, off, down,’ &c. **अव** or—**वगाह** ‘to plunge into,’ **अवतारः** ‘descent, अवगीत’ ‘reproached,’ **अवमन्** ‘to disrespect,’ &c.

आ—‘up to, towards, all round, a little,’ &c.; **आच्छद्** ‘to cover all round,’ **आकारः** ‘form or shape (within due bounds),’ **आकाशः** ‘that which shines all round’ i. e. the ‘ether’; **आकम्प** ‘to shake a little,’ &c.

* Cf. कारणेन अपिगच्छत् कारणं, &c. Shāhira Bhāshya. According to the grammarian Bhāguri the prepositions अपि and अव may optionally lose their अ (इति भागुरिरक्षेपमवाच्योदभयोरपि । Sid. Kau.).

उत्—‘upon,’ &c.; उद्गन् ‘to go up,’ उद्यमः ‘industry,’ उत्सर्गः ‘pouring out, hence a gift, a general rule,’ &c.

उप—‘near to, towards, by the side of,’ &c.; उपया ‘to go near to,’ उपकृति *f.* ‘an obligation, उपरति ‘death,’ उपास्थानं praise worship,’ उपमिति *f.* ‘compassion,’ &c.

दुस्—र—‘bad, hard to be done,’ &c.; दुराचारः ‘bad conduct,’ दुष्कर ‘hard to be done,’ दुःसह ‘difficult to be borne,’ &c.

नि—‘in, into, great, opposed to,’ &c.; निकु ‘to insult,’ निकेत ‘a house,’ निचय ‘a heap, a great collection,’ निपीत ‘drunk in,’ निदेश ‘command,’ &c.

निस्—र—‘out of, away from, without,’ &c. निःसृ ‘to issue out,’ निर्गमः ‘a passage out,’ निर्दोष ‘out of *i. e.* free from blame,’ निःशङ्क ‘without doubt,’ &c.

परा—‘away, back, opposed to,’ &c. पराकृ ‘to reject, to despise,’ पराक्रम ‘to act bravely,’ परागत ‘gone away,’ पराञ्च ‘turned back’ पराजय ‘what is opposed to victory, defeat,’ &c.

परि—‘all round, about,’ &c.; परिधा ‘to place all round’ *i. e.* ‘to put on or wear,’ परिधिः ‘a wall,’ &c. that surrounds, परिणामः ‘ripening, maturity,’ परिगणना ‘counting all round *i. e.* a complete enumeration,’ &c.

प्रति—‘towards, back, in return, in opposition to,’ &c.; प्रतिगम् ‘to go towards,’ प्रतिभाषण ‘a speech in return, an answer,’ प्रति (ती) कारः, an act in opposition to’ *i. e.* ‘a remedy,’ &c.

वि—‘apart, separate from, reverse to,’ &c.; विचल् ‘to move apart,’ विदुज् ‘to be separated,’ विक्री opp. of क्री ‘to sell,’ to buy,’ &c.; sometimes this has an intensive force.

सम्—‘together with, excellent, full,’ &c.; संगम्, to be united,

संस्कारः 'perfection,' संस्कृति 'refinement,' संहार 'destruction,' contraction,' &c.

वु—'well', 'thoroughly,' &c.; (in this sense it is opposed to दुस्), सुकृत 'done well', सुसासित 'thoroughly trained, well governed', &c. It is also used in the sense of 'very, excessively'; सुमहत् very great.

§ 366. Two or more of these prepositions may also be combined and prefixed; e. g. अभिनिविष्ट 'to enter into with resolution,' समुपागम् 'to come in close contact with,' &c.

§ 367. When used in a compound the verb may be omitted after the prepositions अति, अधि, अनु, अप, अभि, उव, and प्रति; as अतिक्रान्तो मालां अतिमालः &c. Vide § 231.

§ 368. There are several other words, also styled *Gati* by Sanskrit grammarians, used prepositionally. These are prefixed to certain roots only. We give the more important of them below.

(a) अष्ट* 'towards' is prefixed to वृ and to roots implying motion; अष्टगन्ध-गन्ध 'going near', अष्टपतन् 'to fly towards,' अष्टोद्य 'having spoken to.'

(b) (1) अन्वाजे 'giving strength to the weak,' अर्त्त in the sense of 'decorating,, करी, डररी, कररी all implying 'assent, acceptance or promise,' स्नात् and similar imitative sounds, असत् and सत् in the sense of 'dishonouring or honouring;' प्राध्व denoting 'fastening', &c. are prefixed to कृ; अन्वाजेकरणम्, करीकरणम्, असत्कारः, सत्कृत्य, स्नात्कृत्य, प्राध्वकरणम्, &c.

(2) नमः, प्रादुः, निध्या, वशे, साक्षात् and some other words may be optionally prefixed to कृ or remain separate, नमस्कारः, वशेकृ or

* अष्टगत्यर्थवद्देष्टु | Pân. I. 4. 69.

वधे कृ 'to bring under subjection', साक्षात् कृ or साक्षात्कृ 'to make manifest', &c.

(c) अन्तर् is prefixed to roots meaning 'to go,' धा, भू and similar roots; अन्तरिष्य 'having disappeared,' अन्तर्धानं 'disappearance,' अन्तर्भूत, &c.

(d) अस्तम् is prefixed to roots implying motion; अस्तमयः 'setting,' अस्तीगत 'set,' अस्त्यन्ती 'to cause to set, to lead to destruction,' &c.

(e) आविः, and प्रादुः are prefixed to कृ, अस् and भू and तिरस् to भू, धा and similar roots, and optionally to कृ; आविष्करणं, आविर्भवनं 'manifestation,' प्रादुर्-आविर्भूत 'manifested,' &c.; तिरोभूत 'vanishing out of sight,' तिरोधानं 'disappearance,' &c.

(f) पुरः is prefixed to कृ, भू, यन्, &c; पुरस्कृत 'placed before, headed by,' पुरोगत 'gone in the front,' &c.

§ 369. Several nouns, substantive and adjective, may be prefixed to the roots कृ, भू, and अस् to form what are called in Sanskrit 'vi-derivatives' (Vide Chap. IX. sec. III.) कृष्ण + करणम् = कृष्णीकरणम्. धन् + भूत = धनीभूतः. Such nouns are also termed 'Gati.'

§ 370. Like prepositions may be further used the words to which the Taddhita affix सात् is affixed; अमिसात्कृ 'to consign to flames;' अस्मसात्कृतः 'reduced to ashes,' राज-सा-भूता 'made over to the king,' &c. (Vide p. p. 230.).

II. ADVERBS.

§ 371. Adverbs are either primitive or derived from nouns, pronouns or numerals. As adverbs may also be further used the Acc. sing. neu. of nouns and adjectives; and sometimes the sing.

of other cases also; सत्यम् 'truthfully,' सुदु 'softly,' सुखम् 'happily.' लघु quickly, निर्भरम्, अवश्यम्, भव्यन्तम्, बलवन् strongly, मूलः again &c. ; दुःखेन 'painfully,' सुखेन, धर्मेण virtuously, justly, दक्षिणेन, उत्तरेण, अक्षेणेन, धिरेण, क्षमा on the ground, क्षमेण &c. ; विराज, विराजनाय for a long time अर्थाय for the sake of; बलात्, forcibly, हर्षात्, शोकात्, दूरात्, तस्मात्, कस्मात् &c., विराज for a long time, दूरात्, उत्तरात् &c. ; स्याने 'properly,' दूरे, प्रभाते, प्राह्णे. अग्रे एकपदे at once, सपदि, ऋते समपि, अभ्यासे near, &c.

§ Adverbs formed from pronouns and numerals are given in their proper places; while those formed from nouns are given in Chapter IX.

§ 372. In the following list are alphabetically arranged almost all the words used adverbially in Sanskrit.—

अकस्मात् Suddenly, all at once.	अतीव Exceedingly; rising superior to; with the acc., as अतीवान्यान् भविष्यावः M. B.
अग्रतस् In front of, before.	अत्र Here.
अग्रे In front of, before, ahead, at first.	अथ Then, afterwards.
अधिरम्	अथकिम् Yes.
अधिरात्	अद्वा Truly, certainly, indeed.
अधिरेण	अद्य Today, this day.
अधिराय	अद्यत्वे Now, now-a-days.
अजस्रम् Ever, constantly.	अध
अज्ञानतस् Through ignorance.	अधस्
अज्जसा Rightly, correctly, properly.	अधस्तात्
अन्तर In, into,	अपरम् Again, moreover.
अतः From this, on this account &c.	अपेरद्युः On the following day.
	अधुना Now at this time.

अनिश्वन् Incessantly, ceaselessly.
 अन्तर } Except, without, in-
 अन्तरा } side.
 अन्तरेण } Between, amidst.
 अन्तरे }
 अन्यच्च } Again, moreover, be-
 अन्यत् } sides.
 अन्यत्र Elsewhere, in another
 place.
 अन्यथा Otherwise, in a different
 manner.
 अभितः Near, close by, in the
 proximity of.
 अभीक्ष्णम् Frequently, repeatedly.
 अम् Quickly; little.
 अमा Together with, in company
 with.
 अमुत्र There, in the next world,
 above.
 अरम् Quickly.
 अर्वाक् Before.
 अलम् Enough, sufficient for. It
 is a prefix also.
 अवत् Without, on the outside.
 असकृत् Repeatedly, often and
 often.
 असंप्रति } Improperly, unfitly.
 असंप्रतम् }
 अद्वाय Instantly, speedily.

आनुषक् } Uninterruptedly, one
 आनुषद् } after another.
 आरात् Near, in the vicinity of.
 आर्यहलम् Forcibly [Pan. 1. 1. 47].
 आविस् Openly, before the eyes.
 इत्स् Hence.
 इतस्तत् Hither and thither, to
 and fro, here and there, &c.
 इति In this manner, so.
 इतरम् Again.
 इतरेद्युस् On another day, the
 other day.
 इतिह Thus indeed, quite in com-
 formity to tradition.
 इत्थम् Thus, so, in this manner.
 इदानीम् Just now, at this mo-
 ment.
 इद्वा Truly.
 इह Here.
 ईषत् Slightly, little.
 उच्चैस् Loudly.
 उत्तरम् Then.
 उत्तरेद्युस् On the day following.
 उपांशु Secretly, in secret or pri-
 vate.
 उभयतस् From both sides.
 उभयद्युस् } On both days.
 उभयेद्युस् }

उषा Early in the morning, at dawn.

कतम् } truly, truthfully.
कथक् }

कृते without, except.

एकत्र together, in one place.

एकदा once, once upon a time.

एकधा in one way, singly, at the same time.

एकपदे all at once, suddenly.

एताहि Now, at present.

एव Just, quite.

एवम् Thus, so.

ओम् So be it.

कश्चित् } I trust, hope, &c.
कचन }

कथम् How, in what way.

कथञ्चन } With great difficulty,
कथञ्चित् } with great efforts.

कथञ्चाम How indeed, how possibly.

करा When, at what time.

कराचित् One time, once upon a time.

न कराचित् Never.

कन् used as an enclitic.

कहिं When, at what time?

कहिंचित् At any time.

किञ्चिद् What a pity.

किञ्च Moreover, further, again.

किञ्चन } To a certain degree,
किञ्चित् } little, somewhat.

किन्तु But, yet, nevertheless, however.

किन्तु What indeed, whether.

किम् who, what, which.

किमुक् How much more.

किमुह What, how.

किवा Or.

किञ्चित् Whether, how.

किन् Verily, indeed, assuredly.

किमु What then, how much more, &c.

कुतस् Whence, from where.

Where, in which place.

कुत्रचित् Somewhere, anywhere

कुचित् Much.

कुषत् In the best manner.

कूपत् In a good manner.

कृतम् Enough, no more of.

केवलम् only, merely, simply.

क्व Whither, where.

कश्चित् In some place.

न कश्चित् Nowhere.

खलु Certainly, surely, indeed.

विरम् A long time. The singular of any of the oblique cases of this word may be used

adverbially in the sense of
 'long,' 'for a long time,' as
 चिरम्, चिरात्, &c.
 चिररात्रात् For a period of many
 nights.
 आशु Perhaps, sometimes.
 मौनम् Silently.
 शीघ्रम् Soon.
 क्षणितम् } Quickly, at once.
 क्षणितम् }
 तत्र Therefore.
 ततश्च Then, therefore, conse-
 quently.
 तत्र Then, in that case, &c.
 तदा Then, at that time, in that
 case.
 तदाहीनम् Then, at that time.
 तथा So, in that manner, as
 surely as.
 तथाहि As for instance, to be
 more plain, &c.
 तस्मात् From that, therefore.
 तर्हि Then, at that time.
 तावत् In the first place.
 तिरस् } Crookedly, across, in-
 तिरस् } directly, badly.
 सूचीम् } Silently, without
 सूचीकाम् } speaking or noise.
 तेन By that, on that account.

दिवा By day.
 विदुषा Fortunately, luckily.
 दुष्ट } Ill, wickedly.
 दुस्स्वप्नम् }
 दूरम् To a distance, deeply, highly.
 रात्रौ At night.
 शीघ्रम् } Quickly, forthwith,
 शीघ्रम् } immediately.
 भुवम् certainly.
 नकिम् } Not so ?
 नकिम् }
 नक्तम् By night.
 न Not.
 नवरम् But.
 नह } Not so, not at all.
 नहि }
 नाना In various ways, distinctly,
 separately.
 नाम By name; indeed, certainly,
 probably, perhaps.
 निकषा Near, close by.
 निकामम् Very much, exceedingly,
 to one's satisfaction, agree-
 ably to desire.
 नूनम् Certainly, assuredly; most
 probably.
 नो Not.
 परम् Then, over, out of.
 परम्भः Day after to-morrow.

परितः Around, on all sides,
all round.

परेष्यवि } The other day, tomorrow.
परेषुः }

पर्वाप्तम् To one's satisfaction,
sufficiently; willingly.

पद्म In a good manner.

पश्चात् Behind, backwards, at
last, afterwards.

पुनः Again.

पुनः पुनः Again and again, re-
peatedly.

पुरतस् } Before, in front.
पुरः }
पुरस्तात् }

पुरा In former times, of yore, at
first.

पूर्वतः In or to the east, before,
in front of, &c.

पूर्वेषुः On the former day, yester-
day.

पृथक् Severally, apart from.

प्रगे } In the morning.

प्रकामम् } Exceedingly.

प्रकामतः } at will, with pleasure.

प्रतान् Extensively.

प्रतान् } Being exhausted.
प्रशान् }

प्रतिदिनम् Every day.

प्रत्युत On the contrary, on the
other hand, rather, &c.

प्रवाहिका } On high, at the same
प्रवाहकम् } time.

प्रसह्य Forcibly, violently, exceed-
ingly, much.

प्राक् Before, at first; in or to
the east.

प्रातर् In the morning.

प्राध्वम् Crookedly, in an opposite
manner, favourably.

प्रायः Mostly.

प्राह्णे In the noon.

प्रेत्य After death.

बलवत् } Forcibly powerfully,
बलात् } excessively.

बहिः Out, beside, except.

भाजक Quickly.

भूयः Exceedingly, again and
again.

भृशम् Greatly, exceedingly, re-
peatedly.

मृशु Quickly, immediately.

मनाक् A little, slightly, slowly,
tardily.

माकिम् } Except.

माकिर }

माचिरम् Without delay, imme-
diately.

नियः } To each other, secretly.
नियो }

मिथ्वा Wrongly, incorrectly, to
no purpose, in vain.

शुधा To no purpose, in vain,
unprofitably, wrongly.

सुहृद् Often, again and again.

मृषा Falsely, lyingly, in vain.

यत् Since.

यतः Since, for which reason,
wherefore.

यत्र Where, in which place.

यथा As, namely.

यथाकथा Somehow.

यथाक्रमम् In due order.

यथातथा In the manner mention-
ed, just as required.

यदा When.

*यावत् As much as, as long as.

युक् Badly.

युगपत् at once, simultaneously.

युत् Badly.

-वत्-Like.

यव Only.

विना Except.

विषु Exceedingly.

विहावसा High up in the sky.

वृथा In vain.

वै Verily, to be sure.

वानैः Gently.

शश्वत् Always.

द्युक्त् Quicky.

सकृत् Once.

संक्षु Hurriedly, quickly.

सञ्जुष् Along with.

सत् well.

सततम् Always.

सदा Always.

सद्यः At once.

सनत् }
सना } Perpetually, always.
सनात् }

सनुत् Stealthily, under cover.

सपदि At once, the very moment.

समन्ततः All round.

समम् Equally.

समया Near.

समीपम् }
समीपे } Near, in one's presence.

समीचीनम् Well, properly.

समुपजीवम् Joyfully, gladly.

सम्प्रति Now.

* When यत् and यावत् are prefixed to a personal form of the Present Tense, it has the sense of the Future Tense.

सम्मुखम् Face to face, in front.
 सम्बद्धम् Well, in good manner.
 सर्वतः On all sides, perfectly
 सर्वत्र Everywhere.
 सर्वदा Always.
 सह Together with, along with.
 सहसा All at once, suddenly.
 सहितम् Together with, along
 with.
 साकम् With.
 साक्षात् In the presence of, in
 person, in a bodily form.
 साधि Crookedly, in a sidelong
 manner.

सार्धम् With.
 सानि Half.
 साम्प्रतम् Now, at present, fitly,
 properly.
 सायम् In the evening.
 दुकम् Very much.
 दुष्वा In vain, to no purpose.
 दुष्टम् Well, in a good manner.
 स्वयम् Oneself, spontaneously.
 हि Because; indeed, surely.
 हिरुक् Without, except.
 हेतोः } On account of, because of.
 हेतो }
 ह्यस् 'Yesterday.

III. PARTICLES.

§ 373. The particles are either used as expletives or intensives; some of these are किल, खलु, च, तु, नु, वै, हि, &c.

§ 374. The following particles are used with certain words:—
 अह—अद्भुतं 'a wonder'.

का—कापुरुषः 'a bad man', कोष्णे 'luke-warm', काजलं 'a little water'.
 कु—कुकृत्यं 'a bad deed'.

चन } किञ्चित्, कश्चित्, कश्चन, किञ्चन &c.
 चित् }

न—is generally changed to अ or अन् when prefixed to words beginning with a consonant or a vowel respectively. This particle has six different senses* (1) सादृश्य 'likeness

* These are given in the following couplet:—

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता ।

अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थोऽपि प्रकीर्तिताः ॥

or resemblance'; as **अत्राक्षणः** 'one not a Brāhmaṇa, but resembling a Brāhmaṇa', (wearing the sacred thread, &c.) *i. e.* 'a Kshatriya or a Vais'hya'; (2) **अभाव** 'absence or negation'; **अज्ञानं** 'the absence of knowledge'; (3) **अन्वय** 'difference from'; as **अयं अपटः** 'this is something different from a cloth' *i. e.* 'a jar' or so; (4) **अल्पता** 'liteness or smallness'; as **अनुरा कन्या** 'a girl having a slender waist'; (5) **अप्राप्त्य** 'badness, unfitness', &c. **अकार्य** 'something unfit to be done', **अकालः** 'an improper time not a favourable opportunity', and lastly (6) **विरोध** or 'opposition'; **अनीतिः** 'non-morality, immorality'; **असुरः** 'opposed to a god' *i. e.* 'a demon'.

स्म—is generally used as an expletive. Used with a form of the present tense of a verb, it gives it the sense of the past tense; as **भवति स्म** *i. e.* **अभवत्**. When used with the particle **मा** it has an intensive force; as **मा स्म शोके मनः कृपाः** &c.

चित्—is added to **किं** and other indeclinables and asks a question or implies a doubt; **किंचित्**, **आहोस्वित्**, &c.

स्वी—is used with **कृ** and its derivatives like a preposition in the sense of 'acceptance'; **स्वीकारः**, **स्वीकृतम्**, &c.

IV. CONJUNCTIONS.

§ 375. The following are the principal conjunctions in Sanskrit:—

- (a) Copulative **अथ**, **अथो**, **उत**, **च**, **किंच**, &c.
- (b) Disjunctive **वा**, **वा...वा** &c.
- (c) Adversative **अथवा**, **तु**, **किंतु**, **किंवा**, &c.
- (d) Conditional **चेत्**, **यदि**, **यदापि**, **नेत्**, **नोचेत्**, **वेत्**, &c.
- (e) Causal **हि**, **तत्**, **तेन**, &c.

- (f) Interrogative आहां, आहोस्वित्, उत, उताहो, किं, किञ्च, किञ्चुत, किंस्वित्, ननु, नवा, नु, &c
- (g) Affirmatives and negatives अङ्ग, अयकि, आम्, अद्वा &c.
- (h) Conjunctions of time-यावत्-तावत्, यदा-तदा &c.
- (i) अय and इति are used to mark the beginning and the close of a work respectively.

V. INTERJECTIONS.

§ 376. "The interjection is not properly a part of speech, as does not enter into the construction of sentences. It is a sudden exclamation prompted by some strong feeling or emotion. There are various utterances suited to the different emotions of the mind."—*Prof Bain*.

- (a) These are—आ, इ, उ, ए, ऐ, ओ, अह, अहह, अहां, वत्, हा, हाहा, &c. expressive of wonder, grief, or regret, &c.
- (b) किम्, धिक्, &c. expressive of contempt.
- (c) हा, वत्, &c. expressing sorrow, dejection, &c.
- (d) हा, हाहा, हन्त showing grief.
- (e) आ, हम्, हुम्, &c. expressive of anger, contempt, &c.
- (f) हन्त, &c. expressing joy.
- (g) There are some interjections used to call attention. Of these
- (1) some show respect; such as अङ्ग, अये, अहो, अहो वत्, उ, ओ, प्वाद, ओः, हहो, हे, हे, हो, &c.
- (2) and others disrespect or contempt; as अङ्ग, ओरे, अवे, रे, रेरे, रिरे &c.
- (3) The exclamations औषद्, वौषद् and वषद् are used when offering oblations to gods or manes; and
- (4) स्वाहा and स्वाहा when offering oblations to gods and manes respectively.

CHAPTER XII.

CONJUGATION OF VERBS.

§ 377. There are in Sanskrit

(a) Two kinds of verbs, Primitive and Derivative.

(b) Six Tenses (कालाः) and four Moods (अर्थाः) which are as follows :—

TENSES.	TECHNICAL NAME.	MOODS.	TECHNICAL NAME.
वर्तमानः or Present	लट्*	आज्ञा or Imperative	लोट्.
भूतः or Aorist	लुङ्.	विधि or Potential	विधिलिङ्.
अनद्यतनभूतः or Imperfect	लङ्.	आशीः or Benedictive	आशीलिङ्.
परोक्षभूतः or Perfect	लिट्.	संकेत or Conditional	लृङ्.
भविष्यन् or 1st Future	लुट्.		
अनद्यतनभविष्यन् or 2nd Future	लृट्.		

* This technical names are given in the following Kārikā.

लट् वर्तमाने लोट् वेदे भूते लुङ्लृङ्लिटस्तथा ।

विध्याशिवेस्तु लिङ्लोटौ लुट् लृट् लृङ् च भविष्यति ॥

This terminology of Pānini, it will be seen, is artificial. Other grammarians use different names. The ten Lakaras of Panini are according to their nomenclature as follows.—भवंती (वृत्तिः), अद्यतनी द्यस्तनी, परोक्षा, भस्तनी, भविष्यन्ती, पञ्चमी, सप्तमी; क्रियातिपात्ति and आशी :—
'Apte's Guide.

लिट् or the Subjunctive is used only in the Veda and is therefore termed 'The Vedic Subjunctive.'

Note:—The ten tenses and moods are technically called the ten *Lakaras* in Sanskrit grammars.

(c) Three Voices (प्रयोगाः), the Active Voice (कर्तरिप्र०) as रामः सर्वं भाषते, the Passive Voice (कर्मणिप्र०), as हरिणा कलं भक्ष्यते, and the Impersonal Construction (भावेप्र०), रामेण गन्व्यते.

(d) Two sets of personal terminations, the one called 'Parasmaipada,' the other 'Atmanepada.' Some roots take exclusively the Par. terminations and some the Atm. ones; while there are others which take either. Several roots again, though Parasmaipadi, take the Atmanepada and *vice versa*, when preceded by certain prepositions or in particular senses. These will be considered in a separate chapter.

§ 378. Primitive verbs or roots are those which originally exist in the language, while derivative verbs are those which may be derived from a parent stock—a root or a noun.

§ 379. Every verb, in Sanskrit, whether primitive or derivative may be conjugated in the ten tenses and moods given above.

(a) Transitive verbs are conjugated in the active and passive voices and intransitive verbs in the active and the impersonal form.

§ 380. In each tense and mood there are three numbers, singular, dual and plural, with three persons in each.

§ 381. In four of the tenses and moods given above, *viz.* the Present, the Imperfect, the Imperative and the Potential, the verbs undergo peculiar modifications (विकरण) and these are therefore

called Conjugational (सर्वधातुक)* or Special tenses and moods; and the remaining Non-Conjugational (आर्धधातुक) or general. In the former the characteristic marks and terminations of each are mostly added to a special base formed from the root in various ways, while in the latter they are combined with the root itself-

(a) The base (अङ्ग) of a root is that form which it assumes before the personal terminations.

§ 382. When a root is capable of taking either pada, the Parasmaipada (lit. word for another) should be used when the fruit or result of the action of the verb accrues to any other person or thing than the agent, and the Atmanepada (lit. word for self) when it refers to the agent. Thus देवदत्तः यजति will mean 'Devadatta sacrifices for another (his Yajamāna);' while देवदत्तः यजते will mean 'Devadatta sacrifices for himself.'

* Strictly the term Sārvadhātuka (belonging to the full form of the verbal base) is given by Pāṇini to the personal terminations of all the tenses and moods, except those of the Perfect and the Benedictive, and to the affixes distinguished by an indicative s' (ङित्), i. e. the various conjugational signs of the 9 classes, (except that of the eighth) and the terminations of the Present Participle Par. and Atm. All other verbal affixes i. e. the conjugational signs of the 8th and 10th classes, the affixes added to form the causal base and a few denominatives, the affixes ह्य, ता, ष and य added to the bases of the two futures, the desiderative and the Passive, all the affixes of the Aorist and those forming the Past Participle (Act. and Pass.), the infinitive and the verbal indeclinables, and some others are called Ārdhadhātuka.

SECTION I.

ACTIVE VOICE.

I. CONJUGATIONAL

OR

SPECIAL TENSES AND MOODS.

Present, Imperfect, Imperative and Potential.

§ 383. With reference to the various modifications which the root undergoes in the Special tenses and moods the verbs are divided into ten conjugational classes by Sanskrit grammarians, each class being denominated after the root which begins it; *viz.* (1) भृञादि, (2) अश्नादि, (3) जुहोत्यादि, (4) दिवादि, (5) स्वादि, (6) तुहादि, (7) रुधादि, (8) तनादि, (9) क्रयादि, and (10) चुरादि.

§ 384. The roots contained in the first nine classes and a few of the tenth are primitive roots, while almost all roots of the tenth class, the Causals, Desiderative, Frequentatives, Denominatives and the roots गुप्, धूप, विच्छ्, पप्, पन्, कृन्, and कम् are comprised under the head of Derivative roots.

§ 385. These ten classes may again be conveniently divided into two groups, the first comprising the 1st, 4th, 6th, and 10th classes, and the second the remaining. In the first the base ends in अ and remains unchanged throughout; while in the second it does not end in अ and is changeable.

I GROUP 1.

ROOTS WITH UNCHANGEABLE BASES.

(1st, 4th, 6th, and 10th, classes).

§ 386. Terminations:—

Present.

Par.			Atm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 नि	वस्	मस्	इ	वहे	महे
2 सि	यस्	थ	से	इथे	ध्वे
3 ति	तस्	अन्ति	ते	इते	अन्ते

Imperfect.

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 अम्	व	म	इ	वहि	महि
2 स्(ः)	तम्	त	थास्(ः)	इथाम्	ध्वम्
3 त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

Imperative,

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 आनि	आव	आन	ऐ	आवहे	आमहे
2 —*	तम्	त	स्व	इथाम्	ध्वम्
3 तु*	ताम्	अन्तु	ताम्	इताम्	अन्ताम्

Potential.

Par.			Atm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 इयम्	इव	इम	ईय	ईवहि	ईमहि

* तान् is optionally added in the 2nd and 3rd person singulars when the Imperative has a benedictive sense.

2 इः	इतम्	इत	ईयाः	ईवाथाम्	ईध्वन्
3 इन्	इताम्	इयुः	ईत	ईवाताम्	ईरन्

Note:—Terminations beginning with vowels may be called Vowel terminations; those beginning with consonants, Consonantal terminations.

Formation of the base of the roots of the first group:—

§ 387. अ (ऋप्) is added on to the roots of the First or भ्वादि class * before the terminations. Before this अ the penultimate short and the final vowel of a root take Guṇa substitute: *e.g.* बुध् + ति = बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति = बोधति; जि + ति = जि + अ + ति = जे + अ + ति † = जयाति; &c.

§ 388. व (इवन्) is added on to the final of a root of the Fourth or दिवादि class before the terminations; the radical vowel remains unchanged; *e.g.* कुप् + ति = कुप् + व + ति = कुप्वति.

§ 389. अ is added on to the roots of the sixth or तुदादि class before which the penultimate vowel remains unchanged, and the final इ, उ, short or long, ऋ and ॠ are changed to इव्, उव्, रिक् and इर् respectively; *e.g.* क्षिप् + ति = क्षिप् + अ + ति = क्षिपति; ध्रु + ति = ध्रुव् + अ + ति = ध्रुवति; रि + अ + ति = रिक्वति; सु + अ + ते = सिक्वते; गृ + अ + ति = गिर् + अ + ति = गिरति, &c.

§ 390. Roots of the tenth or चुरादि class ‡ add अव before the

* कर्तरि ऋप् । दिवादिभ्यः इवन् । तुदादिभ्यः इयः । Pān. III. 1. 68, 69, 77. Of about 2200 roots belonging to the Sanskrit language nearly half (about 1079) belong to the first class.

† Vide § 23.

‡ This class contains a few primitive verbs, almost all the roots belonging to it being derivative; besides, all Causals and some Nominal verbs may be regarded as belonging to this class.

personal terminations. Before अय (1) the penultimate short vowel (except अ) takes the Guṇa substitute; and the final vowel and the penultimate अ, not prosodially long, take their Vṛddhi substitute; *e. g.* चुर + ति = चुर + अय + ति = चोर् + अब + ति = चोरयति; भू + अव + ति = भौ + अव + ति = भाव् + अय् + ति = भावयति; तद् + अव + ति = ताद् + अब + ति = ताडयति; but दण्ड् + अव + ति = दण्डयति, &c.

§ 391. (a) * The preceding अ is lengthened before a conjugational termination beginning with a semivowel, a nasal or य, झ or ञ.

(b) The final अ is dropped before a terminations beginning with अ; नव + अन्वि = नयन्ति, &c.

1st. class.

नी P. A. 'to carry.'

Present.

Par.	Atm.				
1 नवानि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे	नयामहे
2 नयसि	नयथः	नयथ	नयसे	नयथे	नयध्वे
3 नयति	नयतः	नयन्ति	नयते	नयन्ते	नयन्ते

Imperfect.

§ 392. The augment अ is prefixed to roots in this tense. This अ is replaced by आ in the case of roots beginning with a vowel; this आ forms Vṛddhi with an initial vowel; *e. g.* अ + इक्,

* अतो दीर्घो यञि । Pān. VII. 3. 101.

† आङगादीनाम् । Pān. VI. 4. 102.

+त्=अ+इत्+अ+त्=ऐखत्: similarly ईभ्, ऐक्षत्; उभ्, औक्षत्; ऊह्, औहत्; ऋच्छ्, आच्छत् &c.

(a) When a preposition (उपसर्ग) is prefixed to a root the augment अ or आ comes between the prep. and the root; e. g. ह with प्र, प्राहरन्.

बुध् P. 'to know.'

ईभ् A. 'to see.'

1 अबोधम्	अबोधाव	अबोधाम	ऐक्षे	ऐक्षावहि	ऐक्षानहि
2 अबोधः	अबोधतम्	अबोधत	ऐक्षथाः	ऐक्षेथाम्	ऐक्षध्वम्
3 अबोधत्	अबोधताम्	अबोधन्	ऐक्षत	ऐक्षेताम्	ऐक्षन्त

नी

1 अनयम्	अनयाव	अनयाम	अनये	अनयावहि	अनयानहि
2 अनयः	अनयतम्	अनयत	अनयथाः	अनयेथाम्	अनयध्वम्
3 अनयत्	अनयताम्	अनयन्	अनयत	अनयेताम्	अनयन्त

Imperative.

भू P. 'to be.'

लभ् A. 'to get.'

1 भवानि	भवाव	भवाम	लभे	लभावहे	लभानहे
2 भव or भवताम् }	भवतम्	भवत	लभस्व	लभेथाम्	लभध्वम्
3 भवतु or भवताम् }	भवताम्	भवन्तु	लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्

Potential.

स्मृ P. 'to remember.'

मुद् A. 'to rejoice.'

1 स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम	मोदेय	मोदेवहि	मोदेमहि
------------	--------	--------	-------	---------	---------

2 स्मरेः	स्मरेतम्	स्मरेत्	मोक्षेयाः	मोक्षेयायाम्	मोक्षेयम्
3 स्मरेन्	स्मरेताम्	स्मरेयुः	मोक्षेत्	मोक्षेयाताम्	मोक्षेरन्

IVth Class.

तुष् P. 'to be pleased.'

युध् A. 'to fight.'

Present.

1 तुष्यामि	तुष्यावः	तुष्यामः	युध्ये	युध्यावहे	युध्यामहे
2 तुष्यासे	तुष्यथः	तुष्यथ	युध्यसे	युध्येथे	युध्यध्वे
3 तुष्यति	तुष्यतः	तुष्यन्ति	युध्यते	युध्येते	युध्यन्ते

Imperfect.

1 अतुष्यम्	अतुष्याव	अतुष्याम	अयुध्ये	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि
2 अतुष्यः	अतुष्यतम्	अतुष्यत	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम्
3 अतुष्यत्	अतुष्यताम्	अतुष्यन्	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त

Imperative.

1 तुष्याणि	तुष्याव	तुष्याम	युध्ये	युध्यावहे	युध्यामहे
2 तुष्य*	तुष्यतम्	तुष्यत	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्
3 तुष्यतु*	तुष्यताम्	तुष्यन्तु	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्

Potential.

1 तुष्येयम्	तुष्येव	तुष्येम	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि
2 तुष्येः	तुष्येतम्	तुष्येत	युध्येथाः	युध्येयायाम्	युध्येध्वम्
3 तुष्येन्	तुष्येताम्	तुष्येयुः	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्येरन्

* Hereafter the optional forms in तत् will not be given as the student can easily form them by adding तत् to the base if he has to express the sense of the Benedictive.

VIth Class.

क्षिप् P. A. 'to throw.'

Present.

1 क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2 क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपथ्वे
3 क्षिपति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते

Imperfect.

1. अक्षिपम्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि
2. अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेथाम्	अक्षिपथ्वम्
3. अक्षिपत्	अक्षिपताम्	अक्षिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त

Imperative.

1. क्षिपाणि*क्षिपाव	क्षिपाव	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे	
2. क्षिप	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेथाम्	क्षिपथ्वन्
3. क्षिपतु	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्

Potential.

1. क्षिपेयम्	क्षिपेय	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेयहि	क्षिपेमहि
2. क्षिपेः	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेथाः	क्षिपेथायान्	क्षिपेथ्वन्
3. क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेदुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्

* For the change of न् to ण् see § 40.

Xth Class.

चुर P. A. 'to steal.'

Present.

1 चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2 चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
3 चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेथे	चोरयन्ते

*Imperfect.**Par.*

1 अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम
2 अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
3 अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्

Attm.

1 अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि
2 अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
3 अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त

Imperative.

1 चोरयापि	चोरयाव	चोरयाम	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2 चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथा	चोरयध्वम्
3 चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्

Potential.

1 चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेय	चोरयेवहि	चोरयेमहि
------------	--------	--------	--------	----------	----------

- 2 चोरयेः चोरयेतम् चोरयेत चोरयेथाः चोरयेथात् चोरयेध्वम्
 3 चोरयेत् चोरयेताम् चोरयेयुः चोरयेत चोरयेयाताम् चोरयेरन्

The forms of other roots should be similarly made up.

§ 393. * The ऋ of a root, penultimate or final, when it does not take Guṇa or Vṛddhi, is changed to इर्, and to उर् if a labial or व precedes; and the इ or उ is lengthened when इर् or उर् is followed by a consonant; *e. g.* जृ 4. P. 'to become old,' जीर्यति, अजीर्यन्, &c.; कृ 6. P. किराति, अकिरन्, &c.; here कि does not become long as किर is followed by अ; कृन् 10 P. A. कीर्तयति, अकीर्तयन्, &c.

§ 394. The penultimate इ, उ, ऋ or लृ of a root followed by र् or व is lengthened when a consonant follows†; *e. g.* उर् I. A. 'to measure, to play,' ऊर्यति ते; similarly कूर्, खूर्, गुर् all A. and meaning 'to play', हुर् to act dishonestly, to be crooked, मुर् to faint; स्फुर्, to spread, to forget; स्फुर्जे to thunder, to shine; उर्, नुर्, धुर्, कुर्, धुर् all meaning to kill; गुर् to try, सुर्, &c., all Par. and belonging to the 1st class, lengthen their penultimate vowel; दिव् 4. P. दीव्यति; similarly सिव् has सीव्यति, षिव्, टीव्यति, &c.

* ऋत इदातोः । उरण् स्परः । Pān. VII. 1. 100, I. 1. 51. हलि च । Pān. VII. 2. 77.

† 'हलि च' । रेफान्तस्य धातोरुपधाया इको दीर्घः स्यात् हलि । Sid. Kau.

ROOTS OF THE 1ST, 4TH, 6TH, AND 10TH CLASSES

WHICH FORM THEIR BASES IRREGULARLY.

1st class (भ्वाद्यः).

गुप् 'to protect,' गोपायति.*

धूप् 'to heat,' धूपायति.

विच्छ् 'to go,' विच्छायति.

पण् 'to praise,' पणायति, but पणते
when it means 'to rejoice at-
to be glad.'गुह् † U. 'to conceal, to keep se-
cret गूहति.

कम् A. 'to wish,' कामयते.

टिप् ‡ P. 'to spit,' टोवति.

चर् with आ 'to sip,' आच्चायति.

भ्राश् § and भ्लाश् A. 'to shine,'

भ्राशते, भ्राश्यते, भ्लाशते, भ्ला-
श्यते.अम् P. 'to roam,' अमति, अम्यति,
आम्यति.

क्रम् P. 'to walk,' क्रामति, क्राम्यति,

लष् P. A. 'to desire,' लषति ते
लष्यति-ते.

धिन्श् ¶ P. 'to please,' धिनांति

* गुप्धूपविच्छिपणिविभ्य आयः | Pān. III. 1. 28. These roots insert आय् before अ. The vowel of गुप् takes Guṇa substitute before this आय्.

† ऊदुपधाया गोहः | Pān. VI. 4. 89. The penultimate उ of गुह् is lengthened in the Special Tenses and before a strong termination beginning with a vowel.

‡ टिबुह्मुञ्जानां शिति | Pān. VII. 3. 75. आडि चम इति वक्तव्यम् Vārt. These roots lengthen their vowel in the Special Tenses.

§ वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्रमुवलिजुटिलषः | Pān. III. 1. 70. These roots take the य of the 4th class optionally in the Special Tenses.

¶ धिन्विकृण्वोर च अतो लोपः | Pān. III. 1. 87. VI. 4. 48. The roots ऋन्श् and कृन्श् substitute अ for their ऋ and then add the augment उ (before which the अ is dropped). These are then conjugated like roots of the 5th class.

कुण् P. 'to kill, to hurt,' कुणोति.

अभ् P. 'to pervade,' अकति, अ-
क्षति.

तभ् P. 'to pare,' तक्षति, तक्षति.

क्षन् 'to reproach,' to pity,
क्षतीयते.

यम् P. 'to go,' गच्छति.

यम् P. to restrain, यच्छति.

पा † P. 'to drink,' पिबति.

ब्रा P. to smell, जिघ्रति.

ध्मा P. 'to blow' धमति.

स्था P. 'to stand' तिष्ठति.

म्रा P. to think, मनति.

दा P. 'to give,' दच्छति.

दृग् P. 'to see,' पश्यति.

क्व P. to go क्वच्छति.

ख् P. to run, धावति.

शब् ‡ A. to perish, क्षीयते.

सब् P. to sit, to perish, †c. रीक्षति.

ईग् P. to bite, दक्षति.

सञ्ज् P. 'to adhere,' सजति.

स्वञ्ज् A. to embrace, स्वजते.

रञ्ज् P. A. to dye, रजति, रजते.

मृज् P. 'to be clean,' मार्जति,

जम् A. 'to yawn,' जम्भते.

कृप् A. 'to be adequate,' कल्पते.

लस्ज् A. to blush लज्जते.

सस्ज् P. to be ready सज्जति.

§ 395. The following seven roots form their bases like the desiderative without a desiderative sense. These are:—किन् to administer medicine, to treat as a patient चिकित्सति; गुप् to censure जुगुप्सते; तिज् to bear, to forgive तितिक्षते; बध् to abhor, to act loathsome बधीरस्सते; दान् to make straight दीक्षांसति-ते; मान् to reason, to think मीमांसते; शान् to sharpen शीक्षांसति-ते.

§ 396. There are a few roots which add a penultimate nasal in

* इगुगामि यमां छः । छे च । see § 43. Pān. VII. 3. 77.

† पात्राभ्यःस्थान्नादाण्द्वयसिद्धिर्दक्षति पिबति जिघ्रन्ति तिष्ठन्ति दच्छन्ति दक्षन्ति यसीदाः । Pān. VII. 3. 78.

‡ शब्देः शितः । Pān. I. 3. 60. शब्द is Atm. in the Special Tenses.

¶ दक्षस्वस्वञ्जं शशि । रज्जेभ्य P. VI. 4. 25.-26. These roots drop their nasal in the Special Tenses.

the Special Tenses and Moods necessarily; *e. g.* भिद् to cut भिन्वति. अह् to go अहंते, पिङ् to roll into a ball पिङ्गते, शुद् to purify, to go शुद्गति &c.; and a few more which do so optionally; *e. g.* दृढ् to be firm दृढेति-दृढति: कृच् or मृच् to go कृचति-कृचति, म्लोचति-म्लुचति: लृच् to pluck लोचति लुचति all P.; गुञ् A. to hum गोजते, गुञ्जते; गृञ् P. to roar गर्जति गृञ्जति, and others less important.

IVth Class (दिवाद्यः).

गम् P. 'to go' गाम्यति.
जन् A. 'to be born' जायते.
शम्* P. to be pacific शाम्यति.
तम् P. 'to desire' ताम्यति.
रम् P. 'to pacify' राम्यति.
अम् P. to be wearied आम्यति.
क्षम् P. to endure क्षाम्यति.
हृम् 'to be weary.' ह्राम्यति ह्रामति.
मद् P. to be intoxicated माद्यति.
वस् P. 'to endeavour' वस्यति.
वसति, but when followed by a preposition, except सम्, it be-

longs to the 4th class alone
संयस्यति, संयसति; but प्रयस्यति only.
शो† P. 'to sharpen' श्यति,
छो P. to cut छ्यति.
सो P. 'to put an end to' स्यति.
हो P. to cut ह्यति.
भ्रंश्-स् P. to fall भ्रश्यति, भ्रस्यति.
रुञ् P. A. to colour रुज्यति-ते.
मिद् P. to be unctuous मेद्यति.
व्यध् 'to strike,' to pierce विध्यति.

§ 397. The following roots belong to the 1st and the 4th classes:—आश्, भ्लाश्, आस्, काश् all meaning 'to shine', डी to fly, all A., भम्, क्रम्, वस् to fear, लष्, क्षीष् to spit, हृष् to be pleased,

* क्षमामशानां दीर्घः इयनि | Pān. VII. 3. 74. Of these भम् is given under भ्रदिस्.

† ओतः इयनि | Pān. VII. 3. 71. These four roots drop their ओ before य.

अम्बु to embrace, रुष् to be angry or vexed, यस् to endeavour (this with any other prep. but सम् belongs to the 4th class alone). तिष् (1) to turn out auspiciously, (4) to succeed, सह्, 1 A. 4 p. to bear, भ-भं-भ (स्) to fall, रज्ज् to be dyed, शप् to curse, दुष् 1 P. 4. A. to know, दुश् 1 to bewail 4 P. A. to be afflicted, क्रृ, क्षृ 1 A. 4 P. and स्विद् 1. 4. P. to perspire, 1 A. to be anointed.

Vith Class (तुदादयः).

इष् P. to wish इच्छति.

कुत् P. to cut कुन्तति.

कृ P. with उप and प्रति, उपस्क्रिणति
or प्रतिस्क्रिणति.

खिद् P. to suffer pain खिन्दति.

गृ P. to swallow गिरति, गिलति.

वृद् P. to cut वृत्ति, वृदति.

प्रच्छ् P. to ask पृच्छति.

भस्ज् P. A. to fry भज्जति-ते.

मस्ज् P. to bathe, मज्जति.

व्रश् P. to cut, वृश्ति.

व्यच् P. to deceive, विचति.

विच्छ् P. to go विच्छायति.

सस्ज् P. to go सज्जति.

मुश् U. to release मुञ्चति-ते.

लिप् to anoint लिम्पति-ते.

लुप् U. to break or cut लुम्पति-ते.

विद् U. to obtain विन्दति ते.

सिच् U. to sprinkle सिञ्चति-ते.

पिश् to form पिशति.

उभ् to fill with, to confine उभति-
उम्भति.

§ 398. (a) The following roots belong optionally to the 1st and 6th classes:—कुष् 1 P. 6. U. to plough, to draw, रुद् 1. A. to return, 6 P. to strike against, घृण् 1. A. 6. P. to roll, whirl; 1. A. to take, to receive, घूर्ण् 1. A. 6. P. to reel, whirl round, move to and fro, छुद् 1. P. to divide, 6 P. to envelope, कृ, कृष् P. to

* This root belongs to the 2nd, 4th, 6th, and 7th classes, with different senses. All these are given in the following couplet.

सनायां विषये ज्ञेये भवति विज्ञेयं विचरणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्ते इवात्तु तन्मन्त्रोपदिष्टं क्रमात् ।

kill, **सिद्** P. to sit down, **मिष्** P. 1. to sprinkle, 6. to open the eyes, **लुद्** P. 1. to stir, to churn, 6. to cover, to adhere, **मुच्** I. A. to cheat, 6 U. to release, to leave &c.

(b) The following roots belong to the 4th as well as to the 6th classes:—**क्षिप्** 4. P. 6 U. to throw, **लुप्** 4 P. to confound, 6 U. to take away, **लुग्** P. 4 to covet, to be perplexed, 6 A. to perplex, **वृज्** 4 A. to let loose, to send forth, 4. 6. P. to create.

Xth Class (चुरादयः).

धू * P. 'to shake' धूयति.	प्री P 'to please' प्रीणयति.
अर्थ —अर्थयति, अर्थापयति †	गण् —गणयति. गणापयति. †
लज्ज् —लज्जयति, लज्जापयति†	वण्ट् —वण्टयति, वण्टापयति †

§ 399. The following roots of the 10th class preserve their vowel unchanged:—**अद्** to sin, **कथ्** to tell **क्षप्** to send, to throw, to pass, **गण्** to count, **गल्** U. to filter, A. to throw, **वृद्** to choose or seek, to get, **ध्वन्** to sound, **मह्** to honour, **रच्** to compose, **रस्** to taste, **रह्** to forsake, **शद्** to speak ill of, to deceive, **रद्** to scream, **पद्** to weave, (but **पाटयति** when it means to tear &c.), **स्तन्** to thunder, **गद्** to sound, **पन्** to go, **कल्** to count, **स्वर्** to sound, **पद्** A. to go, **अंस** to divide, **वद्** to separate, **लज्** to shine, **कर्ण्** to bore, **छद्** to conceal, **चप्** to cheat, **वस्** to scent, perfume, **अथ्** or **अय्**

* The following stanza from the 'Kavirahasya' gives the various classes to which this root belongs:—

धूतेति चम्पकवनानि धूनोन्यशोकं
 चूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तम् ।
 दाशुद्धिधूयति चम्पकपुष्परेणून्
 यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीश्च ॥

† These optional forms are according to शाकटायन and others.

to be weak or lax, व्यथ् to spend, स्पृह् to desire, मृग् to seek, मृष् to bear, कृप् to pity, to be weak, कुप्, गुप् to converse with, ग्रह् A. to take (also ग्राहयति when cau. of ग्रह्), कुह् A. to astonish, to deceive, पुद् to bind or string together, स्फुद् to become manifest, सुख् to make happy, and others less common.

§ 400. Some roots of the 10th class exclusively take the Atmanepada i. e. even when the fruit of the action expressed by them does not accrue to the agent. These are:—अर्थ् to request, to desire, कुह् to astonish, to deceive, चिन् to be conscious of, to think, दंश् to bite, दंस् (or दस् according to some) to see, to bite, उप् or डिप् to accumulate, तन्न् to support a family, मन्न् to counsel secretly, मृग् to search, to hunt, to seek, स्पन् to take, to string together, तर्ज् and भर्त्स् to reprove, बस्न्, गन्ध् to injure, to hurt, विष्क् to kill, (हिष्क् according to some), निष्क् to measure, लल् to desire, कृप् to contract, पूप् to fill, भूप् to hope, to fear, शाल् to praise, बभ् to worship, स्वन् to guess, गुर् to strike, घन् to look at, to inspect, कुत्स् to reproach, कुद् (according to some कुद) to cut, गल् to drop down, भल् to see, to expound, कूद् to abstain from giving, to muddle, कुह् to heat, वश् to deceive, वृष् to have the power of generation, to be eminent, मुद् to gratify, दिव् to bewail, गृ to know, विद् to know, to be conscious of, मन् to stop, बु to ensure, and कुस् to smile improperly.

§ 401. The following roots belong to the 1st and the 10th classes:—

वृज्, पृच् to unite, to restrain, अर्च् to worship, ईर् to throw, ली to melt, वृज् to abandon, to avoid, वृ to cover, जृ, जि to grow old, रिच् to separate, to join, शिष् to leave a residue, तप् to burn, दप् to be pleased or satisfied, कृद् to kindle, ऋप्, छृप्, इप् to kindle, हृम् to fear, अय् to release, to kill, गी to go, मन्न्, to string to-

gether, **शीकृ**, **चीकृ** to endure, **अहृ** to kill, **हिंसृ** to kill, **अहृ** to worship, **सहृ** with **आ** to go, to assail, **धुन्धृ** to purify to cleanse, **छहृ** to cover, **बुधृ** to satisfy, to guess, to kill, **प्री** to please, **अन्यृ**, **मन्यृ** to compose, arrange, **आप्** to obtain, **तन्** to confide, to stretch, **चन्** to confide, to hurt, **वहृ** to inform, **वधृ** to speak, **मानृ** to honour, worship, **भृ** A. to obtain (**भवति** also according to some), **गहृ** to censure, **मार्गृ** to seek, **क्रण्ढृ** to grieve, **सृजृ** to clean, **सुधृ** to endure, **धृषृ** to brave, to overcome, **जस्** to hurt, to injure, **दिवृ** to torment, to beg, **बुधृ** to aver, and some others.

II. GROUP II,

ROOTS WITH CHANGEABLE BASES.

(2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th, and 9th, Classes.)

§ 402. Terminations:—

Parasmaipada.

The terminations of the Present, the Imperfect and the Imperative are the same as those of the first group. The termination of the 2nd per. sing. of the Imperative is **हि**. The terminations of the Potential are as follows:—

1	याम्	याव	याम
2	यास्	यातम्	यात
3	यात्	याताम्	युस्

Atmanepada.

Present.

1	ए	वहे	महे
2	से	आये	ध्वे
3	ते	आते	अते

Imperfect.

इ	वहि	महि
यास्	आयाम्	ध्वम्
त	आताम्	अत्

	Imperative.	Potential.
1 ऐ	आवहे आनहे	The same as those given
2 स्व	आयाम् ध्वम्	for the first group.
3 ताम्	आताम् अताम्	

§ 403. The base of the roots of the 2nd group of Conjugational classes undergoes many modifications with regard to which the terminations are divided into two sets; one set is called 'strong' the other, 'weak'. The base taking the strong terminations may be called 'The strong base;' and that taking the weak ones 'The weak base'.

(a) The strong terminations are:—

The singulars of all persons of the Present and the Imperfect, the third person singular and all numbers of the first person of the Imperative, in the Parasmaipada, and all numbers of the first person of the Imperative, in the Atmanepada.

(b) The rest are weak.

§ 404. Before strong terminations the penultimate short and the final vowel of the base take their Guṇa substitute.

Fifth, Eighth and Ninth classes.

§ 405. *नु and उ are added on to the roots of the 5th and 8th classes respectively.

§ 406. The final उ of the base is optionally dropped before व् and न् if it be not preceded by a conjunct consonant. It is changed to उव् before a weak termination beginning with a vowel, if preceded by a conjunct consonant, and to व् in other cases. The हि of the Imperative 2nd per. sing. is dropped after उ not preceded by a conjunct consonant.

* स्वादिभ्यः भुः । तनादिकृभ्यः उः । Pân. III, 1. 74, 79.

§ 407. *In the ninth class न् is inserted between the root and the terminations. न् becomes न् before the weak terminations beginning with a vowel, and नी before the the weak terminations beginning with a consonant.

§ 408. (a) The penultimate nasal of a root is dropped before ना &c.; as मध्यानि, मध्निः, मध्निमः &c. from मन्थ 'to put together.'

(b) In the case of roots ending in a consonant, the imperative second person singular termination is आन instead of हि; as मुषाण form मुष् 'to steal'.

Paradigms.

Vth Class.

सु P. A. 'to press out juice,' &c.

Present.

1 सुनोमि सुतुवः, सुन्वः सुनुमः, सुन्मः सुन्वे सुतुवहे, सुन्वहे सुनुमहे, सुन्महे
2 सुनोषि सुतुथः सुतुथ सुतुषे सुन्वाथे सुतुध्वे
3 सुनोति सुतुतः सुन्वन्ति सुतुते सुन्वाते सुन्वते

Imperfect.

1 असुनवम् असुतुव, असुनुम असुन्वि असुतुवहि, असुनुमहि
असुन्व असुन्म असुन्वहि असुन्महि
2 असुनोः असुनुतम् असुनुत असुनुथाः असुन्वाथाम् असुनुध्वम्
3 असुनोन् असुनुताम् असुन्वन् असुनुत असुन्वाताम् असुन्वत

* कथादिभ्यः इना | Pân. III. 1. 81.

18 S. G.

Imperative.

1 सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम	सुनवे	सुनवावहे	सुनवामहे
2 सुनु	सुनुतम्	सुनुत	सुनुष्व	सुनुवायाम्	सुनुध्वम्
3 सुनोतु	सुनुताम्	सुन्वन्तु	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्

Potential.

1 सुनुयाद्	सुनुयाव	सुनुयाम	सुन्वीय	सुन्वीवहि	सुन्वीमहि
2 सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात	सुन्वीयाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीध्वम्
3 सुनुयान्	सुनुयाताम्	सुनुयुः	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्

साध् Par. 'to accomplish.'

अङ् A. 'to pervade.'

Present.

1 साध्नोमि	साध्नुवः	साध्नुमः	अध्नुते	अध्नुवहे	अध्नुमहे
2 साध्नांषि	साध्नुथः	साध्नुथ	अध्नुषे	अध्नुवाये	अध्नुष्वे
3 साध्नांति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	अध्नुते	अध्नुवाते	अध्नुवते

Imperfect,

1 असाध्नुवम्	असाध्नुव	असाध्नुम	आध्नुवि	आध्नुवहि	आध्नुमहि
2 असाध्नुः	असाध्नुतम्	असाध्नुत	आध्नुयाः	आध्नुवायाम्	आध्नुध्वम्
3 असाध्नुत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्	आध्नुत	आध्नुवाताम्	आध्नुवत

Imperative,

1 साध्नुवानि	साध्नुवाव	साध्नुवाम	अध्नुवे	अध्नुवावहे	अध्नुवामहे
2 साध्नुहि	साध्नुतम्	साध्नुत	अध्नुष्व	अध्नुवायाम्	अध्नुध्वम्
3 साध्नुतु	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	अध्नुताम्	अध्नुवाताम्	अध्नुवताम्

Potential.

- 1 साधुयान् साधुयाव साधुयाम् अदुवीव अदुवीवहि अदुवीमहि
 2 साधुयाः साधुयातम् साधुयात अदुवीयाः अदुवीयाथाम् अदुवीध्वम्
 3 साधुयान् साधुयाताम् साधुयुः अदुवीत अदुवीयाताम् अदुवीरन्

VIIIth Class.

तन् P. A. 'to stretch.'

Present.

1. तनोमि तनुषः तन्वः तनुमः, तन्मः तन्वे तनुवहे, तन्वहे तनुमहे, तन्महे
 2. तनोषि तनुयः तनुष तनुषे तन्वाये तनुध्वे
 3. तनोति तनुतः तन्वन्ति तनुते तन्वाते तन्वते

Imperfect.

1. अतनुवम् अतनुव } अतनुम् } अतनुवहि } अतनुमहि }
 अतन्व } अतन्म } अतन्वि } अतन्वाहि } अतन्महि }
 2. अतनोः अतनुवम् अतनुत अतनुयाः अतन्वायाम् अतनुध्वम्
 3. अतनोत् अतनुताम् अतन्वन् अतनुत अतन्वाताम् अतन्वत

Imperative.

1. तनवानि तनवाव तनवाम तनवे तनवावहे तनवामहे
 3. तनु तनुतम् तनुत तनुष्व तन्वायाम् तनुध्वम्
 3. तनोतु तनुताम् तन्वन्तु तनुताम् तन्वाताम् तन्वताम्

Potential.

1. तनुयाम् तनुयाव तनुयाम तन्वीव तन्वीवहि तन्वीवहि
 2. तनुयाः तनुयातम् तनुयात तन्वीयाः तन्वीयाथाम् तन्वीध्वम्
 3. तनुयान् तनुयाताम् तनुयुः तन्वीत तन्वीयाताम् तन्वीरन्

§ 409. Irregular base:—कृ P. A. 'to do' is changed to कर् before the strong, and कुर before the weak, terminations.

Present.

1. करोमि	कुर्वः	कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
2. करोषि	कुरुषः	कुरुष	कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुध्वे
3. करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वन्ते

Imperfect.

1. अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहे	अकुर्महि
2. अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुषाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
3. अकरोन्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वन्त

Imperative.

1. करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहे	करवामहे
2. कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
3. करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वन्ताम्

Potential.

1. कुर्याम	कुर्वाव	कुर्याम	कुर्वीय	कुर्वीवहि	कुर्वीमहि
2. कुर्याः	कुर्वातम्	कुर्यात	कुर्वीयाः	कुर्वीयाथाम्	कुर्वीध्वम्
3. कुर्यान्	कुर्वाताम्	कुर्व्युः	कुर्वीत	कुर्वीयाताम्	कुर्वीरन्

IXth Class.

क्री. P. A. 'to buy'.

Present.

1. क्रीयामि	क्रीयीवः	क्रीयीमः	क्रीये	क्रीयीवहे	क्रीयीमहे
-------------	----------	----------	--------	-----------	-----------

2 क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ	क्रीणीथि	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
3 क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणीति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणीते

Imperfect.

1. अक्रीणाम् अक्रीणीव अक्रीणीम अक्रीणि अक्रीणीवहि अक्रीणीमहि
2. अक्रीणाः अक्रीणीतम् अक्रीणीत अक्रीणीथाः अक्रीणीथाम् अक्रीणीध्वम्
3. अक्रीणान् अक्रीणीताम् अक्रीणन् अक्रीणीत अक्रीणाताम् अक्रीणीत

Imperative.

1. क्रीणानि क्रीणाव क्रीणाम क्रीणे क्रीणावहे क्रीणामहे
2. क्रीणीहि क्रीणीतम् क्रीणीत क्रीणीष्व क्रीणाथाम् क्रीणीध्वम्
3. क्रीणातु क्रीणीताम् क्रीणन्तु क्रीणीताम् क्रीणाताम् क्रीणीताम्

Potential.

1. क्रीणीयाम् क्रीणीयाव क्रीणीयाम क्रीणीय क्रीणीवहि क्रीणीमहि
2. क्रीणीयाः क्रीणीयातम् क्रीणीयात क्रीणीथाः क्रीणीयाथाम् क्रीणीध्वम्
3. क्रीणीयान् क्रीणीयाताम् क्रीणीयुः क्रीणीत क्रीणीयाताम् क्रीणीरन्

स्तम्भ् 'P. to obstruct or to stop.'

*Present.**Imperfect.*

1. स्तम्भामि	स्तम्भीवः	स्तम्भीमः	अस्तम्भाम्	अस्तम्भीव	अस्तम्भीम
2. स्तम्भासि	स्तम्भीथः	स्तम्भीथ	अस्तम्भाः	अस्तम्भीतम्	अस्तम्भीत
3. स्तम्भाति	स्तम्भीतः	स्तम्भन्ति	अस्तम्भान्	अस्तम्भीताम्	अस्तम्भन्

*Imperative.**Potential.*

1. स्तम्भानि	स्तम्भाव	स्तम्भाम	स्तम्भीयाम्	स्तम्भीयाव	स्तम्भीयाम
2. स्तम्भान	स्तम्भीतम्	स्तम्भीत	स्तम्भीयाः	स्तम्भीयातम्	स्तम्भीयात
3. स्तम्भानु	स्तम्भीतान्	स्तम्भन्तु	स्तम्भीयान्	स्तम्भीयाताम्	स्तम्भीयुः

IRREGULAR SPECIAL BASES OF THE NINTH CLASS.

§ 410. In the case of the roots **शुभ्** the **न्** of **ना** is not changed to **ञ्**; as **शुभ्नासि**, **शुभ्नीतः**, **शुभ्न्ति**, &c.

§ 411. The roots ज्ञा 'to know' and ज्या 'to become old' assume the forms जा and जि respectively; as जानाति-नीते, जिनाति, &c.

§ 412. The इ of गृह् is changed to कृ; as गृह्णाति; अगृह्णाम्, अगृह्णीव, अगृह्णीम, &c. Imperf. 1st. per.

§ 413. The roots री, ली, व्ली, ह्री, धू, पू, लृ, कृ, कृ, गृ, जृ, हृ, नृ, पू, मृ, नृ, वृ, शृ, and स्तृ, have their finals shortened necessarily, and क्षी, क्षी, and व्री optionally in the Special Tenses; as धुनाति-नीते, स्तृणाति-नीते, वृणाति-नीते, &c. क्षीणाति, क्षिणाति, &c.

§ 414. The roots स्कु 'to go by leaps, to raise,' स्वम् 'to obstruct,' स्तुम् 'to stop,' स्कम् and स्कुम् 'to obstruct' belong to the 5th and 9th classes; as स्कुनाति, स्कुनीते, स्कुनोति, स्कुनुते, &c.

SECOND, THIRD AND SEVENTH CLASSES.

§ 415. Special rules of Sandhi of the finals of roots and the initial letters of terminations:—

(1) The ending उ of a root takes its Vrddhi substitute when followed by a consonantal strong termination; as जु + नि = नौनि.

(2) The final इ or उ, short or long, of a root is changed to इक् or उक् before a vowel weak termination.

(3) The ending ह् of roots is changed to द् when followed by any consonant, except a nasal or a semivowel, or by nothing; and that of roots beginning with ह् to ध् under the same circumstances.

(4) The initial त and थ of a termination are changed to ध after soft aspirate (4th letter of a class.)

(5) इ or ए followed by ष् is changed to कृ.

(6) न् and म् when followed by a consonant are changed to the nasal of the class to which the following consonant belongs, and to an *anuswara* when followed by य्, ष्, स्, or ह्.

(7) The ending इ of a root, short or long, not preceded by a conjunct consonant is changed to ए before vowel weak terminations, when the base consists of more than one syllable.

(8) The ending इ of a root is optionally changed to ए or Visarga in the Imperfect second pers. sing. and the ending स् to त् or ह् before the termination त् and optionally before स्.

(9) When a conjunct consonant having स् or क् for its first member is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semivowel, the स् or क् is dropped.

N. B.—The usual Sandhi rules *i. e.* those given in the 2nd and 3rd Chapters should be observed.

§ 416. (1) * The second person sing. termination of the Par. Imperative is धि when the base ends in any consonant except a nasal or a semivowel; also in the case of the root ह् 3 P. to sacrifice.

§ 417. The स् and ह् of the Imperfect 2nd and 3rd pers. sing. are dropped after a consonant.

Second or (अदादि) Class.

§ 418. In this class the terminations are directly added to the root.

§ 419. In the case of roots ending in आ, the termination of the third person plural of the Imperfect is optionally उत्स.

* हुसल्यो हेधि | Pân. VI. 4. 101.

Paradigms.

या P. 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1	यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाव	अयाम
2	यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
3	याति	यातः	यान्ति	अयान्	अयाताम्	अयान् or अबुः

*Imperative.**Potential.*

1	यानि	याव	याम	यायाम्	यायाव	यायाम
2	याहि	यातम्	यात	यायाः	यायातम्	यायात
3	यातु	याताम्	यान्तु	यायात्	यायाताम्	यायुः

Conjugate similarly ख्या P. 'to tell,' द्या P. 'to cut,' पा P. 'to protect,' प्रा P. 'to fill,' प्त्सा P. 'to eat,' द्रा P. 'to fly,' भा P. 'to shine,' मा 'to measure,' रा 'to give,' ला 'to give or take,' वा 'to blow,' आ 'to cook' and ज्ञा 'to bathe.'

§ 420. In order to exemplify the rules given under §§ 415-417 will give the forms of the regular verbs वी, जु, जागृ, ईर, चभ्, आस्, कश्, दुह्, लिह् and निज्.

वी P 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1	वेमि	वीवः	वीमः	अवयम्	अवीव	अवीम
2	वेषि	वीथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
3	वेति	वीतः	विदन्ति	अवेत्	अवीताम्	अवियन् or अब्यन्

(according to some)

*Imperative.**Potential.*

1	वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम
---	-------	------	------	--------	-------	-------

2 वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
3 वेतु	वीताम्	वीयन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः

तु P. 'to praise,'

Present.

Imperfect.

1 नौमि	तुवः	तुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
2 नौषि	तुथः	तुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
3 नौति	तुतः	तुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवत्

Imperative.

Potential.

1 नवाति	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
2 नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
3 नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

Conjugate similarly कु P. 'to sound,' क्षु P. 'to seize,' क्षु P. 'to sharpen,' यु P. 'to attack,' यु P. 'to join,' वृ P. 'to possess supremacy,' and स्तु 'to drop out, distil.'

जागृ P. 'to be awake.'

Present.

Imperfect.

1. जागर्मि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
2. जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
3. जागर्ति	जागृतः	जाग्रति *	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः

Imperative.

Potential.

1. जागराणि	जागराव	जागराम	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम
2. जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
3. जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु	जागृयान्	जागृयातान्	जागृयुः

* See. वक्रासू P,

ईद् A. 'to go.'

Present.

1. ईरे	ईरहे	ईमहे
2. ईर्ये	ईराथे	ईर्ध्वे
3. ईर्ते	ईराते	ईरते

Imperfect.

ऐरि	ऐर्वहि	ऐर्महि
ऐर्याः	ऐरायाम्	ऐर्ध्वम्
ऐर्त	ऐराताम्	ऐरत

Imperative.

1. ईरे	ईरावहे	ईरामहे
2. ईर्ये	ईरायाम्	ईर्ध्वम्
3. ईर्ताम्	ईराताम्	ईरताम्

Potential.

ईरीय	ईरीवहि	ईरीमहि
ईरीयाः	ईरीयायाम्	ईरीध्वम्
ईरीत	ईरीयाताम्	ईरीरन्

चश्च् A. 'to speak.'

Present.

1. चक्षे	चक्ष्वहे	चक्ष्महे
2. चक्षे	चक्षाथे	चक्ष्वे
3. चष्टे	चक्षाते	चक्षते

Imperfect.

अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्महि
अचक्षाः	अचक्षायाम्	अचक्ष्वम्
अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत

Imperative.

1. चक्षे	चक्षावहे	चक्षामहे
2. चक्ष्व	चक्षायाम्	चक्ष्वम्
3. चष्टाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्

Potential.

चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
चक्षीयाः	चक्षीयायाम्	चक्षीध्वम्
चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

कञ् P. A. 'to go'

Present.

1. कक्षे	कक्ष्वहे	कक्ष्महे
----------	----------	----------

Imperfect.

अकक्षि	अकक्ष्वहि	अकक्ष्महि
--------	-----------	-----------

2. कसे	कसाये	कइवुं	अकष्टाः	अकशायाम्	अकड्डु ।
3. कष्टे	कशाते	कशते	अकष्ट	अकशाताम्	अकशत

*Imperative.**Potential.*

1. कशे	कशावहे	कशानहे	कशीय	कशीवहि	कशीमहि
2. कश्च	कशायाम्	कइवुम्	कशीयाः	कशीयाथाम्	कशीध्वम्
3. कष्टाम्	कशाताम्	कशताम्	कशीत	कशीयाताम्	कशीरन्

दुह् P. A. 'to milk.'

Present.

1. दौहि	दुहः	दुहसः	दुहे	दुहहे	दुहहे
2. धौक्षि *	दुग्धः	दुग्ध	धुक्षे	दुहाते	धुग्ध्वे
3. दौग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते

Imperfect.

1. अदौहम्	अदुह	अदुहस	अदुहि	अदुहहि	अदुहाहि
2. अदौक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहायाम्	अदुग्ध्वम्
3. अधौक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत

Imperative.

1. दौहानि	दौहाव	दौहाम	दौहै	दौहावहै	दौहामहै
2. दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	दुहायाम्	धुग्ध्वम्
3. दौग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

* For the change of द् to ध् Vide § 95.

Potential.

1. दुह्याम्	दुह्याव	दुह्यान्	दुहोय	दुहोयहि	दुहीमहि
2. दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यान्	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वन्
3. दुह्यान्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुह्याताम्	दुहीरन्

विह् to be similarly conjugated; इ and ए being substituted for उ and ओ respectively.

लिह् P. A. 'to lick.'

Present.

1. लेहि	लिहः	लिहः	लिहे	लिह्वहे	लिह्वहे
2. लेहि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढे
3. लेढि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते

Imperfect.

1. अलेहम्	अलिह	अलिह	अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्वहि
2. अलेह-द्	अलीढन्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढ्वन्
3. अलेह-ड्	अलीढान्	अलिहन्	अलीढ	अलिहातान्	अलिहत

निञ्ज् * A. 'to purify'

*Present**Imperfect.*

1. निञ्जे	निञ्ज्वहे	निञ्ज्वहे	अनिञ्जि	अनिञ्ज्वहि	अनिञ्ज्वहि
2. निञ्क्षे	निञ्जाथे	निञ्ज्वहे	अनिञ्जथाः	अनिञ्जाथाम्	अनिञ्ज्वन्
3. निञ्क्ते	निञ्जाते	निञ्जते	अनिञ्जत	अनिञ्जाताम्	अनिञ्जत

* नि-पिञ्, पिञ्, मृञ्, वृञ्, इञ्, इञ्, इञ्, इञ् should be similarly conjugated.

*Imperative.**Potential.*

1. निञ्जे निञ्जावहे निञ्जामहे निञ्जीथ निञ्जीवहि निञ्जीमहि
2. निङ्क्ष्व निङ्जायाम् निङ्क्ष्वम् निङ्जीथाः निङ्जीषायाम् निङ्जीष्वम्
3. निङ्क्ताम् निङ्जाताम् निङ्जताम् निङ्जीत निङ्जीयाताम् निङ्जीरन्

IRREGULAR BASES

Many of the roots of the 2nd class are of irregular conjugation. We will treat of them in alphabetical order.

§ 421. अद् P. 'to eat' forms the 2. and 3. sing. Imperf as आदः and आदन् respectively. In other respects it is regular.

*Present.**Imperfect*

1. अद्मि	अद्मः	अद्मः	1. आदम्	आद	आद्य
2. अस्मि	अस्यः	अस्य	2. आदः	आत्तम्	आत्त
3. अस्मि	अस्तः	अदन्ति	3. आदन्	आत्ताम्	आदन्

*Imperative.**Potential.*

1. अद्यानि	अद्याव	अद्याम	1. अद्याम्	अद्याव	अद्याम
2. अद्यि	अद्यत्	अद्य	2. अद्याः	अद्यात्तम्	अद्यात्त
3. अद्यु	अद्यात्	अद्यन्तु	3. अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

§ 422. अन् P. 'to breathe,' जम् 'to eat,' रुद् P. 'to weep,' श्वस् P. 'to sigh' and स्वप् P. 'to sleep,' insert the augment इ between their final and the terminations beginning with any consonant except य; in the case of 2 and 3 sing. Imperf. they insert ई or अ. *e. g.*

अन् P. 'to breathe'.

*Present.**Imperfect.*

1. अनिमि	अनिमः	अनिमः	आनम्	आनिव	आनिम
2. अनिषि	अनिथः	अनिथ	आनीः-आनः	आनितम्	आनित
3. अनिति	अनितः	अनन्ति	आनीत्-आनत्	आनिताम्	आनन्

*Imperative.**Potential.*

1. अनानि	अनाव	अनाम	अन्याम्	अन्याव	अन्याम
2. अनिहि	अनितम्	अनित	अन्याः	अन्यातम्	अन्यात
3. अनितु	अनिताम्	अनन्तु	अन्यात्	अन्याताम्	अन्तुः

Conjugate स्वप् भवस् and रुह् similarly; as स्वपिति 3 sing. Pre.; अस्व पीः-पः; 2 sing Imperf.; अस्वपीत्-पत्; 3 sing. Imperf.; स्वपानि 1 sing. Imp. स्वपिहि 2 sing. Imp.; स्वप्याम् 1 sing. Pot.; &c. भवसिति 3 sing. Pre., अभवसीः-सः 2 sing. Imperf., अभवसीत्-सत् 3 sing. Imperf. भवसानि 1 sing. Imp. भवसिहि 2 sing. Imp. भवसितु 3 sing. Imp. भवस्याम् 1 sing. Pot.; &c. रोदिनि, रुदिवः रुदिमः 1 Pre. अरोदम् 1 sing. Imperf. अरोदीः-दः 2 sing. Imperf. अरोदीत्-दत् 3 sing. Imperf. रोद्वानि 1 sing. Imp. रुदिहि 2 sing. Imp. रोदितु 3 sing. Imp. रुद्यान् 1 sing. Pot. &c.

§ 423. अत् P. (A)* 'to be'—drops its अ before weak terminations and स् before a termination beginning with स् and भ्. It is irregular in many respects.

Present.

1 अस्मि	स्वः	स्मः	हे	स्वहे	स्महे
2 असि	स्थः	स्थ	हे	साथे	ध्वे
3 अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

Imperfect.

1 आसम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि
--------	------	------	-----	--------	--------

* अस् is Atmanepadi in a few cases. Cf. Bhattikāvya 11. 35 'अभ्यो व्यतिस्ते तु ममापि धर्मः' &c. where it implies कर्मव्यतिहार or an exchange of duty.

2 आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्याः	आसायाम्	आध्वम्
3 आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत

Imperative.

1 असानि	असाव	असाम	असै	असावहे	असामहे
2 एधि	स्तम्	स्त	स्व	सायाम्	ध्वम्
3 अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्तान्	साताम्	सताम्

Potential.

1 स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमहि
2 स्याः	स्यातम्	स्यात्	सीथाः	सीयायाम्	सीध्वम्
3 स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीयाताम्	सीरन्

§ 424. आस् A * 'to sit'—also drops its स् before ध्व—

*Present.**Imperfect.*

1. आसे	आस्वहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आस्ते	आसाथे	आध्वे	आस्याः	आसायाम्	आध्वम्
3. आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत

*Imperative.**Potential.*

1. आसै	आसावहे	आसामहे	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
2. आस्व	आसायाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयायाम्	आसीध्वम्
3. आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

Conjugate वस् A 'to dress' similarly.

§ 425. The इ of the root इ P. * to go is changed to यू before a

* इ P. 'to go' is conjugated regularly like वी. एति ईतः इयन्ति 3rd Per. Pre. ईहि 2 sing. Imp. इयन्तु 3 sing. Imp.

weak vowel termination; एति इतः यन्ति 3 per. Pre. आयम् ऐव ऐम्
Per. Imperf.; ऐः 2 sing. Imperf. अयानि, इहि, एतु 1. 2. 3. sing.
Imp. यन्तु 3pl. Imp.

इ with अधि A * 'to study,' &c. is regularly conjugated, as

*Present.**Imperfect.*

1. अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अध्यैवे	अध्यैवहि	अध्यैमहि
2. अधीये	अधीयाये	अधीध्वे	अध्यैयाः	अध्यैयायाम्	अध्यैध्वम्
3. अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैवत

*Imperative.**Potential.*

1. अध्यै	अध्यैवहे	अध्यैमहे	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
2. अधीष्व	अधीयायाम्	अधीध्वम्	अधीयीयाः	अधीयीयायाम्	अधीयीध्वम्
3. अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

§ 426. ईड् A. 'to praise' and ईड् A. 'to rule' have an इ added to them before terminations beginning with स् or ध्व except that of the Imperf. 2. plu.

*ईड्. A.**Present.**Imperfect.*

1. ईडे	ईड्वहे	ईड्वमहे	ऐडि	ऐड्वहि	ऐड्वमहि
2. ईडिषे	ईडाये	ईडिध्वे	ऐड्याः	ऐडायायाम्	ऐड्वम्
3. ईडे	ईडाते	ईडते	ऐह	ऐडाताम्	ऐडत

* इ with अधि P. 'to remember' should be conjugated like इ, अधियन्ति 3rd pl. Pre. Some think that it is to be conjugated like इ in the Noun-conjugational tenses only. According to them the third per. plu. will be अधीयन्ति. The line of Bhatti 'ससितयो राघवयोरधीयन्, III. 18. &c. is quoted in support of this opinion. केचित् आर्धवानुकाधिकारोक्तस्येवातिदेशमाहुः । तन्मते यण । Sid. Kau.

*Imperative.**Potential.*

1. ईडे	ईडावहे	ईडामहे	ईडीय	ईडीवहि	ईडीमहि
2. ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिध्वम्	ईडीयाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
3. ईडाम्	ईडाताम्	ईडताम्	ईडीत	ईडीवाताम्	ईडीरन्

ईश् to be similarly conjugated. ईशिषे ईशाये ईशिष्व

2 Pre. ऐशि 1 sing. Imperf. ऐष्टाः 2 sing. Imperf. ऐष्ट 3 sing.

Imperf. ऐड्ड्वम् 2 pl. Imperf. ईशौ 1 sing. Imp. ईशिध्वम् 2pl.

Imp. ईशीत 3 sing. Pot. &c.

§ 427. ऊर्णु P. A. 'to cover'—substitutes Vrddhi for its ऊ optionally before consonantal strong terminations except those of the 2nd and 3rd sing. Imperf.

Present.

1. ऊर्णोमि-ऊर्णोमि	ऊर्णुवः	ऊर्णुमः	ऊर्णुवे	ऊर्णुवहे	ऊर्णुमहे
2. ऊर्णोषि-ऊर्णोषि	ऊर्णुथः	ऊर्णुथ	ऊर्णुषे	ऊर्णुवाये	ऊर्णुध्वे
3. ऊर्णोति-ऊर्णोति	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते

Imperfect.

1. और्णवम्	और्णुव	और्णुम	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि
2. और्णाः	और्णुतम्	और्णुत	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
3. और्णोन्	और्णुताम्	और्णुवन्	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत

Imperative.

1. ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवे	ऊर्णवावहे	ऊर्णवामहे
2. ऊर्णुहि	ऊर्णुतम्	ऊर्णुत	ऊर्णुष्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
3. ऊर्णोतु-ऊर्णोतु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवन्तु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवाताम्

Potential.

1. ऊर्णुयाम्	ऊर्णुवाव	ऊर्णुयाम	ऊर्णुवीव	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि

2. ऊर्जुयाः ऊर्जुयातम् ऊर्जुयात ऊर्जुवीथाः ऊर्जुवीयाथाम् ऊर्जुवीध्वम्
 3. ऊर्जुयान् ऊर्जुयाताम् ऊर्जुयुः ऊर्जुवीत ऊर्जुवीयाताम् ऊर्जुवीरन्

§ 428. चकास् P. 'to shine'—चकास्, जम्, जाम्, हरिश्चा and शास् drop the न् of the 3rd per. plu. termination when added to them. In the Imperf. they take उस् as 3. pl. termination. Imp. 2 sing. of चकास् is चकाद्धि-धि.

Paradigms.

Present.

1. चकास्मि चकास्वः चकास्मः अचकासम् अचकास्व अचकास्म
 2. चकास्मि चकास्यः चकास्य अचकाः-कान्-इ अचकास्तम् अचकास्त
 3. चकास्ति चकास्तः चकासति अचकात्-न् अचकास्ताम् अचकातुः

Imperfect.

Imperative.

Potential.

1. चकासाभि चकासाव चकासाम चकास्याम् चकास्याव चकास्यान्
 2. चकाद्धि-धि चकास्तम् चकास्त चकास्वाः चकास्वातम् चकास्वात्
 3. चकास्तु चकास्ताम् चकास्तु चकास्वात् चकास्वाताम् चकास्तुः

[जम्—See अन् and चकास् above:—

Paradigms.

Present.

Imperfect.

1. जक्षिमि जक्षिवः जक्षिमः अजक्षम् अजक्षिव अजक्षिम
 2. जक्षिषि जक्षिथः जक्षिथ अजक्षीः-अजक्षः अजक्षितम् अजक्षित
 3. जक्षिति जक्षितः जक्षति अजक्षीत्-अजक्षत् अजक्षिताम् अजक्षुः

Imperative.

Potential.

1. जक्षाणि जक्षाव जक्षाम जक्ष्याम् जक्ष्याव जक्ष्याम्
 2. जक्षिहि जक्षितम् जक्षित जक्ष्याः जक्ष्यातम् जक्ष्यात्
 3. जक्षितु जक्षिताम् जक्षतु जक्ष्यात् जक्ष्याताम् जक्षुः

§ 429. हरिद्रा P. 'to be poor'—drops its आ before weak terminations beginning with a vowel and changes it to इ before those with an initial consonant.

Paradigms.

Present.

Imperfect.

1. हरिद्रामि	हरिद्रिवः	हरिद्रिमः	अहरिद्राम्	अहरिद्रिव	अहरिद्रिम
2. हरिद्रासि	हरिद्रिथः	हरिद्रिथ	अहरिद्राः	अहरिद्रितम्	अहरिद्रित
3. हरिद्राति	हरिद्रितः	हरिद्रति	अहरिद्रात्	अहरिद्रिताम्	अहरिद्रुः

Imperative.

Potential.

1. हरिद्रामि	हरिद्राव	हरिद्राम	हरिद्रियाम्	हरिद्रियाव	हरिद्रियाम
2. हरिद्रिहि	हरिद्रितम्	हरिद्रित	हरिद्रियाः	हरिद्रियात्	हरिद्रियात
3. हरिद्रातु	हरिद्रिताम्	हरिद्रतु	हरिद्रियान्	हरिद्रियाताम्	हरिद्रियुः

§ 430. द्विष् P. A. 'to hate'—takes उस् optionally in the Imperf. 3pl.

Present.

1. द्विष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
2. द्विषि	द्विष्ठः	द्विष्ठ	द्विषे	द्विषाथे	द्विड्द्वे
3. द्विष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

Imperfect.

1. अद्विषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
2. अद्वेद्-इ	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्द्वम्
3. अद्वेद्-इ	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

Imperative.

1. द्वेषामि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषे	द्वेषावहे	द्वेषामहे
2. द्विड्द्वि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विष्व	द्विषाथाम्	द्विड्द्वम्
3. द्वेड्	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

Potential.

1 द्विष्यान्	द्विष्याक	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
2 द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीथाथाम्	द्विषीध्वम्
3 द्विष्यान्	द्विष्यातान्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयातान्	द्विषीरन्

§ 431. मृ P. A. 'to speak'—takes the augment ई before consonantal strong terminations.

Present.

1 ब्रवीमि	ब्रूयः	ब्रूयः	ब्रूये	ब्रूवहे	ब्रूमहे
2 ब्रवीथि-आरथ	ब्रूयः-आरथुः	ब्रूय	ब्रूये	ब्रूवाये	ब्रूध्वे
3 ब्रवीति-आह	ब्रूतः-आहनुः	ब्रूवन्ति-आहुः	ब्रूते	ब्रूवाते	ब्रूवते

Imperfect.

1 अभ्रवम्	अभ्रूय	अभ्रूय	अभ्रूयि	अभ्रूवहि	अभ्रूमहि
2 अभ्रवीः	अभ्रूतम्	अभ्रूत	अभ्रूयाः	अभ्रूवाथाम्	अभ्रूध्वम्
3 अभ्रवीन्	अभ्रूतान्	अभ्रूवन्	अभ्रूत	अभ्रूवातान्	अभ्रूवत

Imperative.

1 ब्रूवापि	ब्रूवाय	ब्रूवान	ब्रूवे	ब्रूवावहे	ब्रूवामहे
2 ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूय्व	ब्रूवाथाम्	ब्रूध्वन्
3 ब्रूवतु	ब्रूताम्	ब्रूवन्तु	ब्रूतान्	ब्रूवातान्	ब्रूवतान्

Potential.

1 ब्रूयाप	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रूवीय	ब्रूवीवहि	ब्रूवीमहि
2 ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रूवीथाः	ब्रूवीथाथाम्	ब्रूवीध्वम्
3 ब्रूयान्	ब्रूयातान्	ब्रूयुः	ब्रूवीत	ब्रूवीयातान्	ब्रूवीरन्

§ 432. मृज् P. 'to cleanse' substitutes Vṛddhi for its vowel necessarily before strong terminations and optionally before vowel weak terminations.

Present.

Imperfect.

1 मार्ज्मि	मृज्जः	मृज्मः	अमार्ज्मि	अमृज्ज	अमृज्म
2 मार्ज्मि	मृष्टः	मृष्ट	अमार्ज्मि-ई	अमृष्टम्	अमृष्ट
3 मर्ज्मि	मृष्टः	मार्ज्मन्वि- मृजन्ति	अमर्ज्मि-ई	अमृष्टान्	अमार्ज्मन्- अमृजन्

Imperative.

Potential.

1 मार्ज्मि	मार्ज्मि	मार्ज्मि	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम
2 मृष्टि	मृष्टम्	मृष्ट	मृज्याः	मृज्याताम्	मृज्यात
3 मर्ज्मि	मृष्टान्	मार्ज्मन्तु-मृजन्तु	मृज्यान्	मृज्याताम्	मृज्युः

§ 433. वच् P. 'to speak'—is deficient in the 3 plu. Pre.; according to some in the whole plural, and according to others in third person plurals.

Present.

Imperfect.

1 वच्मि	वच्चः	वच्मः	अवच्चम्	अवच्च	अवच्म
2 वक्षि	वक्ष्यः	वक्ष्य	अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त
3 वक्ति	वक्तः	...	अवक्-ग्	अवक्ताम्	अवचन्

Imperative.

Potential.

1 वच्मि	वच्मि	वच्मि	वच्याम्	वच्याव	वच्याम
2 वक्षि	वक्तम्	वक्त	वच्याः	वच्याताम्	वच्यात
3 वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु	वच्यान्	वच्याताम्	वच्युः

§ 434. वक्ष् P. 'to wish'—changes its व to उ before weak terminations.

Present.

Imperfect.

1 वक्षि	उक्षः	उक्षः	अवक्षम्	औक्ष	औक्ष
2 वक्षि	उष्टः	उष्ट	अवद-इ	औष्टम्	औष्ट
3 वष्टि	उष्टः	उक्षन्ति	अवद-इ	औष्टान्	औक्षन्

*Imperative.**Potential.*

1 वशानि	वशाव	वशाम	उद्याम्	उद्याव	उद्याम
2 उड्ढि	उट्टम्	उट्ट	उद्याः	उद्यातम्	उद्यात
3 वटु	उट्टाम्	उद्यान्तु	उद्यान्	उद्याताम्	उद्युः

§ 435. विद् P. 'to know' takes optionally the terminations of the Perfect in the Present Tense. Its Imperative forms are optionally made up by adding आम् to it and then appending the forms of the Imp. of कृ.

*Present.**Imperfect.*

1 वेधि-वेद	विद्-विद्	विद्यः-विद्य	अवेदम्	अविद्	अविद्य
2 वेत्ति-वेत्थ	विद्यः-विद्युः	विद्य-विद	अवे-अवेत्-व	अवित्तम्	अवित्त
3 वेत्ति-वेद	वित्तः-विद्युः	विदन्ति-विदुः	अवेत्-व	अविच्चात्	अविदुः

Imperative.

1 वेशानि	वेशाव	वेशाम	विदाङ्करवाणि	विदाङ्करवाव	विदाङ्करवाम
2 विद्धि	वित्तम्	वित्त	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुतम्	विदाङ्कुरुत
3 वदु	वित्तम्	विदन्तु	विदाङ्करोतु	विदाङ्कुरुताम्	विदाङ्कुरुवन्तु

Potential.

1 विद्याम्	विद्याव	विद्याम्
2 विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
3 विद्यान्	विद्याताम्	विद्युः

§ 436. शास् * P. 'to govern, to teach,' &c.—changes its vowel to इ before consonantal weak terminations. See चकास्.

* शास् with आ A. should be conjugated like आस्.

Present.

Imperfect.

1	शास्मि	शिष्वः	शिग्मः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म
2	शास्सि	शिष्ठः	शिष्ठ	अशाःअशात्-र्	अशिष्टम्	अशिष्ट
3	शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात्-र्	अशिष्टाम्	अशातुः

Imperative.

Potential.

1	शासानि	शासाव	शासाम	शिष्वाम्	शिष्वाव	शिष्वाम
2	शाधि	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्वात
3	शास्तु	शिष्टाम्	शास्तु	शिष्यान्	शिष्वातान्	शिष्वुः

§ 437. स्त्री A. 'to lie down gunates its vowel before all terminations and prefixes र् to the termination of the third per. pl. except that of the Potential.

Present.

Imperfect.

1	शवे	शवहे	शमहे	अशवि	अशवहि	अशमहि
2	शेषे	शवाये	शेषे	अशयांः	अशयायाम्	अशेष्वम्
3	शेते	शवाते	शेरते	अशेत	अशवाताम्	अशेरत

Imperative.

Potential.

1	शवे	शवावहे	शवामहे	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
2	शेष्व	शवायाम्	शेष्वम्	शयीथाः	शयीयायाम्	शयीष्वम्
3	शेताम्	शवाताम्	शेरताम्	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्

§ 438. सू A. 'to give birth to'—does not change its vowel to Guṇa before strong terminations.

Present.

Imperfect.

1	सुवे	सुवहे	सुमहे	असुवि	असुवहि	असुमहि
---	------	-------	-------	-------	--------	--------

2	सुषे	सुषाये	सुष्वे	असुथाः	असुवाथाम्	असुध्वम्
3	सुते	सुवाते	सुवते	असुत	असुवाताम्	असुवत

*Imperative.**Potential.*

1	सुषे	सुषावहे	सुषानहे	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
2	सुष्व	सुषाताम्	सुध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्
3	सुतान्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्

§ 439. रतु P. A. 'to praise'—तु P. 'to grow' and रु 'to sound' have ई optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु P. A.*Present.*

	Par.		Atm.		
1	स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे
	स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे
2	स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे
	स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे	स्तुवीध्वे
3	स्तौति	स्तुतः	स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते
	स्तवीति	स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुवीति	

Imperfect.

1	अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि
		अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि
2	अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम्
	अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीध्वम्
3	अस्तौन्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
	अस्त णि	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत		

Imperative.

1	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहे	स्तवानहे
2	स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुष्व	स्तुवायाम्	स्तुध्वम्
	स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीष्व		स्तुवीध्वम्
3	स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
	स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्		

Potential.

1	स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीथ	स्तुवीवाहि	स्तुवीमहि
	स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			
2	स्तुयाः	स्तुयातम्	स्तुयात	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वन्
	स्तुवीयाः	स्तुवीयातम्	स्तुवीयात			
3	स्तुयात्	स्तुयाताम्	स्तुयुः	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्
	स्तुवीयात्	स्तुवीयाताम्	स्तुवीयुः			

conjugate similarly तु and ह्.

§ 440. हन् P. A. 'to kill'—drops its न् before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel, and its अ before a vowel termination, the ह् then changing to च्. The Imp. 2sing. is जहि.

हन् P. 'to kill; to go.

*Present.**Imperfect.*

1	हन्मि	हन्वः	हन्मः	अहनम्	अहन्व	अहन्म
2	हंसि	हथः	हथ	अहन्	अहतम्	अहत
3	हन्ति	हतः	घ्नन्ति	अहन्	अहताम्	अघ्नन्

*Imperative.**Potential.*

1	हनानि	हन्ताव	हनाम	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
---	-------	--------	------	---------	--------	--------

2 जहि	हतम्	हत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
3 हन्तु	हताम्	हन्तु	हन्यान्	हन्याताम्	हन्तुः

हन् Atm.

*Present.**Imperfect.*

1 जे	हन्वहे	हन्महे	अजि	अहन्वहि	अहन्महि
2 हसे	ज्वाये	ह्वे	अहथाः	अज्वायाम्	अह्वम्
3 हते	ज्वाते	ज्वाते	अहत	अज्वाताम्	अज्वात

*Imperative.**Potential.*

1 हने	हनावहे	हनामहे	जीव	जीवहि	जीमहि
2 हस्व	ज्वायाम्	ह्वम्	जीयाः	जीयायाम्	जीव्वम्
3 हताम्	ज्वाताम्	ज्वाताम्	जीत	जीयाताम्	जीरन्

§ 441. जु A. 'to take away:—

*Present.**Imperfect.*

1 जुवे	जुवहे	जुमहे	अजुवि	अजुवहि	अजुमहि
2 जुषे	जुवाये	जुव्वे	अजुथाः	अजुवायाम्	अजुव्वम्
3 जुते	जुवाते	जुवते	अजुत	अजुवाम्	अजुवत

*Imperative.**Potential.*

1 ज्वे	ज्वावहे	ज्वामहे	जुवीय	जुवीवहि	जुवीमहि
2 ज्व्व	ज्वायाम्	जुव्वम्	जुवीयाः	जुवीयायाम्	जुवीव्वम्
3 जुताम्	ज्वाताम्	जुवताम्	जुवीत	जुवीयाताम्	जुवीरन्

Third or Juhotyādi Class.

- § 442. (a) The base is formed by reduplication of the root.
 (b) The third person plural termination loses its न्.

(c) The Imperfect third person plural termination is उत्, before which the final अ of roots is dropped and the final इ, उ and क्, short or long, are gunated.

Rules of Reduplication:—

§ 443. The first vowel of a root together with the initial consonant if any is reduplicated i. e. doubled; as पन्=पपन् after reduplication, उत्थ-उत्थ्, &c.

Note:—The first portion of a reduplicated syllable is called 'the reduplicative syllable;' e. g. the first प in पपन्, or first उ in उत्थ्.

§ 444. If a conjunct consonant begins a root, the first consonant only with the following vowel is reduplicated; e. g. प्रच्छ-पप्रच्छ्.

§ 445. If the first member of a conjunct consonant be a sibilant (श्, ष् or स्) and the second a hard consonant, the hard consonant is reduplicated; स्पर्ध-पस्पर्ध्, भुज्-बुभुज्, &c.

§ 446. A radical aspirate (2nd or 4th letter of a class) is changed to its corresponding unaspirate in the reduplicative syllable; as छिद्-पिच्छिद्, धु-बुध्, भुज्-बुभुज्, &c.

§ 447. A guttural is changed to the corresponding palatal (subject to the above rule) and ह् to ज्; e. g. कम्-ककम्-चक्रम्, खन्-खखन्-कखन्=चखन्, &c.

§ 448. A radical long vowel becomes short and क् is changed to अ in the reduplicative syllable; as धा-दधा, नी-निनी, कृ-चकृ &c.

§ 449. The penultimate ए or ऐ and ओ or औ become इ and ऊ respectively in the reduplicative syllable; सेद्-सिषेद्, डौक्-डुडौक्, &c.

Paradigms.

कि P. 'to know.'

*Present.**Imperfect.*

1 चिक्रेमि	चिक्रिवः	चिक्रिमः	अचिक्रयम्	अचिक्रिव	अचिक्रिम
2 चिक्रेषि	चिक्रियः	चिक्रिय	अचिक्रेः	अचिक्रितम्	अचिक्रित
3 चिक्रेति	चिक्रितः	चिक्रयति	अचिक्रेत्	अचिक्रितान्	अचिक्रयुः

*Imperative.**Potential.*

1 चिक्रवानि	चिक्र्याव	चिक्रयाम	चिक्रियान्	चिक्र्याव	चिक्रियाम
2 चिक्रिहि	चिक्रितम्	चिक्रित	चिक्रियाः	चिक्रियातम्	चिक्रियात
3 चिक्रेतु	चिक्रितान्	चिक्रयतु	चिक्रियान्	चिक्रियाताम्	चिक्रियुः

हु P. 'to sacrifice.'

*Present.**Imperfect.*

1 जुहोमि	जुह्वः	जुह्वमः	अजुह्वयम्	अजुह्व	अजुह्वम
2 जुहोषि	जुह्वयः	जुह्वय	अजुहोः	अजुह्वतम्	अजुह्वत
3 जुहोति	जुह्वतः	जुह्वति	अजुहोत्	अजुह्वताम्	अजुह्वुः

*Imperative.**Potential.*

1 जुह्वानि	जुह्व्याव	जुह्वयाम	जुह्वयान्	जुह्व्याव	जुह्वयाम
2 जुह्वि	जुह्वतम्	जुह्वत	जुह्व्याः	जुह्वयातम्	जुह्वयात
3 जुहोतु	जुह्वतान्	जुह्वतु	जुह्व्यात्	जुह्वयाताम्	जुह्वयुः

ह्री P. 'to be ashamed.'

*Present.**Imperfect.*

1 जिह्रेमि	जिह्रिवः	जिह्रिमः	अजिह्रयम्	अजिह्रिव	अजिह्रिम
2 जिह्रेषि	जिह्रियः	जिह्रिय	अजिह्रेः	अजिह्रितम्	अजिह्रित
3 जिह्रेति	जिह्रितः	जिह्रयति	अजिह्रेत्	अजिह्रितान्	अजिह्रयुः

Imperative.

Potential.

1 जिह्याणि जिह्याव जिह्याम् जिहीयाम् जिहीयाव जिहीयाम
2 जिहीहि जिहीतम् जिहीत जिहीयाः जिहीयातम् जिहीयात
3 जिहेतु जिहीताम् जिहियतु जिहीयाम् जिहीयाताम् जिहीयुः

Irregular bases:—

§ 450. The vowel of the roots मा, हा 'to go,' भृ, पू, or पू 'to fill' and ऋ is changed to इ in the reduplicative syllable.

§ 451. The इ of the reduplicative syllable of निज्, विज् and विष्, takes its Guna substitute before all terminations and the radical इ is not gunated before vowel strong terminations.

§ 452. दा and धा drop their आ after reduplication before weak terminations; दध् becomes धन् before स, ध्व, त, and य. The Par. Imperative 2 per. singulars are देहि and धेहि respectively.

§ 453. भी optionally shortens its vowel before consonantal weak terminations.

(a) मा and हा 'to go' assume the forms मिम् and जिह् before vowel terminations and मिमी and जिही before consonantal terminations.

§ 454. हा 'to abandon' assumes the forms जहि or जही before consonantal weak terminations except in the Pot., and जह् before vowel terminations and those of the Pot. The Imp. 2 sing. is जहाहि, जहिहि and जहीहि.

Paradigms.

ऋ Par. 'to go'.

Present.

Imperfect.

1 इवामि	इयुवः	इयुमः	ऐयरम्	ऐयूव	ऐयुम
---------	-------	-------	-------	------	------

2 इयर्षि	इयृथः	इयृथ	ऐयः	ऐयृतम्	ऐयृत
3 इयर्ति	इयृतः	इयति	ऐयः	ऐयृतान्	ऐयरुः

*Imperative**Potential.*

1 इयराणि	इयराव	इयराम	इयृतान्	इयृयाव	इयृयाम
2 इयृहि	इयृतन्	इयृत	इयृयाः	इयृयातम्	इयृयात
3 इयर्तु	इयृतान्	इयर्तु	इयृशान्	इयृयाताम्	इयृदुः

घा P. A. 'to place, hold'.

Present.

1 इधामि	इध्वः	इध्मः	इधे	इध्वहे	इध्महे
2 इधासि	धत्थः	धत्थ	धत्से	इधाते	धत्से
3 इधाति	धत्तः	इधति	धत्ते	इधाते	इधते

Imperfect.

1 अइधाम्	अइध्व	अइध्म	अइधि	अइध्वहि	अइध्महि
2 अइधाः	अधत्तम्	अधत्त	अधत्थाः	अइधायाम्	अधत्तुम्
3 अइधान्	अधत्ताम्	अइधुः	अधत्त	अइधाताम्	अइधत

Imperative.

1 इधामि	इधाव	इधाम	इधे	इधावहे	इधामहे
2 धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	इधायाम्	धत्तुम्
3 इधातु	धत्ताम्	इधतु	धत्ताम्	इधाताम्	इधताम्

Potential.

1 इध्वाम्	इध्वाव	इध्वाम	इधीय	इधीवहि	इधीमहि
2 इध्वाः	इध्वातम्	इध्वात	इधीयाः	इधीवायाम्	इधीभवम्
3 इध्वान्	इध्वाताम्	इधुः	इधीत	इधीयाताम्	इधीरन्

द्वा to be similarly conjugated. The forms of द्वा will be obtained by changing ध् to द् wherever it occurs.

निज् P. A. 'to cleanse'

Present.

1 नेनेजिम्	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे
2 नेनेक्षि	नेनिक्थः	नेनिक्थ	नेनिक्षे	नेनिजाथं	नेनिग्धे
3 नेनेक्ति	नेनिक्तः	नेनिजति	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिजते

Imperfect.

1 अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म	अनेनिजि	अनेनिज्वहि	अनेनिज्महि
2 अनेनेक्-ग्	अनेनिक्तम्	अनेनिक्त	अनेनिक्थाः	अनेनिजायाम्	अनेनिग्धम्
3 अनेनेक्-ग्	अनेनिक्ताम्	अनेनिजुः	अनेनिक्त	अनेनिजाताम्	अनेनिजत

Imperative.

1 नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम	नेनिजे	नेनिजावहे	नेनिजामहे
2 नेनिग्धि	नेनिक्तम्	नेनिक्त	नेनिक्ष्व	नेनिजायाम्	नेनिग्ध्वम्
3 नेनेक्तु	नेनिक्ताम्	नेनिजतु	नेनिक्ताम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्

Potential.

1 नेनिज्याम्	नेनिज्याव	नेनिज्याम	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि
2 नेनिज्याः	नेनिज्यातम्	नेनिज्यात	नेनिजीयाः	नेनिजीयायाम्	नेनिजीभ्वम्
3 नेनिज्यात्	नेनिज्याताम्	नेनिज्युः	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्

Conjugate विज् P. A. similarly.

पृ P. 'to fill, to protect.'

Present.

Imperfect.

1 पिपिर्नि	पिपृवः	पिपृमः	अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम
2 पिपिर्धि	पिपृथः	पिपृथ	अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत
3 पिपिर्ति	पिपृतः	पिपृति	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपृरुः

Imperative.

Potential.

1	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
2	पिपृहि	पिपृत्तम्	पिपृत्त	पिपृथाः	पिपृथातम्	पिपृथात्
3	पिपतु	पिपृताम्	पिपृतु	पिपृथात्	पिपृथाताम्	पिपृथुः

पृ P. 'to protect, to fill'.

Present.

Imperfect.

1	पिपानि	पिपूर्वः	पिपूर्नेः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्ने
2	पिपन्ति	पिपूर्यः	पिपूर्य	अपिपः	अपिपूर्यन्	अपिपूर्यन्ते
3	पिपति	पिपूरतः	पिपुरति	अपिपः	अपिपूर्यन्	अपिपूर्यन्ते

Imperative.

Potential.

1	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपूर्वाम्	पिपूर्वाव	पिपूर्वाम
2	पिपृहि	पिपूर्यन्	पिपूर्यन्	पिपूर्वाः	पिपूर्वातम्	पिपूर्वात्
3	पिपतु	पिपूर्यन्	पिपुरतु	पिपूर्वात्	पिपूर्वाताम्	पिपूर्वुः

भी P. 'to fear'.

Present.

Imperfect.

1	बिभेमि	बिभीवः	बिभीमः	अबिभयम्	अबिभीव	अबिभीम
		बिभिषः	बिभिषः		अबिभिष	अबिभिष
2	बिभेसि	बिभीयः	बिभीय	अबिभेः	अबिभीतम्	अबिभीत
		बिभियः	बिभिय		अबिभितम्	अबिभित
3	बिभेति	बिभीतः	बिभ्यति	अबिभेत्	अबिभीताम्	अबिभ्युः
		बिभितः			अबिभिताम्	

Imperative.

Potential.

1	बिभयानि	बिभयाव	बिभयाम	बिभीयाम्	बिभीयाव	बिभीयाम
				बिभियाम्	बिभियाव	बिभियाम
2	बिभीहि	बिभीतम्	बिभीत	बिभीथाः	बिभीथातम्	बिभीथात्
	बिभिहि	बिभितम्	बिभित	बिभित्राः	बिभियातम्	बिभियात्

3 विभेत्	विभीताम्	विभ्यतु	विभीयात्	विभीयाताम्	विभीयुः
	विभिताम्		विभियात्	विभियाताम्	विभियुः

भृ P. A. 'to hold; to maintain.'

Present.

1 विभ्रति	विभ्रवः	विभ्रतः	विभ्रे	विभ्रवहे	विभ्रमहे
2 विभ्रथि	विभ्रथः	विभ्रथ	विभ्रथि	विभ्राथे	विभ्रथे
3 विभ्रति	विभ्रतः	विभ्रति	विभ्रते	विभ्राते	विभ्रते

Imperfect.

1 अविभ्रम्	अविभ्रवः	अविभ्रतः	अविभ्रे	अविभ्रवहे	अविभ्रमहे
2 अविभ्रः	अविभ्रतम्	अविभ्रत	अविभ्रथाः	अविभ्राथाम्	अविभ्रथम्
3 अविभ्रः	अविभ्रताम्	अविभ्रतः	अविभ्रत	अविभ्राताम्	अविभ्रत

Imperative.

1 विभ्रताणि	विभ्रताव	विभ्रताम्	विभ्रतै	विभ्रतावहे	विभ्रतामहे
2 विभ्रहि	विभ्रतम्	विभ्रत	विभ्रथ्व	विभ्राथाम्	विभ्रथ्वम्
3 विभ्रतु	विभ्रताम्	विभ्रतु	विभ्रताम्	विभ्राताम्	विभ्रताम्

Potential.

1 विभ्रयाम्	विभ्रयाव	विभ्रयान	विभीय	विभीयहि	विभीनाहि
2 विभ्रयाः	विभ्रयातम्	विभ्रयात	विभीयाः	विभीयाथाम्	विभीध्वम्
3 विभ्रयान्	विभ्रयाताम्	विभ्रयुः	विभीयत	विभीयाताम्	विभीरन्

मा A. 'to measure, 'to sound.'

Present.

Imperfect

1 मीमे	मीमिवहे	मीमीमहे	मीमि	अमीमिवहि	अमीमीमहि
2 मीमिषे	मीमाथे	मीमीध्वे	मीमिष	अमीमाथाम्	अमीमीध्वम्

३ मिमीते मिमाते मिमते अमिमीत अमिमाताम् अमिमत

Imperative.

Potential.

१ मिमै	मिमावहै	मिमामहै	मिमीष	मिमीवहि	मिमीमहि
२ मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
३ मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्

हा A. 'to go' should be conjugated like this.

विष् P. A. 'to pervade.'

Present.

१ वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः	वेविषे	वेविष्वहे	वेविष्महे
२ वेवेक्षि	वेविष्ठः	वेविष्ठ	वेविक्षे	वेविषाथे	वेविद्धुः
३ वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति	वेविष्टे	वेविषाते	वेविषते

Imperfect.

१ अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि
२ अववेद-इ	अवेविष्टम्	अवेविष्ट	अवेविष्ठाः	अवेविषाथाम्	अवेविद्धुम्
३ अववेद-इ	अवेविष्टाम्	अवेविषुः	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत

Imperative.

१ वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषे	वेविषावहै	वेविषामहै
२ वेविङ्क्षु	वेवि-म्	वांश्च	वेविक्ष्व	वेविषाथाम्	वेविद्धुम्
३ वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविषतु	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्

Potential.

१ वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीष	वेविषीवहि	वेविषीमहि
२ वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीयाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
३ वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

हा P. 'to abandon.'

Present.

Imperfect.

1 जहामि	जहीवः	जहीमः	अजहाम्	अजहीव	अजहीम
	जहिवः	जहिमः		अजहिव	अजहिम
2 जहासि	जहीथः	जहीथ	अजहाः	अजहीतम्	अजहीत
	जहियः	जहिय		अजहितम्	अजहित
3 जहाति	जहीतः	जहति	अजहात्	अजहीताम्	अजहुः
	जहितः			अजहिताम्	

Imperative.

Potential.

1 जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
2 जहाहि	जहीतम्	जहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
जर्हाहि	जहितम्	जहित			
जहिहि					
3 जहातु	जहीताम्	जहतु	जह्यात्	जह्याताम्	जहुः
	जहिताम्				

SEVENTH OR रुधादि CLASS.

§ 455. In this class the base is formed by inserting न between the radical vowel and the final consonant before the strong, and न् before the weak terminations.

§ 456. (a) The original nasal of a root is dropped.

(b) In the case of the root ळ्, न is changed to ने before consonantal strong terminations.

Paradigms.

अञ् P. 'to anoint, &c.'

Present.

Imperfect.

1 अनञ्मि	अञ्ज्वः	अञ्जमः	आनजम्	आञ्ज्व	आञ्जम
----------	---------	--------	-------	--------	-------

१ अनक्षि	अङ्क्यः	अङ्क्य	आनक-ग्	आङ्कवत्	आङ्कवत्
२ अनक्ति	अङ्कवतः	अङ्कजति	आनक-ग्	आङ्कवताम्	आङ्कजन्

Imperative.

Potential.

१ अनजानि	अनजाव	अनजाम	अङ्कयाम्	अङ्कयाव	अङ्कयाम
२ अङ्गि	अङ्कवत्	अङ्कवत	अङ्कयाः	अङ्कयाम्	अङ्कयात
३ अनक्तु	अङ्कवताम्	अङ्कजन्तु	अङ्कयान्	अङ्कयाताम्	अङ्कयुः

इन्ध्. A. "to kindle."

Present.

Imperfect.

१ इन्धे	इन्ध्वहे	इन्धन्हे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्ध्वहि
२ इन्धसे	इन्धाथे	इन्ध्वे	ऐन्धाः	ऐन्धाथाम्	ऐन्ध्वम्
३ इन्धे	इन्धाते	इन्धन्ते	ऐन्ध्व	ऐन्धाताम्	ऐन्ध्वन्

Imperative.

Potential.

१ इन्धे	इन्धावहे	इन्धामहे	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीवहि
२ इन्धस्व	इन्धाथाम्	इन्ध्वन्	इन्धीयाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीवन्
३ इन्धान्	इन्धाताम्	इन्धाताम्	इन्धीत	इन्धीयाताम्	इन्धीवन्

इव् P. A. "to pound."

Present.

१ अणयि	अण्वः	अण्वः	अण्वे	अण्वहे	अण्वहे
२ अण्वसि	अण्वथः	अण्वथ	अण्वसे	अण्वथे	अण्व्वे
३ अण्वन्ति	अण्वन्तः	अण्वन्ति	अण्वन्ते	अण्वन्ते	अण्वन्ते

Imperfect.

१ अभुण्डम्	अभुण्ड	अभुण्ड	अभुण्वि	अभुण्वहि	अभुण्वहि
------------	--------	--------	---------	----------	----------

* अङ्क. इन्धे, ऐन्धि, ऐन्ध्वम्, ऐन्ध्व, इन्धान्, &c. See § 19 (a).

२ अभुणः अभुन्तम् अभुन्त अभुन्थाः अभुन्थायाम् अभुन्धुन्
अभुणत्-थ्

३ अभुणत्-थ् अभुन्ताम् अभुन्तम् अभुन्त अभुन्तायाम् अभुन्त

Imperative.

१ क्षुण्णानि क्षुण्णाव क्षुण्णाम् क्षुण्णै क्षुण्णावहै क्षुण्णमहै

२ क्षुन्धि क्षुन्तम् क्षुन्त क्षुन्स्व क्षुन्थायाम् क्षुन्धुम्

३ क्षुणत् क्षुन्ताम् क्षुन्तम् क्षुन्ताम् क्षुन्तायाम् क्षुन्तम्

Potential.

१ क्षुन्थ्यान् क्षुन्थाव क्षुन्थ्याम् क्षुन्थीय क्षुन्थीवहि क्षुन्थीमहि

२ क्षुन्थाः क्षुन्थायाम् क्षुन्थाय क्षुन्थीयाः क्षुन्थीयायाम् क्षुन्थीध्वम्

३ क्षुन्थ्यान् क्षुन्थायाम् क्षुन्थुः क्षुन्थीत क्षुन्थीयायाम् क्षुन्थीरन्

भिद् P. A. to break, उन्द् P. to be wet, खिद् A. to suffer pain, छिद् P. A. to cut, छृद् P. A. to shine, to play, कृन् P. to spin, to surround; तृद् P. A. to kill; to disregard, and विद् P. A. 'to know, to consider' should be similarly conjugated. उनत्ति 3rd. sing. Pre. of उन्द्; कृणत्ति 3 sing. Pre. of कृन्, &c.

तृद् P. 'to kill.'

Present.

Imperfect.

१ तृण्णि तृङ्गः तृङ्गः अतृणहम् अतृङ्ग अतृङ्ग

२ तृण्णि तृण्डः तृण्ड अतृण्णद्-इ अतृण्डम् अतृण्ड

३ तृण्णि तृण्डः तृङ्गन्ति अतृण्णद्-इ अतृण्डाम् अतृङ्गन्

Imperative.

Potential.

१ तृण्णावि तृण्णाव तृण्णाम् तृण्णान् तृण्णाव तृण्णाम्

२ तृण्ड तृण्डम् तृण्ड तृण्थाः तृण्थायाम् तृण्थाय

३ तृण्णु तृण्णाम् तृङ्गन्तु तृण्णान् तृण्णायाम् तृङ्गः

पिष् P. to grind.

Present.

Imperfect.

1 पिनष्मि	पिंश्वः	पिंश्वः	अपिनषम्	अपिंश्व	अपिंश्व
2 पिनक्षि	पिंष्टः	पिंष्ट	अपिनद-इ	अपिंष्टम्	अपिंष्ट
3 पिनष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	अपिनष्ट-इ	अपिंष्टाम्	अपिंषन्

Present.

Imperfect.

1 पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्यान्
2 पिण्डु	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात्
3 पिनष्टु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिंष्यान्	पिंष्यातान्	पिंष्युः

शिष् 'to distinguish' should be similarly conjugated.

युज् P. A. 'to join.'

Present.

1 युनज्मि	युज्श्वः	युज्श्वः	युज्जे	युज्श्वहे	युज्जहे
2 युनक्षि	युज्श्वः	युज्श्व	युज्क्षे	युज्जाये	युज्श्वहे
3 युनक्ति	युज्श्वः	युज्जन्ति	युज्क्षे	युज्जाते	युज्जते

Imperfect.

1 अयुनजम्	अयुज्श्व	अयुज्जन्	अयुज्जि	अयुज्श्वहि	अयुज्जहि
2 अयुनक्-ग्	अयुज्श्वम्	अयुज्श्व	अयुज्श्वथाः	अयुज्जायाम्	अयुज्श्वम्
3 अयुनक्-ग्	अयुज्श्वान्	अयुज्जन्	अयुज्श्व	अयुज्जाताम्	अयुज्जत

Imperative.

1 युनजानि	युनजाव	युनजाम	युनजै	युनजादहे	युनजानहे
2 युज्मि	युज्श्वम्	युज्श्व	युज्श्व	युज्जायान्	युज्श्वम्
3 युनक्तु	युज्श्वाम्	युज्जन्तु	युज्श्वान्	युज्जातान्	युज्जतान्

Potential.

- 1 बुञ्ज्याम् बुञ्ज्याव बुञ्ज्याम बुञ्जीय बुञ्जीवहि बुञ्जीमहि
- 2 बुञ्ज्याः बुञ्ज्यातम् बुञ्ज्यात बुञ्जीयाः बुञ्जीयाथाम् बुञ्जीभ्यम्
- 3 बुञ्ज्यान् बुञ्ज्याताम् बुञ्ज्युः बुञ्जीत बुञ्जीयाताम् बुञ्जीरन्

Conjugate similarly भञ्ज् P. 'to break,' भुञ्ज् P. 'to enjoy,' A. 'to eat,' विञ्ज् P. to shake, 'to tremble', and वृञ्ज् P. 'to avoid.'

रिच् P. A. 'to evacuate.'

Present.

1 रिणक्ति	रिच्यः	रिच्यः	रिच्ये	रिच्यहे	रिच्ये
2 रिणक्ति	रिच्यः	रिच्य	रिच्ये	रिच्यथे	रिच्ये
3 रिणक्ति	रिच्यः	रिच्यति	रिच्ये	रिच्यते	रिच्यते

Imperfect.

- 1 अरिणचन् अरिच्य अरिच्य अरिच्यि अरिच्यहि अरिच्यमहि
- 2 अरिणक्-ग् अरिच्यन् अरिच्य अरिच्यथाः अरिच्यथाम् अरिच्ये
- 3 अरिणक्-ग् अरिच्यन् अरिच्यन् अरिच्य अरिच्यताम् अरिच्यत

Imperative.

- 1 रिणचानि रिणच्य रिणच्य रिणच्यै रिणच्यहे रिणच्यमहे
- 2 रिणच्य रिच्यम् रिच्य रिच्य रिच्यथाम् रिच्यम्
- 3 रिणक्तु रिच्यताम् रिच्यन्तु रिच्यताम् रिच्यताम् रिच्यताम्

Potential.

- 1 रिच्य्याम् रिच्य्याव रिच्य्याम रिच्यीय रिच्यीवहि रिच्यीमहि
- 2 रिच्य्याः रिच्य्यातम् रिच्य्यात रिच्यीयाः रिच्यीयाथाम् रिच्यीभ्यम्
- 3 रिच्य्यान् रिच्य्याताम् रिच्य्युः रिच्यीत रिच्यीयाताम् रिच्यीरन्

Conjugate similarly विच् P. A. 'to separate,' तउच् P. 'to contract' and पृच् 'to touch.'

रुध् P. A. 'to obstruct.'

Present.

1 रुणधि	रुन्ध्वः	रुन्धमः	रुन्धि	रुन्ध्वहि	रुन्धमहि
2 रुणसि	रुन्धुः *	रुन्धु	रुन्तसे	रुन्धाथे	रुन्ध्वे
3 रुणद्धि	रुन्धुः	रुन्धन्ति	रुन्ध्वे	रुन्धाते	रुन्धते

Imperfect.

1 अरुणधम्	अरुन्ध्व	अरुन्धम	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्धमहि
2 अरुणत्-द्	अरुन्ध्वम्	अरुन्धु	अरुन्ध्वाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्ध्वम्
अरुणः					
3 अरुणत्-द्	अरुन्ध्वाम्	अरुन्धन्	अरुन्ध्व	अरुन्धाताम्	अरुन्धत

Imperative.

1 रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम	रुणधै	रुणधावहे	रुणधावहे
2 रुन्धि	रुन्ध्वम्	रुन्धु	रुन्तस्व	रुन्धाथाम्	रुन्ध्वम्
3 रुणद्धि	रुन्ध्वाम्	रुन्धन्तु	रुन्ध्वाम	रुन्धाताम्	रुन्ध्वाम्

Potential.

1 रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि
2 रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीयाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीभ्यम्
3 रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्

हिस् P. 'to kill.'

Present.

Imperfect.

1 हिनस्मि	हिस्वः	हिस्मः	अहिनसम्	अहिस्व	अहिस्म
2 हिनस्सि	हिस्थः	हिस्थ	अहिनत्-द्-अहिनः	अहिस्तम्	अहिस्त
3 हिनस्ति	हिस्तः	हिसन्ति	अहिनत्-द्	अहिस्ताम्	अहिसन्

* For रुन्ध्वः &c. see note * p. 308.

	Imperative. .			Potential.	
1	हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिंस्याम्	हिंस्याव हिंस्याम
2	हिन्धि	हिंस्तम्	हिस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम् हिंस्यात
3	हिनस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु	हिंस्यान्	हिंस्याताम् हिंस्युः

II. GENERAL.

OR

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

§ 457. In the General Tenses and Moods and in the formation of verbal derivatives generally, the augment इ is prefixed (necessarily or optionally) to terminations beginning with any consonant except य in the case of certain roots. Such roots as take the augment इ necessarily are called *Set* (स इद् *i. e.* with इ), such as take it optionally are called *Wet* (वा + इद्), and those that do not, are called *Anit* (अन् and इद् *i. e.* without इ)

§ 458. (a) All derived roots and roots of the 10th class are always set.

(b) Of all monosyllabic roots ending in a vowel those given in the following couplet (Kārikā) are Set and the rest Anit.

“ ऊर्द्वन्तैर्यौतिरुक्ष्णशीस्तुनुभुभ्रिडीडभ्रिभिः ।

वृड्वृज्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

i. e. roots ending in long ऊ and long वृ and the roots यु, रु, क्षु, शी, रनु, नु, भु, भ्रि, डी, भ्रि, वृ (IX. Cl. A.) and वृ (V. Cl. P. A.) are set.

(c) Of monosyllabic roots ending in a consonant the following 102 are *Anit*; and the remaining *Set*.

* शक् पक् मुचि रिच् वच् विच् । सिच् प्रच्छि रयज निजिर्भजः ।

भ्रञ्ज् भुज् भ्ररज् मस्जि यज् युज् रुज् । रञ्ज् विजिर् स्वजिसञ्जस्जः ॥

* The following couplet gives the endings of these roots and their number in each:—

अद् भुव खिठ छिद् जुदि नुदः । पद्यभिद् विद्यति विनद् ।
 शद्वसवी स्विद्यति स्कन्दि । हवी कुध् भुधि बुध्यति ॥
 बन्धिर्धुधिरुधीराधि । व्यध् द्युधः साधि सिध्यति ।
 मन्यहन्नाप् भिप छुपि तप् । तिपस्त्वप्यति ह्वप्यति ॥
 लिप लुप् वप् षप् स्वप् क्षपि यभ् । रभ् लभ् गम् नम् यनोरभिः ।
 कुशिर्वेति दिशी दृग् मुग् । रिग् रुग् लिग् विग् स्पृग् कृषिः ॥
 त्विष् तुष् द्विष् दुष् पुष् पिष् विष् । शिष् शुष् हिल्ग्यतयो यतिः ।
 षसति र्ह दिहिदुहो । नह्भिह् रुह् लिह् वहिस्तथा ॥
 भनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ॥

(d) The following roots are Wet:—

* स्वरतिः सूयते सूते पञ्चमे नवने च धुञ् ।
 तनक्तिर्वृश्चतिश्चान्ताधनक्तिश्च तनक्तिना ॥ १ ॥
 मार्षि मार्षति जान्तेषु शान्तौ ह्रियति स्यन्ति ।
 रध्यतिः सेधतिर्धान्तो पान्ताः पञ्चैव कल्पते ॥ २ ॥

कच उजा दधनपा भमशाः षसहाः क्रमात् ।

कचर्कणं टोखंडो^१ गर्धजो^२खंजो^३ स्मृताः ॥

The first line gives the ending consonants and thus enables the student to know at once which root is Set and which is Anit; e. g. कुट् may be at once known to be a Set root as ट् does not occur in the first line. The second line gives the number of roots ending in a particular consonant. Thus roots ending in क् are क् i. e. one (क् being the first consonant) in number; roots ending in च् are च् i. e. 6. (च् being the 6th consonant); roots ending in छ् are छ् i. e. one, in number; and so on.

These couplets as well as those bearing on the 2nd variety of the Aorist are composed by Mr. Chintāmaṇa Atmārāma Kelkar, the present learned Shāstri at the Ratnāgiri High-School.

गोपायतिस्त्वप्यतिश्च ऋते वृष्यतिस्तथा ।

मान्ताः क्षाम्यतिक्षमतेऽभुति ह्रिदनाति नदयति ॥ ३ ॥

शान्तास्त्रयोयाशतिश्च निष्कुष्णातिश्च तक्षतिः ।

स्वक्षतिश्च अकारान्ता ह्यथ हान्ताश्च गाहते ॥ ४ ॥

पदद्वये गृहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते ।

दहतिर्दहतिर्ब्रह्मत्ययो बृहतिमुख्यती ॥ ५ ॥

सदहति त्रिह्यति स्तृह्यत्येते वेद्वा हि धातवः ।

अजन्तानां नु यन्वेव वेद् स्यादन्यत्र सर्वदा ॥ ६ ॥

§ 459. Roots ending in ए, ऐ, and औ are to be treated as roots ending in आ. Also the roots मि 5. P. A. 'to throw', मी 9 P. A. 'to kill' and ही 4. A. to 'perish', before a termination causing Guṇa or Vṛiddhi. ली 9 P. 4 A. 'to adhere or cling to' changes its vowel to आ optionally under the same circumstances.

§ 460. Roots of the tenth class preserve their अय् (*i. e.* अय with the final अ dropped) with all the changes that the root undergoes before it in the general tenses.

§ 461. The roots गुप्, धूप, विच्छ्, पण्, पन्, कम्, and अन् preserve their conjugational bases optionally.

§ 462. अन् and न्न substitute for themselves भू and वच् respectively.

§ 463. Neither Guṇa nor Vṛiddhi is substituted for the vowel of a few roots of the 6th class even before a strong termination except the अ of the 1st and 3rd person sing. of the Perfect, the अय of the causal and the इ of the 3rd per. sing. of the Passive Aorist. These are कुद्, पुद्, कुच, गुञ्, छुर्, स्फुद्, रुद्, लुद्, स्फुर, गुर, नू, धू, कु, and a few more not often to be met with.

§ 464. The root भ्रञ् assumes the forms भ्रञ्ज् and भर्ज् in the Non-conjugational Tenses.

§ 465. The penultimate **ह** of **सृज्** and **हृज्** is changed to **र** before a consonantal strong termination in the General Tenses.

§ 466. The intermediate **इ** is weak in the case of the root **विज्** 6 A. 7 P.; and optionally so in the case of **ऊर्जु**.

§ 467. The roots **हीधी** 2 A. 'to shine' and **वेधी** 2 A. 'to go' do not take Guṇa or Vṛddhi before any termination. They also drop their final vowel before the inserted **इ** and **य्**. **हरिद्रा** also drops its **आ** before a non-conjugational termination except in the Desiderative and the Aorist where it retains it optionally.

THE TWO FUTURES AND THE CONDITIONAL.

(1) First Future (लृट्).

§ 468. Terminations:—

	Parasm.			Atm.		
1 वास्मि*	तास्वः	वास्मः	1 ताहे	तास्वहे	तास्महे	
2 वासि	तास्यः	तास्य	2 वासे	तासथे	ताभ्ये	
3 ता	तारौ	तारः	3 ता	तारौ	तारः	

§ 469. To these terminations the augment **इ** is prefixed in the case of Set roots, optionally in the case of Wet roots, and not prefixed at all in that of Anit roots.

§ 470. All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root therefore take their Guṇa substitute before these.

* The forms of the First Future may be derived by adding to the Nom. case of the noun of agency derived with the affix **न्** the forms of the Present Tense of the root **अम्** 'to be' in the 1st and 2nd persons. The forms of the Nom. are the forms of the 3rd per. This is also called the Periphrastic Future.

§ 471. Anit roots with a penultimate क् change it to र optionally before a strong termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel; दृप्-सर्वास्मि, कर्मास्मि &c.

दा P. A. 'to give,' &c.

1 दातास्मि	दातास्वः	दातास्वः	1 दाताहे	दातास्वहे	दानास्महे
2 दातासि	दातास्यः	दातास्य	2 दातासे	दातासाये	दाताध्वे
3 दाता	दातारौ	दातारः	3 दाता	दातारौ	दातारः

नी P. A. 'to carry'—नेतास्मि, नेतास्वः, नेतास्वः &c.; नेताहे, नेतास्वहे, नेतास्वहे, &c.

पत् P.—पतितास्मि, पतितास्वः, पतितास्वः &c.

ईञ् A.—ईक्षिताहे, ईक्षितास्वहे, ईक्षितास्महे, &c.

Irregular Bases.

§ 472. The roots इष्, सह्, लुभ्, रिष् and रुष् admit इ optionally in the First Future; e. g. 1 sing. एषितास्मि, एटास्मि; सहिताहे, सोढाहे; लोभितास्मि, लोब्धास्मि; रेषितास्मि, रेष्टास्मि; रोषितास्मि, रोष्टास्मि.

§ 473. कृप् is optionally Parasma. in the First Future and when so it rejects इ; कल्पिताहे, कल्प्ताहे, कल्प्तास्मि 1 sing. &c.

§ 474. The augment इ as added to ग्रह् is long in all Non-conjugational Tenses, except in the Perfect; ग्रहीतास्मि 1 sing.

§ 475. The intermediate इ is optionally lengthened in the case of वृ and roots ending in क्, except in the Perfect, the Benedictive Atn. and the Aorist Par.; द्रितास्मि, वरीतास्मि 1 sing.; कृ-करितास्मि, करीतास्मि 1 sing.

§ 476. न् is inserted before the ending consonant of the root मस्ज् before which स् is dropped, and after the vowel of नञ्, when they are followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel; मरुक्ता, &c., नष्टा, नक्षिता. The स् of मस्ज् is changed to ज् when not dropped.

§ 477. वी is substituted for अज् 1. P. 'to go' necessarily before any non-conjugational termination, and optionally before such as begin with any consonant except ह; वेता, अजिता; वेप्सति, अजिष्यति &c.

(2) *Second Future* (लृट्) and (3) *Conditional* (लृङ्).

§ 478. Terminations of the Second Future:—

Parasm.			Atmane.		
1 स्याति*	स्यावः	स्यानः	1 स्ये	स्यावहे	स्यानहे
2 स्यसि	स्यथः	स्यथ	2 स्यसे	स्येथे	स्यध्वे
3 स्यति	स्यतः	स्यन्ति	3 स्यते	स्यंते	स्यन्ते

§ 479. Terminations of the Conditional:—

1 स्यन्	स्याव	स्याम	1 स्ये	स्यावहि	स्यानहि
2 स्यः	स्यतम्	स्यत	2 स्यथाः	स्येथाम्	स्यध्वम्
3 स्यन्	स्यताम्	स्यन्	3 स्यत	स्येतान्	स्यन्त

§ 480. त् is substituted for the ending स् of a root when followed by any Non-conjugational termination beginning with स्.

§ 481. इ is to be prefixed, or not, or optionally to the terminations given above, according as the root is Set or Anit or Wet. Before the terminations the final vowel and the penultimate short take their Guṇa substitute.

* These terminations, it will be seen, are obtained by adding those of the Present to स्य with its अ lengthened before initial म् and न्, and dropped before a vowel.

† These are obtained similarly by adding the terminations of the Imperfect to स्य.

§ 482. In the Conditional the augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

Paradigms.

Second Future.

शक्र 3 P.

लभ् 1 A.

1 शक्यामि	शक्यावः	शक्यामः	1 लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे
2 शक्यसि	शक्यथः	शक्यथ	2 लप्स्यसे	लप्स्यंथे	लप्स्यध्वे
3 शक्यति	शक्यतः	शक्यन्ति	3 लप्स्यते	लप्स्यंते	लप्स्यन्ते

Conditional.

1 अशक्यम्	अशक्याव	अशक्याम	1 अलप्स्ये	अलप्स्यावहि	अलप्स्यामहि
2 अशक्यः	अशक्यतम्	अशक्यत	2 अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
3 अशक्यन्	अशक्यताम्	अशक्यन्	3 अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त

मह—महीष्यामि-ष्ये; अमहीष्यम्-ष्ये, &c.

Irregular Bases.

§ 483. गम् P, हन् and anit roots ending in क्क admit इ in the Second Future and the Conditional; गम् P. (also that substituted for इ 'to go' and with अधि 'to remember') also admits it in the Desiderative; गमिष्यामि, हनिष्यामि, करिष्यामि, &c. Sec. Fu. 1, sing. अगमिष्यम्, अकरिष्यत्, अहनिष्यम्, &c. Con. 1, sing.

484. The roots कृप्, वृत्, वृध्, वृध्, and स्यन्द् optionally take Parasmaipada terminations in the Second Future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ when Parasmaipadi; कल्पिष्ये, कल्प्ये, कल्पस्यामि; वार्तिष्ये, वत्स्यामि; वार्धिष्ये, वत्स्यामि; शार्धिष्ये, शत्स्यामि; स्वन्धिष्ये, स्वन्त्ये, स्वन्त्स्यामि; 1, sing. 2nd Fu.; अकल्पिष्ये, अकल्प्ये, अकल्प्यम्; अवार्तिष्ये, अवत्स्यामि;

अवधिष्ये, अवर्त्यन्; अशधिष्ये, अशस्वन्; अस्यन्धिष्ये, अस्यन्स्वये.
अस्यन्त्स्यम् 1. sing. Cond.

§ 485. The roots कृन्, वृन्, छृन्, लृद् and नृन् take इ optionally when followed by an *ardhad'ituka* (non-conjugational) termination beginning with स् except in the Aorist; कृन्-कर्तिष्यामि, कर्स्यामि; अकृर्तिष्यम्, अकर्त्स्यम् Cond. &c.

§ 486. In the case of इ with अधि, गा is optionally substituted for इ in the Conditional and the Aorist. ई is substituted for the final vowel of the verbs दा 3. P. A. 1. P. धा, दौ, दे, धे. मा, स्था, गा (substituted for इ 2 P. and इ with अधि), पा. हा, and सो before a consonantal weak termination. All terminations added to गा substituted for इ are weak.

Paradigms.

1 अधैष्ये	अधैष्यावहि	अधैष्यामहि
2 अधैष्यथाः	अधैष्यथाम्	अधैष्यध्वम्
3 अधैष्यत	अधैष्येताम्	अधैष्यन्त
1 अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि
2 अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्यथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
3 अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त

§ 487. We give below the first per. sing. of some of the roots of more difficult conjugation. The student should find out the various rules by which to arrive at them.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
ब्रू	ब्रूयतास्मि	ब्रूयिष्यामि	अब्रूयिष्यम्
स्तृ	स्तरितास्मि,	स्तरिष्यति-ष्ये,	अस्तरिष्यम्-ष्ये
	स्तरितास्मि	स्तरिष्यामि-ष्ये	अस्तरिष्यम्-ष्ये
ब्रू 2. P.	ब्रूयतास्मि	ब्रूयिष्यामि	अब्रूयिष्यम्

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
शी	शयिताहे	शयिष्ये	अशयिष्ये
स्तु	स्तवितास्मि	स्तविष्यामि	अस्तविष्याम
श्वि	श्ववितास्मि	श्वविष्यामि	अश्वविष्याम
श्रि	श्रवितास्मि-हे	श्रविष्यामि-ष्ये	अश्रविष्याम-ष्ये
पञ्	पक्तास्मि	पक्ष्यामि	अपक्ष्याम
मुञ्	मोक्तास्मि	मोक्ष्यामि	अमोक्ष्याम
सिञ्	सेक्तास्मि	सेक्ष्यामि	असेक्ष्याम
भञ्ज्	भङ्क्तास्मि	भङ्क्ष्यामि	अभङ्क्ष्याम
भृञ्	भोक्तास्मि	भोक्ष्यामि	अभोक्ष्याम
भस्ज्	भष्टास्मि	भक्ष्यामि	अभक्ष्याम
	भर्तास्मि	भर्क्ष्यामि	अभर्क्ष्याम
मस्ज्	मङ्क्तास्मि	मङ्क्ष्यामि	अमङ्क्ष्याम
रञ्ज्	रङ्क्तास्मि	रङ्क्ष्यामि	अरङ्क्ष्याम
सृञ्	सृष्टास्मि	सृक्ष्यामि	असृक्ष्याम
अह्	अत्तास्मि	अत्स्यामि	आत्स्याम
पह्	पत्ताहे	पत्स्ये	अपत्स्ये
स्कन्ध्	स्कन्तास्मि	स्कन्स्यामि	अस्कन्स्याम
बन्ध्	बन्धास्मि	बन्स्यामि	अबन्स्याम
व्यध्	व्यधास्मि	व्यत्स्यामि	अव्यत्स्याम
मन्	मन्ताहे	मंत्स्ये	अमंत्स्ये
तृप्	तर्पितास्मि, तर्प्तास्मि	तर्पिष्यामि, तर्प्स्यामि, अतर्पिष्याम	
	त्रप्तास्मि	त्रप्स्यामि	अतत्रप्स्याम, अत्रप्स्याम
गम् with सम्	संगन्ताहे	संगत्स्ये	समंगत्स्ये
वृष्	व्रष्टास्मि	व्रक्ष्यामि	अव्रक्ष्याम
घस्	घस्तास्मि	घत्स्यामि	अघत्स्याम

Roots. First Future. Second Future. Conditional.

वस् to dwell	वस्तास्मि	वत्स्यामि	अवत्स्यम्
वह्	वध्मास्मि	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्
नह्	नद्धास्मि	नत्स्यामि	अनत्स्यम्
वह्	वोढास्मि*	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्

Wet roots:—

अञ्ज्	अञ्जितास्मि	अञ्जिष्यामि	आञ्जिष्यम्
	अञ्ज्तास्मि	अञ्ज्क्ष्यामि	आञ्ज्क्ष्यम्
अश्व्	अशिताहे	अशिष्ये	आशिष्ये
	अष्टाहे	अक्ष्ये	आक्ष्ये
क्लिप्	क्लृप्तितास्मि	क्लृप्तिष्यामि	अक्लृप्तिष्यम्
	क्लृप्तास्मि	क्लृप्त्स्यामि	अक्लृप्त्स्यम्
क्लिण्	क्लृषितास्मि	क्लृषिष्यामि	अक्लृषिष्यम्
	क्लृष्टास्मि	क्लृक्ष्यामि	अक्लृक्ष्यम्
क्षम्	क्षनिताहे	क्षनिष्ये	अक्षमिष्यम्
	क्षन्ताहे	क्षंक्ष्ये	अक्षंक्ष्यम्
गाह्	गाहिताहे	गाहिष्ये	अगाहिष्यम्
	गाढाहे	घाक्ष्ये	अघाक्ष्यम्
गुप्	गोपितास्मि	गोपिष्यामि	अगोपिष्यम्
	गोप्तास्मि	गोप्त्स्यामि	अगोप्त्स्यम्
	गोपायितास्मि	गोपायिष्यामि	अगोपायिष्यम्
गूह्	गूहितास्मि	गूहिष्यामि	अगूहिष्यम्
	गूढास्मि	घूक्ष्यामि	अघूक्ष्यम्
तक्ष्	तक्षितास्मि	तक्षिष्यामि	अतक्षिष्यम्
	तष्टारिमि	तक्ष्यामि	अतक्ष्यम्

* For the change of अ to ओ in this and in सोढाहे see ft.-note p. 336.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
वप् चपिताहे, चप्ताहे	चपिष्ये,	चप्स्ये	अचपिष्ये, अचप्स्ये
धू धवितास्मि, धोतास्मि	धविष्यामि, धोष्यामि	अधविष्यम्, अधोष्यम्	
दृह तर्हितास्मि, तर्ढास्मि	तर्हिष्यामि, तर्क्ष्यामि	अतर्हिष्यम्, अतर्क्ष्यम्	
मुह मोहितास्मि, मोढास्मि	मोहिष्यामि, मोक्ष्यामि	अमोहिष्यम्, अमोक्ष्यम्	
मृज मार्जितास्मि, मार्ढास्मि	मार्जिष्यामि, मार्क्ष्यामि	अमार्जिष्यम्, अमार्क्ष्यम्	
रध—रधितास्मि, रद्धास्मि	रधिष्यामि, रत्स्यामि	अरधिष्यम्, अरत्स्यम्	
व्रश् व्रश्चितास्मि, व्रष्टास्मि	व्रशिष्यामि व्रक्ष्यामि	अव्रशिष्यम् अव्रक्ष्यम्	
स्निह—स्नेहितास्मि, स्नेढास्मि	स्नेहिष्यामि, स्नेक्ष्यामि	अस्नेहिष्यम्, अस्नेक्ष्यम्	
	क्षेधास्मि*		
स्वृ—स्वरितास्मि, स्वर्तास्मि	स्वरिष्यामि	अस्वरिष्यम्	
कु—कुतास्मि	कुष्यामि	अकुष्यम्	
कुट्—कुटितास्मि	कुटिष्यामि	अकुटिष्यम्	
धूप—धूपितास्मि,	धूपिष्यामि	अधूपिष्यम्,	
धूपायितास्मि	धूपायिष्यामि	अधूपायिष्यम्.	
विच्छ्—विच्छितास्मि,	विच्छिष्यामि	अविच्छिष्यम्	
विच्छायितास्मि,	विच्छायिष्यामि	अविच्छायिष्यम्	
कृत्—अर्तिताहे, कृतीयिताहे	अर्तिष्ये, कृतीयिष्ये	आर्तिष्ये, आर्तीयिष्ये	
कम्—कमिताहे—कामयिताहे	कनिष्ये, कामयिष्ये	अकमिष्ये, अकामयिष्ये	
मि-मी--मातास्मि-हे	मास्यामि, मास्ये	अमास्यम्, अमास्ये	
दी—दाताहे	दास्ये	अदास्ये	
ली—लेतास्मि, लातास्मि	लेष्यामि, लास्यामि	अलेष्यम्, अलास्यम्	
चृत्—चर्तितास्मि	चर्तिष्यामि, चर्त्स्यामि	अचर्तिष्यम्, अचर्त्स्यम्	

* See § ft. note p. 341.

छृद्—छर्दितारिभ-हे

छर्दिव्यामि-ष्ये,

अच्छर्दिव्यम्-ष्ये,

छर्दयामि-रस्यै

अच्छर्दयम्-रस्ये

नृद् P. A. & नृत् P. to be similarly conjugated.

ऊर्णु—ऊर्णवितारिभ-हे, ऊर्णविव्यामि-ष्ये,

आर्णविव्यम्-ष्ये,

ऊर्णवितारिभ-हे ऊर्णविव्यामि-ष्ये

आर्णविव्यम्-ष्ये,

हरिद्रा—हरिद्रितारिभ

हरिद्रिव्यामि

अहरिद्रिव्यम्

दीधी दीधिताहे

दीधिव्ये

अदीधिव्ये

वेवी to be similarly conjugated.

(4) THE PERFECT (लिट्).

§ 488. There are two kinds of Perfect, Reduplicative and Periphrastic.

§ 489. The Reduplicative Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as of those beginning with the vowels अ or आ, and इ, उ, and ऋ short.

Exception—इय्, अय्, क्वाप्, आप्. These take the Periphrastic Perfect necessarily.

§ 490. The Periphrastic Perfect is formed of all roots beginning with any vowel except अ or आ which is naturally or prosodically long, and of roots of more than one syllable (roots of the 10th class and other derivative roots included). Exception:—ऊर्णु and कृच्छ् which take the Reduplicative Perfect.

§ 491. The roots उष्, विष्, जागृ, भी, ह्री, भृ, हृ and हरिद्रा take both the Perfects.

The Reduplicative perfect.

§ 492. The root is reduplicated according to the rules laid down in § 443-449.

§ 493.

Terminations.

Parasmaipada.

Atmanepada.

1 अ	व	म	ए	वहे	महे
2 थ	अयुस्	अ	से	भाये	भ्ये
3 अ	अयुस्	उस्	ए	आते	इरे

§ 494. The Parasmaipada singular terminations are strong; the rest weak. Before the strong terminations the penultimate short vowel takes its Guṇa substitute. The final vowel and the penultimate अ take Vṛddhi necessarily in the third and optionally in the first person singular. In the 2nd person singular the final vowel takes Guṇa and the penultimate अ remains unchanged.

§ 495. *Special rules about the admission of intermediate इ before the terminations व, म, थ, से, वहे, महे and भ्ये; see (§ 457).

(a)—All roots, whether set or anit, except कृ, ख, भृ, वृ, स्तु, दु, सु and भु, admit इ. But कृ with सम् and वृ admit it before थ; as संभृत्करिथ, ववरिथ.

(b) Anit roots ending in short क्, except क् and स्क् reject it before थ; as सस्मर्थ from स्मृ; but आरिथ from क्, सस्वरिथ from स्क्.

(c) Anit roots with a final vowel or with a penultimate अ admit it optionally before थ.

§ 496. When the initial इ or उ of a root takes Guṇa or Vṛddhi substitute, the reduplicative इ or उ is changed to इय् or उव्; otherwise the two vowels combine to form long ई or ऊ; as इएष् + अ = इवेश, उओष् + अ = उवोख.

* अत्रन्तोकारकान्वायस्तास्यानिद थलि वेडयम् ।

क्वदन्त ईदुक्कित्यानिद् कायन्यो लिटि सेइ भवेत् ॥

§ 497. The final **उ**, short or long, is changed to **उव्** before a vowel weak termination and **इ** to **इय्** or **य** as it is preceded by a conjunct consonant or not; as **बुध् + इव = बुधुविव** 1 dual; **नीनी + इव = निन्य् + इव = निन्यिव**, **शिभि + इव = शिभ्रियिव**, &c.

§ 498. Roots ending in **आ** take **औ** instead of **अ** in the 1st and 3rd per. sing. and drop their final **आ** before vowel weak terminations, and before such as take the augment **इ**; as **ददाँ**, **ददिव**, **ददिम** 1st Per. **ददाथ**, **ददिय** 2. Per. sing. of **दा**.

§ 499. **Guṇa** is substituted for the final vowel of roots ending in **क्** preceded by a conjunct consonant, and in **क्** and the roots **क्**, **क्च्छ** and **जागृ**; as **सस्मरिव** 1 dual. from **स्मृ**, **ॠ**; **शृ**, **वृ** and **पृ** optionally take the **Guṇa** substitute before the weak terminations; as **शशरिव**, **शश्रिव**, 1 dual of **शृ**, &c.

§ 500. Monosyllabic roots having a short **अ** for their penultimate change it to **ए** and drop the reduplicative syllable before the weak termination and before **य** when it takes **इ**, provided their initial letter undergoes no change in the reduplication; e. g. **पत्** 1st dual **पपत् + इव = पेत् + इव = पेतिव**, **पेतिय** 2 sing. **शेकिय**, **शशक्य** 2 sing. from **शक्**, but **ननन्दिय** 2 dual from **नन्द्** as the **अ** here is prosodially long.

Exceptions:—Roots beginning with **व** and the roots **शस्** and **दृ**

§ 501. **न्** is inserted after the reduplicative syllable in the case of roots beginning with **अ** and ending in a conjunct consonant and in that of **अगृ** 'to pervade' and **क्च्छ** 'to go.' The reduplicative **अ** is changed to **आ**. **अञ्ज्-अञ्ज् + अ = अ + न् + अञ्ज् + अ = अनञ्ज् + अ = आनञ्ज**; similarly **आनर्** 1 sing. from **अर्**, **आनथे** from **अगृ**, &c.

§ 502. The change of a semivowel to its corresponding vowel is called Samprasāraṇa. Samprasāraṇa generally takes place before weak terminations in the case of the following roots:—वच्, वज्, वप्, वह्, वस् 'to dwell,' वे, व्ये, द्वे, त्वि, वद्, स्वप्, उवा, वश्, व्यश्, प्रच्छ, ब्रश्, भस्ज्, मह् and व्यध्. In the case of the Perfect the roots प्रच्छ, ब्रश्, and भस्ज् form an exception.

§ 503. Before the strong terminations of the Perfect Samprasāraṇa takes place in the reduplicative syllable only.

(a) The vowel following Samprasāraṇa is dropped,

Paradigms.

§ 504. The roots that reject इ altogether in the perfect,

कु 'to do.'

1 चकार, चकर	चकुव	चकुम	चक्रे	चकुवहे	चकुमहे
2 चकर्थ	चक्रथुः	चक्र	चकुषे	चक्राथे	चकुङ्हे
3 चकारं	चक्रतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राति	चक्रिरे

Conjugate similarly सू, भू, and वृ except in the 2nd per. sing* which is चवरिय.

But कृ with सम्*

* संपरिभ्रां करोतौभूषणे । समवायेच । उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याशरेषु च ।

Pan. VI. 1. 137—139. सृ is prefixed to the roots कृ after the prepositions सम् and परि when it means to ornament or collect together; and after the preposition उपा in the above sense, as well as in the senses of 'imparting an additional quality to a thing without destroying the thing itself (सतो गुणान्तराधानं प्रतियत्नः Kās. on Pan. II. 3. 53.) or preparing as food, or supplying what is implied.

- 1 सञ्चस्कार, सञ्चस्कारिव* सञ्चस्कारिम सञ्चस्कारे सञ्चस्कारिवहे सञ्चस्कारिमहे
सञ्चस्कार
2 सञ्चस्कारिय सञ्चस्कारयुः सञ्चस्कार सञ्चस्कारिवे सञ्चस्कारायै सञ्चस्कारिभ्ये-ङु
3 सञ्चस्कार सञ्चस्कारतुः सञ्चस्कारुः सञ्चस्कारे सञ्चस्काराते सञ्चस्कारिरे

स्तु P. A.

1 तुष्टाव-तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम	तुष्टुवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे
2 तुष्टीय	तुष्टुवयुः	तुष्टुव	तुष्टुवे	तुष्टुवाये	तुष्टुवे
3 तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवः	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे

Conjugate similarly हृ, लृ, श्रु.

505 Roots that admit इ—

(1) Set roots ending in a vowel.

वृ 9 P. A. 'to choose.'

1 ववार-ववर	ववरिव	ववरिम	1 ववरे	ववरिवहे	ववरिमहे
2 ववरिय	ववरयुः	ववर	2 ववरिवे	ववराये	ववरिभ्ये-ङु
3 ववार	ववरतुः	ववरुः	3 ववरे	ववराते	ववरिरे

स्तृ, गृ, मृ, &c. to be similarly conjugated; तस्तार-तस्तर तस्तरिव, &c.

शृ 9. P. 'to tear,' &c.

क्षृ 2 P. 'to sharpen.'

1 शशार	शशारिव	शशारिम	1 क्षुक्ष्णाव	क्षुक्ष्णुविव	क्षुक्ष्णुविम
शशार	शशारिव	शशारिम	क्षुक्ष्णव		

* The ऋ is changed to Guṇa as it is preceded by a conjunct consonant now (Vide §499. Sid. Kau. on Pan. VII. 1. 10-11.)

† The ष् of the terminations षीध्वम्, ध्वम्, and ध्वे, of 2nd per. pl. of the Benedictive, the Aorist and the Perfect is changed to ह् when preceded by any vowel except अ or आ or by य् र् ल् व् or ह्. When the intermediate इ is added, this change is optional, if the इ be preceded by one of the consonants given above. This explains the form षक्नुहे given on p. 327.

2	सञ्चारिथ	सञ्चारयुः	सञ्चार	2	चुक्ष्णविय	चुक्ष्णवयुः	चुक्ष्णव
		सञ्चार्युः	सञ्चार				
3	सञ्चार	सञ्चारतुः	सञ्चारुः	3	चुक्ष्णाव	चुक्ष्णवतुः	चुक्ष्णुः
		सञ्चार्युः	सञ्चार्युः				

स्तु to be similarly conjugated.

Conjugate similarly कृ and पू.

कृ 2. P. A. 'to warble,' 'to go,' &c.

1	कृणाव	कृण्विव	कृण्विम	1	कृण्वे	कृण्विवहे	कृण्विमहे
	कृण्व						
2	कृण्विय	कृण्वयुः	कृण्व	2	कृण्विषे	कृण्वयाये	कृण्विष्वे-व्वे
3	कृणाव	कृण्वतुः	कृण्वुः	3	कृण्वे	कृण्वाने	कृण्विरे

Conjugate similarly कृ P. नृ P.

शी 2. A. 'to lie down.'

1	शिक्षे	शिक्षिवहे	शिक्षिमहे
2	शिक्षिये	शिक्षियाये	शिक्षिष्वे-व्वे
3	शिक्षे	शिक्ष्याते	शिक्षिरे

श्रि P. A. 'to resort to.'

1	श्रिआव	श्रिआयिव	श्रिआयिम	1	श्रिआये	श्रिआयिवहे	श्रिआयिमहे
	श्रिआव						
2	श्रिआयिय	श्रिआययुः	श्रिआय	2	श्रिआयिषे	श्रिआयाये	श्रिआयिष्वे-व्वे
3	श्रिआव	श्रिआयतुः	श्रिआयुः	3	श्रिआये	श्रिआयाते	श्रिआयिरे

(2) Anit roots ending in a vowel:—

दा I. P. A. 'to give.'

1	दासौ	दासिव	दासिम	1	दासे	दासिवहे	दासिमहे
2	दासाय-दासिय	दासयुः	दास	2	दासिषे	दासाये	दासिष्वे-व्वे
3	दासौ	दासतुः	दासुः	3	दासे	दासाते	दासिरे

जि P. 'to sing.'

1 जगौ	जगिष्व	जगिम
2 जगाथ-जगिथ	जगथुः	जग
3 जगौ	जगथुः	जगुः

All other roots ending in आ, ए, ऐ, and औ to be similarly conjugated. ह्यै—3rd per. ह्यौ, ह्यतुः ह्युः; कौ 'to cut' 3rd per. कौ कतुः कतुः &c.

इ P. 'to go.'

1 इयाय-इयथ	इयिष्व	इयिम
2 इवेथ-इयथिथ	इयथुः	इय
3 इयाय	इयथुः	इयुः

For the forms of इ 2 P. 'to go' Vide § 860.

नी P. A. 'to carry.'

Par.

Atm.

1 निनाय-निनय	निन्यिष्व	निन्यिम	
2 निनयिथ निनेथ	निन्यथुः	निन्य	See ही 'to lie down' above.
3 निनाय	निन्यतुः	निन्युः	

स्मृ P. 'to remember.'

1 सस्मार, सस्मर,	सस्मरिष्व	सस्मरिम
2 सस्मर्य	सस्मरथुः	सस्मर
3 सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः

मि 5 P. A. 'to throw', मी 9 P. A. 'to destroy'.

1 मनौ	मिम्यिष्व	मिम्यिम	1 मिम्ये	मिम्यिष्वहे	मिम्यिमहे
2 मनाय	मिम्यथुः	मिम्य	2 मिम्यिषे	मिम्याथे	मिम्यिष्वहे
3 मनाय	मिम्यतुः	मिम्युः	3 मिम्ये	मिम्याते	मिम्यिरे

ली 9 P. 4 A. 'to adhere to.' 1. P. 'to melt'.

Par.

Atm.

1 लिलाय, लिलय, ललौ	लिल्यिव	लिल्यिम	
2 लिलेय, लिलथिय	लिल्यथुः	लिल्य	Like. शी.
ललाय, ललिय			
3 लिलाय, ललौ	लिल्यतुः	लिल्युः	

(3) Anit roots ending in a consonant.

शक् 5 P. 'to be able'.

1 शशाक-शशक	शेकिव	शेकिम
2 शेकिथ-शशकथ	शेकथुः	शेक
3 शशाक	शेकतुः	शेकुः

पच P. A. 'to cook'.

1 पपाच-पपच	पेचिव	पेचिम	1 पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
2 पेचिय-पपकथ	पेचथुः	पेच	2 पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
3 पपाच	पेचतुः	पेचुः	3 पेचे	पेचाते	पेचिरे

मुच 6 P. A. 'to release.'

1 मुमोच मुमुचिव मुमुचिम	1 मुमुचे मुमुचिवहे मुमुचिमहे
2 मुमोचिय मुमुचथुः मुमुच	2 मुमुचिषे मुमुचाथे मुमुचिध्वे
3 मुमोच मुमुचतुः मुमुचुः	3 मुमुचे मुमुचाते मुमुचिरे

रिच A. 'to purge;,' 1 P. 'to 'separate.'

1 रिरेच रिरिचिव रिरिचिम	1 रिरिचे रिरिचिवहे रिरिचिमहे
2 रिरिचिय रिरिचथुः रिरिच	2 रिरिचिषे रिरिचाथे रिरिचिध्वे
3 रिरेच रिरिचतुः रिरिचुः	3 रिरिचे रिरिचाते रिरिचिरे

Conjugate विच 7. P. A. सिच 6. P. A., निज 3. P. A. विज

3. P. A. भुज 7. P. A. युज 7. P. A. शुद् 7. P. A. and

others having इ or उ for their penultimate, similarly; सिच्—सिबेच्च, 1 sing. सिबिचिच्च, dual; सिबेच्चिथ 2 sing &c. क्षुर्—क्षुक्षोर, 1 sing. क्षुक्षोरिथ 2 sing &c.

प्रच्छ 6. P. 'to ask.'

1 प्रच्छ	प्रच्छिव	प्रच्छिम
2 प्रच्छिथ-प्रच्छ	प्रच्छथुः	प्रच्छ
3 प्रच्छ	प्रच्छतुः	प्रच्छुः

त्यज्, P. 'to abandon.'

1 तत्याज	तत्यजिव	तत्यजिम
तत्यज		
2 तत्यजिथ	तत्यजथुः	तत्यज
तत्यजथ		
3 तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः

भञ्ज् 7 P. 'to break' or 'to destroy.'

1 बभञ्ज	बभञ्जिव	बभञ्जिम
2 बभञ्जिथ		
बभञ्जथ	बभञ्जथुः	बभञ्ज
3 बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः

भ्रज् 6. P. A. 'to fry.'

1 बभर्ज	बभर्जिव	बभर्जिम	1 बभर्जे	बभर्जिवहे	बभर्जिमहे
बभर्ज	बभर्जिव	बभर्जिथ	बभर्जो	बभर्जिवहे	बभर्जिमहे
2 बभर्जिथ	बभर्जथुः	बभर्ज	2 बभर्जिथे	बभर्जथे	बभर्जिथे
बभर्जिथ	बभर्जथुः	बभर्ज	बभर्जिथे	बभर्जथे	बभर्जिथे
बभर्जिथ-बभर्ज					
3 बभर्जे	बभर्जतुः	बभर्जुः	3 बभर्जे	बभर्जति	बभर्जिरे
बभर्ज	बभर्जतुः	बभर्जुः	बभर्जो	बभर्जति	बभर्जिरे

सृज् 4. A. 6. P.

1 ससर्ज ससृजिव ससृजिम	1 ससृजे ससृजिवहे ससृजिन्है
2 ससर्जिय ससृजयुः ससृज	2 ससृजिषे ससृजाये ससृजिध्वे
ससृष्ट	
3 ससर्ज ससृजतुः ससृजुः	3 ससृजे ससृजाते ससृजिरे

हृच् 4 P. 'to see.'

Should be conjugated like सृज्; वदसिथ वद्वष्ट 2 sing.

छिद् 6 P. A. 'to cut.'

1 चिच्छेद् चिच्छिदिव चिच्छिदिम	1 चिच्छिदे चिच्छिदिवहे चिच्छिदिमहे
2 चिच्छेदिय चिच्छिदयुः चिच्छिद	2 चिच्छिदिषे चिच्छिदाये चिच्छिदिध्वे
3 चिच्छेद् चिच्छिदतुः चिच्छिदुः	3 चिच्छिदे चिच्छिदाते चिच्छिदिरे

पद् 4 A. 'to go.'

शष् 1 6 P. 'to decay.'

1 पेदे पेदिवहे पेदिमहे	1 शशाद्-शशाद् शोदिव शोदिम
2 पेदिषे पेदाये पेदिध्वे	2 शोदिय-शशात् शोदयुः शोद
3 पेदे पेदाते पेदिरे	3 शशाद् शोदतुः शोदुः

मन् A. सद् P. तप् P. शप् P. A. वम् P. रम् A. लम् A. नम् P. यम् P. रम् A. दह् P. नह् P. similarly; मन्-नेनिषे 2 sing, सद्-सेदिय-ससत्थ 2.sing, नम्-नेमिय-ननन्थ 2 sing., दह्-देदिय-ददन्थ 2. sing. मह्-नेहिय-ननद्ध, &c,

स्कन्द् 1 P. 'to drop.'

बन्ध् 2 P. 'to bind'.

1 चस्कन्द् चस्कन्दिव चस्कन्दिम	1 बबन्ध बबन्धिव बबन्धिम
2 चस्कन्दिय चस्कन्दयुः चस्कन्द्	2 बबन्धिय बबन्धयुः बबन्ध
चस्कन्त्थ	बबन्द्ध
3 चस्कन्द् चस्कन्दतुः चस्कन्दुः	3 बबन्ध बबन्धतुः बबन्धुः

राष् 4. 5. P. 'to grow, to accomplish.' स्पृष् 6 P. 'to touch'.

1 रराध रराधिव रराधिम	1 पस्पर्श पस्पृशिव पस्पृशिम
----------------------	-----------------------------

- 2 रराधिय रराधयुः रराध 2 पस्प्राधिय पस्प्राधयुः पस्प्राध
 3 रराध रराधतुः रराधुः 3 पस्प्राध पस्प्राधतुः पस्प्राधुः

सृष्, and कृष् to be similarly conjugated.

(4) Set roots ending in a consonant.

नन्द् 'to be glad.'

वन्द् A. 'to be salute'.

- 1 ननन्द् ननन्दिव ननन्दिन
 2 ननन्दिथ ननन्दयुः ननन्द्
 3 ननन्द् ननन्दतुः ननन्दुः

- 1 ववन्दे ववन्दिवहे ववन्दिमहे
 2 ववन्दिथे ववन्दाथे ववन्दिध्वे
 3 ववन्दे ववन्दाते ववन्दिरे

नृत् 4 I. P. 'to dance.'

मुद् 1 A. 'to rejoice.'

- 1 ननर्त् ननृतिव ननृतिम
 2 ननर्त्तिथ ननृतयुः ननृत्
 3 ननर्त् ननृततुः ननृत्तुः

- 1 मुमुदे मुमुदिवहे मुमुदिमहे
 2 मुमुदिथे मुमुदाथे मुमुदिध्वे
 3 मुमुदे मुमुदाते मुमुदिरे

अर्द् 1 P. 'to afflict'.

क्वच्छ 6 P. 'to go'.

- 1 आनर्द् आनर्दिव आनर्दिम
 2 आनर्दिथ आनर्दयुः आनर्द्
 3 आनर्द् आनर्दतुः आनर्दुः

- 1 आनच्छ आनर्च्छिव आनर्च्छिम
 2 आनर्च्छेथ आनर्च्छयुः आनर्च्छे
 3 आनच्छ आनर्च्छतुः आनर्च्छुः

अर्च् I. P, A 'to worship'.

- 1 आनर्च् आनर्चिव आनर्चिम
 2 आनर्चिथ आनर्चयुः आनर्च्
 3 आनर्च् आनर्चतुः आनर्चुः

- 1 आनर्च् आनर्चिवहे आनर्चिमहे
 2 आनर्चिथे आनर्चाथे आनर्चिध्वे
 3 आनर्च् आनर्चाते आनर्चिरे

वम् P 'to vomit'.

व् A 'to give.'

- 1 ववाम-ववम ववमिव ववमिम
 2 ववमिथ ववमयुः ववम
 3 ववान ववमतुः ववमु

- 1 ववदे ववदिवहे ववदिमहे
 2 ववदिथे ववदाथे ववदिध्वे
 3 ववदे ववदाते ववदिरे

कुट् 6. P. 'to be crooked,'

स्फुर 6. P. 'to flash forth,'

'to cheat.'

'to throb.'

- 1 चुक्रोट चुक्रुटिव चुक्रुटिम

- 1 पुस्फोर पुस्फुरिव पुस्फुरिम

2 चुकुटिथ चुकुट्युः चुकुट	2 पुस्फुरिथ पुस्फुर्युः पुस्फुर
३ चुकोट चुकुट्युः चुकुट्	३ पुस्फोर पुस्फुरतुः पुस्फुरः

§ 506. Roots taking सम्प्रसारण (regular and irregular)—

यज् I. P. A. 'to worship.'

1 इयाज-इयज ईजिव ईजिम	1 ईजे ईजिवहे ईजिमहे
2 इयजिथ-इयष्ठ ईजयुः ईज	2 ईजिषे ईजाये ईजिध्वे
3 इयाज ईजतुः ईजुः	३ ईजे ईजाते ईजिरे

वच्* 1. 2. P. 'to speak.'

वस् 1. P. 'to dwell.'

1 उवाच ऊचिव ऊचिम उवच	1 उवास ऊचिव ऊचिम उवस
2 उवचिथ ऊचयुः ऊच उवच्य	2 उवसिथ ऊचयुः ऊच उवस्य
3 उवाच ऊचतुः ऊचुः	3 उवास ऊचतुः ऊचुः

वप् 1. P. A. 'to sow seed'.

1 उवाप ऊपिव ऊपिम उवप	1 ऊपे ऊपिवहे ऊपिमहे
2 उवपिथ ऊपयुः ऊप उवप्य	2 ऊपिषे ऊपाये ऊपिध्वे
३ उवाप ऊपतुः ऊपुः	३ ऊपे ऊपाते ऊपिरे

वह् 1. P. A. 'to carry.'

1 उवाह ऊहिव ऊहिम उवह	1 ऊहे ऊहिवहे ऊहिमहे
-------------------------	---------------------

* वच् as a substitute for वृ may also be conjugated in the Atm.
e. g. ऊचे, ऊचिवहे, ऊचिमहे 1. Per. &c.

2 उग्रहिथ ऊग्रथुः ऊग्र ऊग्रहिषे ऊग्राये ऊग्रहिष्वे-ङ्

उग्रोढ*

3 उवाह ऊवतुः ऊवुः 3 ऊहे ऊहाते ऊहिरे

वद् 1. P. 'to speak.' (A. in some senses).

1 उवाह ऊविष ऊविम 1 ऊदे ऊदिवहे ऊदिमहे
उवद्

2 उवशिथ ऊवथुः ऊव 2 ऊदिषे ऊदाये ऊदिष्वे

3 उवाह ऊवतुः ऊवुः 3 ऊदे ऊहाते ऊहिरे

स्वप् 2 P. 'to sleep'.

ड्या 2 P. 'to grow old'.

1 सुप्ताप सुप्तिष सुप्तिम 1 जिड्यौ जिड्यिष जिड्यिम
सुप्ताप

2 सुप्तापिथ सुप्तापथुः सुप्ताप 2 जिड्यिथ जिड्यथुः जिड्य
जिड्याय

3 सुप्ताप सुप्तापतुः सुप्तापुः 3 जिड्यौ जिड्यतुः जिड्युः

वश् 2. P. 'to desire'. व्यच् 6. P. 'to deceive', 'to surround'.

1 उवाह ऊविष ऊविम 1 विव्याच विविषिष विविषिम
उवश्

2 उवशिथ ऊवथुः ऊव 2 विव्याचिथ विविचथुः विविच

3 उवाह ऊवतुः ऊवुः 3 विव्याच विवचतुः विविचुः

ग्रह 9 P. A. 'to take'.

1 जग्राह जगृहिष जगृहिम 1 जगृहे जगृहिवहे जगृहिमहे
जग्रह

2 जग्रहिथ जगृहथुः जगृह 2 जगृहिषे जगृहाये जगृहिष्वे-ङ्

3 जग्राह जगृहतुः जगृहुः 3 जगृहे जगृहाते जगृहिरे

* When the ह् substituted for the ह् of the roots सह् and वह् is dropped the preceding अ is changed to ओ and not to आ; वह्+थ=उवह्+थ=उवद्+थ by § 415. 3.=उवद्+ठ=उवोढ.

व्यध् 4. P. 'to pierce.'

1 विश्याथ विष्यथ	विविधिव	विविधिम
2 विश्याथिय विष्यद्	विविधयुः	विविध
3 विश्याथ विष्यथ	विविधतुः	विविधुः

श्वि* 1. P. 'to swell.'

1 शिश्वाथ, शुशाथ शिश्वथ शुश्वथ	शिश्विथ शुशुविथ	शिश्विथिम शुशुविम
3 शिश्वियथ शुशुवियथ	शिश्वियथुः शुशुवयुः	शिश्विथ शुशुव
2 शिश्वाथ शुशाथ	शिश्वियतुः शुशुवतुः	शिश्विथुः शुशुवुः

वे† (Regular).

1 ववो	वविथ	वविम	1 ववे	वविवहे	वविमहे
2 ववाथ	ववयुः	वव	2 वविषे	ववाथे	वविषे-हे
	वविय				
3 ववो	ववतुः	ववुः	3 ववे	ववाते	वविरे

वे (Irregular).

1 उवाथ	ऊविथ	ऊविम	1 ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे
उवथ	ऊविथ	ऊविम	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे
2 उवविथ	ऊवयुः	ऊव	2 ऊविषे	ऊवाथे	ऊविषे-हे
	ऊवयुः	ऊव	ऊविषे	ऊवाथे	ऊविषे-हे

* श्वि is to be optionally considered as शु in the perfect.

† वे optionally assumes the form उवय् before the strong, and ऊय् or ऊर् before the weak terminations of the Perfect.

22 S. G.

३ उवाच	ऊवतुः	ऊतुः	३ ऊवे	ऊवाते	ऊविरे
	ऊवतुः	ऊतुः	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे

व्ये* P. A.

१ विव्याय	विव्विव	विव्विम	१ विव्वे	विव्विवहे	विव्विमहे
विव्यय					
२ विव्ययिथ	विव्वथुः	विव्व	२ विव्विवे	विव्ववाये	विव्विव्वे-इ
३ विव्याय	विव्वतुः	विव्वुः	३ विव्वे	विव्ववाते	विव्विवरे

‘व्ये † १ P. A. to call’

१. जुहाव	जुह्विव	जुह्विम	१. जुह्वे	जुह्विवहे	जुह्विमहे
जुह्व					
२. जुह्विथ	जुह्वथुः	जुह्व	२. जुह्विवे	जुह्ववाये	जुह्विव्वे-इ
जुह्वीय					
३. जुहाव	जुह्वतुः	जुह्वुः	३. जुह्वे	जुह्ववाते	जुह्विवरे

§ 507. Wet roots:—

§ 508. The roots रट्, सू and धू admit इ necessarily before consonantal terminations except थ; रट्-सस्वरिव १ dual, सस्वरिथ, सस्वर्य २ sing; दुधविथ, दुधोथ २ sing of धू, &c.

तञ्ज् L. 7. P. ‘to shrink, to contract’. व्रञ्ज् 6 P. ‘to cut’.

१ ततञ्ज	ततञ्जिव	ततञ्जिम	१ व्रञ्ज	व्रञ्जिव	व्रञ्जिम
	ततञ्ज्व	ततञ्ज्व		व्रञ्ज्व	व्रञ्ज्व
२ ततञ्जिथ	ततञ्जथुः	ततञ्ज	२ व्रञ्जिथ	व्रञ्जथुः	व्रञ्ज
ततञ्ज्वथ			व्रञ्ज		
३ ततञ्ज	ततञ्जतुः	ततञ्जुः	३ व्रञ्ज	व्रञ्जतुः	व्रञ्जुः

तञ्ज to be similarly conjugated.

* व्य becomes विव्य before strong terminations and विवि before the weak ones in the Perf.

† व्ये is to be considered इ in the Perf.

सृज् 1. 2. P. 'to purify'.

अञ्ज् 7. P. 'to anoint'.

1 ममार्ज मसृजिव मसृजिम
ममार्जिव ममार्जिम
मसृज्व मसृज्म

1 आनञ्ज आनञ्जिव आनञ्जिम
आनञ्ज्व आनञ्ज्म

2 ममार्जिय मसृजयुः मसृज
ममार्हे ममार्जयुः ममार्ज

2 आनञ्जिय आनञ्जयुः आनञ्ज
आनञ्ज्य

3 ममार्ज मसृजतुः मसृजुः
ममार्जतुः ममार्जुः

3 आनञ्ज आनञ्जतुः आनञ्जुः

क्लिप् 4. P. 'to be wet'.

स्वन् 1. A. 'to distil'.

1 चिक्लिव चिक्लिवि चिक्लिमि
चिक्लि चिक्लिम

1 सस्वन्वे सस्वन्विवहे सस्वन्विमहे
सस्वन्वहे सस्वन्वहे

2 चिक्लिवि चिक्लिव्युः चिक्लि
चिक्ल्य

2 सस्वन्विधे सस्वन्व्यधे सस्वन्विधे
सस्वन्वसे सस्वन्वसे

3 चिक्लिव चिक्लिवतुः चिक्लिवुः

3 सस्वन्वे सस्वन्व्यते सस्वन्विधे

रध्* 4. P. 'to destroy'.

सिध् 1. P.

1 ररन्ध ररन्धिव-रेध्व ररन्धिम-रेध्म

1 सिधेध सिधिविध सिधिमिध
सिधिव सिधिम

2 ररन्धिय-ररन्ध्व ररन्धयुः ररन्ध

2 सिधेधिय सिधेध्व सिधिव्युः सिधिव

3 ररन्ध ररन्धतुः ररन्धुः

3 सिधेध सिधिवतुः सिधिवुः

कृप् 1. P. 'to be able.'

तृप् 4. P. 'to be pleased.'

1 चकृपे चकृपिवहे चकृपिमहे
चकृप्वहे चकृप्महे

1 ततर्प ततर्पिव ततर्पिम
ततर्प्व ततर्प्म

2 चकृपिवे चकृपाथे चकृपिवे
चकृप्ते चकृप्थे

2 ततर्पिय ततर्प्य
ततर्प्युः ततर्प्य

ततर्प्य

* रध् and रध्व insert a nasal when their final is followed by a vowel. † See 469.

३ चक्षुषे चक्षुषाते चक्षुषिरे ३ तत्सर्पं तर्तुषेतुः तत्सृः
दृप्. to be similarly conjugated.

अप् 1. A. 'to be ashamed'. क्षम् 4. P. 'to forgive'.

1 क्षेपे * क्षेपिवहे क्षेपिमहे	1 चक्षाम चक्षामिव चक्षामिन
क्षेप्यहे क्षेप्यहे	चक्षाम चक्षाम्वा चक्षाम्भ
2 क्षेपिषे क्षेपाथे क्षेपिध्वे	2 चक्षामिथ चक्षाम्युः चक्षाम
क्षेप्ते क्षेप्यध्वे	चक्षाम्य
३ क्षेपे क्षेपाते क्षेपिरे	३ चक्षाम चक्षामतुः चक्षामुः

क्षम् 1. A. 'to forgive'. अङ् 5. A. 'to pervade'.

1 अक्षमे अक्षमिवहे अक्षमिमहे	1 आनशे आनशिःहे आनशिमहे
अक्षम्यहे अक्षम्यहे	आनश्यहे आनश्यमहे
2 अक्षमिषे अक्षमाथे अक्षमिध्वे	2 आनशिषे आनशाथे आनशिध्वे
अक्षमसे अक्षम्यध्वे	आनक्षे आनक्षध्वे
३ अक्षमे अक्षमाते अक्षमिरे	३ आनशे आनशाते आनशिरे

क्लिष् P. 'to be afflicted'. नश् 4. P. 'to perish'.

1 चिह्लेश चिह्लेशिव चिह्लेशिम	1 ननाश नेशिव नेशिम
चिह्लेश चिह्लेशिम	ननाश नेश्व नेश्वम
2 चिह्लेशिथ चिह्लेश्युः चिह्लेश	2 नेशिथ नेश्युः नेश
चिह्लेश	ननश्च
३ चिह्लेश चिह्लेशतुः चिह्लेशुः	३ ननाश नेशतुः नेशुः

अभ् 1. P. 'to occupy'. कृष् with निर् 9. P. 'to tear, to expel'.

1 आनक्ष आनक्षिव आनक्षिम	1 निभुकोष निभुकुषिव निभुकुषिम
आनक्ष्व आनक्ष्व	निभुकुष्व निभुकुष्व

* See. § 512.

† Roots ending in म् change it to न् when followed by म् or व्.

§ See § 476.

2 आनक्षिथ आनक्षथुः आनक्ष आनक्ष
निश्क्रोषिथ निश्क्रोषथुः निश्क्रोष
निश्क्रोष

3 आनक्ष आनक्षतुः आनक्षुः 3 निश्क्रोष निश्क्रोषतुः निश्क्रोषुः
स्वप् and तप् 'to pare' should be similarly conjugated.

गाह् 1. A. 'to enter.'

गृह् 1. A. 'to take.'

1 जगाहे जगाहिषहे जगाहिमहे
जगाहहे जगाहहे
2 जगाहिषे जगाहाथे जगाहिष्वे द्वे
जयाक्षे जयाक्षे
3 जगाहे जगाहाते जगाहिरे

1 जगृहे जगृहिषहे जगृहिमहे
जगृहहे जगृहहे
2 जगृहिषे जगृहाथे जगृहिष्वे द्वे
जयृक्षे जयृक्षे
3 जगृहे जगृहाते जगृहिरे

गर्ह् 2. A. is Set and should be conjugated as such. गर्ह् 10 P. A. takes the Periphrastic Peri.

गुह् 1. P. A. 'to conceal'.

1 गुगृह गुगृहिष गुगृहिम
गुगृह गुगृह
2 गुगृहिष गुगृहाथे गुगृहिष्वे द्वे
गुगृह गुगृह
3 गुगृह गुगृहाते गुगृहिरे

1 गुगृह गुगृहिषहे गुगृहिमहे
गुगृहहे गुगृहहे
2 गुगृहिषे गुगृहाथे गुगृहिष्वे द्वे
गुगृह गुगृह
3 गुगृहे गुगृहाते गुगृहिरे

नृह् 6. P. 'to kill'.

नृह् 6. P. 'to kill'.

1 ततर्ह ततर्हिष ततर्हिम
ततर्ह ततर्ह
2 ततर्हिष ततर्हाथे ततर्हिष्वे द्वे
ततर्ह ततर्ह
3 ततर्ह ततर्हाते ततर्हिरे

1 ततर्ह ततर्हिषहे ततर्हिमहे
ततर्हहे ततर्हहे
2 ततर्हिषे ततर्हाथे ततर्हिष्वे द्वे
ततर्ह ततर्ह
3 ततर्हे ततर्हाते ततर्हिरे

* When ह् or र् is dropped the preceding अ, इ or उ is lengthened.

बुह 4. P. 'to bear malice.'

- 1 बुहोह बुहुहिब बुहुहिम
बुहुह बुहुम
2 बुहोहिथ बुहुहयुः बुहुह
बुहोह
बुहोग्ध*
3 बुहोह बुहुहतुः बुहुहः

स्तुह 6. P. 'to hurt, to kill.'

- 1 तस्तर्ह तस्तुहिब तस्तुहिम
तस्तर्ह तस्तुम
2 तस्तर्हिथ तस्तुहयुः तस्तुह
तस्तर्ह
3 तस्तर्ह तस्तुहतुः तस्तुहः

मुह to be similarly conjugated, वृह to be similarly conjugated.
मुहुहिब 1 dual, मुहोहिथ, मुहोह, मुहोग्ध. 2 sing. &c. ववृहिब-ववृहु 1 dual,
ववर्हिथ, ववर्ह 2nd sing.

सिह 4. P. 'to love'.

- 1 सिष्णेह सिष्णिहिब सिष्णिहिम
सिष्णिह सिष्णिम
2 सिष्णेहिथ सिष्णिहयुः सिष्णिह
सिष्णेह
सिष्णेग्ध
3 सिष्णेह सिष्णिहतुः सिष्णिहः

स्तुह to be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

§ 509. The roots अन्थ्, मन्थ्, दम्भ्, and स्वञ्ज् drop their nasal optionally before the weak terminations of the Perfect. अन्थ् and दम्भ् obey § 500, even before the strong terminations when their nasal is dropped.

* The final ह् of the roots बृह्, मुह्, सिह्, and स्तुह् is changed to घ् or ङ् when followed by any consonant except nasal or a semivowel or by nothing.

अन्य्

मन्य्

1	अभ्रन्य	अभ्रन्यिव	अभ्रन्यिम	1	जमन्य-मेथ	जमन्यिव	जमन्यिम
	भ्रेथ	भ्रेथिव	भ्रेथिम		मेथिव	मेथिम	
2	अभ्रन्यिय	अभ्रन्ययुः	अभ्रन्य	2	जमन्यिय	जमन्ययुः	जमन्य
	भ्रेथिय	भ्रेथयुः	भ्रेथ		मेथिय	मेथयुः	मेथ
3	अभ्रन्य	अभ्रन्यतुः	अभ्रन्युः	3	जमन्य	जमन्यतुः	जमन्युः
	भ्रेथ	भ्रेथतुः	भ्रेथुः		मेथ	मेथतुः	मेथुः

इम् P.

स्वञ्ज् A.

1	इदम्भ	इदम्भिव	इदम्भिम	1	सस्वञ्जे	सस्वञ्जिवहे	सस्वञ्जिमहे
	हेभ	हेभिव	हेभिम		सस्वजे	सस्वजिवहे	सस्वजिमहे
2	इदम्भिय	इदम्भयुः	इदम्भ	2	सस्वञ्जिधे	सस्वञ्जाये	सस्वञ्जिध्वे
	हेभिय	हेभयुः	हेभ		सस्वजिधे	सस्वजाये	सस्वजिध्वे
3	इदम्भ	इदम्भतुः	इदम्भुः	3	सस्वञ्जे	सस्वञ्जाते	सस्वञ्जिरे
	हेभ	हेभतुः	हेभुः		सस्वजे	सस्वजाते	सस्वजिरे

§ 510. The अ of the roots गन्, हन्, जन्, खन्, and घस्, is dropped before vowel weak terminations, except those of the 2nd variety of the Aorist, in which case the ह् of हन् is changed to घ् and जन् and घस् become ज्ञ् and झ् respectively.

गन्

हन्

1	अगाम	अगमिव	अगमिम	1	अवान	अवमिव	अवमिम
	अगम				अघन		
2	अगमिय	अगमयुः	अगम	2	अवनिय	अवमयुः	अवम
	अगम्य				अवन्य		
3	अगाम	अगमतुः	अगमुः	3	अवान	अवमतुः	अवमुः

जन् A.

घस्

1 जज्ञे जज्ञिवहे जज्ञिमहे

See अद्

2 जज्ञिषे	जज्ञाथे	जज्ञिध्वे
3 जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे

खन् P.

1 चखान	चखिनव	चखिनम	1 चखने	चखिनवहे	चखिनमहे
चखन					
2 चखनिथ	चखनयुः	चखन	2 चखिषे	चखनाथे	चखिध्वे
3 चखान	चखनतुः	चखनुः	3 चखने	चखनाते	चखिरे

§ 511. घस् is optionally substituted for अद् in the Perfect.

1 आद-जघास	आदिष्व	आदिम
	जक्षिष्व	जक्षिम
2 आदिथ*	आदथुः	आद
जघसिथ	जक्षथुः	जक्ष
3 आद	आदतुः	आदुः
जघास	जक्षतुः	जक्षुः

§ 512. The roots कृ, फल, भज्, वप, and राध necessarily, and जृ, भ्रम्, वस्, फण्, राज्, भ्राज्, भ्राण्, भ्लाण्, स्वन् and रवन् optionally obey § 500.

कृ 1 P. 'to cross'.

फल 1 P. 'to bear fruit.'

1 ततार	तेरिष्व	तेरिम	1 पफाल	फेलिष्व	फेलिम
ततर			पफल		
2 तेरिथ	तेरथुः	तेर	2 फेलिथ	फेलथुः	फेल
3 ततार	तेरतुः	तेरुः	3 पफाल	फेलतुः	फेलुः

भज् 1. P. A. 'to serve,' &c.

1 बभाज	भेजिष्व	भेजिम	1 भेजे	भेजिष्वहे	भेजिमहे
बभज					
2 भेजिथ	भेजथुः	भेज	2 भेजिषे	भेजाथे	भेजिध्वे
बभक्थ					

* Vide § 515.

3 बभाज भेजतुः भेजुः 3 भेजे भेजाते भेजिरे
राध 5. P. with अप.

1 अप-रराध	अप-रेधिव	अप-रेधिम
2 अप-रेधिय	अप-रेधयुः	अप-रेध
3 अप-रराध	अप-रेधतुः	अप-रेधुः

जृ 4. P. 'to be old.'

भ्रृ 1. 4 P. 'to wander'.

1 जजार जजरिव जजरिम	1 बभ्रान बभ्रमिव बभ्रमिम
जजर जेरिव जेरिम	बभ्रन भेमिव भेनिम
2 जजरिय जजरयुः जजर-जेर	2 बभ्रमिय बभ्रमयुः बभ्रन
जेरिय जेरयुः	भेमिय भेमयुः भेन
3 जजार जजरतुः जजरुः	3 बभ्राम बभ्रमतुः बभ्रसुः
जेरतुः जेरुः	भेमतुः भेसुः

भाज 1. A. 'to shine.'

, स्वम्

1 बभाजे बभाजिवहे बभाजिमहे	1 सस्याम सस्वमिव सस्वमिम
भेजे भेजिवहे भेजिमहे	सस्यम स्येमिव स्येमिम
2 बभाजिषे बभाजाथे बभाजिध्वे	2 सस्यमिय सस्यमयुः सस्यम
भेजिषे भेजाथे भेजिध्वे	स्येमिय स्वेमयुः स्वेम
3 बभाजे बभाजाते बभाजिरे	3 सस्वाम सस्वमतुः सस्वसुः
भेजे भेजाते भेजिरे	स्वेमतुः स्वेषुः

भ्लाष्ट, भ्राष्ट, राज् to be similarly conjugated.

§ 513. भू forms its base irregularly as बभूवः—

1 बभूव बभूविव बभूविम	1 बभूवे बभूविवहे बभूविमहे
2 बभूविय बभूवयुः बभूव	2 बभूविषे बभूवाथे बभूविध्वे
3 बभूव बभूवतुः बभूवुः	3 बभूवे बभूवाते बभूविरे

§ 514. जि and हि are respectively changed to गि and धि; and धि optionally to कि, after the reduplicative syllable.

जि

हि

1 जिगाव जिग्विव जिग्विन
जिगव

1 जिघाव जिघिव जिघिन
जिघव

2 जिगेथ जिग्वथुः जिग्व
जिग्विथ

2 जिघविथ जिघ्वथुः जिघ्व
जिघेथ

3 जिगाव जिग्वतुः जिग्वुः

3 जिघाव जिघ्वतुः जिघ्वुः

चि

1 चिकाव-चिकव चिक्विव चिक्विन
चिचाव-चिचव चिचिव चिचिन

2 चिकविथ-चिकेथ चिक्वथुः चिक्व
चिचविथ-चिचेथ चिच्वथुः चिच्व

3 चिकाव-चिचाव चिक्वतुः-चिच्वतुः चिक्वुः-चिच्वुः

§ 515. अद्, ङ् and छे admit इ necessarily before थ.

ङ्

1 आर आरिव आरिन For अद् and छे see P. P. 341-338

2 आरिय आरयुः आर

3 आर आरतुः आरुः

मज्

1 ममज् ममज्जिव ममज्जिन

2 ममज्जिथ, ममङ्कथ ममज्जथुः ममज्ज

3 ममज्ज ममज्जतुः ममज्जुः

† अज् to go.

1 विवाय, विवव विव्विव, आजिव विव्विन, आजिन

2 विवविथ, विवेथ विव्वथुः विव्व
आजिय

* See § 476. † See § 477.

3 विवाच

विच्यतुः

विचुः

§ 516. इ 'to go' lengthens its reduplicative इ before the weak terminations.

1 इवाच, इवच

ईयिव

ईयिम

2 इवचिथ, इवेथ

ईचथुः

ईच

3 इवाच

ईचतुः

ईचुः

§ 517. The base of इ with अधि 'to study' is अधिजगा.

1 अधिजगे

अधिजगिवहे

अधिजगिमहे

2 अधिजगिषे

अधिजगाथे

अधिजगिषे

3 अधिजगे

अधिजगाते

अधिजगिरे

§ 518. ऊर्णु forms its base as ऊर्णुनु. Its vowel is optionally not gunated before a strong termination when it takes इ.

1 ऊर्णुनाव, ऊर्णुनव

ऊर्णुनुविव

ऊर्णुनुविन

2 ऊर्णुनुविथ, ऊर्णुनुविथ

ऊर्णुनुवथुः

ऊर्णुनुव

3 ऊर्णुनाव

ऊर्णुनुवतुः

ऊर्णुनुवुः

1 ऊर्णुनुवे

ऊर्णुनुविवहे

ऊर्णुनुविमहे

2 ऊर्णुनुविषे

ऊर्णुनुवाथे

ऊर्णुनुविषे

3 ऊर्णुनुवे

ऊर्णुनुवाते

ऊर्णुनुविरे

§ 519. ख्वा and क्वा are optionally substituted for च्च in the Perfect, and necessarily in the other Non-conjugational tenses.

ख्वा and क्वा take both the Padas.

Par.

1. भाचख्वा

भाचखिव

भाचखिम

भाचक्वा

भाचक्विव

भाचक्विम

२ आचख्याथ

आचख्यथ

आचकशाथ

आचक्षिथ

आचख्यथुः

आचकशथुः

आचख्यतुः

आचकशतुः

Atm.

आचख

आचकश

आचख्यः

आचकशुः

३ आचख्यो

आचकशो

१. आचचक्षे

आचकशे

आचख्ये

आचचक्षिवहे

आचकशिवहे

आचख्यिवहे

आचचक्षिमहे

आचकशिमहे

आचख्यिमहे

२. आचचक्षिषे

आचख्यिषे

आचकशिषे

आचचभाये

आचख्याये

आचकशाये

आचचक्षिध्वे

आचख्यिध्वे-हे

आचक्षिध्वे

३ आचचक्षे

आचख्ये

आचकशे

आचचक्षाते

आचख्याते

आचकशाते

आचचक्षिरे

आचख्यिरे

आचकशिरे

§ 520. ख् is prefixed to vowel weak terminations in the case of
दी 4. A. 'to obey.'

१ दिग्गये

दिग्गयिवहे

दिग्गयिमहे

२ दिग्गयिषे

दिग्गयाये

दिग्गयिध्वे-हे

३ दिग्गये

दिग्गयाते

दिग्गयिरे

§ 521. हे 1. A. 'to protect' assumes the form दिग्ग in the Per-
fect. दिग्गये, दिग्गयिवहे, 1 sing. and dual. दिग्गयिध्वे-हे. 2 pl.

§ 522. द्युन् after reduplication assume the form दिद्युन् ; दिद्युने,
1 sing. दिद्युतिषे 2. sing.

§ 523. पी is substituted for प्ये 'to grow fat' in the Perfect and
the frequentative पिप्ये 1 sing. पिप्यिध्वे-हे 2 pl.

§ 524. The root व्यय् takes Samprasāraṇa in the reduplicative syllable in the Perfect; विव्यये 1 & 3 sing. विव्ययिषे 2 sing.

§ 525. For the forms of विज्, कृत्, चृत्, &c. See § § 446, 444. विविज, विविजसुः विविज 2 per ;

PERIPHRASTIC PERFECT.

§ 526. The Periphrastic Perfect is formed by adding भान् to the root and then adding the forms of the reduplicated Perfect of कृ, भू, or अत् as terminations; when the forms of कृ are added, a Parasmaipadi root takes the Parasmaipadi forms and Atmanepadi one takes the Atmanepadi forms.

§ 527. Before भान् the final vowel and the penultimate short, except that of विद्, take their Guna substitute.

Paradigms.

ईड् 2 A. 'to praise'.

1 ईडांचक्रे	ईडांचकृवहे	ईडांचकृमहे
ईडानास	ईडानासिव	ईडानासिम
ईडांबभूव	ईडांबभूविव	ईडांबभूविम
2 ईडांचकृषे	ईडांचक्राथे	ईडांचकृष्टे
ईडानासिथ	ईडानासथुः	ईडानास
ईडांबभूविथ	ईडांबभूवथुः	ईडांबभूव
3 ईडांचक्रं	ईडांचक्राते	ईडांचक्रिरे
ईडानास	ईडानासतुः	ईडानासुः
ईडांबभूव	ईडांबभूवतुः	ईडांबभूवुः

इभ्, ईभ्, ऊभ्, &c. 'to be' similarly conjugated.

इय् sing.

1 इयांचक्रे	इयानास	इयांबभूव &c.
2 इयांचकृषे	इयानासिथ	इयांबभूविथ &c.
3 इयांचक्रं	इयानास	इयांबभूव &c.

अब्—to be similarly conjugated.

आस्

1 आसांचक्रे	आसांचकृवहे	आसांचकृमहे
2 आसांचकृषे	आसांचक्राये	आसांचकृदे
3 आसांचक्रे	आसांचक्राते	आसांचक्रिरे

also आसानास, आसांबभूव, &c.

कास्—to be similarly conjugated.

उष् 1 P. 'to burn'.

1 उषोष	ऊषिव	ऊषिम
ओषांचकार, &c.	ओषांचकृव, &c.	ओषांचकृम, &c.
2 उषोषिथ	ऊषयुः	ऊष
ओषांचकार्य, &c.	ओषांचक्रयुः, &c.	ओषांचक्र, &c.
3 उषोष	ऊषतुः	ऊषुः
ओषांचकार, &c.	ओषांचक्रतुः, &c.	ओषांचक्रुः, &c.

विद् 2 P. 'to know'.

1 विविद्	विविदिष	विविदिम
विशमास, &c.	विशानासिष, &c.	विशमासिम, &c.
2 विविदिथ	विविद्युः	विविद
विशमासिथ, &c.	विशानास्युः &c.	विशमास &c.
3 विविद	विविदतुः	विविदुः
विशमास, &c.	विशमासतुः &c.	विशमासुः &c.

जागृ

1 जजागार, जजागर	जजागरिव	जजागरिम
जागरामास, &c.	जागरामासिष, &c.	जागरामासिम, &c.
2 जजागरिथ	जजागरयुः	जजागर
जागरामासिथ, &c.	जागरामास्युः, &c.	जागरामास &c.
3 जजागार	जजागरतुः	जजागरुः
जागरामास, &c.	जागरामासतुः &c.	जागरामासुः &c.

कुव्—कुगोप, गोपायांचकार, &c. 1 sing. कुगुपिष, कुगुप्व, गोपायांच-
कृव, &c. 1 dual; कुगोपिथ, कुगोप्य, गोपायांचकथं &c. 2 sing.

धूप्—दुधूप, or धूयायांचकार, &c. 1 sing.

विच्छ्—विविच्छ, or विच्छायांचकार, &c. 1 sing.

पन्—पेने or पनायांचकार (पनयांचके, according to Bhopadara)
&c. 1 sing.

पन्—पेने or पनायांचकार, &c. 1 sing.

कृन्—आमर्त्त or कृत्तीयांचके, &c. 1 sing.

§ 528. When आम् is added to the roots भी, ड्री, वृ and इ they
are first reduplicated as in the third conjugation; e. g.

भी 3. P. 'to fear'.

1 विभाव-विभव	विभिव	विभिव
विभवांचकार-चकर, &c.	विभवांचकृव, &c.	विभवांचकृम, &c.
2 विभविथ, विभेय	विभव्युः	विभव
विभवांचकथं, &c.	विभवांचक्रयुः &c.	विभवांचक्र, &c.
3 विभाव	विभवतुः	विभवुः
विभवांचकार, &c.	विभवांचक्रतुः &c.	विभवांचक्रु &c.
1 जिह्राव, जिह्रव	जिह्रिविथ,	जिह्रियिथ,
जिह्रवांचकार-चकर, &c.	जिह्रवांचकृव, &c.	जिह्रवांचकृम, &c.
2 जिह्रविथ-जिह्रैथ	जिह्रिव्युः	जिह्रिव
जिह्रवांचकथं, &c.	जिह्रवांचक्रयुः &c.	जिह्रवांचक्र, &c.
3 जिह्राव	जिह्रिवतुः	जिह्रियुः
जिह्रवांचकार, &c.	जिह्रवांचक्रतुः &c.	जिह्रवांचक्रुः &c.

वृ—वमार, वमर, विमरांचकार-वभूव-आस 1 sing. इ—इहाव, इहवाच-
कार-वभूव—आस 1 sing.

(5) THE AORIST (लुङ्).

§ 529 There are seven Varieties or Forms of the Aorist. The augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

First Variety of Form.

§ 530 The terminations of the First Variety are the same as those of the Imperf., except that of the third person plural which is उस्:—

1 अम्	व	म
2 स्	तम्	त
3 त्	ताम्	उस्

§ 531 The radical आ is dropped before उस्.

§ 532 इ, स्था, वा, धा, and roots assuming the forms of हा and धा (Vide § 459) पा 'to drink' and भू take this variety.

§ 533 The roots घ्रा, घे, घो, सो and छो belong to this Variety optionally. They optionally take the Sixth Form घे takes the Third Form also.

Paradigms.

स्था P.			घो P.		
1 अस्थान्	अस्थाव	अस्थान	1 अघाम्	अघाव	अघान
2 अस्थाः	अस्थातम्	अस्थात	2 अघाः	अघातम्	अघात
3 अस्थान्	अस्थाताम्	अस्थुः	3 अघात्	अघाताम्	अघुः

§ 534 भू takes अन् instead of उस् in the 3rd per. pl. and changes its vowel to ऊव् before the vowel terminations; e. g. अभू-वम्, अभूव, अभून्. 1st per. अभू, अभूताम्, अभूवन् 3rd per.

§ 535 गा is substituted for इ in the Aorist; अगाम्, अगाव, अ-

गाम 1st per.; इ with अधि 'to remember' अभ्यगाम्, अभ्यगाव, अभ्यगाम्, &c.

§ 536. This Variety is exclusively Parasmaipadi. वा, धा and स्था take the fourth Variety in the Atm. भू when Atm. takes the fifth; and इ with आधि Atm. the fourth.

Second Variety or Form.

§ 537. In this Variety अ is added on to the root and then the terminations of the Imperf. of the first group of conjugational classes are added, viz:—

Par.			Atm.		
1 अम्	व	म	1 इ	वहि	महि
2 स्	सम्	त	2 थास्	इथाम्	भवम्
3 त्	ताम्	अन्	3 त	इताम्	अन्त

§ 538. The preceding अ is dropped before अम्, अन् and अन्त and lengthened before व and म. The radical vowel, except a final ऋ short or long, and the ऋ of वृश्, does not undergo Guṇa or Vṛddhi substitute.

§ 539. This Variety is Parasmaipadi with a few exceptions such as ऋ with सम्, स्था, वच्, and अस् 'to throw,' with परि. The roots लिप्, सिच्, द्वे take this form in the Par. and optionally in the Atm, in which they also take the Fourth Form.

§ 540. The penultimate nasal of a root is dropped; as भृश्—अभ्रस्यत्, स्कन्-अस्कदत्, &c.

§ 541. The roots अस्, ख्या, पत्, वच्, हास्, श्वि and द्वे become अस्थ्, ख्य, पन्, वोच्, शिष्, श्व, and द्व्. respectively; e. g. आस्थत्, अख्यत्, अवोचत्, अशिषत्, &c. 3rd sing.

§ 542. The roots given in the following couplets (Kārikās) belong to this Variety necessarily:—

ख्यातीवर्ती ससर्तिर्हं कान्तौ शक्नोतिशक्यती ।
 उष् मुष् वन्क्तिः सिचिश्चान्ता लुट्यतिः प्रततिस्तथा ॥ १ ॥
 शान्ताः क्लिप् विवप् मदि मिसो विन्दतिः शद्वसदित्विदः ।
 ऋधिकुधी धुधिगृधी रधिः शुष्यतिसिष्यती ॥ २ ॥
 आप् कुपौ गुन्वतिडिपिर्दुप् रूप् लिम्पतिलुप्यती ।
 लुम्पतिः सर्पतिः पान्ताः शुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नभिः ॥ ३ ॥
 लुभ्यतिश्च भकारान्ता मान्ताः ह्याम्यतिषाम्बती ।
 गमिस्तमिर्हमिभ्रमी घाम्यातिः शाम्यतिः सामिः ॥ ४ ॥
 घान्ताः पञ्च कृश्चिन्शी भृश्चिर्भ्रयतिवृश्चती ।
 गुष्यतिनृष्यतिदुषः पिनष्टिः पुष्यतिः प्लुषिः ॥ ५ ॥
 रिष्वरुष् वेदेष्टिदुषो व्युषिः सह शिनष्टिना ।
 शुष्यतिर्हृष्यतिः पान्ताः सान्ता अस्वतिकुस्वती ॥ ६ ॥
 षसिजसि तसिदसौ बस्यतिर्बिस्वतिर्बुसिः ।
 मस्मुसी यस्वसिविसो दुरबतिः शारितरिस्वपि ॥ ७ ॥
 दुह्यमुह्याह्विस्तुहो लुह्यडविकरणा भवेत् ।
 नवाशीतिश्च धानूनां परस्मैपदिनामिवम् ॥ ८ ॥
 ख्यातिरियर्तिः सम्पूर्वो ह्यतिर्वन्क्तिसिञ्चती ।
 आत्मनेपदिनः सप्त लिपिः पर्बस्यतिस्तथा ॥ ९ ॥

ख्या P. with सम् A.

1 अख्यम् अख्याव अख्याम	1 अख्ये अख्यावा अख्यामहि
2 अख्यः अख्यतम् अख्यत	2 अख्यथाः अख्येथाम् अख्यध्वम्
3 अख्यन् अख्यताम् अख्यन्	3 अख्यत अख्येताम् अख्यन्त

ऋ 3 P. 'to go' A. with सम्.

1 आरम् आराव आराम	1 समारे समारावहि समारामहि
2 आरः आरतम् आरत	2 समारथाः समारेथाम् समारध्वम्
3 आरन् आरताम् आरन्	3 समारत समारेताम् समारन्त

सृ 3 P. 'to go.'

1 असरम् असराव असराम

2 असरः असरतम् असरत्

3 असरन् असरताम् असरन्

हे 1. P. A.

1 अहम् अह्माव अह्माम्

1 अह्ने अह्नावहि अह्नामहि

2 अहुः अहुतम् अहुत

2 अहुयाः अहुयाम् अहुध्वम्

3 अहुन् अहुताम् अहुन्

3 अहुत अहुताम् अहुन्त

वच् 2 P, (also that substituted for ३ Par. and Atm.)

1 अवोचम् अवोचाव अवोचाम्

1 अवोचे अवोचावहि अवोचामहि

2 अवोचः अवोचतम् अवोचत

2 अवोचयाः अवोचयाम् अवोचध्वम्

3 अवाचन् अवोचताम् अवोचन्

3 अवोचत अवोचेताम् अवोचन्त

सिच् 6 P. A.

1 असिचम् असिचाव असिचाम्

1 असिचे असिचावहि असिचामहि

2 असिचः असिचतम् असिचत

2 असिचयाः असिचयाम् असिचध्वम्

3 असिचन् असिचताम् असिचन्

3 असिचत असिचेताम् असिचन्त

लिप्

1 अलिपम् अलिपाव अलिपाम्

1 अलिपे अलिपावहि अलिपामहि

2 अलिपः अलिपतम् अलिपत

2 अलिपयाः अलिपयाम् अलिपध्वम्

3 अलिपन् अलिपताम् अलिपन्

3 अलिपत* अलिपेताम् अलिपन्त

अस् 4. P.

A. with परि

1 आस्थम् आस्थाव आस्थाम्

1 पर्वास्थे पर्वास्थावहि पर्यास्थामहि

2 आस्थः आस्थतम् आस्थत

2 पर्यास्थयाः पर्यास्थयाम् पर्यास्थध्वम्

3 आस्थन् आस्थताम् आस्थन्

3 पर्वास्थत पर्यास्थेताम् पर्यास्थन्त

We give below the 3rd per. sing. of the rest.

Roots.

Roots.

शक् (5. 4. P. A.) अशकन्

शुभ्—अशुभन्

* लिप्, सिच् and हे take also the fourth Variety in Atm. अलिप, असिचत, अह्नास्त.

+ शक् 4. A. takes the Fourth, as well as the Fifth Variety, in the Atm. अशक्, अशकिष्ट 3rd sing.

उच् 4. P. 'to collect'.—औचत्.

मुच्—अमुचत्

लुट् 4. P. 'to wallow'.—अलुटत्

पत्—अपत्

ह्रिच् 4 P. 'to be wet'.—अह्रिच्

विच् 4. P. 'to be'.—अविच्

मच्—अमच्

मिच् 1. A. 4. P. 'to be unctuous,'

to melt—अमिच्

विच्* 6. P. A.—अविच्

शच् 1. P. 'to perish,' 'to decay'

अशच्

सच्—असच्

स्विच्—अस्विच्

ऋच् 4, 5. P. 'to prosper'—आर्धच्

कुध्—अकुधत्

क्षुध्—अक्षुधत्

गृध् 4. P. 'to covet'—अगृधत्

रध् 4. P. 'to hurt'—अरधत्

शुध्—अशुधत्

सिध्—असिधत्

आप्—आपत्

कृप्—अकृपत्

गुप् 4. P. 'to be confused'—अगुपत्

डिप् 4. P. 'to throw'—अडिपत्

मुभ्—अमुभत्

मभ् 4. P. 'to kill'—अमभत्

लुभ्—अलुभत्

ह्लुभ्—अह्लुभत्

क्षम्—अक्षमत्

यम्—अयमत्

तम्—अतमत्

वम्—अवमत्

अम्—अअमत्

शम्—अशमत्

अम्—अअमत्

सम् 1 P. 'to be confused or agitated,'—असमत्

कृश 4, P. 'to be thin'—अकृशत्

नश्—अनशत्

भृश 4. P. 'to fall'—अभृशत्

अंश्—अअशत्

वृश् 4. P. 'to choose'—अवृश्

तृष्—अतृषत्

तृष् 4. P. 'to be thirsty'—अतृषत्

वृष् 4. P. 'to be spoiled,' &c.

अवृषत्.

विष्—अपिषत्

पुष्—अपुषत्

* विच् A. takes the Forth, or Fifth Variety; अविच्, अवोदेष्ट 3rd sing.

जुप्—अजुपत्

रुप्—अरुपत्

लुप्— 4. 6. P. A.—अलुपत्

सुप्—असुपत्

विष् 3 P. A. 'to spread through'

अविषत्

बुष्—अबुषत्

शिष्—अशिषत्

शुष् 4 P. 'to be dry'—अशुषत्

हृष्—अहृषत्

कुप् 4. P. 'to embrace'—अकुसत्

घस् —1 P. 'to eat'—अघसत्

जस् 4. P. 'to release'—अजसत्

तस् 4 P. 'to throw away' अवसत्

वस् 4 'to decay,' 'to perish' अवसत्

वत्—4. P. 'to be straight' अवसत्

विस् 4. P. 'to go', 'to direct',

अविसत्

वृत् 4 P. 'to throw',—अवृत्सत्

बुष् 4. P. 'to burn'—अबुषत्

रिप् 4. P. 'to injure, to kill'—

अरिषत्

रुष् 4. P. 'to be angry or vexed.'

अरुषत्

वृष् 4. P. 'to divide'—अवृषत्

मस् 4 P. 'to weigh,' 'to change

form अवसत्

मुस् 4 P. 'to cut' अमुसत्

वत् 4. P. 'to strive' अवसत्

वत्—same as वत्

विस्—same as विस्

वृ(वृ)त्—अवृ(वृ)त्

व्यात्—अविवत्

वृह—अवृहत्

वृह—अवृहत्

वृह—अवृहत्

वृह—अवृहत्

§ 543. The following roots belong to the 2nd Variety optionally; they optionally take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

अथतिर्जीर्यतिमुषी ग्लुषिग्लुषिषिग्लुषिः

रिपन्तिश्च विनन्तिश्च चान्तास्त्वष्टी च शुव्यतिः ॥ १ ॥

वैवेकिश्च युनक्तिश्च वेवेकिस्कोटवी वृतिः ।

* लुप् takes the Fourth Form in the Atm. अलत्.

† विष् Atm. takes the Seventh Variety, अविषत्.

च्युतिज्युती श्रोततिश्च श्रुतिर्हन्त्य रुदादयः ॥ २ ॥

क्षुदिच्छिदी छुदित्दी कुन्दातिश्च भिनत्तिना ।

रुदिस्कन्दी बोधतिश्च रुपाद्विश्च तपिर्दृषिः ॥ ३ ॥

स्तभ्नाति स्तभ्नातिर्दृशिर्बोधीतीश्च्यती उहिः ।

तोहतिर्होहतिर्बृही चत्वारिंशदियं लुङि ॥ ४ ॥

विभाषयाङ्गिकरणा परस्मैपादिनी यदा ।

Roots. 3sing. Optional forms. Roots. 3sing. Optional forms.

धि	अधत्	अधिधिवत्*			अज्योतिट्
		अधयीत्	धुत्—अधुतत्		अज्योतीत्
जृ	अजरत्	अजारीत्	ज्युत्—अज्युतत्,		अज्योतीत्
मुच्	अमुचत्	अमोचीत्	शुर्—अशुर्त्,		अक्षौस्तीत्, अक्षुत्
ग्लुच्	अग्लुचत्	अग्लोचीत्	छिर्—अच्छिदत्,		अच्छैस्तीत्,
ग्लुज्	अग्लुजत्	अग्लुज्जीत्			अच्छित्
मुज्	अमुजत्	अमोचीत्	छृर्—अच्छृदत्,		अच्छर्त्तीत्,
म्लुच्	अम्लुचत्	अम्लोचीत्			अच्छर्दित्
रिच्—	अरिचत्	अरैशीत्, अरिक्त	तृर्—अतृदत्		अतर्त्तीत्, अतर्दित्
विच्—	अविचत्	अवैशीत्, अविक्त	बुन्—अबुदत्		अबुन्दीत्, अबु-
शुच्—	अशुचत्	अशोचीत्, अशो-			न्दिट्
		न्दिट्	भिर्—अभिदत्,		अनैस्तीत्,
मिज्—	अमिजत्	अनैशीत्, अनिक्त			अभिक्त
युज्—	अयुजत्	अयौशीत्, अयुक्त	रुर्—अरुदत्		अरोरीत्
विज्—	अविजत्	अवैशात्, अविक्त	स्कन्—अस्कदत्,		अस्कान्त्सीत्
स्फुट्—	अस्फुटत्	अस्फोटीत्	बुध्—अबुधत्,		अबोधीत्, अबो-
चुत्—	अचुतत्	अचोर्त्तीत्			चिट्
च्युत्—	अच्युतत्,	अच्योर्त्तीत्	रुध्—अरुधत्		अरौत्सीत्, अरुद्ध-
ज्युत्—	अज्युतत्,	अज्योतीत्,	तृप्—अतृपत्,		अताप्तीत्, अथा-

* धि takes the Third and Fifth Varieties besides the 2nd.

स्वन्—अस्वदन्,	अस्वन्दिट्,	ध्वन्—अध्वसन्,	अध्वसिट्
	अस्थन्त	भ्रस्—अभ्रसन्,	अभ्रसिट्
स्विह्—अस्विदन्,	अस्वेदिट्	स्रस्—अस्रसन्,	अस्रसिट्

Third Variety or Form.

545. Terminations:—

The same as those of the 2nd Variety.

546. Roots of the tenth class, causals, some derivatives, the root कृ and the roots भ्रि, द्रु, क्षु when expressing the agent, take this Variety necessarily, and the roots ध्वे and स्वि do it optionally.

§ 547. (a) The root is reduplicated before it takes the augment and then the terminations are added as in the 2nd Variety.

(b) Final ह् and ङ् are changed to ह्व् and ङ्व् before अ and final ओ is dropped.

Paradigms.

भ्रि P. A. 'to go,' &c.

Par.

1. अक्षिभ्रिवन्	अक्षिभ्रिवाव	अक्षिभ्रिवाव
2. अक्षिभ्रिवः	अक्षिभ्रिवतम्	अक्षिभ्रिवत्
3. अक्षिभ्रिवन्	अक्षिभ्रिवतान्	अक्षिभ्रिवन्

Atm.

1. अक्षिभ्रिवे	अक्षिभ्रिवावहि	अक्षिभ्रिवानहि
2. अक्षिभ्रिवयाः	अक्षिभ्रिवेयान्	अक्षिभ्रिवध्वम्
3. अक्षिभ्रिवत	अक्षिभ्रिवेतान्	अक्षिभ्रिवन्त

द्रु—अद्रुद्रुवत् 3 Sing.; क्षु—अक्षुक्षुवत् 3 Sing.; कृ—अकृकृत, (अ-
धीकृत also, when it takes आङ् see §461 and 548.) 3 sing. स्वि-
अस्विस्वित् (see p. 858. foot—note); ध्वे—अध्वध्व. (ध्वे also takes
1st. and Vth Varieties besides this).

§ 548. Roots of the Tenth Class and Causals:—

(a) The अ of the base is dropped (the vowel changes taking place before it being retained) and a short vowel substituted for the long one (ए and ऐ being shortened to इ, and ओ and औ to उ).

The base so modified is then reduplicated according to the general rules; भावव (Cau. B. of भू)=भाव्=भव्=बभव् after reduplication; चेतव् (from चित्)=चेत्=चित्=चिचित्, &c.

(b) इ is substituted for the अ of the reduplicative syllable if the syllable following it be short, and not prosodially long; the इ of the reduplicative syllable is lengthened if not followed by a conjunct consonant; thus बभव्=बिभव्=बीभव्. चिचित्=चीचित्; स्खल्=चस्खल्=चिस्खल्, the इ is not lengthened as it is followed by a conjunct consonant; स्पन्=पस्पन् only, as प is followed by a syllable prosodially long.

(c) Roots having a penultimate ऋ, short or long, optionally preserve it, the long ऋ being changed to the short one; कृत् causal base वर्तय=वर्त् after dropping अय्, and कृत् by this; वर्त्=ववर्त्; कृत्=वकृत्=विकृत्=वीकृत्; कृत्=कीर्तय=कीर्त् & कृत् by this; कीर्त्=चिकीर्त्; कृत्=चीकृत्.

(d) To the base so prepared the augment अ is to be prefixed and the terminations added as in the 2nd Variety. अभीभवत्, from भू, अचीचितत्, from चित्, अचिस्खलत्, from स्खल्, अपस्पन्-त्, from स्पन्; अववर्तत्, अभीकृत् from कृत्; अचिकीर्तत्, अचीकृत् fr. कृत्; अपपर्यत्, अपीपृथत् from पृथ्, &c.

§ 549. Bases with initial vowels:—

(a) If a root begins with a vowel and ends in a single consonant the consonant is reduplicated and इ added to it in the redupli

cative syllable ; अद्=अट्=अटिद्=आटिट् by § 410 (d). आप्=आपिपत्-त्, ऊह्=औजिहत्-त्, &c.

(b) If it end in a conjunct consonant with a nasal, ह् or र् for its first member, the second member of the conjunct is reduplicated ; उन्द्=उन्द्ह्=उन्दिह् and finally औन्दिहत्-त् 3 sing. ; similarly आहिट् from अह् (for अह्द्) ; आर्जिहत् from अर्ह्, आर्जिजत् from अर्ज्, &c..

(c) The roots ऊन्, अङ्, अङ्ग, अन्ध, अस्, अर्ध, Atm. and some others substitute अ् for इ in the reduplicative syllable 3 sing. औननत्, आञ्जकत्, आञ्जगत्, आन्धधत्, आंससत्, आर्त्तयत्, &c.

§ 550. Roots in उ, short or long, substitute उ (changeable to ऊ like इ) for इ in the reduplicative syllable, provided it be not (immediately) followed by a labial consonant or a semivowel or ज्, followed by अ or आ; नु—अनूनवत्-त्, कु—अचूकवत्, वृ—अद्वृहवत्, घृ—अदुघवत्-त्, &c. But पू—अपीपवत्-त्, भू—अबीभवत्-त्, जु 'to hasten' अजीजवत्, मृ 'to bind'—अमीमवत्, वृ 'to bind' अवीयवत्, रु—अरीरवत्-त्, लृ—अलीलवत्, &c.

(a) The roots लृ, श्रु, वृ, घृ 'to go,' स्नु 'to swim' and द्यु optionally retain the इ; असिस्रवत् or अल्लस्रवत्, अशिश्रवत् or अल्लश्रवत्, अदिद्रवत् or अदुद्रवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिप्लवत् or अपुप्लवत्, अचिच्यवत् or अचुच्यवत्.

§ 551. The roots भ्राज्, भास्, भाष्, क्षीप्, जीव्, मील्, पीड्, कण् 'to moan,' चण् 'to sound,' 'to go,' रण्, 'to sound,' मण्, वण् 'to sound,' अण् 'to give,' लृप्, 6., P. A. 'to cut,' हेड् 'to harass,' हे, लुद्, लुड् and लृप् 4 P., shorten their penultimate optionally; 1. sing:—अविभ्रजम् or अब्रभाजम्, अवीमसम् or अब्रभासम्, अवीमषम् or अब्रभाषम्, अरीक्षिपम् or अदिक्षिपम्, अजीजिवम् or अजिजीवम्, अमीनिलम् or अनिमिलम्, अपीपिडम् or अपिपिडम्, अचीकणम् or अचका-

चम्, अचीचणम् or अचणाम्, अररिणम् or अरराणम्, अवीभणम् or अवभाणम्, अवीवणम् or अववाणम्, अशिभणम् or अशभाणम्, अल्लुपम् or अल्लोपम्, अजीहिटम् or अजिहेटम्, अजुहवम् or अजुहावम् (see § 415. below), अल्लुटम् or अल्लोटम्, अल्लुटम् or अल्लोटम्, &c.

§ 552. The अ of the reduplicative syllable of स्मृ, वृ, स्वर, प्रथ्, ऋ, स्तृ, and स्पृ is not changed to इ; वेष्ट and चेष्ट optionally change their इ to अ; 1 sing. असस्मरम्, अवस्मरम्, अतस्वरम्, अपप्रथम्, अमम्रवम्, अतस्तरम्, अपस्पृशम्; वेष्ट—अविवेष्टम्, अववेष्टम्; चेष्ट—अचिचेष्टम्—अचचेष्टम्.

§ 553. The roots ह्वे and स्वप् take samprasāraṇa; चि does it optionally; स्वप्—असृषुपत्; चि—अशृशवत्, अचिचवत्.

§ 554. The roots given under § 399 preserve their vowel unchanged; कथ्—अचकथत्, वर्—अववरत्, शब्—अशशब्त्, रह्—अररहत्, पत्—अपपत्, स्पृह्—अपस्पृहत्, सूच्—असृसृचत्.

§ 555. The roots शास्, एज्, काश्, क्रीड्, क्षीव्, ख्यास्, खेल्, षोक्, ताय्, हाण, वैव्, नाय्, प्रोथ्, बाध्, याच्, योध्, राध्, राज्, लाघ्, लेप्, लोक, लोच, वेप्, वेल्, भ्लाच्, भ्लोक्, सेक्, सेव्, हेव्, and others less important, do not shorten their penultimate; 3 sing. अशशासत्, ऐजिजत्, अचकाशत्, अचिक्रीडत्, अचिक्षीवत्, अचख्यासत्, अचिखेलत्, &c.

§ 556. Roots which form their Causal Aorist irregularly: इ with अधि 'to study'—अध्यापिपत्, अध्यजीगपत् (इ with अधि 'to remember' अध्यजीगमत्).

ईर्ष्व 'to envy'—ऐर्षिष्यत्, ऐर्षियत्

कर्ण्—और्णवत्

गण्—अजगणत्, अजीगणत्

ग्रा—अजिग्रपत्, अजिग्रिपत्

चकास्—अचीचकासत्, अचचकासत्

पुन्—अदिपुतत्

पा 'to drink' अप्रीप्बत् (पा 'to protect' forms its Causal Aorist regularly as अपीपत्).

स्था—अतिष्ठिपत्

स्फुर्—अपुस्फुरत्, अपुस्फरत्

Paradigms.

कृ 'to do.'

Par.

Atm.

- 1 अचीकरम् अचीकराव अचीकराम अचीकरे अचीकरावहि अचीकरामहि
- 2 अचीकरः अचीकरतम् अचीकरत अचीकरथाः अचीकरेथाम् अचीकरध्वम्
- 3 अचीकरत् अचीकरताम् अचीकरन् अचीकरत अचीकरेताम् अचीकरन्त

जप्

Par.

Atm.

- 1 अतिजपम् अतिजपाव अतिजपाम अतिजपे अतिजपावहि अतिजपामहि
- 2 अतिजपः अतिजपतम् अतिजपत अतिजपथाः अतिजपेथाम् अतिजपध्वम्
- 3 अतिजपत् अतिजपताम् अतिजपन् अतिजपत अतिजपेताम् अतिजपन्त

चुर

- 1 अचूचुरम् अचूचुराव अचूचुराम अचूचुरे अचूचुरावहि अचूचुरामहि
- 2 अचूचुरः अचूचुरतम् अचूचुरत अचूचुरथाः अचूचुरेथाम् अचूचुरध्वम्
- 3 अचूचुरत् अचूचुरताम् अचूचुरन् अचूचुरत अचूचुरेताम् अचूचुरन्त

Sixth Variety or Form

(Only Parasmaipadi).

N. B.—The Sixth and the Seventh Varieties are given here before the Fourth and Fifth as it is more convenient to do so.

557. Terminations of the Sixth Form:—

सिप्

सिप्

सिप्

2 सीः	सिष्टम्	सिष्ट
2 सीन्	सिष्टान्	सिष्टुः

§ 558. Roots ending in आ (including those that change their final to आ) the roots यन्, रन् and नन् take this Variety.

559. The roots ending in आ which are restricted to the First, Second and Third Varieties do not take this Variety.

PARADIGMS.

यन्		
1 अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्म
2 अयंसीः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट
3 अयंसीन्	अयंसिष्टान्	अयंसिष्टुः

रन्—अरंसिषम्, अरंसिष्व, अरंसिष्म, &c. नन्—अनंसिषम्, अनंसिष्व, अनंसिष्म, &c.; शो—अशांसिषम्, &c. छो—अच्छांसिषम्, &c. मि—or मी—अमांसिषम्, अमांसिष्व, अमांसिष्म, &c.; ली—अलांसिषम्, अलांसिष्व, अलांसिष्म, &c.

Seventh Variety or Form.

(Parasm. and Atmane.).

§ 560. Terminations:—

Par.			Atm.		
1 सन्	साव	साम	1 सि	सावहि	सामहि
2 सः	सतम्	सत	2 सथाः	साथान्	सध्वम्
3 सन्	सतान्	सन्	3 सत	सातान्	सन्त

§ 561. Anit roots ending in ण् ष् स् and ह् and having इ, उ, ऋ, or ॠ for their penultimate take this Form. दृग् is an exception; it therefore takes the Fourth Variety.

§ 562. कृष्, मृष्, and स्पृष् optionally belong to this Variety.

§ 563. The roots बुह्, दिह्, लिह् and गुह् when Atmanepadi

drop the initial स or सा of the terminations of the 1st dual, 2nd and 3rd sing. and 2nd pl. optionally.

PARADIGMS.

दिष् P. A.

1 अदिक्षम् अदिक्षाव अदिक्षाम	1 अदिक्षि अदिक्षावहि अदिक्षामहि
2 अदिक्षः अदिक्षतम् अदिक्षत	2 अदिक्षयाः अदिक्षायाम् अदिक्षध्वम्
3 अदिक्षन् अदिक्षताम् अदिक्षन्	3 अदिक्षत अदिक्षाताम् अदिक्षन्त

दिह् P. A.

1 अधिक्षम् अधिक्षाव अधिक्षाम	1 अधिक्षि अधिक्षावहि अधिक्षामहि
अदिह्वहि
2 अधिक्षः अधिक्षतम् अधिक्षत	2 अधिक्षयाः अधिक्षायाम् अधिक्षध्वम्
अदिग्धाः अधिग्ध्वम्
3 अधिक्षन् अधिक्षताम् अधिक्षन्	3 अधिक्षत अधिक्षाताम् अधिक्षन्त
अदिग्ध

दुह् to be similarly conjugated.

लिह्

1 अलिक्षम् अलिक्षाव अलिक्षाम	1 अलिक्षि अलिक्षावहि अलिक्षामहि
अलिह्वहि
2 अलिक्षः अलिक्षतम् अलिक्षत	2 अलिक्षयाः अलिक्षायाम् अलिक्षध्वम्
अलीढाः अलीढ्वम्
3 अलिक्षन् अलिक्षताम् अलिक्षन्	3 अलिक्षत अलिक्षाताम् अलिक्षन्त
अलीढ

गुह्* P. A.

1 अवुक्षम् अवुक्षाव अवुक्षाम	1 अवुक्षि अवुक्षावहि अवुक्षामहि
अगुह्वहि |
|------------------------------|---|

* गुह् being a Wet root optionally takes the Fifth Variety; अगु-
हिषम्, अगुहिषि, &c.

2. अप्रक्षः अप्रक्षतम् अप्रक्षत

3. अप्रक्षत् अप्रक्षताम् अप्रक्षन्

Roots. 1sing.

रिष्—अरिक्षम्

रुष्—अरुक्षम्

लिष्—अलिक्षम्, अलिक्षि

विष्—अविक्षम्

कुष्—अकुक्षम्

इष्—अरुक्षम्

क्लिष्*—अक्लिक्षम्, अक्लिक्षिषम्

कुष् with निर्—निरकुक्षम्, निर-
कोषिषम्

मृष्—अमृक्षि—अमृर्हिषि

स्पृष्—अस्पृक्षम्, अस्पृक्षि

अस्प्राक्षम्;

2. अप्रक्षाः अप्रक्षायाम् अप्रक्षध्वम्

अगूढाः अचूढम्

3. अप्रक्षत अप्रक्षताम् अप्रक्षन्त

अगूढ

Roots. 1sing.

त्विष्—अत्विक्षम्, अत्विक्षि

द्विष्—अद्विक्षम्, अद्विक्षि

विष्—अविक्षम्

मिष्—अमिक्षम्

निष्—अनिक्षम्

दृष्—अदृक्षम्, अदृर्हिषम्

स्तृष्—अस्तृक्षम्, अस्तृर्हिषम्

वृष्—अवृक्षम्, अवृर्हिषम्

मृष्—अमृक्षम्, अमृर्हिषम्

मृष्—अमृक्षम्, अमार्क्षम्, अम्राक्षम्

कुष्—अकुक्षम्, अकुक्षि, अकार्षम्,

अक्राक्षम् अकुक्षि

Fourth Variety or Form.

§ 564 Terminations:—

Paras.

1. सम् स्व स्म

2. सीः स्तम् स्त

3. सीन् स्तान् स्तुः

Atm.

1. सि स्वहि स्महि

2. स्थाः सायाम् ध्वम्

3. स्त सातान् सत

§ 565. (a) Anit roots not belonging to any of the preceding Varieties take this Form. Anit roots that optionally take any of the preceding Varieties and Wet roots optionally belong to this Variety.

* Wet roots which belong to this Variety, optionally take the Vth.

Exceptions:—

(1) स्तु and सु, when Parasmaipadi, belong to the Fifth Variety.

(2) Roots ending in क preceded by a conjunct consonant may take Fourth or Fifth Form in the Atmanepada.

(3) अङ् and धू Par. take the Fifth Form only. धू A. may take the Fourth or the Fifth Form.

(4) Of Set roots वृ and those ending in क, when Atm. belong to either (4th or 5th Variety). स्तु and क्रन् when A. belong to the Fourth.

566. (a) In the Parasmaipada the radical vowel takes its Vrddhi substitute; नी-अनैषीत्, कृ-अकार्षीत्, मज्ज्-अमांसीत्, &c.

(b) In the Atmanepada Guna is substituted for final इ or उ, short or long; final क् and the penultimate vowel remain unchanged; final क् is changed to ईर or ऊर in accordance with § 393. चि-अचेष्ट, नि-अनेष्ट, द्यु-अद्योष्ट, सू-असोष्ट, निह्-अनित्त, स्तृ-अस्तीष्ट, वृ-अवूष्ट.

(c) Penultimate क् of Anit roots is optionally changed to र; अक्राक्षीत् or अक्राक्षीत्.

§ 567. After a short vowel, and after consonants, except nasals and र्, the स् of terminations beginning with स्त and स्थ is dropped; ह्—अहत् 3 sing. कृ—अकृयाः 2 sing.; क्षिप्—अक्षिप्याः अक्षिप्त, 9^c.

Paradigms.

1. अपाक्षम्	अपाक्ष्व	अपाक्ष्म	अपक्षि	अपक्ष्वहि	अपक्ष्महि
2. अपाक्षीः	अपाक्त्वम्	अपाक्त्व	अपक्ष्याः	अपक्षायाम्	अपक्ष्वम्
3. अपाक्षीत्	अपाक्त्वाम्	अपाक्षुः	अपक्त्व	अपक्षायाम्	अपक्षत्व

Conjugate similarly other Anit roots ending in consonants; क्षिप् अक्षैःत्वम् P. I. sing.; अक्षिप्ति Atm. I. sing.; द्युज्—अद्योक्षम्, अद्युक्षि

I. sing. P. & A.; सृज्-अत्राक्षम्* 1 sing. वृक्ष्-अत्राक्षम् समवृक्षि 1 sing.
P. A.; प्रच्छ्-अप्राक्षम् 1 sing अप्राक्षीः अप्राष्टम् अप्राष्ट 2. per. &c.; रुष्-
अरौत्सम् 1 sing.; अरौत्सीः 2 sing अरौद्धम् 2 per. dual, &c.; इह्-
अधाक्षम् 1 sing.; अहाग्धम् 2 dual, &c.

जि P. with वि Atm.

1. अजैषम् अजैष्व अजैष्म व्यजेषि व्यजेष्वहि व्यजेष्महि
2. अजैषीः अजैष्टम् अजैष्ट व्यजेष्टाः व्यजेषायाम् व्यजेव्वम्
3. अजैषीत् अजैष्टाम् अजैष्टुः व्यजेष्ट व्यजेषाताम् व्यजेषत

Conjugate similarly चि, नी, ली,† &c.; श्रु, यु १. P. A. &c.;
चि-अचैषम्, अचेषि 1 sing; ली १ P. 4. A. अलैषम् 1 sing.
अलेषि, अलासि 1 sing. श्रु-अश्रौषम्, &c.

कृ. P. A.

1. अकार्षम् अकार्ष्व अकार्ष्म अकृषि अकृष्वहि अकृष्महि
2. अकार्षीः अकार्ष्णम् अकार्ष्ण अकृषाः अकृषायाम् अकृव्वम्
3. अकार्षीत् अकार्ष्णाम् अकार्ष्णुः अकृत अकृषाताम् अकृषत

स्तृ P. A. to be similarly conjugated. Conjugate कृ A. similarly.

वृ A.

1. अवृषि अवृष्वहि अवृष्वहि
2. अवृष्टाः अवृषायाम् अवृव्वम्
3. अवृष्टं अवृषाताम् अवृषत

स्तृ A.

1. अस्तीषि अस्तीष्वहि अस्तीष्महि
2. अस्तीष्टाः अस्तीषायाम् अस्तीव्वम्
3. अस्तीष्टं अस्तीषाताम् अस्तीषत

धृ

1. अधोषि अधोष्वहि अधोष्महि

कृष †

1. अकार्षम् अकार्ष्व अकार्ष्म
अक्राक्षम् अक्राक्ष्व अक्राक्षम्

* Vide § 465.

† Also takes the VIth Variety when it substitutes अत् for its final.

‡ कृष, स्पृग् and मृश् also take the VIIth Variety; ढप् and वृप् take the IIInd and Vth besides this,

2. अधोष्ठाः अधोषायाम् अधोदुम् 2. अकार्षीः अकार्षेम् अकार्षे
अकार्षीः अकार्षेम् अकार्षे
3. अधोष्ट अधोषाताम् अधोषत 3. अकार्षीत् अकार्षात् अकार्षुः
अकार्षीत् अकार्षात् अकार्षुः
मृज् Atm. अकृषि, &c.

1. अमार्क्षम् अमार्क्षे अमार्क्षे Conjugate similarly तृप्, वृप्, स्पृष् &c.
2. अमार्क्षीः अमार्क्षेम् अमार्क्षे तृप्—अताप्सीत्, अताप्सीत्; &c.
3. अमार्क्षीत् अमार्क्षात् अमार्क्षुः स्पृष्—अस्पाप्सीत्, अस्पाप्सीत्; &c.
वृष्—अमार्क्षीत्, अमार्क्षीत्, &c.

* वस् 1 P.

1. अवात्सम्	अवात्स्य	अवात्स्य
2. अवात्सीः	अवात्स्य	अवात्स्य
3. अवात्सीत्	अवात्सात्	अवात्सुः

वह् P. A.

1. अवाक्षम्	अवाक्ष्य	अवाक्ष्य	अवाक्षि	अवाक्ष्यहि	अवाक्ष्यहि
2. अवाक्षीः	अवोदम्	अवोद	अवोदाः	अवाक्षायाम्	अवोदुम्
3. अवाक्षीत्	अवोदाम्	अवाक्षुः	अवोद	अवाक्षायाम्	अवाक्षत
- † गाह् A. क्रम् with प्र.

1. अवाक्षि	अवाक्ष्यहि	अवाक्ष्यहि	1. प्राकृषि	प्राकृष्यहि	प्राकृष्यहि
2. अगाढाः	अवाक्षायाम्	अवाक्षुम्	2. प्राकृष्याः	प्राकृषायाम्	प्राकृष्यन्
3. अगाढ	अवाक्षायाम्	अवाक्षत	3. प्राकृष्यत	प्राकृषायाम्	प्राकृष्यत
- अम् to be similarly conjugated.
अर्हसि 1 sing. &c.

Irregular Aorists of the Fourth Form.

§ 568. हा, धा, and roots assuming the forms of हा and धा

* वस् A. takes the Vth Variety since it is Set.

† Also take the Vth Variety.

(Vide § 459) and स्या substitute इ for their final vowel in the Atm. This इ does not take its Guṇa substitute. In the Par. these roots take the first Variety (Vide § 532).

§ 569. हन् drops its nasal before the Atm. terminations.

It takes the Fourth Form in the Atm. optionally: but takes the Fifth Form both in the Par. and Atm. in which case वध् is substituted for it.

§ 570. गन्, and वन् with उप 'to marry' optionally drop their nasal, when they take the Atm. terminations. वन् when it means 'to give out' (as the faults of others) necessarily drops its nasal.

§ 571. The third person sing. of पठ् is अपादि. वुध् 4. A. takes the termination इ optionally in the 3rd sing. before which the penultimate उ takes Guṇa.

Paradigms.

हन् A. (with आ).

1 आहसि	आहस्वहि	अहस्महि
2 आहथाः	आहसाथाम्	आहध्वम्
3 आहत	आहसाताम्	आहसत

वन् with उञ्

1 उवायसि	उवायस्वहि	उवायस्महि
2 उवायथाः	उवायसाथाम्	उवायध्वम्
3 उवायत	उवायसाताम्	उवायसत

गन् with सम्

1 समगंसि	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगंस्थाः	समगंसाथाम्	समगन्ध्वम्
3 समगंस्त	समगंसाताम्	समगंसत

1 समगति	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगथाः	समगसायाम्	समगध्वम्
3 समगत	समगसातान्	समगसत

यम् with उप to be similarly conjugated; उपायसि, उपायसि 1 sing.
उपायस्वहि, उपायस्वहि 1 dual; उपायस्थाः, उपायथाः 2 sing &c.

बुध्

1 अभुत्ति	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि
2 अबुद्धाः	अभुत्सायाम्	अभुत्ध्वम्
3 अबुद्ध, अबोधि	अभुत्सातान्	अभुत्सत

पद्

1 अपत्ति	अपत्स्वहि	अपत्स्महि
2 अपत्थाः	अपत्सायाम्	अपध्वम्
3 अपादि	अपत्सायाम्	अपत्सत

इ with अधि*

1 अभ्यगीषि	अभ्यगीष्वहि	अभ्यगीष्महि
2 अभ्यगीष्ठाः	अभ्यगीषायाम्	अभ्यगीङ्गम्
3 अभ्यगीष्ट	अभ्यगीषातान्	अभ्यगीषत
1 अभ्यैषि	अभ्यैष्वहि	अभ्यैष्महि
2 अभ्यैष्ठाः	अभ्यैषायाम्	अभ्यैङ्गम्
3 अभ्यैष्ट	अभ्यैषातान्	अभ्यैषत.

स्था—	समस्त्यिषि	1 sing.
रा--	अदिषि	"
धा—	अधिषि	"
मी--	अमासि	"

Fifth Variety or Form.

§ 572. Terminations:—These are obtained by prefixing the

* Vide § 486,

augment इ to the terminations of the Fourth Variety, dropping the ख in the case of the 2nd and 3rd per. sing.; *e. g.*

Par.			Atm.		
1 इषम्	इष्व	इष्म	1 इषि	इष्वहि	इष्महि
2 ईः	इष्टम्	इष्ट	2 इष्टाः	इषाथाम्	इष्वम्
3 ईत्	इष्टाम्	इष्टुः	3 इष्ट	इषाताम्	इषत्

§ 573. All roots not restricted to any of the preceding Varieties take this Variety. Consequently it is peculiar to Set roots (Vide § 565).

§ 574. (a) In the Parasmaipada, the final radical vowel and the penultimate अ of roots ending in इ or लृ and that of च्छ् and ब्रज् take their Vṛddhi substitute necessarily. लृ—अलविषम्, फल्—अफालिषम्, &c.

(b) The penultimate vowel of a root takes its Guna substitute ; बुध्—अबोधिषम्, &c.

(c) Vṛddhi is optionally substituted for the penultimate अ not prosodially long of roots having an initial consonant and not ending in इ or लृ; पठ्—अपठिषम्, गृह्—अगृहिषम्—अगृहिषम्.

(d) But the vowel of roots ending in ह, म्, ञ्, and of the roots क्षम्, श्वस्, जागृ, णि, कद, 'to cover, 'to surround,' च्छद्, 'to break, to pierce,' चत्, चद् 'to ask, to beg,' गम्, 'to go or move,' मथ् 'to churn,' लग् 'to stick' or 'cling to,' हस् and हृस् 'to sound or to be diminished,' takes its Guna substitute.

(e) In the Atmanepada the radical vowel takes its Guna substitute. लृ—अलविष्ट.

Paradigms.

हृन्—अस्ताविषम् 1 sing. अस्तावीत्, लृ—अस्ताविषम् 1 sing. अस्ता-
 ३ sing. वीत् ३ sing.

सु—असाविषम् 1 sing. असावीत्
3 sing.

अवरिष्वहि, अवरिष्वहि, &c.
अवरिष्ठाः or अवरिष्ठाः

धू—अधाविषम्, अधविषि 1 sing.

2 sing. &c.

रुह—अरुतरिषि 1 sing. अरुतरिष्ट.
3 sing.

सृज्—अमार्जिषम्, 1 sing. अमार्जीत्
3 sing.

वृ and वृ—P. अवारिषम् 1 sing. अवारीत् 3 sing.

हन्—अवधिषम्, अवधिषि 1 sing.
Par. and Atm.

हृन्—अरुतारिषम्, Par. अरुतारिषि.,
अरुतरीषि Atm. 1 sing.

क्रम्—अक्रमिषम् 1 sing. अक्रमीत्
3 sing.

अरुतरिष्ठाः—रीष्ठाः 2 sing.

क्षम्—अक्षमिषिम् 1 sing. अक्षमिष्ट

वृ* A.—अवरिषि-अवरीषि 1 sing.

3 sing.

For the optional forms of these roots see the preceding Variety.

न्धि—अन्धविषम् 1 sing. अन्धवीत्
3 sing:

गुप्—† अगोपाविषम्, अगोपिषम्
1 sing.

जागृ—अजागरिषम्, 1 sing. अ-
जागरीत् 3 sing.

तृप्—अतर्पिषम् 1 sing. अतर्पित्
3 sing.

अञ्ज्—आञ्जिषम् 1 sing. आ-
ञ्जीत् 3 sing.

स्वन्—अस्वमिषम् 1 sing. अस्वमीत्.
3 sing.

व्रज्—अव्राजिषम् 1 sing, अव्राजीत्
3 sing.

क्षम्—अक्षमिषि 1 sing. अक्षमिष्ट
3 sing.

विज्—§ अविजिषम्. 1 sing.

भप्—अभाणिषम्, अभाणिषम् 1 sing.

लब्—अल्यविषम्, अल्यविषि 1 sing

वद्—अवादिषम् 1 sing. अवादीत्
3 sing.

क्षर—अक्षारिषम् 1 sing.

क्षल्—अक्षालिषम् 1 sing.

* See § 475.

† Vide § 461.

§ Vide § 466.

अवस्—अवसिषन् 1 sing, अवसीत् गाह्—अगाहिषि 1 sing. अगाहिष्ट
3 sing. 3 sing.

अह्—अमहीषन्, अमहीषि. 1 sing. गुह्—अगूहिषन्*, अगूहिषि 1 sing
P. A.

Irregular Aorists of the Fifth Form.

§ 575. The roots **हीप्**, **जन्**, **पूर**, **ताह्** and **प्याह्** optionally substitute **इ** for the **अ** of the third person sing. Atn.

§ 576. Roots of the 8th class ending in **न्** or **न्** drop their nasal and substitute optionally **यास्** and **त्** for the terminations **इष्टाः** and **इष्ट** of the 2nd and 3rd person sing. Atn. **कम्** lengthens its vowel after dropping **न्**.

§ 577. The vowel of **ऊर्जु** takes Vṛddhi optionally in the Parasm. i. e. optionally takes Guna substitute; also it optionally remains unchanged before **इ** (Vide § 462, 518).

§ 578. The **आ** of **हरिद्रा** is optionally dropped in the Aorist and consequently it takes the Sixth and the Fifth Varieties.

Paradigms.

ऊर्जु

Par.

1. और्जुविषन्	और्जुविष्व	और्जुविष्म
2 और्जुवीः	और्जुविष्टम्	और्जुविष्ट
3 और्जुवीत्	और्जुविष्टान्	और्जुविष्टुः

1 और्जाविषन्	और्जाविष्व	और्जाविष्म	और्जविषन्	और्जविष्व	और्जविष्म
2 और्जावीः	और्जाविष्टम्	और्जाविष्ट	और्जवीः	और्जविष्टम्	और्जविष्ट
3 और्जावीत्	और्जाविष्टान्	और्जाविष्टुः	और्जवीत्	और्जविष्टान्	और्जविष्टुः

* Vide p. 265. foot-note †. गुह् also takes VIIth Variety.

Atm.

1 और्ण्विषि	और्ण्विष्वहि	और्ण्विष्महि
2 और्ण्विष्ठाः	और्ण्विषायाम्	और्ण्विष्वद्भ्यम्
3 और्ण्विष्ट	और्ण्विषाताम्	और्ण्विषत
1 और्ण्विषि	और्ण्विष्वहि	और्ण्विष्महि
2 और्ण्विष्ठाः	और्ण्विषायाम्	और्ण्विष्वद्भ्यम्
3 और्ण्विष्ट	और्ण्विषाताम्	और्ण्विषत

हरिष्ठा—अहरिद्विषम्, अहरिद्वीत्.

जृ—अजनिषि अजानिष्ट, अजानि.

शीप्—अशीपिषि 1 sing. अशीपिष्ट,
अशीपि 3 sing.

ताब्—अताविषि, अताविष्ट, अतावि

प्याब्—अप्याविषि, अप्याविष्ट; अ-
प्यावि.

पूर—अपूरिषि, अपूरिष्ट, अपूरि.

Roots of the 8th Class.

हृण्—आर्ण्विषम् 1 sing. Par.
आर्ण्विषि 1sing. Atm. आर्ण्वि-
ष्ठाः, आर्ण्याः; आर्ण्विष्ट, आर्ण्वि 2.
& 3 sing. Atm.

क्षिण्—अक्षेण्विषम्, 1 sing. Par.
अक्षेण्विषि 1 sing. Atm.
अक्षेण्विष्ठाः, अक्षियाः; अक्षेण्विष्ट
अक्षित 2 & 3 sing. Atm.

घृण्—अघर्ण्विषम् 1 sing. Par.
अघर्ण्विषि 1 sing. Atm,
अघर्ण्विष्ठाः, अघ्याः, अघर्ण्विष्ट,
अघृत 2 & 3 sing. Atm.

हृण्—अतर्ण्विषम् 1 sing. Par.
अतर्ण्विषि 1 sing. Atm.
अतर्ण्विष्ठाः, अतृयाः; अतर्ण्विष्ट,
अतृत्. 2 & 3 sing. Atm.

Roots of the 8th Class.

तन्—अतान्विषम् अतान्विषम्, Par.
अतान्विषि, Atm. 1 sing. अत-
निष्ठाः अतयाः, अतनिष्ट, अतत
2 and 3. sing. Atm.

मन्—अमनिषि 1 sing. अमनिष्ठाः,
अमर्ण्याः; अमनिष्ट, अमत 2 &
3 sing.

हृण्—अवान्विषम्, अवान्विषम् 1 sing.
Par. अवान्विषि, 1 sing. Atm.
अवान्विष्ठाः, अवयाः अवनिष्ट
अवत 2 & 3 sing. Atm.

सन्—असान्विषम्, असान्विषम् 1 sing.
Par. असनिषि, 1 sing. Atm.
असनिष्ठाः, असायाः; असनिष्ट
असात 2 & 3 sing. Atm.

(6) THE BENEDICTIVE (आशीर्लिङ्)

§ 579. The Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing **यास्** to those of the Imperfect, dropping its final **स्** before the **स्त** and **न्** of the 2nd and 3rd per. sing.; and the Atmanepada ones by prefixing **स्** to the terminations of the Atm. Potential and to the **न्** and **श्** occurring in them. These therefore are:—

Parasm.			Atmane.		
1	यासम्	यास्व यास्म	1	सीद्य	सीद्यहि सीमहि
2	याः	यास्तम् यास्त	2	सीद्याः	सीयास्थाम् सीभ्वम्
3	यान्	यास्ताम् यासुः	3	सीद्य	सीयास्ताम् सीरन्

(a) Parasmaipada.

§ 580. The Par. terminations are weak and therefore occasion no Guna or Vṛddhi change in the root. All roots reject the augment **इ**.

§ 581. The final **इ** or **उ** is lengthened; final **क्** short is changed to **रि**, and final **क्** changed to **ईर** and to **ऊर** when preceded by a labial or **व**; before the Par. terminations of the Benedictive, and the **य** of the Passive; **मि-जीयान्, स्तु-स्तुयान्; कृ-क्रियान्, कृ-कीर्यान्, पू-पूर्यान्, &c.**

§ 582 **क्** preceded by a conjunct consonant and the root **क्** are changed to Guna under the same circumstances; **स्तु-स्मर्यान्, कृ-अर्यान्.**

§ 583. Roots capable of taking Samprasāraṇa take it: **यान्** substitutes **इ** for its vowel.

§ 584. A penultimate nasal is generally dropped. Some of the roots dropping their nasal thus are:—**अङ्क्, अज्ज्,**

भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्, मन्थ्, मन्थ्, उन्ध्, स्क्रन्ध्, स्विन्ध्, इन्ध्, बन्ध्, हन्ध्, स्तम्भ्, दंष्ट्र, भंष्ट्र, ध्वंस, घंस्, खंस्, and तृह्.

§ 585. हा, धा, and roots assuming these forms, ना, स्था, गे, पा, 'to drink,' हा, to abandon' and सो change their final to ए. Final आ (also that substituted for ऐ see § 359). if it be preceded by a conjunct consonant, is changed to ए optionally ; हा-देयान्, पा-पेयान्, गे-गेवान्, ग्ले-ग्लेवान् or ग्लावान्, &c. but पा 'to protect' पायान्.

Atmanepada.

§ 586. (a) इ is prefixed to the terminations after Set roots and optionally after Wet ones.

(b) Roots ending in ङ् preceded by a conjunct consonant, the root वृ and roots ending in क् admit of इ optionally.

§ 587. The Atm. terminations are strong. Before these the radical vowel takes its Guṇa substitute ; but when the intermediate इ is not prefixed to the terminations, the final ङ् remains unchanged and क् is changed to ईर् or to ऊर् if a labial precedes ; चि--चेपीष्ट, धु-धोपीष्ट, लू--लोपीष्ट, रतृ-स्तरिपीष्ट or रतीर्पीष्ट, पृ-परिपीष्ट or पूर्पीष्ट, &c.

Paradigms.

चि

Par.	Atm.
1 चीयास्तम् चीयास्व चीयास्म	1 चेपीब चेपीवहि चेपीमहि
2 चीयाः चीयास्तम् चीयास्त	2 चेपीष्ठाः चेपीयास्त्यान् चेपीडुम्
3 चीयान् चीयास्तान् चीयाडुः	3 चेपीष्ट चेपीबास्तान् चेपीरन्

भू P. A.

1 भूयास्तम् भूयास्व भूयास्म	1 भविषीब भविषीवहि भविषीमहि
-----------------------------	----------------------------

- 2 भूवाः भूवास्तम् भूवास्त 2 भविषीष्ठाः भविषीयास्याम् भविषीष्वम्-ङ्म्
3 भूवान् भूवास्ताम् भूवास्तुः 3 भविषीष्ट भविषीयास्ताम् भविषीरन्

कृ P. A.

- 1 क्रियासम् क्रियास्व क्रियास्म 1 कृषीय कृषीवहि कृषीमहि
2 क्रियाः क्रियास्तम् क्रियास्त 2 कृषीष्ठाः कृषीयास्याम् कृषीङ्म्
3 क्रियात् क्रियास्ताम् क्रियास्तुः 3 कृषीष्ट कृषीयास्ताम् कृषीरन्

स्तृ Par.

कृ Par.

- 1 स्मर्त्तासम् स्मर्त्तास्व स्मर्त्तास्म 1 अर्त्तासम् अर्त्तास्व अर्त्तास्म
2 स्मर्ताः स्मर्तास्तम् स्मर्तास्त 2 अर्ताः अर्तास्तम् अर्त्तास्त
3 स्मर्तान् स्मर्तास्ताम् स्मर्तास्तुः 3 अर्तान् अर्तास्ताम् अर्त्तास्तुः

स्तृ A.

- 1 स्तरिषीय स्तरिषीवहि स्तरिषीमहि 1 स्तृषीय स्तृषीवहि स्तृषीमहि
2 स्तरिषीष्ठाः स्तरिषीयास्याम् 2 स्तृषीष्ठाः स्तृषीयास्याम्
स्तरिषीष्वम्-ङ्म् स्तृषीष्वम्-ङ्म्
3 स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन् 3 स्तृषीष्ट स्तृषीयास्ताम् स्तृषीरन्

Conjugate स्तृ Par. like स्तृ.

स्तृ—स्तर्त्तासम्, स्तरिषीय, स्तीर्षीय 1 sing.	बज् इड्यासम्, वक्षीय
वृ—वूर्त्तासम्, वरिषीय, वूर्षीय	वप् उज्यासम्, वप्तीय
वा—वैवासम्, वासीय	वह उद्यासम्, वक्षीय
धा—धेवासम्, धासीय	वे ऊयासम्, वासीय
घ्रा—घ्रेयासम्, घ्रासीय	व्ये वीवासम्, व्यासीय
वप्—उज्यासम्	ह्वे हूयासम्, ह्वासीय
स्वप्—सृज्यासम्	मह गृह्यासम्, महीषीय
प्रच्छ्—प्रच्छयासम्	ब्रश्च बृश्चयासम्
भस्ज्—भृज्ज्यासम्, भक्षीय, भर्क्षीय	शास् शिष्यासम्
	शी शथिषीय

Irregular Benedictives.

- § 588. ई 'to go'—ईयासम् but after a preposition इयासम्

Atm. एषयि. ऊह् also when joined with prepositions shortens its ऊ before weak terminations beginning with य; समुदासन्.

SECTION II.

THE PASSIVE.

§ 589. Every root in every one of the ten conjugational classes may take a Passive form conjugated like an Atmane-padi root of the IVth Class. *

§ 590. There are three kinds of Passive Verbs :—(1) the Passive properly so called (कर्मणि प्र०), as रामेण द्रव्यं शीथेत; (2) an Impersonal Passive (भावे प्र०), as गम्यते 'it is gone,' and (3) a Reflexive Passive (कर्मकर्तरि प्र०), as ओदनः पच्यते 'rice is cooked-'

CONJUGATIONAL TENSES.

§ 591. Formation of base :—

* The only difference is in the accent; in the Passive it falls on य whereas in the primitive verbs of the 4th class Atm. it falls on the radical syllable.

"It might even be suspected, that the occasional assumption of an Intransitive signification and a Parasmai-pada inflexion by a Passive verb, was the cause which gave rise to a 4th class of Primitive verbs as distinct from the Passive. Instances are certainly found of Passive verbs taking Parasmai-pada terminations, and some Passive verbs (e. g. *jáyate*, 'he is born, fr. rt. *jan*; *púryate*, 'he is filled,' fr. *p'r*; and *tapyate*, 'he is heated,' fr. *tap*) are regarded by native grammarians as A'tmane. verbs of cl. 4. Again, many roots appear in class 4 as Intransitive verbs, which also appear in some one of the other nine as Transitive. For example. *yuj*, 'to join,' when used in a Transitive sense, is conjugated either in cl. 7, or in the Causal; when in an Intransitive, in cl. 4. So also *push*, 'to nourish;' *kshubh*, 'to agitate;' *kliś*, 'to vex;' *sídh*, 'to accomplish'.

Monier Williams.

(a) य is added to the root, which is weak (*i. e.* no Guna or Vṛddhi substitute takes place before it); नी—नीय, निद—निद्य.

(b) Before य roots undergo the same changes as they do before the Par. terminations of the Benedictive; जि—जीय; कृ--क्रिय; स्मृ—स्मर्य; ऋ—अर्य, कृ—कीर्य, पृ—पूर्य, बन्ध्—दध्य, (but नि-न्-निन्द्य); वच्—उच्य, गृह्—गृह्य, &c.

(c) The final आ (original or substituted) of दा 'to give,' दे, दौ, धा, धे, मा, स्था, गै, पा 'to drink' लो and हा 'to abandon,' is changed to ई; in other cases it remains unchanged; दा and दौ—दीय, गै-गीय, हा—हीय, but ज्ञा—ज्ञाय, ध्यै—ध्याय.

§ 592. The Passive base is conjugated like a root of the IVth class in the Atm.; *e. g.*

भू 'to be.'

Present.

1 भूय	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयसे	भूयेये	भूयध्वे
3 भूयते	भूयेते	भूयन्ते

Imperfect.

1 अभूवे	अभूयावहि	अभूयामहि
2 अभूवथाः	अभूयेयाम्	अभूयध्वम्
3 अभूवत	अभूयेताम्	अभूवन्त

Imperative.

1 भूयै	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयस्व	भूयेयाम्	भूयध्वम्
3 भूयताम्	भूयेताम्	भूयन्ताम्

Potential.

1 भूयेय	भूयेवहि	भूयेमहि
---------	---------	---------

2 भूवेयाः	भूवेयाथान्	भूवेध्वन्
3 भूवेत	भूवेयातान्	भूवेरन्

बुध् Present.

1 बुध्वे	बुध्वावहे	बुध्वानहे
2 बुध्वसे	बुध्वेये	बुध्वध्वे
3 बुध्वते	बुध्वेते	बुध्वन्ते

Imperfect.

1 भबुध्वे	भबुध्वानहि	भबुध्वामहि
2 भबुध्वयाः	भबुध्वेथान्	भबुध्वध्वन्
3 भबुध्वत	भबुध्वेताम्	भबुध्वन्त

Imperative.

1 बुध्वे	बुध्वावहे	बुध्वानहे
2 बुध्वस्व	बुध्वेथान्	बुध्वध्वन्
3 बुध्वताम्	बुध्वेताम्	बुध्वन्ताम्

Potential.

1 बुध्वेव	बुध्वेवहि	बुध्वेमहि
2 बुध्वेयाः	बुध्वेयाथान्	बुध्वेध्वन्
3 बुध्वेत	बुध्वेयातान्	बुध्वेरन्

§ 593. (a) The roots खन्, जन्, तन्, and सन्, optionally drop their न् and at the same time lengthen their अः खन्-खन्वते, स्थावते, &c.

(b) क्षी 'to lie down' and श्वि form their bases as क्षीव् and श्वि.

(c) ऊह shortens its ऊ when a preposition is prefixed to it

(d) हरिद्रा, क्षीधी and वेवी drop their final vowel before व.

(e) ह् and अस् substitute for themselves वच् and भू; घस् also substitutes अह् and अज्, वी.

§ 594. To assist the student, the 3rd sing. pre. of some roots regular as well as irregular, is given below.

Roots.	3 sing.	Roots	3 sing.
आ	प्रायते	धे	धीयते
उवा	जीवते	वे	ऊवतं
हा 3 P. A.	हीवते	व्ये	वीवते
हा 1. 2. A.	„	हे	हवते.
धा,	धीवते	गै	गीयते
पा 'to	drink' पीवते	पै	पायते
पा	to protect' पायते	ही	हीवते
मा	मीवते	सी	सीयते
हा P.	हीयतं	वच्	उच्यते
हा A.	हावते	व्रश्	वृश्वते
धि	धीवते	व्यच्	विच्यते
धि	झवते	प्रच्छ्	पृच्छयते
मि	मीवते	विच्छ्	विच्छयते, विच्छाटयते
मी	मीवते	भृज्	भृज्जयते
शी	शायते	वज्	इज्यते
ऊर्णु	ऊर्णुवते	पण्	पणाटयते, पण्वते.
ऊ	भयते	कृन्	कृरवते, कृतीवते
कृ	क्रिवते	भृ	भयते
जागृ	जागर्थते	वृ	उच्यते
स्वृ	स्मर्यते	इन्ध्	इध्यते
वृ	वृथ्यते	व्यध्	विध्यते
स्वृ	स्तर्यते	बन्ध्	बध्यते
कृ	कीर्यते	रुध्	रुध्यते
स्तृ	स्तीर्यते	स्यम्	सायते, स्यन्वते
इ	इर्यते	जन्	जायते, जन्वते

Roots.	3 sing.	Roots.	3 sing.
तन्	तान्यते, तन्यते	वस्	उष्यते
पन्	पनाय्यते, पन्यते	वस् 'to dress'	वस्वते
गुप्	गुप्यते, गोप्यते	अस्	भूयते
वप्	उष्यते	धास्	शिष्यते
स्वप्	सुष्यते	संस्	सस्यते
कम्	कम्यते, काम्यते	बह्	उह्यते
चुर्	चोर्यते	ग्रह्	गृह्यते
दिक्	दीप्यते	कृह् with सम्	समुह्यते
वश्	उह्यते	&c.	&c.
&c.	&c.		

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

(1) *The Perfect.*

§ 595. (a) The Reduplicated Perfect of a root in the Passive is formed in the ordinary way, every root being considered Atmanepadi; नी—निन्दे; भू—बभूवे; निन्द्= निनिन्दे; अष्ट आनष्टे; गम्—जग्मे, &c.

(b) The Periphrastic Perfect of the Passive does not differ from that of the Active, except in that the Auxiliary verbs take Atmanepadi terminations necessarily; ईज्—ईक्षांचक्रे, ईक्षांबभूवे ईक्षामासे, &c. कथक्षांचक्रे-बभूवे, कथयामासे, &c.

(2, 3) The two Futures, the (4) Conditional and the (5) Benedictive.

§ 596. (a) The forms of the two Futures, Conditional and the Benedictive of the Passive are made up in the same way as those of the Active, every root being supposed Atmanepadi; बुध्—बोधिषाहे, बोधिष्ये, अबोधिष्ये, बोधिषीय, 1 sing. बुध्—तोसाहे, तोस्स्ये, अत (वं

(b) Roots ending in a vowel * and the roots हन्, मह्, and, वृश्, optionally form the two Futures, the Conditional and the Benedictive of the Passive by changing their vowel to Vṛddhi and appending the Atmanepada terminations of those tenses with इ prefixed to them invariably; in the case of roots ending in आ (and in ए, ऐ and ओ changeable to आ), य् is inserted between the root and this इ; दा—दायिताहे, दाताहे; दायिष्ये; दास्ये; अदायिष्ये, अदास्ये; दायिषीय, दासीय; and similarly द्वे—द्वायिताहे, द्वाताहे; &c.; नी—नायिताहे, नेताहे; नायिष्ये, नेष्ये; अनायिष्ये, अनेष्ये; नायिषीय, नेषीय; हन्—घानिताहे, † हन्ताहे; घानिष्ये, हनिष्ये; अघानिष्ये, अहनिष्ये; घानिषीय, वधिषीय 1 sing; मह्—माहिताहे, महीताहे; माहीष्ये महिष्ये; अमाहिष्ये, अमहीष्ये; माहिषीय, महीषीय, &c.; वृश्—वर्शिताहे, व्रटाहे; वर्शिष्ये, व्रक्ष्ये; अवर्शिष्ये, अव्रक्ष्ये; वर्शिषीय; वृक्षीय, &c.

(6) The Aorist.

§ 597. (a) The Passive of the Aorist of roots belonging to the IVth, Vth and VIth Varieties, is made up similarly by appending the Atmanepada terminations to the base; भू—अभविति; कृ—अकृषि; धा—अधेयि, पच अपचि; दिद्य—अदिति, द्विङ्—अद्विषि, &c.

(b) Roots belonging to the first, second, third and sixth Varieties take fourth, fifth or seventh Varieties in the Passive, in accordance with general rules; स्था—अस्त्येयि 1 sing. खवा—अखवायि; मृ—अमरयि; भ्रि—अभ्रयि; कु—अकूयि; नम्—अनंसि, &c.

(c) The third per. sing. of the Aorist Passive of all roots formed by adding इ:—

* न् and श् take Vṛddhi in this case though it is usually forbidden with them, see § 33. 1; वृश् takes Guṇa only.

† The इ of हन् is changed to घ immediately before न् and before an affix containing a mute य् or ण् i. e. य of the Passive, &c.

(1) Before this इ the penultimate (prosodially) short takes its Guṇa substitute and penultimate अ except that of जन्, and of set roots ending in अम् except चम् with आ, कम्, and क् and the final vowel take their Vṛddhi substitute; भिद्—अभेवि; but निम्—अनिन्दि; तुद्—अतोदि; कृप्—अकृषि; वद्—अवावि; पद्—अपादि; but जन्—अजनि; यम्—अयामि; but इम्—असनि; &c. चम् with आ—आचामि, कम्—अकामि, &c. नी—अनावि स्तू—अस्तावि; लू—अलावि; कृ or कृ—अकारि.

(2) Roots ending in आ original or substituted (i. e. of roots in ए, ऐ, ओ) insert अ् before this इ; स—असावि, धे—अधावि, वे—अवावि; द्यो—अद्यावि, &c.

(3) रध् and रन् insert a nasal before their final consonant so that their penultimate अ cannot take Guṇa or Vṛddhi substitute; अरन्धि, अजन्धि, अरन्धि.

(4) लम् without a preposition does the same optionally and with a preposition necessarily; अलन्धि, अलानि; but प्रालन्धि.

(5) भञ्ज् 'to break' forms अभञ्जि or अभञ्जि; and चम्—अचामि and अचामि in the sense of 'to observe.'

(6) वृज् takes Vṛddhi; गुह् lengthens its vowel; अमार्जि, अगृहि.

(7) इ 'to go' has अगावि; with अधि, अध्यावि or अध्वगावि.

(8) हेद् 'to clothe' forms, अहेदि, अहिदि or अहीदि.

(d) the roots at § 461 will have two forms; गुप्—अगोवि, अगोपावि; विच्छ् अविच्छि, अविच्छा. च्. &c. कृत्—आर्ति or आर्तिवि. 3 sing.

(e) § 598. (b) holds good in the Passive Aorist except in the 3rd sing.; the optional forms must be made up by appending the Atm. terminations of the Vth Variety as the roots

necessarily take इ; हा—अहिषि, अहाविषि; नी—अनेषि—अनाविषि; कृ—अकृषि, अकारिषि; हन्—आहसि, अघानिषि, अवधिषि, 1 sing.;—ग्रह—अग्रहीषि, अग्राहिषि 1 sing. &c.

§ 598. Roots of the Tenth Class.

(a) The अच् (i.e. अच् with the final अ dropped) is optionally dropped in the General Tenses, except the Perfect. The Aorist forms, except that of the 3rd sing. are made up by adding the terminations of the Fifth Form; चुर—1 sing. चोर-वाचक्रे—बभूवे, चोरवामासे Perf.; चोरयिताहे, चोरिताहे 1 st. Fu.; चोर-विष्ये, चोरिष्ये 2nd Fu.; अचोरयिषि, अचोरिषि Aor. चोरयिषीय, चोरिषीय Ben.

(b) Roots which do not lengthen their penultimate अ lengthen it optionally in the general Tenses of the Passive, except in the Perf., when अच् is dropped; कथ्—अकथयिषि, अकथिषि, अकाथिषि, Aor. 1 sing. &c.

(c) The 3 per. sing. of the Pass. Aorist is formed by dropping अच् necessarily and adding इ; चोरय्—अचोर्=अचोरि; पीड्—अपीडि; पृ—अपारि, &c.; रह्—अरहि, अराहि Aor. 3 sing.; रम्—अरमि, अरामि Aorist 3 sing &c.

Paradigms.

बुध् 1 P. 'to know.'

Perfect.

1st Future.

१ बुबुधे बुबुधिवहे बुबुधिमहे	1 बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
२ बुबुधिषे बुबुधाये बुबुधिष्वे	2 बोधितासे	बोधितासाये	बोधिताध्वे
बुबुधे बुबुधाते बुबुधिरे	3 बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future

1 बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
------------	-------------	-------------

2 बोधिष्यते	बोधिष्ये	बोधिष्यध्वे
3 बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहि	अबोधिष्यामहि
2 अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Aorist

1 अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्वमहि
2 अबोधिष्ठाः	अबोधिषायाम्	अबोधिष्वध्वम्
3 अबोधि	अबोधिषाताम्	अबोधिषन्त

Benedictive.

1 बोधिषीव	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्याम्	बोधिषीध्वम्
3 बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

N. B. The Passive forms of roots of the tenth class do not differ from the Passive forms of causals for which see the paradigms of बुध् cau. Pass. given in the next section.

SECTION III.

DERIVATIVE VERBS (प्रत्ययान्तधातवः)

and

THEIR CONJUGATION.

§ 599. The Derivative Verbs are divided into four classes:

(1) Causals or Nijantas (निजन्त); (2) Desideratives or Sannantas (सन्नन्त); (3) Frequentatives or Yañantas (यङन्त); and (4) Denominatives or Nāmadhātus (नामधातवः). The formation and the conjugation of these will be given in the present Section.

I CAUSALS.

§ 600. Every root belonging to any one of the ten Conjugational classes may have a causal form which is conjugated like a root of the Tenth class.

§ 601. The Causal of a root implies that a person or a thing causes or makes another person or thing to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root. It is also employed, sometimes, to convert an intransitive verb into a transitive one.

(a) Formation of the Causal Base.

§ 602. The Causal Base of a root is formed like that of a root of the Tenth class. In the case of roots of the Tenth class the causal form is identical with the primitive. The Causal form takes either pada. Thus from बुध् comes the causal base बोधय, बोधयति 'he causes to know'; क्षुभ्-क्षोभयति 'he shakes or agitates'; गण्-गणयति 'he causes to count'; नी-नाययति 'he makes another lead or carry'; कृ 'to do' and कृ 'to scatter'—कारयति 'he causes to do or scatter'; कृत्—कीर्तयति, &c.

§ 603. Roots ending in अम्, except अम् 'to go', &c. कम् 'to love'. चम् 'to eat', जम् 'when it means to see,' and जम् 'when it does not mean 'to eat', and the roots* marked with an indica-

* These are:—घट्, व्यथ्, प्रथ्, प्रत्, 'to spread', षट्, 'to pound', स्खट्, 1 A. 'to destroy, to cut', क्षट् 1 A. 'to go', दत्, कृत्, 1 A. 'to pity', कण्ड्, कण्ड्, 1 A., त्वर्, ज्वर्, गट्, 1 Par. 'to distil', हेट् 'to surround, वट्, भट्, 'to speak', नट् 'to dance', स्तक् 1. P. 'to resist', चक्, 1. P. 'to shine', कक्, P. 'to laugh', रग् P. 'to doubt', लग् P. 'to cling to', हग्, ह्वग्, सग्, स्तग् all meaning 'to cover', कग्, अक्, अग्, 'to move in a zigzag manner,' कण्, रण्, P. 'to go', चग्, शग्, भग्

tory म् do not change their vowel *i. e.* their vowel takes its Guṇa substitute; गम्-गमवति, क्रम्-क्रमवति, घट्-घटवति, जन्-जमवति, व्यम्-व्यवति; जृ-जरवति, अर्-अपवति, जार्-जपवति, &c.; but कम्-कामवति-चम्-चामवति, दाम् 'to see' दामवति; but दामवति in other cases; दम्-दामवति, &c.; बम् 'to eat' has यमवति.

(a) The roots चम्, नम्, वन्, उवल्, हृल्, and ह्यल् lengthen their vowel optionally when not preceded by a preposition; नमवति-नामवति, but प्रनमवति, &c.

§ 604. Roots ending in आ (ए, ऐ or ओ changeable to ओ; see § 461) and the roots ऋ 'to go,' ह्री 'to be ashamed,' री 'to go,' (9. cl.) 'to flow' (4 cl. A.), and छले 'to choose,' 'to go' insert the augment प् before अय and their vowel takes Guṇa substitute; दापवति fr. दा, ऐ or हो; धापवति, fr. ध; गापवति fr. गै, &c. ऋ-अपेवति; ह्री-ह्रेपवति, री-रेपवति, छली-छ्लेपवति.

§ 605. (a) मि 'to throw,' मी 'to destroy,' री 'to perish,' जि 'to conquer,' and क्री 'to buy,' also insert प् but after changing their final vowel to आ; मापवति, दापवति, जापवति, कापवति.

(b) The Roots क्षे, आ or अ्रे 'to cook,' and ज्ञा, shorten their vowel necessarily, and ग्ले and स्ना optionally, before the inserted प्; क्षपवति, &c., ग्लपवति, ग्लापवति; स्नपवति, स्नापवति.

P. 'to give;' भृ, कृ, कृ, कृ, all P. and meaning 'to injure,' 'to kill', चर्, 'to kill'. वन् P. 'to honour'. उवल् 'to shine', हृल्, ह्यल्, 'to shake', 'to m v' मृ, हृ, 'to fear', नृ 'to guide,' भ्र, to cook, to boil; ज्ञा, to kill, to gra if to sharpen; चर्, छट्, to live or to be strong (छादयति in other cases); लृ 'to sport,' मृ, to be poor, to re-oice; ध्वन्, स्वन, जन्, नृ वनर्, to be crooked, to shine; रट् रट्, क्रम्, गम्, and पम् l. 1. to go.

† See § 605 (1)

§ 606. सो 'to pare, to sharpen,' छो 'to cut,' सी 'to finish,' हू 'to call,' ढू 'to cover,' वे 'to weave,' सै 'to waste away' and पा 'to drink' insert व् instead of प्; सायवति, सायवति, वायवति, पाववति, &c

(a) पा 'to protect,' and शे when it means 'to shake,' insert ल् and व् respectively before अव; पालवति 'he protects,' बाजवति 'he shakes.'

§ 607. The roots जम्, रध्, रभ्, and लम् insert a nasal before their final; जम्भवति-ते, रन्धवति-ते, &c.

§ 608. The roots गुप्, विच्छ्, धूप, पप्, पन् and ऋत् have two forms in the causal; गोपवति-ते, गोपायवति-ते; विच्छवति-ते, विच्छायवति-ते; &c.

§ 609. हीधी, वेदी and हरिद्रा drop their final vowel before अव; हीधवति-ते, वेववति-ते, हरिद्रवति-ते.

§ 610. The following roots form their Causal base anomalously:—

इ 'to go'—

गमवति, with अधि 'to remember'—
अधिगमवति,—'to study' अध्यापवति.
with प्रति-प्रत्यायवति.

धन् or धन्व् 'to sound,' &c. धनौपवति 'he causes to sound.'

झ्नाय् 'to tremble'

झ्नापवति " " " tremble.

गुह् 'to conceal'

गूहवति " " " conceal.

चि 5cl. 'to collect,

चापवति-ते, चाववति-ते,, collect.

„ 10 cl. „

चपयति-ते, चववति-ते,, „

जागृ 'to awake'

जागरयति he rouses

दूष्— 'to sin, to be
unchaste'

दूषयति-ते he causes to sin.

but दूषयति-ते, दोषयति-ते in
the sense of 'he corrupts or
makes depraved.'

धू	'to shake'	धूनयति	he causes to shake.
प्री	'to please'	प्रीणयति	„ „ „ please.
भी	'to fear'—	भाययति-ते	frightens with.
		भापयते, भीषयते	he inspires fear.

भस्ज्—'to fry'—भर्जयति-ते, भज्जयति-ते he causes to fry.

धृज्—'to wipe'—मार्जयति.

रञ्ज्—'to dye'—रञ्जयति he dyes or paints; also in the sense of 'he propitiates or satisfies'; cf. 'ब्रह्मापि मरं न रञ्जयति' Bh. Nī. S'a. 8. But रञ्जयति only, in the sense of 'he hunts deer'; (Vide Ki. VI. 24).

रुह्—'to grow'—रोहयति-ते रोपयति-ते he plants or causes to grow.

ला—'to take' and

ली—'to embrace,' विलालयति, विलापयति; and
'to adhere'

विलानयति, विलापयति in the sense of 'melting an unctuous substance.'

वा 'to blow'—वापयति he causes to blow or move.

वाजयति he shakes.

स्मि 'to smile'—विस्माययति 'he causes a smile by, or astonishes or frightens by,' विस्मापयते; 'he astonishes.'

वी—वापयति. वाययति he causes to conceive;
वाययति-ते in other senses.

क्ष् 'to fall'—क्षातयति he causes to fall, cuts down.
क्षादयति he causes to go.

सिध् 'to be accomplished' साधयति he accomplishes or prepares.
सेधयति he makes perfect, &c with reference to sacred rites or things only; as सेधयति तापसं तपः &c.

स्फाद्य- 'to swell'—स्फादयति he causes to swell.

स्फुर- 'to tremble, to shine forth.'

स्फोरयति-स्फारयति he causes to tremble or shine.

हन् 'to strike or kill'—घातयति he causes to strike, &c.

(b) Conjugation of the Causal Base.

§ 611. The Causal base is conjugated like the base of a root of the 10th or Churâdi class in all the ten Tenses and Moods of the Parasmaipada, the Atmanepada and the Passive. The अद्य with the final द्य dropped is retained, as remarked before, in the General Tenses, except the Aorist and the Benedictive, and is dropped before the य of the Passive. The formation of the Aorist of causals has been fully explained along with that of the roots of the Tenth class, at §§ 548-556.

§ 612. Paradigms of all the Tenses and Moods in the Par. Atm. and Pass. of बुध्. Causal base बोधय.

Special Tenses.

Present.

Par.			Atm.		
1 बोधयामि	बोधयावः	बोधयामः	1 बोधये	बोधयावहे	बोधयामहे
2 बोधयसि	बोधयथः	बोधयथ	2 बांधयसे	बोधयेथे	बोधयध्वे
3 बोधयति	बोधयतः	बोधयन्ति	3 बोधयते	बोधयेते	बोधयन्ते

Imperfect.

1 अबोधयम्	अबोधयाव	अबोधयाम
2 अबोधयः	अबोधयतम्	अबोधयत
3 अबोधयत्	अबोधयताम्	अबोधयन्

- 1 अबोधये अबोधयावहि अबोधयामहि
 2 अबोधययाः अबोधयेयान् अबोधयध्वम्
 3 अबोधयत अबोधयेताम् अबोधयन्त

Imperative.

- 1 बोधयानि बोधयाव बोधयाम 1 बोधये बोधयावहे बोधयामहे
 2 बोधय बोधयतम् बोधयत 2 बोधयस्व बोधयेयान् बोधयध्वम्
 3 बोधयतु बोधयताम् बोधयन्तु 3 बोधयताम् बोधयेताम् बोधयन्ताम्

Potential.

- 1 बोधयेवम् बोधयेव बोधयेम 1 बोधयेव बोधयेवहि बोधयेमहि
 2 बोधयेः बोधयेतम् बोधयेत 2 बोधयेयाः बोधयेयायान् बोधयेध्वम्
 3 बोधयेत् बोधयेताम् बोधयेदुः 3 बोधयेत बोधयेयाताम् बोधयेरम्

*General Tenses.**Perfect.**Par.*

- 1 बोधवाचकार-चकर* बोधवाचकृव बोधवाचकृम
 2 बोधवाचकार्य, बोधवाचक्रयुः बोधवाचक्र
 3 बोधवाचकार बोधवाचक्रतुः बोधवाचक्रुः

Atm.

- 1 बोधवाचक्रे* बोधवाचकृवहे बोधवाचकृमहे
 2 बोधवाचकृषे बोधवाचक्राये बोधवाचकृदुं
 3 बोधवाचक्रे बोधवाचक्राते बोधवाचक्रिरे

*1st Future.**Par.*

- 1 बोधयितास्मि बोधयितास्वः बोधयितास्मः
 2 बोधयितासि बोधयितास्यः बोधयितास्य
 3 बोधयिता बोधयितारी बोधयितारः

* Also बोधयामास, बोधयामभूव &c.

Atm.

1 बोधयिताहे	बोधयितास्वहे	बोधयितात्महे
2 बोधयितासे	बोधयितासाये	बोधयिताश्चे
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

2 nd Future.

1 बोधयिष्यामि	बोधयिष्यावः	बोधयिष्यामः
2 बोधयिष्यसि	बोधयिष्यथः	बोधयिष्यथ
3 बोधयिष्यति	बोधयिष्यतः	बोधयिष्यन्ति
1 बोधयिष्ये	बोधयिष्यावहे	बोधयिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे	बोधयिष्येथे	बोधयिष्यध्वे
3 बोधयिष्यते	बोधयिष्येते	बोधयिष्यन्ते

Conditional.

Par.

1 अबोधयिष्यन्	अबोधयिष्याव	अबोधयिष्याम, &c.
---------------	-------------	------------------

Atm.

1 अबोधयिष्ये	अबोधयिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि, &c.
--------------	---------------	--------------------

Aorist.

1 अबुबुधन् अबुबुधाव अबुबुधाम	1 अबुबुधे	अबुबुधावहि अबुबुधामहि
2 अबुबुधः अबुबुधतम् अबुबुधत	2 अबुबुधथाः अबुबुधेथाम् अबुबुधध्वम्	
3 अबुबुधन् अबुबुधताम् अबुबुधन्	3 अबुबुधत	अबुबुधेताम् अबुबुधन्त

Benedictive.

1 बोध्यास्तम्	बोध्यास्व	बोध्यास्म
2 बोध्याः	बोध्यास्तम्	बोध्यास्त
3 बोध्यान्	बोध्यास्ताम्	बोध्यातः
1 बोधयिषीव	बोधयिषीवहि	बोधयिषीमहि

2 बोधयिषीष्टाः	बोधयिषीयास्थान्	बोधयिषीध्वन् द्वन्
3 बोधयिषीष्ट	बोधयिषीयास्तान्	बोधयिषीरन्

Passive.

Present.

Imperfect.

1 बोध्ये बोध्यावहे बोध्यामहे	1 अबोध्ये अबोध्यावहि अबोध्यानहि
2 बोध्यसे बोध्येथे बोध्यध्वे	2 अबोध्यथाः अबोध्येथाम् अबोध्यध्वन्
3 बोध्यते बोध्येते बोध्यन्ते	3 अबोध्यत अबोध्येताम् अबोध्यन्त

Imperative.

Potential.

1 बोध्ये बोध्यावहे बोध्यामहे	1 बोध्येय बोध्येवहि बोध्येमहि
2 बोध्यस्व बोध्येथाम् बोध्यध्वम्	2 बोध्येथाः बोध्येयाथाम् बोध्येध्वम्
3 बोध्यताम् बोध्येताम् बोध्यन्ताम्	3 बोध्येत बोध्येयाताम् बोध्येरन्

Perfect.

1 बोधयांचक्रे-बभूवे बोधयांच कृवडे-बभूविबहे	बोधयांच कृनहे बभूविमहे
बोधयामासे बोधयानासिबहे	बोधयामासिमहे
2 बोधयांच कृवे-बभूविबे बोधयांच कृये-बभूवाये	बोधयांच कृद्वे-बभूविध्वे-द्वे
बोधयामासिबे बोधयामासाये	बोधयामासिध्वे
3 बोधयांच क्रे-बभूवे बोधयांच क्राते-बभूवाते	बोधयांच क्रीरे-बभूविरे
बोधयामासे बोधयानासाते	बोधयामासिरे

1st Future.

1 बोधयिताहे, बोधिताहे	बोधयिताम्वहे, बोधिताम्वहे	बोधयितास्महे, बोधितास्महे
2 बोधयितासे, बोधितासे	बोधयितासाये, बोधितासाये	बोधयिताध्वे, बोधिताध्वे
3 बोधयिता, बोधिता	बोधयितारौ, बोधितारौ	बोधयितारः, बोधितारः

2nd Future.

1 बोधयिष्ये, बोधिष्ये	बोधयिष्यावहे, बोधिष्यावहे	बोधयिष्यामहे, बोधिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे, बोधिष्यसे	बोधयिष्येथे, बोधिष्येथे	बोधयिष्यन्वे, बोधिष्यन्वे
3 बोधयिष्यते, बोधिष्यते	बोधयिष्येते बोधिष्येते	बोधयिष्यन्ते, बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधयिष्ये अबोधिष्ये	अबोधयिष्यावहि अबोधिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि अबोधिष्यामहि
2 अबोधयिष्यथाः अबोधिष्यथाः	अबोधयिष्येथाम् अबोधिष्येथाम्	अबोधयिष्यन्थम् अबोधिष्यन्थम्
3 अबोधयिष्यत अबोधिष्यत	अबोधयिष्येताम् अबोधिष्येताम्	अबोधयिष्यन्त अबोधिष्यन्त

Benedictive.

1 बोधयिषीय बोधिषीय	बोधयिषीवहि बोधिषीवहि	बोधयिषीमहि बोधिषीमहि
2 बोधयिषीष्ठाः बोधिषीष्ठाः	बोधयिषीयास्याम् बोधिषीयास्याम्	बोधयिषीध्वम्-ङ् बोधिषीध्वम्
3 बोधयिषीष्ट बोधिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम् बोधिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन् बोधिषीरन्

Aorist.

1 अबोधयिषि अबोधिषि	अबोधयिष्वहि अबोधिष्वहि	अबोधयिष्वमहि अबोधिष्वमहि
2 अबोधयिष्ठाः अबोधिष्ठाः	अबोधयिषायाम् अबोधिषायाम्	अबोधयिष्वम्-ङ् अबोधिष्वम्
3 अबोधि अबोधि	अबोधयिषाताम् अबोधिषाताम्	अबोधयिषन् अबोधयिषन्

For the various irregularities, &c. see the *वृत्ति*, *वृत्ति*.

II. Desideratives.

§ 613. Any primitive root of the ten classes, as well as any causal base, may optionally* take a Desiderative form, which, like the causal base, is conjugated in all the ten Tenses and Moods of the three voices.

§ 614. The Desiderative expresses the notion that a person or thing wishes (or is about) to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root or the desiderative base; **पिपठि-षति** 'he wishes to study' from **पठ्**; **मुमूर्षति** 'he is about to die;' fr. **मृ**, &c.

§ 615. There are a few primitive roots, which, though they take a Desiderative form, do not convey a desiderative sense (See § 396). As these are looked upon as primitive roots, new Desiderative bases may be derived from them according to the rules given below; as **शुशुप्तिषते** 'he wishes to censure' from **शुशुप्स्**, &c.

* Or the notion of desire may be conveyed by means of a sentence *e. g.* **पिपठिषति** or **पठितुं इच्छति** 'he wishes to read,' &c.

Note:—(1) A root takes a Desiderative form only when the agent of the wish and of the action expressed by the root is the same; so **शिष्याः पठन्तु इति इच्छति गुरुः** and not **पिपठिषति**; also the sense of the root must be the object of the wish; **गमनेन इच्छति** cannot therefore be equal to **जिगमिषति**.

Note:—(2) Though the Desiderative form of a root is not to be found often used in classical language, in its character of a verb, yet nominal and participial derivatives from it are not uncommonly **वि** with.

(a) Formation of Base.

§ 616. The Desiderative base is formed by reduplicating the root or base according to the general rules of reduplication given at § 448-449 and § 549 (a) (b), and by adding स् (which may be changed to ष according to the rules of Sandhi) to it. The अ to be reduplicative syllable is changed to इ *e. g.* पद्-पपद्-पिपद्+स्=पिपडिष् by the following.

N. B. The स् of a primitive root is not changed to ष when the characteristic स् is changed to ष; सि-सिसीष्, सिञ्-सिसिञ् (क्+ञ्); स्मि-सिस्मयिष्; स्र-स्रस्रष्; but स्या-सिष्टास्; सावच् *cau.* of स्र-स्रपावयिष्, स्तु however forms तुष्टुपाति.

§ 617. To this स् the augment इ is to be prefixed after Set roots, optionally after Wet ones and not after those that are Anit. subject to the following exceptions:—

(1) Roots ending in उ, ऋ and ॠ short or long, and the roots गह् and गुह् do not take इ; नु-नुनूष् *Vide* § 618. b.), भू-भुभूष्, &c.

Exceptions:—गृ 'to go,' कृ 'to scatter,' गृ 'to swallow,' हृ A. 'to accept,' धृ 6 A. 'to hold,' and पू A. 'to purify' admit of इ; the intermediate इ is not lengthened in the case of कृ and गृ; चिक-रिष्; &c.

(2) स्मि, भञ्ज, प्रच्छ, अश् take इ necessarily.

(3) वृत्, वृध्, गृध्, खन्द् and कृप् do not admit of इ in the Par. (see § 484). In the Atm. they admit इ; the last two do so optionally; वृत्-विवृत्सति, विवर्तिषते, &c.

(4) Roots ending in ऋ and इद् and the roots वरिष्ठा, भि, कर्त्तु; वृ, धृ, वृ, स्व, ऋध्, 'to prosper,' वम्, भस्ज, जप् (∴ *e.* जप् of

the 10 cl. and optional Cau. Base of ज्ञा) सन् 'to give,' सन्. पन्, कन्, घृन्, छृन्, नृन्, and नृन् (Vide § 485.) take इ optionally.

(5) The roots कम्, गम् and छु take इ in the Par. and reject it in the Atm.

§ 618. The radical vowels undergo the following changes before सः—

(a) The स with इ is strong and without इ weak.

The usual rule as to Guṇa substitute holds good in the one case and does not in the other; वृत्;—विवर्तिष, विवृत्स्; इ-विवरिष, &c.

(b) The final इ and उ and the penultimate अ of हन् and गम् (substituted for इ 2 Par. 'to go,' and for इ with अधि 'to remember' or 'to study,') are lengthened and final ऋ, short or long, changed to ईर् or to ऊर् after labials when the स is unangmented; जि—जिगीष; दु—दुदूष; कृ—चिकीर्ष, नृ—तितीर्ष, सृ—सुमूर + ष = सुमूर्ष, पृ—पुपूर्ष, &c.

(c) The roots रुह, विह and मुष do not change their vowel to Guṇa; and the roots ग्रह, स्वप् and प्रच्छ take Samprasāraṇa रुविष, विविदिष, मुमुषिष, जिघृञ्, सुषुप्स्, पिपृच्छिष.

(d) Roots with an initial consonant, and having इ or उ short for their penultimate, and ending in any consonant except ऋ or ॠ, change their vowel to Guṇa optionally when इ is prefixed to स; द्युन्-दिव्यतिष or दिव्योतिष; सुहृ—सुमुषिष or सुनोषिष, &c.

§ 619. The formation of Desiderative bases of causals and of roots of the Tenth class does not differ from that of primitive roots.

Art. § 550 should be attended to in forming Desideratives from Causals and roots of the Tenth class.

§ 620. Roots in their Desiderative forms take the same terminations, Parasm. or Atmane. that they do in the primitive. The roots ज्ञा, भु, स्मृ and कृष् take Atm. terminations in the Desiderative.

§ 621. The following roots form their Desiderative bases irregularly:—

Roots.	Desiderative base.	Third per. sing. Pre.
अद् 'to eat'	जिघत्स्	जिघत्सति
आप्	ईप्स्	ईप्सति
इ 'to go'	जिगभिष्	जिगभिषति
इ with अधि 'to study'	अधिजिगांस्	अधिजिगांसते
इ with प्रति 'to be convinced'	प्रतीषिष्	प्रतीषिषति
इष्—	एषिषिष्	एषिषिषति
उ 'to sound'	ऊषिष्	ऊषिषति
ऊर्णु—	ऊर्णुन्ष	ऊर्णुन्धति-ते
	ऊर्णुनुषिष्	ऊर्णुनुषिषति-ते
	ऊर्णुनविष्	ऊर्णुनविषति-ते
ऊ—	अरिषिष्	अरिषिषति
ऊष् 'to prosper'	ईर्त्स	ईर्त्सति
	अर्हिषिष्	अर्हिषिषति
गम्—	जिगभिष्	जिगभिषति
with सम्, A.	संजिगांस्	संजिगांसते
गृ—'to swallow'	जिगरिष्	जिगरिषति
	जिगलिष्	जिगलिषति
घि 'to gather'	घिष्ठीष्	घिष्ठीषति
	घिकीष्	घिकीषति
जि 'to conquer'	जिगीष्	जिगीषति

Roots

Desiderative base. Third person sing Pre.

मस्ज्	मिन्हृक्ष (also मिमज्जिष्) मिमङ्क्षति (मिमज्जिषाति)
मा 'to measure'	मिस्त् मिस्सति
नि 'to throw'	" "
मी 'to destroy'	" "
मे 'to barter'	" मिस्सते
मुञ्च्	मुमुञ्च् मुमुक्षते 'he desires for मोक्षते liberation'
मृज्	मुमुक्षति 'he wishes to free' मिमृक्ष मिमृक्षति
यु	मिमार्जिष मिमार्जिषति
रभ्	यियविष यियविषति
राध् 'to injure, to kill,' 'to propitiate'	रिप्स् रिप्सतं रिस्त् रिस्सति रिरात्स् रिरात्सति
लभ्	लिप्स् लिप्सते
शक्	शिक्ष शिक्षति
सम् 8. P. A. 'to obtain'	सिसनिष् सिसनिषति सिषात् सिषासति
सिञ्	सुस्थूष् सिषेविष सुस्थूषति, सिषेविषति
हन्	जिघांस् जिघांसति
हि 'to throw'	जिघीष् जिघीषति
श्वायच् cau. of श्वि	शिश्वाययिष् शिश्वाययिषति शुशावयिष् शुशावयिषति
स्फारब् " " स्फुर्	पुस्फारयिष् पुस्फारयिषति-ते
स्वायच् " " स्वप्	सुस्वापयिष् सुस्वापयिषति-ते

Roots.	Desiderative base.	Third per. sing. Pre.
खाद्व् " " ख्द्व् *	सिखाद्विष्व	सिखाद्विषति-ते
स्वेद्व् " " स्विद्व् *	सिस्वेद्विष्व	सिस्वेद्विषति-,,
साह्व् " " सह्व् *	सिसाह्विष्व	सिसाह्विषति-,,
हाय्व् " " हे	शुहाय्विष्व	शुहाय्विषति-,,

(b) Conjugation of the Desiderative Base.

Conjugational Tenses.

§ 622. अ is added to the base in the conjugational Tenses and then it is conjugated like the special base of the 6th class, in the Active and Passive.

Non-Conjugational Tenses.

§ 623. (a) The Perfect is formed by adding अगन् to the base and appending the Perfect forms of the auxiliary verbs अस्, भू, and कृ (see § 490, 526).

(b) In the Aorist the Desiderative Bases take the terminations of the Vth Variety.

(c) In the Benedictive the Parasmai. terminations are added without इ and the Atm. ones with the intermediate इ.

(d) The remaining tenses have no peculiarities.

§ 624. In the Passive the Aorist 3rd sing. is formed according to § 597. c. The forms of the remaining tenses are made up in the usual way.

Paradigms.

(3rd sing.).

Tenses.	Par.	Atm.	Passive.
Present	बुबोधिषति	बुबोधिषते	बुबोधिष्यते

* These roots do not change their स् to ष्व

Imperfect	अबुबोधिसत्	अबुबोधिसथ	अबुबोधिस्यथ
Imperative	बुबोधिष्वतु	बुबोधिष्वताम्	बुबोधिष्वतान्
Potential	बुबोधिषेत्	बुबोधिषेथ	बुबोधिष्येत
Perfect	बुबोधिषांचकार बुबोधिषामास बुबोधिषांबभूव	बुबोधिषांचक्रे बुबोधिषामास बुबोधिषांबभूव	बुबोधिषांचक्रे बुबोधिषामासे बुबोधिषांबभूवे
F. Future	बुबोधिषिष्य	बुबोधिषिष्य	बुबोधिषिष्य
Sec. Future	बुबोधिषिष्यति	बुबोधिषिष्यते	बुबोधिषिष्यते
Conditional	अबुबोधिष्यत्	अबुबोधिष्यत	अबुबोधिष्यथ
Aorist	अबुबोधिषीत्	अबुबोधिषीट	अबुबोधिषि
Benedictive	बुबोधिष्यान्	बुबोधिषिषीट	बुबोधिषिषीट

Roots. 3 sing. Pre.

विद्— विविदिषति
 झृप्— मुञ्चति
 स्वप्— सुषुप्ति
 शृङ्— शिष्यति
 कृ— चिकरिषति
 धृ 6.A. दिधरिषते
 धृ 1 P.A. दिधरिषति-ते
 गृह्— गृह्णति
 कृध्— विवर्धिषते
 कृत्— कृत्विषते, कृत्विषते
 श्रि— श्रिष्यति, श्रिष्यति
 स्तृ— स्तृष्यति, स्तृष्यति
 कृध्— विवर्धिषते, विवर्धिषते

Roots. 3 sing. Pre.

कृन्— चिकर्तिषति, चिकृत्सति
 कृट्— चिकृत्तिषति-ते, चिकृत्स-
 ति-ते
 कृ— चिकरिषति, चिकरीषति, वि-
 चिकरिषति
 कृ-P.A. चिकरिषति-ते, चिकरीषति-ते,
 चिकृत्तिषते
 उह्— उह्रिषति
 स्था— तिष्ठति
 कृ cau. तिष्ठति, तिष्ठति
 कृ " तिष्ठति, तिष्ठति
 कृ " तिष्ठति, तिष्ठति
 कृ " तिष्ठति, तिष्ठति

इयन्—सिस्वन्सति सिस्वन्विषते पु. "पिशावयिषति-ते, पुशावयिषति-ते
 सिस्वन्सते चय" चिच्यावयिषति-ते, चुच्यावयि-
 कृप्—चिकृप्सति, चिकल्पिषते पति-ते
 चिकृप्सते &c. &c. &c.

III. FREQUENTATIVES.

§ 625. A Frequentative or Intensive form may be derived from any monosyllabic root of the first nine classes, beginning with a consonant. The Frequentative or Intensive is used to signify the repetition or the intensity of the action denoted by the verb from which it is derived.*

Exceptions:—

§ 626. (a) † A Frequentative may be formed from अद् 'to go' अद् 'to go,' अश् 'to eat' and ऊर्णु 'to conceal,' though these begin with a vowel; and from सूच् cl. 10 'to hint,' सूच् cl. 10 'to string together,' and मूच् cl. 10, though they belong to the 10th cl.

(b) The Frequentative of roots signifying motion conveys the notion of tortuous motion and not of repetition.‡ The Frequentatives of the roots लुप् 'to cut,' सद् 'to sink down,' चर 'to go,' जप् 'to mutter prayers,' जम् 'to yawn,' बह् 'to burn,' बेष 'to bite,' and गृ 'to swallow,' imply reproach; ¶ लोलुप्यते 'he cuts awkwardly' सासद्यते 'falls down badly;' चक्षूर्यते, &c.

§ 627. There are two kinds of Frequentative bases derived from roots; both are formed by a peculiar reduplication of the root; but in

* धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । Pān. III. 1. 23. फौनः-
 पुण्यं भृशार्थश्च क्रियासमभिहारः तस्मिन्धोत्ये यङ् स्यात् । Sid. Kan.

† सूचिसूचिमूच्यञ्चर्त्यङ्गोतीभ्यो यङ् वाच्यः । Vārt. on the above.

‡ नित्यं कौटिल्ये गतौ । Pān. III. 1. 23.

¶ लुप्तदचरजपजभदहदङ्गुभ्यो भावगर्हायाम् । Pān. III. 1. 24.

one the affix च (चङ्) is added to the root before reduplication takes place, and the base is conjugated in the Atm. alone; in the other the affix च is dropped (चङ् लुक्) and the base is conjugated in Par. only (in the Atm. also, according to some grammarians). It will be convenient to call the one the Atm. Frequentative; and the other the Par. Frequentative.

Atmanepada-Frequentatives.

§ 628. The Atm.-Frequentative base is formed by adding च to the root before which it undergoes the same changes as before the च of the Passive; दा—दीच, पि—पीच, नी—नीच भू—भूच, स्मृ—स्मर्च, कृ—अर्च, कृ=कीर्च, धे=धीच, &c. निद=निद्य, पृ—पूर्च, बन्ध=बन्धच, नन्ध=नन्द्य, &c.

(a) घ्रा and घ्या change their vowel to ई, and क् preceded by one radical consonant is changed to री, and not to रि; घ्रा=घ्रीच, घ्या=घ्यीच, कु=कीच.

(b) The roots वृच, व्यच, स्वच, स्वप्, मह, प्रच्छ, भ्रञ्ज, and व्रञ्च, take Samprasârana; ज्या and ध्ये substitute ई, and हे, ऊ, for their final vowel; शास् becomes शिष् and प्वाच, पी; वृच-विच्छ, स्वप्-सृप्च, मह-गृह्य, हे-हूच; ज्या—जीच; शास्-शिष्य, प्वाच्-पीच

(c) § 394 should be observed.

§ 629. The form in च derived as above is reduplicated according to the general rules of reduplication.

(a) If a root begins with a vowel, the following consonant is reduplicated.

(b) The vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their Guna substitute and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; पुनः पुनरतिद्येन वा भवति बोधूयते; पच-पापच्यते &c.

वा-वीव by § 628 दिदीव by reduplication देदीव by § 629 + ते = देदीवते

ज्ञा-ज्ञाय „ जज्ञाय „ जज्ञाय „ + ते = जज्ञायते

धे-धीव „ दिधीव „ देधीव „ „ = देधीवते

भू-भूय „ बभूव „ बोभूव „ „ = बोभूवते

अ-अर्व „ अरर्व by § 629 अ अरर्व „ „ = अरर्वते

कृ-क्रीव „ चिक्रीव by reduplication चेक्रीव „ „ = चेक्रीवते

पृ-पूर्व „ पुपूर्व „ „ पोपूर्व „ „ = पोपूर्वते

अट्-अटथ „ अटटथ by § 629 „ अटाटथ „ „ = अटाटथते

अद्य-अद्यव „ अद्याद्य „ अ अद्याद्य „ „ = अद्याद्यते

व्रज्-व्रज्य „ वव्रज्य by reduplication वाव्रज्य „ „ = वाव्रज्यते.

Similarly ङीक्-ङीङीक्यते, व्यच्-वेदिव्यते, स्वप्-सोषुष्यते, छप्-छे-
शिष्यते, प्याह्-पेपीयते, &c.; प्रा-प्रीव-जिप्रीव-जेप्प्रीवते, ध्या-देष्मीयते &c.

§ 630. When a root ends in a nasal preceded by अ and the nasal is not dropped, व् (changeable to an Anuswāra or the nasal of the class to which the letter following it belongs) is inserted between the reduplicative अ and the first radical consonant; the अ of the reduplicative syllable remains unchanged (against § 629 b.)

यन्-यन्व-यवन्व = यवन्वते or वव्यन्वते; जन्-जन्व-जवन्व = जवन्व-
ते or जज्जन्वते; but when जन् = जाव, the A. Freq. base is
जाजाव; 3rd sing. जाजावते.

(a) The same rule applies to the roots चर, फल्, जप्, जन्, हृ, हृश्, भृज् and पष्; चर and फल् after inserting व् change the अ of the following syllable to उ; चर् = चर्व-चवर्व = चवुर्व or चउवुर्व = चवूर्वते or चउवूर्वते by § 394. फल् = फल्व = पफल्व = वफूल्वते or पफूल्वते; हर् = हर्ष-हवर्ष = हवर्षाते or हवर्ष्यते, जप्-जजप्वते or जज्जप्वते.

(b) **नी** is inserted after the **अ** of the reduplicative syllable (which then remains unchanged) in the case of the roots **वञ्च्**, **सञ्च्**, **ध्वञ्च्**, **भञ्च्**, **कञ्च्**, **पञ्च्**, and **स्कञ्च्**; **वञ्च्**—**वञ्च्ञ**—**ववञ्च्ञ**—**वनीवञ्च्ञते**; **सञ्च्**—**सञ्च्ञ**—**सनीसञ्च्ञते**, **ध्वञ्च्**=**वनीध्वञ्च्ञते**, **भञ्च्**=**वनीभञ्च्ञते**, **कञ्च्**=**कनीकञ्च्ञते**, **पञ्च्**=**पनीपञ्च्ञते**, **पह**=**पनीपद्यते**, **स्कञ्च्**=**कनीस्कञ्च्ञते**.

§ 631. When a root contains a penultimate **ञ्** (**त्**) original or brought in by *samprasaraṇa* the syllable **री** is inserted between the **अ** of the reduplicative syllable (which remains short against § 630 b) and the radical consonant; **वृत्**=**वृत्त्**=**ववृत्त्**=**वरीवृत्त्ते**, **पृच्छ**=**पृच्छञ्**=**परीपृच्छते**, **नृत्**=**नरीनृत्ते**, **जह**=**जरीगृह्यते**.

Conjugation of the Atmanepada Frequentative Base. .

§ 632. In the Conjugational Tenses the Atm. Fre. Base is conjugated like the Conjugational base of the 4th class in Atm. In the general Tenses, and in all the Tenses of the Passive, the base loses its final **अ** when the final **ञ** is preceded by a vowel, and drops the **ञ** itself, when it is preceded by a consonant. As regards the Perfect the Fre. Base takes the Periphrastic Perfect. In the Aorist the Atm. terminations of the Vth form are added. In the remaining Tenses the Atm. terminations with the intermediate **इ** prefixed to them are added as usual. The Passive is also formed like the Passive of derived verbs.

§ 633. Paradigms:—The 3 sing. of **बोवृञ्च्** the Atm. Fre. Base of the root. **बुध्**, and **देहीञ्** that of root **हा**.

Tenses.	Active.	Passive.
Present.	बोवृञ्चते देहीचते	बोवृञ्चते देहीच्यते
Imperfect.	अबोवृञ्चत अदेहीचत	अबोवृञ्चत अदेहीच्यत

Imperative.	बोबुध्यताम्	देदीवताम्	बोबुध्यताम्	देदीव्यताम्
Potential.	बोबुध्येत	देदीवेत	बोबुध्येत	देदीव्येत
Perfect.	बोबुधांचक्रे, &c.	देदीवांचक्रे, &c.	Like the Active.	
Aorist	अबोबुधिष्ट	अदेदीयिष्ट	अबोबुधि	अदेदीवि
F. Future.	बोबुधिता	देदीयिता	Like the Active.	
Sec. Future.	बाबुधिष्यते	देदीयिष्यते	"	
Conditional.	अबोबुधिष्यत	अदेदीयिष्यत	"	
Benedictive.	बोबुधिषीष्ट	देदीयिषीष्ट	"	

N. B. Irregular Atm. Fre. Bases will be given in § 639.

Parasmaipada Frequentatives.

The Parasm. Frequentative is peculiar to the Veda. Its forms are very rarely to be met with in Classical composition.

Formation of the Base.

§ 634. The root is reduplicated according to the general rules of reduplication; the vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their guṇa substitute; and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; दा—दादा—दादा; भि—भिभि—बेभि, भू—बुभू—बोभू; कृ—चकृ—चाकृ; विष्ट—विविष्ट—वेविष्ट; बुध्—बुबुध्—बोबुध्, &c.

§ 635. The rules given in § 630 *a.* *b.* apply likewise to the Par. Frequen. Base; यन्—यंयन् or यँयन्; दह्—दँदह् or दन्वह्; वञ्च्—वनीवञ्च्, &c.

§ 636. र or the syllable रि or री is inserted between the अ of the reduplicative syllable and the radical consonant of roots ending in short ऋ or having it for their penultimate; similarly ल or लि or ली is inserted in case of कृर; वृन्=ववृन्—वर्वृन् or वरिवृन् or वरीवृन्; कृ—चकृ, चरिकृ or चरीकृ; कृप्—चकृप् or चलिकृप् or चलीकृप्; दृष्ट—दर्वृष्ट, दरिदृष्ट or दरीदृष्ट.

Conjugation of the Par. Freq. Base.

§ 637. In the Conjugational Tenses the Par. Frequentatives follow the conjugation of the special base of a root of the 3rd cl. ई is optionally prefixed to the terminations of the singulars of the Present, of the 2nd and 3rd singulars of the Imperf. and of the 3rd sing. of the Impera; when ई is prefixed to these, a penultimate short vowel does not take Guṇa; दा-दादाति or दादेति; वृन्-वर्वत्ति or वरिवत्ति or वरीवत्ति or वर्वृत्ति or वरिवृत्ति or वरीवृत्ति; कृ-चर्कति or चर्करीति, चरिकर्ति or चरिकरीति, चरीकर्ति or चरीकरीति.

§ 638. As regards the formation of the Non-conjugational tenses grammarians seem to be at variance. The Perfect follows the usual rules for the polysyllabic roots. In the remaining tenses the augment इ is always prefixed except in the Benedictive.

As this form of the Freq. is mostly confined to the Vedas details are not given here.

Paradigms.

बोभू or बोभव् from the. root भू.

Present.

Imperfect.

1 बोभोमि or बोभूयः बोभूमः अबोभवम् अबोभूव अबोभृम
बोभवीमि

2 बोभोषि बोभूयः बोभूथ अबोभोः or अबोभूतम् अबोभूत
or बोभवीषि अबोभवीः

3 बोभोति बोभूतः बोभुवति अबोभोत् or अबोभूताम् अबोभुः
बोभवीति अबोभवीत्

Imperative.

Potential.

1 बोभवानि बोभवाव बोभवाम् 1 बोभूवाम् बोभूवाव बोभूवाम्

2 बोभूहि	बोभूवम्	बोभूव	2 बोभूवाः	बोभूवातम्	बोभूवात
3 बोभोतु or	बोभूतम्	बोभूवतु	3 बोभूवान्	बोभूवाताम्	बोभूतुः
बोभवीतु					

Perfect.

1 बोभवांचकार, चकर, &c.	बोभवांचकृव, &c.	बोभवांचकृन. &c.
बोभव ०. बोभाव or बोभूव	बोभुविब बोभूविब	बोभुविम or बोभूविम
2 बोभवांचकथं, &c.	बोभवांचकथुः	बोभवांचक
बोभविथ	बोभुवथुः &c.	बोभुव
बोभुविथ	बोभुवथुः	बोभूव
3 बोभवांचकार, &c.	बोभवांचकृतुः	बोभवांचकृः
बोभाव	बोभुवतुः	बोभूतुः
	बोभूवतुः	बोभूतुः

Aorist.

1 अबोभूवम्	अबोभूव	अबोभूत
अबोभाविषम्	अबोभाविष्व	अबोभाविष्म
2 अबोभवीः अबोभीः	अबोभूतम्	अबोभूत
अबोभूः or भबोभूषीः		
अबोभावीः	अबोभाविष्टम्	अबोभाविष्ट
3 अबोभवीत्, अबोभोत्		अबोभूतुः
अबोभूवत्, अबोभूत्	अबोभूताम्	अबोभूतुः
अबोभावीत्	अबोभाविष्टाम्	अबोभाविषुः

First Future.

1 बोभवितास्मि	बोभवितास्वः	बोभवितास्मः
&c.	&c.	&c.

Second Future.

1 बोभविष्यामि	बोभविष्यावः	बोभविष्यामः
&c.	&c.	&c.

Conditional.

1 अबोधविष्णम् &c.	अबोधविष्णव &c.	अबोधविष्णव &c
----------------------	-------------------	------------------

Benedictive.

1 बोभूयासम् &c.	बोभूयास्व &c.	बोभूयास्म &c.
--------------------	------------------	------------------

Tenses.	Atmanepada.	Passive
Pre.	बोभूते	बोभूयते
Imperf.	अबोभूत	अबोभूयत
Imp-	बोभूताम्	बोभूयताम्
Pot.	बोभूषीत	बोभूयेत
Perf.	बोभवांचक्रे- <i>&c.</i>	बोभवांचक्रे
1st Fu-	बोभविता	बोभविता or बोभाविता
1Ind Fu.	बोभविष्यते	बोभविष्यते or बोभाविष्यते
Con.	अबोभविष्यत	अबोभविष्यत or अबोभाविष्यत
Aor.	अबोभविष्ट	अबोभावि
Bened.	बोभविषीष्ट	बोभविषीष्ट or बोभाविषीष्ट

§ 639. The following roots form their Frequentatives irregularly.

Roots.	Atm. Fre.	Par. Freq.
ऊर्णु to cover	ऊर्णोन्वते	
कु 1 cl. to sound	कोकूयते	
खन् to dig	चङ्खन्वते or चखन्वते or चाखायते	चखनीति or चङ्खन्ति, &c.
गृ to swallow	जेगिल्बते	जागर्ति
चर् to walk	See § 630 a.	चञ्चरीति or चञ्चर्ति

आर्च to worship	चेकीयते	चेकीयति or चेकेति
जन् to be born	See § 630 a.	जज्जनीति or जज्जन्ति, &c.
द्युन् to shine	हेद्युत्यते	हेद्युतीति or हेद्योति
फल् to expand	See § 630 a.	पङ्कुलीति or पङ्कुन्ति, &c.
श्री to lie down	शाशय्यते	शेषयीति or शेसेति
श्वि to swell	शेषीयते or शोशयते	शेषयीति or शेभेति
सन् to obtain	संसन्वते or सासायते	संसनीति or संसन्ति
हन् to injure	जेघ्रीयते	जङ्घनीति or जङ्घन्ति
in other cases	जवन्वते or जङ्घन्वते	

IV NOMINAL VERBS.

§ 640. Verbs are formed from nominal bases by means of certain affixes. These are not very much in common use and are generally used in the Present Tense. They have various meanings. They sometimes convey the notion of performing, practising, or using, or treating like the thing or quality expressed by the noun and are used transitively; sometimes they express the idea of acting, behaving or becoming like the person or thing expressed by the noun; and at others they yield the sense of desiring or wishing for the thing expressed by the noun. These will be arranged here under four heads, according to the affixes by which they are derived.

(a) By means of the affix च् (क्यच्) and

Conjugated in Parasm.

§ 641. When the sense of wish is to be expressed, a nominal verb may be derived from any *Subanta* or nominal stem by affixing च् to it. The derivative verbal base derived in this manner is conjugated in the Par. only.

§ 642. Before this व्,

(1) final अ and आ are changed to ई; पुत्रं आत्मनः इच्छति—पुत्री चति (पुत्र+व्=पुत्री+व्+ति) 'he wishes for a son.'

(2) final इ and उ are lengthened; कवि—कवीचति 'he wishes for a poet'.

(3) final क् is changed to री; कर्तुं—कर्त्रीयति.

(4) final ओ and औ are changed to अव् and भाव्; गो—गव्यति; नौ—नाव्यति.

(5) a final nasal is dropped and the preceding vowel is changed like an original final vowel; राजन्—राजीयति 'he wishes for a king.'

(6) in other cases the final consonant remains unchanged; वाक्—वाच्यति 'he wishes for words;' दिव्—दिव्यति (दीव्यति according to some) 'he wishes for heaven;' समिध्—समिध्यति 'he wishes for holy sticks,' &c.

(7) The Tad. affix expressing 'a descendant of' is dropped and then the changes mentioned above take place; गार्ग्यं (the son of गर्ग) आत्मनः इच्छति गार्गीयति (गार्ग्य+व्+ति=गार्ग+व्+ति=गार्गी+व्+ति), &c.

§ 643. The consonant स् and the syllable अस् are inserted between any nominal stem and the affix य्; मधु आत्मन इच्छति मधुस्वति or मध्वस्वति 'he wishes for honey;' so इक्षिस्वति, इक्ष्यस्वति, &c.

(a) अस् is inserted after वृष and अश्व when the sense to be conveyed is that of longing for them, after क्षीर and लवण when the one is desired to be drunk and the other to be licked; वृषस्वति गौः 'the cow longs for the ox,' अश्वस्वति वडवा 'the mare longs for the horse;' क्षीरस्वति बालः 'the child desires to drink milk;' लवण-

स्वति उष्टु: 'the camel wishes for licking the salt.' But वृषीयति 'he desires to have a bull;' अभीयति 'he wishes for a horse,' क्षीरीयति, लवणीयति.

§ 644. The affix च is not added to nouns ending in न् and to indeclinables; कर्मिच्छति, स्वरिच्छति (he longs for heaven).

§ 645. अशन has अशनायति 'he wishes to eat;' and अशनीयति 'he wishes to possess food;' उदक has उदक्यति; 'he wishes to drink water' and उदकीयति 'he wishes to possess water'; and धन has धनायति 'he wishes to acquire money,' and धनीयति 'he wishes to be wealthy'.

§ 646. This form of the Nominal verb has not always a desiderative meaning.

(a) The affix च is added in the sense of 'treating or considering like;' पुत्रीयति छात्रन् 'he treats the pupil as a son;' विष्णुयति द्विजन् 'he treats the Brâhmaṇa like Viṣṇu'; प्रासादीयति कुट्यां निष्ठः 'the beggar considers his hut a palace;' कुटीयति प्रासादे राजा 'the king in his palace considers himself to be in a hut;'

(b) It is added to नमस्, वरीवस् and चित्र in the senses of 'adoring', 'serving' and 'striking with wonder' respectively; नमस्वति देवान् 'he adores the gods;' वरीवस्वति गुरुन् 'he serves the preceptor;' चित्रीयते लोकान् 'he strikes the people with wonder;' it is also added to तपस् in the senses of 'practising;' तपस्वति.

§ 647. In the general tenses the affix च (क्यच् and क्यच् he given hereafter) is dropped when preceded by a consonant; समिध चकार Perf. 1 sing. समिधिस्त समिधिष्यति 1st. and 2nd Fu. 3sing. from समिध्वति, but पुत्रीयाचकार from पुत्रीयति.

(b) By means of the affix क्काम्ब (क्काम्बच्) and conjugated in Par.

§ 648. To express the sense of wishing for that which is denoted by the noun, the affix क्काम्ब is also added like the above and the base so derived conjugated in the Par. as before; पुत्रक्काम्बति 'he wishes for a son;' यशस्क्काम्बति 'he wishes for fame;' सर्विष्क्काम्बति 'he wishes for *ghee*.'

§ 649. The restriction given at § 639 does not hold good in the case of this affix; किं क्काम्बति, स्वक्काम्बति.

(c) By means of the affix क्किप् (o) and conjugated in Par.

§ 650. Nominal bases are formed without the addition of any affix; the characteristic signs of the tenses and moods and the personal terminations being added immediately to the nominal base. The bases thus derived convey the notion of acting or behaving like that which is expressed by the noun, and are conjugated in the Parasma.

§ 651. The penultimate अ. of a noun ending in a nasal is lengthened. The base is treated like a root of the 1st conjugation, its last vowel only taking Guṇa before अ. If the base has a final अ it is dropped before this अ; अ (name of Vishṇu) इध भाचरति, भति 'he acts like Vishṇu;' कृष्ण—कृष्णति 'he acts like कृष्ण' (कृष्णानि 1st sing.); कवि—कवयानि 'I act the poet or behave like a poet;' वि—ववति 'he behaves like a bird;' माला—मालाति 'he or it acts like a garland' (Perf. मालाचकार, &c.); पितृ—पितरति 'he acts like a father;' भू—भजति 'acts like the earth' (Perf. भुभाव, &c. as भू is the base); राजन्—राजानति 'he acts like a king;' पथिन्—पथीनति 'it serves as a road,' &c. So इक्षति from इक्ष्, कमुक्षीति from कमुक्षिन् name of In 'ra.

(d) The words अवयल्भ (a bold man), होड (a child) and ह्रीव take the affixes क्यङ् and क्तिप् optionally and are conjugated in the Atmane. अवयल्भते or अवयल्भायते; होडते or होडावते, ह्रीवते or ह्रीवावते.

(d) By means of the affix च (क्यङ्) and conjugated in the Atm.

§ 652. The affix च (क्यङ्) is added in the same sense as above to nominal stems and the nominal verbs so derived are conjugated in the Atm.

§ 653. Before this affix the final अ of a nominal base is lengthened; आ remains unchanged; other final letters undergo the same changes as they do before the other च (क्यङ्). The final स् of a noun is changed to आ optionally and that of अप्सरस् and ओजस् necessarily. कृष्ण इव आचरति, कृष्णावते 'he acts like कृष्ण'; यशस्—यशावते, यशस्वते 'he behaves like one who is famous'; विद्वस्—विद्वावते, विद्वस्वते 'he acts like a learned man,' &c; but ओजस्—ओजावते 'acts like one who is lustrous' (powerful); अप्सरस्—अप्सरायते 'she behaves like an Apsaras.'

(a) A feminine noun not having क for its penultimate drops its fem. term.; कुमारीव आचरति—कुमारावते 'he behaves like a girl'; हरिणीव आचरति हरिणावते 'she acts like a female deer'; युर्वीव गुरुवते 'acts like a stout woman.' But पाचिका इव आचरति पाचिकावते 'she acts like a female cook,' and not पाचकावते.

(b) सपत्नी has सपरनावते, सपत्नीयते and सपत्नीयते 'she acts like a cowife; युवति has युवावते 'she behaves like a young woman.'

§ 654. The affix च is added to a few nouns such as मृच्छ 'much,' मन्द 'slow,' पण्डित 'learned,' सुमनस् 'generous minded,'

उन्मनस् 'agitated,' &c. in the sense of 'becoming what it was not before,' or 'what it was not like to be;ore;,' भृशः भवति भृशायते 'what was not much now becomes much;,' उन्मनायति 'he (who was not agitated before) becomes agitated;,' similarly सुमनायते, &c.

§ 655. The following are the different senses in which the affix क्यङ् is used in the particular cases given below.

(a) It is added to सन्न, कष्ट, कृच्छ्र and गहन in the sense of 'desirous of committing sin'; पापं चिकीर्षति सन्नायते, कष्टायते, &c.; added to कष्ट it has also the sense of 'prompt in,' कष्टाव क्रमते कष्टायते (पापं कर्तुमुत्सहते इत्यर्थः Sid. Kau.).

(b) to रोमन्थ used objectively; रोमन्थायते 'is ruminating;'

(c) to बाष्प 'tears,' उष्मन् 'heat,' and फेन, in the sense of 'send- ing forth, vomiting;,' बाष्पायते 'he sheds tears,' उष्मायते 'gives out heat;,' फेनायते 'sends forth foam.'

(d) to सुख and others in the sense of 'experiencing or enjoying;,' सुखं वेदयते सुखायते 'he enjoys happiness' but परस्व दुःखं वेदयते 'he shows the happiness of another.'

(e) to शब्द, वर, कलह, अभ्र, कण्व 'sin,' सुदिन 'a fair day,' दुर्दिन 'a cloudy day' and नीहार 'fog, heavy dew,' in the sense of 'mak- ing or doing;,' शब्दं करोति शब्दायते 'he makes a sound' (also शब्द- वति cau.) सुदिनायते, &c.

(e) By means of the affix क्यङ् (क्) and

Conjugated in Par. and Atm.

§ 656. The affix क् is added to लोहित and some other words and to words ending in the affix आ (डाच्) and the nominal base thus formed is conjugated in the Par. and the Atmane.; e. g. लोहित—लोहितावसिते 'becomes red;,' पटपटायते 'utters the sound, Patpat.'

(f) By means of the affix इ (णिङ् and णिच्)

And conjugated in Par. and Atm.

§ 657. Verbal bases are formed from the nouns given below by the addition of the affixes इ (णिङ्), and इ (णिच्) with various senses; those derived by means of णिङ् are conjugated in the Atm. and those by णिच् in the Par.; *e. g.* पुच्छ् with वि, उन्, and परि—उत्पुच्छयते 'raises the tail,' विपुच्छयते, परिपुच्छयते; सम्भाण्डयते 'collects together the vessels;' सञ्जीवरयते भिक्षुः 'the mendicant collects together or wears tattered garments.' मुण्ड—मुण्डयति माणवकम् 'he shaves Mānavaka;' मिश्र-मिश्रयति अन्नम् 'he mixes boiled rice with (curds, curry. &c.);' अलक्ष्ण—अलक्ष्णयति वस्त्रम् 'he weaves cloth of a very thin texture;' लवणयति वज्जनम् mixes salt with condiments;' व्रतयति पयः 'he observes the vow of living upon milk only;' व्रतयति शूद्राग्नम्, 'he observes the vow of abstaining from eating food at a Shūdra's house;' वस्त्र—संवस्त्रयति 'he clothes with a garment;' हल—हलयति 'he uses a large plough;' कल्लि—कल्लयति 'he quarrels;' कृत—कृतयति (कृतं गृह्णाति Sid. Kau.) तूस्त 'sin or hair or matted hair,' (तूस्तं केशा इत्येके जटीभूताः केशा इत्यन्ये पापमित्यपरे । Sid. Kau.)—तूस्तयति 'ties into a braid the hair;' &c.

§ 658. इ is changed to आपि when added to सरय, अर्थ, and वेद; सरयं करोति आप्ये वा सरयापयति; अर्थोपयति, वेदोपयति.

§ 659. इ is further added in the following cases;—सेनवा अभियाति अभिवेषयति; लोनानि अनुमर्दि-अनुलोमयति; वीणवा उपगायति उपवीणयति; भोक्तैः उपस्तौति उपभोक्तयति; रवचं गृह्णाति रवचयति; वर्णना सनहति संवर्णयति; वर्णं गृह्णाति वर्णयति; चुर्वेः अवध्वंसते अवध्वंसयति; एनीमाचष्टे एतयति (declares her variegated); &c., &c.

The various changes taking place here before the affix इ the student will easily notice as irregularities.

(g) by means of the affix य (यक्).

§ 660. There are several roots * which are also *Prātipadikas*, and which may be regarded as Nominal verbal bases derived from those *Prātipadikas* by means of the affix य (यक्); the more important of these are given below:—

कण्डू-कण्डूयति ते he scratches.

भुङ्-भुङ्गति he offends against,

he becomes angry; also

भुङ्गते according to चन्द्र

वल्गु-वल्गूयति to be handsome,

mild or gentle, to honour.

अह-अहयति-वे(अस्वति) to be

jealous, to envy, &c.

उषस्-उषस्वति it dawns

मेधा—मेधावति he is quick in understanding.

सुख—सुखयति feels happy

दुःख—दुःखयति feels unhappy

निषज्-निषज्जयति he treats medically

मही—महीयते is adored, &c.

उरस्-उरस्वति becomes powerful

CHAPTER XIII

Parasmaipada and Atmanepada.

§ 661. As already remarked there are two *Padas* in Sanskrit; the *Parasmaipada* and the *Atmanepada*. The *Parasm.* denotes that the fruit of the action accrues to some one different from the agent; as पचति 'he cooks for another,' कारयति 'makes another do something for another, &c.' The *Atm.* denotes that the fruit of the action is कर्तृगानि i. e. it accrues

* In the *Kaumudi* these roots are classed separately under the head of 'कण्ठादिगण' or the group of roots beginning with कण्.

to the agent; as पचते 'he cooks for himself,' कारयते 'he makes another do something for himself,* &c.'

(a) If, however, there be a word showing the accrual of the fruit of the action to the agent the *Ātm.* is optionally used; as स्वं यज्ञं यजति or यजति 'he offers his own sacrifice;' स्वं कटं कुण्ठे or करोति 'he weaves his own mat,' एवं कर्तुं कारयति-ते &c.

(b) When the causal form of a transitive verb is used reflexively, or when the object in the primitive sense becomes the agent in the causal, the *Ātm.* is used except in the sense of 'remembering with eagerness, &c.:' भक्ता भवं पश्यन्ति 'devotees see Bhava;' भवो भक्तान् दर्शयते 'Bhava shows himself to his devotees;' but स्मरयति वनगुल्मः कोकिलः स्मरयति वनगुल्मः उत्कण्ठपूर्वकस्थितौ विष-बो भवतीत्यर्थः (Sid. Kau.). Vide Sid. Kau. on Pān. I. 3. 67.

(c) When the agent of the action denoted by a verb cannot be other than an animal, the causal of the verb takes the *Par.* even when the action refers to the agent; as कृष्णः शेते 'Kṛṣṇa sleeps;' गोपी कृष्णं छादयति 'the cowherdess lulls Kṛṣṇa to sleep;' but फलं पतति 'the fruit falls down.' वायुः फलं पातयति 'the wind causes the fruit to fall down;' &c.

(d) In the case of verbs meaning 'to eat,' except अश्, and

* This distinction, however, seems to be very little observed in practice. Even the best Sanskrit writers are found using both the *Padas* promiscuously. It cannot even be supposed that this distinction is meant to be observed where a root admits of both the *Padas*. The *Dashakumāracharita* and the *Kādambari* will afford several instances in which the two *Padas* are used exactly in the same sense.

'to move' their causals take the Par. even when the fruit of the action refers to the agent; निगारयति, आशयति makes another eat; चालयति, कम्पयति 'he shakes.' &c.

Exceptions to (c) and (d):—to (c) हृन्, to pacify,' वृ with आ 'to draw in,' वस् with आ 'to endeavour,' परिमुह् 'to faint,' रुच् 'to shine,' बृ 'to speak,' वस् 'to dwell' and धे 'to drink;—to (d)—पृ 'to drink,' नृन् 'to dance;' in the case of these roots the usual rule holds good; ह्रमयति, ह्रमयते, ह्रमयति-ने, &c.'

§ 662. When the notion of 'an exchange of duties' is to be implied the Atm. is to be used; ब्राह्मणः सस्त्रानि व्यतिष्ठनीदे 'the Brāhmaṇa reaps corn' (which is the work of a Su'dra); धर्म-व्यतिष्ठति 'the religious duty is exchanged' (as when a Su'dra discharges the duties enjoined upon a Vaiśya, &c.).

§ 663. The Causals of the roots बुध्, वृध्, वृज्, जन्, इ with अधि. भु. ह्रु. and क्षु are Parasm. बोधयति पश्यम्, बोधयति काष्ठानि, नाशयति दुःखम्, जनयति सुखम्, अभ्यापयति, प्रापयति प्रापयतीत्यर्थः (Sid. Kau): द्रावयति विलापयतीत्यर्थः (Sid. Kau). साधयति स्वन्दयतीत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 664. The following is an alphabetical list of the roots that change their proper Pada after certain prepositions under the circumstances given in each case.

अस्—when preceded by a preposition is used in both the Padas; बन्धं निरस्यति चै.

इ with अधि—in the causal takes the Par. अभ्यापयति.

कृह्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; पापं अपोहति 'he destroys his sin;' तदोहति 'discards it;' समूहति—ने 'he gathers together.'

क्व with सम् is Atm.; समारन्त ममाभीष्टाः Bh. VIII. 16. 'all my desires have come to me i. e. are gratified.'

समुच्छ् with सम्—is Par. when used transitively and Atm. when used intransitively; समुच्छति 'he collects,' समुच्छते 'is collected.'

क्व—without a preposition admits of either Pada. It is Parasm. with अनु and परा†; अनुकरोति भगवतो नारायणस्य । (Kad.); तां हनुमान्पराकुर्वन्, &c. (Bhatti. VIII. 50.); it is Atm. with prepositions in the following senses:—(1) गन्धन‡ or 'hurting, killing,' as उन्कुहते 'informs against' (with a view to injure); (2) अवक्षेपण or 'censuring, overcoming,' उवाकुहते इयेनो वर्तिकाः 'the hawk reproves the snail,' (3) सेवन or 'serving, attending upon,' as हरिं उपकुहते 'he serves Hari,' (4) साहसिक्य or 'acting violently, outraging,' as परदारान् प्रकुहते 'outrages another's wife,' (5) प्रतियत्न or 'imparting an additional quality' (सतो गुणान्तराधानम् Kâshikâ); as एधः उषकस्य उपकुहते 'fuel imparts heat to water,' (6) प्रकथन or 'reciting,' as गाथाः प्रकुहते 'recites stories from the Vedas,' (7) उपयोय or applying to use,' as; शतं प्रकुहते 'devotes a hundred (Rupees, &c.) to holy purposes,' Cf. also Bhatti. VIII. 18,—with अधि‡ it is Atm. in the sense of 'forgiving or overpowering,' शत्रुं अधिकुहते 'forgives or overpowers his enemy,' but मनुष्यानाधिकरोति शास्त्रं 'the Śāstra authorises men'.

with वि¶ it is Atm. when used transitively with 'sound,' for its object, or when used intransitively; छात्रा विकुर्वते 'pupils study,'

* अनुपराभ्यां कृञः Pan. I. 3. 79.

† गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृञः Pan. I. 3. 32.

‡ अधेः प्रहसने Pan. I. 3. 33.

¶ वेः शब्दकर्मणः । अकर्मकाश्च । Pan. I. 3. 34-35.

स्वरान् विकुरुते गायकः 'the musician varies the tones;' but **विश्वं विकरोति कामः** 'Love affects the mind;' **विकुर्वे नगरं तस्य** Bh. VIII. 21. कृ with उप in the sense of 'helping or doing good to' is used in both the Padas; **न हि प्रदीपौ परस्परस्य उपकुरुतः** (Shār. Bhā.) 'two strong lights do not indeed help (i. e. serve to intensify) each other;' **सा लक्ष्मीरुपकुरुते यथा परिधाम्** 'that is wealth by means of which one obliges another' (Ki. VII. 28.).

The Causal of कृ is Atm. when मिथ्या is prefixed to it; **पदं मिथ्याकारयते** 'mispronounces the accent on the syllable.'

कृ— 'to scatter' with अप* is Atm. in the sense of 'turning up or scratching with joy,' or 'turning up with the intention of making an abode or for maintenance (by quadrupeds or birds);' in this sense स् is prefixed to कृ; **अपस्किरते वृषो दृष्टः** 'the bull turns up the ground in joy;' similarly **अपस्किरते कुकुटो भक्ष्यार्थी;** **अपस्किरते खा आभ्यार्थी;** **छायापस्किरमाणवास्किर,** &c. (Utt. II. 9.).

When the root has its original sense, the Par. is used and स् is not inserted; **कुसुमानि अपस्किरति स्त्री** 'the woman scatters flowers;' **अपस्किरति गजो धूलिम् ।**

क्रम*—when not preceded by a preposition is conjugated in both the Padas. But it is used in the Atm. by itself when the meaning is 'free movement, energy, development or increase,' &c.; **अवि क्रते बुद्धिः** 'his intellect moves freely in (i. e. proves very power-

* अगच्छतुग्गच्छकृनिश्चालेखने Pan. VI. 3. 142. अणत्किरतेः सुट् स्यात् । कुडपि हर्षादिभ्येव वक्तव्यः Sid. Kau.

† वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः । उदयरात्र्याम् । अह उदयने । (उपोऽनिरुद्धमन इति वाच्यम् । Vart.) वेः पादविहरणे । प्रोपाभर्त समर्थोपात् । अनुसर्गोऽह । Pāṇ. I. 2. 38.-43.

ful in mastering) the *R̥gveda*; 'क्रममाणारिसंसदि 'moving unobstructed in the assembly of the enemy' (Bh. VIII. 22): अव्ययनाय क्रमते 'shows ability or energy for studying; 'न रञ्जनाय क्रमते जडानाम् , Vikra. I. 16; क्रमन्तेऽस्मिन् शास्त्राणि 'the Shāstras find enlargement in him or are satisfactorily mastered by him.' In the same senses it is *Atm.* when preceded by उप and परा only (*i. e.* is *Par.* if preceded by any other prep.); उपक्रमते, पराक्रमते; *cf.* इत्युदया स्य पराक्रमस्त (showed his might); पराभिनुमुपाक्रमस्त (made bold) राक्षसी तस्य विक्रमम् । Bh. VIII. 22, 23; but संक्रामति (शास्त्रेषु बुद्धिः). When preceded by आ it is *Atm.* in the sense of 'the ascending or the rising of a heavenly body; आक्रमते सूर्यः 'the sun rises; but आक्रामति धूमो हर्म्यतलात् 'the smoke issues forth from the upper terrace' Also when preceded by वि, in the sense of 'a graceful movement of the feet, or ascending'; साधु विक्रमते वाजी 'the horse moves gracefully; but विक्रामांत सन्धिः 'the joint splits;—and by प्र and उप in the sense of 'beginning,' प्रक्रमते, as in वक्तु मियः प्राक्रमतेवमेनम् । Ku III. 2 'thus began to talk with him in private; but प्रक्रामति 'goes,' उपक्रामांत 'comes near.'

क्री ०— 'to buy' is *Atm.* when the prepositions अव, परि and वि are prefixed to it (with वि it means 'to sell'); अवक्रीणीते, परिक्रीणीते; *cf.* Bh. VIII. 8. 'कृतेनोपकृतं वाचाः परिक्रीणानमुत्थितम् ।

क्रीड †— 'to play' is *Atm.* after the prepositions अनु, आ, परि, and सम्; अनु-आ-परि-सं-क्रीडते; but माणवक्रमनुक्रीडति *i. e.* 'plays with *Mānavaka*.' क्रीड with सम् is *Par.* when it means 'to creak as a wheel' as संक्रीडति चक्रं.

* परिग्रहभ्यः क्तयः । Pān. I. 3. 18.

† क्रीडोनुसंपरिभ्यश्च Pān. I. 3. 21.

क्षिप °—‘to throw’ is Par. when preceded by the prepositions अभि, प्रति and अति: अभिक्षिपति ‘throws up,’ अतिक्षिपति ‘throws out,’ प्रतिक्षिपति ‘throws back.’

दणु— with सम् is Atm.: संदणुते शस्त्रं ‘whets or sharpens his weapon;’ उत्क्रांदां संदणुते ‘dispels anxiety.’

गम †— with सम् is Atm. in the sense of ‘be proper, unite with,’ ‘join;’ वाक्यं संगच्छते; सखिभिः संगच्छते, &c; but ग्रामं संगच्छति ‘goes to a village.’ In the Causal it takes the Atm. in the sense of ‘having patience or waiting,’ आगमयस्व तावत् ‘have patience first.’

गृध्र— ‘to be greedy’ is Atm. in the Cau. when the sense is ‘to deceive,’ माणवकं गर्हयति ‘he deceives Maṇavaka;’ but भ्रामं गर्हयति ‘he makes the dog greedy.’

शृ ‡— with सम् is Atm. when the meaning is ‘to pledge one’s word, to promise, to proclaim;’ संनिरते शब्दं ‘he pledges his word;’ शतं संगिरते ‘he promises 100 (Rupees, &c.),’ संगिरते स्वामिनो गुणान् ‘proclaims the merits of his master;’ but संगिरति घ्रासं ‘he swallows down a mouthful.’ If it be preceded by अव it is Atm. अवगिरते श्लोकेन पिशाचः ‘the fiend drinks blood.’

चर ¶— ‘to walk with’ उद् is Atm. when used transitively; धर्ममुचरते ‘he transgresses his duty,’ पानशौण्डाः पयःक्षीवा वृन्दैरुचरन्त च । Bhat. VIII. 31; वाष्पमुचरति ‘vapour rises up.’ With सम् or समुदा it is Atm. when used with the instrumental of a vehicle; रथेन संचरते ‘he moves in a chariot;’ (See Bh. VIII. 32); कश्चिस्पया

* अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । Pān. I. 3. 80.

† समो गम्च्छिभ्यः । Pān. I. 3. 29.

‡ अवाङ् । समः प्रतिज्ञाने । Pān. I. 3. 51-52.

¶ उदधरः सकर्मकात् । समस्तृती । युक्तात् । Pān. I. 3. 54. दाणश्च सा चेत्तुर्थे । Pān. I. 3. 55.

संचरति सुरानां Rag. XIII. 19. 'now passes through the path of gods,' रथेव समुदाचरते.

जन्--in the Causal takes the Par. जनयति.

जि*—when preceded by वि and परा in the sense of 'to conquer' and 'to defeat' or 'to find unbearable' respectively, is Atm. विजयते कबुनः पराजयते, अभ्यवयान् पराजयते 'gets tired of study;' खं पराजयमानोसौ, 'filling up the sky, &c.' तां पराजयमानां स प्रीतिः 'her who was getting disgusted with,' &c. Bhat. VII. 9, 71.

ज्ञा†—'to know' used intransitively by itself is Atm. सर्पिषो जानति (सर्पिषा उपायेन प्रवर्तते Sid. Kau. i. e. 'proceeds to perform a sacrifice having obtained ghee for it); 'with the preposition अप it is Atm. in the sense of 'denying'; as शतं अपजानीत 'denies a hundred,' with प्रति in the sense of 'acknowledging or promising,' and with सन् in the sense of 'expecting,' it is also Atm.; शतं प्रतिजानीते 'acknowledges a hundred;' हरश्चापारोपणेन कन्यादानं प्रतिजानीते 'promises the hand of his daughter by (i. e. on the condition of) the drawing of Hara's bow;' शतं संजानीते 'looks for a hundred' but मातरं मातुर्वा संजानति 'thinks of his mother.' When this is used without a preposition and when the fruit accrues to the agent it takes the Atm. ग्रां जानति; when a preposition is prefixed to it and it is used transitively, it takes the Par. स्वर्गलोकं न प्रजानाति मूर्खः. In the Desiderative this root takes the Atm.

तप‡--'to heat' with वि or उद्, when used intransitively, is Atm. उत्तपते or वितपते सूर्यः; when used transitively it is Atm. if it has

* विपराभ्यां जेः । Pan. I. 3. 19.

† अग्रहणे घः । अकर्मकाच्च । सम्प्रतिभ्यामनाभ्याने । Pan. I. 3. 44-46.

‡ अदिभ्यां तपः । Pan. I. 3. 27. स्वाहकर्मकाद्येति वक्तव्यम् ।

a limb of the body of the agent for its object; उत्तपते or वितपते पार्श्वे 'he warms his hand;,' but उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः 'a goldsmith heats gold;,' चैत्रो भैरवश्च पाणिमुत्तपति; when it means 'to practise penance' it is Atm. and is conjugated like a root of the fourth class.

According to some तप् with अनु is Atm.; अनुतपते 'repents.'

दा—'to give' (3 cl.) by itself takes either pada; but when preceded by आ it is Atm. in any other sense than opening (the mouth, &c.); धनं आदत्ते 'accepts money;,' विद्यां आदत्ते 'acquires knowledge;,' नादत्ते भवतां स्नेहेन वा पल्लवं (S'a) 'does not pluck your foliage through affection;,' but मुखं व्याददाति 'opens his mouth;,' विपादिकां व्याददाति वैद्यः 'the doctor opens the tumour on the foot;,' नदीकुलं व्याददाति 'breaks open the bank of a river;,' but if the mouth belong to another the exception is removed: व्याददते पतङ्गस्व मुखं पिपीलिकाः 'ants break open the month of a moth' (Máh. Bhâ.).

दा—'to give' (1 cl.) when preceded by the preposition सम् singly or coupled with any other preposition takes the Atm. provided the Instrumental used with it has the sense of the Dative; दास्या संवच्छते or संप्रवच्छते 'gives (something) to the maid-servant;,' but दात्वा धनं संप्रवच्छति विप्राय 'gives wealth to a Brâhmana through his maid-servant.'

दृश् 'to see' preceded by उप and used intransitively takes the Atm; संपश्यते 'sees (thinks) well;,' this root takes the Atm. in the Desiderative, विदृक्षते 'wishes to see.'

दृ—'to run' is Par. in the Cau.

* ओङ्का दोऽनास्यविवरणे । Pan. I. 3. 20. आस्यग्रहणमविवक्षितम् । Sid. Kau. पराङ्गकर्मकात्र निषेधः । Vart.

नह्—with सन् is Atm. in the sense of 'preparing, being ready for,' बुद्धाव संनह्यते (Mah. Bhâ.) 'prepares for battle;' Cf. छेपुं वज्रमपीन् शिरीषकुसुमप्रान्तेन संनह्यते Bha.

नाय्*—"to beg or solicit for any thing" is used in the Par. in the sense of 'to hope for,' 'to wish well to or give blessings to,' it is exclusively Atm. सर्पिषो नायते सर्पिर्मे स्वादिस्वाद्यास्ते इत्यर्थः । Sid. Kau. मोक्षाव नायते मुनिः (Bhop.).

In "नायसे किमु पति न भून्ताम्" Kir. XIII. 59, the root is used in the Atmanepada. But Bhattoji Dikshit supposes that the reading here should be नायसे and not नायसे. Mammata also in his Kâvyaprakâsha finds fault with the Atm. use of this root when criticising the verse स्निग्धस्वामनुनायते कुचयुग्मं पञ्चाक्षरं वा कृपाः &c. and says that नायते should be नायति.

नी † 'to lead or carry' with a preposition or with the prepositions उह, उप or वि is Atm. in the following senses:—

(1) सम्मानन or 'showing regard for;' शास्त्रे नयते 'gives instruction in the conclusions of the S'âstra' (तेन च शिष्यसम्माननं फलितम् Sid. Kau.); (2) उरस्सञ्जन or 'raising up;' दण्डमुन्नयते इत्क्षिपतीत्यर्थः; (3) आचार्यकरण or 'initiating into sacred rites,' माणवकं उपनयते विधिना आत्मसमीपं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयनपूर्वक्रेणाध्यापनेन हि उपनेतरि आचार्यत्वं क्रियते Sid. Kau ; (4) ज्ञान or 'ascertaining the real nature of;' तत्त्वं नयते निश्चिनोतीत्यर्थः; (5) भूति or 'employing on wages;' कर्मकरानुपनयते 'employs labourers on wages;' (6) विगणन or 'paying off' as a debt, taxes, &c; करं विनयते

* आशिषि नायः । Vārtika.

† सम्माननोत्सङ्गनाचार्यकरणज्ञानभूतिविगणनव्ययेषु नियः । कर्तव्ये चाक्षरीरे कमेणि । Pān 1. 3. 36-37.

राज्ञे देवं भागं परिशोधयतीत्यर्थः; and (7) ख्यव or 'spending or applying to good use;' शतं विनयते धर्मायै विनिर्मुक्ते इत्यर्थः (Sid. Kau.). नी with वि when it means 'to appease or pacify anger, is Atm; कोपं विनयते.

शु—with आ* is Atm. आनुते 'he praises.'

प्रच्छ*—with आ is Atm. in the sense of 'taking leave of' "आपृच्छ-
स्व त्रिवसस्वममुम्" Meg. 10. 'take leave of this thy dear friend';
also with the preposition सम् when used intransitively; संपृच्छते 'he
ascertains'.

भुञ्जी— is Atm. except in the sense of 'protecting;' ओदनं भुङ्क्ते
'eats food;' बुभुजे पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलम् 'the protector of
the earth enjoyed the earth alone;' वृद्धो जनो दुःखयतानि भुङ्क्ते
'old people suffer hundreds of miseries;' but नहीं भुनक्ति 'protects
the world.'

वृष् with परि is Par. परिसृज्यति 'endures'.

वर्ज्— with आ is Atm. either when used intransitively or has
a limb of the body of the agent for its object; आयच्छते वृक्षः
'the tree spreads;' आयच्छते पाणिम् 'stretches forth the hand';
but आयच्छति कूराद्वज्जुं 'draws up the rope from the well;' pre-
ceded by सम्, उद्, and आ it is Atm. except when it has a literary
work for its object; वस्त्रं आयच्छते 'puts on a garment; भारमुद्यच्छते
'lifts up a load;' व्रीहीन् संयच्छते 'gathers rice;' but उद्यच्छति वेदम्
'tries hard to learn the Veda.' जम्—with उप is Atm. in the
sense of 'accepting, or espousing a girl;' दानं उपयच्छते 'accepts the

* आङि नृप्रच्छयोः । Vārtika.

† भुजाऽनवने । Pan. 1. 3. 66.

‡ आङो यमहनः । Pan. I. 3. 28. समुदाभ्यो यमोऽप्रन्ये । Pan. I. 3. 75.
व्यायमः स्वीकरणे Pan. I. 3. 56. विभाषोऽयमने । Pan. I. 2. 16.

gift given;’ उपयच्छते कन्या ‘marries a girl; in the Aorist this drops its nasal optionally; रामः सीतां उपायत (See Udar. III. 112) उपायस्त; but परस्य भावो उपयच्छति ‘makes another’s wife his own.

युज्—when preceded by प्र or उप, or generally by a preposition beginning or ending with a vowel, is Atm. प्रयुक्ते, उपयुक्ते; प्रयुज्मानः प्रिया वाचः (Bh. VIII. 39); but यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ‘arranges the sacrificial vessels;’ य इमां आश्रमधर्मे नियुक्ते (S’a. I.) ‘who appoints her to the duties of the hermitage;’ भन्वयुक्तगुरुमीश्वरः क्लृप्ते: Rag. XI. 62. ‘the lord of the earth asked his preceptor;’ पञ्चबन्धसुखान्गुणानजः षडुपायुक्ते ‘Aja employed the six expedients beginning with peace’. Rag. VIII. 21.

युध्—in the Can. takes the Par.

रम्—‘to sport’ changes its Pada when preceded by the prepositions वि, आ and परि; वस्सेतस्माद्विरम विरम ‘cease, oh child, from this’ (Uttar. I. 33.); रात्रिरेव व्यरंसीन् Ibid. I. 27. आरमति. विरामोस्त्विति चारमेन् Manu II. 73.; पारिमति; क्षणं पर्य-रमन्तस्य दर्शनान् ‘was for a moment delighted with his sight.’ With उप it is Par.; when intransitively used it takes either Pada; उपरमति-ते ‘sports;’ cf. उपारंसीच्च सम्पद्यन्; नाम्ना सीतिस्वुपारंस्त, &c. Bhat. VIII. 54, 55; used transitively it takes the Paras. यज्ञ-वन्तं उपरमति रमयतीत्यर्थः Sid. Kau.

ली—‘to melt, to embrace’ is Atm. in the can. in the sense of ‘adoring, defeating or deceiving;’ जटाभिलोपयते ‘is adorable on account of his matted hair;’ वण्डेन लापयते श्वा ‘the dog is defeated

* प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेषु | Pan. I. 3. 64.

स्वराद्यन्तेऽसर्गादिति वक्तव्यम् । Vartika.

† वृत्रहृदिभ्यो रमः । उपाय । विभागाऽकर्मकात् । Pan. I. 3. 83-85.

by means of a stick;’ मोह्येन लापयते ब्राह्मणः ‘the Brāhmaṇa is deceived by reason of his folly.’

वञ्च् *—in the cau. is Ātm. in the sense of ‘deceiving’; माणवकं वञ्चयते ‘deceives Māṇavaka;’ but अहं वञ्चयति ‘drives away a serpent.’

वद †—‘to speak’ is Ātm. in the following senses:— (1) भासन or ‘showing brightness (proficiency) in;’ शास्त्रे वदते ‘is adept in the S’āstra;’ (2) उपसंभाषा or ‘conciliating or coaxing’ (generally preceded by उप); भृश्वानुपवदते सांस्वयतीत्यर्थः; (3) ज्ञान or ‘knowledge,’ शास्त्रे वदते ‘knows the S’āstra;’ (4) बल्ल or ‘effort, toil;’ क्षेत्रे वदते ‘labours in the field;’ (5) विमति or ‘disagreement, quarrel’ (generally preceded by वि in this sense) विवदन्ते; परस्परं विवदमानानां शास्त्राणाम् of ‘mutually conflicting S’āstras;’ and (6) उपमन्त्रण or ‘coaxing, requesting;’ दातारं उपवदते ‘praises the donor,’ &c.; with संप्र it is Ātm. in the sense of ‘distinct and loud speech’ (as that of men gathered together); संप्रवदन्ते ब्राह्मणाः ‘the Brāhmaṇas are speaking aloud together;’ but संप्रवदन्ति पक्षिणः; वरतनु संप्रवदन्ति कुकुदाः ‘oh beautiful one, the cocks are crowing;’ with अनु it is Ātm. when used intransitively; अनुवदते कठः कलापस्व ‘the Katha Brāhmaṇa imitates (speaks on the side of) the Kalāpa Brāhmaṇa;’ but उक्तं अनुवदति ‘reproduces what is said;’ अनुवदति वीणा ‘the lute imitates the notes (indistinctly);’ with विप्र it is Ātm. in the sense of ‘disagreeing or disputing;’ विप्रवदन्ते वेद्याः; with अप it is Ātm. in the sense of ‘reviling, reproaching, refusing,’ when the fruit of the action refers to the agent; अपवदते धनकानो अन्यायं ‘greedy of wealth reviles others unjustly;’ so न्यायमपवदते ‘refuses justice;’ but अपवद-

* युधिवरुध्योः प्रलम्भने । Pān. I. 3. 69.

† भासनोपसंभाषाज्ञानयन्त्रविमन्त्रणेषु वदः । व्यक्तशब्दां समुच्चारणे । अनोर-
कर्मकात् । विभाषा विप्रलापे । Pān. I. 3. 47-50.

ति 'reproaches' (when the result does not refer to the agent); *cf.* नातोऽप्यपवदेहिमान्, Manu. IV. 236.; when the fruit of the action is indicated as referring to the agent the Atm. is optional; स्वपुत्रं अपवदति-ते वा (Sid. Kau. on Pan. I. 3. 77); वह् with उप in the sense of 'advising or speaking stealthily' when used transitively; शिष्यं उपवदते 'gives advise to his pupil'; परदारान् उपवदते speaks stealthily with another's wife,'

वह्—is both Par. and Atm. but with प्र is restricted to the Par.; प्रवदति.

विद् *— 'to know' (2nd cl.) with सम् is Atm. when used intransitively in the sense of 'knowing of, being aware of,' and adds ह् to द् optionally in the 3rd per. plural; संविदते or संविदन्ते 'they know well;' *cf.* के न संविदन्ते वायोर्नैनाकाग्रिवैवा सखा Bh. VIII. 17. 'who do not know that the mountain Maināka is the friend of Vāyu?; but संवित्तः सहयुधानौ तच्छक्तिं खरदूषणौ Bhatt. V. 37. as it is used transitively. It is also Atm. with सम् in the sense of 'recognising'; as संविन्ते.

विश †— with नि is Atm. निविशते; किञ्चिन्धारि न्यविशतः Bhatt. VIII. 143. Also when अभि is prefixed to नि; अभिनिविशते सम्मार्गं (Sid. Kau.) 'takes to a good path;' see Bh. VIII. 80.

शप् § meaning 'to reproach or to abuse' takes the Atm. even when the fruit of the action does not accrue to the agent; कृष्णाय शपते ।

शिक्ष ‡— takes the Atm. in the sense of 'wishing to study'; धनुषि शिक्षते 'wishes to study archery.'

* विदिप्रच्छित्स्वरतीनामुसंख्यानम् Vartika; वेत्तेर्विभाषा Pān. VII. 1. 7.

† नेर्विशः Pan. I. 3. 17.

§ शप उपालम्भे Vartika.

‡ शिक्षाशिक्षासायाम् Vartika.

श्रु* 'to hear' with सम् is Atm. when used intransitively; संशृणुते 'hears well;' संशृणुष्व कृपे (Bhat. VIII. 1.) 'Listen with heed oh monkey;' Cf. हितान्न यः संशृणुते स किंप्रभुः Kir. I. 5. but शब्दं संशृणोति, 'he hears the sound.' This root takes the Atm. in the Desiderative except when आ or प्रति precedes it; शृणुष्वे but आ--प्रति--शृणुषति.

स्था†—with सम्, अव, प्र and वि is Atm.; संतिष्ठते, सुहो परिभवन्नासाज्, संतिष्ठते (Mu. 1. 36.) 'fearing an outrage does not abide by one who is mild;' see Mṛch. 1. 36. (In the sense of 'standing still, &c. it is used in the Par. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोदयाच्च, परिवर्तमानः । Hariv.); क्षणमप्यवतिष्ठते न्वसन् (जन्तुः) 'if a being remains breathing though only for a moment;' अनीत्वा पङ्क्तं धूलिमुद्धर्कं नावतिष्ठते । Si. II. 34. प्रतिष्ठते; See Ragh. IV. 6.; Kum. III. 22. वितिष्ठते; पदैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठन्तं Sis. IV. 4.; with आ it is Atm. in the sense of 'laying down a proposition, asserting solemnly;' शब्दं नित्यं आतिष्ठते 'affirms that sound is eternal;' जलं विषं वा तव कारणादास्यास्ये (Mah. Bhā.) 'for thy sake I will drink water or poison;' in the sense of 'observing' it takes the Par. when used transitively; विधिनातिष्ठति 'observes the vow. स्था is Atm. by itself in the sense of 'disclosing one's intention or abiding by' गोपी कृष्णाय तिष्ठते, आशयं प्रकाशयति इत्यर्थः । संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः Kir. III. 14. 'who when in doubt takes recourse to Karṇa and others (as the deciders of the matter in

* अतिशुद्धिभ्यधेति वक्तव्यम् । Vārtika.

† समवंप्रविभ्यः स्थः । Pan. I. 3. 22 आहः प्रतिज्ञायामुपसंख्यानम् Vārtika, प्रकाशनस्थेयाख्ययोश्च । उदोनूर्ध्वकर्मणि । Pan. I. 3. 23. 24. उपानमंत्रकरणे । Pan. I. 3. 25. ईशायामेव । Vārtika. उपदेवपूजासङ्गतिकरणमित्रकरण-पयिधिति वाच्यम् । वा लिप्तायाम् Vārtika. अहर्मकाश्च । Pan. I. 3. 26.

hand).’ With उप it is Atm. except in the sense of ‘getting up or getting by right;’ मुक्तामुत्तिष्ठते ‘earnestly thinks of (aspires to) absolution;’ (See Kir. XI. 13. and Sis. XIV. 17.); but पीडा-मुत्तिष्ठति; ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति ‘a hundred is yielded to him by a village (as tax, &c.).’ with उप it is Atm. in the senses of:— (1) ‘worshipping with the recital of holy texts;’ आग्नेवाग्नीध्रमुपतिष्ठते ‘worships the Āgnīdhra fire with the recital of Vedic texts;’ वे सूर्यमुपतिष्ठन्ते मन्त्रैः Bh. VIII. 13.; but भर्तारमुपतिष्ठति दौषणेन (or पतिमुपतिष्ठत नारी Vop.), where the meaning is ‘to approach for intercourse; to serve;’ See Bhatt. V. 68.; (2) ‘waiting upon worshipping (a divine being)’ आदित्यमुपतिष्ठते; (the Atm. use of the root in ‘स्तुत्वं स्तुतिभिर्होवाभिरुपतस्ये सरस्वती’ Rag. IV. 6. is to be explained, thinks Bhattoji Dikshita, by the fact that the king is supposed to be a divine being); (4) ‘uniting or joining; गङ्गा वसुनामुपतिष्ठते; (1) ‘forming friendship with’ रथिकानुपतिष्ठते, मित्रीकरोती स्वर्थः Sid. Kan.); and ‘to lead to’ पन्थाः बुध्न उपतिष्ठते ‘this way leads to Srughna.’ When a desire to get something is implied स्या with उप takes either Pada; भिक्षुकः प्रभुमुपतिष्ठति ते वा ‘a beggar waits on a lord, (with the desire of getting something)’ When it is used intransitively it takes the Atm.; भोजनकाल उपतिष्ठते ‘comes at the dinner time.’

स्व—is Atm. in the Desiderative; सुस्मृष्यते.

सु—is Par. in the causal सावयति.

स्व—with सम् and आ is Atm.; संस्वरते ‘roars so as to terrify’ हुतं संस्वरिषीष्टास्त्वं Bhatt. IX. 28. आस्वरते ‘utters a loud sound.’

हन् *—with आ when used intransitively or when it has a limb

* भाओ यमहनः | Pān. I. 9. 28.

of the body of the agent for its object is Atm.; आहते kills or dashes down; स्वशिर आहवे 'strikes his own head;' but परस्व शिर आहन्ति. (Sid. Kau.).

ह *—with अनु is Atm. in the senses of 'following the habits of, acquiring the natural quality of'; पैतृकम्भा अनुहरन्ते 'horses always follow the gait of their progenitors;' so मातरं गावः अनुहरन्ते; in the senses of 'acquiring a new quality by imitation it takes the Par. पितरमनुहरति 'imitates his father.'

हे †—preceded by उप, नि, वि, and सम् and used intransitively is Atm. उप—नि—वि—सं—ह्वते; with आ it is Atm. in the sense of 'challenging'; कृष्णश्चाणूमाह्वते 'Kṛṣṇa challenges Chánura to battle;' अद्भुत चेद्विश्वमुरारि Sis. XX. 1.; but पुष्पाह्वयति.

The following *Kārikā*, extracted from the Akhyātachandrikā, are subjoined here, with some alterations here and there, as a help to the student in remembering much of what is given in the present chapter.

॥ आत्मनेपदपरस्वैपदविवेकवर्गे ॥

आवे कर्षणि सर्वस्माद्धातोः स्वादात्मनेपदम् ॥

दिङ्-भ्यस्तथानुशक्तेभ्यो भूयते व्यायते तु दिक् ॥ १ ॥

क्रियाव्यतिहतौ वद्व्यतिस्ते व्यतिविद्यते ॥

शब्दार्थहृत्प्रकाराद्व्यतिहिसार्थकाच्च वत् ॥ २ ॥

व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येव हन्तोत्यमूर्दिषः ॥

नान्न संप्रवदन्ते संप्रहरन्ते निषेधवत् ॥ ३ ॥

द्विरुक्तान्वयवरोनपशवात्मनेपदम् ॥

अन्योन्यस्य व्यतिलुनन्त्येषा दिङ् निपरादिभिः ॥ ४ ॥

* हरतेर्गतिनाच्छील्ये Vārtika.

† स्पर्धाग्रमाङ्कः Pān. I. 3. 31.

परिव्यवैभ्यः क्रीणातेज्यतेर्विपरापरात् ॥
 आढो होङ्गविकासस्वारवप्रसरणयोर्न हि ॥ ५ ॥
 गमेः क्षमायां णेराडि उपृच्छयोः क्रीडतेरनोः ॥
 वयाङ्भ्यां च समोऽकूजे जिज्ञासायां शक्तेः सनः ॥ ६ ॥
 अपस्किरतेर्हरतेर्गतताच्छील्य आशिषि ॥
 नाथेः शपेस्तु शपथे स्थौ निर्णीतो प्रकाशने ॥ ७ ॥
 प्रतिज्ञार्थां चावसंविप्रादुरोऽनुर्ध्वचेष्टने ॥
 देवार्चासंगकरणमैत्रीषु पथिकर्तृके ॥ ८ ॥
 धास्वर्ये मन्त्रकरणेऽकर्मकेचोपपूर्वकात् ॥
 का लिप्सायां समः पुच्छिगामृच्छिष्ठस्त्वुपेक्षितः ॥ ९ ॥
 दृशोर्तेभाकर्मकेभ्य आङ् पूर्वाभ्यां वमेर्हनः ॥
 उद्विभ्यां तपदेः स्वाङ्गकर्मकेभ्योप्यथास्वतेः ॥ १० ॥
 ऊहेर्क सोपसर्गाभ्यां षः संनिष्पुपपूर्वकात् ॥
 आङ्स्तु स्पर्धतेस्तृचनावक्षेपणसेवने ॥ ११ ॥
 प्रतियन्नप्रकथनोपयोगे साङ्क्षे कृमः ॥
 अधेः प्रसहेने वस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ १२ ॥
 भूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सङ्गने च भृतौ व्यवसे ॥
 नियो विगणने कर्तृस्थे तु चाभूर्तकर्मणि ॥ १३ ॥
 वृत्त्युत्साहस्फीतताद्युक्रमेस्तद्वत्परोपयोः ॥
 ऊयोतिरुद्गमने स्वाढो वेः पादाविहृतार्थकात् ॥ १४ ॥
 आरम्भणेर्ये प्रोपाभ्यां विभज्यनुपसर्गकात् ॥
 अपह्नवेऽकर्मकाच्च ज्ञानाध्याने समः प्रतेः ॥ १५ ॥
 यद्वोपसाम्बन्धनज्ञानभासनेषूपमन्मणे ॥
 विमतौ चापि वदन्तः सननुभ्यां स्वकर्मकात् ॥ १६ ॥
 व्यक्तवार्चा सहोक्तौ च विप्रलापे विभाषया ॥
 घोऽवात्समः प्रतिज्ञाने चरेरुहि सक्रमकात् ॥ १७ ॥
 समस्तद्वितीयायुक्तास्त्वीकरणे तूपयच्छतेः ॥
 द्वितीया चेष्वनुर्ध्व्ये शाणः शिति शिरेर्मृडः ॥ १८ ॥
 लिङ्गुढोश्च कृमः प्राग्दशमीवस्तु प्रयुज्यते ॥

समः श्रुस्सुवृक्षिज्ञाभ्यो नानोज्ञौ नाह प्रसैः श्रुवः ॥ १९ ॥

अयज्ञपात्रेषु सुजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ॥

समः दणौसेरनवने भुनक्तैरथ जेरणौ ॥ २० ॥

धत्कर्मणौ सकर्ता चेद्भवेदाभ्यानवर्जिते ॥

यथा रोहयते हस्ती स्वयं वर्धयते नृपः ॥ २१ ॥

भीरुभ्योः प्रयोजकाङ्गीतिस्मयर्वावश्चतेर्गृधेः ॥

प्रलम्भने लिङः पूजान्बहुरयोर्वञ्चनेपि च ॥ २२ ॥

मिथ्याशब्दोपपदेऽतः पौनःपुन्ये कृत्रो णिच् ॥

फले च कर्त्रभिप्राये स्वरितेतो त्रितो णिच् ॥ २३ ॥

पचते कुरुते मृते घटं कारयते तथा ॥

अपाहवः समाहुद्भ्यो यमेरमन्यगोचरे ॥ २४ ॥

ज्ञश्चोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ तु वा ॥

॥ इति भात्मनेपदाधिकारः ॥

॥ अथ परस्मैपदाधिकारः ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्कृत्रोऽप्यनुपरापरात् ॥ २५ ॥

क्षिपोऽभिप्रत्यतिभ्यः प्राहृहेर्ष्विषिवहोः परेः ॥

व्याहपरिभ्यो रम उपाहिभाषा चैवकर्मकः ॥ २६ ॥

आहारचलनार्थाणेरण्यते यद्यकर्मकः ॥

र्षित्तवत्कर्तृको यद्वत्तोषयत्येष पार्थिवः ॥ २७ ॥

शुद्धुजन्मुभबुधेर्ङ्गिभ्यश्च णिच्चाय न ॥

इभ्यायमायसपरि सुहो न ईचिवद्वसः ॥ २८ ॥

नृतिधेट्पिबतिभ्यश्च वयसन्ताच्च विभाषया ॥

वा स्यतादेर्लुङि वृद्धयः स्वसनोर्लुङि कल्पतैः ॥ २९ ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्तथा शिट्प्रयोगतः ॥

CHAPTER XIV.

VERBAL DERIVATIVES

OR

PRIMARY NOMINAL BASES

Derived by means of the Kṛt Affixes.

§ 665. The Kṛt affixes (Vide § 336) are added to roots, or to their modified forms, to form nouns, adjectives, and indeclinables; *e. g.* कृ—कार, कर्तृ, करण, कुर्वन्, करिष्यन्, चकृवन्, कृत्वा, कर्तुम्, &c. These are called Kṛdantas or Primary Nominal Bases as distinguished from the Secondary Derivatives formed with the Taddhita affixes.

§ 666. There is a peculiar class of Kṛt. or primary affixes technically designated by Sanskrit grammarians as *Uṇādi* or those beginning with the affix इप् ; *e.* the affix इ with the mute or indicative letter ण्, so called from the words कार, वार, &c. in the first Sūtra being derived with this affix. These Uṇādi affixes form primary nouns, like other Kṛt affixes, from verbal roots, but are classed separately because their application is limited, and because the nouns derived from them are either formed irregularly, or the connection between their senses and the meanings of roots from which they are supposed to be derived is not so clearly discernible as in the case of other primary derivatives *e. g.* अद्भुते अध्वान् उवाचोतीति वा अश्वः 'a horse' which is derived either from अवा 'to pervade,' or from अध्वन् 'a road,' and आप् with वि, &c.; कार 'an artisan' from कृ 'to do,' &c.

SECTION I.

PARTICIPLES (Declinable and Indeclinable).

I Participles (Declinable).

(a) Participles of the Present Tense.

§ 667. The participle of the Present Parasm. is formed by the addition of the affix **अत्** to that form of a root, primitive or derivative, which it assumes before the third person plural termination of the Present Tense. If the base end in **अ** the **अ** is dropped; *e. g.*

भू (1. cl.)—भव्+अस्ति Pre. 3rd pl. भव्+अत्=भवत् Ptc. being.

स्था (1. cl.)—तिष्ठ्+अस्ति, तिष्ठ्+अत्=तिष्ठत् „ standing.

द्विष् (2. cl.)—द्विष्+अस्ति, द्विष्+अत्=द्विषत् „ hating.

similarly from

अश् (2. cl.) अश्नत् eating. रुध् (7. cl.) रुन्धत् preventing.

या (2. cl.) यात् going. कृ (8. cl.) कुर्वन् doing.

हृ (8. cl.) जुह्वन् sacrificing. तन् (8. cl.) तन्वन् stretching, &c.

दिष् (4. cl.) दीग्वन् playing. क्री (9. cl.) क्रीयन् buying.

सृ (5. cl.) सृन्वन् extracting. मुष् (9. cl.) मुष्णन् stealing, &c.

वृ (6. cl.) वृणन् giving pain. चुर (10. cl.) चौरयन् stealing.

बोधय् cau. of बुध्, बोधयन् 'causing to know.'

बुबोधिष् desid. of बुध् बुबोधिषत् 'desiring to know.'

दित्स् desid. of दा, दित्सन् 'desiring to give.'

धेक्षिप् freq. of क्षिप्, धेक्षिपत् 'throwing again and again,'

&c.

&c.

&c.

&c.

&c.

(a) The term. **अत्** is optionally changed to **वस्** when added to the root **विद्**; विद्वत् or विद्वस् 'knowing.'

(b) The affix **अत्** when added to **द्विष्** and **सृ** 'to extract Some

juice in sacrifice' has the sense of an agent; as द्विषन् *m.* 'an enemy.'
यज्ञे सर्वे सुन्वन्तः 'all are the extractors of Soma juice in a sacrifice'.

(c) When affixed to अर्ह् it has the sense of 'fitness, respect, c.' अर्हन् 'one deserving respect, respectable.'

(d) इ 2 P. and धृ cau. take the affix अन् when the idea of difficulty is not present; अधीयन् 'studying without experiencing any difficulty;' धारयन् 'holding or bearing with ease;' but कृच्छ्रेण अधीते, कृच्छ्रेण धारयति.

§ 668. The declension of the Participles in अन् has been treated of in § 115.

§ 669. The participle of the Present. Atm. is formed by adding आन to the root which undergoes the same changes before it, as before the termination अते or अन्ते of the 3rd pl. pre.; आन is changed to मान, in the case of roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and all derived roots, or rather when the base ends in अ, before which the अ of the base remains unchanged; e. g. एध् (1 cl.)-एधमान 'growing,' वन् (1. cl.) वन्मान 'saluting;,' क्षी (2. cl.)-क्षयान 'lying down;,' द्विष् (3. cl.) द्विषाण; हन् with आ(2 cl.) आहान 'killing;,' धा (3. cl.) दधान 'holding;,' हु (3. cl.) जुहान; दिव् (4. cl.) दीव्यमान 'playing;,' सु (3. cl.) सुन्वान 'extracting;,' तुव् (6. cl.) तुवमान 'giving pain;,' रुध् (7. cl.) रुन्धान 'obstructing;,' कृ (8. cl.) कुर्वाण 'doing;,' तन् (8. cl.) तन्वान 'stretching;,' क्री (9. cl.) क्रीपान 'buying;,' चुर (10. cl.) चोरयण 'stealing,' &c. बुध् (1 cl.)—cau, बोधयति—बोधयमान 'causing to know;,'—desiderative बुबोधयति—बुबोधयमान 'being desirous to know,' &c.

§ 670. (a) The आ of आन is changed to ई in the case of the root आस् (2. cl.) 'to sit;,' Pre. Ptc. आसीन.

(b) **मान** added to the roots पू and वज् forms nouns; *e. g.* **पविमानः** 'that which purifies,' hence the 'wind' (cf. Rag. VIII. 9); also, 'one of the sacred fires;' **वजमानः** 'one who sacrifices.'

§ 671. * The termination **मान** may be added to any root in the sense of 'in the habit of' or to show 'a particular standard of age, or capacity to do a thing;' *e. g.* **भोगं मुञ्जानः** 'one habituated to enjoy pleasures;' **कवचं विभ्रानः** 'of a sufficient age' *i. e.* young enough, to bear armour; **शत्रुं निघ्नानः** 'able to kill the enemy,' &c.

§ 672. The participle of the Pre. Passive is formed by adding **मान** to the Passive base in व; *e. g.* **बुध्यमान** 'who or what is known,' **अद्यमान** 'what is eaten,' **दीयमान** 'who or what is given,' **चीयमान** 'who or what is gathered,' **क्रियमान** 'what is done,' कृ—**कीर्यमान** 'what is scattered,' चोर्चमान 'who or what is stolen,' बुध्—**cau. Pass.** **बोध्यमान** 'who or what is caused to know,' **Des. Pass.** **बुबोधिष्यमान** 'who or what is desired to know,' &c.

§ 673. The participles formed according to § 669 are declined like nouns ending in *m. f.* and *n.*

(b) Participles of the Perfect.

§ 674. The terminations of the Perf., and the Past participles are weak, and therefore the radical vowel does not take its *Guna* substitute before these. The penultimate nasal is generally dropped.

§ 675. The participle of the Perf. Par. and Atm. is formed by adding वस् and **मान** generally to that form of the root which it

assumes before the termination of the 3rd per. plural. If this form consists of one syllable only or when the root ends in आ, वस् has the intermediate इ added to it. इ is optionally prefixed to वस् in the case of the root गम्, हन्, कृष्, विष् and विह (6 cl.). जन् and खन् and गन् and हन् when they do not take इ form this participle from that base which they assume before the 2nd per. sing. termination & g.

PARASMAIPADA.

Root	Perf. Base (3rd pl.)	Perf. Ptc.
इ to go	ईव	ईयिवस् who or what went,
आ to	आर	आरिवस् „
नी to carry	निनी	निनीवस् „ carried.
पच् to cook	पेष	पेषिवस् „ cooked.
वच् to speak	ऊच्	ऊचिवस् „ spoke.
यज् to sacrifice	ईज	ईजिवस् „ sacrificed.
भञ्ज* to break	भभञ्ज	भभञ्जवस् „ broke.
अस् to throw	आस्	आसिवस् „ threw.
स्तु to praise	स्तु	स्तुवस् „ praised.
कृ to do	चकृ	चकृवस् „ did.
निह to split	विनिह	विनिह्वस् „ split.
दा to give	दद	ददिवस् gave, &c.,
घस् to eat	जभ	जभिवस् „ ate.
दृश् to see	दृश् दृशिवस् or दृक्षन्	„ saw.
विह to know, &c.	विविह विविह्वस् or विविहिवस्	„ „ knew, &c.
विश् to enter	विविश विविशिवस् or विविशन्	„ entered.

* In the case of roots beginning with भ, न् is not inserted as it is in the Perfect; अह-आशिवस्.

अन् has अजन्वस्, खन्-चखन्वस्, गन्-जगमिवस् or जगन्वस्, and हन्-जहमिवस् or जघम्वस्.

(a) For the declension of these participles see § 123.

ATMANEPADA.

नी	to carry	निनी	निन्वान
दा	to give	दद	ददान
पच	to cook	पेच्	पेचान
वज्	to sacrifice	ईज्	ईजान
कृ	to do	चकृ	चक्रान
वक्	to speak	कव्	कवान
स्तु	to praise	शुड	शुडवान
शुङ्	to hear	शुशु	शुशुवान
&c.		&c.	&c.

(b) These are declined like nouns ending in अ m. f. n.

§ 376. Roots ending in ऋ (तृ and जृ included) form their Perf. irregularly; वस् is added to the root, which then undergoes the changes mentioned in § 393, and is finally reduplicated; when a root is Atm. it is first reduplicated and आन afterwards added, the final ऋ changing as before: e. g. कृ + वस् = कीर्वस्, by reduplication चिकीर्वस्; कृ—by reduplication चकृ + आन = चक्रिरान; similarly तृ—तितोर्वस्, तातिरान; शृ—शिशोर्वस्, शाशिरान; वृ—वृपूर्वस्, वृपूरान, &c.

§ 377. The Perfect participle is not frequently used. The only participles that are most commonly to be met with are those formed from the roots सद, वस्, रथा and भु.

§ 378. The participles of the Periphrastic Perfect, Par. and Atm. are formed by the addition of the Perf. Participial forms

of the auxiliary verbs कृ, अस् or भू to the base in आन्; e. g. हस्त-
सिवस्, उन्नाम्भूवत्; गन्-गणयाञ्चकृवस्, गणयानासिवस्, गणयन्भूवस् &c

(c) Past Passive Participles.

§ 679. The Past Passive Participle is formed by the addition of the affix त् to the root; e. g. स्ना स्नात 'bathed,' जि-जित 'conquered,' नी-नीत 'carried,' श्रु-श्रुत 'heard,' भू-भूत 'become,' ह-हृत 'taken away,' त्यज्-त्यक्त 'abandoned,' चित्-चित्त 'thought or meditated upon,' &c.

§ 680. Roots capable of taking Samprasiraṇa take it the affix त्.

§ 681. The affix त् is weak.

Exceptions:—

(a) The roots क्षी, स्विद् 1st., मिद्, क्षिप्, धृष् and सुष् add the Guṇa change before त् when इ is prefixed to it; पू I. A. does the same when it takes इ (see § 686 b).

(b) Such of the roots of the 1st class as have इ for their primitive change their vowel to Guṇa optionally, when the affix is added with the intermediate इ, and the P. P. Participle is impersonally, or when it conveys the sense of beginning to perform the action or undergoing the condition expressed by the मुद् 'to delight' मुदित, but 'to begin to delight' प्रमुदित or प्रमोदित, प्रमुदित or प्रमोदित साधुना; प्रमुदित: or प्रमोदित: साधुः; similarly, प्रव्युत्ति or प्रव्योत्ति &c.

§ 682. The penultimate radical nasal is generally dropped (See § 674).

§ 683. The augment इ is prefixed to this त् in the case of it

certain roots, optionally in the case of some and not at all in the case of others.

§ 684. As a general rule, all roots ending in a vowel, and such as take the इ optionally before any termination, and Anit roots ending in consonants generally, do not take इ: the rules of Sandhi given in the foregoing chapters that are applicable in particular cases ought to be observed:—

Roots.	P. P. Ptc.
प-पात	protected.
प्र-प्रित	resorted to
ति-नीत	carried
श्रु-श्रुत	heard
भू-भूत	become
कृ-कृत	done
कृ-कर्तु-कर्तुम	covered
व-वृ-उत	woven
व-वृ-वीत	covered
ह-हृ-हृत्	called, &c.
वृ-वृ-उक्त	spoken
वृ-वृ-गूढ	concealed
वृ-वृ-ज-वृष्ट	wiped off, &c.
सि-सि-सिद्ध	accomplished, &c.
सु-सु-सुख	satisfied.
न-न-नष्ट	perished, &c.
वृ-वृ-वृष्ट	grown

those

Roots.	P. P. Ptc.
वृ-वृ-वृष्ट	abandoned.
भृ-भृ-भृष्ट	fried
य-य-यष्ट	sacrificed
बु-बु-बुद्ध	awakened
वृ-वृ-वृष्ट	pierced
स्व-स्व-स्वप्न	slept
ल-ल-लब्ध	obtained
बन्ध-बन्ध-बद्ध	bound
दृ-दृ-दृष्ट	seen
क्र-क्र-क्रुष्ट	cried out, &c.
द-द-दष्ट	bitten
द्वि-द्वि-द्विष्ट	hated, &c.
शा-शा-शास्य	governed
वृ-वृ-वृष्ट	burnt
वृ-वृ-वृष्ट	borne
स-स-सह	endured
ध्व-ध्व-ध्वस्त	destroyed.

§ 6 * द्वे substitutes ऊ for its व.

† Vide § 436.

Atm.

हुत्—हुत् happened, completed,	लिह्—लीह licked
&c.	मुत्—मुग्ध or मूढ fainted
शक्—शक्त able	नह्—नद्ध bound
सिञ्—सिक्त sprinkled	संस—सस्त dropped.
प्रच्छ्—पृष्ट asked	

Exceptions:—

(a) क्षी, जागृ, स्या and हरिद्रा take इ; the final vowel of the first two takes Guṇa substitute, and the last two drop their final; क्षयित, जागरित, स्थित, हरिद्रित.

(b) पत् takes इ though it admits of इ optionally in the Desiderative; पतित.

(c) The Anit roots वस् and बुध् admit इ before त and स्वा; उषित, बुधित.

§ 685. Set roots (subject to § 684), and all derived roots admit of इ; roots of the Tenth Class and causals reject their final अच्. Par. Frequentatives their final अच्, and Atm. Frequentatives their वः—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
शङ्—शङ्कित 'suspected'.		कथ्—कथित 'told'	
वक्—उक्षित 'spoken'.		प्रथ्—प्रथित 'spread'.	
एध्—एधित 'increased'.		बोधश्च cau. Base of बुध्, बोधित 'made to know.'	
कम्प्—कम्पित 'shaken'.		चिक्रीर्ष des B. of कृ, चिक्रीर्षित 'desired to do.'	
मुष्—मुषित 'stolen, deceived'.		बोधुश्च Atm. Fre. Base of बुध्, बोधु-धित 'frequently known.'	
गृह्—गृहीत 'taken'.		बोधुश्च Par. Fre. Base of बु. बोधु-धित.	

Exceptions:—इच्छ्, क्लृप् 'to go, to kill,' &c., चित् 'to know, to observe,' &c., जुष्, बृष्, क्षिप्, मृष्, and वृष्; इहृ, क्लृट्, चित्त, जुष्ट, वृस्त, क्षित्त, मत्त, यत्त.

N. B. There are many Set roots which reject the intermediate इ; but as some of them form their p. p. participle in न् and others irregularly, they will be given in their proper places.

§ 686. The following roots insert इ optionally:—

(a) हम्, घम्, पुर्, वृष्, स्पृष्, छृष्, क्षृष्, रुष्, अर्, स्वर, जुष् with सम्, स्वन् with आ, and हृष् 4. 1. Par. when used with लौमन् 'the hair,' or when it means 'to be surprised or disappointed;' हान्त, हमित; (See § 696); हान्त, हमित; पूर्ष (See § 681,), पुरित; वृस्त 'wasted, perished,' वृषित; स्पृष्ट, स्पृशित; छृन्, छृ दित; क्षृत्, क्षृषित; रुष्ट, रुषित; आन्त (See § 696), आमित; तूर्ण (See § 688,), स्वारित; सजुष्ट, सजुषित; आस्वान्त, आस्वनित; हृष्ट—हृषित—लौमन् 'horripilated with joy,' हृष्टो हृषितो नैमः विस्मितः प्रतिहृतो वा.

(b) क्लिञ् and पू take इ before त् and रञ्; क्लिष्ट, क्लिशित; पूत, पवित.

(c) The following roots admit of इ optionally before त् when the P. P. Participle is used impersonally, or conveys the sense of beginning to perform the action or to undergo the state expressed by the root; तृष्, त्वर्, धृष्, फल्, निह्, मुच्छर्, स्विष्ट, 1. 4. cl. स्फुर्छर्, स्फुर्जर्, क्षिष्ट and क्षिष्टर् 1. 4 P. 1. A.; स्विष्ट—प्रस्वेदितः or प्रस्विन्नः चैत्रः 'Chaitra has begun to perspire,' प्रस्वेदितं or प्रस्विन्न मनन 'he has perspired,' &c. स्विष्ट 4 cl. has स्विष्टित also.

N. B. When the participle is not used in the sense given above these roots reject इ; क्षिष्ट—क्षिष्टम् 'perspired, sounded inarticulately,' &c.

§ 687. (a) अञ्ज् in the sense of 'to worship' takes इ; अञ्जितः 29 s. G.

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
धृ. to shake.	धून	वृ to choose	वूर्ण
धृ to destroy	धून	धृ to tear asunder	धीर्ण
छृ to cut	छून	स्छृ to scatter	स्तीर्ण
जृ to go	जीर्ण	ज्या to grow old	जीन
कृ to scatter	कीर्ण		
गृ to utter a sound, to praise, &c.	गीर्ण		
जृ to grow old	जीर्ण		
धृ to tear	धीर्ण		

§ 691. वृ and गृ substitute न for त and lengthen their vowels
वून 'gone' गून.

§ 692. The following roots substitute न for त:—

Roots.	P. P. Participles.	Roots.	P. P. Participles.
डि 4 A. to fly	डीन; उड्डीन	धे to dry, to be languid	वान
दृ to torment	दून	व्री 4 A. to move, to cover	व्रीण
धी 'to hold, to accomplish'	धीन	धि I. P. to grow, to swell	धून
ली 4 A.	लीन	सृ 4. A. to bring forth, to produce	सून
मी 4 A. to give pain	मीन		
री " 'to perish, 'to waste'.	रीन	भञ्ज् to break	भम
री " 'to hurt'	रीण	भुञ्ज् 6. P.	भुम
हा to go	हान	मस्ज् 6. P.	मम
हा to abandon	हीन	रञ्ज्	रगण
विञ्ज्—	विम उविम	लञ्ज् 6. P.	लम
वृञ्ज्—	वृक्ण	लस्ज् 'to be ashamed'	,,
स्फुर्ज् I. P.	स्फूर्ण	स्कन्ध—with वि	विस्कन्ध
		with परि	परिस्कन्ध-ष्कण्ण
		विद् 4. A.	विम

§ 693. (a) कृ when it means 'to incur debt' substitutes न; कृत 'debt;' but कृत, when it means 'to go'.

(b) क्षि when the P. P. Participle has an active sense substitutes न and lengthens its इ; क्षीण 'reduced, emaciated;' but when a curse is implied, or pity expressed, the change is optional, क्षीणाङ्गः or क्षिताङ्गः भवति. e. 'die;' क्षीणः or क्षितः अयं तपस्वी 'oh, the poor ascetic has grown thin'.

(c) विद् takes न when it does not mean 'to gamble'; वृत् 'a sport in which nothing is staked;' but वृत्त 'gambling'.

(d) वा with निर takes न except when it has वात for its subject; निर्वाणोऽग्निः 'the fire is extinguished;' निर्वाणो मुनिः 'the sage is absolved;' but निर्वातः वातः.

(e) दृश्ये takes न when the notion of touch is not present; संख्या-नो वृश्चिकः 'a scorpion contracted through cold;' when it means 'to be coagulated or cold' its दृ takes संप्रसारण (ई); दृशिन् घृतं, दृशितं उदकं (and not दृशिन् as the idea of touch is present here); also when preceded by प्रति; प्रतिदृशिन् घृतं, &c.; with अभि and अव the change is optional; अभिदृश्यान् or अभिदृशिन् घृतं, अवदृश्यान् or अवदृशिन् वृश्चिकः.

§ 694. The roots नृष्, विद्, 6. A. उन्, ज्ञे, घ्रा, and ह्री take न or त; नृष् or नृत्, विद् or वित्, घ्राण or घ्रात, घ्राण or घ्रात and ह्रीण or ह्रीत.

§ 695. प्याच् has पीन when it is used with 'one's own limbs;' पीनं मुखं, and प्यान or पीन in other cases, as प्यानः or पीनः स्वेदः; when it is preceded by a preposition ई is not substituted for its vowels; प्रप्यानः; but when it is used with अन्धु or ऊधस् with the preposition आ, ई is necessarily substituted; आपीनः अन्धुः, आपीनं ऊधः.

§ 696. (a) Roots ending in a nasal lengthen their penultimate

vowel before a weak termination beginning with any consonant, except a nasal or a semivowel, or before the affix क्तिप्; सन्—छान्ते, कम्—कान्ते, &c.

(b) Anit roots ending in a nasal, the root वन् and the eight roots of the 8th class beginning with सन् (see p. 376) drop their nasal before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P- P. Ptc.
मन्, 'to think,' &c.	मत	नम् 'to bow'	नत
हन् 'to strike,'	हत	यम् 'to restrain'	यत
रम् 'to sport,'	रत	वन् I. P. 'to sound,	
गम् 'to go'	गत	to serve,' &c.	वत
		तृष् 'to graze'	तृत
सन्	सत	धृष् 'to shine'	धृत
बन्	बत	वन् 'to beg'	वत
कृष्	कृत		

§ 697. The roots खन्, जन् and सन् drop their nasal and at the same time lengthen their vowel; खात, जात, सात.

§ 698. A radical व् preceding or following a vowel is sometimes changed to ऊ before त or न; when it is preceded by र it is dropped; वृ—ऊर्ष, स्वर—तूर्ष, रुर्व—तूर्ष, सि—स्यूत, दिव—यूत or ब्यूत (See § 693. c.).

§ 699. The following roots reject ह् in the limited sense attached to each:—

कुम्—कुब्ध 'a churning	लग्—लम् 'attached.'
handle.'	म्लेच्छ—म्लिष्ट 'indistinct.'
स्वन्—स्वान्त 'the mind.'	देम्—विरिब्ध 'a note.'

धन्—ध्वान्त 'darkness.' कण्—काण्टः 'a decoction easily prepared.' (अनायाससाध्यः कषाक-विशेषः Sid. Kau).

वाह्—वाढ 'much.'

In their usual senses they have अभित, धनित, लगित, स्नेष्टित, विरोधित, फणित, and वाहित.

§ 700. दा 'to give,' and दे, form their P. P. Ptc. as दत्त; the द् of दत्त is dropped after a preposition ending in a vowel; प्रत्त-अवत्त, &c; in this latter case the preceding इ or उ is lengthened; नत्त, सूत्त; &c. द् may optionally be retained also, प्रदत्त, अवदत्त, सुदत्त, * &c.

§ 701. The following roots form their P. P. Participles irregularly:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
अद् to eat.	जग्ध	वृद् to be bulky	वृट्
अर्द् with सम्, नि सम्पूर्ण,	न्यर्ण्णं,	हृद् or strong.	॥
or वि	व्यर्ण्णं	धा to put.	हित
with अभि in the sense		धाव् to cleanse	धीत or धावित
of 'being near.'	अभ्यर्ण	धे to suck.	धीउ
in other cases	अर्दित	पच् to cook.	पक्
ऊय् 1. A. to weave	ऊत	पा to drink.	पीत
कनुय् to stink	कनुत	पूय् to stink, to putrify	पुत
ह्माय् to shake	ह्मात	फल् to expand.	फुट्
छो to split.	छात or छित	मब् to bind.	मुत
उद्यो to instruct	जीत	मा to measure.	मिद्
हो to cut.	वित	मे to barter.	॥

० अवदत्तं विदत्तञ्च प्रदत्तञ्चादिकर्मणि । सुदत्तममुदत्तञ्च निदत्तमिति वेध्यते ॥

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
मुच्यते to faint.	मूर्त or मुच्छित	कृत् to be thin.	क्षीव
लाघ् with उच्	उल्लाघ 'convalescent.'	गै to sing.	आम
वृह् or वृह् with परि	परिवृढ a master परिवृ- हित or परिवृद्धि- त 'grown, in- creased'.	आ to cook (also अप् cau. of आ) (when it quali- fies क्षीरं or हवि आप्य 'cooked.'	वृत् 'boiled'
क्षो 'to sharpen.'	द्यात or शिव	स्तम् with प्रति and नि	प्रतिस्तब्ध, निस्त- ब्ध (here the स्- is not changed to ष्).
क्षिप् 'to go, to be- come dry.'	क्षुत्	स्फाय् 'to grow.'	स्फीत
ह्लाह् 'to delight.'	ह्लज्	स्त्यै with प्र	प्रस्तीव or प्रस्तीम 'sounded.'
अव् to protect.	ऊत	स्ना with नि with नदी	निष्णात 'clever' नदीष्ण, 'skilful experinced, cle- ver.' (lit. one who knows the dangerous spots in a river); but निस्नात, नदीस्नात in other cases.
कष्ट् to be diffi- cult or pain- ful.	कष्ट, as कष्टं व्या- करणम् The study of gram- mar is very diffi- cult, कष्टं वन, &c. but कषितं सुवर्ण- म् 'gold rubbed on the touch- stone.'		
कुश to be lean.	कुश		
क्षीव् to be intoxi-			

§ 702. (a) The roots सू and यज् take the affix वृ like त in an active sense; सुन्वन् 'one who has extracted Soma juice;' यज्वन् 'one who has offered a sacrifice;' अज् is added to जृ optionally in the same sense; जीर्ण or जरन् 'one who has become old' (also जीर्णवत्).

§ 703. The participles in क् or न् follow the Declension of nouns in अ.

The p. p. participles have not always a passive force:—

§ 704. The affix क् added to roots having the sense of 'sitting or going, or eating' shows the place where the action takes place ईदं मुकुन्दस्य आसितं 'this is the place where Mukunda used to sit;' ईदं यातं रमापते: 'this is the path by which the husband of Rāmā used to pass;' अन्तं एतत् अनन्तस्य 'this is the place where Ananta took his food,' &c.

§ 705. The p. p. participles of roots implying motion, or intransitive roots, and of the roots भिष्, गी, स्या, आस्, वस्, 'to dwell,' जन्, रुह, and अ 4. cl. have an active sense; यतां ई मद्रपुरम् 'I went to Madras;' म्लानो बालः 'the boy has become languid;' लक्ष्मीमाश्रितो हरि 'Hari embraced; Lakshmi;' शेषमशिश्रितः 'slept on Ś'eśha,' वैकुण्ठमश्रितः 'dwelt in Vaikuntha;' शिवमुपासितः 'served Shiva;' हरिदिनमुपोषितः 'observed a fast on the day sacred to Hari;' राममनुजातः 'was born after Rāmā;' गरुडमारुढः 'sat on Garuda;' विश्वमनुजीर्णः 'grew old after the world.'

§ 706. P. P. Participles have sometimes the sense of neuter abstract nouns; as अस्मिन् 'speech', श्रितं 'sleep', हसितं 'laughing; similarly स्थितं गतं, &c.; See Bhat VIII. 125.

§ 707. The P. P. Participles of roots meaning 'to think or to wish,' 'to know,' 'to adore,' and of the roots इन्ध्, गी, &c. have the sense of the Present Tense; राज्ञः मतः 'he is honoured by the king'. सतां पूजितः &c. इहः अग्निः 'the fire is killed;' so भीतः &c.

(d) Past Active Participles.

§ 708. Past Active Participles are derived from the Past Passive Participles in क्त or न्त by adding to them the affix वत् e. g.

Root.	P. P. Ptc.	P. Ac. Ptc.
भू to be	भूत	भूतवत् one or that has been
कृ to do	कृत	कृतवत् „ „ done
कृ to scatter	कीर्ण	कीर्णवत् „ „ scattered
छिद् to cut,	छिन्न	छिन्नवत् „ „ cut
&c.	&c.	&c. &c.

(e) Participles of the Future Tense.

§ 709. The Participle of the simple Future, Active as well as Passive, is formed from the third person singular form of the second Future of a root. The Parasm. Ptc. is formed simply by dropping the final इ, and the Atm. and the Passive one by substituting मान for the final ते e. g.

Participles.

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
दा—	दास्वत्	दास्यमान	दास्यमान or दायिष्यमाण
भू—	भविष्यत्	भविष्यमाण	भविष्यमाण or भाविष्यमाण
चुर—	चोरविष्यत्	चोरविष्यमाण	चोरविष्यमाण or चोरिष्यमाण
गम्—	गमिष्यत्	संगमिष्यमाण	गमिष्यमाण
जि—	जेष्यत्	विजेष्यमाण	जेष्यमाण, जायिष्यमाण
कृ—	करिष्यत्	करिष्यमाण	करिष्यमाण, कारिष्यमाण
श्रु—	श्रोष्यत्	संश्रोष्यमाण	श्रोष्यमाण, आशिष्यमाण
एध् A.		एधिष्यमाण	एधिष्यमाण
तुह—	तोस्वत्	तोस्यमान	तोस्यमान

Similarly पिपठिद् Desi. Base of पठ्—पिपठिष्यत्, पिपठिष्यमाण, &c.
 बोध् Fre. B of भू—बोभविष्यत्, बोभविष्यमाण, &c.

§ 710, These Participles are declined like words ending in त्, and भ्.

(f) Potential Participles (and Verbal Adjectives).

§ 711. The Potential Participle is formed by means of the affixes* तव्य, अनीय, च and rarely एलिम्, added to a root or derivative verb. This is Passive when the verb is transitive and impersonal when the verb is intransitive. It is also used like an adjective when denoting fitness, &c.

(1) Participles in तव्य and अनीय).

§ 712. The affixes तव्य and अनीय are added to roots or derivative bases in the sense of 'must be, fit to be,' &c. Before these the ending vowel and the penultimate short of a root take their Guṇa substitute. Before तव्य Set roots take इ, Anit roots do not, and Wet roots take it optionally. Before अनीय penultimate ऋ is always changed to अर् and not to (as it sometimes does) e. g.

Root.

P. Ptc.

दा—दातव्य, दानीय 'what must or ought to be given.'

दि—द्वेत्तव्य, च्चदनीय what must or ought to be searched into, &c.

नी—नेतव्य, नयनीय ,, ,, carried.

श्रु—श्रोतव्य, श्रवणीय ,, ,, heard.

भू—भवितव्य, भवनीय ,, ,, been

कृ—कर्तव्य, करणीय ,, ,, done.

बुध्—बोधितव्य, बोधनीय ,, ,, known.

बाद्धव्य.

मुञ्च—मोक्तव्य, मोचनीय ,, ,, released.

मृज् † मार्ष्टव्य, मार्जनीय ,, ,, wiped.

* तव्यत्तव्यानीयरः । Pan. III. 1. 96. केलिम् उप्तसंख्यानम् Vārtika.

† The ऋ of मृज् is changed to अर् against § 712.

Root.	P. Ptc.	
सृज्—सृष्टव्य, सर्जनीय	„ „	created.
भस्ज्—भर्ष्टव्य, भर्जनीय		
भ्रष्टव्य भ्रज्जनीय	„ „	fried.
भिद्—भेत्तव्य, भेदनीय	„ „	split.
निन्द्—निन्दितव्य, निन्दनीय	„ „	censured.
गुह्—गोढव्य, गूहनीय	„ „	concealed.
गूहितव्य *		

§ 713. The final अव् of roots of the tenth class and of causals, the final अ् of Atm. Fre. Bases, when the य् is preceded by a vowel, and the whole य् when it is preceded by a consonant, are dropped, before अनीय. To Desiderative bases it is added without any change. *e. g.*

कथ्—	कथनीय	‘what must, or ought to be told.
चुर्—	चोरणीय	„ stolen.
बोधय Cau. of बुध्—	बोधनीय „ „	made to know.
बोबुध्य Atm.		
Fre. Base of „	बोबुधनीय	known frequently.
बोभूय—	Atm. freq. बोभूयनीय	
Base of भू—	what must or ought to be frequently.	
बुबोधिष् Desi. Base.		

of बुध् बुबोधिषणीय „ „ desired to know.

(2) Participles in य् (यत्, क्यप् and ण्यत्).

By means of यत् (य).

§ 714. The affix य् (यत्) † is added on to roots ending in a

* The ङ् of गुह् is lengthened instead of being Guṇated before a strong termination beginning with a vowel.

† अचो यत् | Pān. III. 1, 97,

vowel in the sense of 'fit for, or fit to be, or ought to be.' Before this व् the radical vowel undergoes Guṇa substitute and final आ (ए, ऐ and ओ changeable to आ) is changed to ए.

दा— देव	what is fit or ought to be given.
धे— धेव	„ „ sucked
गे— गेय	„ „ sung.
छो— छेव	„ „ cut.
चि— चेव	„ „ collected.
मी— मेव	„ „ led or carried.

§ 715. Roots having अ for their penultimate and ending in a consonant of the palatal class take the affix व्; द्यप्—द्यव्; लभ्—लभव्, रम्—रम्व, &c.

(a) when लभ् is preceded by आ, न् (changed to म्) is inserted between ल and भ्; आलम्—आलेभ् 'what ought or is fit to be killed;' न् is also inserted when लभ् is preceded by उप् if the meaning be 'to praise'; उपलभ्यः साधुः 'a Sādhu ought to be praised,' but उपलभ्यं धनं 'wealth ought to be acquired'.

§ 716. The roots तक् 'to laugh at,' द्यक् 'to kill,' चक् 'to look for, to ask,' यक् 'to strive,' जक्, द्यक् and रुक् take the affix व्; तक्वं 'what is fit to be laughed at,' द्यक्वं 'what ought to be killed;' &c.

§ 717. The roots गद्, मद्, चर and यन्, take the affix व् when not preceded by a preposition; गद्-मद्य 'what ought to be spoken or told'; so मद्य, चर्य, यम्य, चर with आ may take this affix, if it does not mean 'a preceptor;' in which case it takes the affix ण्यन् (व्) आचार्यो देवः 'a country fit to be gone to;' but आचार्यः 'a preceptor.'

§ 718. The roots वद् implying reproach, पण् meaning 'to transact business,' and वृ 9.Atm. not denoting limit or restraint, take

the suffix य; as अवयं पार्थ 'sin is reprehensible or merits condemnation'; but अनुयं (अन् + वय् + क्यप् *i. e.* य) गुरुनाम 'the name of a preceptor ought not to be uttered (out of respect),' पण्यं गौः 'a cow is saleable;' but पाण्यः (पण् + ण्यन् *i. e.* य) ब्राह्मणः 'a Brāhmaṇa deserving praise;' वयं 'that can be chosen or sought after;' as शतेन वर्या कन्या 'a hundred men (*i. e.* any one) can seek the hand of a girl,' but वृत्वा (वृ + क्यप् *i. e.* य) कन्या 'to be married by a particular man.'

§ 719. The root वह् not denoting an instrument for carrying, and ऋ in the sense of 'a master or a Vaishya' take य; वयं 'a carriage or a vehicle;' but वाह्य (वह् + ण्यन्) 'what can be borne;' अर्यः 'a master or a Vaishya'; but आर्यः (ऋ + यन्) 'fit to be approached or adored'.

§ 720. सू with उप in the sense of 'being conceived' takes the affix य; as उपसर्गो गौः गर्भाधानार्थं वृषभेण उपगन्तुं बोधयेत्वर्यः (Sid. Kau.); but उपसर्गो (उपस् + ण्यन्) काशी प्राप्तव्या इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 721. जृ takes this affix with the negative particle prefixed to it and forms अजर्यं 'what cannot grow old' but this must qualify संगत 'friendship;' C/तेन संगतमार्थेण रामाजये कुरु वृत्तम् । Bhatti. VI. 58. In मृगेरजये जरसोपदिष्टमदेहबन्धाय पुनर्बन्ध । Rag. XVIII. 7. the word संगत must be considered as understood. If it does not qualify संगत, it will take the affix ह्: as अजरिता कम्बलः.

§ 722. हन् takes the affix यन् optionally, before which वध् is substituted for it; हन् + य = वध्य = 'what ought to be killed;' it optionally takes ण्यन्, in which case घात् is substituted for it; घात्यः.

By means of the affix क्यप् (य).

§ 723. The roots इ 1. 2. P. 'to go,' स्तु, शास्, वृ 5. P. A. इ, जुष्, and roots having ऋ short for their penultimate, except कृप्, and चृत्, take the affix क्यप् (य) in the same

sense as चत्. When a root ends in a short vowel, त् is inserted between the final vowel and the affix च; *e. g.* इ-इत्थः 'worthy of being approached,' स्तुत्य 'deserving praise,' शास्-—शिक्ष्यः 'fit to be instructed;' वृ-वृत्थः; वृ-आवृत्थः, जुष-जुष्य 'worthy of being served;' वृत्-वृत्थः; वृध-वृधय 'fit to be increased as wealth, &c.'; but कल्प्य (कृप् + यत्) 'able;' चृत्- चर्त्थ (चृत् + प्यत्) 'that ought to be teased or hurt'.

§ 724. According to Vāmana, the roots वृत्, वृह् and गुह् take this affix optionally; वृत्-—वृत्थः 'praiseworthy;' वृह्-वृह्य, गुह्-गुह्य; optionally they take the affix प्यत् (to be given hereafter); वृत्थ, वृह्य, गोह्य.

§ 725. मुञ् also takes this affix optionally; मुञ्च्यः 'what is fit or ought to be cleansed;' optionally it takes प्यत् before which the final ज् is changed to ग्; मार्ग्य.

§ 726. (a) भू when it has a Subanta other than a preposition prefixed to it, takes the affix क्यप् impersonally; ब्रह्मणो भावः ब्रह्मभूय 'identity with Brahman.' When no Subanta is used prepositionally with it, it takes the affix यत्; भव्य or प्रभव्य.

(b) वद् under similar circumstances takes either क्यप् or प्यत् in a passive sense or impersonally; ब्रह्मोद्यं or ब्रह्मवद्यं 'expounding the Veda' (ब्रह्म वेदः तस्य वदन् Sid. Kau.).

§ 727. खन् takes this affix; but drops its न् and adds ई to its penultimate vowel; खन् + य = ख + य = ख + ई + य = खेय 'what is fit or ought to be dug or excavated.'

§ 728. भृ 1 cl. takes this affix when the participle so derived does not form a name; भृत्थाः 'those who ought to be nourished or maintained, hence servants.' &c.; but भार्याः (भृ + प्यत्) 'a class of Kshatriyas;' when सम् precedes भृ, क्यप् and प्यत् are added optionally संभृत्थाः or संभार्याः.

N. B. The word भाव्या meaning 'a wife' ought to be derived from भृ of the 3rd class and the affix ण्यन्.

§ 729. * The following seven words are irregularly formed with the affix क्यप् in the senses given in each case:—राजसूयः (राजन् + सू + क्यप्) राज्ञा सोतव्यः अभिषेकद्वारा निष्पादयितव्यः । यद्वा मत्तात्मकः सोमः राजा स सूयते कण्डयते अत्र इत्याधिकरणे क्यप् । निपात-नादीर्यः; also राजसूयम्; सूयः (सू + क्यप् or सू 6 P. to incite', 'to impel + क्यप्) सरति आकाशे । कर्तरि क्यप्, निपातनादूर्त्वं । यद्वा धू प्रेरणे तुषादिः; सूयति कर्मणि लोके प्रेरयति† क्यपी रुद । मृषोद्य 'falsehood' from मृषा + वृ + क्यप्; रोचते इति रुच्यः; कुप्यं (any base metal) fr. गुप् + क्यप्, गुपिरादिः कृत्वं च संज्ञायाम् । सुवर्णरजतभिर्जं धनं कुप्यम् । cf. Ki. I. 35. Manu. VII. 96. गुप् in other cases takes the affix ण्यन्; गोप्यं 'what ought to be concealed'. कृष्टे स्वयमेव पच्यन्ते कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि । शुद्धे तु कर्मणि कृष्णपाक्याः । 'growing in cultivated ground'; न व्यथते अव्यथ्यः 'not feeling pain'.

§ 730. (a) The following two words which are the names of two rivers are derived by means of this affix; भिनत्ति कूलं भिद्यः from भिद् + क्यप्; उडङ्गस्युर्वकं उडङ्गः उडङ्ग + क्यप्; See Ragb. XI. 8. in other cases these roots take the affix तु; भेत्ता; उडिङ्गता.

(b) Similarly the words पुष्यः and सिध्यः both the names of the constellation Pushya are derived from पुष् and सिध् respectively with the affix क्यप्; पुष्यन्त्यस्मिन्नर्थाः पुष्यः; सिध्यन्त्यस्मिन् सिध्यः.

§ 731. The roots पू, नी and जी, preceded by वि, take this affix, when they are connected with the words मुञ्ज, कल्प and हल respectively; विपूयो मुञ्जः. 'The Munja grass to be prepared for

* राजसूयसूर्यमृषोद्यरुच्यकुप्यकृष्टपच्याव्यथ्याः Pán. III. 1. 114. Vide Sid. Kau. on the same.

† Cf. मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो, &c. Rg. III. 59. 1.

weaving into a rope' (मुञ्जादिकरणाव शोधयितव्य इत्यर्थः Sid. Kau.); विनीयः कल्कः 'in which ought to be destroyed;' जित्वो हलिः 'The plough to be pulled with great force' बलेन कटव्यः; in other cases these take the affix यत्, विपरय, विनेय, जेय.

§ 732. The following words are derived from the root मृद् with the affix क्यप्;—अवगृह्य, प्रगृह्य, परं 'two technical terms in grammar;' गृह्यक्राः 'birds restrained from free motion, such as parrots, &c;'. पञ्जरादिबन्धेन परतन्त्रीकृता इत्यर्थः । Sid. Kau. ग्रामगृह्या सेना 'an army stationed outside a village' आर्यैर्गृह्यते आर्यैर्-गृह्यः तत्पक्षाभित इत्यर्थः (Sid. Kau.) 'siding with the noble'. See Ragh. II. 83.

§ 733. The roots कृ and वृ take both क्यप् and ण्यत्; कुर्य, कार्य; वृश्यं, वर्य 'what ought to be chosen, best,' &c.

§ 734. युज् in the sense of 'to be harnessed' takes the affix क्यप् and changes its final to ग्; युग्यः गौः 'a bull to be harnessed to the yoke;' in other senses it takes the affix ण्यत्; बोड्य.

By means of the affix ण्यत्.

§ 735. Roots ending in क्, and those ending in a consonant take the affix ण्यत् (य) in the same sense as यत्. Before this affix the ending च् and ज् of a root are changed to क् and ग् respectively and the final vowel and the penultimate अ take Vṛddhi substitute; any other penultimate vowel generally takes Guṇa.

कृ—कार्य 'what ought to be done,' धृ—धार्य 'what ought to be worn,' &c; मृह—मार्ह्य, हृम—हार्ह्य 'what ought to be impelled,' &c; वच्—वाक्य 'what is arranged, a sentence;' पच—पाक्य 'what is to be cooked,' मुञ्—मार्ग्य 'what is to be purified,' &c.

§ 736. The root वस् when preceded by अना 'with' takes the affix ण्यत् before which the penultimate अ is optionally changed to

Vṛddhi; अमा सह वसतोऽस्वां चन्द्राकौ अनावस्या or—वास्या 'the day on which the sun and the moon are with each other i. e. are in conjunction.'

(a) सृज् when preceded by पाणि or the preposition समव takes the affix प्यत्; as पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्ग्या रड्जुः similarly समवसर्ग्या.

§ 737. (a) The roots यज्, याच्, रुच्, प्रवच्, त्यज् and पच् do not change their च् or ज् to क् or ग् before प्यत्; याज्यम्, याच्यम्, रोच्यम्, प्रवाच्यम् (ग्रन्थविशेषः), अच्य, त्याज्य, पाच्य.

(b) वच् does not change its च् to क् before प्यत् when the meaning is 'what ought to be spoken, speech'; वाच्य; but वाक्यं a 'sentence'.

(c) वज् when it means 'to go' does not change its च् to क्; वज्ज्यम्; when it means 'to bend' the च् is changed to क्; वक्रुषं काष्ठम्.

(d) युज् when it is preceded by प्र and नि takes the affix प्यत् in the sense of 'what is possible or capable of'; and does not change its ज् to ग्; प्रयोक्तुं शक्यः प्रभोज्यः नियोक्तुं शक्यः नियोज्यः भृत्यः ।

(e) भुज् has भोज्यं meaning 'food', and भोग्यं 'what is fit to be enjoyed.'

§ 738. Roots ending in उ short or long take the affix प्यत् in the sense of 'what ought or must necessarily be done'; लू—लाढ्यं 'what must necessarily be cut off'; पाढ्यं 'what must necessarily be purified'; सू with आ—आसाढ्यं, यु 'to mix,' याढ्य, &c.

(a) The roots वप्, रप्, लप्, भप्, and चम् also do the same; वाप्यं 'what must necessarily be sown'; राप्यम्, 'what must be spoken of distinctly,' लाप्यम्, भाप्यम्, चाप्यम्.

§ 739 The following words are irregularly derived by means of the affix प्यत्; आनाट्यः 'what ought to be brought from the Garhapatya i. e. the Dakshināgni;' (fr. नी with आ) दक्षिणाभिवाक्षे ३० s. ६.

एवेष्टम् । सहि गार्हपत्यादानीयतेऽनित्यञ्च सततमप्रज्वलमात् । Sid. Kau.; but अनित्य in other cases; as 'a jar,' प्रपाद्यः (fr. नी with प्र) चोरः प्रीत्यनर्ह इत्यर्थः (Sid. Kau.), 'disgusted with worldly pleasures,' प्रपाद्योन्तेवासी विरक्त इत्यर्थः । but प्रपेय in other cases.

§ 740. मीयते अनेन इति मास्यं 'a measure' (fr. मा); सम्बन्धीयते होमार्थमग्निं प्रति इति साम्राट्यं (from नी with सम्) इविर्विशेषः 'a kind of offering' (See Si. XI. 41.); निचीयतेऽस्मिन्धान्यादिकं निकाट्यः निवासः (fr. चि with नि); धीयते अनया समिदिति धाट्या ङ्क् (fr. धा): कुण्डेन पीयते (अस्मिन् सोमः) कुण्डपाट्यः क्रतुः; संचीयतेऽऽनी संचाट्यः (a sacrifice); परिचाट्यः, उपाट्यः, समूह्यः (particular places for depositing the sacrificial fire); परिचेयम्, उपचेयम्, संवाह्यम् in other cases; चीयते असौ चित्यः अग्निः; अग्नेः चयनं अग्निचित्या.

§ 741. The roots भू and गै take the affix यत्; वच् and स्या take अनीय; and जन्, घु and पत्, take ण्यत्, in an active sense; भवतीति भव्यः (also भव्यमनेन); गायतीति गेयः 'one who sings' (also गेयं साम अनेन); प्रवचनीयः 'one who speaks,' उपस्थानीयः 'one who stands by,' जन्यः, ध्राव्यः, पात्यः.

(3) By means of केलिमर् (एलिम).

§ 742. A few transitive roots take the affix एलिम having the same force as the affix य्; पचेलिम fr. पच्, 'fit to ripen or to be cooked,' as पचेलिमा माषाः; भिदेलिमाः (fr. भिद्) सरलाः ' the fur trees ought to be felled,' &c.

§ 743. The declension of these participles follows that of nouns ending in अं.

II. Indeclinable Participles.

(a) Indeclinable Past Participles.

§ 744. The Indeclinable Past Participles are of the nature of

gerunds. They fall under two heads:— (1) Those derived by affixing **त्वा** to the simple root; and (2) Those derived by means of **ञ** affixed to the root compounded with prepositions or words used prepositionally; **गम्—गत्वा** 'having gone;' **भू** with **अनु—अनुभूय** 'having experienced;' &c.

I. Indeclinable Participles formed with **त्वा**.

§ 745. The indeclinable Past Participle or gerund in **त्वा** is formed of all roots or derivative verbal bases to which no preposition (nor a prepositional word) is prefixed. The affix **त्वा** is of the same nature as the **त्** of the Past Passive Participle, so that all the changes that take place before **त्**, generally also take place before **त्वा**. In other words, form the P. P. Ptc. of a root, separate the **त्** or **ञ** from it, add **त्वा** instead, and this will be the form of the gerund in **त्वा** *e. g.*

Roots.	P. P. Ptc.	Ind. P. Ptc.
ज्ञा to know	ज्ञात	ज्ञात्वा
दा to give	दत्त	दत्त्वा
स्था to stand	स्थित	स्थित्वा
हा to go	हीन	हात्वा
हा to abandon	हीन	हित्वा
धा to place	हित	हित्वा
जि to conquer	जित	जित्वा
पू to purify	पवित or पूत	पवित्रा or पूत्रा
भू to be	भूत	भूत्वा
कृ to do	कृत	कृत्वा
वृ to cross	तीर्ण	तीर्त्वा
पू to fill	पूर्ण	पूर्या

Roots.	P. P. Ptc.	Ind. P. Ptc.
त्रे to protect	त्रात	त्रात्वा
मुच to release	मुक्त	मुक्त्वा
अद् to eat	अम्य	अम्या
कम्	कान्त	कान्त्वा
दृश् to see	दृष्ट	दृष्ट्वा
क्षुध * to be hungry	क्षुधित	क्षुधित्वा
वस * to dwell	उषित	उषित्वा
वच् to speak	उक्त	उक्त्वा
वह to carry	ऊढ	ऊढ्वा
यज् to sacrifice	इष्ट	इष्ट्वा
गम् to go	गत	गत्वा
बन्ध् to bind	बद्ध	बद्ध्वा
बुध् to know	बुद्ध	बुद्ध्वा
घास् to rule	शिष्ट	शिष्ट्वा
&c.	&c.	&c.

§ 746. When the intermediate इ is inserted, the preceding vowel takes its Guṇa substitute; शि—शित्वा, कु—कवित्वा, जान्—जागित्वा, &c.

(a) The roots तृष्, मृष्, कृष् and ऋत् take Guṇa optionally; तृषित्वा or तर्षित्वा, मृषित्वा or मर्षित्वा; कृषित्वा or कर्षित्वा; ऋत्—ऋतित्वा or अर्तित्वा.

(b) But the roots मृद्, मृव्, गुव्, कुष्, मुष्, and क्लिञ्, the roots mentioned at § 463 and विज् 7cl. do not take Guṇa मृद्—मृदित्वा 'having rejoiced'; मृव्—मृदित्वा, गुव्—गुदित्वा 'having covered'; कुषित्वा, मुषित्वा, क्लिञ्—क्लिषित्वा or क्लिष्ट्वा; कुद-कुटित्वा, विज-विजित्वा, &c.

* See p. 418 § 684 (c).

§ 747. Wet roots, except वृश् which takes इ necessarily, and स्तृ, स्तृ and धृ which reject इ, the five roots give under § 472 and roots marked with an indicatory उ * admit of इ optionally before स्वा ८. ९.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
सृज् to cleanse	सृजित्वा, सृष्ट्वा
गाह् to enter	गाहित्वा, गाह्वा
गृह् to conceal	गृहित्वा, गृहित्वा, गृह्वा
गुप् to protect	गोपायित्वा, गोपित्वा, गुप्त्वा
इष् to desire	एषित्वा or इष्ट्वा
सह् to endure	सहित्वा or सोढ्वा
लुभ् to covet	लोभित्वा or लब्ध्वा

* The following are the more important of the roots marked with उ; अच् 1. P. A., अञ्च् 1. 10. P. A., अस् 4. P. ऋण्, कम् 5. P. 1. A. कुज्, कम्. 1. P. कम् 4. P. क्षण् 8. P. A. क्षिण् 8. P. A. क्षिच् 1. 4. P. क्षीच् 1. P. क्षेच् 1. P. खन् 1. P. A. गृध् 4. P. ग्रस् 1. A. गुच् 1. P. ग्लुच् 1. P. ग्लुञ्च् 1. P. घृण् 8. P. A. घृष् 1. P. चञ्च् 1. P. जम् 1. 5. P. कृद् 7. P. A. जम् 1. P. जस् 4. P. 10. P. A. तञ्च् 1. P. तन् 8. P. A. 1. P. A. 10 P. तृण् 8. P. A. दम् 5. P. दम् 4. P. दिव् 4. P. 10. A. धाव् 1. P. A. ध्वस्, 1. A. वृष् 1. P. वृष्ट् 1. P. वस् 4. P. भृश् 4. P. भ्रम् 1. 4. P. भ्रश्च 1. A. 4. P. भ्रस् 1. A. मन् 8. A. मृष् 1. P. मृच्, मृञ्च्, म्लुच्, म्लुञ्च् 1. P. यस्, यप्, रुप, लुप् all of the 4th cl. P. वञ्च् 1, P. A. वन् 8. P. वस् 4. P. विष् 1. P. वृत् 1. 4. A. 10. P. A. वृध् 1. A. 10. P. A. वृष् 1. P. शम् 4. P. A. शस् 1. P. शंस 1. P. श्रास् 1. P. 2. P. A. शृष् 1. P. A. भ्रम् 1. P. भ्रम् 4. P. भिष् 1. 4. P. क्षिष् 1. P. सन् 1. P. 8. P. A. सिध् 1. 4. P. छिच् 1. 4. P. स्तम्, स्तम् 5. 9. P. स्यन् 1. P. संस् 1. A. सिव् 4. P. and, इष् 1. P.

Roots.

Ind. P. Ptc. or Ger.

अञ्च् to go, to worship, अङ्क्त्वा 'having gone,' अञ्चित्वा 'having worshipped.'

क्षन् to kill	क्षत्वा or क्षणित्वा
खन् to dig	खनित्वा or खात्वा
तन् to stretch	तनित्वा or तत्वा
हन् to tame	हमित्वा, हान्त्वा
शम् to pacify	शमित्वा, शान्त्वा
क्रन् to go, &c.	क्रमित्वा, क्रान्त्वा, क्रान्त्वा *
वस् 4 P. to be straight, &c.	उचित्वा or उट्टा
वृन् 1 A. to be	वर्तित्वा or वृत्वा &c. &c.

But व्रश्च—व्रश्चित्वा, स्तृ-स्तृत्वा, सू-सूत्वा, धू-धूत्वा.

§ 748. The roots धि, डी, छी, पू and जृ, Set roots ending in consonants, roots of the 10th class and all derivative verbs, admit इ before त्वा; roots of the 10th cl. preserve their अच् before त्वा; धि—धित्वा, डी—डित्वा, जृ—जरित्वा or जरीत्वा, नृन्—नर्तित्वा, ष्वच्—ष्वित्वा, लञ्ज—लज्जित्वा, जीव्—जीवित्वा, &c. चुर्—चोरित्वा, कय्—कयित्वा; बुध्—cau. बोधयित्वा; desi. बुबोधयित्वा; Atm. fre. बोबुधित्वा, &c.

§ 749. (a) The roots स्कन्ध् and स्यन्ध् do not drop their nasal; स्कन्ध्—स्कन्धत्वा; स्यन्ध्—स्यन्धत्वा, स्यन्धित्वा.

(b) The penultimate nasal of roots ending in य् or फ् and that of वञ्च् 'to roam abroad,' 'to deceive' and लुञ्च् 'to tear out,' are optionally dropped; म्रन्थ्—म्रन्थित्वा or म्रथित्वा; गुम्फित्वा or गुफित्वा; वञ्च्—वञ्चित्वा or वथित्वा or वक्त्वा; लुञ्च्—लुञ्चित्वा, or लुथित्वा.

* The अ is lengthened optionally before त्वा.

(c) Roots ending in ज् such as भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्. &c. and the root सञ्च् optionally reject their nasal before स्वा; भञ्ज्—भंक्त्वा or भक्त्वा, रञ्ज्—रंक्त्वा or रक्त्वा; भञ्ज्—भञ्जित्वा, भङ्क्त्वा or भक्त्वा.

(d) मस्ज् and नश् insert a nasal optionally; मंक्त्वा or मक्त्वा; नश्चित्वा, नंद्वा or नद्वा.

§ 750. Guṇa is optionally substituted for the penultimate इ and उ of roots beginning with any consonant and ending in any except वृ; लिख्—लिखित्वा or लेखित्वा; क्लिब्—क्लिबित्वा or क्लेबित्वा and also क्लित्वा; लुभ्—6. P. लुभित्वा or लोभित्वा; द्युत्—द्युतित्वा and द्योतित्वा; रिष्—रिषित्वा, रेषित्वा and रिष्ट्वा; so रुष्, &c.

2. Indeclinable Participles formed with य्.

§ 751. When a root is compounded with one or more prepositions or words prefixed to verbs like prepositions, the Indeclinable Participle is formed by affixing य् immediately to it; the य् is changed to त्य after a short radical vowel (even when it combines with the final vowel of a preposition to a long vowel); e. g.

अ with आ--आशय
वि with निस्-निश्चित्य
जि with परा पराजित्य
नी with वि--विनीय
भू with अनु-अनुभूय
इ with अधि-अधीत्य

इ with प्र--प्रेत्य
कृ with सम्-संस्कृत्य
कृ with द्विधा-द्विधाकृत्य
भिद् with निस्-निर्भित्य
पुन् with उन्--उत्पुत्य
&c. &c. &c.

§ 752. The rules given at §§ 393, 394, 459, 502 and 587 apply to the root also in the gerund in यः—

दिक् with प्र--प्रदीक्य
कृ with अव-अवकीर्य

वश् with प्र--प्रोच्य.
वस् with प्र--प्रोच्य

प्रपनय, प्रकथय; प्रवेनिदय 'having again and again caused to be broken.'

§ 759. (a) आप् can. may retain its अच् optionally प्राप्य or प्रापय.

§ 760 Desiderative bases add च immediately and Fre. bases add it after dropping their च when it is preceded by a vowel; कुप् Des. प्रबुबोधिय; Fre. प्रबोबुच; भू Fre. प्रबोभूय, &c.

(b) The Adverbial Indeclinable Participle or
The Gerund in अम्.

§ 761. There is another Indeclinable Participle having the same sense as that in स्वा, formed with the affix अम्. Before this the root or the derivative verbal base generally undergoes the same changes which it undergoes before the इ of the Pass. Aorist 3rd. Sing.; नी-नायम् 'having carried or led' दा-दायम् 'having given' भू-भावम्, भि-भेदम्, मह-माहम्, गम्-गमम् or गामम्, &c.

§ 762. This Participle is generally used at the end of compounds; स लोष्टघातं हतः 'he was pelted to death;' बन्दिमाहं गृहीता (Vic. I.) 'She was taken a captive' समूलघातं न्यवधीर्द्विश्च (Bhatti. I. 2.) 'He totally exterminated his enemies, &c.'

§ 763. The participles in स्वा and अम् * when repeated yield the sense of repetition of the action or condition expressed by the verb; स्मृत्वा स्मृत्वा or स्मार्ं स्मार्ं 'having repeatedly remembered;' पीत्वा पीत्वा or पायं पायम् 'having drunk again;' similarly भुज्-भुक्त्वा भुक्त्वा or भोजम् भोजम्; श्रु-श्रुत्वा श्रुत्वा or श्रावं श्रावम्; गम्-गत्वा

* आभीक्ष्ये नमुल् | Pân. III. 4. 22.

गत्वा or गाम गमं or गमं गमम्; लम्—लब्ध्वा लब्ध्वा, or लभ्यं लभ्यं or लाभं लाभम्, प्रलभ्यं प्रलभ्यम्; जागरं जागरम्, * &c.

§ 764. The Gerund in अम् does not, in many instances, express the notion of repetition.

§ 765. This gerund or the one in स्वा is used with the words अग्ने, प्रयमं and पूर्वे, used as prepositions, although the notion of repetition is not present in these compounds; अग्नेभोजं-भुक्त्वा वा व्रजति 'having first eaten he goes out;' so प्रयमंभोजं or भुक्त्वा, पूर्व-भोजं or भुक्त्वा व्रजति.

§ 766. The gerund in अम् of the root कृ is used †

(a) With the noun governed by it, if it be compounded with it prepositionally when censure is implied; चौरंकारं आक्रोशति (चौरश्चर्द्ध उच्चार्येत्यर्थः) 'cries out a thief, a thief.' In this case म् is added to the noun governed.

(b) With the words स्वादु, लवण and संपन्न, म् being added to these as before; अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुंक्ते स्वादुं-लवणं-सम्पन्नं-कारं भुंक्ते 'he eats having sweetened or seasoned his food.'

* At the end of compounds this may not be repeated and yet have the sense of repetition; as in.

‘लतानुपातं कुसुमान्यगृह्णात्स नयवस्कन्दमुपास्पृशच्च ।

कुतूहलाचारुशिलोपवेशं काकुत्स्थ ईषत्समयमान आस्त ॥ Bhatti. II. 11.

The descendant of Kakutsha, smiling gently, repeatedly bending down the creepers would pluck their flowers, wading through every stream (that he came across) would sip the waters, seating himself on every charming slab would remain there (in admiration of the scenery).

† कर्मण्याक्रोशे कृजः स्वमुज् । स्वादुमिणमुल् । अन्यथैव कृत्यमित्यनुसिद्धाप्रयोगश्चेत् ।
अथयोरस्यप्रतिवचने । Pān. III. 4. 25-28.

(c) With the words अन्यथा, एवं, इत्थं and कथं; provided the root कृ loses its sense; अन्यथाकारं ब्रूते 'he speaks in a different manner,' एवंकारं भुंक्ते 'he eats thus;' similarly इत्थंकारं, कथंकारम्; but शिरोन्यया कृत्वा भुंक्ते.

(d) With the particles यथा and तथा when an angry reply is given; यथाकारं भोक्ष्ये, तथाकारं भोक्ष्ये किं तवानेन (Sid. Kau.) 'I will eat in that manner, I will eat in this manner;' 'what have you to do with that.'

§ 767. The Gerund of the roots वृश् and विद्* is compounded with their objects and expresses totality, कन्यादर्शं वरयति 'chooses as many girls as he sees i. e. all of them;' ब्राह्मणवेदं भोजयति, यं यं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वा तं सर्वं भोजयति इत्यर्थः Sid. Kau. 'he feeds every Brâhmaṇa that he knows, or comes across or remembers i. e. all of them.'

(a) † The gerunds of विद् 'to get' and जीव् 'to live' are joined with यावन् in the same sense; यावदेव भुंक्ते 'eats what he gets'.

(b) § With the words चर्मन् and उदर the gerund of पूर is used; चर्मपरं स्तृणाति; उदरपूरं भुंक्ते 'eats so as to fill his belly.'

§ 768. ‡ This gerund of पिष is used with शुष्क, चूर्ण and रूक्ष; शुष्कपेषं पिनष्टि शुष्कं पिनष्टीत्यर्थः (Sid. Kau.); so चूर्णपेषं पिनष्टि 'he grinds to powder'; रूक्षपेषम्.

§ 769. ¶ With the words समूल, अकृत and जीव are used res-

* कर्मणि इतिविदीः साकल्ये । Pān. III. 4. 29.

† यावति विन्दजीवोः । Pān. III. 4. 30.

§ चर्मोदरयोः पूरेः । Pān. III. 4. 31.

‡ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः । Pān. II. 4. 35.

¶ समूलाकृतजीविषु हन्कृञ्ग्रहः । करणे हनः । जेहने पिषः । हस्ते वर्तिग्रहोः । स्ते पुषः । Pān. III. 4. 36-40.

pectively the gerunds in अम् of the roots हन्, कृ and ग्रह् in a cognate sense; समूलघातं हन्ति 'kills destroying the roots i. e. totally'. अकृतकारं करोति 'does what ought not to have been done'; जीवग्राहं गृह्णाति 'captures him so as to preserve his life i. e. alive'.

(a) The gerund of हन् and पिब् is used with words signifying instruments; पादघातं हन्ति=पादेन हन्ति 'strikes (kicking) with the foot'; उदपेक्षं पिनष्टि; उदकेन पिनष्टि 'grinds with (using) the water.'

(b) Similarly the gerund of वृत् and ग्रह् is used with हस्त and its synonyms, and that of पुष् with स्व; हस्तवर्ते वर्तयति; so करवर्तम् हस्तेन गुलितां करोतीत्यर्थः । Sid. Kau.; हस्तग्राहं गृह्णाति; similarly पाणिग्राहम्, करग्राहम्, &c.

§ 770. * The gerund of बन्ध् is used with words denoting peculiar arrangement, of stanzas, &c.; चक्रबन्धं बध्नाति, क्रौञ्चबन्धं बद्धः, सुरजबन्धं बद्धः, मयूरिकाबन्धम्, अहालिकाबन्धम्, &c.

§ 771. † With the words जीव and पुरुष used subjectively the gerund of जग् and वह् are used; जीवनाशं नश्यति, जीवो नश्यतीत्यर्थः; पुरुषवाहं वहति पुरुषो वहतीत्यर्थः.

(a) ‡ The gerunds of क्षुब् and पूर are used with ऊर्ध्व similarly; ऊर्ध्वक्षोर्ध्वं क्षुब्ध्यति, वृक्षादिऊर्ध्वं एव तिष्ठन् क्षुब्ध्यतीत्यर्थः । ऊर्ध्वपूरं पूर्यते ऊर्ध्वमुख एव घटादिर्वर्षोदकादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः । Sid. Kau.

(b) ¶ Sometimes the gerund in अम् is used with words denoting a standard of comparison; घृतनिधार्धं निहितं जलं 'the water

* अधिकरणे बन्धः । संज्ञायाम् Pān. III. 4. 41, 42.

† कर्त्रो जीवपुरुषयोर्न शिवहोः । Pān. III. 4. 43.

‡ ऊर्ध्वं शशिपूतोः । Pān. III. 4. 44.

¶ उपमाने कर्त्रणि च । Pān. III. 4. 45.

was kept with as much care as ghee; अजकनार्चं नष्टः अजक इव नष्ट इत्यर्थः ।

§ 772. ° The gerund in अम् of roots having the sense of हिस् 'to strike', &c. are used with words denoting the instrument, when the object of the gerund and of the principal verb is the same; इण्डोपघातं गाः कालयति *i. e.* इण्डेनोपघातं 'he collects together cows beating (them) with a stick'; इण्डताडम्, but इण्डेन चोरमाहत्य गाः कालयति.

(a) The gerunds of पीड्, रुध् and कर्ष्, with उप, are used with nouns having the sense of the Loc. or the Inst.; पार्श्वोपपीडं शेते *i. e.* पार्श्वोपायां उपपीडम्; ब्रजोपरोधं गाः स्थापयति *i. e.* ब्रजेन ब्रजे उपरोधं वा; पाण्युपकर्षं धानाः संगृह्णाति *i. e.* पाणादुपकर्षं, पक्षि-भोपकर्षं वा । Sid, Kau.

(b) Similarly केशमार्हं युध्यन्ते *i. e.* केशेषु गृहीत्वा; हस्तमार्हं *i. e.* हस्तेन गृहीत्वा; द्वयङ्गुलोत्कर्षं खण्डिकां छिनत्ति *i. e.* द्वयङ्गुलेन द्वयङ्गुले वा उत्कर्षम् ।

(c) Nouns having the sense of the Ablative and the Accusative are used with this gerund of a root when haste or hurry is intended; दृष्ट्योत्थायं धावति 'runs having quickly got up from the bed; दृष्टिमार्हं युध्यन्ते; लोष्टमाहम्, &c.

§ 773. † A root may be used in its gerundive form in अम् with its object prefixed to it if that object be a part of the body which can be severed without fatal effects; भूविशेषं कथयति 'narrates

* हिंसार्थानां च समानकर्षकानाम् । समस्यां चोपपीडरुधकर्षः । समासत्वात् । प्रमाणे च । अपादाने परीप्सायाम् । द्वितीयायां च । Pān. III. 4. 48-53.

† स्वाङ्गेऽध्वने । (येन विना न जीवनं तद्वृत्तम् । Sid Kau) परिक्रियमाने च । Pān. III. 4. 54, 55.

contracting the eyebrows,' but शिर उक्षिप्य not शिरउत्क्षेपम् as the severance of the head would cause death.

(a) Similarly when a part of the body is completely hurt or pressed in the action, the gerund in अम् is used with that part; उरः प्रतिपेषं बुध्यन्ते *i. e.* कृत्स्नं उरः पीडयन्तः 'afflicting the whole bosom;' उरोविहारं प्रतिचस्क्रे नलैः ।

§ 774. * The roots विश्, पन्, पद्, and स्कन्द् are used in their gerundive forms in अम् in the sense of 'complete occupation or pervasion or repetition with nouns which if not compounded would have stood in the Acc.; गेहानुप्रवेशमास्ते गेहं गेहमनुप्रवेशम् । गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशम् । so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम्, गेहानुस्कन्दम्, &c.

§ 775. † The gerunds of अस् and कृष् are used with nouns denoting a period of time intervening between the repetition or performance of the action; दूषहात्वासं or दूषहमत्वासं गाः पाययति 'he makes the cows drink water allowing two days to intervene, *i. e.* every third day' (अद्य पाययित्वा दूषहमतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः। Sid. Kau.); similarly व्यहतर्षम् or व्यहं तर्षम्.

(b) ‡ Similarly the gerunds of दिग् with आ, and गृह् are used with नामन् and in the sense of the Acc.; नामादेशमाचष्टे; नामग्राहं नामाह्वयति, &c.

(c) The Infinitive.

§ 776. The Infinitive is formed by the affix तुम् with the same effect as the ता of the Future; *e. g.*

* विशिपतिपदिस्कन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः । Pân. III. 4. 56. मेहादिद्रव्याणां विश्यादिक्रियाभिः साकल्येन संबन्धो व्याप्तिः। पौनःपुन्यमासेषा । Sid. Kau.

† अस्पतिनृषोः क्रियान्तरे कालेषु । Pan. III. 4. 57.

‡ नाम्न्यादिशिप्रहोः । Pân. III. 4. 58.

Roots.	Infinitive.	Roots	Infinitive.
इ to go	एतुम्	पच to cook	पन्तुम्
एध् to grow	एधितुम्	व्रश्	व्रश्चितुम् or व्रष्टुम्
दा to give	दातुम्	गृह् to cover	गृहितुम् or गोदुम्
नी to carry	नेतुम्	सह् to bear	साहितुम् or सोदुम्
कृ to do	कर्तुम्	चुर् to beat	चोराधितुम्
भू to be	भवितुम्	बुध् Cau.	बोधयितुम्
धृ to shake	धवितुम् or धोतुम्	Desi.	बुबोधयितुम्
च to choose	वरितुम् or वरीतुम्	Atm. Freq	बोबुधितुम्
गे to sing	गातुम्	&c. &c.	&c.
गम् to go	गन्तुम्		
मन्य् to compose	मन्यितुम्		

SECTION II.

Verbal Nouns formed by means

of

Various Kṛt Affixes.

§ 777. In the following list are alphabetically arranged almost all the common Kṛt affixes forming nouns (substantive and adjective) with various significations from roots or derivative bases.

अ— (अच्, भण्, भप्, क, कम्, खच्, खण्, खल्, घ, घम्, ट, टक्, ड, ण, and श) :—

अच्—denoting ‘the agent’ is added to—पच् and other roots;

पचतीति पचः ‘one who cooks;’ चर—चरः, चुर्—चोरः, भू—भवः

नह्—नहः (नही);—to मृ and पच् when the words जार and श्वन् are

prefixed to them respectively; जारभरा ‘an adulteress;’ श्वपचः

‘a Chándāla’—to ह् when the noun governed by it is used

prepositionally and when the idea of difficulty is not present or when the whole compound denotes 'age,' अंशं हरतीति अंशहरः 'one entitled to a share, a heir;' but भारहारः 'a load bearer' (भार + हृ + अण्); कवलहरः 'a young child;' also when आ is prefixed to it in the sense of 'in the habit of;' पुष्पाणि हर्तुं शीलमस्व असौ पुष्पहरः;—to the root ग्रह् when the words शक्ति 'a missile,' लांगल 'a plough,' अंकुश 'an iron hook,' तोमर 'a javelin,' बटि 'a stick,' घट, घटी and धनुष् are prefixed to it; शक्ति गृह्णातीति शक्तिग्रहः 'one armed with a spear,' &c.' लांगलग्रहः &c.; also when सूत्र is prefixed to it and the root is used in the sense of 'wearing;' सूत्रग्रहः 'wearing a sacred thread;' but सूत्रमाहः (सूत्र + ग्रह + अण्) 'one who takes in his hand a sacred thread;'—to अर्ह when a noun used objectively is prefixed to it; पूजां अर्हतीति पूजार्हः ब्राह्मणः 'a Brâhmaṇa deserving worship;'—to रम् and जप् when the words स्तम्ब and कर्ण in the Loc. are prefixed to them respectively; स्तम्बेरमः 'an elephant,' कर्णेजपः 'on who whispers into the ear, a spy;' to any root when the word शी is prefixed; शंकरः, संभवः, शंवरः &c.;—to शी when a word showing the place of action precedes; खे शेते ख (खं) शयः 'dwelling in the sky,' so हृच्छयः 'dwelling in the heart' i. e. 'Madana;' also when words like पार्श्व, उदर, पृष्ठ, &c. and उत्तान, &c. precede; पार्श्व-उदर-पृष्ठ-शयः 'sleeping on the sides,' &c.; उत्तानशयः 'lying on the back with the face upwards;' so अवमूर्धशयः (अवनती मूर्धा अस्य तथा शेते) i. e. 'with the face downwards.' When added to roots ending in ह् and to some others it forms abstract nouns; त्रि—चयः 'a collection,' जि—जयः, भी—भयं, वृष-वर्षः 'a shower of rain,' &c.

अण्—is added to roots when the words forming their objects are prefixed to them; कुम्भकारः 'a potter;' भारहारः &c.; when a sabanta is prefixed to हन् with सम्, the न् of this root is changed to

दे optionally; वर्णसंज्ञातः or-टः 'a collection of words.'

अन्—is added to roots ending in उ and क short or long; it sometimes forms abstract nouns, sometimes shows the place or the instrument of action denoted by the root; स्तु—स्तवः praise, यु—यवः barley; पु—पवः, भू—भवः, कृ—करः the instrument of doing anything *i. e.* the hand, गृ—गरः poison-कृ—वरः fear, वृ—वरः a boon, &c. स्तु with वि—विष्टरः a tree or a seat; विस्तरः otherwise; हन् with सम् takes this affix; संयः a collection; गम् also takes it; गमः, भव् preceded by a preposition takes this affix and is changed to यस्: निधसः, प्रयसः, श्रियसः &c., food or eating; (when no preposition precedes it it takes घञ्: घासः); the roots जप् and व्यध् not preceded by a preposition take अय्; जपः muttering prayers, व्यध्: the act of piercing; (but when a preposition precedes, they take घञ्: as उपजापः secret whispering into the ear, separation, &c.); the roots स्वन् and हस by themselves take अय् or घञ्: स्वन्—स्वनः or स्वानः sound; हस्—हसः or हासः; with a preposition they take the latter only; प्रस्वानः; प्रहासः &c.; यम् without any preposition or with the preposition उप, नि, वि and सम् takes either अय् or घञ्; यनः or यानः restraint, control, &c. उपयमः or यामः marriage; similarly नियमः or नियामः &c; the roots गद्, नद्, पद् and स्वन्, with नि take अय् or घञ्; निगद्: or—गाद्: speech, निनद्: or निनाद्: sound, &c. कृन् with or without नि takes अय् or घञ्; कृन्: or कृणः, निरुणः or—रुणः the sound of a lute; the root मद् when a word other than a preposition is prefixed to it takes अय्; with a preposition it takes घञ्; धनमद्: the pride of wealth, उन्माद्: madness, insanity; but when preceded by प्र or सम् it takes अय् when the meaning is joy; प्रमद्: or संमद्:; in other cases it takes घञ्: प्रमाद्:; संमाद्: carelessness,

oversight, a blunder; the affixes अप् and घञ् are added to several other roots too numerous to note here; the difference between these is that घञ् occasions Vṛddhi of the preceding vowel, अप् does not.

क— is added to roots having इ, उ, ऋ, or लृ for their penultimate, and to the roots प्रे and कृ and denotes the agent; लिख-लिखः one who writes, क्षिप-क्षिपः one who throws, बुध-बुधः &c. प्री-प्रियः one who pleases; कृ-किरः one who scatters; it is also added to roots ending in आ with or without any preposition, the final आ being dropped; ज्ञा-ज्ञः or प्रज्ञः one who knows, wise; ह्वे ह्वः or आह्वः one who calls; also when a subanta is used prepositionally with it; दा-गोदः one who gives cows or cuts the hair; पा-द्विपः (द्वाभ्यां पिबतीति) an elephant; when added to स्था it has various meanings; समस्थः happy; विषमस्थः placed in difficulties; प्रस्थः a measure of corn; &c. This is also added to गृह—गृहं a house, गृहाः a wife, a house.

कस्— is added to दृश् not meaning 'to see' when a pronoun precedes it; तत् + दृश् + अ = तादृशः like that; also when the words समान and अन्य precede; सदृशः like to, अन्यादृशः like another; स is added similarly; सदृशः &c.

खच् and खञ्—Before these the अ of the noun forming the object of the root with which it is used prepositionally inserts the syllable म् after it: खच् is added to the root वद् after प्रिय and वश; प्रियं वदतीति प्रियंवद्ः one who speaks sweetly; वशंवद्ः subject to the influence of, obedient to the will of;—to कृ after the words क्षेम, प्रिय, मद्र and भय; क्षेमं-प्रियं-मद्रं-करः doing good, &c.; भयंकरः causing fear, dreadful, अभयंकरः;—to the root गम् after a subanta; विहङ्गमः passing through the sky, a bird,

to the roots भृ, वृ, जि, धृ, सह, तप् and इम् when the whole is a name; विश्वभरः the god; रयंतरं a portion of the Sāma Veda; पतिवरा a bride who chooses her husband; शकुंजयः an elephant; युगंधरः name of a mountain; परंतपः name of a king; अरिंदमः name of a king;—to यम् after वाच्, वाचंयमः one who restrains his speech for the observation of a vow;—to the roots सह and वृ after the words सर्व and पुर respectively; सर्वसहा the earth: पुरंदरः Indra;—to कष् after the words स्वर्, कूल, अन्न and करीष; सर्वकषः all destroying, all powerful; also a rogue; कूलकषा (a river) sweeping away its banks; अन्नकषः dashing against, coming in collision with the clouds as the wind; करीषकषा blowing away dry cowdung, as a strong wind or gale. खश् is added to एञ् cau. as in जनमेजयः making the people tremble with fear; name of a king;—to अज्, धि, तुद् and हा 'to go' after the words वात, शुनी, तिल and शङ्ख flatulence; वातमजः facing the wind, a kind of deer: शुनिधवः a kitten; तिलंतुद्: an oilman; and शङ्खजहाः causing flatulence, a kind of bean;—to धे and ङ्मा after the words स्तन and नाडी respectively; स्तनंधयः a baby sucking the breast; नाडि (डी)-धमः a goldsmith;—to तुश् after विधु and अरुः विधुंतुद्: the afflictor of the moon *i. e.* Rāhu; अरुंतुद्: (अरुणि मर्माणि तुश्तीति) wounding the vital parts, painful;—to पच् after मित and नख-मितं-पच्: one who cooks measured corn, a miser; नखंपच् nailscorching;—पच्चा a kind of poisonous plant; to—वृश् and तर् after the words अत्र्य and ललाट; अवृष्यपद्याः those who do not see the sun *i. e.* the queens of a king who are shut up in the harem; ललाटंतपः scorching the forehead;—to वृश्, मर् and ङ्मा after उग्र, इरन् and पाणि respectively; उग्रंपद्यः of a fierce aspect, इरन्तः lightning, पाणिधमः a road shrouded in such darkness that one has to make

his way by pushing aside the people with his hands; to मन् meaning 'to consider oneself as;' पण्डितमन्यः a pedant who considers himself a Pandita, गामन्यः one who considers himself a cow i. e. who is very humble; &c.

खल्—is added to any root with ईषन्, दुर or सु prefixed to it when the idea of ease or difficulty is present; ईषत्करः done easily; दुष्करः done with difficulty; सुकरः done easily; so दुःखासन, दुर्योधन, &c.

घ—is added in the sense of the place or the instrument of the action, or forms abstract nouns; before this final च् or ज् of a root is changed to क् or ग्; कृ with आ-आकरः a mine; खन् with आ, आखनः a spade; पण् with आ, आपणः a place of traffic, कश्च=निकषः a touch-stone, चर्=गाचरः a pasture ground, संचरः a path, वह=वहः a shoulder, निगमः by what the people are guided, the Veda; before this छाच् becomes छवः वन्तच्छवः the lip.

घञ्—this has almost a universal application and has a variety of senses; before this also, the final च् or ज् are changed to क् or ग्; पच=पाकः food; कर्=कामः desire; अम्=विश्रावः rest; स्र=सारः strength, substance, with अति-अति- or अती-सारः dysentery; ह=हारः a necklace, पद=पादः a foot; भू=भावः being, a thing, &c., विश्व=वेशः a house, रुज्=रोगः a disease, स्पृग्=स्पर्शः touch, इन्ध=एधः fuel, अन्ध=प्रअन्धः laxity; चि=कायः (चोयतेऽस्मिन्ननादिकं) the body, with नि=निकायः a house; &c.;—to रु when preceded by a preposition; विरावः the warbling of birds, (otherwise रवः) the roots स्फुर and स्फुल् change their vowel to आ before this; स्फारः or स्फालः the throbbing of the hand, &c.; रु

and **पु** preceded by **आ** take both **घञ्** and **अप्**; **आरावः** or-**रवः** a loud sound; **आप्लवः**—**प्लवः** a deluge. Sometimes the affixes **घञ्** and **अप्** are used in different senses; **नी-चायः** chief, **प्रणयः** friendship, kindness; **परिणायः** the act of moving a piece at chess, draughts &c.; **परिणयः** a marriage; **इ** with **नि**—**न्यायः** justice, **न्ययः** ruin; **मह्** with **अच्** or **नि**—**अवग्रहः** or **निग्रहः** impediment, separation; **अवग्रहः** a grammatical mark; **चोरस्य निग्रहः** the confinement of a thief; but **अवग्रहः**—**महः** drought, want of rain; **चि** after **पुष्प** takes the affix **घञ्** when the whole means 'gathering flowers with the hands,' **पुष्पचयः**, but **पुष्पचयः** collecting flowers with a stick' &c.; it is also added to **भुज्** and **उब्ज्** with **नि**; **भुजः** the hand; **न्युब्जः** hump-backed, the Nyagrodha tree.

ट—is added to the root **कृ** preceded by **दिवा**, **भास्**, **यन्**, **त्स्**, **क्रि**, a numeral, and nouns governed by it; **दिवाकरोतीति दिवाकरः**, **भास्करः** the sun, **यत्करः** &c;—to **सृ** preceded by **पुरः**, **अमतः**, **अर्ध**, and **पूर्व**; **पुरःसरः**, **अमतःसरः** a leader, &c; and to **चर** preceded by **भिक्षा**, **सेना**, **दाय** and words showing the place of action; **भिक्षाचरः** a beggar, **सेनाचरः** a soldier; &c.

टक्—is affixed to **हन्** preceded by **जाया** or **पति**, **ह** changing to **घ**; **जायाघ्नः** a murderer of his wife, or one bearing a mark on his body indicative of the murder of his wife; **पतिघ्नी** a woman who murders her husband;—this is also added to **हन्** when the agent of the action is not man, **पित्तघ्नं** checking bile, such as ghee, &c;—to **हन्** preceded by **हस्ति** and **कपाट** in the sense of 'having the power to do what is denoted by the root,'; **हस्तिघ्न** 'one able to kill an elephant,' &c;—and preceded by **पाणि** and **वाड** in the sense of 'one having the skill'; **पाणिघः** 'one who beats

time with the hand, also a drummer (beating a drum with the hand);—to पा 'to drink' and जै if not preceded by a preposition; सौमपः 'one who drinks the Soma juice;' साम गायत्रीति सामगः 'one who chants the Sama Veda;' but सामसंगयः (when a prep. precedes it); पा 'to protect' takes अ; क्षीरपा ब्राह्मणी, &c.

उ— is affixed to गम् preceded by अन्त, अत्यन्त, अभ्य, दूर, पार, सर्व, अनन्त, सर्वत्र, पत्र 'creeping on the ground,' उरस् and विहायस् and denotes the agent; to गन् preceded by दूर and सु and shows the place of action; before this the final consonant with the preceding vowel or the final vowel of a root is dropped; अन्तं गच्छतीति अन्तगः 'one who goes to the end;' अध्वगः 'a traveller;' पन्नगः, उरोगः 'a serpent,' विहायस् is changed to विह—विडगः 'a bird;' दुर्गः 'a fortress,' &c.;—to हन् when a blessing is implied; तव पुत्रः शत्रुघ्नः भवेत् 'may thy son be the destroyer of his enemies',—also to हन् with अव after the words क्लेश and तमस्; क्लेशावहः 'removing pain, consoling, a son;' तमोःपहः 'the dispeller of darkness the sun';—to जन् preceded by a word having the sense of the Loc. or of the Ab. and not denoting a class, or when it is preceded by a preposition and the whole is a noun; मंजुजः 'born in a stable;' तरविजं 'a lotus;' संस्कारजः 'produced after some operation;' अष्टजः &c., प्रजाः, अनुजः 'a younger brother;' the words द्विजः, अजः, ब्राह्मजः &c. are also formed by means of this affix; this is also added to खन् with परि; पारखा 'a ditch'.

प— is added to roots ending in आ which insert य before it; दा—दायः 'one who receives a share,' धा—धायः 'one who holds, &c.'—to द्य when preceded by अव and प्रति. अवद्यायः 'mist, frost,' प्रतिद्यायः 'a catarrh or cold;—to इ, छ, सो and ह preceded by a preposition; अद्यायः 'violation,'

संभावः 'oozing, trickling;' अवसावः 'end;' अवहारः 'a thief, a beamonster;' —to लिह, भिष, ग्रह्, व्यध्, भ्रम and भू; लेहः 'a lambative, an electuary;' श्लेषः 'an embrace;' माहः 'an alligator,' व्याधः 'a hunter,' श्वासः 'respiration;' भावः 'a thing;' —to नो and दु not preceded by a preposition; नायः 'a leader,' वायः 'a forest fire;' —to ड्वल, चल, जल, दल, 'to be confused,' सल् 'to smell,' हल, पल्, बल्, पुल, कल्, शल्, डल, पन् कथ, पथ, मथ, वन्, भ्रम, क्षर, सह शर्, कृश, ब्रध and कस्. (these may also take अच्); ज्वालः, ज्वलः 'a flame or blaze,' &c.; —to शील, कन् and मञ्, when their objects are prefixed to them; मांसशीलः 'one who keeps flesh;' मांसकामः 'one who wishes for flesh;' मांसभक्षः 'one who eats flesh,' —to ईश्, क्षम् and चर् with आ; सुख्यतीक्षः 'one desiring happiness,' बहुक्षमः 'forgiving much,' कल्याणाचारः 'good-conduct;' —to ह्वे, वे and मा after their objects; स्वर्गं ह्वयते स्वर्गह्वायः तन्वायः 'a weaver,' धान्यनायः 'a measure of corn;' —to अद् with नि न्यद्: 'food'.

अ— is added to पा, घ्रा, ध्मा, धे, and वृजः पा—पिबः one who 'drinks;' घ्रा—जिघ्रः one who smells; ध्मा—धमः one who blows wind; धे—धयः one who drinks; वृज—पश्यः one who sees; —to दा and धा 3el; दा—ददः one who gives, धा—दधः one who holds; —to लिप् and विद्; लिपः one who plasters; विन्दः 'one who knows;' also when the former is preceded by नि and the latter by गो and other words; निलिम्नः a god; गोविन्दः name of Vishnu, अरविन्दः a lotus; —to the Can. of चिन् प्र, एज् with उन्, and धृ; चिन्तयः one who thinks or knows; पारयः one who fills; उदेजयः one who makes another tremble; cf. Bhatti. I. 15. धारयः 'one who holds;' added to all roots it forms abstract fem. nouns; कृ—क्रिया an act, इष्-इच्छा a wish;

परिचर—परिचर्या service; वृग—वृगया hunting, अट्—अटटया
rambling, जागृ—जागर्था wakefulness, &c.

अ—forms abstract nouns from derivative bases; कृ—चिकीर्षा
a desire to do; पुत्रकाम्या a desire to have a son; &c. also
from roots ending in a consonant and having a long vowel for
their penultimate; ईद्—ईहा desire, ऊह्—ऊहा a guess, reason-
ing, &c.

अह्—similarly forms abstract nouns; it is added to roots
marked with an indicatory ह्, and to निह् and others; जृ
—जरा old age; जप—जपा shame; &c. निह्—निहा distinction,
separation; चिन्—चिन्ता contemplation, anxiety; वृज्—वृजा
cleansing; &c.—to कृप् which changes its र to कृ—कृपा mercy;
to roots in आ if a preposition or the words अन् and अन्तर
precede; दा—प्रदा giving, gift; भा—प्रभा lustre; &c. धा with
अन्—अद्धा faith; with अन्तर—अन्तर्धा disappearance.

अक—(कुन्, ण्वुल्, वुञ्, वुन्, ष्वुन्)—

कुन्—is added to रञ्ज्; रजकः 'a washerman.'

ण्वुल्—is affixed to all roots and denotes the agent of the
action; कृ—कारकः one who makes, acting, &c; पच्—पाचकः
one who cooks; हन्—घातकः, दा—दायकः, धा—धायकः &c.; it is
added to दम् and other roots of that group; but in this case
the preceding vowel is not lengthened, दम्—दमकः, दम्—दमकः,
वध्कः a killer, जनकः a father, &c; added to some roots it
forms the names of diseases; हृद्—प्रच्छर्दिका vomiting; वह्—प्रवा-
हिका dysentery, diarrhoea; चर्च्—विचर्चिका itch, scab, &c.; some-
times it is added to denote the meanings of roots; आस्—
आसिका sitting, शी—शायिका sleeping, &c; sometimes it has
the sense of futurity, कृष्णं दर्शको याति he goes desirous of
seeing Kṛṣṇa; सतां पालकः &c.

कुम्—is added to निन्द्, हिस्, क्लिष्, ख्याद्, नश्, with धि, सिप् with परि, रट्, वट्, घ्ये, भाष् and स्त, in the sense of 'the agent,' or 'in the habit of'; निन्द—निन्दकः 'one who blames or is in the habit of blaming or censuring others;' हिस्—हिंसकः क्लिष्—क्लेशकः &c.;—to दिव् and कुम् preceded by आ; आदेवकः a 'gambler;' आक्रोशकः 'one who calls out or vociferates, a reviler.'

कुन्—is added to पु, कु and लु in the sense of 'skilful in'; पु—प्रवक्: स्त—सरक्:, skilful in walking;' लवक्: 'skilful in cutting;' this may be added to any root when the idea of a blessing is to be conveyed; जीवक्स्त्वं भूयाः 'mayest thou live for many years;' नन्दक्स्त्वं भूवाः mayest thou be the giver of delight.'

कुन्—is added to नृन्, खन्, and रज् in the sense of 'one who knows the art of'; नर्तकः 'one who knows the art of dancing;' खनक्: 'a digger, a miner;' रज्जक्: a 'dyer.'

अट्—(अधुच्)—वेर्—वेरयु: 'tremor,' धि—धवयु: 'swelling, a tumour;' दु—द्वयु: pain, anxiety; &c.

अन—(ण्युन्, युच्, ल्यु, ल्यट्)—

ण्युन्—is affixed to गै and हा; गायनः 'a singer;' हायनः 'a year' 'a kind of rice.'

वृच्—is affixed to verbs meaning 'to go or to sound'; चल—चलनः one who moves; रु—रवणः one who makes a sound; so शब्दनः &c.; it is also affixed to verbs meaning 'to ornament, to deck, and to be angry'; भूष्—भूषणः serving as an ornament; मण्ड—मण्डनः; क्रुध—क्रोधनः, रुष—रोषणः angry, irascible;—to जु, स्त, गृध्, उवल, शुच्, लप्, पत्, and पद्; जु—जवनः a swift walker; स्त—सरणः one who goes; गृध्—

गधः a glutton; ज्वलनः 'that which blazes, fire:'—to some other roots ending in a consonant; वृत्—वर्तनः वृध—वर्धनः &c.,—to the freq. of कृन् and वृम्; चक्रमणः, दंष्ट्रमणः 'one who goes again and again;' it also forms fem. abstract nouns with the causals of roots and the verbs अन्थ, घट्, वन्द, विव् and इष् not meaning 'to wish'; कृ—कारणा doing, action; हृ—हारणा, आत्—आसना अन्थ—अन्थना घट्—घटना, वन्द वन्दना, विव्—वेदना, इष् with अन्—अन्वेषणा 'searching.'

ल्यु— is affixed to नन्द and other roots; नन्दनः one who delights, a son, मद्—मदनः he who exhilarates, the god of love; साध्—साधनः one who accomplishes, सह—सहनः one who fears; सृह्—मधुसूदनः the killer of Madhu; अर्ह—जनार्दनः the chastiser of the sinful; भी—विभीषणः the terrifier, name of Ravana's brother.

ल्युट्—is added to all nouns to form neu. abstract nouns; सह—सहः 'indulgence, हस्—हसनं laughing; शो—शयनं sleeping, पापानं drinking; रुज्—भोजनं साध्—साधनं &c. this is also added in the sense of 'the instrument of an action': व्रश्—व्रश्चनः an instrument of cutting; an axe, &c. दुह—गादोदरी a milk vessel (here it shows the place of action or Adhikaraṇa).

भाक्—(भाजन्) is affixed to जल्प, भिज्, कुह् लुट् and वृ in the sense of 'in the habit of'; जल्पाकः (जल्पितुं शीलमस्य) a prattler; भिज्—विश्राकः a beggar; कुडाकः he who divides or cuts, लुंटाकः a robber.

भारु—वृ—शरारु destructive, hurtful; वृह्—वंदारु praising, a panegyrist.

आलु— is added to the can. of स्पृह, ग्रह् and पन्, to ह्य् and to the words निद्रा तन्द्रा and अद्वा; स्पृहालु longing for, desirous of; इषालु compassionate; निद्रालु: disposed to sleep, तन्द्रालु:, अद्वालु: full of faith.

इ— (इक, इम्, इण, कि)—

इक—कृष्-कृषिः one who tills the ground; गृ-गिरिः a mountain.

इम्— is added to यप् and other roots; वापिः a well; वासिः a dwelling.

इण—is added to अज् and other roots of the group; आजिः battle.

कि—is added to the roots क् and घा and others assuming these forms; धा-उपाधिः fraud, condition, &c., निधिः a treasure, संधिः a joint, peace &c.; जलधिः the sea; (here it is used in the sense of अधिकरण).

इन्— (इन्च्) is added to क्, लृ, धू, पू, खन्, सह and चर ; क्—अरिन् a rudder, helm; an oar. लविन् a sickle; धविन् a fan made of the deer's skin; सविन् cause of generation; खनिन् a spade; सहिन् patience, forbearance; चरिन्.

इन्— (इनि, दिनुण्, णिनि)—

इनि—is affixed to जू with प्र, जि, कृ, क्षि, श्रि with वि, वन, व्यथ with आ, अम् with अभि, भू with परि and सू with प्र; प्रजविन् swift going; जयिन् a conqueror, हरिन् timid, &c.; क्षयिन् wasting away; it is also added to क्री with वि when the noun governed by it is prefixed to it and when the idea of censure or reproach is to be conveyed; तैलविक्रयी, सोमविक्रयी, &c.

दिनुण्—is affixed to यज्, रज्ज्, भज्, कृष्, द्विष्, दुह, दुह, युज्, यम् with आ, यस, क्रीड् and मुष् with आ, हृ, दिव, श्रिप, रद, वद्, दह, मुह, all with परि; सृज्, पृष्, ज्वर all with सम्; विच् and चर्, with वि; लप्, हृ, मन्थ, वद्, वत् all with प्र; चर with अति and अप, हन् with अभि. रुध् with अनु; and denotes the agent; त्यज्— त्यागिन् one who abandons, रागिन् full of passion, impassioned, a lover, भागिन् one who takes a share, दाषिन् one who blames; similarly हृषिन्, द्रोहिन्, &c.; this is also added to शम् and the other roots of that group but without occasion-

ing any change in the roots; शान्—शानिन् tranquil; मद्—मदिन्; but मद् with उन् or प्र—उन्मादिन् or प्रमादिन्.

णिनि—is added to the roots of the मद् group in the sense of 'the agent;' गृह्णातीति ग्राहिन् one who takes; स्था—स्थायिन्, सि with वि—विषयिन् a sensualist; राध् with अय—अपराधिन् one who is guilty; भू with परि—परिभाविन् one who defeats; &c.;—to हन् when preceded by कुमार and शीर्ष; कुमारं हन्तीति कुमारवातिन् one who murders a child. शीर्षवातिन् one who cuts off the head; this is added to any root, when the subanta other than one denoting a class, precedes it, in the sense of 'in the habit of,' 'disposed to'; उष्णभोजिन् (उष्णं भोक्तुं शीलनस्य) one who eats hot things; साधुक्रारिन् one who acts well; ब्रह्मवादिन् one who expounds the Vedas or the nature of Brahma;—to मन् after any subanta, पण्डितनानिन् one who considers himself a Pandita; हर्षनीयमानिन् one who considers himself handsome, &c; this is added in the sense of the Past Tense to यज् preceded by the name of a sacrifice; सोमयाजिन्, one who has performed the Soma sacrifice; so आग्नेययाजिन्; and to हन् when the noun governed by it is prefixed to it; पितृव्यवातिन् one who has killed his uncle. This is also added to a root when a noun signifying a standard of comparison is prefixed to it; उद्क्रीशिन् one who utters a sound like that of a camel; श्वांशराविन् one who cries like a crow; this is also added when the observance of a vow is to be indicated; स्थंडिलग्रायिन् one who observes the vow of sleeping on the altar; also in the sense of 'necessity' or the discharging a debt; अवदंभाविन् what takes place of necessity; शतंशायन् one who pays off a debt of Rs. 100.

इष्णु—(**इष्णुच्**, **खिष्णुच्**) is added to कृ with अलं and निरा, जन् with प्र, पच्, पन् and मद् all with उन्, इच्, णिप् with अप, वृध, सह, and चर् in the sense of 'in the habit of, possessed of the properties of' or 'expert in' or acting well; अलंकरिष्णु decorating, skilled in decorations; निराकर्तुं शीलमस्य निराकरिष्णुः. See Bhatt. V. 1. repudiating, turning aside; उत्पतिष्णु clever in flying up; वर्तिष्णु, वर्तिष्णु, सहिष्णु, रोचिष्णु, &c.; it is found added to some other roots also by poets; e. g. प्रभविष्णु powerful, भाजिष्णु resplendent, क्षयिष्णु, &c.

खिष्णुच्—and **खुकम्** (**उक**) are added to भू with the words आढय सुभग, स्थूल, पलित, नम्र, अंध and प्रिय prefixed to it in the sense of अभूततद्भाव 'being what a thing or person was not before;' अनाढयः आढयः संजातः आढयंभाविष्णुः or-भावुकः becoming rich, not being rich originally; (see Bhatt. III. 1.); so आढये करणम्, &c.

उ— (**उ**, **उण्** and **डु**)

उ— is added to Desiderative bases to form nouns; विक्कीर्षुः desirous of doing; विजिगीषुः desirous of conquering, &c.; and to शंस् with आ, भिम्, विद्, and इष्; आशीषुः desirous, hopeful. भिक्षुः a beggar; विवुः one who knows, knowing; इच्छुः wishing.

डु—is added to भू with वि, प्र, and सम्; विभुः all pervading, mighty, प्रयु able, संशु creating; also to डु—नितडुः that which moves to a measured distance; शतडुः which runs in a hundred streams, name of a river.

उक— (**उकम्**)—is affixed to लप्, पन्, पद, स्था, भु, वृष्, हन्, कन्, गन्, and शृ and denotes the agent; लप्—लायुकः sporting, glittering; पातुकः falling; भू—भावुकः happening, living, हन्—पातुकः; कम्—कायुकः amorous.

खर्—(कुःख्) is affixed to विद्, भिद्, and छिद्; विदुरः who knows; knowing, भिदुरः breaking, brittle, छिदुरः cutting.

कक—(कृक) is added to जागृ and the Fre. Bases of यज्, जप् and दृश्; जागरुक watchful, &c. (Vide Bhatti, II. 22. Rag. XIV. 85, Si. XX. 36) पुनः पुनः अतिशयेन वा यजनशीलः यायजूकः one who performs sacrifices frequently; (see Bhatt. II. 20.) पुनः पुनः अतिशयेन वा जपतीति जंजपूकः one who mutters prayers repeatedly, an ascetic; पुनः पुनः अतिशयेन वा द-
क्षतीति दंक्षकः biting frequently, a serpent, a demon (Vide Bhatti, I. 26)

किन्, किर and णि—Derivatives are formed with these affixes which are added to roots and then dropped; the difference between the first two is that in the case of the latter, न् is inserted between it and the root if it end in a short vowel.

किन्—is affixed to स्पृश् preceded by a *subanta*; घृतस्पृश् one who touches ghee; मन्त्रस्पृश् one who touches anything after reciting a holy verse, &c.; except when the *subanta* means water; उदकस्पर्शः one who touches water and not उदकस्पृन्. The following words are to be accepted as they are; यज-
क्षत्विज् (ऋतौ ऋतौ यजते) sacrificing regularly at every season; a priest who officiates at a sacrifice; धृष्—हृष्—proud, haughty; स्रज्—प्रज् a garland; दिग्—दिग् a direction. स्निह्—उष्णिह् name of a metre; words like प्राचीन् derived from the root अच् and the words युज् and क्रुज् ought to be considered as derived by means of this affix.

क्रिये—this is added to a root with or without any preposition prefixed to it; सृते असौ सृः or प्रसृः one who brings forth,

a mother; सद् - द्युसद्: those who sit in heaven; the gods; द्विष्- प्रविष् a powerful enemy; दुज्-अद्दुज् the constellation of stars called 'Aswini; ' नी-सीनानी: the leader of an army; राज्-विराज् the creator; चि-अग्निचित् one who consecrates the sacred fire, a householder; जि-इन्द्रजित् the conqueror of Indra, name of Ravana's son; स्त-देवस्तु he who praises the gods; सु-सोमस्तु the extractor of Soma juice; कृ-कर्णकृत्, भाषाकृत्, टीकाकृत्, &c. This is also added to कृष्, स्पृष् and सृज् when the object governed by them is prefixed to them; सर्वकृष् seeing all; मर्मस्पृष् touching the vitals; विश्वसृज् the creator of the universe;---to अद् and हन् ; ऋग्याद् a flesh-eater, a demon; ब्रह्महन् the killer of a Brāhmaṇa;---to छाद् changed to छद्; तनुच्छद् a garment. Before this affix roots ending in a nasal lengthen their penultimate; as शन्--प्रशाम् tranquil; तन्--प्रतान् one who stretches, &c. except in the case of the roots गम्, नम्, यम् and तन् which drop their nasal and then obey the general rule; अध्वानं गच्छतीति अध्वगत् a traveller; परि तनोतीति परीतत् stretching on all sides; सुनत् yielding, poor; सं. खन् well restrained, &c.; the आ of शास् is changed to इ before this; नित्रं शास्तीति नित्रशिष one who gives advice to his friend, अशिष a blessing; गृ forms गिर speech; the roots भ्रस्, संस्, and ध्वस् drop their nasal and insert त् before their final; वाहभन् dropping down from a vehicle, उखाभन् dropping down from a vessel: पर्णध्वन् falling down from a leaf; before this affix दिव् changes its व् to उ and other roots change their व् to ऊ; अक्षयुन् (अक्षैर्द्विव्यति) a gambler; वे-ऊ; a weaver; भव्--ऊ: a protector;

this forms Vrddhi with a preceding अ; जन्+ऊ=जनोः the protector of the people, ज्वर—जूर feverish, स्वर—सूर swift going; before this affix च् or छ् following र is dropped; मूर्च्छ—मूर swooned; धुर्ध—धूर hurting, injuring; अक्षधूर what troubles, *i. e.* presses heavily on, the axle of a carriage, hence the cart load; the following words are irregularly derived; वच—वाच speech; प्रच्छ—प्राच्छ one who asks; पु-कटपूः acting by will; name of Shiva, a kind of worm, a gambler, &c; धि—धी wealth, व्रज—परिव्राज् an ascetic; विद्—विद्युत् lightning, गम्—जगन् the world; ध्वै—धी the intellect.

जि— is affixed to भज् which lengthens its अ before it; अंभ-भाज् one who takes a share, प्रभाज् devoted to, worshipping, &c.

ति— (क्तिन्) forms fem. abstract nouns; कृ—कृति an act, &c.; रतु-स्तुति praise, गम्—गति gait, &c. रम्—रति sport; नम्—नति a bow; रथा—स्थिति state, गे—गीति a song, &c. पा—पीति: drinking; पच्—पक्ति: cooking, यज्—इष्टि: a sacrifice; &c. It is added to the roots भु, त्यज्, स्तु and इष् in the sense of 'the instrument of'; श्रुति: the instrument of hearing *i. e.* the ear; &c. To the root पठ् with सम् or वि, क्तिन् or क्तिप् is added; सम्पत्ति: or सम्पत्, prosperity; विपत्ति: or विपद् adversity; नि instead of ति is added to roots ending in क् and to लृ and others; कृ-कीर्ण: scattering. The following words are to be taken as they are:—सो—साति end; हन्—हेति a weapon; कृन्—कीर्ति: fame.

तृ—(तृच्, तृन्) -

तृच्— is affixed to all roots and denotes the agent; कृ-कर्तृ a deer; गम्-गन्तृ, पच-पक्तृ, सह-सोढ or सहिता, इष्-एष्टृ or ए-षितृ, &c. क्रम्-क्रन्द or क्रान्द or क्रमिद one who goes, &c.

च-ङ् is added to दा or दो, नी, दास्, यु, युज्, स्तु, तुद्, सिच्, निह्, पत्, पद्, नह् and दंश् and shows the instrument of the action denoted by the root; दा or दो—दानं an instrument of cutting, a sickle; नेत्रं the instrument of guidance i. e. the eye; दास्—दास्त्रं a weapon; दास्—दास्त्रं; यु-योत्रं, युज् क्योत्रं the rope by which an animal is tied to the pole of a carriage; स्तु—स्तोत्रं a hymn of praise; तु—तोत्रं a whip, सिच् सेक्त्रं a watering pot, —निह् मेद्, पत्—पत्रं a vehicle, the wing of a bird, &c. नह्—नह्री a leather-strap; दंश्—दंष्ट्रा the jaw; it is also added to—पू in the senses given:—पोत्रं the snout of a hog; a ploughshare, the thunderbolt, a garment;—पवित्रं an instrument for purifying, a sort of ring of *kusha* grass worn on the fourth finger on religious occasions; and to धे and धा; धात्री a mother, a foster mother, the earth, name of a tree, Emblic myrobalan.

त्रिम- (त्रिभ्रमम्) is added to a few roots; पच्--पक्त्रिमः (पाकेन निर्वृत्तः) ripened, matured. कृत्रिम 'artificial' from कृ, दत्रिम produced by gift; (See Bhatt. I. 10, 13).

यक्--ग--गायकः a singer.

न--(नङ्, नन्)--

नङ्--is added to यज्, याज्, यत्, विच्छ् and प्रच्छ् ; यजः a sacrifice; याज्या beggary; यत्नः an effort, विद्मः going, lustre, प्रश्नः a question.

नन्--स्वप्नः sleep, a dream.

नज्--is added to स्वप्, तृष, and धृष in the sense of 'in the habit of,' स्वप्नज् sleepy, तृष्णज् thirsty, धृष्णज् bold, confident.

नु--(क्रु)--is added to त्रस् गृध्, धृष and क्षिप् in the sense

of 'in the habit of'. चस्तु timid, गृध्नु covetous, greedy; धृष्टु bold, क्षिप्नु throwing, casting.

मर—(कमरच्)—सृ-सुमर going, a kind of deer; घस्-घस्तर and भस्-भस्तर voracious, gluttonous, a glutton.

व—(क्यप्)—is added to ब्रज्, यज् and कृ and forms fem. abstract nouns; ब्रज्या asceticism, an attack; इज्या a sacrifice, &c.; it is affixed to अज् with सम्, सक् and पन् with नि, मन्, विद्, सु, क्षी, भृ and इ in the sense of either the place or the instrument of the action denoted by the root; समज्या assembly; निषज्या a couch a market place, the hall where an assembly meets; निपज्या slippery ground; मन्वा the nape of the neck विज्या, सुज्या a sprinkling with the Soma juice; क्षज्या a bed, भृज्या wages; इज्या a vehicle;—to चर् and मृग; परिचर्या service, &c.; मृगया hunting, इच्छा is irregularly derived from इष् + क्यप्.

र—is affixed to नन्, कम्प्, स्मि, कम्, हिंस, and क्षीप्; नन्न bowing down, yielding; कम्प shaking, tremulous; स्मेर smiling, कञ् desirous, beautiful; हिंस injurious, murderous; क्षीप् shining. The word अजर्त्त adv. is also derived from जन् with न (changed to अ) and र.

ह—is added to द्, धे, सि, सद् and दाद्; दा-दाहः one who gives or eats; धे-धाहः one who drinks; सेहः one who binds; क्षाद्दुः one who goes or destroys; सद्दुः one who goes or perishes.

वन्—(कनिप्)—पारदृष्टवन् from दृष् one who has seen the other side; राजकुलवन् one who has fought with a king; राजकृत्यवन् one who is made a king; similarly सहकुलवन् and सहकृत्यवन्

वर—(करप्) is affixed to the roots ह, जि, नश् and क्ष; इत्वर going, cruel; जित्तर victorious, नश्चर perishable, fleeting; it is also added to गन्; गत्वर transient, going.

CHAPTER X.

SYNTAX.

§ 778. Syntax deals with the mode of arranging words in sentences. Of the three divisions of Syntax, Concord, Government and Order, the syntax of Sanskr̥t is mainly concerned with the first two; Syntax in English depends principally upon the last. In Sanskr̥t and other cognate Languages which are rich in inflection, the relation, which one word bears to another in a sentence is determined by its grammatical form, and no change occurs in the meaning of the sentences howsoever the order of words be changed. But in English and other languages, wanting in inflection, 'order' is everything. Change the order of words and there is a corresponding change in the meaning. In Sanskr̥t, therefore, the mere order of words is not of material importance, though a perfect arbitrariness in that respect is not allowable. Sanskr̥t syntax also takes further into account the meaning and use of participles, the various tenses and moods, and particles.* These will be treated of in their proper order.

* As the great bulk of Sanskr̥t literature is thrown in the form of verse, the laws of syntax will be found not to be always observed by the poets. In ordinary prose writings the usual order of words in a sentence is, first the subject with its adjuncts, then the object with its adjuncts, then the adverbs and other indeclinables (extensions of the predicate) and lastly the predicate. The chief characteristics of Sanskr̥t style are, in the words of Prof. Max Müller, 'the predominance of coordination, the use of the locative absolute, a fondness for long compounds and indeclinable participles supplying the place of subordinate clauses, the frequent employment of the Past Participle instead

THE ARTICLE.

§ 779. There are no articles in Sanskrit corresponding to the English Definite and Indefinite articles. The words कश्चित् and एक, however, are often used in the sense of 'a certain' and the pron. तद् m. f. n. as equivalent to 'the'; कश्चित् नरः a certain man; एकः पान्थः a traveller; स राजा the king, &c.

NUMBER.

§ 780. As already remarked (See § 53) there are three numbers in Sanskrit: a singular number, denoting a single individual, a dual number, denoting two, and a plural number denoting more than two. Besides these general senses—

(a) the singular may be used to denote a class; सिंहः आपदराजः the lion is the king of beasts; बुद्धिमत्त्वं नरः श्रेष्ठः &c.

(b) the dual sometimes denotes a male and a female of the same class; पितरौ parents; चटकौ a male and a female sparrow.

(1) Note:—Words like द्वय, द्वितय, युग, द्वंद्व, &c. meaning 'a pair, &c. which are dual in sense but singular in form ought to be always used in the singular, except when several pairs are meant.

(11) Note:—Words like हस्तौ, नेत्रे, पादौ, &c. should be always used in the dual in Sanskrit.

(c) the plural, like the singular, may represent a class; ब्राह्मणाः

of the finite verb, a predilection for passive forms, and the absence of the indirect construction and of the subjunctive mood. For the latter reason the use of the tenses and moods is comparatively simple; on the other hand, the use of the cases, being much less definite than in Latin and Greek presents some difficulties.

Grammar for Beginners.

पूज्याः (or ब्राह्मणः पूज्यः) Brahmanas (*i. e.* the Brāhmaṇa class) are adorable.

(1) The plural is not unfrequently used as a mark of respect or reverence; इति श्रीशंकराचार्याः so says the venerable Śhankarāchārya; इति आचार्यपादाः this is the opinion of the revered preceptor, &c.

(2) In the first person, great personages and writers sometimes use the plural instead of the singular; वयमपि भवत्यौ किमपि पृच्छामः we (*i. e.* I) too ask you something; इति तु वयं but we (*i. e.* I, the writer) hold this opinion; वयमपि च गिरामीमहे we rule over speech *i. e.* language.

(3) Words like दाराः, गृहाः, अक्षताः, सिकताः, आपः, प्राणाः, लाजाः &c. are always used in the plural, though some of them are singular in sense.

(4) Names of countries which are really the names of the people inhabiting them, must be used in the plural; स विदेहान् उपययौ he went to Videha; &c.

But in the case of compounds ending in words denoting a country such as देश, विषय, &c. the sing. must be used; अस्ति मगधदेशे पाटलिपुत्रं नाम नगरम् there is a town called Pātāliputra in the country of Magadha.

(5) The plural of proper nouns denotes a family or race as in English; जनक्रानां रघूणां च यत्कृत्स्नं गीनमङ्गलम्.

SECTION I.

CONCORD.

§ 781. “ When two connected words are of the same gender, number, person or tense, they are said to agree with one another or to be in concord. Speaking of a man we have

to say he, of a woman she, of a plurality of persons they; these are agreements or concords." *Prof. Bain.*

The concords deserving notice in Sanskrit are three:—(1) Concord of the Verb with the Subject; (2) Concord of the Adjective with the Substantive; and (3) Concord of the Relative with the Antecedent.

CONCORD OF THE VERB WITH THE SUBJECT.

§ 782. The verb must agree with its subject in number and person; आसीत् राजा नलो नाम there was a king, Nala by name; अहं गच्छामि I go; ब्राह्मणौ गच्छतः two Brahmanas go; &c.

§ 783. (a) When two or more subjects differing in number are connected by 'and' the verb must be plural; ततः कुन्ती च राज्ञ च भीष्मश्च सह बन्धुभिः । इदुः आदौ तदा पांडोः &c. Mb. sometimes the verb agrees with the nearest subject in number; सा च सत्यवती देवी गान्धारी च यक्षस्विनी । राजदारैः परिवृता गान्धारी चापि निर्ययी ॥ Mb. अहश्च रात्रिश्च उभे च सन्ध्ये धर्मोपि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥

(b) But when they are connected by 'or' and are all sing. the verb will be singular; and when the subjects differ in number the verb will agree with the one nearest to it; रामः गोविंदो वा व्रजतु 'let Rāma or Govinda go'; स वा इमे बालका वा आत्रे गृह्णन्तु let him or these boys take the mango fruit.

§ 784. (a) When a verb agrees with two or more subjects of different persons connected by 'and,' the first person has preference over the second or third, and the second over the third; स्वमहं रामश्चैतत्करिष्यामः Rama, you and I shall do this; त्वं रामश्च पांडूशालां गच्छतम्, &c.

(b) But when the subjects are connected by 'or' the verb agrees with the one nearest to it; स वा वयं वा तत्संपादयामः he or we accomplish that; अहं रामोथवा राजा लक्ष्मणो वा मरिष्यति either I or King Rāma or Lakshmana will perish.

§ 785. The predicate may not always be a finite verb; but a participle, or an adjective or a noun may take its place.

(a) When a participle is used as the predicate it must agree with the subject in number and gender; स तदुक्तवान् he said that सा तदुक्तवती she said that, तेषां बन्धनानि छिन्नानि their bonds were cut off; कार्यं कृतं the work is done; लता छिन्ना the creeper is cut &c.

(b) When an adjective or a noun is used as the predicate, a form of the roots अस् or भू may be used with it or may be omitted; the adjective used predicatively agrees with the subject in number and gender; words like आस्पद, पात्र, भाजन, स्थान, पद retain their gender and number; सुभृत्यः दुर्लभः a good servant is difficult to be obtained; सुपुत्रः पितुः गर्वास्पदम् a good son is the object of his father's pride; सम्पदः पद्मापदां riches are the abode of miseries; स तु तस्याः अभिमानभूमिः &c; in these cases the verb agrees with the subject in number and not with the noun used predicatively; सम्पदः आपदां पदै सन्ति and no. अस्ति, &c.

§ 786. When a substantive or an adjective is used predicatively with verbs of incomplete predication such as 'to grow, to seem, to be, to appear,' &c. the substantive or adjective so used must agree with the subject in case; एष मे निश्चयः this is my resolve. स भूपतिः प्रजागरकृशः लक्ष्यते that King seems emaciated through wakefulness; प्रभुर्बुधुर्भुवनत्रयस्य desirous of being the lord of the three worlds.

(a) The same applies to transitive roots of incomplete predication used passively; तेन मुनिगा स मूषकः विडालः कृतः by that sage the mouse was made (transformed into) a cat, &c. नृपो हि विष्णुः मन्यते a King is thought to be Vishnu.

§ 787. When an indeclinable used with an adjectival force takes the place of the verb, the object governed by it is put in the Nominative case. * विषवृक्षोपि संवर्धये स्वयं च्छेत्तुमसंप्रतम् (Ku. II; 55.) it is not fit to cut down even a poisonous tree having first reared it up; here the indeclinable असंप्रतम् is equivalent to न जुज्यते and the whole sentence to वृक्षं संवर्धये तं च्छेत्तुं असाम्प्रतम् (न जुज्यते) योपि विषवृक्षः स्यात् ।

Concord of the Adjective with the Substantive.

§ 788. An adjective, participial or qualitative, must agree with the substantive it qualifies in gender, number and case; रूपवान् पुरुषः a handsome man; रूपवती स्त्री a beautiful woman; महस्संकटम् a great calamity; एते मयूराः; तानि पुस्तकानि; गच्छन्ती नारी, &c.

But numeral adjectives of fixed gender and number remain unchanged; शतं ब्राह्मणाः a hundred Brahmanas; शतं स्त्रियः a hundred women; विंशतिः बालकानि twenty children.

§ 789. When an adjective qualifies two or more substantives it agrees with them in their combined number; when the substantives differ in gender, the adjective will be masculine when the substantives are masculine and feminine, and neuter when they are masculine, feminine and neuter; राजा

* निषालेनाभिहिते कर्त्रेण न विभक्तिः परिगणनस्य प्रायिकत्वात् Vaman

राज्ञी च स्तुत्यचरितौ स्तः the king and his queen are of laudable conduct; धर्मः कामश्च हर्षश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अर्थो-
हेतानि सर्वाणि प्रवर्तन्ते न संशयः fulfilment of duty, satisfaction of desires, pride, joy, anger, happiness and long life; all these proceed undoubtedly from wealth.

(a) Sometimes the adjective takes the gender of the majority of the substantives; वृद्धौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः । अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुरब्रवीत् ॥ aged parents, a good wife and a young son should be maintained even by doing a hundred foul deeds; so has Manu spoken (laid down).

(b) And sometimes it takes the gender and number of the substantive nearest to it when the particle च is used; उद्वेगः कलहः कण्डूः सेव्यमाना च वर्धते, dejection, quarrel and an itching sensation prevail all the more they are attended to; यस्य वीर्येण कृतिनो वयं च भुवनानि च (कृतीनि) by whose valour we have become happy and so have the three worlds.

§ 790. When a past or potential passive participle is used as predicate with a noun in apposition to the subject, the participle agrees with the subject; कृताः शरव्यं हरिणा तशसुराः (S'a. 6.) the demons are made the marks of your arrows by Hari.

Concord of Relative with its Antecedent.

§ 791. The relative agrees with its antecedent in gender, number and person, the cases of the relative and its antecedent being determined by their relation to their respective clauses; यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः he who has wealth has a noble family; यस्य बुद्धिर्बलं तस्य; यथेन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् that which is fit to be united with anything a wise man should unite with it; &c.

§ 792. When the relative has for its predicate a noun differing in gender from the antecedent the relative generally takes the gender of the antecedent noun, the demonstrative pronoun following that of the noun it qualifies; परगुणासहिष्णुत्वं हि यत्स दुर्जनानां स्वभावः non endurance of the merits of another is but the nature of the wicked; दैत्यं हि यत्सा प्रकृतिर्जलस्य.

§ 793. The relative pronoun यन् neu. sing. is used like the English 'that' to introduce a clause, the gender of the demonstrative pronoun being the same as that of the antecedent noun; यद्विद्वान् अपि नरः अन्धान् विगणयति स धनमद एव it is the pride of wealth that even a learned man slights another; सत्योयं जनप्रवादः वस्संपत्संपदमनुबध्नातीति it is a true saying that one good fortune follows another.

Ob:—Sometimes the antecedent noun or pronoun is omitted and has to be inferred from the gender and number of the relative, *i. e.* धनेन किं यो न ददाति याचके *i. e.* तस्य धनेन. *q. c.* what is the use of wealth to him who does not bestow it on mendicants; &c.

SECTION II.

GOVERNMENT.

§ 794. The only portion of Syntax treated separately in Sanskrit grammars is the Kârakaprakaraṇa or the chapter on Government. Kâraka is the name given to the relation subsisting between a noun and a verb in a sentence. There are six Kârakas in Sanskrit belonging to the first seven cases, except the Genetive, which is therefore not a Kâraka case. These are कर्ता, कर्म, करण, संप्रदान, अपादान, and अधिकरण.

§ 795. There are several indeclinables in Sanskrit which also govern cases. Cases governed by indeclinables are called Upa-

padavibhaktis, as distinguished from those governed by verbs which are called Kārakavibhaktis. In cases where both are possible the latter predominates over the former (उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी); as in मुनित्रयं नमस्कृत्य although नमस् alone would govern the Dative.

§ 796. The Nominative, as in English and other languages, is simply the naming case; its office, when used by itself, is to express the crude form of a word, gender, measure and number and nothing more.* When used with a verb it forms its subject.

THE ACCUSATIVE CASE.

797. The Accusative denotes the object *i. e.* the person or thing upon whom or which the effect of an action takes place; हरिं सेवते, he worships Hari; ग्रामं गच्छन् नृणं स्पृशति going to a village he touches grass.†

§ 798. All transitive verbs govern an Accusative; पुष्पाण्यद्विनीति collectes flowers; अप एव ससर्जोऽौ (the creator) created water first, &c. Several transitive verbs govern what is called in English a factitive object besides a direct object; स्वामामनन्ति प्रकृतिं...स्वामेवपुरुषं विदुः Kn. II. 13. they consider thee to be Prakṛti, they know thee to be Puruṣa; कुमारं नेतारं कृत्वा having made Kumāra the leader (of the forces); नाम्ना तमात्मजम्नानं अजं चकार made his son Aja by name.

§ 799. § Intransitive roots govern the Accusative of nouns

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रं प्रथमा Pān II. 3. 46.

† But when the relation of object and verb is expressed by the passive termination the noun forming the object is put in the Nominative case; हरिः सेव्यते.

‡ कालध्वनोरत्यन्तसेयोगे । Pān, II. 3. 5.

denoting space or country, or duration of time and distance; कुरुन् स्वपिति he sleeps in the country of the Kurus; तत्र कतिपयान् दिवसान् भवसन् there he dwelt for some days; गोदोहमास्ते; he sits down till a cow is milked; क्रोशं प्रतिष्ठते he walks for a Kos'a; क्रोशं कुटिला नदी the course of the river is winding for a kos'a; but मासस्व द्विरधीति studies twice a month; क्रोशस्वैकदेशे पर्वतः the hill is situated in a part of a kos'a.

§ 800. Roots having the sense of motion, real or metaphorical, govern the Accusative of the place to which it is directed; ग्रामं गच्छति goes to a village; अधिङ्बधन्वा विचचार शवन् with his bow strung he roamed all over the forest; आनन्दस्य परां कोटिमध्वगच्छन् they reached the highest point of joy; मनसा कृष्णमेति goes to Kṛṣṇa (thinks of him) mentally; इति चिंतयन्नेव स निद्रां वशौ while thus pondering he sank into sleep.

(a) When the motion is real the Dative may also be used; ग्रामाय ग्रामं वा गच्छति; but not of words denoting 'a road,' पन्थानं गच्छति only; but उत्पथेन पथे गच्छति he reaches the main road by taking a by-path.

§ 801. The roots * शी; स्था. and आस् with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place; अधिशेते अधितिष्ठति अध्यास्ते वा वैकुण्ठं हरिः; शिलापट्टमधिशयाना reclining on a stone-slab; अर्धासनं गोत्रभिदोधिनस्थौ occupied half of Indra's seat; अग्र्यास्त सर्वजुडुखामयोध्याम् lived in Ayodhya delightful in all seasons.

§. 802. विष् with अभिनि governs the Accusative; अभिनिविशते सन्ताराम् he pursues the path of goodness; धन्या सा गवि-

* अधि गीहस्थासां कर्म । Pāṇ. I. 4. 46.

† अभिनिवशश्च Pāṇ. I. 4. 47.

काशरिका यामेव भवन्मनोऽभिनविशते happy is that harlot girl on whom you have fixed your mind; See Bhat. VIII. 80. Rarely this governs the Loc.; अभिनविशते पापे fondly resorts to sin विश् with a preposition governs the Acc. but with उप meaning 'to sit' takes the Loc. आसनेऽस्मिन्नुपविश sit on this seat.

§ 803. * The root वस् preceded by the prepositions उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case; उप-अनु-अधि-आ-वसति वैकुण्ठे हरिः Hari dwells in Vaikuntha. शून्यमन्धवसद्गृहं he dwelt in a dreary forest; but वस् with उप meaning 'to abstain from food' is used with the Loc.; उपवसति वने रामः Rāma observes a fast in the forest.

§ 804. † The particles उभयतः, सर्वतः, उपर्युपरि, अधोधः, अध्याधि and धिक्, अभितः, परितः, समवा, निकषा, हा and प्रति meaning 'to' and अन्तरा 'between,' and अन्तरेण 'without,' 'regarding to' govern the Accusative; उभयतः कृष्णं गोपाः the cowherds are on both sides of Kṛṣṇa; सर्वतः प्रासादं जायति इन्द्रधारिणः guards keep vigil on all sides of the palace. उपर्युपरि लोकं हरिः Hari is over all the worlds. अधोधो लोकं पातालः Pātāla is below the world; so अध्याधि लोकम्; धिक्चो जात्यान् fie upon you rogues; धिक्सानुजं कुरुपतिं fie upon the lord of the Kurus, with all his brothers : (धिक्) is used sometimes with the Nom. and sometimes with the Voc. धिगर्थाः कष्टसंश्रयाः fie upon a wealth which is attended with troubles : धिक् मूर्खं fie upon thee ; रक्षांसि वेदिं परितो निरास्थवज्जगन्मयासीदभितः प्रधानम् (Bhaṭṭ. I. 12.) dispelled the demons from around the altar and offered

* उपान्वध्याङ् वसः Pān. 1. 4. 48.

† उभयवर्तसोः कार्यो धिगुपन्यादिषु त्रिषु । द्वितीयाभेडितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते । अभितः परितः समयानिकषा हा प्रतियोगेपि । Vārtikas on Pān. I. 4. 48. अन्तरान्तरेण युक्ते Pān. II. 3. 4. .

sacrifices to the minor deities arranged round the principal one. अभितस्तं प्रथास्तुः स्नेहेन परितस्तरे Ki. XI. 8. ग्रामं समथो—निकषा व्रज-
ति goer near to the village. Vide Si. I. 68, VI. 73. हा कृष्णभक्तं
woe to him who is not a devotee of Kṛṣṇa; मन्दोरदुःखोऽस्मि नगरग-
यनं प्रति I have but a faint desire to go to the town; अन्तरा त्वां मां
हरिः; हरिमन्तरेण न सुखं happiness is not possible without Hari;
देवी वटुमतीमन्तरेण with reference to queen Vasumati.

Some of the indeclinables given above are used with the Genitive; *e. g.* उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा (he stood) very high above all by his lustre, like the sun, &c;

§ 805. * The following prepositions are used with the Accusative.

(a) अति 'superior to, higher than,' अनु 'just after, after, by the side of, inferior to,' &c; अभि 'close to' and उप near, inferior to, *e. g.* अति देवान् कृष्णः Kṛṣṇa excels gods in might; अतिरामं गोविन्दः Govinda is superior to Rāma; अपमनु प्रावर्षत् it rained just after the muttering of prayers; सर्वं मामनुते every thing of thee is after mine; अनु पितरं गच्छति सुतः the son imitates his father; न भवान् अनुरामं चेत् if you are not inferior to Rāma; स अनुहरिं सुराः; भक्तो हरिं अभि the devotee is close to Hari; उपशूरं न ते वृत्तं your act is not like that of a hero (lit. is inferior to his); उपहरिं सुराः &c.

(b) The prepositions अभि, अनु, परि and प्रति are used with the Accusative when they refer to particular things; गिरि—अभि—अनु—परि—प्रति विद्योतते विद्युत् the lightning flashes to—

* कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया Pān. II. 3. 8. Prepositions used themselves and governing nouns are called Karmapravachaniya.

नतीयार्थे । हीने । उयोधिके च । लक्षणेन्यंभूताख्यानभागवत्प्राप्तु । प्रति पश्यन् । अभिरभागे । Pān. I. 4. 85, 86. 87, 90, 91.

wards the mountain; also when they mean 'to every one,' &c.
 वृक्षं वृक्षमभि—अनु—परि—प्रति सिंचति waters each and every tree,
 so अभि—अनु—परि—प्रति स्त्री स्त्री जातमन्यः.

(c) अनु, परि and प्रति also govern the Accusative when they imply 'one's own share;' लक्ष्मीः हरिमु—पारं—प्रति Lakshmi is the proper share (property) of Hari.

§ 806. The roots given in the following Kârikâ govern a double Accusative:—

दुग्धाच्चपचदण्डरुधिप्रच्छिन्विभ्रूशात्रुजिमंयमुषाम् ।

कर्मदुस्स्यादकथितं तथा स्यान्नीडकृष्वहाम् ॥

i. e. the roots दुह् to milk, पच् to cook, दण्ड् to punish, रुध् to obstruct, प्रच्छ् to ask, वि to collect, ब्रू to speak, शास् to instruct, जि to win (as a wager), मन्थ् to churn, and मुष् to steal; as also नी, ह, कृष् and वह्; and the synonyms of these; गां दोग्धि पयः he milks (draws milk from) the cow, बलिं याचते वज्रधां he begs the earth of Bali; तन्दुलानोदनं पचति he cooks rice (into food); similarly गर्मान् सतं दण्डयति, व्रजमवरुणद्धि गां, मानवकं पन्थानं पृच्छति, वृक्षं अवचिनाति फलानि, मानवकं धर्मं श्रुते स्थास्ति, सतं जयति देवदत्तं, सुधां क्षीरनिधिं मध्नाति, देवदत्तं सतं मुष्णाति ग्राममजां नयति—हरति—कर्षति—वहति वा; So मानवकं धर्मं भाषते—वक्ति वा, बलिं वज्रधां भिक्षते, &c. Vide Bhatti VI. 8.—10.

§ 807. * When these verbs are used in the passive, the secondary object in the case of the first twelve roots and the principal one in that of the last four is put in the Nominative case, the other Accusative remaining as before; धेनुः पयो,

* गौणे कर्मणि दुग्धादेः प्रधाने नीदकृष्वहाम् । * * * लादयो मताः Sid. Kau. on Pân. VII. 1. 69.

दुह्यते, दशरथः रामं ययाचे कौशिकेन, उदधिः सुधां ममन्ये देवैः &c.
तेन गावः रामं नीयन्ति द्रियन्ते कृष्यन्ते उदयन्ते वा, &c.

§ 808. * In the case of the causals of roots implying 'motion,' 'knowledge,' 'eating,' roots having some literary work for their object, intransitive roots and the roots दृश् and जल्प्, भाष् with आ and लप् with वि, their subject in the primitive sense is put in the Accusative case.

शत्रून् गन्धर्वान् वरुणं देवार्थं स्वानवेदयत् ।

आशब्धश्चासृतं देवान्वेदमध्यापयद्विधिम् ।

आसयत्तलिले पृथ्वीं यः स मे श्रीहरिर्गतिः ॥ Sid. Kau.

That venerable Hari is my refuge who despatched the enemies (of gods) to the next world, explained the meaning of the Vedas to his (followers), made the gods drink nectar, taught Veda to the creator and seated the earth (made it rest) on waters.

दर्शयति हरिं भक्तान् he makes the devotees see Hari; जल्पयति आभाषयति विलापयति देवदत्तं. But when the double causal is used the subject ceases to be the subject of the root in the primitive sense and therefore takes the Instrumental; गमयति देवदत्तः यज्ञ-
दत्तं, गमयति देवदत्तेन यज्ञदत्तं विष्णुभिः

(a) Ob:—दृश् is sometimes found used with the Dative; प्र-
त्यभिज्ञानरत्नं च रामायादर्शयत्कृती Rag. XII. 64. The causals of नी, and वह् when it has for its subject a noun other than one denoting a driver, govern the Instrumental of the primitive subject; † नाययति वाहयति वा भारं भृत्येन he makes his servant carry a load; but वाहयति रथं वाहान् सूतः the charioteer makes the horses draw the chariot.

* गतिबुद्धिप्रत्ययसानार्थशब्दकर्मकागामिनि कर्ता स णो Pān. I. 4. 52.
जल्पति प्रभृतीनामुपसंख्यानम् । दशेध । Vārtikas.

† नीवद्योने । नियन्तु कर्तृकस्य शहेरनिषेधः । Vārtikas.

(b) * The same holds good in the case of the causal of अद् and खाद्; आदयति खादयति वा अन्नं बटुना he makes the boy eat his food.

(c) † भञ् when it has not the sense of हिंसा or 'injury to a sentient thing' does the same; भक्षयत्यन्नं बटुना; but भक्षयति बलीवर्धनं सस्यन्.

(d) स्मृ and घ्रा which denote a kind of knowledge are construed with th Instrumental, though the former when meaning 'to remember with pain' is sometimes found used with the Accusative also; स्मारयति घ्रापयति वा देवदत्तेनः अथि चद्रगु-
सदोषा अतिक्रान्तपार्थिवगुणान् स्मारयन्ति प्रकृतीः । Vide also S'i. VI. 56.

(e) ‡ The causal of the denominative शब्दाय also is construed with the Instrumental; शब्दाययति देवदत्तेन he causes Devadatta to make a sound.

Note:—{By intransitive roots is meant such roots as are not capable of governing an object other than one denoting space, time, &c. and not such as, though transitive, may be used without their object being actually expressed, मासं भास-
यति देवदत्तः but देवदत्तेन पाचयति and not देवदत्तं though the object of पच् is not actually expressed.

§ 809. ¶ The primitive subject of the verbs ह् and कृ, of अभिवद्, and दृश् when used in the Atm. is either put in the

* आदिखाद्योर्न Vārtika.

† भक्षोर्हिंसार्थस्य न Vār.

‡ शब्दायतेर्न Vār.

§ येषां देशकालादिभिर्न कर्म न संभवति तेषां कर्मकाः । न त्वविवक्षितकर्माणोपि Sid. Kau.

¶ हञ्कोरम्यतरयात् Pân. I. 4. 48. अभिवादिदृशोरात्मनेपदे कृतिवाच्यम् । Vār.
33 S. G.

Accusative or the Instrumental: हारयति कारयति वा भूत्वं भूत्वेन वा कटम् he causes the servant to take or weave a mat; अमिक्ष-
दयत् दृश्यते देवं भक्तं भक्तेन he makes the devotee bow down to,
or see, God.

§ 810. * When the causal forms are used in the passive, the principal object (i. e. the primitive subject) is put in the Nominative case; but in the case of roots implying 'knowledge or eating' and roots having a literary work for their object the principal object is put in the Nominative case and the secondary object in the Accusative or *vice versa*; देवदत्तः कटं करोति Devadatta prepares a mat—देवदत्तं देवदत्तेन वा कटं कारयति: देवदत्तः कटं कार्यते, he makes Devadatta prepare a mat; देवदत्तः ग्रामं गच्छति Dev. goes to a village; देवदत्तं ग्रामं गमयति causes Dev. to go to a village; देवदत्तः जाने गम्यते; Devadatta is made to go, &c. माणवकं धर्मं बोधयति he makes Maṇava-
vaka know his duty, बोध्यते माणवकं धर्मः, माणवको धर्मं इति वा Maṇava-
ka is made to know, &c.; बटुभोजनं भोजयति he makes the child eat food; बटुभोजनं भोज्यते or बटुभोजनो भोज्यते the boy is made, &c.

§ 811. As regards the causal of roots governing two Accusa-
tives the general rules given at § 808 hold good; कौशिकः दशरथं
रामं अयाचत; (देवाः) कौशिकेन दशरथं राममयाचयन्; गोपोज्ञां ग्रामं
हरति, (स्वामी) गोपेन अज्ञां ग्रामं हारयति; &c.

THE INSTRUMENTAL CASE.

§ 812. † The Instrumental case primarily expresses either the agent (when the construction is passive) or the instrument or means by which an action is done; तव महिमानं अजानता मया असत्कृ-

* बुद्धिमश्वार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया ।

प्रयोज्यकर्मण्यन्वेषां प्यन्तानां लादयो मताः ॥ Sid. Kau. on Pān. VII. 1. 69.

† कर्तृकरणदीर्घनीया Pān. II. 3. 18.

तीसि thou wert disrespected by me, not knowing thy greatness
रामेण बाणेन हतो वाली Vāli was killed by Rāma with an arrow (here
रामेण is the agent; बाणेन the instrument).

(a) * The Instrumental is also used in the following senses.
प्रकृत्या दर्शनीयः lovely *by nature*; प्रायेण याज्ञिकः he is *almost* a ri-
tualist; गोत्रेण गार्ग्यः Gārgya *by family name*; सुखेन याति goes with
ease; so समेनेति, विषमेनेति, &c; द्विद्वेणेन धान्यं क्रीणाति, he buys two
dronas of corn at a time; साहस्रेण पशून् क्रीणाति he buys one thou-
sand beasts at a time, &c.

In the case of numerals and words expressive of measure the
Acc. may also be used द्विद्वेणं क्रीणाति धान्यं, शतेन शतेन शतं शतं
वत्सान् पाययति पयः &c.

(a) Ob:—† The root दिव् 'to play' however governs the Accusative
or the Instrumental of the instrument used; अक्षैः अक्षान् वा हीन्यति
he plays at dice.

(b) The root ज्ञा with सम् also governs the Accusative or the
Instrumental; पित्रा पितरं वा संजानाति he lives in harmony with his
father.

§ 813. ‡ When the accomplishment of an object is to be
expressed, the Instrumental of words expressing the length of time
or space is used; अह्ना क्रौशेन वाऽमुवाक्रौधीतः the section (of the
Veda) was studied by him in a day or a Kosa (*i. e.* by going
over it) ; but मासनधीतो नादातः as the accomplishment does not
take place.

* प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानम् Vār.

† दिवः कर्म च । Pān. I. 4. 43. संज्ञोन्यतरस्यां कर्मणि । Pān. II.
3. 22.

‡ अपवर्गे तृतीया । Pān. II. 3. 6.

§ 814. * Words expressing some defect in a limb of the body govern the Instrumental of the defective limb; अक्षया काणः blind of one eye; so पादेन खड्गः &c.

§ 815. † A characteristic attribute expressing the existence of a particular state or condition is put in the Instrumental; जटाभिः तापसः he is an ascetic (which is apparent) from his matted hair (जटाज्ञाप्यतापसत्वविशिष्ट इत्यर्थः Sid. Kau.)

§ 816. The Instrumental is also used to express the cause or motive or the object or purpose of an action as distinguished from the mere instrument of it; पुण्येन दृष्टो हरिः Hari was seen by (virtue of) merit; तेनापराधेन दण्ड्योऽसि thou art to be punished for that fault; अध्ययनेन वसति dwells for the purpose of studying; also when the object to be accomplished is simply implied; अलं श्रमेण away with your efforts i.e. they will not succeed. श्रमेण सार्धं नास्ति इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 817. The Instrumental is used with words expressing the idea of

(a) excelling; पूर्वान् महाभाग तयातिशेषे Oh fortunate one you excel your ancestors in that (devotion): धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधाम्नः (Mu. 3. 17.) he surpasses, by his lustre, the lustre of the sun; दूरीकृताः खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः । S'a. I.

(b) resemblance, likeness, equality; स्वरेण पितरमनुहरति resembles his father in voice; देहबन्धेन स्वरेण च रामभद्रमनुहरति (Utt. 4.). अस्य मुखं सीतायाः मुखचंद्रेण संवदति his face resembles

* येनाङ्गविकारः । Pān. II. 3. 20.

† इत्यंभूतलक्षणे । Pān. II. 3. 21.

‡ हेतौ । Pān. II. 3. 23. फलमपि इह हेतुः द्रव्यादिसाधारणं निर्व्यापार-साधारणं च हेतुत्वम् । करणत्वं तु क्रियामात्रविषयं व्यापारनियतं च । Sid. Kau.

the moonlike face of Sitâ; विष्णुना सदृशो वीर्ये equal to Vishṇu in valour.

(c) swearing; भरतेनारुना चाहं शपे I swear by Bharata and myself; श्यापितासि मम जीवितेन I conjure thee by my life.

(d) rejoicing, being pleased भवत्या गुरो मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि I am pleased with thee by thy devotion to your preceptor and compassion upon me; कापुरुषः स्वल्पकेनापि तुष्यति a low person is satisfied with little.

(e) Motion (the conveyance or the part of the body on which a thing is carried being put in the Instrumental case); रथेन संचरते he moves about in a chariot.

(f) price (real or metaphorical) at which a thing is bought; दत्तेन क्रीतः 'bought for a hundred (Rs. or so);' प्राणव्यथेनापि सुहृदस्यो रक्षणीयाः 'the life of a friend ought to be saved even at the cost of one's life.'

§ 818. The following words also govern the Instrumental case:—

(a) Words expressing the idea of use or need, such as, क्रि, कार्ये, अर्थः, प्रयोजन and the like, and the root कृ with क्रि used in the same sense; धनेन क्रि यः &c. what is the use of his wealth who, &c.; दृणेन कार्ये भवतीश्वराणाम्—'even the rich sometimes stand in need of grass,' similarly कोर्यः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान्न धार्मिकः, न स्वामिपादानां मया किमपि प्रयोजनम्; कितया क्रियते धेन्वा &c.

(b) The particles अलं and कृतं meaning 'enough'; अलं रुदितेन 'enough of your weeping (do not weep)'; कृतं अस्यादरेण 'away with overpressing'; अलं is also used with a gerund अलं अन्यथा संभाव्य 'away with misunderstanding.'

(c) Particles expressing 'accompaniment' such as साकं, साथै

समं, सह, &c.; आस्व साकं मया सौधे (Bh. VII. 70); वनं मया सार्धमसि प्रपन्नः Rag. XIV. 63; आहो निवर्हयति समं हरिणंगनाभिः S'a. I. 27. &c.

(d) Words meaning 'having or destitute of'; समावृत्तोप्यर्थः (परिभवपदं याति कृपणः) 'though possessed of wealth,' &c; अर्थेन हीनः 'destitute of wealth'.

N. B. For the optional use of the Instrumental see the Ab. the Gen. and the Loc. cases.

THE DATIVE CASE.

§ 819. * The primary sense of the Dative case is Sampradāna (संप्रदानं). The indirect object of the root दा is called Sampradāna; also the person or thing with reference to whom or which an action is done; विप्राय गां ददाति 'he gives a cow to a Brahmana;' बुद्धाय संनयते 'prepares for battle;' न शूद्राय मतिं दद्यात् 'The S'udra should not be instructed in the Veda, &c.

But in the case of the root यज् the proper object is put in the Instrumental case and the indirect object in the Accusative; पशूनां रुद्रं यजते 'he sacrifices a bull to Rudra.'

Note:—Though the root दा ought to govern the Dat. of the indirect object, it is sometimes found used with the Gen. or the Loc.; राज्यं शिबिनां बुद्धं वै ददामि तव खेचर 'Oh sky-wanderer I will give you the prosperous kingdom of the Shibis,' यस्त्वं रामे पृथिवीं शतुमिच्छसि 'thou who art thinking of bestowing the earth upon Rāma,' &c.

§ 820. † The root रुच् and others having the same sense

* चतुर्थी संप्रदानं Pān. 11. 3. 13. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् Pān. I. 4. 32. क्रियया यमभिप्रैति सांसंप्रदानम् Vārt.

† यजेः कर्मणः करणसंज्ञा संप्रदानस्य च कर्मसंज्ञा Vārt.

‡ रुच्यर्थोऽं प्रीयमाणः Pān. I. 4. 33.

govern the Dative of the person or thing pleased or satisfied; हरये-रोचते भक्तिः 'Hari likes devotion;' अपां हि तृप्ताय न वारिधारा स्वादुः सुगन्धिः स्वस्ते तुषारा 'a stream of sweet water, cool and perfumed, is not liked by one who has already drunk enough of water.'

§ 821. * The roots आच् 'to praise,' ह्नु to hide, स्था to stand, and शप् to swear, govern the Dative of the person to whom some object or feeling is to be conveyed; गोपी स्मरात् कृष्णाय भावते-ह्रते-तिष्ठते-शपते वा 'a cowherdess being incited by love flatters Kṛṣṇa or apparently conceals her feelings from him or waits for him or swears before him;' (Vide Bhaṭṭi. VIII. 73. 4.) but राजानं भावते मन्त्री 'a minister praises his king.'

§ 822. † The creditor (or the person to whom something is due) in the case of the root धृ 'to owe', and the person or the thing desired in the case of स्पृह, are put in the Dative case; वृक्षसेचने द्वे धारयसि मे 'you owe me two sprinklings of trees'; (S'a.) भक्ताय धारयति नोक्षं हरिः (Sid. Kau.) तस्यै स्पृहयमाणसौ 'he longing for her (Bhaṭṭ. VIII. 15);' पुष्पेभ्यः स्पृहयति 'he longs for flowers;' but पुष्पाणि स्पृहयति where no longing is implied.

§ 823. ‡ The roots क्रुध्, दुह्, ईर्ष्य and असूय and others having the same sense govern the Dative of the person against whom the feeling of anger, hatred, &c. is directed; हरये क्रुध्यति-दुह्यति-ईर्ष्यति-असूयति वा (Sid. Kau.) 'he is angry with Hari, or bears hatred towards him, or is jealous of him or finds fault with him;'

* आघृह इत्याशयां जीष्यमानः Pān. I. 4. 34.

† धोरितमर्णः । स्पृहेरीप्सितः Pān. I. 4. 35. 36.

‡ क्रुधदुहेष्योत्थार्थानां यं प्रति क्रोधः । Pān. I. 4. 37. क्रोधोऽमर्षः, द्रोहोऽपकारः, ईर्ष्योऽक्षमा, असूया गुणेषु दोषाविवर्णनं । दुहादयोपि क्रोधप्रभवा एव यद्वन्ते । अतो विशेषणं सामान्येन Sid. Kau.

सीतायै नाक्रुध्यन्नाप्यसूयत (Bhatt. VIII. 75.) 'he did neither get angry with Sitā nor find fault with her;' but भार्यामीर्यति 'he keeps a jealous watch over his wife' (that others may not see her मैना-मन्योऽद्राक्षीदिति Sid. Kau.).

(a) * But क्रुध् and हृह preceded by a preposition govern the Accusative case; किं मां संक्रुध्यसि 'why do you get angry with me'; नित्यनस्मच्छरीरमभिद्रोष्युं वसते (Mu. I.) 'he always endeavours to do harm to my body'.

Ob:—हृह with अभि is also found used with the Dat.; मया पुन-रेभ्य एवाभिक्षुधमज्ञेन (Utt. VII.).

§ 824. † The roots राध् and ईश् both meaning 'to determine the good or bad fortune of' govern the Dative of the person with reference to whom the inquiry is made: कृष्णाय राध्यति ईशदे वा । पृष्टो गर्गः शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 825. ‡ शु with प्रति and आ meaning 'to promise,' govern the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation; विप्राय गां प्रतिगृणाति. आगृणाति वा । विप्रेण : ह्यं देहीति प्रवर्तितः प्रतिजानीति इत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 826. § The root क्री with परि 'to hire, as a servant,' &c., optionally governs the Dative (and optionally the Inst.) of the price at which he is hired; शतेन शताय वा परिक्रीतः । Sid. Kau.

§ 827. ¶ (a) A noun expressive of the purpose for which any

* कु द्रुहोरुसृष्टयोः कर्म । Pān I 4. 38.

† राध्क्षिप्येयस्य विप्रश्नः Pān. I. 4. 39.

‡ प्रत्याङ्भ्यां शुभः पूर्वस्य कर्ता Pān. I. 4. 40.

§ परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् Pān. I. 4. 44. नियतकालभृत्यास्वीकरणे परिक्रयणं । Sid. Kau.

¶ तादर्थ्ये चतुर्थी बाध्या । ह्यपि संप्रयमाने च । Vārtikas.

thing is done, or of the result to which anything leads or of the effect for which anything exists, is put in the Dative case; मुक्तये हरिं भजति 'worships Hari for final beatitude;' भक्तिर्ज्ञानाय कल्पते, सम्पद्यते, जायते वा 'devotion leads to knowledge;' मूत्राय कल्पते, जायते, सम्पद्यते ववागुः (Mb.) 'water gruel tends to (produces) urine;' कुण्डलाय हिरण्यं (Mb.) 'gold for Kundala, (a kind of ornament); वृषाय वारु wood for a sacrificial post; &c.

N. B. The roots भू or अस् are often omitted after a Dative used in this sense; काव्यं यद्यसे (भवति) 'poetry is for fame.'

(b) ° An evil foreboded by a portentous phenomenon is also put in the Dative case; वाताय कपिला विद्युत् 'the tawny lightning forebodes a storm.'

(c) † The word हित is used with the Dative; ब्राह्मणाय हितं 'good for a Brahman.'

§ 828. ‡ The object governed by an infinitive mood not actually used, is put in the Dative; फलेभ्यो याति i. e. (फलानि आहर्तुं) 'goes for (in order to bring) fruits;' नृसिंहाय नमस्कृर्भः (i. e. नृसिंहमनुकूलयितुं) 'We bow down to Nṛsimha (to propitiate him).'

(a) The Dative of an abstract noun formed from a root may be used to express the sense of infinitive of the same root; यागाय याति goes to perform a sacrifice; दयागाय संभृतार्थानां (Rag. I. 7.) 'who had amassed wealth in order to give it away;' &c.

* उत्पातेन ज्ञापिते च । Vārt. वातायकपिला विद्युदातपायातिलोहिनी । पीतवर्षाय विज्ञेया दुर्भिक्षाय सिता भवेत् Mb.

† हितयोगे च । Vārt.

‡ क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः । उपार्थान्भाववचनात् । Pān. II 3. 14 15.

§ 829. * The particles नमः, स्वास्ति, स्वाहा and स्वधा (exclamations used in offering oblations to gods and manes respectively) अर्कं meaning 'equal to, a match for' and वदद् (an exclamation accompanying an oblation to a deity) govern the Dative case; तस्मै नमः शम्भवे bow to that Ś'ambhu; प्रजाभ्यः स्वस्ति 'may it be well with the subjects;' स्वस्त्यस्तु ते (Rag. V. 17.) 'Farewell to thee;' अदये स्वाहा this offering to Agni; similarly पितृभ्यः स्वधा; दैत्येभ्यो हरिः अलं Hari is a match for the demons; so अलं मल्लो मल्लाय (Mb.) one wrestler is a match for another; (See Rag. II. 39. Bhatti VIII. 93.); इंद्राय वषट् this oblation to Indra.

(a) But when कृ is used with नमः, it becomes the principal verb † and therefore governs the Accusative case; नमस्करोति देवान् bows down to gods; (when the sense of an infinitive is suppressed, of course the Dative will be used; see (§ 827).

(b) Words having the sense of अलं, such as प्रभुः, समर्थः, शक्तः &c. and also the verb प्रभू, are used with the Dative (Sid. Kau.); दैत्येभ्यो हरिः प्रभुः, समर्थः शक्तो वा; प्रभुः-समर्थः-शक्तः मल्लो मल्लाय; प्रभवति मल्लो मल्लाय; विधिरपि न येभ्यः प्रभवति (Bh. II. 94.); प्रभु may also be used with the Genitive (Sid. Kau.); प्रभवति निजस्य कन्यका-जनस्य महाराजः (Mal. IV.) the great king has power over his daughter.

(c) Verbs meaning 'to salute' such as प्रणम, प्रीणयन्, &c. may govern the Dative or the Accusative; न प्रणनन्ति देवताभ्यः (Ka.) they do not bow down to deities; तां भक्तिप्रवर्णेन चेतसा प्रणनान् Saluted her with a mind bowed down with devotion; प्रीणयत्यंशुरास्तस्मै शमयित्रे चरद्दिवां (Rag. X. 15.) the gods bowed respectfully to him the annihilator of the enemies of the immortals; वागीशं (वाग्भिरर्ध्याभिः) प्रणिपत्य (Ku. II. 3.) having bowed to the lord of speech &c.

* नमःस्वस्तिस्वाहास्वधलं वषट्छोमाश्च । Pân. II. 3. 16.

† उपपदविभक्तः कारकविभक्तिर्बलीयसी । Vart.

§ 830. With verbs of telling, such as कथ, ख्या, वीस्, चक्ष, निवेद् cau. &c. and of sending such as हि with प्र., सृज् with वि, &c. the Dative of the Indirect object is used; रामनिष्पसनदर्शनोत्सुकं मैथिलाय कथयामिभूव सः (Rag. XI. 37); He told the king of Mithilā that Rāma was eager to see the bow; आख्याहि मे को भवानुमरूपः (Bhar. XI. 31.) Tell me who art thou in this fierce form, &c. उपस्थितां होमवेलां गुरवे निवेद्यामि (Sa. IV.) I will tell my preceptor that it is time to offer the morning oblations; हरिरस्मै सुरांगनां प्रजिघाव (Rag. VIII. 79) Indra sent a heavenly damsel against him (i. e. to disturb his contemplations); रक्षस्तस्मै महोपलं प्रजिघाव (Rag. XV. 21.) भोजेन दुतो रघवे विसृष्टः (Rag. V. 39.) a messenger was sent to Raghu by Bhoja.

§ 831. * The indirect object of the root मन् cl. 4. 'to think' if not an animal, may be put in the Accusative or the Dative case, when contempt is to be shown; न त्वां तृणं मन्ये तृणाय वा I do not consider thee a straw; but न त्वां तृणं मन्ये; when mere comparison is meant, the Accusative also is used; त्वां तृणं मन्ये (Mb.).

§ 832. † The object of roots implying motion (i. e. the place to which the motion is directed), if it be not a road, is put in the Accusative or the Dative, when actual motion is meant; ग्रामं ग्रामाव वा गच्छति goes to a village; but मनसा हरिं व्रजति; पन्थानं गच्छति.

* मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाऽप्राणिषु । Pān. II. 3. 17. on अप्राणिषु Kātyāyana remarks 'अप्राणिषु इत्यपनीय नौकाकाऽत्र तु तश्चालवर्जोऽस्ति वाच्यम्' i. e. "Instead of 'If not an animal' it should be said, 'If not one of a ship, or food or a crow or a parrot or a jackal,' न त्वां मन्ये नहि अन्नं वा, न त्वां जुने भानं वा मन्ये; in the former case though neither नौ nor अन्न is an animal, the Accusative ought to be used, in the latter though भन् is an animal the Dative may be optionally used.

† गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ वेश्यामनध्वनि । Pān. II. 3. 12.

THE ABLATIVE CASE.

§ 833. The principal sense of the Ablative case is अपादान or 'motion away from *;' hence the noun from which the motion, real or conceived, takes place is put in the Ablative case; ग्रामाद्वायति 'comes from a village;' धावतोश्चास्पतति 'falls down from a running horse.'

(α) † Words having the sense of जुगुप्सा or विराम or 'cessation,' 'pause,' and प्रमाद 'swerving from,' also govern the Ablative case; पापाज्जुगुप्सते he hates sin; न नवः प्रभुराफलोदयास्थिरकर्माद्विरराम कर्मणः (Bag. VIII. 22); the new monarch, steady in action, did not desist from efforts until they bore their fruit; धर्मात्प्रमाद्यति swerves from duty; स्वाधिकारात्प्रमत्तः (Meg. I.) careless, failing in the discharge of the duties (of his office); so धर्मान्मुह्यति; प्रसनीक्ष्य निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणात् (Manu S. V. 49), &c.

मद् with प्र in the sense of 'to be careless about' is also used with the Loc.; अतोर्थाज्ञ प्रमाद्यन्ति प्रमदावु विपश्चितः । (Manu S. II. 213) on this account wise men are not careless about their wives.

§ 834. ‡ In the case of words expressing fear or protection from fear, that from which or whom the fear proceeds is put in the Ablative case; चोरादिभेति is afraid of a thief; भीतो रणे श्वेतवाहान् I was afraid of the white horsed one *i. e.* Arjuna; स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य चायत्ते नहतो भयात् (Bhag. II. 40) and even a little of this (kind of) piety saves one from great fear; कपेरनासिषुर्नाहान् (Bhatt. IX. 11) were afraid of the roar of the monkey.

* अपादाने पञ्चमी । Pân. II. 3. 28. धुक्प्रपाये आदानम् Pân. I. 4. 24.

† जुगुप्साविरामप्रमदार्थानामासृष्टानम् । Vart.

‡ भीत्रार्थानां भयहेतुः । Pân. I. 4. 25.

(a) * That from which one is kept off is also put in the Ablative; पापान्निवारयति wards off from sin; यवेभ्यो गां वारयति keeps off the cow from barley.

§ 835. † In the case of जि with परा the thing unbearable is put in the Ablative case; अध्ययनात्पराजयते finds study unbearable or difficult; तां पराजयमानां स प्रीतिः (Bhatt. VIII. 71) who got disgusted with the love (of Rāvaṇa;) but क्षमन् पराजयते ।

§ 836. ‡ When concealment is to be had recourse to, that whose sight is desired to be avoided is put in the Ablative case; मातुर्निनीयते कृष्णः 'Kṛṣṇa conceals himself from his mother' but चोरात्तद्विदुषते.

§ 837. § (a) The teacher from whom something is learnt regularly is put in the Ablative case; उपाध्यायादधीते learns from the preceptor; but नटस्य गान्धां वृणोति.

(b) Similarly the prime or original cause in the case of जन् to be born, and the source in the case of भू are put in the Ablative; ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते the creation proceeds from Brahman; गोमयादृश्चिको जायते the scorpion is born from cowdung; हिमवतो गङ्गा प्रभवति The Ganges rises from the Himālayas; कामात्क्रोधेभिजायते from desire anger is produced.

Note:—Verbs meaning 'to be born' or 'to be begotten upon' are often used with the Loc.; तस्यां सतानन्द आङ्गिरसोजायत from her was born S'atānanda Angirasa; मेनकावामुत्पन्नां begotten upon Menakā; See Manu S. III. 174, I. 9.

* वारणार्थानामिदितः । Pān. I. 4. 27.

† पराजेरसोढः । Pān. I. 4. 26.

‡ अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति । Pān. I. 4. 28.

§ आख्यातोपयोगो । Pān. I. 4. 29. अनिकर्तुः प्रकृतिः । भुवः प्रभवः Pān. 4. 30. 31.

§ 838. * When an indeclinable participle is suppressed in a sentence the object governed by that ptc. and the place at or on which the action takes place are put in the Ablative case; प्रासादान् प्रेक्षते sees from a palace (प्रासादमारुह्य प्रेक्षते Sid. Kau.); similarly आसनात् प्रेक्षते=आसनमारुह्य प्रेक्षते; अश्वराजिहोति=अश्वरं वीक्ष्य जिह्वेति, Sid. Kan.

(b) † The place or time from which the distance of another place or point of time is to be expressed is put in the Ablative case; the distance in space being put in the Nominative or the Locative and that in time in the Locative; वनान् ग्रामो योजनं योजने वा (Sid. Kau.) the village is a *yojana* from the forest; गङ्गाधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि चतुर्थं योजनेषु वा (Mb.) कार्तिक्या आमहावशी मासे (Sid. Kau.) the full moonday of Mārgaśīrṣa is a month (at the interval of a month) from that of Kārtika; समुद्रात्पुरी क्रोशो.

(c) The Ablative is also used in questions and answers; कस्मान् त्वं । नद्याः whence art thou ? from the river; कुतो भवान्—पाटलिपुत्रान् where do you come from ? from Pāt.

§ 839. ‡ The words अन्य, इतर and others having a similar sense, the particles आरान् 'near or distant,' क्वते 'without,' words expressive of direction used with reference to time or space (except when they refer to the limbs of the body) and those derived from the root अडच् at the end of compounds, and indeclinables ending in आ and आहि are constructed with the Ablative; अन्या भिन्न इतरो वा कृष्णान् different from Kṛṣṇa; इतरो रावगादेव राववानुचरो वदि;

* ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च । Vārt.

† यतश्चाध्वकालनिर्माणं तत्र पञ्चमी । तद्युक्तादध्वनः प्रथमासप्तम्यौ । काल्यत्सप्तमी च वक्तव्या Vārtikas.

‡ अन्यारादितरैर्दिक्कशब्दात्तूत्तरपदाज्जाहियुक्ते । Pān. II. 3. 39.

Bhatti VIII. 105. If he be one other than Rāvaṇa and a follower of Rāma; आराइमान् near or away from the forest; ऋते क्रौर्यात्स-
मायानः (Bhatti VIII.) come without (setting aside) his cruelty;
ग्रामात्पूर्व उत्तरो वा to the east or the north of the village; चैत्रात्पूर्वः
क्रात्गुनः the month of Fālguna is prior to that of Chaitra; but
पूर्व कायस्य the (forepart) of the body; प्राक् प्रत्यग् वा ग्रामान् to the
east or to the west of the village; प्राक्प्रभातान् (Bhatti VIII. 106)
before the day dawned; दक्षिणा दक्षिणाहि वा ग्रामान् to the south or
in the southern direction of the village; उत्तरा समुद्रान् (Bhatt.) in
the north of the sea.

Ob:—ऋते is sometimes used with the Accusative; ऋतेपि त्वां न
भविष्यन्ति सर्वे (Bhag. XI. 32) even without thee all will die.

(a) Words like प्रभृति, आरभ्य, बहिः, अनन्तरं, ऊर्ध्वं, परं, &c. are used
with the Ablative; the first word may also be used with adverbs
of time; तस्माद्दिनात्प्रभृति from that day; ततः, तदा—प्रभृति since then;
अद्यप्रभृत्यवनताङ्गि तवास्मि वासः (Ku. V. 86); ततः-तस्माद्दिनादारभ्य, मा-
लत्याः प्रथमायलोकदिवसादारभ्य; ग्रामाद्बहिः outside the village; पुरगा-
रुत्तमतर्गापुराद्बहिः (निरगात्) went out of the emerald-gate of the town.
उर्ध्वं संवत्सरान् (M. S. IX. 77.) after a year; अत उर्ध्वं hence
forward; वर्त्मनः परं (Rag. I. 17) beyond the path; भाग्यावत्तमतः
परं; पुराणपत्रापगनादनन्तरं (Rag. III, 70.) after the dropping
of old leaves; see Bhag. XII. 12.

§ 840. * the Ablative is used with—

(a) The prepositions अप and परि meaning 'away from, with-

* अपपरी वज्रेण । आङ्मयादावचने । Pān. I. 4. 88-89. पञ्चम्यपाङ्गारिभिः ।
Pān. II. 3. 10. प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः । Pān. I. 4. 92. प्रतिनिधिप्रार्तिदाने च
यस्मात् । Pān. II. 3. 11. अकर्तृयुगे पञ्चमी । Pān. II. 4. 25.

out', and आ meaning 'as far as' or 'including, comprehending'; यत्संप्रत्यप लोकेभ्यो लंकायां वसति भयात् (Rām.) Now that he dwells in Lankā, in terror, away from the worlds, अप हरेः संसारः *Samsāra* exists outside Hari; अन त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः it rained every where, except in the country of Trigarta; similarly परि हरेः संसारः, परि त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः (Vop.) &c. आमुक्तेः संसारः, आसकलाद् ब्रह्म Brahman pervades every thing; आ परितोषान् विदुषां until the learned are satisfied.

(b) प्रति meaning 'the representative of, in exchange for or giving in return for'; प्रद्युम्नः कृष्णात्प्रति (Sid. Kau.) Pradyumna is the representative of Kṛishṇa; तिलेभ्यः प्रतियच्छति माषान् gives beans in return for sesamum.

§ 841. When a word expressive of 'a debt' is merely intended to be stated as a cause' it is put in the Ablative case; शताद्वयं द्रव्यं a thing mortgaged for a hundred rupees; ऋणाद्वयं इव tied down as it were by the debt he owes.

§ 842. (a) The Ablative often denotes the cause of an action or condition and may be translated by 'on account of, 'by reason of, ' &c; मौनान्मुखः गण्यते *one is* considered a fool by reason of his silence (if he keeps silence); गोमानुषाणां वधात् (4.) on account of my killing cows and men.

(b) The Ablative is used to make a causative assertion or to advance an argument; पर्वतो वह्निमान् ; धूमान् । The mountain is fiery (has fire on it); because there is smoke; स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गान् (Ved. Su. II. 1. 1) A disputant says: if you say that our argument is liable to the fault of giving no scope to your smṛtis; then we reply: this your argument will not hold; for in that case other smṛtis will have no scope given to them.

(c) The Ablative is used with comparatives or words having

a comparative sense; भक्तिमार्गात् ज्ञानमार्गः श्रेयान् the way of knowledge is more efficient than that of devotion; अणोरप्यणीमान् smaller than an atom; अश्वमेधसहस्रेभ्यः सखमेवातिरिच्यते truth alone is superior to a thousand horse-sacrifices; चैत्रयादन्ने not inferior to Chaitraratha.

§ 843. *The indeclinables पृथक्, विना and नाना govern the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; पृथक् रामात्, रामं, रामेन वा different from or without Rāma; so नाना रामं, &c. नाना नारी निष्कला लोकयान्ना (Vop.) worldly life is vain without a woman (wife).

§ 844. † The words स्तोत्र 'a little,' अल्प a little, कृच्छ्र 'difficulty,' and कतिपय 'some' when used in an adverbial sense with verb, are used in the Ablative or the Instrumental; स्तोत्रेण स्तोत्राद्वा मुक्तः let off with little; similarly अल्पेन अल्पान्मुक्तः, कृच्छ्रेण कृच्छ्राद्वा कृतः done with difficulty; कतिपयेन कतिपयाद्वा प्रातः; but स्तोत्रेण विषेण हतः killed with a little poison; when used adverbially they take the Accusative also; स्तोत्रं गच्छति goes a little.

(α) दूर and अन्तिक and others having the same sense, are used in the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; ग्रामस्व दूरान् दूरं दूरेण वा away from the village; so अन्तिकात् अन्तिकं अन्तिकेन वा near the village.

THE GENITIVE CASE.

§ 845. ‡ The Genitive, as already remarked, is not a Kāraka

* पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याम् । Pân. II. 3. 32.

† करणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्त्वचनस्य । दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च । Pân. II. 3. 33. 35.

‡ षष्ठी शेषे Pân. II. 3. 50. कारकप्रातिपदिकार्थे (the sense of the Nominative) व्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः तत्र षष्ठी स्यात् । कर्मादीनामपि सम्बन्धाविश्रयां षष्ठ्येव । Sid. Kau.

case. It, therefore, expresses simply the relation of one noun to another in a sentence, such as that of a servant and his master (a relation which is other than that expressed by a Kāraka case) राज्ञः पुरुषः, पत्रस्य माता, द्रव्यस्य गुणाः &c.; and even in those cases where the Genitive is used in the sense of other cases it expresses simple relation or सम्बन्ध only, as in सतां गतम्; सर्पिषां जानीते; मातुः स्मरति; एष उक्त्वस्व उपकुरुते; भजे शंभोश्चरणयोः; फलानां द्रव्यः &c.

§ 846. * When the word हेतु (cause, object) is used in a sentence, that which is the object and the word हेतु are put in the Genitive case; अन्नस्य हेतोर्वसति dwells (with the object of getting.) for the sake of food; हेतोर्बोधस्य मैथेय्यः प्राप्तवागीश्वरमर्चयाम् Bhatti VII. 103) he began to give her an account of Rāma in order to show her that he (Hanumat) was Rāma's messenger.

(a) † When a pronoun is used with the word हेतु the Instrumental and the Genitive may both be used; कस्य हेतोः, केन हेतुना with what object? Why? The Ablative may also be used: तेन हेतुना. तस्माद्धेतोः, तस्य हेतोः; when a word having the same sense as हेतु such as निमित्त, कारण, &c., is used with a pronoun it may be used in any case in agreement with the pronoun; कस्य निमित्तस्य, कस्य प्रयोजनस्य; केन निमित्तेन, कस्मै निमित्ताय, &c.; but they are generally used in the Accusative used like an adverb; कि-निमित्तं-कारणं-प्रयोजनं-अर्थः, &c.; when a pronoun is not used, any case except the Nominative and the Accusative may be used; ज्ञानम् निमित्तेन, ज्ञानाय निमित्ताय, &c. with the object of acquiring knowledge.

* इष्टी. हेतुप्रयोगे Pan. II. 3. 29.

† सर्व नामाद्दीप्ता च Pan. II. 3. 27. निमित्तप्रयोजनयोः सर्वोक्तां प्रायदर्शनम्। Sid. Kau.

§ 847. * Words ending in the termination **सम्** and showing direction and others having the same sense, such as **उपरि, उपरिष्टान्, अधः, अधस्तात्, पुरः, पुरस्तात्, पश्चान्, अग्रे, &c.** are used with the Genitive; **ग्रामस्य दक्षिणतः उत्तरतः &c.** to the south or to the north of the village, &c.; **गन्तुपरिघनानां** (S'a. 7) going over the clouds; **तक्रूपावधः** (S'a. I.) under the trees; **तस्य स्थित्वा कथमाप पुरः** (Meg.) standing before him with great difficulty; &c.

(α) † Words ending in **एन** such as **दक्षिणेन, उत्तरेण, &c.** are used with the Genitive or the Accusative; **दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा** to the south of the village; **धनपतिगृहानु तरेण** to the north of the house of Kubera; **निषधस्योत्तरेण तु.**

§ 848. ‡ The words **दूर** and **अन्तिक** and their synonyms govern either the Genitive or the Ablative; **ग्रामात् ग्रामस्य वा घनं दूरं—निकटं—सती** the forest is distant from or near the village. **रामा-शुद्रस्य यो दूरं पापादुःखस्य सोन्तिकं** he who is away from Râma or Shiva is near sin; **प्रत्यासन्नो माधवीनंदपस्य** close to the bower of the **Mādhavi** creeper; **तस्य सकाशां, &c.**

§ 849. ¶ The root **ज्ञा** meaning 'to have an incorrect knowledge of' governs the Genitive; **दैनै सर्पिषो जानीते** supposes oil to be ghee.

(α) Verbs implying to think of, to remember, such as **स्मृ, इ** with **अधि**; 'to be master of' such as **ईश, भू** with **प्र, ई, &c.** and 'to have

* षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन | Pa'n. II. 3. 30.

† एनवा द्वितीया | Pa'n. II. 3. 31. एनपेति योगविभागात्षष्ठ्यापि | Sid. Kau.

‡ दूरान्तिकार्थेः षष्ठ्यन्यतरस्याम् | Pa'n. II. 3. 34.

¶ शोऽविदर्थस्य करणे | अधिगर्हदपेक्षां कर्माणि | कृञः प्रतियत्ने | Pa'n. II. 3. 51-53.

compassion on ' such as दय्, &c. govern the Genitive of their object प्रभवति मित्रस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Ma'l. Ma'd. 4.) the great king has mastery over his daughter; यदि तं प्रेक्षमाणा आत्मनः प्रमद्व्यामि (Utt.) if after I see him I shall have control over myself; गानाणां अनीचोऽस्मि संवृत्तः (S'a. II.) I have lost all power over my limbs; कथंन्विहीषा मनसां बभूवुः (Ku. III. 34) with great difficulty they could control their minds; शौचस्तिकर्त्तुं विभवा न तेषां ब्रजन्ति तेषां दयस्ते न कस्मान् (Bhatt. II. 33) why dost thou feel no compassion for those whose wealth does not see the morrow? रामस्य दयमानः (Ibid. VIII. 119) taking pity on Ra'ma; भवत्काः स्मरतात्यर्थं by him remembering thee very much; अभ्येति तव लक्ष्मणः (Bhat. VIII. 119) Lakshmana remembers thee.

(b) कृ meaning to 'impart additional properties' governs the Genitive; एधः उदकस्य उपकुरुते 'fuel imparts heat to water.'

§ 850. * Verbs meaning 'to be afflicted with a disease' govern the Genitive of their object when used impersonally or when they have for their object names of diseases; चौरस्य ज्वरस्य रुजा the thief is afflicted with the pain of fever; पुरुषस्य रुजयस्त्वितिसारः dysentery inflicts pain on the man; except when ज्वर and संताप are used as subjects; vide Bhatti. VII. 120; but तं रुजयति ज्वरः or संतापः fever or affliction pains him.

§ 851. † नाय् meaning 'to wish' governs the Genitive when the idea of a benediction is implied; धृत्वा नायस्य wish to have patience; धनस्य नायते desires to have wealth.

* रुजार्थानां भाववचनानामञ्जरेः । Pa'n. II. १, 54. अङ्गरिसंताप्योरिति वाच्यम् । Va'rt.

† आशिषि नाथः Pa'n. II. १, 56.

§ 852. * The roots मृस्, हृन् with नि or प्र or with both, मृद्, कृद् and पिप् govern the Genitive when meaning to injure, to punish, &c; चौरस्योज्जासयति राजा a king punishes a thief; निजो-जसोज्जासयितुं जगद्गुहां (Si. I. 37) to kill the enemies of the world (the demons) by thy power; मन्त्रेरुज्जासयात्मनः kill (drive away) your anger; रक्षसानां निहनिष्यति or प्रहनिष्यति or निप्रहनिष्यति or मनिहनिष्यति रावः Rā'ma will kill the Rā'kshasas; वृषलस्य—उजाय-यति—क्राययति does injury to a Vṛshala; साहसिकस्य पिनटि गजः &c.; in other senses they govern the Accusative; धानाः पिनटि he grinds fried rice.

§ 853. † The roots व्यवहृ (i. e. हृ with वि and अव) पप् and दिव् when they all mean to transact business, or to stake in gam- bling, govern the Genitive of their object; शतस्य व्यवहरति invests a hundred Rs. in business; प्रणामपण्डितौ he staked your life; भवेद्देवित् बंधुभोगानां lost his brothers and pleasures in gambling, &c; but when दिव् is preceded by a preposition, the Accusative may also be used; शतस्य शतं वा प्रतिरीड्यति (Sid. Kau.).

§ 854. ‡ Words having the sense of कृत्स्नः i. e. denoting fre- quency of time, such as द्विः, त्रिः, पञ्चकृत्स्वः &c., govern the Genitive of the time in the sense of the Locative; पञ्चकृत्स्वोद्धो भोजनम् taking food five times a day; द्विरुद्धो भुंक्ते, &c.

§ 855. ¶ The Genitive is used subjectively and objectively with Kṛdantas or primary nominal bases derived by means of the

* आस्तिनिप्रहणनाटकाथपिषां हिसायाम् । Pān. II. 3. 56.

† व्यवहृषणोः समर्थयोः । दिवस्तदर्थस्य च । विभाषोरसर्गे । Pa'n. II. 3. 57—59.

‡ कृत्वर्थप्रयोगे कालेऽधिकरणे । Pa'n. II. 3. 64.

¶ कर्तृरूपेणोः कृति । Pa'n. II. 3. 65.

Kṛt affixes (i. e. is used in the sense of the subject or the object of the action denoted by the Kṛdantas); कृष्णस्य कृतिः an act of Kṛṣṇa i. e. of which Kṛṣṇa is the agent; जगतः कर्ता the creator of the world, which is the object of the action denoted by the noun कर्तृ; similarly सतां पालकः the protector of the good; पयसः पानं the drinking of milk; तस्य कवः कविः a work of that poet, &c.

(a) * In the case of verbs governing two Accusatives the secondary object may be put in the Genitive or in the Accusative; नेताऽश्वस्य सुप्तं सुप्तस्य वा (Sid. Kau.) the taker of the horse to Brughna.

(b) † When the agent and the object of the bases derived by means of Kṛt. affixes are used in a sentence, the object is put in the Genitive case and not the agent; आश्चर्यं गवां दूहोऽर्वापेन the milking of cows by one who is not a cowherd is a wonder.

Exception:—This rule does not apply to Kṛt nouns ending in the affixes अक and अ when feminine; विभिरसा भद्रिका वा रुद्रस्य जगतः (Sid. Kau.) the desire of Rudra to split the universe or the splitting of the universe by Rudra. According to some, when the Kṛt. affixes are of feminine gender, and according to others when they are of any gender, and the agent and the object are both used, the agent is put in the Instrumental or Genitive case; विचित्रा जगतः कृतिः हरेर्हरिणा वा wonderful is the creation of the world by Hari; शब्दानामनुशोसनार्थाचार्येणाचार्यस्य वा (Sid. Kau.); शोभना खलु पाणिनेः (पाणिनिना वा) सूत्रस्य कृतिः (Mb.).

* गुणकर्मणि वेश्यते । Va'rt.

† उभयप्रार्ता कर्मणि । Pa'n. II. 3. 66. स्त्रीप्रत्यययोः कर्ता कर्मणोर्व नियमः । द्वेषे विभाषा । Va'r स्त्रीप्रत्यय इत्येके । केचिद्विशेषेण विभाषामिच्छन्ति । Sid. Kau.

§ 856. When past passive participles are used in the sense of the present tense the Genitive is used; राज्ञां मनो हुद्भः पूजितो वा respected, known or honoured by kings; यो धर्मः स सर्वां मतः; see Bhatti. VIII. 124.

(a) * Past participles showing the place of an action, as well as those used as abstract nouns are used with the Genitive; मुकुन्दस्या-
सितमिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तेतदनेतस्येष्ट्यूचुर्गोप्यो दिदृभवः ॥
मयूरस्य नृत्तं; कांकिलस्य व्याहृतं, नटस्य भुक्तं, छात्रस्य हसितं, &c. (Mb.).

§ 857 † The Genitive is not used with present participles except that of द्विष्, verbal derivatives ending in उ, उक् except that derived from वृश्, verbal indeclinables, past participles, passive and active, nouns formed with the affix खल् (See p. 484) and with such as mean 'in the habit of, or having the properties of or doing any thing well'; कर्म कुर्वन् or कुर्वाणः but मुरं मुरस्य वा द्विषन् हरिः Hari the enemy of Mura; हरिं दि, क्षुः desirous of seeing Hari; हरिं भलंकरिष्णुः, दैत्यान् घातुको हरिः Hari is the killer of demons; लक्ष्म्याः कामुकः, जगत्पृष्ठा. सुखं कर्तुं, &c.; विष्णुना हता दैत्याः; दैत्यान् हतवान्; ईषत्करः मपञ्चो हि णा worldly life goes easy with Hari; आत्मानं भलंकरिष्णुः in the habit of decorating oneself; अन्नं भिक्षुः a habitual beggar; कर्ता कर्तुं one who prepares a mat; ‡ also in the case of nouns derived by means of the terminations अक् showing futurity and इन् showing necessary payment; हरिं दर्शको याति he goes desiring to see Hari हातं हायी one who has to pay a hundred (Rs.).

* कस्य च वर्तमाने Pân. II. 3. 67. अधिकरणवाचिनश्च । Pân. II. 3. 68.

† न लोकाग्रयनिष्ठाखलर्थत्वन् । Pân. II. 3. 69. कमेरनिषेधः Vârt.

‡ अकेनोर्भेदस्य दात्रमर्थयोः । Pan. II. 3. 70.

§ 858. *In the case of potential passive participles the agent of the action is put in the Genitive or in the Instrumental case; मया मम वा सेव्यो हरिः Hari ought to be served by me; राक्षसेन्द्रस्य संरक्ष्यं मया लज्जमिदं वनं (Bhatti VIII. 129) this forest which the lord of the demons ought to preserve must be destroyed by me.

§ 859. †In the case of words denoting equality, likeness such as तुल्य, सदृश, &c. the person or thing with which any object is compared is put in the Genitive case, except in the case of तुला and उपमा; तुल्यः सदृशः समो वा कृष्णस्य कृष्णेन वा equal to or like Kṛṣṇa; कोन्योस्ति सदृशो मम who else is equal to me? but कृष्णस्य तुला उपमा वा नास्ति (Sid. Kau.).

Ob.—The words तुला and उपमा, however, are found used by good authors with the Instrumental against Panini's rule; तुलां वरा-रोहति इतवाससा (Ku. V. 34) which rises to the high position of being compared with your lip; स्फुटोपमं भूतिसितेन शंभुना (Sis. I. 4.) clearly deserving to be compared with S'ambhu white with ashes; see Rag. VIII. 15.

§ 860. ‡The words आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं and अर्थः and words having the same sense when used in a sentence containing a benediction, govern the Dative or the Genitive case; आयुष्यं चिर-जीवितं कृष्णाय कृष्णस्य वा भूयात् (Sid. Kau.); may Kṛṣṇa live long; similarly मद्रं, भद्रं, कुशलं, निरामयं, सुखं, च, अर्थः, प्रयोजनं, हितं, पथं वा भूयात् (Sid. Kau.).

§ 861. The Genitive is used with indeclinables like मध्ये, पारे, कृते, &c; गंगाया मध्ये पारे वा in the middle or on the other side of the Ganges; अ-षां प्राणानां कृते for the sake of this life.

* कृत्यानां कर्तरि वा । Pan. II. 3. 71.

† तुल्यार्थैरनुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम् । Pan. II. 3. 72.

‡ चतुर्थी चक्षिष्वायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थैर्हतेः । Pan. II. 3. 37.

§ 862. With superlatives and words having the sense of superlatives the Genitive is used; नृणां ब्राह्मणः श्रेष्ठः; अमणीर्नन्त्रकु-
तामृषीणाम् (Rag. V. 4.) the chief of sages, the authors of the
Mantras.

Note.—Words having the sense of comparatives are used with the Ablative and sometimes with the Instrumental; अयमस्माद्वलेन
हीनः or अधिकः this person is superior or inferior to him in
strength; similarly देवदत्तो वज्रदत्तात्पटुः मूर्खो वा; को नु स्वन्तरो
मया who will have a happier end than I? The word अधिक is
used with the Genitive, the Locative and the Instrumental; सुतेहि
तासामधिकोपि सोऽभवत् he was more (dearer) to them than their
sons; तेषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षपाः, they passed five
months and twelve nights more than (those years); कुडवेऽधि-
प्रस्थः. A *prastha* is larger than a *Kudava*.

THE LOCATIVE CASE.

§ 863. • The place where an action takes place with re-
ference to the subject or object is called Adhikaraṇa (अधिकरण)
and is put in the Locative case, † कटे आस्ते sits on a mat;
स्थाल्यां ओदनं पचति cooks food in a cooking utensil; कर्णे कथ-
यति tells (something) into the ear; मोक्षे इच्छा अस्ति, &c. The
Locative also denotes the time when an action takes place; तस्मिन्
विप्रकृताः काले...दिवीकृतः (Kum. II. 1) the gods being harass-
ed, &c. at that time, &c; दिनान्ते निलयाय गन्तुं (Rag. II. 15).

(a) ‡ Verbal derivatives in इन् and having the sense of the

• आधारअधिकरणम् । Pān. I. 4. 45.

† समअधिकरणे च । Pān. II. 3. 36.

‡ कर्त्तव्येतिव्यस्य कर्मण्युपसंख्यानम् । साध्वसाधुभोगे च । Vārikas.

p. participle govern the Locative of their object; अधीती व्याकरणे one by whom grammar is studied; गृहीती षट्स्वज्ज्ञेयु by whom the six Angas were mastered, &c.

The words साधु and असाधु govern the Locative of that with reference to which they are used; साधुः कृष्णो मातरि well-behaved towards his mother; असाधुर्मातुले ill-behaved towards his maternal uncle.

(b) * The object or purpose for which any thing is done is put in the Locative case when the thing desired is intimately connected with that on which the action takes place; चर्मणि (हृदिपिने हन्ति इन्तर्योर्हान्तर्हस्तने) केशेषु चमरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः † (Mb). (Man) kills the tiger for his skin, the elephant for his tusks, the *Chamari* deer for his hair and the musk deer for his musk. If there be no intimate union the Dative is used.

Ob.—Sometimes the Instrumental is used to denote the object for which any thing is done; यथाहृष्टोऽसि धात्रा कर्मदु तदुरु since you are created by the creator to do duty, fulfil it.

§ 864. † The Locative or the Genitive is used with the words स्वामी a master, ईश्वर, अधिपति a lord, दाय्याद a heir, साक्षि, प्रनिभू a witness, and प्रसूत born for; गवां गोषु वा स्वामी the master of kine; पृथिव्याः or पृथिव्यां ईश्वरः the lord of the earth; ग्रामाणां or ग्रामेषु अधिपतिः the lord of villages; similarly पित्र्यंशस्य पित्र्यंशे वा दाय्यादः व्यवहारे व्यवहारस्य वा साक्षी, दर्शने दर्शनस्य वा साक्षी (surety for appearance in a court); गोषु गवां वा प्रसूतः गोपः a cowherd is born for cows.

* निमित्तात्कर्मयोगे । Vārt. निमित्तमिह फलम् । योग संयोगः समवायः तत्त्वकः । Sid. Kau. समवायः नित्यसंबन्धः (constant, inseparable union) Tark Kau.

† स्वामीधराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूपसूनैश्च Pan. II, 3. 39.

§ 865. * The words आयुक्त and कुशल meaning 'appointed or charged with,' are construed with the Locative or the Genitive; आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजनं हरिपूजनस्य वा appointed to worship Hari; कुशलोन्वेषणस्याहमायुक्तो वृत्तकर्मणि । (Bhatti VIII. 115.) in other senses they are construed with the Locative; आयुक्तो गोः शकटे a bull harnessed to the yoke of a carriage; कर्मणि कुशलः expert in the performance of an act.

§ 866. † When an object or an individual is to be distinguished from a whole class, the Locative or the Genitive is used; नृणां नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः; (see Manu I. 96); गोषु गवां वा कृष्णा बहुक्षीराः गच्छन्तां गच्छन्तु वा धाम्न् शीघ्रः; छात्राणां छात्रेषु वा मेघः पटुः । (Sid. Kan.).

§ 867. ‡ The words साधु and निपुण when not preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति when the sense of adoration is to be conveyed; मातरि साधुर्निपुणो वा reverentially disposed towards his mother; but निपुणः राज्ञः भूयः a clever servant of the king. When preceded by the prepositions अनु, परि and प्रति these are used with the Accusative; साधुर्निपुणो वा मातरं प्रति पश्यन् वा.

§ 868. § With the words प्रसित and उत्सुक the Locative or the Instrumental is used; प्रसित उत्सुको वा हरिणा हरौ वा intent upon Hari; पत्या प्रस्थितेन पत्यौ प्रस्थिते वा योषिदुत्सुका a woman gets anxious (or restless) when her husband goes out.

§ 869. ¶ When the names of *Nakshatras* are used as showing

* आयुक्तकुशलाभं । अतिवायान् । Pān. II. 3. 40.

† यतश्च निर्यारणम् । Pān. II. 3. 41. आतिगुणक्रियासंज्ञाभिः समुदायदेकदेशस्य वृत्त्यकरणं निर्यारणम् । Sid. Kan.

‡ साधुर्निपुणाभ्यामर्चायां सतम्प्रपन्नः । Pān. II. 3. 43. अप्रत्यादिरिति वक्तव्यम् । Vārt.

§ प्रतिनोत्सुकाभ्यां तृतीया च । Pān. II. 3. 44.

¶ नक्षत्रे च लुपि । Pān. II. 3. 45.

a particular time the Locative or the Instrumental is used; मूलेनाव-
हयेदेवीं श्रवणेन विसर्जयेत् । मूले श्रवणे इति वा । (Sid. Kan.).

§ 870. * Words expressive of the interval of time or space are used with the Ablative or the Locative; अद्य भुक्त्वायं द्वयहे त्र्यहोवा भोक्ता having dined to-day he will dine again after two or three days; इहस्थोर्यं क्रोशान् क्रोशे वा लक्ष्यं विधेत् standing here he will hit a mark two miles distant.

§ 871. † The prepositions उप in the sense of 'exceeding' and अधि in that of 'the master of' govern the Locative; उपपार्षे हरेर्गुणाः the merits of Hari exceed a Parārdha; अधि भुवि रामः or अधि रामे भूः Rāma is the lord of the earth. In other senses these prepositions are used with the Accusative, for which see § 805.

§ 872. The words दूर and अन्तिक and others having the same senses are used in the Locative also; मासस्य दूरे—दूरे—दूरेण—दूरान् वा; तस्याः समीपे—समीपं—समीपेन—समीपान् गत्वा.

§ 873. Verbs having the sense of 'love, regard for, attachment to' such as स्निह्, अनुरंज्, अभिलष्, रम्, &c. and their derivatives generally govern the Locative; पिता पुत्रे स्निह्यति a father loves his son; अस्ति मे सौवरस्नेहोपि एतेषु (S'a. 1) I have a sisterly affection for them न खलु तापसकन्यकायां ममाभिलाषः I do not indeed love the ascetic's daughter; अशुद्धप्रकृतौ राज्ञि जनता नानुरज्यते people do not love a king whose ministers are corrupt; भ्रातृहृतस्य भार्यायां योनुरज्येत कामतः (Manu S. III. 179). रहसि रमते (Mal. III. 2) takes pleasure in solitude; रत्नः श्रयसि (Bhatt. I) devoted to his welfare.

Note:—अनुरंज् and अभिलष् are sometimes used with the Accusative als; सनस्थमनुरज्यन्ति (Rām); मानुषानभिलष्यन्ति (Bhatt I V. 22).

* सप्त त्रिपञ्चमौ कारकमध्ये । Pan. II. 3. 7.

† यस्मादधिकं यस्य चेभ्यश्च । तत्र सप्तमी । Pan. II. 3. 9.

§ 874. Verbs of acting, behaving towards, &c. such as वृत्, व्यवहृ, &c. and of throwing, such as अस्, मुञ्च, क्षिप्, &c. govern the Locative; गुरुषु विनयेन वृत्तिः कार्या one should act modestly towards respectable persons; कुरुमियसखीवृत्तिं सपरमाजने (S'a. IV.) ते तस्मिन् शरान् मुमुषुः-शिक्षिपुर्वा; न खलु न खलु बाणः सौरपारयोदर्मस्मिन् मृदुनि रुग्णरारे । (S'a. I.) तस्मिन्नास्यदिर्षाकास्त्रम् (Rag. XII. 28).

§ 875. The root राध् with अव 'to offend' is generally construed with the Locative and sometimes with the Genitive; कस्मिन्नपि पूजार्हे अपराद्धा शकुन्तला S'akuntalā has offended some one deserving respect; न तु ग्रीष्मम्वैवं सुभगमपराद्धं युवतिषु (Sis. III. 9). अपराद्धास्मि तत्र भवतः कण्वस्य (S'a. VII.) I have given offence to the venerable Kanva.

THE GENITIVE AND THE LOCATIVE ABSOLUTES.

§ 876. "When the participle agrees with a subject different from the subject of the verb, the phrase is said to be in the absolute construction."

In English the Nominative is used as an Absolute case; in Sanskrit the Genitive and the Locative are so used. The English Nominative Absolute ought, therefore, to be translated by the Sanskrit Locative Absolute. When the Absolute construction is to be used, the subject of the participle must be put in the Genitive or the Locative case and the participle made to agree with it in gender and number.

§ 877. *When the action done or suffered by a person or thing, indicates another action i. e. when the time of the happening of the one action which is supposed to be known indicates

* यस्य च भावेन भावलक्षणम् Pan. II. 3. 37. यस्य क्रियया क्रियान्तर्लक्ष्यते ततः सप्तमी रयात् । Sid. Kau.

that of the second action which is not known and which is determined by it the Locative absolute should be used; गोषु दुह्यमानाऽु गतः he went away while the cows were being milked; अवसन्नायां रात्रौ the night being ended; कुतो धर्मक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि त्वन्नि whence can there be obstacles to our religious rites when thou art the protector of the good ?

§ 878. The Locative and Genitive absolute may be used to express the sense of the English particles 'when, while, since, although,' &c. (and may thus supply the place of a pluperfect tense); तस्मिन् गते (Rag. XI.) when he had departed; अभिव्यक्तायां चांद्रिकायां when the moonlight is quite clear; एवं तयोः परस्परं वदतोः while they two were thus talking.

§ 879. *When 'contempt or disregard' is to be shown, the Genitive or the Locative absolute is used; रुदति रुदतो वा पुत्रे पुत्रस्य वा प्रात्राजीन् he turned out a recluse disregarding his weeping son *i. e.* in spite of the weeping of his son. In this sense the Genitive absolute is used more often; नन्दाः पशव इव हताः पश्यतो राक्षसस्य the Nandas were killed like (so many) beasts while Rākshasa was looking on. The Locative or the Genitive absolute may thus have the sense of 'in spite of,' 'notwithstanding,' &c. in English.

(a) The Locative absolute may be made to express the idea of 'as soon as,' 'no sooner than,' 'the moment that' &c. by compounding it with the word एव or मात्र; तस्मिन्...संहितमात्र एव (Rag. XVI. 78) no sooner was the arrow fixed, &c.; अनवसितवचन एव मयि when I had scarcely finished my speech.

* पृष्ठी चानादरे Pān. II. 3. 38.

SECTION III.

Pronouns.

§ 880. The chief peculiarities in the syntax of pronouns have been already noticed in the 2nd Section of the 3rd chapter.

§ 881. The pronouns of the first and second person *viz.* अस्मन् and युष्मन् have no gender. The other pronouns follow the gender of the nouns they refer to. For use of the shorter forms of अस्मन् and युष्मन् see chap. IV.

§ 882. भवन् is used in the second person like 'you' in English as a courteous form of address though it is to be regarded as a pronoun of the third person and ought to be treated as such; भवान् भव प्रष्टव्यः you ought to be asked here; भवान् अपि तत्र गच्छतु you may also go there.

(a) When respect is to be shown, अत्र and तत्र or स are prefixed to भवन् according as the person with reference to whom it is used is near, or at a distance or absent, अत्रभवान् काश्यपः. The venerable Kāshyapa (who is near); इदमासनं अलङ्करोस्वत्रभवान् may you occupy (lit. ornament) this seat; तत्रभवती इरावती lady Irāvati (who is not present).

§ 883. The pronoun तद् has often the sense of 'well known, renowned', &c.; तौ पार्वतीपरमेश्वरौ those (well known) Pārvatī and Parameshwara; तान्येव वनस्थलानि those well known forest sites.

(a) When repeated, this pronoun has the sense of 'various, several'; तेषु तेषु रम्यतरेषु स्थानेषु in those various highly delightful places; कुतैरपि तैरतैः प्रयत्नेः notwithstanding several efforts; कामैस्तैस्तर्ह्यतज्ञानाः &c. (Bhag. VII. 20).

§ 884. The pronouns एक and अपर or अन्य are used in the plural in the sense of 'some—other'; विधवायाः पनरुद्वाहः सधाक

इत्येके शास्त्रप्रतिषिद्ध इत्यन्ये कलां निषिद्ध इत्यपरे some think that widow-remarriage is sanctioned by the S'astras, some that it is prohibited by them, while others think that it is not allowed in the Kali age. कोचन् may take the place of एके.

§ 885. The pronouns अस्मन्, युष्मन्, यत् and किम् are often used in combinations with other pronouns; सोहं—रघूनामन्वयं वक्ष्ये that I will describe the race of the Raghus; साहं सर्वाधमा लोके that I am the most degraded of all the people; स त्वं प्रहसन् महिषे वसिषे—अग्न्यगारे—वसन् that thou dwelling in my fire sanctuary, &c.; ते वयं सम्यन्तर्यं चरामः पृथिवीमिमाम् we of this description roam over the earth for (in search of) Damayanti; sometimes अस्मन् and युष्मन् may be understood; सा क्षिप्रमातिष्ठ रथं गजं वा i. e. सा त्वं that thou quickly sit in a chariot or mount an elephant; सोऽयं पुत्रस्त्व नदमुखां वारणानां विजेता this is that son of thine, the subduer of elephants shedding ichor; तथा विनाकुला पुत्रैर्यहनिष्यमिर्जीविषुम् I who wish to live on still even though deprived of my sons in that manner; &c. &c.

COMPARATIVE AND SUPERLATIVE DEGREES.

§ 886. Adjectives in the Comparative degree govern the Ablative वर्धनाद्रक्षणं श्रेयः protection (of one's subjects) is better than aggrandizement. अर्जुनाद्युधिष्ठिरो जावान् Udhisthira is older than Arjuna.

(a) Sometimes the comparative is used with the Instrumental and the Genitive; प्राणैः प्रियतरः dearer than life; अनयोः देशयोः कः श्रेष्ठतरः of these two countries which is the better; See § 862 Note.

§ 887. The superlative may either be construed with the Genitive or Locative; अयमेतेषां एतेषु वा गरिष्ठः गुरुतमो वा.

§ 888. The sense of the comparative and the superlative may also be expressed by the particular case used; अस्य हृदयं पाषाणात्कठिनं his heart is harder than stone; छात्राणां छात्रेषु वा चैत्रः पटुः Chaitra is the cleverest of all students.

§ 889. The words वर and प्रवर when used in the sense of the superlative govern the Genitive or the Locative; पुत्रः स्पर्शवतां वरः 'a son is the best of things possessed of touch'; चतुष्पदां गौः प्रवरा लोहानां कांचनं वरं 'the cow is the best of quadrupeds and gold of metals'; the neu. sing. of वर is used in the sense of 'better and not or but not'; अकरणात्तन्वत्करणं वरं doing any thing slowly is better than not doing it at all; अजातघ्नतमूर्खाणां वरमाद्यौ न चान्तिमः of (the three kinds of) sons—not born, born and dead, and foolish, the first two are better; वरं प्रापेः वियोगः न तु मानहानिः better death than disgrace.

SECTION IV.

Participles.

§ 890. All declinable participles in Sanskrit partake of the nature of adjectives *i. e.* they agree with the nouns they qualify in gender, number and case. The participles often discharge the functions of verbs. They are largely employed to take the place of the Past and Future tenses and more especially of passive verbs. When so employed they follow the same rules of syntax as are laid down for the roots from which they are derived.

Present Participles.

§ 891. The present participle is to be used when contemporaneity of action is to be indicated. It is often idiomatical-

ly used to express the sense of 'while' or 'whilst' in English; **अरण्ये चरन्** while wandering in the forest; **विवाहकौतुकं विधत्त एव** while he yet wore the marriage string.

Vide. 670. *b*.

§ 892. *The present participle is used to denote the manner in which an action is done or the cause of an action; **शयामा भुञ्जन्ते यवनाः** the Yavanas dine by lying down; **हरिं पश्यन् मुच्यते** a man is absolved by (reason of his) seeing Hari; similarly **तिष्ठन् मुच्यति, गच्छन् भक्षयति** (Mb).

§ 893. The roots **आस्** and **स्थ्वा** are generally used with present participles to show the continuity of the action denoted by them; **पशूनां वधं कुर्वन् आस्ते** used to kill (always kept on killing) animals; **तं प्रतिपालयन् तस्थौ** remained waiting for him.

The Perfect Participles.

§ 894. The use of the perfect participles is very limited; it is used in the sense of 'who or what has or has been done;' **तं तस्थिवांसं नगरोपक्रण्डे** him who had halted in the vicinity of the city; **श्रेयांसि सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते** of thee who hast obtained all good things, **स श्रुत्वांस्तद्वचनं** when he had heard his words; &c.

The Past Participles.

§ 895. The past passive participle is very frequently used to supply the place of a verb, sometimes in conjunction with the auxiliary verbs **अस्** and **यु**; the past passive participle agrees adjectively with the object in gender, number and case, the agent being put in the Instrumental, while the past active participle is treated exactly like the verb in the past tense; **तेन कार्यं कृतं** by him

* लक्षणहेन्वोः क्रियायाः । Pān. III. 2. 126.

the work was done; तेन बन्धनानि छिन्नानि by him the bonds were cut; आदिष्टास्मि देव्या धारिण्या I am commanded by queen Dhāriṇī; स कार्यं कृतवान् he did the work; रामः देव्यान् हतवान् Rāma killed the Rakshasas; कृतवत्यसि नावधीर्यां thou didst never despise me, &c.

§ 896. In the case of past passive participles of intransitive roots the agent is put in the Nominative case; तदा प्ररुदितो राजा रक्षसां then the king of demons wept; सत्यं मृतोयं पापः &c.

§ 897. The past passive participles are often used impersonally, the agent being put in the Instrumental case; प्रद्युतितं or प्रद्योतितं सूर्येण it is shone by the sun; मित्रं पुत्रप्रेम्णा victorious (all powerful) is the affection for sons; पण्डितायितं तन्भवता he showed his learning; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना; &c.

§ 898. The past passive participles of the roots मृन्, बध्, and पूज and their synonyms are used in the sense of the Present tense and are construed with the Genetive; (See § 856).

For further particulars Vide §§ 705—707.

§ 899. Many past passive participles are used actively in which case they may govern the Accusative case, like a Perfect tense active; आरूढाग्नीन् (Rag. VI. 77) which had ascended the mountains; similarly गगनमध्यमारूढः सन्निता; आपद्मुत्तीर्णः crossed *i. e.* got over the calamity; यमुनाक्च्छमवतीर्णः descended to the bank of the Yamunā; &c.

§ 900. The past passive participle is used as a neuter substantive; गतं departure; इत्तं a gift, खातं an excavation, मुक्तं, सुप्तं, &c.

§ 901. The past passive participle, active and passive, may be used with the auxiliaries अस् and भू in any tense the meaning of the participle changing accordingly; गतोस्मि or गतवानस्मि I

have or am gone; गतवानभवं or गतवानासं or गतोभवं I had or was gone; so कृतवानग्निम्; गतोवन् श्वो भवितेति रामः that Rāma is to go to the forest tomorrow; संप्राप्तः कीर्तिमनुलां भविष्यसि thou wilt obtain great glory; &c.

THE FUTURE PARTICIPLES.

§ 902. The future participle denotes that a person or thing is doing, or is about to do the action or to undergo the condition, expressed by the root; करिष्यन् going or about to do; करिष्यमाण about to do or what is about to be done.

§ 903. Besides showing simple futurity the future participle expresses intention or purpose; अनुयास्यन् मुनिसनयाम् wishing to follow the daughter of the sage; दास्यन् wishing to give; वन्धान् विनेष्यन्निव दुष्टसत्त्वान् wishing as it were to tame the wild beasts.

POTENTIAL PASSIVE PARTICIPLES.

§ 904. The Potential passive participle is used in the sense of 'what should or ought to be done;' besides this, this participle yields the sense of 'fitness, obligation, necessity, capacity,' &c the agent being put in the Instrumental case; अस्मिन्नात्मसंदेहे स्वया प्रवृत्तिर्न कर्तव्या you ought not to make this attempt which involves the risk of your life; धर्मः अनुसरणीयः religious duty ought to be followed; स्वया भारो वहनीयः thou art able to bear this burden; हन्तव्योयं द्युतः this rogue deserves to be killed; गन्तव्या ते वसतिरलकानाम यक्षधराणां thou wilt have to go to Alakā, the habitation of the lords of Yakshas; &c.

Ob.—Sometimes the agent is put in the Genitive case मम सेव्यो हरिः Hari is to be served by me; द्विजातीनां भक्ष्यं अन्नं boiled rice to be eaten by Brāhmaṇas.

§ 905. Occasionally this participle is used impersonally in the

neuter gender and singular number; सन्नभवता तपोवनं गन्तव्यं his honour should go to the penance grove; मया चण्डालैः सह स्थातव्यं I should have to dwell in the company of *chandallas*, &c.

§ 906. The neuter forms भवितव्यं and भाव्यं are used impersonally in the sense of 'being', or 'what must be or in all probability is' the noun or adjective coming after 'be' being in the Instrumental case; अत्र केनापि कारणेन भवितव्यं there must be some cause; अस्य शब्दानुरूपेण पराक्रमेण भवितव्यं or भाव्यम् in all probability his strength must be corresponding to his sound; आर्यया प्रवहण-मारूढया भवितव्यम् the lady must (in all likelihood) be seated in the carriage, &c.

§ 997. This participle is sometimes used as a noun; प्रष्टव्यं पृच्छतस्तस्य कथनीयमचीकथन् to him who asked what was to be asked he told all that was to be told; भवितव्यं भवत्येव let what is to happen, happen.

Indeclinable Past Participles or Gerunds.

§ 908. The past indeclinable participle in Sanskrit denotes the prior of two actions done by the same agent and corresponds to the perfect participle or the participle in 'ing' having the sense of the perfect participle in English; इति उक्त्वा विरराम having said this he stopped; सान् पृष्ठमारोप्य जलाशयं नीत्वा भक्षयति having seated them on his back, he carried them to the lake and ate them up.

As the past indeclinable participles or gerunds serve the purpose of carrying on the action of the verb and act as connecting links between sentences, they account for the sparing use made in Sanskrit composition of relative pronouns, conjunctions and connecting particles. When several gerunds are

used in a sentence they should be translated by verbal tenses and copulative conjunctions: प्रवृत्ते प्रदोषसमये चन्द्रापीडः चरणाभ्यामेव राजकुलं गत्वा पितुः समीपे रुहते स्थित्वा वृष्टा च विलासवती आगत्य स्वभवनं दायनतलमदिदिश्ये when the evening time approached Chandrapīḍa went to the royal palace on foot, remained in the presence of his father for an hour, saw Vilāsavatī, &c.

§ 909. A few gerunds are used prepositionally in Sanskrit: विहाय, सुक्त्वा except, आदाय with, उद्दिश्य, अधिकृत्य, अनुरूपं with reference to, &c.

The Infinitive Mood.

§ 910. The Infinitive in Sanskrit generally expresses the purpose or that for which an action is done and thus corresponds to the infinitive of purpose or gerund in English. The infinitive in Sanskrit thus involves the sense of the Dative and may be replaced by the Dative of the verbal noun derived from the root; पानीयं पातुं यमुनाकच्छं अवततार descended to the bank of the Yamunā to drink water; here पातुं may be replaced by पानाय (पानीयस्य पानाय); शब्दादीन्विषयान् भोक्तुं (Rag. X. 25) where भोक्तुं = भोगाय.

"The infinitive (formed with तुम् *tum*) in Sanskrit" remarks Prof. Monier Williams "cannot be employed with the same latitude as in other languages. Its use is very limited corresponding to that of the Latin supines, as its termination *tum* indicates."

(a) "Let the student, therefore, distinguish between the infinitive of Sanskrit and that of Latin and Greek. In these latter languages we have the infinitive made the subject of a proposition;

or, in other words, standing in the place of Nominative, and an Accusative case often admissible before it. We have it also assuming different forms, to express present, past, or future time, and completeness or incompleteness in the progress the action. The Sanskrit infinitive, on the other hand, can never made the subject of a verb, admits of no Accusative before it, and can only express indeterminate time and incomplete action. Wherever it occurs, it must be considered as the object, and never the subject of some verb expressed or understood. As the object of the verb, it may be regarded as equivalent to a verbal substantive, in which the force of two cases, an Accusative and Dative, is inherent and which differs from other substantives in its power of governing a case. Its use as a substantive, with the force of the Accusative case, corresponds to our use of the Latin infinitive; thus *तन् सर्वं श्रोतुम् इच्छामि* 'I desire to hear all that,' *'id auire cupio.'* where *श्रोतुम्* and *audire* are both equivalent to Accusative cases, themselves also governing an Accusative. Similarly, *रंदिषुं प्रवृत्ता* 'she began to weep,' and *महीं जेतुम् अरिभे* 'he began to conquer the earth,' where *महीं जेतुम् अरिभे*, he began the conquest of the earth, would be equally correct."

(b) "Bopp considers the termination of the infinitive to be the Accusative of the suffix *tu* (458. Obs.), and it is certain that in the Veda other cases of nouns formed with this suffix in the sense of infinitives occur; e. g. a Dative in *tave* or *tavai*, as from *han* comes *hantave* 'to kill;' fr. *anu-i anvetare*, 'to follow;' fr. *man*, *mantavai*, 'to think;' there is also a form in *tos* generally in the sense of an Ablative; e. g. fr. *i*. comes *etos*, 'from going;' fr. *han*, *hantos*, as in *purā hantos*, 'before killing;' and a form in *tvi* corresponding to the indeclinable participle in *tvā* of

the classical language; *e. g.* fr. *han*, *hatvi'* killing; fr. *bhū*, *bhūtri'*, 'being.' Infinitives may also be formed in the Veda by simply adding the usual case-terminations to the root; *e. g.* in the sense of an Accusative, fr. *ā-ruh* may come *āruham*, 'to ascend;' fr. *ā-sat* *āsadam*, 'to sit down:' of a Dative fr. *ā-dhrish*, *ādhrishe*, 'to get at,' 'subdue;' fr. *san-c'alsh*, *sanc'akshe*, 'to survey:' of an Ablative fr. *ava-pad*, *avapadas*, 'from falling down.' Infinitives are also formed by changing the final *ā* of roots ending in this letter to *ai*; *e. g.* fr. *pra-ya*, *prayai*, 'to approach;' or by adding *se* (liable to be changed to *she*) to a root, as fr. *jī* comes *jishe*, 'to conquer;' or by adding *ase*; *e. g.* fr. *jī*, *jīvase*, 'to live;' or *alhyai*, *e. g.* fr. *bhri*, *bharadhyai*, 'to bear;' fr. *yaj*, *yajadhyai*, 'to sacrifice,' &c." Sanskrit Grammar.

§ 911. The infinitive cannot be used as the subject or object of a verb, abstract nouns supplying its place in this case. Where therefore the infinitive occurs in English as the subject or the object in a sentence the abstract noun derived from the root must be used in Sanskrit; स्वधर्माचरणं हितावहं to do one's duty is beneficial; and not स्वधर्ममाचरितुं.

§ 912. * The infinitive is used with verbs and verbal nouns meaning 'to wish or desire' provided the agent of it is the same as that of the verb; अभिभविषुमिच्छति (Mu. 1.) wishes to overpower; माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बधेरीहते; नेतुं वाञ्छति, &c. Bhartṛ II. 6.

§ 913. † The infinitive is also used with—

* समानकर्तृकेषु तुमुन् Pan III. 3. 158.

† शकधृषज्ञाग्लाघटभलभक्रमसहार्हास्यर्थेषु तुमुन् Pan. III. 4. 65. Vide Apte's Guide § 176 and note thereon.

(a) verbs meaning to be able, to be bold, to know, to be wearied to strive, to begin, to get, to get about, to bear, to be pleased and to be; न शक्नोति शिशोधरां धारयितुं (Kad.) is not able to support his neck; जानासि कोपं निमहीतुं you know how to restrain anger; अंगदेन सने योजुः पृथग् (Bhatti XV. 77) he strove to fight with Angada; अस्ति-भवति विद्यते वा भोक्तुमर्हं (Sid. Kau.) there is food to eat, &c.

(b) * Words meaning sufficient or able, proficient or skilled in, &c; पर्याप्तोसि प्रजाः पालुं (Rag. X. 25) thou art able to protect the creation; कः समर्थो ह्येवं अन्यथाकर्तुं who is able to change destiny; भुवनधिपतिर्बालावस्थोऽप्यलं परिरक्षितुं a king, though a child is able to protect the earth; भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पदुर्वा (Sid. Kau.) skilled in eating.

(c) † Words having the sense of 'it is time to do any thing;' कालः समयो वेला अनेहा वा भोक्तुम् (Sid. Kau.) it is time to take food.

§ 914. The Infinitive in Sanskrit has no passive form. In turning, therefore, an active construction involving an infinitive into a passive one the verb should be changed into the passive, the infinitive and the words governed by it remaining unaffected; स मामं गन्तुं इच्छति तेन मामं गन्तुं इष्यते; except where the object of the infinitive and the verb are the same; स मन्यं पठितुं इच्छति, तेन मन्यः पठितुं इष्यते.

§ 915. The root अर्ह् 'to deserve' when used in combination with the infinitive expresses 'a request, a respectful entreaty, and is generally equivalent to the English 'I pray, be pleased, &c ;' न च्चे-

* पर्याप्तवचनेष्वलमर्थेषु Pān. III. 4. 66.

† कालसमयवेलाद्युत्तमुत् Pān. III. 3. 167.

ब्रह्मस्य प्रविचक्षुर्महसि (Kum. V. 49). If you have nothing to conceal from me, please answer me; द्वित्राण्यहान्यर्हास सोढुर्महन् (Rag. V. 25) pray wait for two or three days, oh respectable one! &c. Sometimes it is equivalent to a gentle command; इमां प्रसादयितुमर्हसि (Rag. I. 86.) you ought to please her; न ते शोचतुमर्हास you ought not to bewail him.

§ 916. *The infinitive with the final *म्* dropped is joined with the nouns काम and मनस् to form an adjectival compound meaning 'wishing or having a mind to do any thing,' एतावदुक्त्वा प्रतियातुकामं शिष्यं महर्षेः &c. (Rag. V. 18) the disciple of the great sage who was desirous of returning, &c.; अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने (Ku. V. 40.) this person has a mind to ask you a question.

SECTION IV.

TENSES AND MOODS,

The Present Tense.

§ 917 The Present tense shows that an action is taking place at the present time; अयमागच्छति तव पुत्रः here comes (is coming) thy son. † The Present progressive, which expresses

* तुक्तं ममनसोरपि ।

† The principal use of the Present Indefinite is to express what is true at all times: 'the sun gives light'; twice two is four * * *. Hence a more suitable name would be the universal tense. It expresses present time only as representing all time. The permanent arrangements and laws of nature, the peculiarities, habits and propensities of living beings and whatever is constant, regular and uniform, have to be represented by the Present Indefinite. * *. It is only by a special adverb or by the context that we can confine this tense to an a present act only. (Higher English Grammar)

the continuance of an action which is begun over sometime and which is, remarks Prof. Bain, a true or strict Present tense. It is only by means of a special adverb or the context that the sense of the Present tense can be limited to that of a present act solely; अधुना स इति पुरी अधिवसति now he dwells in his city.

§ 918. Besides the general sense given above the Present tense in Sanskrit has the following senses:—

(a) It is sometimes used in the sense of 'immediate futurity'; कदा गमिष्यति when wilt thou go? एष गच्छामि Here I go (*i. e.* shall go); कथं क्षित्ये हर्तास्मि I shall die an hour after.

(b) It may also be used to denote an action which is recently completed: कदा त्वं नगरादगतासि—अद्यागच्छामि when didst thou come from the city? Here I come (have come just now).

(c) In narrations it is used for the Past tense; गृध्रो ब्रूते कस्मैश्च the vulture says 'who art thou'?

(d) Sometimes it is used to denote a habitual or repeated action; पशुवधेनासो जीवति.

§ 919. When a question is asked and an answer is given to it, the Present is used in the sense of the Past tense when the particle ननु is used; कटं अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः where करोमि is equivalent to अकार्षेम; when the particles न and नु are used the Present may be optionally used; कटं अकार्षीः किम्—न करोमि or नाकार्षेन—नु करोमि or न्वकार्षेम्.

§ 920. With interrogatives the Present is often used in the sense of the Future when thought or desire is implied; किं करामि *i. e.* (करिष्यामि) क गच्छामि *i. e.* (गमिष्यामि) What shall I do? Whither shall I go? एतयोः कतरं or एतयोः कतमं भोजयसि (*i. e.* भोजयिष्यसि or भोजयितासि) which of these persons will you feed? १० कं नु पृच्छामि नु खार्ता, &c.

(a) It is also used in the sense of the Future in conditional sentences or such as imply a condition; **योज्ञं ददाति (दाता दास्यति वा) स स्वर्गं याति (याता यास्यति वा)** he who offers (or will offer) food goes (or will go) to heaven *i. e.* if one offers, &c. **देवदेवर्षेभि (वर्षिता वर्षिष्यति वा) तर्हि धान्यं वषामः (वषास्मः वषद्यामो वा)** If it will rain we will sow corn.

§ 921. With the word **यावत् तावत्** and others having a similar sense the Present is sometimes used in the sense of the Future Perfect; **यावत्स त्वां न पश्यति तावद्दूरमपसर** before he sees you, more away (before he shall have seen you, &c.

§ 922. The particle **स्म** when used with the present converts it into a Past tense; **कस्मिंश्चिदधिष्ठाने मित्रशर्मा नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म** in a certain village there dwelt a Brāhmaṇa Mitrasharmā by name; **पौराः शतशोभिधावन्ति स्म** the citizens ran in hundreds. The particle **स्म** may not necessarily be joined with it; **त्वं स्म वेत्स्य महाराज यस्माद् न विभीषणः, मन्त्रे स्म हितमाचष्टे**, &c.

§ 923. When **जातु** or **अपि** is used in a sentence and condemnation or censure is implied, the Present may be used in the sense of the three tenses **अपि जायां त्यजसि जातु गणिकानादस्ते** where **त्यजसि** and **आदस्ते** may have also the sense of the Past or the Future tense. **जातु तन्नभवान् वृषलान् याजयति** (you will even make a S'udra perform a sacrifice).

IMPERFECT, PERFECT AND AORIST.

§ 924. In Sanskrit there are three tenses denoting a past action, viz. the Imperfect, the Perfect and the Aorist. Originally each of these three tenses had a signification of its own and was used in its proper sense in ancient writings.* After Sanskrit

* For a further explanation of the difference between these three

ceased to be a spoken language the exact senses of these tenses were lost sight of and writers began to use them promiscuously so that now any of these may be used to denote past time with certain limitations. The original senses of these as well as their other peculiarities are noticed below.

IMPERFECT.

§ 925. * The Imperfect according to Pāṇini denotes past action not done to day *i. e.* done at some time prior to the current day; तानभाषत पौलस्त्यः (Bhatti) Bibhishaya spoke to them.

§ 926. † The imperfect is optionally used for the Perfect when the particles ह् and श्चन् are used in a sentence; इति ह् अकारोत् or चकार; श्चस्करोत् or चकार.

(a) ‡ It may also be optionally used in asking questions referring to a very recent time; अगच्छन् किं, (Qu.) (Ans.) अगच्छन्; so जगाम किं? जगाम; but when the question refers to a very remote time the Perfect alone ought to be used; कृष्णः कंसं जघान किं? जघान.

§ 927. When the particle मा in combination with स्म is used with the Imperfect in the sense of the Imperative, the augment अ is dropped, मा स्म भवः मा स्म करोम मा स्म प्रवर्तितं युवाम्.

PERFECT.

§ 928. ¶ The perfect denotes an action done before the current

tenses the student is referred to Dr. Bhāndārkar's preface to 1st Edition of his 2nd Book of Sanskrit.

* अनयतने लङ् Pān. III. 2. 111.

† ह्यश्चत्तोल्लङ् च Pān. III. 2. 116.

‡ प्रभे चासत्रे काले Pān. III. 2. 117.

¶ परीक्षे लिट् Pān. III. 2. 115. दत्तनपुरुषे चित्तविक्षेपादिनाशरोक्ष्यम् (Sid. Kau.); अत्यन्तापह्वे लिङ्कर्म्यः ।

day and not witnessed by the speaker. It has reference to a very remote time and should, therefore, be used in narrating events of the remote past; तां ताटकाद्यां निजयान रामः Râma killed her whose name was Tatakâ. प्रययाविन्द्रजिस्त्रयक, &c. (Bhatti XIV. 16).

(a) In the 1st person the perfect shows that the speaker was in a distracted state of mind or was unconscious when the event took place, or that he wants utterly to deny some thing that he has done; बहु जगद् पुरस्तात्तस्य मत्तकिलाहम् (S'i. XI. 39) being frenzied I prattled much, I am told, before him; कलिङ्गेष्वसः किम् didst thou dwell in the country of the Kalingas? नाहं कलिङ्गाञ्चगाम I never went to Kalinga. With these exceptions the Perfect should not be used in the 1st person.

AORIST.

§ 929. * The Aorist simply expresses past action indefinitely *i. e.* without reference to any particular time (भूतसामान्ये लङ्); सोऽथैव वेदांस्त्रिदशान्यष्ट पितृन्पारीत्समनंस्त बन्धून्। व्यजेष्ट षड्गुणैस्त नीतौ समूलयानं न्यवशीर्दश्च (Bhatti 1. 2) 'he studied the Vedas, offered sacrifices to the gods, satisfied his departed ancestors, honoured his relatives, subdued the collection of six (*i. e.* the six passions) took delight in politics and totally annihilated his enemies.' The Aorist, however, properly denotes a recent action or one done during the course of the present day. "It is similar to the English present Perfect," remarks Dr. Bhândarkar† "which the student will remember defines an action as having happened in a portion of time which is not yet expired; it brings a past action in connection with the present time;" अगृह्णतिरिच it rained today.

* लङ् Pân. III. 2. 110.

† Second Book of Sanskrit p. 151.

§ 930. * The Aorist ought to be used when the idea of the continuousness or nearness of an action is to be implied; यावज्जीवमन्नमदात् (Sid. Kau.) gave food throughout his life; येय पौर्णमास्य-तिक्रान्ता तस्यामग्नीनाधीत सोमिनायष्ट (Sid. Kau.), he consecrated the fire on the last Pūrṇimā day (the full-moon (a.)) and offered Soma, &c.

§ 931. † With the particle पुरा not joined with स्म, the Aorist the Imperfect, the Perfect or the Present may be used. वसन्तीह पुरा छात्रा अवस्तुस्वसन्नुषुर्वा (Sid. Kau.) here formerly (welt pupils. But when स्म is used with पुरा the Present alone can be used; यजति स्म पुरा he formerly sacrificed.

§ 932. The Aorist is used with the prohibitive particle मा or मा स्म, with the temporal augment अ cut off, and has then the sense of the Imperative; मा गाः don't go; मा शुचः don't grieve; मैवं कार्षीः पुनः कचिन् never do so again; मास्म प्रतीपं गमः do not go against. Rarely in ancient works the augment is not dropped; मा निषाद प्रति-ह्यं स्वममः शान्धतीः समाः may you not live, oh Nishadha, for many years. When a root is preceded by a preposition the अ is sometimes not dropped; मा म-युवशमन्वगाः do not submit to sorrow or anger (here the अ is not dropped); sometimes it is dropped; as in मावर्भस्थाः स्वनात्मानं do not despise your soul (conscience).

THE TWO FUTURES.

§ 933. The difference between the Two Futures is the same as that between the Imperfect and the Aorist, the only difference being that the former refer to a future time and the latter to a past

* Pāṇ. III. 3. 135.

† पुरि लृङ् चःस्मे Pāṇ. III. 2. 122. पुराशब्दयोगे भूतानयतने विभाषय लृङ् चाकट न त स्मयोगे Sid. Kau.

one. The First or Periphrastic Future expresses futurity definitely but not of this day. The Second or Simple Future expresses futurity indefinitely as also that of to-day. It is also employed to denote recent and future continuous time; as **अयोध्यां चः प्रयातासि कपे भरतपालिताम्** (Bhatti XXII.) Oh monkey tomorrow you will go to Ayodhyā, governed by Bharata; **आनन्दितारस्त्वां दृष्ट्वा प्रहार-
श्चावयोः शिवम् । मातरः सह मैथिल्या तांष्टा च भरतः परम्** (Bhatt. XXII. 14.) they will be delighted on seeing you and will ask you questions about the welfare of us two and Sita; and Bharata also will be greatly pleased; **एते...उन्मुलितारः कपिकेतनेन** Ki. III. 2) they...will be extirpated by the monkey-bannered one (Arjuna); **वास्वत्यस्य स-
कुन्तला...**(S'. IV) S'ākuntalā will go (goes) to day; **मरिष्यामि वि-
जेष्ये वा हताश्वेतनया मम** (Bhatti XVI. 13) If my sons are killed I will die or kill the enemy; &c.

THE FIRST FUTURE OR PERIPHRASTIC FUTURE.

§ 934. *Ob.* * When the continuousness of an action or nearness of time (*i. e.* the non-intervention of the same period between the two points of time referred to) is to be expressed the First Future must not be used; **यावज्जीवमन्नं दास्यति** he will give food throughout his life; and not **दाता; या इयं अमावास्या आगामिनी तस्यां अग्नीनां दास्यति सोमेन च यक्ष्यते** he will consecrate the fires and offer a Some-sacrifice on the coming Amāvāsya day; and not **आधाता** and **यष्टा**; also when limit of time or space is expressed and the word **अवर** is used in a sentence; **यः अयमध्वा गन्तव्यः आपादलिपुत्राद् तस्य यद्वरं कौशाम्ब्याः तत्र सक्तून् पास्यामः** and not **पातास्मः**; **चः अवं**

* नान्यतनवन्निष्प्रसङ्गबन्धमासीदयोः । भविष्यतिमयादावचनेऽवरस्मिन् । काल-
विभागे आनहाराघणाम् । परस्मिन्विभाषा । Pân. II. 3. 135-138.

संवत्सरः आगामी तस्य यद्वरं आमहायण्याः तत्र युक्ता अभ्येक्ष्यामहे and not अभ्येतास्महे; but when the word रात्रि is used the First Future may be used; योऽयं मासः आगामी तस्य यः अवरः पञ्चदशरात्रः तत्र अभ्येतास्महे we will study in the earlier fortnight of the coming month. When the period of time meant lies beyond a certain point of time, the First or the Second Future may be used; योऽयं संवत्सरः आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्राभ्येक्ष्यामहे or अभ्येतास्महे; &c.

THE SECOND OR SIMPLE FUTURE.

§ 935. * When the close proximity of a future action is intended the Second Future or the Present may be used; कदा गमिष्यसि, when will you go? एष गच्छामि or गमिष्यामि I shall just go.

§ 936. † When there is the idea of hope implied in a conditional form the Aorist, the Present or the Simple Future may be used in both the clauses to denote a future time; देवश्चेदवर्षीत् वर्षति वर्षिष्यति वा धान्यमवाप्स्यन् वपानः वप्स्यामः (Sid. Kan.)—If it were to rain we should now sow corn.

§ 937. The Simple Future is sometimes used as a courteous way of command; पश्चात्सरं प्रतिगमिष्यसि (Vic. IV.) then you will go (*i. e.* please then go) to the lake, &c.

§ 938. ‡ The Simple Future is alone used when the idea of hope is conveyed by सिप्र and words having the sense of भिष्य; वृष्टिश्चेत्सिप्रं आद्यु त्वरितं वायास्यति क्षीघ्रं वप्स्यामः If a shower were to come quickly we will at once sow corn.

§ 939. When the word यत् is not used with roots meaning

* वर्तमानसामीप्ये वर्तमानशब्दा । Pân. III. 3. 131.

† आशंसायां भूतवच । Pân. III. 3. 132.

‡ सिप्रवचने लट् । Pân. III. 3. 133.

'to remember,' such as स्मृ, &c. the Second Future is used in the sense of the Imperfect; स्मरसि कृष्ण गोकुले वस्त्वामः Kṛṣṇa, do you remember that we dwelt in Gokula?

§ 940. * When disbelief in or intolerance of an action is intended to be expressed, and especially in the form of a question the Simple Future is used optionally in the sense of the Potential; न संभावयामि or न मर्षये भवान् हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति I never believed, or cannot tolerate it, that you would or should speak ill of Hari; कः or कस्य or कतमः हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति who will speak ill of Hari (I do not believe that any body will, &c.); कं वृषलं भवान् याजयेत् or याजयिष्यति; &c.;† when the word क्रिड्कुल (a particle showing great anger) and roots having the sense of 'to be' precede, the Simple Future only should be used; न संभावयामि or मर्षये भवान् क्रिड्कुलं वृषलं याजयिष्यति I do not believe or like that you should make a Sūdra perform a sacrifice; so अस्ति भवति विद्यते वा भवान् वृषलं याजयिष्यति.

§ 941. When the idea of wonder is to be expressed and the words यच्च, यत्र and यदि do not occur in a sentence, the Simple Future should be used; आश्चर्यमन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति. It is a wonder that a blind man sees Hari.

(a) The Simple Future is also used when the particles उत्त and अपि expressing a doubt are used; उत्त दण्डः पतिष्यति will the stick fall? अपि धास्यति द्वारं will he close the door?

(b) This Future is also used when the particle अलं meaning sure or able is used; अलं कृष्णो हस्तिनं हनिष्यति Kṛṣṇa is sure or able to kill the elephant.

* किवृत्ने लिङ्लटौ । अनवरूप्यमर्षयोरकिवृत्तेः । Pān. III. 3. 144 145.

† क्रिकिलास्यर्थेषु लट् । Pān. III. 146.

THE MOODS.

The Imperative Mood.

§ 942. * The Imperative Mood does not express mere'y command but also entreaty, benediction; courteous enquiry, gentle advice, ability, &c.

(a) In the second person this Mood is used to express command, entreaty, gentle advice and benedictions or blessings; गच्छ (खं) कुसुमपुरं go to Kusumapura; परित्रायध्वं परित्रायध्वं help ! help ! क्षमस्वापराधं क्षमस्वापराधं oh God ! forgive my faults, &c; क्षुभूषस्व गुरुन् कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (S'. IV) serve your elders and treat your cowives as if they were your friends; एधि कार्यकरस्त्वं मे गत्वा प्रवद राघवं Be thou my messenger, go to Rāghava, and say to him; अनन्वभाजं पतिमाप्नुहीति सा तथ्यमेवाभिहिता हरेण She was addressed the truth by Hara when he said 'do thou obtain a husband not devoted to any other lady.'

(b) In the third person it is often used to express a blessing and sometimes gentle command; विधत्तां सिद्धिं नो...प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयन् may this handful of flowers scattered on the feet of Hari give us success; पर्जन्यः कालवर्षी भवतु may rain pour down in time; उत्तिष्ठन्तु महाभागाः may the magnanimous persons get up.

(c) In the first person it expresses a question, necessity, ability, &c; किं करवाणि ते what should I do for you ? अधुनाहं गच्छामि I must go now; करवामैतद्वयं देवि प्रियं तव we will (are able to) do this thing, oh queen which is agreeable to you; नहि प्रेष्यवधं घोरं करवाण्यस्तु मे मतिः (Bhatti XX. 6.) Let your thought be 'I must not commit the horrible murder of an ambassador.'

* लोट् च । Pân. III. 3. 162. Vide Pân. III. 3. 161 .

§ 943. The third person singular of the Imperative in the passive voice is often used and sometimes as a courteous form of expression; आनीयतां रजपुत्रः the prince should be brought; भूयतां भो पण्डिताः may you hear, ye Pandits; एतदासनमास्यतां take this seat.

§ 944. When 'time after a मुहूर्त (nearly equal to an hour)' is expressed the imperative is used; मुहूर्ताव्यजतां स्म offer the sacrifice after an hour.

§ 945. The Imperative with the particle स्म is used when a request is courteously expressed; बालमध्यापय स्म please teach the child.

§ 946. The Imperative has sometimes the force of the Present when used in combination with the particle मा; मा भवतु no it is not so, मा च ते निघ्नतः शत्रून्मन्त्रुर्भवतु पार्थिव ।

§ 947. In the case of roots having the sense of 'to wish' the Imperative or the Potential may be used; इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुञ्क्तान् I wish you should dine.

§ 948. * There is a peculiar use of the Imperative which ought to be noticed. The Imperative second person singular is repeated when frequency of an act is indicated and the whole used with the root in any tense; याहि याहि इति याति (Sid. Kau.) he goes every now and then; so यात यातेति यूयं वाय; याहि याहीत्ययासीत; अधीष्वाधीष्वेत्यधीते he studies steadily. The Imperative second person is also used when several acts are described as done by the same person; सक्तून् पिब, धानाः खादेत्यभ्यवहरति (Sid. Kan.) he takes his food now eating barley, now eating fried rice; similarly अन्नं भुङ्क्व हाधिकनास्वादयस्वेत्यभ्यवहरति (Sid. Kau.).

* क्रियासमभिहारे लोटलोटी हिस्वी वा च तद्धर्मोः । समुच्चयेऽन्यतरस्यान् । यथा-
दिध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् । समुच्चये सामान्यवचनस्य । Pān. III. 4. 2-5.

THE POTENTIAL MOOD.

§ 949. * The Potential Mood expresses the sense of विधि (command, directing a subordinate, &c.), निमन्त्रण (pressing invitation), आमन्त्रण (giving permission), अधीष्ट (telling one to attend to an honorary office or duty); संप्रश्न (courteously asking a person a question), and प्रार्थना prayer; यजेत one should perform a sacrifice; एवं ग्रामे गच्छे: go to the village; इह भवान् भुञ्जीत your honour should take food here; इहासीत भवान् you may sit here; पुत्रमभ्यापयेद्भवान् you may teach my son (as an honorary duty), किं भो वेदमधीयीष उत तर्कम् what, oh! shall I learn-the Veda or logic? भो भोजनं लभेय good Sir, can I get food here? i. e. will you kindly give me food? (All these senses are optionally expressed by the Imperative also).

(a) † In the case of the first two senses viz. विधि and निमन्त्रण and in that of 'proper time,' the potential participle may also be used for the Potential; भवता यष्टव्यम्; &c.

§ 950. ‡ When the words 'after an hour' are used the potential or the potential participle may be used; सुहृतां हृद्वै यजेत यष्टव्यं वा (Sid. Kau.).

§ 951. ¶ The potential is used with the words काल, समय and वेला, when the word यत् is used; कालः समयः वेला वा यदुज्जीत भवान् it is time now that you should dine.

§ 952. § When the idea of fitness is to be expressed the

* विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् । Pân. III. 3. 161.

† प्रेषनिमर्गयानकालेषु कृताश्च ॥ Pân. III. 3. 163.

‡ लिङ् चोर्ध्वमौर्ध्वके । Pân. III. 3. 164.

¶ लिङ् यदि । Pân. III. 3. 168.

§ अर्हे कृत्यतृचश्च । शक्ति लिङ् च । Pân. III. 3. 169, 172.

potential or the potential participle may be used, and sometimes the noun in द्व also; स्व कन्यां वहे: स्व कन्याया: वोढा or स्वया कन्या वोढव्या you are fit to marry the girl.

(a) The Potential or the Potential participle may also be used when the sense of capability is implied; भारं स्व वहे: or भारस्वया वोढव्य: thou canst (art able to) carry the load.

§ 953. With Interrogative words such as किं, कतर, कतम &c. the potential or the simple Future may be used when censure is implied (See § 936); कः कतरो वा हरिं निन्देत् निन्दिष्यति वा ।

(a) When wonder is implied the simple Future is used in preference to the Potential if the word यदि be not used; आश्चर्यं अन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति it is a wonder that a blind man should see Hari; but आश्चर्यं यदि सो अधीयीत it is a wonder if he study.

§ 954. † When hope is expressed without the use of the word चिन् the potential is generally used; कामो मे भुञ्जीत भवान् it is my desire (I hope) that you will eat; कश्चिज्जीवति I hope he lives.

§ 955. ‡ When the sense of 'I expect' is implied the Potential or the First future may be used provided the word यद् is not used; संभावयामि भुञ्जीत भोक्ष्यते वा भवान् I expect you will eat; but संभावयामि बभुञ्जीयास्वम् (Sid. Kan.).

§ 956. ¶ When in a conditional sentence one thing is expressed as depending upon another as effect on a cause, the

* किंवृत्ते (गर्हायां) लिङ्ङटौ । Pân. III. 3. 144. (चित्रीकरणे) स्वेति लङ्यदौ । Pân. III. 3. 151.

† कामप्रवेदनेऽकश्चि । Pân. III. 153.

‡ विभाषा धातौ संभावनवचनेऽयदि । Pân. III. 3. 155.

¶ हेतुहेतुमतौर्लिङ् । Pân. III. 3. 156.

Potential or the Simple future may be used; कृष्णं नरोचेत्सुखं यायाम्
If he will bow to Hari he will attain happiness; so कृष्णं नंस्यति
चेत्सुखं यांस्यति.

§ 957. * When words having the sense of 'wish,' such as
इष्ट्, कम्, &c. are used the Potential or Imperative is used; इच्छामि
सोमं पिबेत्पितुं वा भवान् (Sid. Kan.) I wish your honour will drink
Soma.

(a) But when the agents of both the actions are the same the
Potential alone is used in the sense of the Infinitive; भुञ्जीयेति-
च्छति (Sid. Kan.) i. e. भोक्तुमिच्छति wishes that he will eat (wishes
to eat).

§ 958. Sometimes the Potential is used without a subject
when it is used in the sense of 'a precept or advice,;' आपदर्थे धनं
रक्षेद्वाराधनेनैरपि । अस्थानं सततं रक्षेद्वारैरपि धनैरपि (one) should save
money for adversity, should save his wife at the cost of his
wealth and should save himself even at the expense of his wife
and wealth; यद्यग्रेचेत् विप्रैर्यस्तत्तद्व्यादमस्सरः (one) should serve
Brahmanas with all that they like, without being jealous.

THE BENEDICTIVE MOOD.

§ 959. The Benedictive Mood is used to confer a blessing
or to express the speaker's wish; चिरं जीव्यान् भवान् may you live
long; वर्धिषीष्टाः स्वजातेषु ब्रह्मास्त्वं रिसंहतिः । भूयास्त्वं गुणिनां मान्य-
स्तेषां स्थेया व्यवस्थितौ ॥ Bhatt. XIX. 26); कृतार्थः भूयासम् may be
successful.

* इच्छार्थेऽपि लिङ् लोटौ । Pān. III. 3 157. लिङ् च । Pān. III.
3. 116,

THE CONDITIONAL.

§ 960. * The Conditional is used in those conditional sentences in which the Potential may be used, when the non-performance of the action is implied or in which the falsity of the antecedent is involved as a matter of fact. It expresses both future and past time. It must be used in both the antecedent and the consequent clauses; सुवृष्टिश्चेदभविष्यन्नरा सुभिक्षमभविष्यत् If there would be plentiful rain then there would be abundance of corn; यदि सुरभिमवाप्स्यस्तन्मुखोच्छ्वासगन्धं तव रतिरभविष्यत्पुंडरीके किमस्मिन् hadst thou obtained (which thou hast not) the sweet fragrance of her breath, would you have had any liking for this lotus ?

Ob. § 961. † When a past action is to be indicated the Conditional may be optionally used in the sense of the Potential; कथं नाम तत्रभवान्धर्ममत्यक्षन् or त्यजेः how could you give up your religion?

(a) Also where the potential is used in conjunction with the particles उत, अपि, जातु &c; अपि तत्र रिपुः सीतां नार्थयिष्यत दुर्मतिः । कूर् र जात्स्ववादिष्यच्च जात्स्वस्तोष्यच्छ्रियं स्वकाम् ॥ संकल्पं नाकरिष्यच्च तत्रेवं शुद्धमानसा । (मृषा) सन्यामर्षमवाप्स्यस्त्वं राम सीत.निबन्धनम् ॥ (Bhatti. XXI. 3. 4).

(b) When the wonder is to be expressed the Conditional is optionally used where the Potential is used in combination with the particles यच्च, यत्र or यदि when the action does not take place; आश्चर्यं यच्च यत्र स्त्री कुच्छ्रेऽवरस्यन्मते तव । नासादस्यां विनष्टायां किंकिमालप्स्यथाः फलम् ॥ (Bhatti XXI. 8)

* लिङ्निमित्ते लङ् क्रियातिपत्तौ ! Pān. III. 3. 139. हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लङ् स्यात् क्रियायाः अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम् । Sil. Kau.

† भूते च । Pān. III. 3. 140.

SECTION V.

Indeclinables.

Adverbs.

§ 962. The neuter singulars of the Nominative and other cases of several nouns are used as adverbs; चिरं or चिरेण or चिराय व्यात्वा having contemplated for a long time; दुःखं or दुःखेन तिष्ठति he is in distress; so सुखं or सुखेन, &c.

(a) The word विधा is used adverbially in combination with several words such as बहु, नाना, &c.; बहुविधं, नानाविधं in various ways. The word पूर्वं is also used adverbially as the latter member of a compound when some action is to be expressed as having happened before; सांस्वपूर्वं having said something by way of consolation; बुद्धिपूर्वं thoughtfully (*i. e.* thought preceding a certain action); अबुद्धिपूर्वं भगवन्धेनुरेषा हता मया oh venerable Sir, I killed this cow unwittingly; क्षपथपूर्वं अकथयत्, &c.

(b) The accusative and other cases of many pronouns are used adverbially; as in यस्माच्च येन च यदा च यथा च यच्च यावच्च यत्र च शुभाशुभमात्मकर्म । तस्माच्च तेन च तदा च तथा च तच्च तावच्च तत्र च मिथ्यादवज्ञादुपैति ॥

PREPOSITIONS.

§ 963. The use of Prepositions has already been explained at § 364-370. The Prepositions governing cases are already noticed under the various cases.

CONJUNCTIONS.

§ 964. The use of Conjunctions has not many syntactical peculiarities and needs no special notice here. They are used in their proper senses in sentences.

§ 965. The most important of these conjunctions and the

one very frequently used is च. It can never stand first in a sentence; nor can it be used like 'and' in English. It is used with each of the words or assertions it connects and is placed after the last of the words or assertions it joins together; रामश्च लक्ष्मणश्च or रामः लक्ष्मणश्च; कामश्च जृभितशुणो नवयौवनं च love with its excellences expanded and fresh youth; कुलेन कान्त्या वयसा नवेन गुणैश्च तैस्तैर्वि-नवप्रधानैः ।

(a) Sometimes this particle has a disjunctive force; शान्तमिदमाश्रमपदं स्फुरति च बाहुः—the hermitage is tranquil and yet my arm throbs.

(b) Rarely this particle is used in the sense of 'if;' जीवितुं चेच्छसे मूढ हेतुं मे गदतः शृणु oh fool, if you wish to live, &c.

(c) Sometimes it is used as an expletive; भीमः पार्थस्तथैव च.

(d) Sometimes it is used to connect a subordinate fact with a main one; भिक्षामटं गां चानय wander for alms and bring a cow; कुहिनी च शासिता गोपी च निःसारिता कंदर्पकेतुश्च पुरस्कृतः the procuress was chastised, the cowherdess was expelled and Kandarpaketu was honoured.

(e) When the particle is repeated it has sometimes the sense of 'on the one hand,' 'on the other hand,' 'and yet;' क्व च हरिणानां जीवितं चातिलोलं क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते where, on the one hand, is the extremely frail life of fawns and where on the other are thy arrows hard like adamant and falling sharply; न सुलभा सकलेन्दुमुखी च सा किमपि चेदमनङ्गविचेष्टितम् । on the one hand the full-moon-faced laly is not easy to obtain and yet there is this unaccountable sport of love.

(f) Sometimes the repetition of च shows the simultaneous or undelayed occurrence of two events; ते च प्राप्सुर्वन्वन्तं ब्रुधे चादिपूरुषः

they reached the ocean and at the same time the primeval Being also awoke.

§ 966. तथा 'likewise' often supplies the place of च; रामस्तथा लक्ष्मणश्च Rāma and Lakshmaṇa, अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तथा both Auṅgatavidhātā and Pratyutpannamatisthā; तथाहि means 'for instance, to be more plain;' तथाच 'likewise,' both are often used in introducing quotations.

§ 967. तु but, हि for, because, and वा are also excluded from the first place in a sentence. आत्मा पुत्रः सखा भार्या कुच्छं तु दुहिता किल the son is one's own self, the wife his friend, but the daughter a source of anxiety; अप्याज्ञया चासिद्धरात्मना वा प्राप्तोसि संभावयितुं व-
नान्मा । कालो ह्यथ संक्रमितुं द्वितीयं सर्वोपकारक्षममाश्रमं ते । (Rag. V. 10) अस्त्राणि वा शरीरं वा वरय choose either the missiles or your person.

§ 968. यदि and चेत् 'if' are usually used with the Potential or the Conditional; as यदि सोऽत्र सन्निहितो भवेत् तर्हि मम साहाय्यं कुर्यात् if he were here he would assist me; यदि देवदत्तः अत्र अभविष्यन्नूनमेतदक-
रिष्यत् had Devadatta been here he would have undoubtedly done this; but they are also construed with the Present Indicative; यदि जीवति भद्राणि पश्यति If he lives he will see prosperity; यदि मया देवपादानां प्रयोजनमस्ति If your majesty has anything to do with me, &c. शापितासि मम जीवितेन यदि वाचा न कथयसि I conjure thee by my life if you will not tell it in words.

The Particles अथ and इति.

§ 969. * अथ is used in the following senses:—(1) as a sign of auspiciousness †; अयातो ब्रह्मजिज्ञासा now begins the inquiry

* मङ्गलान्तरारम्भप्रभृतास्त्वेष्वथो अथ । Amara.

† Properly speaking this is not the sense of अथ. The mere

about Brahmâ; cf. the Bhāṣya on this sūtra. (2) marks the beginning or commencement of a work; अयेनारम्भते—प्रथमं तन्त्रम् now is begun the 1st Tantra; so अयं वीगानुशासनम्, &c.; (3) 'then after that,' &c.; अयं प्रजानामधिपः &c. (Rag. II. 1) After that (i. e. passing of the night) the lord of the earth, &c. (4) asks a question अयं भगवान् लोकानुग्रहाय कुशली काश्यपः Is the venerable Kāshyapa all right that he may oblige the world; अयं शक्नोषि भोक्तुं are you able to eat; (5), 'and, including' भीमः अयं अर्जुनः Bhīma and also Arjuna; (6) 'If;' अयं मरणमवश्यमेव जन्तोः if death is sure to befall a creature; &c.

§ 970. As अयं marks the beginning, so इति marks the close of a composition. This particle is used in the following senses: (1) to quote the exact words spoken by some one, thus taking the place of the quotation marks and being used generally after the words quoted; * देव काचिच्छंडालकन्यका दुकनाशाय देवं विज्ञापयति ।... देवपाद-मूलमागताहमिच्छामि देवदर्शनद्वयमनुभविषुमिति । oh lord, a certain chandāla girl requests your majesty (saying)..... "I who have come to your majesty's feet wish to enjoy the happiness of the sight of your majesty;" ब्राह्मणा ऊचुः कृतकृत्याः स्म इति the Brāhmaṇas said "we have accomplished our objects;" (2) cause (rendered in English by because, since, &c.) वैदेशिकोऽस्मीति पृच्छामि I ask you because I am a foreigner; पुराणमित्येव न साधु सर्वं every thing is not good simply because it is old; (3) purpose or motive; माभूदाश्रमपीडिति

utterance or hearing of this word is considered as auspicious as the word is supposed to have emanated from the throat of Brahmā.

* In Sanskrit there is no indirect construction, so that in translating indirect constructions the actual words of the speaker followed by इति must be used.

परिमेयपुरःसरौ they two took a limited number of servants with them that there should be no disturbance, &c.; () so, thus; as follows; रामनिधानौ हरिरियुवाच; (5) in the capacity of, as regards पितेति स पूज्यः गुरुरिति निन्यः as a father he ought to be respected, as a teacher ought to be censured; (6) to state an opinion इति आश्मरथ्यः this is the opinion of Āśmarathya. It is often used by commentators in the sense of 'according to the rule' इति शक्यार्थे लिङ्; &c. &c.

INTERJECTIONS.

§ 971. The following stanza from the Bhatti Kāvya illustrates the use of some of these interjections:—

आः कष्टं बत ही चित्रं हं मातैर्वतानि धिक् ।
हा पितः कासि हे सुभ्रु बह्वैव विललाप सः ॥

CHAPTER XVI.

PROSODY.*

§ 972. † Poetical composition in Sanskrit may be in the form of 'गद्य' prose, or 'पद्य' verse or metrical composition.

§ 973. Prosody treats of the laws of versification or metrical composition. Sanskrit verse is regulated by quantity, not by accent.

§ 974. A पद्य or stanza consists of four lines each called a

* The earliest writer on Prosody is Pingalāchārya. His work is known as "The Pingalachhandas S'āstra." It is written in Sūtras and is divided into eight books. The Agni Purāṇa also deals with the subject very fully. The present chapter, however, is chiefly based on the Vṛttaratnākara and Chhandomanjarī.

† काव्यं गद्यं च पद्यं च तद्विधैव व्यवस्थितम् । Dandin. Kav. Pr. I.

pāda or quarter. A pāda is regulated either by the number of syllables (अक्षर) or by the number of syllabic instants (मात्रा).

(a) A syllable is as much of a word as can be uttered distinctly by one effort of the voice *i. e.* a single vowel with or without one or more consonants.

(b) A mātrā (मात्रा) is the measure of time required to pronounce a short vowel.

§ 975. A syllable is लघु 'light', or गुरु 'heavy' according as its vowel is short or long.

(a) The vowels अ, इ, उ, ऋ and ए are short; and the vowels आ, ई, ऊ, ऋ, ए, ऐ ओ, and औ are long. °When a short vowel is followed by an Anuswāra or Visarga or by a conjunct consonant, it is converted into what is called 'a prosodially long vowel'; as गन्धः, अच्छ, &c.

§ 976. The last syllable of a pāda is either heavy or light according as the exigence of the metre requires it, whatever be its natural length;† as in वक्षस्थली रक्षतु सा जगन्ति, &c. (Vicr. I.); तस्याः स्वरन्यासपवित्रपांशुम् (Rag. II. 2.).

§ 977. In the case of metres regulated by syllables each line is divided into groups of three syllables each, called Gaṇas or syllabic feet, named as म, न, भ, य, ज, र, स and तं. The names and the Schemes of these are given in the following stanza:

मस्त्रिगुरुस्त्रिलघुश्च नकारो
भादिगुरुः पुनरादिलघुर्यः ।
जो गुरुमध्यगतो रलमध्यः
सोन्तगुरुः कथितोन्तलघुस्तः ॥

* मानुस्वारश्च दीर्घश्च विसर्गश्च च गुरुर्भवेत् ।

† Vide Vṛttaratnākara. I. 9.

वर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोपि वा ॥ Chhandomanjari.

i. *८*. न has all its syllables long; न has all its syllables short; भ has its first syllable long, य has its first syllable short; ज has its middle syllable long; र has its middle syllable short; स has its last syllable long and त has its last syllable short.*

The symbol \cup stands for a short or light syllable; the symbol $—$ denotes a long vowel or a heavy syllable. Symbolically represented these Gaṇas will stand as follows :—

न — — —	ज \cup — \cup
न \cup \cup \cup	र — \cup —
भ — \cup \cup	स \cup \cup —
य \cup — —	त — — \cup

Similarly the letter ल is used to denote a short syllable and ग a long one at the close of a line.

§ 978. In the case of metres regulated by syllabic instants each line is divided into groups of four mātṛas called the Mātṛa Gaṇas; one मात्रा or instant is allotted to a short vowel and two to a long one. The mātṛa gaṇas are five in number. These may be symbolically represented thus :—

म — —
स \cup \cup —
ज \cup — \cup
भ — \cup \cup
न \cup \cup \cup \cup

§ 979. A *padya* or stanza may be either a वृत्त or a जाति.

* The following verse is easier to remember than the one given above :

आदिमध्यावसानेषु यरता यान्ति लाघवम् ।
भजसा गौरवं याञ्जत मनौ तु गुह्यलाघवम् ॥

(a) A *Vṛtta* is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each *pāda* or quarter.

(b) A *Jāti* is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each *Pāda* or quarter.

§ 980. * A *Vṛtta* again is of three kinds: (1) *समवृत्त* or that in which all the quarters are similar; (2) *अर्धसमवृत्त* or that in which the alternate quarters are similar; and (3) *विषम* or that in which the quarters are all dissimilar.

§ 981. There are 26 classes of *Samavṛttas* or regular metres generally accepted. This classification rests on the number of syllables in each quarter which may vary from one to twentysix. Each of these classes comprises a variety of metres all differing from one another according to the combination of the various *gaṇas*.

§ 982. *Yati* (यति) is the Sanskrit name for the *cæsura* or pause which may be made in reciting a quarter or verse.

§ 983. Only the metres in common use with their schemes in *Gaṇas* will be given here; all unimportant metres, as well as Vedic and *Prākṛta* metres will be ignored.

SECTION I.

SAMAVṚTTAS.

Metres with 8 syllables to a *Pāda*.

(1) *अनुष्टुप्* or *भौक*.

§ 984. This is the commonest of all Sanskrit metres; it forms the chief metre of the great epics and many of the *Purāṇas*.

* सममर्धसमं वृत्तं विषमं च तथा परम् ॥
अङ्गप्रयोगस्य चत्वारस्तुल्यलक्षणलक्षिताः ।
तच्छन्दःशास्त्रतत्त्वज्ञाः समं वृत्तं प्रचक्षते ॥

There are many varieties of this metre; but that in common use has eight syllables to the Pāda the fifth being short (though occasional variations from these rules occur in the Mahābhārata and the Rāmāyaṇa):—

Ex:—Vide 1st canto of Rag.

(2) गजगति (4. 4)

Def. नभलगा गजगतिः ।

Sch. of G. न भ ल ग

— — — | — — — | — —

Ex. रविमृतापरिसरे विहरती वृशि हरेः ।

ब्रजवधूगजगतिर्बुधमलं व्यतनुत ॥

(3) प्रमाणिका (4. 4)

Def. प्रमाणिका जरौ लगौ ।

Sch. of G. ज, र, ल, ग,

— — — | — — — | — —

Ex. पुनातु भक्तिरच्युता सदा च्युतां द्विपन्नयोः ।

श्रुतिस्मृतिप्रमाणिका भवांबुराशितारिका ॥

(4) माणवक (4. 4)

Def. भात्तलगा माणवकम् ।

Sch. of G. भ, त, ल, ग,

— — — | — — — | — —

Ex. चंचलचूडं चपलैर्वस्त्रकुलैः केलिपरम् ।

ध्याय सखे स्मेरमुखं नन्ददुतं माणवकम् ॥

प्रथमांघ्रिममो यस्य तृतीयभरणो भवेत् ।

द्वितीयस्तुर्यवद्वृत्तं तदर्धसममुच्यते ॥

यस्य पादचतुष्केऽपि लक्ष्म भिन्नं परस्परम् ।

तदाहुर्विरमं वृत्तं छन्दःशास्त्रविशारदाः ॥

(5) विद्युन्माला (4. 4)

Def. नो नो गो गो विद्युन्माला ।

Sch. G. न, न, ग, ग, — — — । — — — । — —

Ex. वासोवल्ली विद्युन्माला बर्हेश्रेणी चाक्रथापः ।

वस्मिन्मास्तां तापोच्छिस्त्वै गोमध्यस्थः कृष्णामोदः ॥

(6) समानिका (4. 4)

Def. ग्लौ रजौ समानिका जु ।

Sch. of G. र, ज, ग, ल, — — — । — — — । — —

Ex. यस्य कृष्णपादपद्ममस्ति हृत्तडागसप्त ।

धीः समानिका परेण नोषिताम मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter.

B. 3. 1. 1. 1.

(बृहती)

(1) भुजगशिशुभृता (7. 2)

Def. भुजगशिशुभृता नो मः ।

Sch. of G. न, न, म.

— — — । — — — । — — — ।

Ex. हृत्तदुनिकदक्षौणी भुजगशिशुभृता याऽसीत् ।

मुरारिपुत्रलिते नागे ब्रजजन्मपुत्रेण साऽभूत् ॥

(2) भुजंगसंगता (3. 6)

Def. सजरेभुजंगसंगता ।

Sch. of G. स, ज, र, — — — । — — — । — — — ।

Ex. सरलतरंगितरंगितैर्यशुना भुजंगसंगता ।

कथमेति वस्सचचारकश्चपलः सदैव तां हरिः ॥

Def. स्यान्मणिमध्ये चेद्भमसाः ॥

(3) मणिमध्यं (5. 4)

Sch. of G. म, म, स, — — — । — — — । — — — ।

Ex. कालिधमीगाभोगमस्तन्मणिमध्यस्फीतरुचा ।
विमपदाभो नन्दस्तुतश्चारु ननर्व स्मेरमुख ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter.

(पंक्तिः)

(1) त्वरितगतिः (5. 5)

Def. त्वरितगतिश्च नञनगैः ।

Sch. of G. न, ज, न, ग

— — — | — — — | — — — | —

Ex. त्वरितगतिर्ब्रजश्रुतिस्वरणिमुता विपिनगता ।
मुररिपुणा रतिगुरुणा परिरमिता प्रभक्षिता ॥

(2) भक्ता (4. 6)

Def. ज्ञेया भक्ता भवसगच्छा ।

Sch. of G. भ, भ, स, ग,

— — — | — — — | — — — | —

Ex. पीत्वा भक्ता मधु मधुपाली

कालिदीये तटवनकुञ्जे ।

सहीव्यतीर्त्रजजनरामाः

कामासक्ता मधुजिति चक्रे ॥

(3) रुक्मवती (5. 5)

(Also called चंपकमाला)

Def. रुक्मवती सा यत्र भमस्गाः ।

Sch. of G. भ, म, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. कायमनोवाक्यैः परिहृष्टै-

र्यस्य सदा कंसद्विषि भक्तिः ।

राज्यपदे हर्म्वालिरुदारा
रुक्मवती विभः खलु तस्ये ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter.

(त्रिष्टुभ्)

(1) इन्द्रवज्रा (5. 6)

Def. स्वादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।

Sch. of G. त, त, ज, ग, ग

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. गोष्ठे गिरि सन्धकरेण धृत्वा

रुष्टेन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।

यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं

चक्रे स नो रक्षतु चक्रपाणिः ॥

(2) उपेन्द्रवज्रा (5. 6)

Def. उपेन्द्रवज्रा प्रथमे लयो सा ।

Sch. of G. ज, त, ज, ग, ग,

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभि-

र्विभूषणानां छुरितं वपुस्ते ।

स्मरामि गोपीभिरुपास्यमानं

सुरदुमूलं मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजातिः

Def. अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ

पादौवरीयावुपजातयस्ताः ।

इत्थं किलान्यास्वपि मिश्रिताऽ

वदन्ति जातिभिरमेव नाम ॥

Sche. of G.—A mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा gives rise to the metre called उपजाति. It is said to have fourteen different varieties. For examples see Rag. II. &c. Ku. III. Kir. XVII. Bhatti II. &c.

When other two metres are mixed in one stanza the mixture is still called Upajati, as in the following verse from the Śis'upala-vadha which is a combination of वैद्यस्यविल and इन्द्रवज्रा—

इत्थं रथान्वेभनिषादिनां प्रगे
यजो नृपाणामथ तोरणाद्बहिः।
अस्थानकालक्षमवेतकल्पना-
कृतक्षणक्षेपसुदैक्षताच्छ्रुतम् ॥
(4) द्वोधकम्. (6. 5)

Def. द्वोधकमिच्छति अभितवाप्तौ.

Sch. of G. न, न, न, ग, ग.

— — — — —

Ex. देव सहोद कवम्बतलस्य श्रीधर तावक नामपदं ते।
कण्ठतले सुविनिर्गमकाले स्वल्पमपि क्षणमेव वि योगम् ॥
(5) भ्रमरविलसितम् (5. 7)

Def. भ्रमरविलो गः स्याद्भ्रमरविलसितम्।

Sch. of G. न, न, न, ल, ग, — — — — —

Ex. सुग्धे मानं परिहर न क्षियत्तारुण्यं ते सकलयतु हरिः।
कुला वली भ्रमरविलसिताभावं शोभां कलयतु क्रिमु ताम् ॥
(5) रथोद्धता (3. 8 or 4. 7)

Def. रथोद्धता रथोद्धता लगी.

Sch. of G. र, र, ल, ग, — — — — —

Ex. राधिका इधिविलोडितास्थिता कृष्णवेणुनिनदैरयोद्धता।
बाहुनं तयविकुञ्जमञ्जसा सा जगाम सलिलाद्वतिच्छलान् ॥

(6) शालिनी (4. 7)

Def. शालिन्युक्ता म्स्तौ तगौ गोविधलोकैः ।

Sch. of G. म त त ग ग., — — — । — — — । — — — । — — —

Def. अहो हन्ति ज्ञानवृद्धिं विधत्ते धर्मं दत्ते काममर्थं च सुते ।

मुक्तिं दत्ते सर्वदोषास्यमाना पुंसां श्रद्धाशालिनी विष्णुभक्तिः ॥

(6) स्वागता (3. 8)

Def. स्वागता रनभगैर्गुरुणा च ।

Sch. of G. र, न, भ, ग, ग., — — — । — — — । — — — । — — —

Ex. यस्व चेतसि सदा सुरवैरी बलवीजनविलासविलोलः ।

यस्व नूनममरालवभाजः स्वागतादरकरः सुरराजः ॥

Metres with 12 Syllables in a quarter.

जगती

(1) वंशस्थविल also called वंशस्थ and वंशस्तनित (5. 7)

Def. वदन्ति वंशस्थविलं जतौ जरो.

Sch. of G. ज, त, ज, र., — — — — — । — — — । — — —

Ex. विलासवंशस्थविलं मुखानिलैः प्रपूर्य यः पञ्चमरागमुद्गिरन् ।

अजाङ्गनानामपि गानशालिनां जहार मानं स हरिः पुनातु नः ॥

(2) इन्द्रवंशा

Def. तद्येन्द्रवंशा प्रथमाक्षरे गुरौ i. e. the same as the Vams'asthaviṇa except that its first syllable is long.

Sch. of G. त त ज र.

— — — । — — — । — — — । — — —

Ex. दैत्येन्द्रवंशाम्मदीर्घदीधितिः

पीताम्बरोसी जगतां तमोपहः ।

यस्मिन्ममङ्गुः शालभा इव स्वयं
से कंसचाणूरमुखा मयद्विषः ॥

(३) चन्द्रवर्त्म (४. ८)

Def. चन्द्रवर्त्म निगदितं रनभसैः ।

Sch. of G. र. न. भ. सं

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चन्द्रवर्त्म पिहितं घनक्तिमिरैः

राजवर्त्म रहितं जनगमनैः ।

इष्टवर्त्म तदलं कुरु सरसे

कुंजवर्त्मनि हरिस्तव कुतुकी ॥

(४) जलधरमाला (४. ८)

Def. नो भस्मौ चेज्जलधरमालाढ्यन्त्यैः ।

Sch. of G. म. न. स. म.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. या भक्तानां कलिदुरितोत्तमानां

तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।

भव्याकारा दिनकरपुष्पिकुले

केलीलोला हरितनुरव्यास्ता वः ॥

(५) जलोद्धतगतिः (६. ६)

Def. असौ जसयुतौ जलोद्धतगतिः ।

Sch. of G. ज. स. ज. स.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. बहीवहलतो विलोक्य विपदं

कलिन्दतनया जलोद्धतगतिः ।

विलासविपिन विवेश सहसा

क्रपतु कुशलं हरिः स जमताम् ॥

(6) तामरसम् (5. 7)

Def. इह वद तामरसं ननजा वः

Sch. of G. न न ज व

— — — — — | — — — — — | — — — — —

Ex. १ कुटुम्बमाककरन्दमनोर्ह

अजललनानिवनालिनिपीतम् ।

तवमुखतामरसं सुरद्यमो

इदवतडागविकाशि ममास्तु ध

(7) तौटकम् (4. 4)

Def. वद तौटकमब्धिसकारद्युतम्

Sch. of G. स स स स — — — — — | — — — — — | — — — — —

Ex. यमुनातटमध्युतकेलिकला-

लसहृद्विसरोरुहसङ्ग-रुचिम् ।

मुदितोऽट कलेरपनेतुमर्ष

यद्विच्छेच्छसि जन्म निजं सफलम् ॥

(8) द्रुतविलम्बितम् (4. 8 or 4. 4. 4)

Def. द्रुतविलम्बितमाह नभौ भरा

Sch. of G. न, भ, भ, र,

— — — — — | — — — — — | — — — — —

तरणिजापुलिने नवबल्लरी-

परिषदा सह केलिकुतूहलान् ।

द्रुतविलम्बितचारुविहारिणं

हरिमहं हृदयेन सदा वहे ॥

(9) मन्दाकिनी or प्रभा (7. 5)

Def. नन्तरघटिता तु मन्दाकिनी

Sch. of G. न, न, र, र,

— — — — — | — — — — — | — — — — —

Ex. बलिदमनविधौ बभौ संगता
पद्मजरुहि यस्य मन्दाकिनी ।
सुरनिहितसिताम्बुजसङ्गनिभा
हरतु जगदर्थं स पीताम्बरः ॥

(10) प्रमिताक्षरा (5. 7)

Def. प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता

Sch. of G. स ज स स

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. असुतस्य शीकरामिवोन्निरती
रश्मौक्तिकाङ्गुलहरीच्छुरिता ।
प्रमिताक्षरा मुररिपीर्भणिति-
र्भ्रजमुभुवामभिजहार मनः ॥

(11) भुजङ्गप्रयातम् (6. 6)

Def. भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्वकारैः ।

Sch. of G. य, य, ब, ब.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. सवारात्मजज्ञातिभृत्यो विहाय
स्वमेवं हृदं जीवनं लिप्समानः ।
मया क्लेशितः कालियेह्यर्थं कुरु त्वं
भुजङ्ग प्रयातं कुतः सागराय ॥

(12) मणिमाला (6. 6)

Def. त्वौ त्वौ मणिमाला छिन्नागुहवक्त्रैः

Sch. of G. ब, य, त, य.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. प्रह्लादरमौली रत्नोपलङ्घने
ज्ञातप्रतिविम्बा शोभा मणिमाला ।

गोविन्दपदाब्जे राजी नखराणा-
मास्तां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(13) मालती (also called यमुना 5. 7)

Def. भवति नञ्जावय मालती जरो

Sch. of G. न, ज, ज, र

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इह कथयाच्युत केलिकानने

मधुरससौरभसारलोलुपः ।

कृष्णकृतस्मितचारुविभ्रमा

मलिरपि चुम्बति मालतीं मुहुः ॥

(14) वैश्वदेवी (5. 7)

Def. बाष्पाधैरिच्छन्ना वैश्वदेवी ममौ यौ

Sch. of G. म, म, य, य

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. भर्त्तामन्येषां त्वं विहायामराणा-

महैतेनैकं विष्णुमभ्यर्च्य भक्त्या ।

तन्नाशेषात्मन्यर्चिते भाविनी तै

भ्रातः सम्पन्नाराधना वैश्वदेवी ॥

(15) सग्विणी. (6. 6)

Def. कीर्तितैषा चतूरङ्गिका सग्विणी

Sch. of G. र, र, र, र

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इन्द्रनीलोपलेनेव वा निर्मिता

ज्ञातकुम्भद्रबालकृता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरे-

भूर्तिरास्तां जयाद्योरसि सग्विणी ॥

Metres with 18 Syllables in a quarter.

(अतिजगती)

(1) कलहंसः (also called सिंहनाद and कुटजा 7. 6)

Def. सजसाः सगौ च कथितः कलहंसः

Sch. of G. स, ज, स, स, ग

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. यमुनाविहारकुतुके कलहंसो

ब्रजकामिनीकमलिनीकृतकेलिः ।

जनचित्तहारिकलकण्ठनिनादः

प्रमदं तनोतु तव नन्दतनूजः ॥

(2) क्षमा (also called चन्द्रिका and उत्पलिनी 7. 6.)

Def. तुरगरसयतिर्नो ततौ गः क्षमा ।

Sch. of G. न, न, त, त, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. इह तुरधिगमैः किञ्चिदेवागमैः

सप्ततमसुतारं वर्णयन्त्यन्तरम् ।

अमुमतिविपिनं वेद दिव्यापिनं

पुरुषमिव परं पश्योनिःपरम् ॥

(4) प्रहर्षिणी (3. 10)

Def. श्याशाभिर्मनजरगाः प्रहर्षिणीयम्

Sch. of G. म, न, ज, र, ग,

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. ते रेखाभ्यञ्जकुलिशातपत्रचिह्नं

सन्नाजश्चरणयुगलं प्रसादलभ्यम् ।

प्रस्थानप्रणतिभिरङ्गुलीषु चक्रु-

र्मौलिसकच्युतमकरन्दरेणुगौरम् ॥

(5) मञ्जुभाषिणी (6. 7)

also called प्रबोधिता and सुनन्दिनी

Def. सञ्जसा जगौ च यद्वि मञ्जुभाषिणी

Sch. of G. स, ज, स, ज, य.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. असुतोर्मिधीतलकरेण लालब-

स्तनुकपतिरोषितविलोचनो हरे ।

शिवस्य कलानिधिरस्त्रीषि बल्लवी

मुसमच्छुते व्यधित मञ्जुभाषिणी ॥

(6) मत्तमयूरी (4. 9)

Def. वेदैरन्ध्रेस्तौ बसगा मत्तमयूरी ।

Sch. of G. म, त, य, स, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. हा तातेति क्रन्दितामकर्ष्य विषण्ण-

स्तस्वान्विष्यन्वेतसगुहं प्रभवं सः ।

शल्यप्रोक्तं वीक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं

तापादन्तः शल्य इवासीत्क्षितिपीऽपि ॥

(7) रुचिरा (4. 9)

also called प्रभावती

Def. जभौ सजौ गिति रुचिरा चतुर्भेदेः ।

Sch. of G. ज, भ, स, ज, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अभूवो विबुधसखः परन्तपः

श्रुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः ।

गुणैर्वरं भुवनहितच्छलेन वं

क्षनातनः पितरमुपागमत्स्वयम् ॥

Metres with 14 Syllables in a quarter.

(शकरी)

(1) अपराजिता (7. 7)

Def. ननरसलघुगैः स्वरैरपराजिता

Sch. of G. न, नं, र, स, ल, ग.

— — — — —

Ex. वदनवधिभुजप्रतापकृतास्पश

यदुमिचबचमूः परैरपराजिता ।

वजयत समरे समस्तरिपुत्रजं

स जयति जगतां गतिर्गुरुध्वजः ॥

(2) असंबाधा (5. 9)

Def. स्तौन्सौ गावक्षमहविरतिरसंबाधा

Sch. of G. म, त, नं, स, ग, ग.

— — — — —

Ex. कीर्यामौ येन ज्वलति रणवशात्क्षिमे

वैत्येन्द्रे जाता धरणिंरियमसंबाधा ।

धर्मेस्थिर्यर्थे प्रकटिततनुसम्बन्धः

साधूनां बाधां प्रशमयतु स कंसारिः ॥

(3) प्रहरणकलिका (7. 7)

Def. ननंभनलागति प्रहरणकलिका

Sch. of G. न, न, भ, न, ल, ग.

— — — — —

Ex. व्यथयति कुं उमप्रहरणकलिका

प्रमद्वनभवा तव धनुषि तता ।

दिरहविपदि ने शरणमिह ततो

मधुप्रयनगुणस्मरणमविरसम् ॥

(4) मध्यक्षामा (4. 10)

also called हंसद्वेनी or कुटिला

Def. मध्यक्षामा दुग्दक्षविरमा म्भौ न्वे गौ

Sch. of G. म, भ, न, य, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. नीतीच्छाद्य मुद्राक्षिरद्वेनै-

रानीलाभैर्विरचितपरभागा रत्नैः ।

उद्योत्स्नाद्यं कानिह वितरति हंसद्वेनी

मध्योऽप्यङ्गः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥

(5) वसंततिलका (8. 6)

(Also called वसंतिलकं, उद्धर्षिणी, सिंहोद्यता)

Def. उक्ता वसंततिलका तभजा जगौ गः

Sch. of G. त, भ, ज, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. फुल्लं वसन्ततिलकं तिलकं वनाल्वा

लीलापरं पिककुलं कममत्र रौति ।

वात्येष पुष्पद्वारभिर्नलयाद्रिवातो

वातो हरिः स मयुरां विधिना हताः स्मः ॥

(6) वासंती (4. 6. 4)

Def. मात्तो नो मो गौ यदि गदिता वासन्तीयम्

Sch. of G. म, त, न, म, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. धाम्यङ्गुलीनिर्भरमधुरालापोद्गीतैः

श्रीखण्डाङ्गेरकुतपवनैर्मन्दान्दोला ।

लीलालोलापल्लवविलसद्भस्तोलासैः

कंसारातौ नृत्यति सदृशी वासन्तीयम् ॥

Metres with fifteen syllables in a quarter.

अतिशक्ती [पञ्चदशाक्षरा इतिः]

(1) तूणकम् (4. 4. 4. 3. or 7. 8)

Def. तूणकं समानिकापदद्वयं विनान्तिमम्

Sch. of G. र, ज, र, ज, र,

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. सा सुवर्णकेतकं विकाशि भृङ्गपुरितं
पञ्चबाणबाणजालपूर्णहेतितूणकम् ।
राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे
मोहमेति निर्भरं स्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी (8. 7)

Def. ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः

Sch of G. न, न, म, य, य,

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. मृगमदकृतचर्चा पीतकौशेयवासा
रुचिरशिखिशिखण्डा बद्धधम्मिल्लपाशा ।
अनृजुनिहितमसे वंशमुत्काणयन्ती
धृतमधुरिपुलीलामालिनी पातु राधा ॥

(3) लीलाखेलः ।

Def. एकन्यूनौ विद्युन्मालापादौ चेल्लीलाखेलः

Sch. of G. म, म, म, म, म.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. पायादौ गोविन्दः कालिन्दीकूलक्षौणीचक्रे
रासोल्लासक्रीडनोपीभिः सार्धं लीलाखेलः ।
मन्दाकिन्यास्तीरोपान्ते स्वैरक्रीडाभिर्लीलो
यद्देवानामाशः स्वर्देश्याभिः खेलन्तीभिः ॥

Ex. विष्णुमारुपाधरौष्ठद्योभिषेपुवाद्यदृष्ट-
बल्लवीजनाङ्गःसङ्गजातमुग्धकण्टकाङ्गः ।
त्वां सदैव वासुदेव पुण्यलभ्यपाद देव
वन्यपुष्पाचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

(2) पंचचामरम् (8. 8. or 4. 4. 4. 4.)

Def. प्रमाणिकापदद्वयं वदन्ति पंचचामरम्

Sch. of G. ज, र, ज, र, ज, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. सुरष्टुमूलमण्डपे विचित्ररत्ननिर्मिते
लसद्वितान्मूषितैः सलीलविभ्रमालसम् ।
सुरसङ्गनाभबल्लवीकरप्रपञ्चचामर-
स्फुरत्समीरवीजितं सदाद्युतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी

Def. नजभजरैर्यथा भवति वाणिनी गद्युक्तैः

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. स्फुरत्तु ममाननेद्य ननु वाणि नीतिरन्व्यं
तव चरणप्रसादपरिपाकतः कविस्त्वम् ।
भवजलराशिपारकरणक्षमं मुकुन्दं
सततमहं स्तवैः स्वचरितैः स्तवामि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter.

(अत्यष्टि)

(1) नर्दटकम् (8. 9)

Def. यदि भवतो नजौ भजजला गुरु नर्दटकम्

38 S. G.

Sch. of G. न, अ, भ, ज, झ, ल, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. ब्रजवनितावसन्तलतिकाविलसन्मधुरं
मधुमयनं प्रपञ्चजनवाञ्छितकल्पतरुम् ।
विभ्रमभिनीति कोपि सुकृतो मुदितेन हृष्ट
रुचिरपदावलीघटितनर्दकेन कविः ॥

(2) पृथ्वी (8. 9)

Def. जसौ जसयला वसुमहवतिश्च पृथ्वी गुरुः

Sch. of G. अ, स, ज, स, ब, ल, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. दुरन्तदमुजेश्वरप्रकरदुःस्थपृथ्वीभरं
जहार निजलीलया ब्रजकुलेऽरतीर्षाद्यु बः ।
स एष जगतां गतिर्दुरितभारमस्मादृशां
हरिष्यति हरिः स्तुतिस्मरणचाटुभिस्तोषितः ॥

(3) मन्दाक्रान्ता (4. 6. 7)

Def. मन्दाक्रान्ताम्बुधिरसमगैर्गोभनौ तौ गबुग्मम्

Sch. of G. म, भ, न, त, त, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. प्रेमालापैः प्रियवितरणैः प्रीणितालिङ्गनाद्यै-
र्मन्दाक्रान्ता तदनु नियतं वद्वतामेति बाला ।
एवं शिक्षावचनबुध्या राधिकायाः सखीनां-
प्रीतः पायारिस्मत्सुवदनो देवकीनन्दनो नः ॥

(4) वंशपत्रपतितम्. (10. 7)

Def. दिङ्गुनि वंशपत्रपतितं भ्रमभनलगेः

Sch. of G. भ, र, न, भ, न, ल, ग,

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex सम्प्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि
 क्षीपपयस्वपेक्षुषि भिदां जलधरपटले ।
 खण्डितविग्रहं बलभिरौ धनुरिह विविधाः
 पूरयितुं भवन्ति विभवाः शिखरमणिरुचः ॥
 (5) शिखरिणी (6. 11)

Def. रसेरुद्वैच्छिन्ना वमनसभला गः शिखरिणी

Sch. of G. ख, घ, न, स, म, ल, न.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. करादस्व भटे ननु शिखरिणी वृश्यति शिखो—
 विंलिनाः स्मः सत्यं नियतमवधेयं तदखिलैः ।
 इति त्रस्यहोपायुचितनिभृतालापजनितं
 स्मितं विभ्रद्वो जगद्वतु योवर्धनधरः ॥

(6) हरिणी (6. 4 7)

Def. नखमसला गः ष्वैर्हैर्हैरिणी मता

Sch. of G. न, स, म, र, स, ल, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. व्यधित स विधिर्नैत्रं नीत्वा ध्रुवं हरिणीगणा—
 वृजसृगदृशां संदोहस्योलसन्नयनाश्रियम् ।
 यदयमनिशं कूर्वाद्यामे मुरारिकलंवरे
 व्याकिरदधिकं बद्धाकांक्षे विलालविलीचनम् ॥

Metres with 18 syllables in a quarter

धृतिः

(1) चित्रलेखा (4. 7. 7)

Def. मन्दाक्रान्ता नपरलघुवृत्ताः कीर्तिता चित्रलेखा

Sch. of G म, भ, न, य, ब, व.

---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

Ex. चक्रेऽमुष्मिञ् जगति मृगदृशां साररूपं वशासी—
संकृष्येदं ब्रजबुवतिसभा वेवसा स्म व्यधावि ।
नैतादृक्चेत्कोयमुदधिसुतामन्तरेणांशुतस्व
प्रीतं तस्यां नयनमुंगमभूच्चिन्लेखाकुताचाम् ॥

(2) नन्दनम् (11. 7)

Def. नजभजरैस्तु रेफसहितैः शिवैर्हवैर्नन्दनम्

Sch. of G. नं, ज, भ, ज, र, र.

---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

Ex. संरणिमुतातरङ्गपवनैः सलीलमान्दोलितं
मधुरिपुपादपङ्कजजरजःसुपुत्रपृथ्वीतलम् ।
पुरुरधिचचेदितकलाकलापसंस्मारकं
क्षितितलनन्दनं ब्रज सखे सुखाय कृन्दावनम् ॥

(3) नाराचम् (8. 5. 5)

Def. इह ननरचतुष्कसृष्टं तु नन्तचमचक्षते

Sch. of G. नं, न, र, र, र, र.

---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

Ex. दिनकरतनयातटीकानने चारु संचारिणी
श्रवणनिकटकूटमेगेषणा कृष्ण राधा स्ववि ।
मनु विकिरति नेत्रनाराचमेधातिहृष्टेवर्नं
तद्विह मदनविभ्रमोद्भ्रान्तचित्तां विधत्स्व द्रुतम् ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter.

अतिधृति

मेघविस्फूर्जिता (6. 6. 7)

Def. रसत्सर्वधैर्मन्तो ररगुरुतौ मेघविस्फूर्जिता स्वात्

Sch. of G. व, म, न, स, र, र, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. कश्चातोरादया विपिनपचनाः केकिनः कान्तकेकाः
विनिद्रा कन्दर्वी सिधिसिधि मुश इर्रा वृत्तनादाः ।
निशानृत्यद्विष्टद्विलसितलसन्नेघविस्फूर्जिता चेत्
प्रियः स्वाधीनोऽसौ हनुज्ज्वलनो राज्यमस्मात्किमम्बन् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडीतम् (12. 7)

Def. सूर्यावैर्यदि यः सज्जै सवतथाः शार्दूलविक्रीडीतम् ।

Sch. of G. म, स, ज, स, ज, स, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. गोविन्दं प्रणमोत्तमाङ्गः स्मरे तं धोषबाहर्निशं
पापी पूजयत् मनः स्मर पदे तस्यालव्यं यच्छतम् ।
एवं चेत्कुरुसाखिलं मम हितं क्षीर्पादयस्वजुवं
न प्रेक्षे भवतां कुले भवमहाशार्दूलविक्रीडीतम् ॥

(3) सुमधुरा (7. 6. 6)

Def. शौ भौ मो नो गुरुक्षेद् हवच्छतुस्सैरुक्ता सुमधुरा

Sch. of G. म, र, भ, न, म, न, म.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. वेदार्थान्प्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिज्ञा निपतिता
मध्याह्ने वीक्षसेऽर्के न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता ।
सीसामौ पाणिमन्तः क्षिपसि स च ते दग्धो भवति नो
चारित्र्याचारुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः ॥

Metres with 20 syllables in a quarter.

कृतिः

(1) गीतिका (5. 7. 8)

Def. सजजाभरौ सलग्ना बद्धा कथिता तदा खलु गीतिका

Sch. of G. स, ज, ञ, भ, र, स, ल, गः

— — — — —
— — — — —

Ex. करतालचंचलककुपस्वनभिभर्षण मनोरमा
रमणीयवेणुनिनाम्बरकिमसङ्गमेन सुखावहा ।
बहुलानुरागनिवासराससमुद्भवा तव रागिण
विदधौ हर्षि खलु बह्वीजनचारुचामरगीतिका ॥

(2) सुवदना (7. 7. 6)

Def. शिवां सताम्बपङ्क्तिर्मरमनमुता म्लौ यः सुवदना

Sch. of G. न, र, न, न, ब, म, ल, ग.

— — — — —
— — — — —

Ex. प्रस्थाहस्वेन्द्रियाणि त्वदितरविषयाज्ञासाधनबना
त्वां ध्यावन्ती निकुञ्जे परतरपुरुषं हर्षोत्थपुलका ।
आनन्दान्मुमुताक्षी वसति सुवदना बौगैकरसिका
कानार्तिं त्यक्तुकामां ननु नरकरिपो राक्ष मम सखी ॥

Metres with 21 syllables in a quarter:

(प्रकृतिः)

(1) सरसी (also called पञ्चकावली, धृतधीः)

Def. नजभजजा जरो बहि तदा, गदिता सरसी कवीन्द्रे:

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ज, र.

— — — — —
— — — — —

Ex. चिकुरकलापचैवलकृतप्रमदाद् ललप्रसोमषु
स्फुटवर्णाम्बुजाद् विलसद् जवालमृणालवह्निषु ।
कुचयुग्मेचक्रवाकनिधुनानुगताद् कलाकुतूहली
व्यरचयद्व्युत्तो व्रजमृगीनयनासरसीषु विभ्रमम् ॥

(2) स्रग्धरा (7. 7. 7)

Def. अम्नैद्यौनो नयेष भिमुनियतिदुषा स्रग्धरा कीर्तितेयम्

Sch. of G. म, र, भ, न, य, य, य.

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. व्याकीर्षेन्दीवराभा कनककषलसस्पीतवासाः सुहासा
बर्हेरुचन्द्रकान्तैर्वलयितचिकुराचारुकर्णाग्रतंसा ।
अंसव्यासक्तवंशीध्वनिमुत्थितजगद्भ्रवीभिर्लसन्ती
मूर्तिर्गोपस्य विष्णोरवतु जगति नः स्रग्धरा हारिहरा ॥

Metres with 22 syllables in a quarter.

(आकृति)

(1) मदिरा.

Def. सप्तभकारयुतेकगुरुर्गदितेयमुहारतरा मदिरा

Sch. of G. भ, भ, भ, भ, य, भ, भ, ग.

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. माधवमासिपिकस्वरकेसरपुष्पलसन्मदिरामुदितै-
र्भृङ्गकुलैरुपगीतवने वनमालिनमालि कलानिलयम् ।
कुञ्जगृहोदरपल्लवकल्पिततल्पमनल्पमनोजरसं
सं भजन्मभ्रमिकासृङ्गवर्नयामुनवातकृतोपगमा ॥

(2) हंसी (8. 14)

Def. मौ गौ नाश्वत्वारो गो गो वसुभुवनवतिरिति भवन्ती हंसी ।

Sch. of G. म, म, त, न, न, न, स, ग.

Ex. सार्धं कान्तेनैकान्तेऽसी विकचकमलमधु सुरभि पिबन्ती
काम क्रीडाकूतस्फीत प्रमदसरसतरमलधु रसन्ती ।
कालिन्दीये पद्मारण्ये पवनपतनपरितरलपरागे
कंसाराते पश्य स्वेच्छं सरभसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 syllables in a quarter.

(विकृतिः)

(1) अद्रितनया (also called अश्वललित)

Def. नजभजभा जभौ, लघुगुरु बुधैस्तु गदितेयमद्रितनया

Sch. of G. न, ज, भ, ज, भ, ज, भ, ल, ग.

— — — — —
— — — — —

Ex. स्वरतरङ्गौ र्यपावकशिखापतङ्गनिभमद्भुतनुजो

जलधिमुताविलासवसतिः सतां गतिरशेषमान्धमहिमा ॥

भुवनहितावतारचतुरश्वराचरधरोऽवतीर्ण इह हि

क्षितिवलयेस्ति कंस क्षमनस्तवेति तमयोचदद्रितनया ॥

Metres with 24, 25, 26, syllables in a *pāda* are omitted as they are very rare.

दण्डक

Metres with 27 syllables or more in each *pāda* are designated by the general name *Dandaka*. Many varieties of this are mentioned (as the number of syllables in each *pāda* may sometimes reach

999), such as चंडवृष्टिप्रजात, प्रचितक, मत्तमार्तगलीलाकर, सिंहवि-
क्रान्त, कुसुमस्तवक, अर्नगक्षेत्र, संग्राम &c. Māl. Mād. V. 23 is an
instance of the species last named, having 54 letters to a *pāḍa*.

SECTION II

अर्धसमवृत्तानि or

Metres with their alternate quarters similar.

(1) अपरवक्त्रम्

(Sometimes called) वैतालीयम्

Def. अद्यजि ननरला गुरुः समे
तदपरवक्त्रमिदं नजा जरो ।

Sch. of G. न, न, र, ल, ग. (odd quarter)

— — — | — — — | — — — | — — —

न, ज, ज, र (even quarter)

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. स्फुटदुमधुरवेणुगीतिभि—
स्तमपरवक्त्रमवस्थ माधवम् ।
सुगयुवतिगणैः समं स्थिता
व्रजवनिता धृतचित्ताविभवा ॥

(2) उपचित्रम्

Def. विषमे यदि सौ सलगा इले
भौ युजि मादगुरुकावुपचित्रम् ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter)

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. त्रिनामम्भमरन्ध्रे दलद्वयविन्दे द्विनाम्बनाविद्यत ।

कुटजे खलु तेनेहा तेनेहा मधुकरेण कथम् ॥

गीतिः

Def. आर्वाप्रथमार्धसमं बस्य परार्धमीरिता गीतिः

i. e. the third and fourth quarters of this metre are respectively similar to the first and second quarters of an Āryā.

Ex. पाटीर तव पटीयान्कः परिपाटीनिमासुरीकः ।

बर्हिषतामपि नृणां पिशोपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

उपगीतिः

Def. आर्वापरार्धतुल्ये दलद्वये प्रादुरुपगीतिम्

i. e. the first and second quarters of this metre are like those of an Āryā while the second and third quarters contain 15 mātras each.

Ex. नवगीपसुम्हरीनां लासीलासे सुरारातिम् ।

अस्मारयदुपगीतिः स्वर्गकुरङ्गीदृशां गीतेः ॥

उद्गीतिः

Def. आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिहोद्गीतिः

i. e. the first and third quarters of this metre contain 12 syllabic instants respectively.

Ex. नारायणस्य संततमुद्गीतिः संसृतिर्भक्त्या ।

अर्चयामासन्किङ्कुस्तरसंसारसागरे तरणिः ॥

आर्यागीतिः

Def. आर्वा प्राद्वलमन्तेऽधिकगुरुताद्व्यपरार्धमार्वागीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre, as also the second and the fourth quarters must contain 12 and 20 syllabic instants respectively.

Ex. चारुसमीरणविपिनं हरिकलङ्ककिरणावली सञ्चिलासा ।
आबद्धरामनोहा वेलामूले विभावरी पारहीना ॥

(1) वैतालीयम्

Def. षड्विधमेऽष्टौ समे कलास्ताश्च समे स्तुर्निरन्तराः ।
न समाज पराश्रिता कला वैतालीयेन्ते रलौगुरुः ॥

The first and third quarters of this metre should contain fourteen syllabic instants, and the second and fourth sixteen each; of these the last eight mâttras should consist of a गण (- -) followed by a short and a long syllable (- -); the syllabic instants in the even quarter should not be at all composed of short syllables or long syllables; and the even syllabic instant in each quarter (i. e. the 2nd 4th and 6th) should not be formed conjointly with the next (i. e. 3rd, 5th and 9th.)

Ex:- कुशलं खलु तुभ्यमेव तत्
वचनं कृष्णवदभ्यधामहम् ।
उपदेशपराः परेष्वपि
स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥

(1) औपच्छन्दसिकम्

Def. पर्वन्तेर्बो तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिरुक्तम् ।

This is the same as Vaitāliya except that at the end of each quarter there must be a र Gaṇa followed by a ञ Gaṇa instead of ल and ण i. e. it is the same as Vaitāliya with a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. आतन्वानं सुरारिकान्ताधौपच्छन्दसिकं हसो विगोदम् ।
कंसं बो निर्जघाम देवो बन्धे तं जगतां स्थितिं दधानम् ॥

APPENDIX.

DHÂTUKOSHA.

Pre. लृट्. Impera. लोट्. Imp. लृङ्. Pot. विधित्विङ्. Perf. लिट्. Peri, fut. लुट्. Fut. लृट्. Con. लृङ्. Aor. लृङ्. Ben. आशीर्लिङ्. Cau. लिङ्. Des. सत्. P.—Parasmaipada; A.—Atmanepada; U.—Ubhayapada; Pass.—Passive; pp. Past passive participle. Inf.—Infinitive. Ger.—Gerund.

अ—

अंश् 10 U. to distribute, अंशयति—ते pre. अंशयांचकार—चक्रे—
आज-बभूव perf; अंशयिता p. fut.

अंस् 10 U. like the above with the only difference अंश् for स्.

अंङ्. 10 U. to shine; अंङयति—ते pre. अंङयांचकार—चक्रे, &c. perf.
अंङयिता p. fut. अंङितुं Inf. अंङित pp.

अकृ 1 P. to move tortuously; अकृति pre. आक perf. अकृता p. fut.
अकृष्यति fut. आकीत् aor. अकृत pp.

अक्ष* 1 & 5 P. to reach, to pervade, to accumulate; अक्षति—अक्षोति
3 sing. अक्षोषि—अक्षसि 2 sing. अक्षोमि—अक्षानि 1 sing. pre.
आक्षोत्—आक्षत्, आक्ष्याः—आक्षः, आक्षयम्—आक्षम् Imperf. अक्षोतु
अक्षतु, अक्षुहि—अक्ष, अक्षयानि—अक्षानि Impera. अक्षुवात्—अक्षेत्, अ-
क्षुवाः—अक्षेः, अक्षुयाम्—अक्षेयम् pot. आनक्ष perf. अक्षिता—अष्टा p. fut
अक्षिष्यति—अक्षयति—fut. अक्ष्यात् Ben. आक्षिष्यत्—आक्षयत् con. आक्षीत्
aor. (आक्षिताम्—आष्टान् 3rd dual आक्षिषुः—आक्षुः 3rd pl.) अक्षिषि-
षति—अचिषति. Des. Pass.—अक्षयते, pre. आक्षि. aor. Cau.—
अक्षयति—ते pre. आचिषत्—त aor. अष्टः pp. अक्षित्वा—अष्टा ger.

* 3 belongs to 1, 5 classes in the conjugational tenses.

अङ् 1 P. to move tortuously; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गीत् aor.

अङ् 10 P. to go wrong, to sin; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गीत् aor.

अङ् 1 A. to mark; अङ्कते pre. अङ्कत् perf. अङ्किता p. fut. अङ्क्यते fut. अङ्कित ben. अङ्कित्यत् con. अङ्कित् aor. अङ्कित्यत् des.

अङ् 10 U. to count, to mark or stain, to stigmatise. अङ्कति—ते pre. अङ्कत् perf. अङ्कित्यत् con. अङ्कित्यत् aor. अङ्कित्यत् ben.

अङ् 1 P. to go; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गितु Inf.

अङ् 1 A. to go; अङ्गते pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गित् aor.

अङ् 1 U. to go, to speak indistinctly; अङ्गति—ते pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गीत् & अङ्गित् aor. अङ्गत् pp.

अङ् 1 P. to go, to worship; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गित्यत् fut. अङ्गित्यत् (may he go), अङ्गित्यत् (may he worship)* ben. अङ्गीत् aor. अङ्गित्यत् con. cans. अङ्गित्यत्—ते अङ्गित्यत् des. अङ्गित, अङ्गत् pp. अङ्गित्यत् or अङ्गित्यत् (when it means to go) ger.

अङ् 10 U. अङ्गति—ते pre. अङ्गत् perf. अङ्गित्यत् p. fut. अङ्गित्यत्—ते aor.

अङ् 1 P. to go, to run, to censure; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. (अङ्गित्यत्, अङ्गित्यत्, अङ्गित्यत् 1st. d. and pl. अङ्गित्यत्, अङ्गित्यत्, अङ्गित्यत् 2nd sing). अङ्गित्यत् or अङ्गित्यत् p. fut. अङ्गित्यत्—अङ्गित्यत् fut. अङ्गित्यत्

* 'नाङ्गः पूजायाम्' Pān. अङ्ग in the sense of to worship does not drop its nasal before weak terminations.

अवाय्—आजिष्यत् con. अवैषीत्—आसीत् aor. वीयात् ben. विवीषति.
अजिषिषति des. वीत् or अजित pp. वीत्वा or अजिस्वा, संवीय ger.
Cau.:—वाययति—ते pre. अवीययत्—त aor. Pass.:—वीयते pre. वि-
ष्णे perf. वायिता or वेता or अजिता p. fut. वायिष्यते—वेष्यते—अ-
जिष्यते fut. वाविषीष्ट, वेषीष्ट—अजिषीष्ट ben. अवायिष्यत—अवेष्यन्—
आजिष्यत con. अवायि aor. (अवायिषाताम्—अवेषाताम्—आजिषा-
ताम् 3rd dual.; अवायिष्यम्—द्वम्—अवेद्वम्—आजिद्वम् 2 pl.

अञ्ज् 7 P. to anoint, to decorate, to go; अनञ्जि pre. आनक्-
म् Imperf. अनक्तु (अंङ्ति, 2nd sing.) Impera. अञ्ज्यात् pot. आनञ्ज-
प् perf. अञ्जिता—अङ्क्ता p. fut. अञ्जिष्यति, अङ्क्ष्यति fut. आञ्जि-
ष्यत्—आङ्क्ष्यत् con. आञ्जीत् aor. अञ्ज्यात् ben. अञ्जिषिषति des.
pass. अञ्जते pre. आञ्जि aor. cau. अञ्जयति—अञ्जयते pre.
अञ्जिजत्—त aor. अक्त pp.

अट् 1 P. to roam or wander; अटति pre. आट perf. अटिता p.
fut. अटिष्यति fut. आटीत् aor. अट्यात् ben. अटिषिषति des.

अह् 1 A. to transgress, to hurt; अहते pre. आहटे perf
अहिता p. fut. अहिष्यते fut. आहिष्ट aor. अटिषिषते—अतिहिषते.
अहिषिषते des. Cau.:—अहयति—ते pre. आहिहत्—त, आहिहत्—त. aor.

अज् 1 P. to sound; अजति pre. आज perf. अजिता p fut.
अज्जीत् aor. अजिषिषति des. cau. आजयति—ते pre. अजि-
जत्—ते Aor.

अण् 4 A. to breathe, to live; अण्वते pre. आणे perf. अणि-
ता p. fut. अणिष्यते fut. आणिट aor.

अत् 1 P. to go constantly; अतति pre. आत perf. अतिता p. fut.
अतिष्यति fut. अतिष्यत् con. अस्यात् ben. आतीत् aor. अततिषति
des. Pass. अस्थते pre. आति aor. cau. आवयति pre. अत्त or
अतित pp.

- अद् 2 P. to eat; अस्ति pre. आद् perf. अत्ता p. fut. अत्स्वति
fut. अचसत् aor. अचस्वति des. आत्स्यत् con. अद्यात् ben.
Cau:—आद्यते pre. (also आद्यति 'अकर्षभिप्राये') आदित्-त
aor. Pass:—अद्यते, pre. आदे-जते perf. अद्य-ज्ज् p.p. जग्धा Ger.
अन् 2 P. to breathe, to live; अनिति pre. आन perf. अनिता
p. fut. अनिष्यत् con. आनीत् aor. अनिनिषति des. cau. अन्नयति
—ते pre. pass. अन्यते pre. आनि aor.
अर् 4 A. to live; अन्वते pre. आने perf. अनिता p. fut.
अभ् 1 P. to go, to wander; अभति pre. आभ perf.
अम् 1 P. to go, to eat, to sound; अमति pre. आम perf.
अमिता p. fut. अमिष्यति fut. आमीत् aor.
अष् 1 A. to go; अयते; with परा—पलायते pre. आवे perf.
अयिता p. fut. आविष्ट aor. अविष्ट ben. अयिष्यते des. pass.
अद्यते pre. आयि aor. caus. आवयति —ते pre. आयियत्-त Aor.
अर्क् 10 U. to heat, to praise; अर्कयति—ते pre. अर्कयांचकार
—चक्रे—आस—बभूव perf. अर्कयिता p. fut. आर्कयत् —त aor.
अर्घ् 1 P. to be worth, to cost; अर्घति pre. आनर्घ perf.
अर्घिता p. fut. आर्घीत् aor.
अर्च् 1 P. to worship; अर्चति pre. आनर्च् perf. अर्चिता p.
fut. अर्चिष्यति fut. आर्चीत् aor. अर्च्यात् Ben. अर्चिष्यति des. cau.
अर्चयति—ते pre. आर्चिष्यत्—त aor. pass. अर्च्यते pre. आर्चि aor.
अर्च् 10 U. to worship; अर्चयति—ते pre. अर्चयाम्बभूव—आस—चकार
—चक्रे pre. अर्चयिता p. fut. अर्चयेयति—ते fut. अर्च्यात्-
अर्चयिष्ट ben. आर्चयेयत्—त con. अर्चयिष्यति—ते des.
आर्चिष्यत्—त. aor.
अर्ज् 1 P. to procure, to take; अर्जति pre. आनर्ज perf.

अर्जिता p. fut. अर्जिष्यति fu. अर्जीत् aor. अर्ज्यात् ben.
अर्जिषिषति des. cau. अर्जयति—ते pre. अर्जिषत्—त aor.

अर्य 10 A. to request, to sue; अर्ययते pre. अर्ययांबभूव—आस.
—चक्रे perf. अर्ययिता p. fut. अर्तयत aor. अर्ययिषीष्ट ben.

अर्ह 1 P. to ask, to beg; अर्हति pre. आनर्ह perf. अर्हिता p. fut.
आर्ह्यत् con. आर्हित् aor. अर्ह्यात् ben. आर्हिषति des. cau.
आर्हयति—ते pre. आर्हिषत्—त aor. pass. अर्हये pre. आर्हि aor

अर्ह 1 P. to worship, to deserve; अर्हति pre. आनर्ह perf.
अर्हिता p. fut. आर्ह्यत् con. आर्हित् aor. अर्ह्यात् ben.
pass. अर्हयते pre. आर्हि aor.

अर्ह 10 U. to worship; अर्हयति—ते pre. अर्हयांबभूव—आस-चकार-
चक्रे perf. अर्हयिता p. fut. आर्हिषत्—त Aor. अर्ह्यात्—अर्ह-
यिषीष्ट ben. pass. अर्हयते pre.

अल 1 U. to adorn; to prevent; to be competent. अलति—ते pre.
आल—आले perf. अलिता p. fut. आलीत्—आलिष्ट aor. cau. आलय-
ति—ते pre. आलित् aor. (according to some this root is Atm.)

अव 1 P. to defend, to protect, to do good to, to
please, to know (and a variety of other meanings).
अवति pre. आव perf. अविता p. fut. आवीत् aor. अव्यात्
ben. pass. अव्यते pre. आवि aor.

अश् 5 A. to pervade. अश्नुते pre. आनश्चे perf. अशिता,
अष्टा p. fut. अशिष्यते--अश्यते fut. आशिष्यत, आश्यत con.
अशिष्ट—आष्ट aor. अशीष्ट— अशिषीष्ट ben. अशिषिषते des.
pass. अश्यते pre. आशि aor. अष्ट pp. अशिस्वा, अश्वा Ger.

अश् 9 P. to eat; अश्नानि pre. आश्च perf. अशिता p. fut.
आशीत् aor. अश्वात् ben. अशिषिषति des.

अस् 2 P. to be; अस्ति pre; एषि 2nd per. sing. Impera. बभूव * perf.
भविता p. fut. भविष्यति fut. &c.

अस् 4 P. to throw. अस्वति pre. आस perf. असिता p. fut. आसिष्यत्
con. आस्यत् aor. अस्वात् ben. आसिसिषति des. cau. आसयति—ते
pre. आसित्—त aor. pass. अस्वते pre. अस्ति aor. अस्त pp.
असिषत् or अस्त्वा Ger.

अह् 1 A to go; अहते pre. आमहे perf. आहंस्वते fut. आहिह aor. cau.
अहयति pre. आहिहत् Aor.

आ—

आञ्छ् 1 P. to lengthen; आञ्छति pre. आञ्छ (according to some
आनाञ्छ) perf. आञ्छिता p. fut. आञ्छिष्यति fut. आञ्छिष्यत् con.
आञ्छीत् aor. आञ्छिषति des. cau. आञ्छयति—ते pre.

आप् 5 P. pervade, to obtain; आमोति, आमोषे, आमोमि 1st, 2nd & 3rd
sing. (आप्नुवः 1st dual, आप्नुवन्ति 3rd. plu.) Imperf.—आमोत् 3rd.
sing. आमवम् 1st sing. आप्नुव. 1st dual आप्नुवन् 3rd plu. Imperat—
आमोतु 3rd sing. आमवानि 1st sing. आप्नुहि 2nd sing आप्नुवन्तु 3rd
plu. आप् perf. आप्ता p. fut. आप्स्यति fut. आप्स्यत् con. आप्त्
aor. cau. आपयति—ते pre. आपिपत्—त aor. आप् pp. आप्त्वा
Ger. आप्मु. Inf.

आस् 2 A. to sit; आस्ते pre. आसांचक्रे—बभूव—आस perf. आसित्
p. fut. आसिष्यते fut. आसिष्यत् con. आसिह aor. आसिषीष्ट ben.
pass. आस्वते pre. Cau. आसयति.

इ—

इ 1 P. to go; इयति pre. आयत् Imperf. इयाव perf. एता p. fut.
इयति fut. इष्यत् con.

* धू is substituted for अस् in the non-conjugational tenses.

इ 2 P. to go; गति pre. गयाय perf. एता p. fut. एच्यति fut. ऐच्यत् con. अगात् Aor. pass. ईयते pre. अगावि—aor. cau. गमयति—ते pre. अजीवनत्—त aor.

इ with अधि 2 A. to study; अधीते pre. अधिजने perf. अभ्येता p. fut. अभ्येच्यते fut. अभ्यगीच्यत-अभ्येच्यत con. अभ्यगीष्ट—अभ्येष्ट aor-अभ्येपीष्ट ben. pass. अधीयते pre. अभ्यगावि-अभ्यायि aor. (3rd dual. अभ्यगाविषाताम्—अभ्यगीषाताम् अभ्याविषाताम् अभ्येषाताम्) अभ्यायिता—अभ्येता p. fut. अभ्याविच्यते—अभ्येच्यते fut. अभ्यगायिच्यत—अभ्यगीच्यत अभ्याविच्यत—अभ्येच्यत con. अभ्याविपीष्ट अभ्येपीष्ट ben. cau. अभ्याययति pre. अधीतः pp.—

इच्छ् 1 P. to go, to move; इच्छति pre. इच्छेत् perf. एक्षिता p. fut.

इङ्ग 1 P. to go, to agitate; इङ्गति pre. इङ्गांचकार—बभूव—भास perf. इङ्गिता p. fut. ऐङ्गीत् aor. इङ्गित pp. also A. see Bhag. VI. 19.

इट् 1 P. to go; एदति pre. इवेष्ट perf. ऐदिता p. fut. ऐदीत् aor.

इव् 1 p. to have superhuman faculties; इव्यति pre. ऐन्वत् Imperf. इन्वञ्चकार—बभूव—भास perf. इन्दिता p. fut. इन्दिच्यति fut. ऐन्दिच्यत् con. ऐन्दीत् aor. इन्द्यात् ben. इन्दित pp.

इन्ध् 7 A. to shine, to kindle; इन्धे pre. इन्धांचके—भास—बभूव (ईधे in Veda) perf. इन्धिता p. fut. इन्धिच्यते fut. ऐधिच्यत con. ऐधिष्ट Aor. इन्धिषते des. इन्धिपीष्ट ben. Pass:-इन्धेते pre. cau. इन्धयति—ते pre. इन्ध. pp.

इष् 6 P. to wish; इच्छति pre.

इष् 4 P. to go, to spread; इच्यति

इष्* 9 P. to repeat an act; इज्याति pre.

इवेष्ट perf. एष्टा or एषि

ता p. fut. एषिच्यति fut.

ऐषिच्यत् con. ऐषीत् aor.

एषिषति des. इज्यात् ben. pass:-इच्यते pre. ऐषि aor. Cau:-

एच्यति—ते pre. ऐषिषत्—त aor. इष्टा or एषित्वा ger. इष्ट. pp.

* According to some, the forms of the P. fut. and the gerund in स्वा of this root are एषिता and एषित्वा only.

ई—

ई 1 P. to go; गच्छति pre. अयाचकार-बभूव-भास perf. एष्य p. fut. एष्यति fut. ऐष्यत् con.

ईक्ष् 1 A. to look at, to see; ईक्षते pre. ईक्षां-चक्रे-बभूव-भास perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con. ईक्षिषीष्ट ben. ऐक्षिष्ट aor. Cau—ईक्षयति-ते pre. ऐक्षिष्यत्-त aor. Pass. ईक्ष्यते pre. ऐक्षि aor. ईक्षित pp. ईक्षित्वा Ger. ईक्षितुम् Inf.

ईज् 1 A. to go, to censure; एजते pre. इयाज perf. ऐजिष्ट aor. इजित pp.

ईड् 2 A. to praise; ईडे pre. ईडां-चक्रे-बभूव-भास perf. ईडिता p. fut. ईडिष्यते fut. ऐडिष्यत् con. ऐडिष्ट aor. ईडिषीष्ट ben. pass. ईड्यते pre. cau. ईडयति-ते pre. ऐडिष्यत्-त aor. ईडित्वा Ger. ईडितुम् Inf. ईडित pp.

ईर् 1 P. to go, to shake; ईरति pre. ईरित pp.

ईर् 2 A. to go, &c. ईर्ते pre. ईर्तां-चक्रे perf. ईरिता p. fut. ईरिष्यति fut. ऐरिष्यत् con. ऐरिष्ट aor. ईरिषीष्ट ben. cau. ईरयति-ते pre-ऐरिष्यत्-त aor. ईर्ण pp.

ईर् 10 U. to move, to throw; ईरयति-ते pre. ईरवांचकार or चक्रे perf. ऐरिष्यत्-त aor. ईरयिता p. fut. ईरयिष्यति-ते fut. ऐरयिष्यत्-त con. ईर्वात्-ईरयिषीष्ट Ben. ईरित pp.

ईर्ष् 1 P. to envy; ईर्ष्यति pre. ईर्ष्यां-चकार-भास-बभूव perf. ईर्षिता p. fut. ईर्ष्यिष्यति fut. ऐर्ष्यिष्यत्-त con. ईर्ष्ययिष्यति or ईर्ष्ययिष्यति des. cau. ईर्ष्ययति-ते pre. ऐर्ष्ययत्-त aor.

ईश् 2 A. to command, to rule, to possess; ईष्टे pre. ईशां-चक्रे-भास-बभूव. Perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con. ईक्षिषीष्ट ben. ऐक्षिष्ट aor. Pass—ईक्ष्यते pre. ऐक्षि aor. Cau—ईक्षयति ते pre. ऐक्षिष्यत्-त Aor. ईक्षित p.p.

- ईष् 1 A. to go, to kill, to see; ईषते pre. ईषांचके perf. ईषिता p. fut. ईषिष्यते fut. ऐषिष्यत con. ऐषिष्ट aor. ईषिषीष्ट Ben. ईषित pp.
- ईह् 1 A. to aim at; ईहे pre. ईहांचके-आस-बभूव perf. ईहिता p. fut. ईहिष्यते fut. ऐहिष्यत con. ऐहिष्ट aor. ईजिह्वेत des. ईहिषीष्ट Ben. Cau:— ईहवति-ते pre. ऐजिह्वत्-त Aor.

उ—

- उक्ष् 1 P. to sprinkle, to wet; उक्षति pre. उक्षांचकार—बभूव—आस perf. उक्षिता P. fut. उक्षिष्यति fut. ओक्षिष्यत् con. ओक्षीत् aor. उक्ष्यात् Ben. उक्षित pp.
- उल्ख् I P. to go, to move; ओल्लति or उल्लानि pre. ओल्लत् Imperf. उलोख & उल्लांचकार perf. ओल्लिता p. fut. ओल्लिष्यति t. ओल्लिष्यत् con. ओल्लीत् aor. ओलिष्यति des. उल्ल्यात् Ben. pass. उल्लयते pre. Cau:— ओल्लयति-ते pre. ओल्लित or उल्लित pp.
- उच् 4 P. to collect together; उच्यति pre. उचोच perf. ओचिता P. fut. ओचिष्यति fut. ओचिष्यत् con. उच्यात् ben. औचत् aor. उचित or उप्त pp.
- उंश् 6 P. to glean; उंश्ति pre. उंश्तित pp.
- उञ् 6 P. to bind, to finish, to abandon; उञ्जति pre. उञ्जित pp.
- उज्झ् 6 P. to abandon, to avoid; उज्झति pre. उज्झांचकार—आस-बभूव perf. उज्झिता p fut, उज्झिष्यति fut. औज्झिष्यत् con. औज्झीत् aor. उज्झित pp.
- उद् 1 P. to destroy; ओडति pre. उद्योठ perf. उडिता p. fut. उडिष्यति fut. उडित. p. p.
- उन् 7 P. to wet, to moisten; उनति pre. उन्नांचकार &c. perf. उन्विता p. fut. उन्विष्यति fut. औन्विष्यत् con. औन्दीत् aor. उत or उप्त pp.

उष् 6 P. to confine, to fill with, to cover over; उवति or उवति pre. उवति pp.

उर्व 1 P. to kill; उर्वति pre. उर्वीचकार perf. उर्विता p. fut.

उई 1 A. to measure, to play; उईते pre. उईञ्जे—बभूव—भास perf. उर्विता P. fut. उईञ्जते fut. औईञ्जत con. औईष्ट aor. उईञ्जिते des. Cau:—उईवति—ते pre. औईष्ट—त aor.

उड् 1 P. to burn, to punish; ओवति pre. उडोष, ओषांचकार-भास बभूव perf. ओविता p. fut. ओविञ्जति fut. ओविञ्जत con. उड्यात् Ben. ओवीत् aor. ओवित, उवित or उड pp.

उह् 1 P. to hurt, to kill, to destroy; ओहाते pre. उवाह perf. उहित pp.

ऊ—

ऊ 1 A. to weave, to sew; ऊयते pre. ऊवांचके—बभूव—भास perf. ऊयिता p. fut. ऊविञ्जते fut. औयिञ्जत con. औविष्ट aor. cau. ऊवति—ते pre. ऊत pp.

ऊर्ज् 10 U. to strengthen, to live; ऊर्जवति—ते pre.

ऊर्णु 2 U. to cover, to hide; ऊर्णोति, ऊर्णोति or ऊर्णुते pre. ऊर्णुनाव-व or ऊर्णुनुव perf. ऊर्णविता or ऊर्णुविता p. fut. ऊर्णविञ्जति—ते or ऊर्णुविञ्जति—ते fut. और्णवीत्, और्णावीत्, और्णुवीत्, और्णविष्ट or और्णुविष्ट aor. ऊर्णुवात्, ऊर्णविषीष्ट or ऊर्णुविषीष्ट ben. Cau:—ऊर्णवति—ते pre. और्णुनवत्—त aor. Pass:—ऊर्णयते pre. ऊर्णुनुव perf. और्णावे aor. ऊर्णविता, ऊर्णविता or ऊर्णुविता p. fut. ऊर्णविषीष्ट, ऊर्णविषीष्ट or ऊर्णुविषीष्ट ben. और्णविञ्जत, और्णविञ्जत or और्णुविञ्जत con.

ऊई 1 A. to sport, to play; ऊईते pre.

ऊष् 1 P. to be diseased or disordered; ऊषति pre. ऊषित pp.

ऊह् 1 A. (sometimes P.) to conjecture, to reason, to infer; ऊहते per. औहत Imperf. ऊहांचके &c; perf. ऊहिता p. fut. ऊहिञ्जते fut. औहिञ्जत con. औहिष्ट aor. ऊहिषीष्ट ben. Pass.;—ऊहते pre.

गौहि aor. Cau:—कृयति—ते pre. गौजिहत्—त aor. कृहित pp.
कृहिस्वा Ger.

कृ—

कृ 1 P. to go, to get; कृच्छति pre. आर्षीत् aor. } आर perf.
कृ 8 P. to go, इयति pre. आरत् aor. } कृत pp. अर्ता p.
fut. अरिष्यति fut. आरिष्यत् con. अर्षीत् ben. pass:—
अर्जते pre. आरि aor. आरे perf. अरिता—अर्ता p. fut. आरिष्यते—
अरिष्यते fut. आरिषीष्ट—कृषीष्ट. Ben. cau. अर्षयति ते. pre. आर्षव-
त्—त aor. अरिरिषति des. कृत्वा Ger.

कृ 6 P. to praise, to shine; कृचति pre. आर्षित pp.

कृच्छ् 6 P. to become hard, to fail in faculties; to go.
कृच्छति pre. आच्छत् Imperf. आनच्छत् perf. कृच्छिता p. fut.
कृच्छिष्यति fut. कृच्छित pp.

कृञ् 1 A. to go, to acquire; अर्जते pre. आनृजे perf. अर्जित.
p. fut. अर्जिष्यते fut. आर्जिष्यत् con. अर्जिजिषते des. आर्जि-
षीष्ट ben. pass. कृञ्वते pre. आर्जि aor. Cau. अर्जयति—ते pre-
आर्जिष्ट aor. आर्जिजत्—त aor. कृञ्जित pp.

कृण् 8 U. to go; कृणोति—कृणुते—अणोति pre. आनर्ण—आनृणे
perf. अर्णिता p. fut.

कृप्* to censure, to be compassionate; कृतीयते pre. कृती-
यांचक्रे, &c. or आनर्ते perf. कृतीयिता or अर्तिता p. fut.
कृतीयिष्यते, अर्तिष्यति fut. कृतीविषीष्ट—कृत्वात् ben. आर्तीविष्ट or
आर्तीत् aor.

कृष् 4 P. to prosper, to please; कृष्यति pre. आनर्ष perf. अर्षिता p.
fut. आर्षीत् aor. कृष् p. p. अर्षिस्वा or कृष्ठा ger.

* It is not in the Dhatupatha but it is considered as a root on
account of its being given in the Sūtras “कृतेरीयद्”

वृध् 5 P. to increase, to prosper; वृध्नीति pre. वृध्नीत् aor. For the remaining forms see the root वृध् 4 P.

वृक् 6 P. kill; वृकति or वृकति pre.

वृष् 6 P. to approach, to injure; वृषति pre. वृषन्तं perf. वृषिता p. fut. वृषिष्यति fut. वृषीत् aor. वृष्ट pp.

ग—

ग 9 P. to go, to move; गन्नाति pre. गन्तांश्चकार &c. perf. गतिता or गतिता p. fut. गतिष्यति or गतिष्यति fut. गतीत् aor. ईर्षात् ben. ईर्षं pp.

घ—

घृञ् 1 A. to shake, 1 P. to shine; घृञते—ति pre. घृञत्—त Imperf. घृञांश्चक्रे—चकार perf. घृञिता p. fut. घृञिष्यति—ते fut. घृञिष्यत्—त con. घृञिष्ट—घृञीत् aor. घृञित pp.

घृ 1 A. to annoy, to resist, घृते pre. घृति pp.

घृ * 1 A. to grow, to prosper. घृते pre. घृतांश्चक्रे—चकार perf. घृतिता p. fut. घृतिष्यते fut. घृतिष्यत् con. घृतिष्ट aor. घृतिष्यते des. घृतिषीष्ट Ben. Pass:—घृते pre. घृति aor. Cau:—घृतिष्यति—ते pre. घृतिष्यत्—त aor. घृति pp.

घृ 1 A. to go; घृते pre. घृति pp.

ओ—

ओल् † 1 P. to be dry, to adorn, to refuse; ओल्ति pre. ओल्तांश्चकार—चकार perf. ओल्तिता p. fut. ओल्तिष्यति fut. ओल्तिष्यत् con. ओलीत् aor. ओल्तिष्यति des. Cau.—ओल्तिष्यति—ते pre. ओल्तिष्यत्—त aor.

* With उप=उपैषते.

† With प्र=प्रोल्ति.

भोज् 10 U. to be strong or able; भोजयति—ते pre. भोजित pp.

भोळ् 10 U. to throw up. भोळयति—ते pre. भोळण्डित pp.

क—

कक् 1 A. to wish, to be proud; ककते pre. चकके perf. ककिता p. fut. ककिष्यते fut. अककिष्यत् con. अककिष्ट. aor.

कङ् 1 A. to go; कङ्कते pre. चकङ्के perf. कङ्किता p. fut. अकङ्किष्ट कङ्कित pp.

कख् 1 P. to laugh. कखति pre. चकख perf. कखिता p. fut. कखिष्यति fut. अकखिष्यत् con. अकखीत् or अकालीत् aor.

कच् 1 P. to sound; कचति pre. चकाच perf. कचिता p. fut. कचिष्यति fut. अकचिष्यत् con. अकचीत् aor.

कब् 1 A. to bind; कबते pre. चकबे perf. कबिता p. fut. कबिष्यते fut. अकबिष्यत् con. अकबिष्ट aor.

कट् 1 P. to go; कटति or कटति pre. चकाट or चकट perf. कटित् or कटिता p. fut. कटिष्यति or कटिष्यति fut. अकटिष्यत् or अकटिष्यत् con. अकटीत् or अकटीत् aor.

कण्ड् 1 A. 10 U to miss, to remember with regret; कण्डति, कण्डयति—ते pre. चकण्ड, कण्डयांचकार-चक्रे, &c. perf. कण्डिता or कण्डयिता p. fut. कण्डिष्यति or कण्डिष्यति—ते fut. अकण्डिष्यत् or अकण्डिष्यत्-त् अकण्डीत्, अचिकण्डत् or अचिकण्डत् aor.

कण् 1 A. to be anxious; कणते pre. चकणे perf. कणिता p. fut. अकणिष्ट aor.

कण्ड् 1 U. to be proud; कण्डति—ते pre. चकण्ड or चकण्डे perf. कण्डिता p. fut. कण्डिष्यति—ते fut. अकण्डिष्यत्-त् con. अकण्डीत्, or अकण्डिष्ट aor.

कण्ड् 10 U. to protect; कण्डयति—ते pre. कण्डयांचकार-चक्रे, &c. perf. कण्डयिता p. fut. कण्डिष्यति—ते fut. अकण्डिष्यत्-त् con.

कञ् 1 P. to sound; कञति pre. चकाञ् perf. कञिता p. fut.
कञिष्यति fut. अकञिष्यत् con.

कण्डूश्च 1 U. to rub, to scratch; कण्डूवति-ते.

कस्य् 1 A. to praise, to boast; कस्यते pre. चकस्ये perf. कस्यित्ता
p. fut. कस्यिष्यते fut. अकस्यिष्यत् con. कस्यिषीष्ट ben. अक-
स्यिष्ट aor. कस्यित् pp.

कथ् 10 U. to tell; कथवति-ते pre. कथयांचकार, &c. perf.
कथयिता p. fut. कथयिष्यति-ते fut. अकथयिष्यत्-त् con.
अचकथत् or अचीकथत् aor. चिकथयिषति-ते des. कथ्यात् or
कथयिषीष्ट ben. pass कथ्यते pre.

कह् 1 P. to grieve; कंहति pre. चकंह perf. कंहिता fut. अ-
कंहीत् aor.

कन 1 P. to shine; कनति pre. चकान् perf. कनिता p. fut.
अकनीत् aor.

कनच् (denom.) कनवति pre.

कप् 1 A. to shake, to tremble; कपते pre. चकपे perf. कपि-
त्ता p. fut. कपिष्यते fut. अकपिष्यत् con. कपिषीष्ट ben.
अकपिष्ट aor. pass. कप्यते pre. cau. कपवति pre.

कम् 1 A. to desire; कामवते pre. चकमे or कामयांचक्रे &c. perf.
कामयिता or कमिता p. fut. कामयिष्यते or कमिष्यते fut. अ-
कामयिष्यत् or अकमिष्यत् con. कामयिषीष्ट or कमिषीष्ट ben.
अचीकमत or अचकमत aor. pass. काम्यते or कम्बते pre. अकमि
aor. cau. कामवति-ते कान्त p. p. कमित्वा-काम्त्वा ger.

कम् 1 P. to go; कम्बति pre. चकम्ब perf. कम्बिता p. fut.
अकम्बीत् aor.

कर्ण् 10 U. to pierce; कर्णवति-ते pre. कर्णयांचकार-चक्रे perf.
कर्णयिता p. fut. कर्णयिष्यति-ते fut. अकर्णयिष्यत्-त् con. अ-
चकर्णत् aor.

कृ 1 A. to count, to sound; कृते pre. चकृते perf. कृतिता p. fut. कृष्यते fut. अकलिष्यत् con. कृतिषीष्ट ben. अकृ-
तिष्ट aor. कलित pp.

गृ 10 U. to go; to count; कृत्यति-ते pre. कृत्वांचकार-चक्रे
perf. कृत्यता p. fut. कृत्यिष्यति-ते fut. अकृत्यिष्यत् con.
अचकृत्-त aor.

कृ 1 A. to praise, कृते pre. चकृते perf. कृतिता p. fut.
कृष्यते fut. अकृष्यत् con. अकृतिष्ट aor.

कृ 2 A. to punish; कृते pre. चकृते perf. कृतिता p. fut.
अकृतिष्ट aor.

कृ 1 P. to test; कृति pre. चकृत् perf. कृतिता p. fut.
कृष्यति fut. अकृष्यत् con. अकृषीत् or अकृषीत् aor.
कृतिष्ट pp.

कृ 1 P. to go; कृति pre. चकृत् perf. कृतिता p. fut.
कृष्यति fut. अकृष्यत् con. अकृषीत् or अकृषीत् aor.
चकृष्यति des. can:—कृतिवति—ते pre. अकृषीत्-त aor.

कृ 1 P. to desire, to wish; कृति pre. चकृत् perf. कृ-
तिता p. fut. कृष्यति fut. अकृष्यत् con. अकृषीत् aor.
कृष्यत् ben. कृतिष्ट pp.

कृ 1. 4 A. to shine; कृते or कृष्यते pre. चकृते perf.
कृतिता p. fut. कृष्यते fut. अकृष्यत् con. कृषीष्ट
ben. चकृष्यते des. अकृषीष्ट aor. can. कृतिवति-ते pre. pass.
कृष्यते pre. कृतिष्ट pp. कृष्यत्, प्रकृष्य ger.

कृ 1 A. to cough; कृते pre. कृत्वांचकार, &c. perf. कृतिता
p. fut. कृष्यते fut. अकृष्यत् con. अकृषीष्ट aor. चकृ-
ष्यते des. कृषीष्ट ben. कृतिवति-ते can. अचकृत्-त
aor.

- किं 1 P. to care; चिकित्साति pre. चिकित्सांचकार, &c. perf.
चिकित्सिता p. fut. चिकित्सिष्यति fut. अचिकित्सिष्यत् con.
अचिकित्सीत् aor. pass. चिकित्स्यते pre. cau. चिकित्सयति-
ते pre.
- किं 1 P. to desire, to live; केताति pre. चिकेत perf. अके-
लीत् aor.
- किं 6 P. to become white, to sport; किति pre. चिकेत-
perf. केलिता p. fut. केलिष्यति fut. अकेलिष्यत् con. अके-
लीत् aor.
- कील् 1 P. to bind; कीलति pre. चिकील perf. कीलिता p. fut.
अकीलीत् aor.
- कु 1 A. to sound; कवे pre. चुकुवे perf. कोता p. fut.
कोष्यते fut. अकोष्यत् con. अकोट् aor.
- कु 2 P. to sound; कौति pre. चुकाव perf. कोता p. fut.
कोष्यति fut. अकोष्यत् con. अकौषीत् aor.
- कु A. to sound; कुवते pre चुकुवे perf. कुता p. fut. अकुत
aor.
- कुच् 1 P. to sound loudly; कोचति pre. चुकोच perf. कोचिता
p. fut. कोचिष्यति fut. अकोचिष्यत् con. अकोचीत् aor.
- कुट् 6 P. to curve, to bend; कुटाति pre. चुकोट् perf. अकुटि-
ष्यत् con. अकुटीत् aor. कुदिता p. fut. कुटिष्यति fut. कोटयति cau.
ते कुटित pp.
- कुण् 6 P. to support; कुणति pre. चुकोण perf. कोणिता p. fut.
अकोणीत् aor. कुणित pp.
- कुत्स् 10 A. to abuse; कुत्सयते pre. कुत्सयांचके perf. अचुकु-
त्सत् aor.
- कुन्य P. to kill; कुन्यति pre. चुक्य perf. कुयिता p. fut.

- कंथिष्यति fut. अकंथिष्यत् con. अकंथीत् aor. अकंथिषति des.
 कुंथयति-ते cau. Pass. कुन्थ्यते pre. कुन्थित्वा ger. कुन्थित pp.
 कुप् 4 P. to be angry; कुप्यति pre. अकुप perf. कोपिता p. fut. कोपि-
 ष्यति fut. अकोपिष्यत् con. अकुपत् aor. अकुपिषति des. कुप्यात्-
 ben. कुपित pp.
 कुञ्ज 10 U. to shine; कुञ्जयति-ते pre. कुञ्जयांचकार-चके perf. कुञ्ज-
 यिता p. fut. अकुञ्जत्-त aor.
 कुक्ष 9 P. to tear, to expel; कुष्णाति pre. अकुष perf. कोपिता
 p. fut. कोपिष्यति fut. अकोपीत् aor. Pass. कुष्यते pre. अकोषि
 Aor. Cau. कोषयति-ते pre. अकुषत्-त Aor.
 कुस् 4 P. to embrace. कुस्यति pre. अकुस perf. कोषिता p. fut. को-
 तिष्यति fut. अकोसिष्यत् con. कुस्वात् Ben. अकुसत् aor.
 कुह 10 A. to be astonished; कुहयते pre. कुहयांचके, &c. perf. अकु-
 हत् aor.
 कू 6 A. to sound, to cry in distress. कुवते pre. अकुवे perf. कुषिता
 p. fut. कुविष्यत् fut. अकुविष्यत् con. अकुविट् aor.
 कूज् 1 P. to make any inarticulate sound, to coo; कूजति pre. अ-
 कूज perf. कूजिता p. fut. कूजिष्यति fut. अकूजिष्यत् con.
 अकूजीत् aor. कूज्यात् Ben. Pass. कूज्यते pre. अकूजि aor. Cau.
 कूजयति-ते pre. कूजित्वा Ger. कूजित pp.
 कूड 6 P. to be firm; कूडति pre. अकूड perf. कूडिता p. fut. अकूडोत्
 aor.
 कूण 10 U. to speak, to converse; कूणयति-ते pre. कूणित pp.
 कूण् 10 A. to close; कूणयते pre. कूणित pp.
 कूर् 1 U. to jump, to frolic; कूर्ति-ते pre. कूर्तित pp.
 कूल 1 P. to cover; कूलति pre. अकूल perf. कूलिता p. fut. कूलिष्यति
 fut. अकूलिष्यत् con. अकूलीत् aor.
 कृ 5 U. to hurt, to kill; कृजोति-कृजते pre.

- कृ 8 U. to do; कृतेति—कुरुते pre. चकार—चक्रे perf. कर्ता p. fut. करिष्यति—ते fut. अकरिष्यत्—त con. अकर्षीत्—अकृत aor. क्रिषात्—कृषीष्ट Ben. Pass. क्रिषते pre. अकारि aor. (3rd dual अकारिषातम् अकृषाताम्) कारिता—कर्ता p. fut. कारिष्यते—करिष्यते fut. कारिषीष्ट—कृषीष्ट ben. अकारिष्यत—अकरिष्यत. con. Gau. कारयति—ते pre. अचीकृतत्—त aor. चिकीर्षति—ते des. कृत pp. कृत्वा Ger. कर्तुम् inf.
- कृ 6 p. to cut, to divide कृन्तति pre. चर्कत् pref. कर्तिता p. fut. कर्तिष्यति fut. अकर्तिष्यत् con. अकर्तित् aor. कृत्वा Ben. चिकृत्तिषति—चिकृत्सति des. Cau:—कर्तयति ते pre. अचर्कत्—त & अचीकृतत्—त aor. Pass. कृत्स्वते pre. अकर्ति Aor. कृत pp. कर्तिष्य ger. कर्तितुम् Inf.
- कृ 7 p. to surround; कृणोति pre.
- कृ 1. A. to be able; कल्पते pre. चकृषे perf. अकृत aor. कल्पिषीष्ट or कृषीष्ट ben. चिकल्पिषते or चिकृत्सते des. Cau:—कल्पयते pre. कृत pp.
- कृ 4 P. to become lean or thin. कृशति pre. चर्कत् perf. कर्षिष्यति fut. अकर्षिष्यत् con. अकृषात् aor.
- कृ 1 P. to draw, to pull, to plough. कर्षति pre. चर्कत् perf. कर्ता or कटा p. fut. कर्षयति or कृषयति fut. अकर्ष्यत्—अकृष्यत् con. अकर्षीत् or अक्राशीत् or अकृषत् aor. चिकृषति des. Cau:—कर्षयति—ते pre. अचीकृतत्—त or अचर्कत्—त aor. कृत pp. कृत्वा Ger. Pass. कृष्यते pre. अकर्षि Aor.
- कृ 6 P. A. to make furrows, to plough. कृषति—ते pre. चर्कत्—चकृषे perf. कर्ता or कटा p. fut. कर्षयति—ते or कृषयति—ते fut. अकर्ष्यत्—त, अकृष्यत्—त con. अकर्षीत्—अक्राशीत्—अकृषत् Atm. अकृत—अकृत aor. कृषात्—कृषीष्ट ben. चिकृषति ते des. कृत pp.
- कृ 6 P. to pour out, scatter. किरति pre. चकार perf. कृता or कृषिता p. fut. करिष्यति—कृषिष्यति fut. अकरिष्यत्—अकृषिष्यत् con.

अकासीत् aor. कीर्षीत् ben. विकृशति des. Pass;—कीर्षते pre.
Cau:—कायति—ते pre. कीर्ष pp.

कृ 9 U. to injure, to kill. कृणाति or कृणोते pre.

कृ 10 U. to name, to glorify. कीर्तयति—ते pre. कीर्तयाम् चकार-चक्रे
perf. कीर्तयिता p. fut. कीर्तयिष्यति—ते fut. अकीर्तयिष्यत् con.
कीर्त्यात्-कीर्तयिषीष्ट Ben. अचीकृतत्—त or अविकीर्तत्—त aor.
Pass;—कीर्तते pre. कीर्तित pp.

कृ 1 A. to be fit for. कल्पते pre. चकल्पे perf. कल्पिता p. fut.
अकल्पीत् aor. कृत pp.

के 1 A. to go केपते pre. चिक्रेपे perf.

के 1 P. to shake, to sport. केलति pre. केलित pp.

कै 1 P. to sound; कायति pre. चकौ perf. काता p. fut. कास्यति
fut. अकास्यत् con. कायात् Ben. अकासीत् aor.

कृ 1 P. to kill; कृत्यति pre.

कृ 9 U. to sound; कृणाति—कृणीते pre.

कृ 1 A. to make a creaking sound; कृण्यते pre. अकृण्वे perf.
कृण्विता p. fut. कृण्विष्यते fut. अकृण्विष्यत् con. Cau:—कृण्वयति—ते
pre. अकृण्वत्—त aor.

कृ 1 P. to cry, to weep; कृण्यति pre. अकृण्वे perf. कृण्विता p. fut.
कृण्विष्यति fut. अकृण्विष्यत् con. कृण्वात् Ben. अकृण्वीत् aor. Pass.
कृण्वते pre. कृण्वित pp.

कृ 10 U. to sound or cry out continually; कृण्यति—ते pre.
कृण्वामास-अकृण्वे perf. कृण्विता p. fut. कृण्विष्यति—ते fut.
अकृण्विष्यत्—त con. कृण्वित p. p.

कृ 1 U. & 4 P. to walk; to step. क्रामति—ते & क्राम्यति pre.
चक्राम perf. क्रमिता p. fut. क्रमिष्यति fut. अक्रमिष्यत् con. क्रम्यात्

Ben. अक्रमीत् aor. चिक्रमिषति des. Cau:—क्रमयति—ते pre.
अचिक्रमत् aor. Pass. क्रम्यते, pre. क्रान्त p.p.

क्रम् with आ—आक्रमते pre. आचक्रमे perf. आक्रान्ता p. fut.
आक्रंस्यते fut. आक्रंस्यत con. आक्रंसाष्टि aor. चिक्रमिषति des.

क्री 9 U. to buy, to purchase; क्रीणाति or क्रीणीते pre. चिक्राव
or चिक्रिये perf. क्रेता p. fut. क्रेष्यति—ते fut. अक्रेष्यत्—त con.
क्रीयात्, क्रेषीष्ट Ben. अक्रेषीत् or अक्रेष्ट aor. चिक्रीषति—ते des.
Pass—क्रीयते; pre. अक्रयिषि aor. क्रीत pp. Caus. कल्पयति—ते pre.

क्रीड् I P. to amuse oneself to play; क्रीडति pre. चिक्रीड perf.
क्रीडिता p. fut. क्रीडिष्यति fut. अक्रीडिष्यत् con. क्रीडयात् Ben.
अक्रीडीत् aor. चिक्रीडिषति des. Pass:—क्रीडयते pre. अक्रीडि
aor. Cau:—क्रीडयति—ते pre. अचिक्रीडत्—त aor. क्रीडित pp.
क्रीडित्वा Ger. क्रीडितुम् inf.

क्रु 4 P. to be angry; क्रुध्यते pre. अक्रुधे pref. क्रोडा p. fut.
क्रोस्स्यति fut. अक्रोस्स्यत् con. क्रुध्यात् Ben. अक्रुधत् aor. क्रुध
pp. Pass. क्रुध्यते pre. अक्रोधि aor. Cau. क्रोधयति pre. अचक्रुधत्
Aor.

क्रुश् 1 P. to cry; to lament; क्रोशति pre. अक्रोश perf. क्रोष्टा p.
fut. क्रोक्ष्यति fut. अक्रोक्ष्यत् con. क्रुश्यात् Ben. अक्रुशत् aor.
Pass:—क्रुशयते pre. अक्रोशि aor. Cau:—क्रोशयति—ते pre.
अचक्रुशत्—त aor. क्रुष्ट pp. क्रुष्टा ger. क्रोष्टुम् inf.

क्रेव् 1 A. to worship; क्रेवते pre. चिक्रेवे perf. क्रेविता p. fut. अक्रेवि
aor.

कृन् 1. P. to call, to lament. कृन्ति pre. चकृन् perf. कृन्तिता p. fut.
अकृन्तीत् aor.

कृव् 4 A. to be confused; कृवते. pre. चक्रेवे perf. कृविता p. fut.
अकृविष्ट aor.

- कृप्** 10 U. to whisper; कृपयति—ते pre. कृपयांचकार—चक्रे, &c. perf. कृपयिता p. fut. अचिकृपत् aor.
- कृप्** 1 & 4 P. to be fatigued or tired क्लमति & क्लाम्यति pre. चक्लाम perf. क्लमिता fut. क्लमिष्यति fut. अक्लमिष्यत् con. क्लम्यात् Ben. अक्लमत् aor. क्लान्त pp.
- क्लिच्** 4 P. to become wet; क्लियति pre. चिक्लेऽ perf. क्लेहिता or क्लेत्ता p. fut. क्लेदिष्यति or क्लेत्स्यति fut. अक्लेदिष्यत् अक्लेत्स्यत् con. क्लियात् Ben. अक्लिष्टत् aor. क्लिप्त pp. Pass. क्लियते pre अक्लेदि aor.
- क्लिन्च्** 1 P. to lament; क्लिन्सति pre. चिक्लिन्ऽ perf. क्लिन्दिता p. fut. क्लिन्दिष्यति fut. अक्लिन्दिष्यत् con. अक्लिन्दीत् aor.
- क्लिन्च्** 1 A. to lament; क्लिन्दते pre. चिक्लिन्दे perf. क्लिन्दिता p. fut. अक्लिन्दिष्ट aor.
- क्लिग्** 4 A. to be afflicted, to suffer. क्लिद्यते pre. चिक्लिसे perf. क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. अक्लेशिष्यत् con. क्लेशिषीष्ट Ben. अक्लेशिष्ट aor. Pass. क्लिद्यते Pre. अक्लेशि aor. क्लिष्ट or क्लिशित pp.
- क्लिष्** 9 P. to torment, to distress. क्लिभाति pre. चिक्लेश perf. क्लेशिता or क्लेशा p. fut. क्लेशिष्यते or क्लेशयति fut. अक्लेशिष्यत् or अक्लेशयत् con. क्लिद्यात् Ben. अक्लेशीत् or अक्लिभत् aor. क्लिशित or क्लिष्ट pp. क्लिशिष्वा or क्लिष्टा Ger.
- क्लीच्** 1 A. to be timid; क्लीबते pre. चिक्लीबे perf. क्लीबिता p. fut. अक्लीबिष्ट aor.
- क्लेश्** 1 A. to speak inarticulately क्लेशते pre. चिक्लेशे perf. क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. चिक्लेशिष्यते des.
- कण्** 1 P. to hum, to tinkle; कणति pre. चकण perf. कणिता p. fut. कणिष्यति fut. अकणिष्यत् con. कण्यात् Ben. अकणीत् or अक्काणीत्. aor. कणित pp. Cau. कणयति—ते pre. अचिकणत्—त aor.
- क्य्** 1 P. to boil, to digest, कयति pre. चकय perf. कयिता

p. fut. कथिष्यति fut. अकथिष्यत् con. कथ्यात् Ben. अकथी-
त् aor.

क्षञ् 1 A. to move, to give. क्षञ्जते pre. चक्षञ्जे perf. क्षञ्जिता p-
fut. अक्षञ्जिष्ट aor. (also 10 U.)

क्षग् (नृ) 8 U. to hurt, to break, to kill, क्षणीति or क्षणुते
pre. क्षणु or क्षणुष्व Impera. 2nd sing. चक्ष्माज or चक्षजे
perf. क्षणिता p. fut. क्षणिष्यति ते fut. अक्षणिष्यत्-त con.
अक्षणीत्, अक्षणिष्ट or अक्षद्ध aor.

क्षप् 1 U. to fast; क्षपति—ते pre. चक्ष्माप or चक्षजे perf क्षपिता p.
fut. क्षपिष्यति-ते fut. अक्षपिष्यत्-त con. अक्षपीत् or अक्षपिष्ट aor.

क्षप् 10 U. to send, to direct; क्षपयति—ते pre. क्षपयांचकार—चक्रे
perf. क्षपयिता p. fut. क्षपयिष्यति-ते fut. अक्षपयिष्यत्-त con.
अक्षिष्यत्—त aor.

क्षम् 1 A to allow, to suffer. क्षमते pre. चक्षमे perf. क्षमिता or
क्षन्ता p. fut. क्षमिष्यते, क्षंस्यते fut. अक्षमिष्यत् त con. क्षमिषीष्ट,
क्षंसीष्ट Ben. अक्षमिष्ट or अक्षंस्त aor. चिक्षमिषते or चिक्षंसते des.
Cau:—क्षमयति—ते pre. अचिक्षमत्—त aor. क्षान्त or क्षमित pp.
क्षमिस्वा or क्षान्त्वा ger. Pass. क्षम्यते pre. अक्षामि aor.

क्षम् 4 P. to endure क्षाम्यति pre. चक्षाम perf. क्षमिता or क्षन्ता p. fut.
क्षमिष्यति, क्षंस्यति fut. अक्षामिष्यत् अक्षंस्यत् con. क्षम्यात् Ben. अक्ष-
मत् aor.

क्षर् 1 P. to flow, to distil; क्षरति pre. चक्षार perf. क्षरिता p. fut.
क्षरिष्यति fut. अक्षरिष्यत् con. अक्षारीत् aor. क्षरित pp.

क्षल् 10 U. to wash, to cleanse. &c. क्षालयति—ते pre. क्षालयां-
चकार—चक्रे perf. क्षालयिता p. fut. क्षालयिष्यति ते fut. अक्षालयि-
ष्यत्-त con. क्षाल्यात् क्षालयिषीष्ट Ben. अक्षिलत्—त aor.

क्षल् 1 P. to shake, to move; क्षलति pre. चक्षाल perf. क्षलिता p fut.
क्षालिष्यति fut. अक्षालिष्यत् con. अक्षालीत् aor.

क्षि 1 P. to decay, क्षयति pre.

क्षि 5 P. to destroy; क्षिणोति pre.

क्षि 9 P. to dwell; क्षिणाति pre.

चिक्षाय perf. क्षेता p.fut.
क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत्
con. क्षीयात् Ben. अक्षै-
षीत् aor. चिक्षीयति des.
क्षित or क्षीण pp. क्षित्वा
ger. Pass. क्षीयेत Pre.

क्षिण् 8 U. to kill; क्षिणोति or क्षेणोति क्षिणुते or क्षेणुते pre. चिक्षेण
or चिक्षिणे perf. क्षेयिता p. fut. क्षेणयिष्यति. ते fut. अक्षेणयिष्यत्-त
con. अक्षणीत् or अक्षेणिष्ट-अक्षित aor.

क्षि 4. P. to throw, to cast; क्षिप्यति pre. चिक्षेप perf. क्षेता p. fut.
क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षिप्यात् Ben. अक्षेप्सीत् aor. Pass.-क्षि-
प्यते pre. अक्षेपि aor. Cau.—क्षेपयति—ते pre. अचिक्षिपत्—त aor.
क्षित pp.

क्षिप् 6 U. to throw; क्षिपति—ते pre. चिक्षेप or चिक्षिपे perf. क्षेता
p. fut. क्षेप्यति-ते fut. अक्षेप्सीत् or अक्षित aor.

क्षि 9 P. to kill; क्षिणाति or क्षीणाति pre. चिक्षाय perf. क्षेता.
p. fut. क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् Ben. अक्षेयीत् aor.

क्षिज् 1 P. to sound inarticulately; क्षीजति pre. चिक्षीज perf.
क्षीजिता p. fut. अचिक्षिजत्-त aor. क्षीजिष्यति fut. अक्षीजिष्यत्
con. क्षीज्यात् Ben. अक्षीजीत् aor. चिक्षीजिष्यति des. Cau.
क्षीजयति-ते pre.

क्षीब् 1 A. to be intoxicated; क्षीबते pre. चिक्षीबे perf. क्षीबिता
p fut. क्षीबिष्यति fut. अक्षीबीत् aor. Cau. क्षीबयति-ते pre. अचि-
क्षिबत्-त aor.

क्षीव् 1 U. 4 P. to spit; क्षीवति—ते or क्षीप्यति pre. चिक्षीव perf.
क्षीविता p. fut. अक्षीवीत् aor.

- कु 2 P. to cough; क्षौति pre. कुक्ष्वाव perf. क्षविता p. fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षावीत् aor. कूयात् ben. कुक्ष्वाति des. Pass. कूयते pre.
- कु 7 U. to strike against, to pound; कुञ्चति or कुंते pre. कुक्षोऽ & कुञ्चि perf. क्षोत्ता p. fut. क्षोत्स्यति-ते fut. अक्षोत्स्यत्-त् Ben. अक्षोत्सीत्, अक्षुत् & अक्षुत्त aor. कुञ्च pp.
- कु 4 P. to be hungry; कुप्यति pre. कुक्षोऽ perf. क्षोत्ता p. fut. क्षोत्स्यति fut. अक्षोत्स्यत् con. कुप्यात् Ben. अक्षुत्त aor. Can:—क्षोधयति pre. अक्षुत्त aor. क्षुधित pp. क्षोधित्वा or क्षुधित्वा ger. Pass. कुप्यते pre. अक्षोति aor.
- कु 4 & 9 P. to tremble; कुम्भति & कुम्भाति pre. कुक्षोम perf. क्षोमिता P. fut. क्षोमिष्यति fut. अक्षोमिष्यत् con. कुम्भात् कुम्भीयात् Ben. अक्षुम्भत् and अक्षोभीत् aor. कुम्भ, क्षोमित pp.
- कु 1 A. to disturb; क्षोभते pre. कुम्भे perf. क्षोमिता p. fut. क्षोमिष्यते. fut. अक्षोमिष्यत् con. क्षोमिषीष्ट Ben. अक्षोमिष्ट aor. pass. कुम्भते pre. अक्षोमि aor.
- कु 6 P. to eat कुरति pre. कुक्षोर perf. क्षोरिता p. fut. अक्षोरीत् aor. क्षे 1 p. to waste, क्षायति pre. चक्षौ perf. क्षाता p. fut. क्षास्वति fut. अक्षास्यत् con. अक्षासीत् aor. Cau. क्षयति pre. क्षाम pp.
- कु 2 P. to sharpen; कुक्षौति pre. कुक्ष्वाव perf. क्षाविता p. fut. क्षाविष्यति fut. अक्ष्वाविष्यत् con. अक्ष्वावीत् aor. कुक्षत् pp.
- कु 1 A. to shake क्षमायते pre. चक्ष्माये perf. क्षमायिता p. fut. क्षमायिष्यते fut. अक्ष्मायिष्ट aor. Cau:—क्षमायति pre. अक्षिक्ष्मपत् aor. क्षमायित pp.
- कु 1 P. to be wet क्ष्वेडति pre. चिक्ष्वेड perf. क्ष्वेडिता p. fut. क्ष्वेडिष्यति fut. अक्ष्वेडिष्यत् con. अक्ष्वेडीत् aor. क्ष्वेडित or क्ष्वेड pp.

- ह्विद् 4 P. to hum, to whistle; ह्विद्यति pre.
 ह्विद् 1 P. to sound inarticulately. ह्वेदति pre.
 चिह्वेद् perf. ह्वेदिता p. fut. ह्वेदिष्यति fut. अह्वेदिष्यत् con.
 4 P. अह्विदत् & 1 P. अह्वेदीत् aor. ह्विष्ण or ह्वेदित pp.
 ह्विद् 1 A. to melt ह्वेदते pre. चिह्वेद् perf. ह्वेदिता p. fut.
 अह्वेदिद् aor.
 ह्वेल् 1 P. to tremble ह्वेळति pre. चिह्वेळ perf. ह्वेळिता p. fut.
 अह्वेलीत् aor.

ख--

- खक्ख् 1 P. to laugh खक्खति pre. चक्खत् perf. खक्खिता p.
 fut. अखक्खीत् aor.
 खच् 1 & 9 P. to give wealth. to purify खचति खच्नाति pre.
 चखाच perf. खचिता p. fut. अखचीत् or अखाचीत् aor.
 खज् 1 P. to churn to agitate; खजति pre. खजित pp.
 खंज् 1 P. to limp. to walk lame; खंजति pre. चखंज perf.
 खंजिता p. fut. खंजिष्यति fut. अखंजिष्यत् con. खंज्यात् Ben.
 खंजित p. p.
 खद् 1 P. to wash to search खदति pre. चखाट perf. खदिता p.
 fut. खदिष्यति fut. अखदिष्यत् con.
 खङ् 10 U. to cover खङ्गति—ते pre. खङ्गारूचकार-चक्रे perf.
 खङ् 1 A. to break, to disturb खङ्गते pre. खङ्गित pp.
 खर् 1 P. to be steady, to kill, to eat खरति pre. चखाद्
 perf. खरिता p. fut. खरिष्यति fut. अखरिष्यत् con. खद्यात्
 Ben. अखरीत् or अखारीत् Pass. खयते pre. अखादि aor. Can.
 खादयति pre. चिखदिषति des. खरित pp.
 खर् 1 U. खनति—ते pre. चखान or चखने perf. खनिता p. fut.

खनिष्यति-ते fut. अखनिष्यत्-त con. अखनीत्, अखानीत् or अख-
निष्ट aor. खन्यात् खायात् खनिषीष्ट Ben. Pass. खन्यते-खायते pre.
अखानि aor. Cau. खानयति-ते pre. अचीखनत्-त aor. विखानि-
षति-ते des. खात pp. खात्वा or खनिस्वा ger.

खद् 1 P. to go खवाति pre. चखाढ perf.

खर्ज् 1 P. to pain, to be uneasy खर्जति pre. चखर्ज् perf.

खर्जिता p. fut. खर्जिष्यति fut. अखर्जिष्यत् con. खर्जित pp.

खर्द् 1 P. to bite खर्दति pre. चखर्द् perf. खर्दिता p. fut.

खर्व् 1 P. to go. to move खर्वति pre. चखर्व् perf. खर्वित pp.

खल् 1 P. to move, to gather खळति pre- चखाळ perf. खलित
pp.

खप् 9 P. to purify खान्नाति pre.

खश् 1 P. to kill खषति pre.

खाद् 1 P. to eat, to devour खादति pre. चखाद् perf. खादिता
p. fut. खादिष्यति fut. अखादिष्यत् con. खाद्यात् Ben. खादित pp.

खिद् 6 P. to strike, to afflict खिन्दति pre. चिखेद् perf. खेत्ता p.
fut. खेत्स्यति fut. अखेत्स्यत् con. अखेत्सीत् aor. खिन्न pp.

खिद् 4 & 7 A. to be depressed to suffer pain or misery
खिद्यते & खिन्ते pre. चिखिदे perf. खेत्ता p. fut. खेत्स्यते fut.
अखिन्न aor.

खिन् 6 P. to glean खिन्नति pre.

खुज् 1 P. to steal खोजति pre.

खु(खू)र्द् 1 A. to sport खु(खू)र्दते pre.

खुर् 6 P. to cut खुरति pre.

खेल् 1 P. to shake to move to and fro. खेलति pre. चिखेळ
perf. खेळिता p. fut. खेलिष्यति fut. अखेलिष्यत् con. अखेळीत्
aor.

स्वै 1 P. to strike स्वाचति pre.

खोर् 1 P. to tame खोरति pre.

ख्या 2 P. relate, to tell कथाति pre. चख्यो or चख्ये perf.
ख्यात pp.

ग--

गञ् 1 P. to roar, to be drunk गजति pre. जगाञ् perf. गजिता p. fut.

गंञ् 1 P. to sound in a particular way गंजति pre. जगंञ् perf. गंजिता p. fut.

गड् 1 P. to distil, to draw गडति pre. जगाड् perf. गडिता p. fut

गञ् 10 U. to count, enumerate गणयति—ते pre. गणयाञ्च्कार-
चक्रे &c. perf. गणयिता p. fut. गणयिष्यति—ते fut. अगणयिष्यत्—त
con. अजीगणत्—त or अजगणत्—त aor. गण्यात् गणयिषीष्ट Ben.
जिगणयिषति—ते des. गणित pp. गणयिष्व विगणय्य ger.
Pass. गण्यते pre.

गद् 1 P. to speak to say गदति pre. जगाद् perf. गदिता p. fut.
गदिष्यति fut. अगदिष्यत् con. अगदीत् or अगदित् aor. गद्यात्
ben. जिगदिषति des. Cau:- गदयति—ते pre. अजीगदत्—त aor.
Pass. गद्यते pre. अगदि aor. गदिष्व ger. गदितुम् inf. गदित pp.

गंद् 10 A. to injure, to ask, to go गंधयते pre.

गम् 1 P. to go गच्छति pre. जगाम perf. गन्ता p. fut. गमिष्यति
fut. अगमिष्यत् con. अगमत् aor. गम्यात् Ben. जिगमिषति des.
Pass:- गम्यते pre. अगामि aor. Cau:- गमयति—ते pre. अजीगमत्—त
aor. गत pp. गत्वा ger. गन्तुम् inf.

गञ् 1 P. to thunder, to roar गर्जति pre. जगर्ज perf. गर्जिता p.
fut. गर्जिष्यति fut. अगर्जिष्यत् con. अगर्जीत् aor. गर्ज्यात् Ben.

गर्द् 1 P. to sound, to roar गर्दति pre. जगर्द् perf.

- गर् 10 U. sound गर्दयति—ते pre. गर्दयांचकार—चक्रे &c. perf.
- गर् 10 U. to wish गर्दयति—ते pre. गर्दयांचकार—चक्रे &c. perf.
- गर् 1 P. to go गर्वति pre. जगर्ध perf. गर्विता p. fut. गर्विष्यति fut.
- गर् 1 P. to be proud गर्वति pre. जगर्ध perf. गर्विता p. fut.
- गर् 1 A. to blame गर्हते pre. अगर्हे pref. गर्हिता p. fut. गर्हिष्यते fut. अगर्हिष्यत con. अगर्हिष्ट aor. गर्हिषीष्ट Ben. cau.—गर्हयति—ते pre. गर्हित pp.
- गर् 10 U. to censure to reproach गर्हयति—ते pre. गर्दयांचकार—चक्रे perf. गर्हयिता p. fut. गर्हयिष्यति—ते fut. अजगर्हत्—त aor.
- गल् 1 P. to drop, to fall down, to eat गलति pre. अगाल्ठ perf. गळिता p. fut. गळिष्यति fut. अगलिष्यत् con. अगालीत् aor. Pass.—गल्यते pre. अगालि aor.
- गल् 10 A. to pour out, to filter गळयते pre. गळयांचक्रे perf. गलित pp.
- गल्भ् 1 A. to be bold गल्भते pre. अगल्भे perf.
- गवे 1 A. to seek गवेषते pre.
- गवे 10 U. to hunt for, to seek, गवेषयति—ते pre. गवेषयांचकार—चक्रे &c. perf. गवेषयिता p. fut. गवेषयिष्यति—ते fut. अजगवेषिष्यत्—त con. अजगवेषत्—त aor. गवेषित pp. गवेषयिस्वा ger.
- गह् 10 U. to be thick, to enter deeply into गहयति—ते pre. गहयांचकार—चक्रे, &c. perf.
- गा 3 P. to praise जिगाते pre.
- गा 1 A. to go गाते pre. अगे perf. गाता p. fut. गास्यते fut. अगास्त con. अगास्त aor. गासीष्ट Ben. जिगासते des. cau. गापयति—ते pre. अजीगपत्—त aor. Pass. गायते pre. अगायि aor.
- गाध् 1 A. to stand, to seek गाधते pre. जगाधे perf. गाधिता p. fut. गाधिष्यते fut. अगाधिष्यत con. अगाधिष्ट aor. गाधिषीष्ट Ben. Pass. गाध्यते pre. अगाधि aor. जिगाधिष्वत् des.

- गाह् 1 A. to dive into, to bathe गाहते pre. जमाहे perf. गाहिता or गाढा p. fut. गाहिष्यते or घाह्यते fut. अगाहिष्यत or अघाह्यत Con. अगाहिष्ट or अगाढ aor. गाहिषीष्ट याक्षीष्ट Ben. Can:--गाहयति-ते pre. अजीगहत्—त aor. गाढ & गाहित pp. गाहिस्वा or गाढ्वा ger. गाहितुम्, गाढुम् inf.
- गु 6 P. to void by stool गुवति pre. जुगाव perf. गुता p. fut. गुष्यति fut. अगुष्यत् con. अगुषीत् aor. गून pp.
- गु 1 A. to sound indistinctly गवते pre. जुगुवे perf. गोता p. fut. गोष्यते fut. अगोष्यत con. अगोष्ट aor. गाषीष्ट ben. जुगुवते des.
- गुञ् 1 P. to hum, to buzz गुञ्जति or गोञ्जति pre. गुञ्जित or गोञ्जित pp.
- गुद् 10 U. to enclose गुडयति-ते pre. गुडित pp.
- गुड् 6 P. to protect गुडति pre. जुगोड perf.
- गुण् 10 U. to invite, to advice, to multiply गुणयति-ते pre. गुणयां-चकार—चके perf. गुणयिता p. fut. गुणयिष्यति fut. अगुणयिष्यत् con. अजुगुणत्—त aor.
- गुव् 1 A to play, to sport गोवते pre. जुगुवे perf. गुदित pp.
- गुध् 4 P. to cover गुध्यति pre जुगोध perf.
- गुभ् 9 P. to be angry गुभ्नाति pre.
- गुच् 1 A. sport गोधते pre. जुगुवे perf. गोधिता p fut.
- गुप् 1 P. to defend, to protect गोपायति pre. जुगोप or गोपायांचकार &c. perf. गोपायिता, गोपिता, गोप्ता p. fut. गोपायिष्यति, गोपिष्यति-गाप्स्यति, fut. अगोपायीत्, अगोपीत् अगोप्सीत् aor. जुगोपायिषति, जुगुपिषति, जुगोपिषति, जुगुप्सवि des. गोपायित, गुप्त pp.
- गुब् 1 A. to censure जुगुप्सते pre. जुगुप्सांचके perf. जुगुप्सिता p. fut. जुगुप्सिष्यते fut. अजुप्सिष्यते con. जुगुप्सिषीष्ट Ben. अजुगुप्सिष्ट aor. Pass:—जुगुप्स्यते pre.
- गुव् 1 A. to conceal गोपते pre. जुगुप. perf.

गु 4 A. to be confused or disturbed गुण्यति pre. जुगोप perf.
गोपिता p. fut. अगोपीत् aor.

गु 10 U. to speak to shine गोपयति—ते pre. गोपयांचकार—चके
perf. गोपयिता p. fut. अजुगुपत्—त aor.

गुम्ह 6 P. to string together गुम्हति pre. जुगुम्ह perf. गुम्हिता
p. fut. अगुम्हीत् aor. गुम्हित pp. गुम्हिता or गुम्हिता ger.

गु 6 A. to make an effort. गुरते pre. जुगुरे perf. गुरिता p. fut.
गुरिष्यते fut. अगुरिष्यत् Con. गुरिषीष्ट Ben. अगुरिष्ट aor. Pass:—
गूर्यते pre. अगोरी aor. Cau:—गारयति—ते pre. अजुगुरत्—त aor.
गूर्ण pp.

गु 4 A. to kill, to go गुरीते pre. गुर्णे pp.

गु 10 U. to dwell गुर्याति—ते pre. गुर्यांचकार—चके, &c. perf.

गु 1 U. to cover; to keep secret गूहति—ते pre. जुगूह or अजुगूह
perf. गूहिता or गोडा p. fut. गूहिष्यति—ते or बोद्धयति—ते fut.
अगूहि or अगूहिष्ट (V) aor. अघुक्षत्—त or अगूह (VII) aor.
गुयात् गूहिषीष्ट or घुक्षीष्ट ben. अघुक्षति—ते des. Pass:—गूह्यते pre.
अगूहि aor. Cau:—गूहयति—ते pre. अजुगूहत्—त aor. गूह pp.

गु 4 A. to kill, to go गुरीते pre. अजुगुरे perf. गुरिता p. fut.
अगूरिष्ट aor. गूर्ण pp.

गु 1 P. to sprinkle, to wet गरति pre.

गु 1 P. to sound, to roar गुंजति or गर्जति pre.

गु 4 P. to covet, to desire गुन्धति pre. अगर्ध perf. गर्धिता p.
fut. अगुन्धत् aor.

गु 1 A. to take, to seize गर्हते pre. अगृहे perf. गर्हिता or गर्हा.
p. fut. गर्हिष्यते or घर्ह्यते fut. अगर्हिष्यत्—अवर्ह्यत् con.
गर्ह्यीष्ट—घृक्षीष्ट Ben. अगर्हिष्ट or अवर्ह्यत् aor.

गृ 6 P. to devour, to swallow, to emit गिराति or गिलति pre. जगार or जगाकृ perf. गरिता, गरीता or गलिता, गलीता p. fut. गरिष्यति गरीष्यति or गलिष्यति; गलीष्यति fut. अगरिष्यत्, अगरीष्यत् or अगलिष्यत्, अगलीष्यत् con. अगारीत् or अगालीत् aor. गीर्यात् ben. जिगरिषति or जिलिषति des. Pass:—गीर्यते pre. अगारि or अगालि aor. गीर्णे pp.

गृ 9 P. to call out, to speak गृयाति pre. जगार perf. गरिता or गरीता p. fut. अगारीत् aor. गीर्णे pp.

गेञ् 1 A. to seek गेञते pre. गेञ्ज pp.

गे 1 P. to sing, to speak in a singing manner गावति pre. जगौ perf. गाता p. fut. गास्यति fut. अगास्यत् con. अगातीत् aor. गेयात् ben. जिगातति des. Pass:—गीयते pre. अगाथि aor. Cau:—गापयति—ते pre. अजीगरत्—त aor. गीत pp. गीत्वा ger. with a preposition प्रगाथ.

गोष्ठ 1 A. to assemble गोष्ठते pre.

ग्रथ् 9 P. to tie, to fasten ग्रथाति pre. ग्रथान 2nd sing. of Impera. अग्रन्थ perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यति fut. अग्रन्थिष्यत् con. अग्रन्थीत् aor. ग्रथ्यात् ben. Pass:—ग्रथते pre. अग्रन्थि aor. Cau:—ग्रन्थयति—ते pre. अजग्रन्थत्—त aor.

ग्रथ् 1 A. to be crooked ग्रथते pre. अग्रन्थे perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यते fut. अग्रन्थिष्यत con. अग्रन्थिष्ट aor. Pass:—ग्रन्थते pre.

ग्रथ् 10 U. to string together ग्रन्थयति—ते pre. ग्रंथयांचकार—चक्रे. &c. perf. ग्रंथयिता p. fut. अजग्रन्थत्—त aor. ग्रन्थ्यात्—ग्रंथये-षीष्ट ben.

ग्रत् 1 A. to swallow ग्रसते pre. अग्रसे perf. ग्रसिता p. fut. ग्रसिष्यते fut. अग्रसिष्यत con. अग्रसिष्ट aor. ग्रसिषीष्ट ben. ग्रस्त pp. ग्रसित्वा or ग्रस्त्वा ger.

घस् 1 P. & 10 U. to eat घसति & घासयति -ते pre.

ग्रह् 9 U. to take hold of, to seize गृह्णाति & गृहीते pre. गृह्णाण 2nd. sing. of Impera. जग्राह & जगृहे perf. ग्रहीता p. fut. ग्रहीष्यति ते fut. अग्रहीष्यत् con. अग्रहीत् & अग्रहीष्ट aor. गृह्णात् & ग्रहीषीष्ट ben. जिवृक्षति—ते des. Pass:—गृह्यते pre. अग्रहि aor. Cau:—ग्राहयति—ते pre. अजिमहत्—त aor. गृहीत pp.

घुच् 1 P. to rob मोचति pre. जुघोच perf. मोचिता p. fut. अघुचत् or भगोचीत् aor. घुच्यात् ben.

ग्लत् 1 A. to eat ग्लसते pre: ग्लस्त pp.

ग्लह् 1 P. & 10 U. ग्लहति & ग्लाहयति—ते pre.

ग्लुच् 1 P. to go, to steal ग्लोचति pre. जुग्लोच perf. ग्लोचिता p. fut. ग्लुक्त pp.

ग्लुच् 1 P. to go ग्लुचति pre. जुग्लुच perf. ग्लुचिता p. fut. अग्लुचत् अग्लुचीत् aor.

ग्लेप् 1 A. to be poor, to tremble ग्लेपते pre.

ग्लै 1 P. to be weary ग्लावति pre. अग्लौ perf. ग्लता p. fut. ग्लास्यति fut. अग्लास्यत् con. ग्लेयात्, ग्लायात् Ben. अग्लासीत् aor. जिग्लासति des. Pass. ग्लायते pre. अग्लायि aor. Cau. ग्लापयति—ते, ग्लपयति ते pre. ग्लान pp. ग्लात्वा, संग्लाव ger. ग्लानुं inf.

घ—

घच् 1 P. to langh, to mortify घचति pre.

घट् 1 A. to be busy with, to happen घटते pre. अघटे perf. घटिता p. fut. घटिष्यते fut. अघटिष्यत् con. घटिषीष्ट Ben. अघटिष्ट aor. Pass:—घट्यते pre. घाटिता or घटिता p. fut. घटिष्यते or घाटिष्यते fut. अघाटिष्यत् or अघटिष्यत् Con. अघादि or अघटि aor. Cau:—घटयति—त pre. अजीघटत्—त aor.

बह् 10 U. to kill, to collect together बहति—ते pre. बह्वाचकार
—चक्रे, &c. perf.

बण् 10 U. to speak बण्वति—ते pre.

बह् I A. to shake, to touch बहते pre. बहते perf. बहिता p.
fut. बहिष्यते fut. अबहिष्यत् con. बहिषीष्ट Ben. अबहिष्ट aor.
बहित pp.

बह् 10 U. to stir, to disturb बहति—ते pre.

बस् * 1 P. to eat बसति pre. बस्ता p. fut. बस्यति fut. अबस्यत्
con. अबसत् aor. बस्त pp.

बिष् 1 P. to take बिभति pre.

बु 1 A. to sound बवते pre. बुत pp.

बुद् 1 A. to return, to exchange बुदते pre. बुदित pp.

बुद् 6 P. to strike against बुदति pre.

बुद् 6 P. to strike बुदति pre.

बुण् 6 P. to roll, to turn round बुणति pre. बुवोण perf. बोणिता
p. fut. बुणित pp.

बुण् 1 A. to roll, to whirl बोजते pre.

बुण् 1 A. to take, to receive बुणते pre. बुवुण्जे perf. बुणिता
p. fut. अबुणिष्ट aor. बुणित pp.

बुर 6 P. to sound, to be frightened बुरति pre. बुरोर perf.
बोरिता p. fut. बोरिष्यति fut. अबोरिष्यत् con. अबोरीत् aor.

बुष् 1 P. to sound, to declare बोषति pre. बुवोष perf. बोषिता
p. fut. बोषिष्यति fut. अबोषिष्यत् con. बुष्वाद् con. अबुषद् or
अबोषीत् aor. Can:—बोषति—ते pre. अबुषत्—त aor. बुषित
or बुष्ट pp.

बुष् 10 U. to proclaim aloud बोषति—ते pre. बोषवाचकार—

* This is a defective root and is very often used for the root

चक्रे, &c. perf. चोषयिता p. fut. चोषयिष्यति ते fut. मचोषयिष्यत् त
con. मचुषयत् त aor. चुषित छुष्ट pp.

चूर् 6 P. & 1 A. to move to and fro, to whirl घूर्णति & घूर्णते
pre. अघूर्ण & अघूर्णे perf. घूर्णिता p. fut. घूर्णिष्यति-ते fut. अघू-
र्णिष्यत्-त con. अघूर्णीत् & अघूर्णिष्ट aor. अघूर्णिषति-से des.
घूर्णित pp. Pass. घूर्णते pre. अघूर्णि aor. Can. घूर्णयति-ते pre.
अघुघूर्णत्-त aor.

चु 1 P. & 10 U. to sprinkle चरति & चारयति-ते pre. अचार perf.
चरिता and चारयिता p. fut. अचारीत् aor. चरित and चृत pp.

चृण् 8 U. to shine, to burn घृणोति, घर्णोति & घृणते घर्णते pre.
अघर्ण & अघृणे perf. घर्णिता p. fut. अघर्णीत् & अघर्णिष्ट aor.
घृण pp.

चृश् 1 P. to rub, to brush, to crush चर्षति pre. लचर्ष perf. चर्षित
p. fut. चर्षिष्यति fut. मचर्षिष्यत् con. अचर्षीत् aor. चृष्वात् ben.
अचर्षिषति des. Pass:—चृष्यते pre. मचर्षि aor. Can:—चर्षयति-ते
pre. अजीचृषत्-त & अजचर्षत्-त aor. चृष्ट pp. चर्षित्वा & चृष्ट्वा ger.

घ्रा 1 P. to smell अघ्राति pre. अघ्नौ perf. घ्राता p. fut. घ्रात्यति
fut. मघ्रात्यत् con. मघ्रात् & मघ्रासीत् aor. घ्रावात् & घ्रेवात् ben.
अघ्रासति des. Pass: घ्रायते pre. अघ्रायि aor. Can:—घ्राययति-ते
pre. अघ्रिप्रपत्-त & अघ्रिप्रिपत्-त aor. घ्राय or घ्राण pp.

ह—

हु 1 A. to sound हवते pre. मुहुवे perf. होता p. fut. महीष्ट
aor. होषीष्ट ben.

च—

चक् 1 U. to be satisfied. चकति—ते pre. चचाक & चके perf. चकित

p. fut. अचकीद् & अचाकीद् aor. अचकिट् & अचाकिट् aor.
चकित pp.

चकाञ् 2 U. to shine, to be prosperous चकास्ति स्ते pre. चकासाञ्-
कार-चक्रे, &c. perf. चकसिता p. fut. चकासिष्यति fut. अचकासि-
ष्यत् con. अचकासीद् & अचकासिष्ट aor. Cau:—चकासयति ते pre.
अचीचकासद्—त & अचचकासद्—त aor. चकासित pp. चकासित्वा
ger. चकासितुम् inf.

चक्ष्* 2 A. to speak, to tell, to say चष्टे pre. चक्षसे, चक्षौ, चक्षे,
चक्षौ & चक्षे perf. कथाता & कशाता p. fut. अकथद्—त, अकशा-
सीद् अकशास्त aor. कथायाद्, कथेयाद्, कथायाद्, कथेयाद्, कथासीद्
& कशासीद् ben.

चञ् 1 P. to go, to jump चञ्चति pre. चञ्चत् perf. चञ्चिता p. fut.
अचञ्चीद् aor. चञ्चित pp.

चद् 1 P. to break चदति pre. चचाट perf. चडिता p. fut. अ-
चदीद् aor.

चट् 10 U. to kill, to injure, to break चाटयति—ते pre. चाटयां-
चकार—चक्रे, &c. perf. चदयिष्यति p. fut. चदयिष्यति—ते fut.
अचदयिष्यत्—त con. अचीचटद्—त aor. चदित pp.

चङ् 1 A. to be angry चङते pre. चेडे perf. चेडिता p. fut.
अचङिट् aor.

चण् 1 P. to give, चणति pre. चचाण perf. चणिता p. fut. अचणीद्
or अचाणीद् aor.

चश् 1 U. to ask, चक्षति—ते pre. चचाद-चेहे perf.

चन्द् to shine, to be glad, चन्सति pre. चचन्द perf.
चन्दिता p. fut. अचन्दीद् aor.

* This root is defective in the non-conjugational tenses.

when it means "to leave" it does not substitute कथा as समच
सिष्ट aor.

- चम् 1 P. to kill चनति pre. चचाम perf. चनिता p. fut.
अचनीत् अचानीत् aor.
- चप् 8 P. to console चपति pre. चचाम perf. चपिता p. fut.
अचपीत्-अचापीत् aor.
- चप् 10 U. to grind चपयति-ते pre. चमयांचकार-चके perf.
चमयिता p. fut. अचीचयत्-त aor.
- चम्प् 10 U. to go, to move चम्पयति-ते pre. चम्पयांचकार-चके
perf. चम्पयिता p. fut. अचिचम्पत्-त aor.
- चम् 1 P. to drink, to eat चमति pre. चचाम perf. चमिता
p. fut. चिष्यति fut. अचमिष्यत् con. अचनीत् aor. Can. चामयति
pre. अचीचमत् aor. चिचमिषति des. चान्त pp. चन्वा or चमिन्वा ger.
- चल् 1 A. to go चयते pre. चेवे perf. चयिता p. fut. अचदिष्ट aor.
- चर् 1 P. to walk, to perform, to eat चरति pre. चकार perf.
चरिता p. fut. चरिष्यति fut. अचिष्यत् con. चर्वात् Ben. अचारीत्
aor. चिचरिषति des. Pass:- चर्यते pre. अचरि aor. चरित pp.
- चर्च् 6 P. to abuse, to discuss चर्चति pre. चचर्च perf. चर्चिता
p. fut. चर्चिष्यति fut. अचर्चिष्यत् con. अचर्चीत् aor. चर्चित pp.
- चर्च् 10 U. to read over, to study चर्चयति-ते pre. चर्चयांचकार
चके, &c. perf. चर्चयिता p. fut. अचीचर्चत्-त aor.
- चर्च् 1 P. & 10 U. to eat, to chew चर्चति & चर्चयति ते pre.
चर्च & चर्चयांचकार-चके perf. चर्चिता & चर्चयिता p. fut.
चर्चित pp.
- चल् 1 P. to stir, to shake चलते pre. चचाल perf. चलिता p.
fut. अचाळीत् aor. Can:- चलयति-ते & चालयति-ते pre.
अचीचळत्-त aor. चलित pp.
- चल् 6 P. to sport, to frolic चळति pre. (see above for the
other forms)

- चल्** 10 U. to foster चालयति—ते pre. चालयांचकार—चक्रे &c. perf.
चप् 1 U. to eat चपति—ते pre. चप्चाप or चेचे perf.
चर् 1 P. to kill, to injure चरति pre. चर्चाप perf.
चह 1 P. & 10 U. to be wicked चहति & चहयति—ते pre.
चाच् 1 U. to worship चायति—ते pre. चचाय—चचावे perf.
 चाचिता p. fut. चाचिष्यति—ते fut. अचायीत्, अचयिष्ट aor. Cau.
 चाययति ते pre- अचचायत्—त aor. विचायिषति—ते des.
चि 5 U. to heap up, to collect चिनोति & चिनुते pre. चिकाय
 चिचाय & चिकय, चिच्चे perf. चेता p. fut. चेच्यति ते fut.
 अचेच्यत्—त con. अचेयीत् & अचेष्ट aor. चीयात् & चेयीष्ट ben.
 चिक्रीषति—ते des. Pass:—चीयते pre. अचाचि aor. चित pp.
 चित्वा ger.
चि 10 U. to gather चवचति—ते & चपयति—ते pre. चययांचकार—
 चक्रे & चपयांचकार—चक्रे perf.
चिद् 1 P. & 10 U. to send out चेद्यति & चेदयति—ते pre.
 चिचेद & चेदयांचकार—चक्रे &c. perf. चेदिता & चेदयिता p. fut.
 अचेदीत् & अचीचिदत्—त aor.
चिद् 1 P. to notice, to understand चेतति, pre. चिचेत perf.
 चेतिता p. fut. चेतिष्यति fut. अचेतिष्यत् con. अचेतीत् aor.
 चित्स्यात् ben. चिचेतिषति des. Cau:— चेतयति—ते pre.
 अचीचितत्—त aor. Pass—चित्स्वते pre. अचंति aor. चित्त pp.
 चितित्वा & चेतित्वा ger.
चिद् 10 U. to think, to consider चितयति—ते pre.
 चितयांचकार—चक्रे, &c. perf. चितयिता p. fut. अचिचितत्—त
 aor. चित्स्यात् & चितयिषीष्ट ben. Pass. चिन्त्यते pre. अचिन्ति
 aor. चितित pp. चितयित्वा ger.

- चिन् 1 P. to think चिन्तति pre. चिन्तित perf. चिन्तिता p. fut.
अचिन्तीत् aor. चिन्तित pp.
- चिन् 6 P. to put on clothes चिन्ति pre. चिन्तेल perf. चेलिता
p. fut. अचेलीत् aor.
- चिन् 1 P. to become loose चिन्ति pre. चिन्तित perf. चिन्तिता
p. fut. अचिन्तीत् aor. चिन्तित pp.
- चीक् 10 U. to suffer चीकयति—ते pre. चीकयांचकार—चके perf.
अचीयिकत्—त aor.
- चीश् 1 A. to praise चीभते pre. चिचीने perf. चीमिता p. fut.
अचीभिष्ट aor.
- चीव् 1 U. to wear चीवति—ते pre. चिचीव—वे perf. चीयिता p.
fut. अचीवीत् & अचीविष्ट aor.
- चुच् 1 P. to bathe चुच्यति pre. चुच्योच perf.
- चुट् 6 P. to cut चुटति pre. चुचोट perf. चोटिता p. fut. अचोटीत् aor.
- चुङ् 1 P. to become less चुङ्गति pre. चुचुङ्ग perf. चुङ्गिता p. fut.
अचुङ्गीत् aor.
- चुत् 1 P. to ooze चोतति pre. चुचोत perf. चोतिता p. fut. अचो-
तीत् aor.
- चुट् 10 U. to direct, to throw चोदयति—ते pre. चोदयांचकार—चके
&c. perf. चोदयिता p. fut. चोदयिष्यति—ते fut. अचोदयिष्यत् त
con. अचूचुदत्—त aor. चोदित pp.
- चुप् 1 P. to move slowly चोपति pre. चुचोप perf. चोपिता p. fut.
चुचोपीत् aor.
- चुम्ब 1 P. to kiss चुम्बति pre. चुचुम्ब perf. चुम्बिता p. fut. अचुम्बीत्
aor. चुम्बित pp.
- चुम्ब 10 U. to kiss, to touch चुम्बयति—ते pre. चुम्बयांचकार—चके,
&c. perf. चुम्बयिता p. fut. अचूचुम्बत् aor. चुम्बित pp.

छुर् 10 U. to steal or rob, to take चोरयति—ते pre. चोरयांचकार—चक्रे, &c. perf. चोरयिता p. fut. चोरयिष्यति—ते fut. अचोरयिष्यत्—त con. अचूचुरत्—त aor. चोर्वात् & चोरयिषीष्ट ben. चुचोरयिषति—ते des. Pass:—चोर्यते pre. अचोरि aor. चोरित pp. चोरयित्वा ger.

चूर्ण 10 U. to reduce to powder, to crush चूर्णयति—ते pre. चूर्णयांचकार—चक्रे, &c. perf. चूर्णयिता p. fut. चूर्णयिष्यति—ते fut. अचूर्णयिष्यत्—त con. अचुचूर्णत्—त aor. चूर्णित pp.

1 P. to drink, to suck चूषति pre. चुचूष perf. चुषिता p. fut. अचूषीत् aor. चुषित pp.

चृत् 6 P. to hurt, to kill चृत्तति pre. चचर्त्त perf. चर्चिता p. fut. अचर्त्तीत् aor. चिचर्त्तिषति or चिचृत्सति des.

चृप् 10 U. to kindle चर्षयति—ते pre. चर्षयांचकार—चक्रे, &c. perf. चर्षयिता p. fut. अचीचृप्त्—त, अचचर्षत्—त aor.

चेल् 1 P. to go चेलति pre. चिचेल perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चेद् 1 A. to stir, to make effort चेदते pre. चिचेदे perf. चेदिता p. fut. चेदिष्यते fut. अचेदिष्यत् con. अचेदिष्ट aor. चेदिषीष्ट Ben. Pass. चेदयते pre. चेदित pp.

च्यु 1 A. to drop down च्यवते pre. चुच्युवे perf. च्योता p. fut. च्योष्यते fut. अच्योष्यत् con. अच्योष्ट aor. च्योषीष्ट ben. च्युत pp.

च्युत् 1 P. to flow, to drop down च्योतति pre. चुच्योत perf. च्योतिता p. fut. च्योतिष्यति fut. अच्योतिष्यत् con. अच्युतत्, अच्योतीत् aor. च्युत्वात् ben.

छ--

छर् 1 U. to cover छरति—ते pre. चच्छाद् & चच्छदे perf. छरिता p. fut. अच्छरीत्, अच्छादीत् & अच्छदिष्ट aor. छज pp.

- छद् 10 U. to conceal छादयति—ते pre. छादयांचकार—चक्रे, &c. perf. छादयिता p. fut. छादित pp.
- छद् 1 P. to eat छनति pre. चञ्छान perf. छमिता p. fut. भञ्छमीद् or भञ्छामीद् aor.
- छर्द् 10 U. to vomit, छर्दयति—ते pre. छर्दयांचकार—चक्रे perf. छर्दयिता p. fut. भविच्छर्दत्—त aor. छर्दित pp.
- छिद् 7 U. to cut, to mow. छिनत्ति & छिन्ते pre. चिच्छेद् & चिच्छिरे perf. छेत्ता p. fut. छेत्स्यति—ते fut. भञ्छेत्सवद्—त con. छिद्याद्, छेत्सीद् Ben. अछिडद्, भञ्छेत्सीद् & अछिन्न aor. छिन्न pp.
- छुद् 6 P. to cut छुदति pre. चुच्छोद् perf. छोदिता p. fut. भञ्छोदीद् aor.
- छुप् 6 P. to touch छुपति pre. चुच्छोप perf. छोप्ता p. fut. छोप्स्यति fut. भञ्छोप्स्यद् con. भञ्छोप्सीद् aor.
- छुर् 1 P. to divide छोरति pre. चुच्छोर perf. छोरिता p. fut. छोरिष्यति fut. भञ्छोरिष्यद् con. भञ्छोरीद् aor.
- छुर् 6 P. to envelop. छुपति pre. (see above.)
- क्षद् 1 P. & 10 U. to kindle क्षति & क्षयति—ते pre. चक्षर्दं छर्दयांचकार—चक्रे &c. perf. क्षतिता & क्षयिता p. fut. क्षर्दिष्यति & क्षयिष्यति—ते fut. भञ्क्षर्दिष्यद् & भञ्क्षयिष्यद्—त con. भञ्क्षर्दद् & भविच्छर्दद्—त aor.
- क्षुद् 6 U. to play, to shine, vomit क्षुजति & क्षुन्ते pre. चक्षर्दं—चक्षुदे perf. क्षतिता p. fut. क्षर्दिष्यति or क्षत्स्यति—ते fut. भञ्क्षर्दीद् & भञ्क्षर्दिद् aor. क्ष्याद्, क्षर्दिषीद् & क्षत्सी! ben. चिच्छर्दिषति—ते and चिच्छत्सति—ते des.
- छो 4 P. to cut. छयति pre. चञ्छौ perf. छाता p. fut. छत्स्यति fut. भञ्छात्सवद् con. भञ्छाद् & भञ्छासीद् aor. चिञ्छाक्षि des. छात or छित pp. छात्वा or छित्वा ger. Pass. छायते pre.

ज--

- जस् 2 P. to eat, to consume जसिति pre. जजस्र perf. जक्षिता
p. fut. जक्षिष्यति fut. अजक्षिष्यत् con. अजक्षीत् aor. जक्ष्यात्
ben. Cau:—जक्षयति pre. अजजस्रत् aor. जक्षित pp.
- जञ् 1 P. to fight, जञ्जति or जञ्जति pre. जञ्जज or जञ्जज
perf. जञ्जिता or जञ्जिता p. fut. अजञ्जीत् or अजञ्जीत् aor.
- जट् 1 P. to become twisted जटति pre. जजाट perf. जटिता
p. fut. अजटीत् aor.
- जन् 4 P. to be born जायते pre. जज्ञे perf. जनिता p. fut. जनिष्यते
fut. अजनिष्यत् con. अजानि—अजनिष्ट aor. जनिषीष्ट ben. जिजनियति
des. Pass:—जन्यते or जायते pre. अजानि Cau:—जनयति
pre. अजीजनत् aor. जनिष्ठा aor. ger. जात pp.
- जप् 1 P. to mutter जपति pre. जजाप perf. जपिता p. fut.
जपिष्यति fut. अजपिष्यत् con. अजपीत् or अजापीत् aor. जप्स्यात्.
ben. जिजपिषति des. Pass:—जप्यते pre. अजापि aor. Cau:—
जापयति—ते pre. अजीजपत्-त् aor.
- जम् 1 A. to yawn जम्भते pre. अजम्भे perf. जम्भिता p. fut. अजम्भिष्ट
aor. जम्भिषीष्ट ben. जिजम्भिषते des. Cau:—जम्भयति pre. अज-
जम्भत् aor.
- जय् 1 P. to copulate जयति or जम्भति pre. अजाम, जजम्भ perf.
जभिता or जम्भिता p. fut. अजभीत् or अजम्भीत् aor.
- जव् 1 P. to eat जवति pre. अजाम perf. जपिता p. fut. अज-
नीत् aor.
- जल्प् 1 P. to murmur, to prattle जल्पति pre. अजल्प perf. ज.
ल्पिता p. fut. जल्पिष्यति fut. अजल्पिष्यत् con. अजल्पीत् aor.
Pass. जल्प्यते pre. अजल्पि aor. जल्पित pp.
- जङ् 1 U. to hurt, to kill जङ्गति—ते pre. अजाव or अजवे perf.

अविता p. fut. अज्जरीत् & अज्जरीत् aor.

अस् 4 P. to set free अस्यति pre. अजास perf. असित p. fut.
अजसत् or अजासीत् aor.

अस् 10 U. to hurt आसयति—ते pre. आसयांचकार—चके &c pert.
आसयिता p. fut. अजीजसत्—स aor.

आग् 2 P. to awake आगर्ति pre. आजागार-गर & आगर्तांचकार perf.
आगरिता p. fut. आगरिष्यति fut. अजागरिष्यत् con. अजागरीत्
aor. आगर्तात् ben. आजागरिषति des. Pass:—आगर्षते pre. अजागर्ति
aor. Cau:—आगरयति—ते pre. अगर्ति pp.

*अि 1 P. to conquer जयति pre. जिगाय perf. जेता p. fut:
जेष्यति fut. अजेष्यत् con. अजेषीत् aor. जीयात् ben. जिगीषति
des. Cau:—जाययति—ते pre. अजीजपत्—स aor. जित pp. जित्वा
ger. जेतुम् inf.

†जिरे 5 P. to kill जिरिषति pre.

जिन् 1 P. to be pleased जिन्वति pre. जिजिन्व perf. जिन्विता
p. fut. अजिन्वीत् aor.

जिष् 1 P. to sprinkle जेषति pre. जिजेष perf. जेषिता p. fut.
जेषिष्यति fut. अजेषीत् aor.

जीव् 1 P. to live जीवति pre. जिजीव perf. जीविता p. fut. जीवि-
ष्यति fut. अजीविष्यत् con. अजीवीत् aor. Pass. जीव्यते pre. अजीवि
aor. Cau. जीवयति—ते pre. जीवित्वा ger. जावितुम् inf. जीवित pp.

जुर् 6 A. to like जुपते pre. जुजुषे perf. जोषिता p. fut. अजोषि
aor. Pass. जुष्यते pre. अजोषि aor. Cau. जोषयति—ते pre. अजुजुषत्-स
aor. जुष्ट pp.

* It is Atmanepadi when it is preceded by prepositions
वि & परा.

† This root is found only in the Vedas.

जु 1 P. & 10 U. to think, to examine औषति & औषयति-ते
pre. जुओष & औषयांचकार-चके perf. औषिता औषयिता p. fut.
अऔषीत् & अजुओषत्-त aor. जुष्ट pp.

कुम्भ 1 A. to yawn कुम्भते pre. अकुम्भे perf. कुम्भिता p. fut.
कुम्भिष्यते fut. अकुम्भिष्यत् con. अकुम्भिष्ट aor. कुम्भित or कुम्भ्य pp.

जृ 4 P. to grow old जीर्यति pre. जंजार perf. जरिता or जरीता
p. fut. जरिष्यति, जरीष्यति fut. अजरिष्यत्, अजरीष्यत् con. अजारीत्
or अजरत् aor. जीर्यात् ben. जिजरिषति, जिजरीयति or जिजीर्षति
des. Can:—जरयति—ते pre, Pass जीर्यते pre. जीर्ण pp.

जृ 1 & 9 P. to wear out जरति or जृणाति pre. अंजार perf.
जरिता or जरीता p. fut. अजारीत् aor. Can:—जारयति ते pre.

जृ 10 U. to grow old जारयति—ते pre. जारयांचकार-चके, &c. perf.
आरयिता p. fut. अजीजार्त्-त aor.

जेष् 1 A. to go जेरते pre. जिजेरे perf. जेषिता p. fut. अजेषिष्ट
aor.

जेङ् 1 A. to try जेहेते pre. जिजेहे perf. जेहिता p. fut. अजेहेष्ट aor.

जै 1 P. to decay जायति pre. अजौ perf. जाता p. fut. अजासीत्
aor. जायात् ben. जिजासति des.

ज्ञप् 10 U. to know, to cause to know, to see, to please ज्ञप-
यति—ते pre. ज्ञपयांचकार-चके, &c. perf. ज्ञपयिता p. fut. ज्ञप-
यिष्यति—ते fut अज्ञपयिष्यत्-त con. अजिज्ञपत्-त aor. ज्ञीप्स-
ति—ते or जिज्ञपयिषति—ते des.

ज्ञा 9 U. to know जानाति & जानीते pre. अज्ञौ or अज्ञे perf.
ज्ञाता p. fut. ज्ञास्यति—ते fut. अज्ञास्यत्-त con. अज्ञासीत् or
अज्ञास्त aor. ज्ञायात्, ज्ञेयात् & ज्ञासीष्ट ben. जिज्ञासति—ते des. Cau:-
ज्ञापयति—ते & ज्ञपयति—ते pre. अजिज्ञपत्-त aor. Pass ज्ञाबते
pre. अज्ञायि aor. ज्ञातुम् inf, ज्ञात्वा ger, ज्ञात pp.

ज्ञा 10 U. to direct ज्ञापयति—ते pre. ज्ञापयामाँश्चकार—चक्रे perf.
ज्ञापयिता p. fut. ज्ञापयिष्यति—ते fut. अज्ञापयिष्यत् व con. Pass:—
ज्ञाप्यते pre. ज्ञापित pp.

ज्या 9 P. to become old जिनाति pre. जिञ्चौ perf. ज्यता p. fut.
ज्यास्यति fut. अज्यासत् con. अज्यासीत् aor. जीवात् ben.
जिज्यासति des. Pass. जीयते pre. अज्याबि aor. Can. ज्यापयति—
ते pre. जीन pp. जीत्वा ger.

जु 1 A. to go जयते pre. जुजुवे perf. ज्योता p. fut. अजोष्ट aor.

जि 1 P. to conquer जयति pre. जिजाय perf. जेता p. fut. अजौरीत् aor.

जि 10 U. to become old जाययति—ते pre. जाययामाँश्चकार—चक्रे
&c. perf. जाययिता p. fut. अजिजियत्—त aor.

ज्वर् 1 P. to be hot with fever or passion ज्वरति pre. अज्वार
perf. ज्वरिता p. fut. ज्वरिष्यति fut. अज्वरिष्यत् con. अज्वारीत्
aor. ज्वर्ण pp.

ज्वल् 1 P. to burn, to glow ज्वलति pre. अज्वाल perf. ज्वलिता
p. fut. ज्वलिष्यति fut. अज्वलिष्यत् con. अज्वालीत् aor. ज्वळित pp.

झ—

झर् 1 P. to kill झपति pre. अझाष perf. झपिता p. fut. अझनीत्—
अझाषीत् aor.

झष 1 U. to take, to put on झगति—ते pre. अझाष or अझपे
p. rf. झपिता p. fut. अझनीत्, अझाषीत् or अझाषिट aor.

ट—

टक् 10 U. to blind, to tie टङ्गति—ते pre. टङ्गयामाँश्चकार—चक्रे,
&c. perf. टङ्कयिता p. fut. अटङ्कत्—त aor. टङ्कित pp.

टल् 1 P. to be confused टलति pre. टटाल perf. टळिता p.
fut. अटलीत् aor.

६६ 1 A. to go, to move ६६ते pre. ६६टिके perf. ६६किता p. fut.
अ६६किट् aor.

६७ 1 A. to go, to move ६६के pre. ६६टीके perf. ६६किता p. fut.
अ६६किट् aor.

६८ 10 U. to throw, to send ६८यति—ते pre. ६८यांचकार—चके,
perf. ६८यिता p. fut. अ६८टिपत्—त aor.

६९ 1 A. to go ६९ते pre.

७—

७० 10 A. to gather, to heap ७०यने pre. ७०यांचकार perf.
७०यिता p. fut. अ७०डपत् aor.

७१ 10 A. to throw, to send ७१ति—ते pre. ७१यांचकार—चके,
perf. ७१यिता p. fut. ७१विष्यति—ते fut. अ७१विष्यत्—त con.
अ७१डवत्—त

७२ 4 P. to throw ७२ति pre. ७२टि perf. ७२यिता p. fut. अ७२पीत् aor.

७३ 10 A. to gather ७३ते pre. ७३यांचकार perf. ७३यिता p. fut.
अ७३डपत् aor.

७४ 10 U. to throw ७४यति—ते pre. ७४यांचकार—चके perf.
७४यिता p. fut. अ७४डिम्बत्—त aor.

७५ 10 U. to heap ७५यति—ते pre. ७५यांचकार—चके perf.

७६ 1 A. to fly, to go ७६ते pre. ७६थे perf. ७६यिता p. fut.
७६विष्यते fut. अ७६विष्यत् con. अ७६विट् aor. ७६विषीष्ट Ben
७६यिष्यते des. ७६यि or ७६यि pp.

७७ 4 A. to fly to go ७७ते pre. ७७थे perf. &c. ७७त. pp.

७८ 10 U. to throw up ७८ति—ते pre. ७८यांचकार—चके
perf. ७८यिता p. fut. अ७८डुलत्—त aor.

ढ -

ढेङ् 1 A. to go, to approach ढेङ्कते ढुङ्के perf. ढेङ्किता p. fut.
ढेङ्किष्यते fut. अढेङ्किष्यत् con. अढेङ्कित aor. ढेङ्किषीष्ट Ben.
Cau:—ढाङ्कयति—ते pre. अढुङ्कय—त् aor. ढेङ्कित pp,

त -

तक् 1 P. to bear, to laugh तक्कति pre. तत्कति perf. तक्किता p. fut.
अतक्कीत् aor, तक्कित pp,

तक्ष् 1 P. to cut to wound तक्षति pre. तत्क्ष perf. तक्षिता or तष्टा
p. fut. तक्षिष्यति, तक्ष्यति fut, अतक्षीत् aor. तक्ष्यात् ben, तष्ट pp.
तक्षिष्व or तष्टा ger,

तक्ष् 5 P. to cut तक्ष्येति pre. (for the other forms, see
the above root)

तंग् 1 P. to go, to shake तंगति pre. तत्तंग perf. तंगिता p. fut.
अतंगित aor. तंगित pp,

तञ्ज् 1 P. to go तञ्जति pre. तत्तञ्ज perf. तञ्जिता p. fut. अतञ्जीत् aor.

तञ्ज् 7 P. to contract, to shrink तनक्ति pre. तत्तञ्ज perf. तञ्ज्या
तञ्जिता p. fut. तञ्ज्यति, तञ्जिष्यति fut. अतञ्ज्यत्—अतञ्जिष्यत्
con. तञ्जित pp,

तट् 1 P. to grow तटति pre, तत्तट perf. तटिता p. fut. अतटीत्
& अताटीत् aor,

तड् 10 U. to beat ताडयति—ते pre. ताडयांश्कार—चक्रे &c. perf.
ताडयिता p. fut, ताडयिष्यति—ते fut. अताडयिष्यत्—त् con. अती-
तडत्—त् aor. Pass:—ताडयते pre. ताडित pp.

तड् 1 A. to beat तडते pre. तत्तडे perf. तडिता p. fut. अतंडत् aor.

तन् 8 U, to spread, to go तनाति & तनुते pre. ततान & तेने perf.

तनिता p. fut. तनिष्यति—ते fut. अतनिष्यत्—त con. अतनीत्, अतानीत् & अतनिष्ट अतत aor. तन्यात् & तनिषीष्ट ben. तितांसति—ते, तितंसति—ते or तितनिषति—ते des. Pass:—तन्यते & तायते pre. अतानि aor. Cau:— तानयति—ते pre, अतीतनत्—त aor. तत pp. तनिष्वा & तस्या ger.

तप् 4 A. to trouble, to be powerful तप्बते pre. तेपे perf. तप्ता p. fut. तप्बते fut. अतप्स्यत con. तप्सीष्ट ben. अतप्त aor. तप्त pp.

तप् 1 U. to shine, to heat तपति—ते pre. तताप तेपे &c. perf. तप्ता p. fut. अताप्सीत् & अतप्त aor. तप्यात् तप्सीष्ट ben. तितप्सति des. Pass:—तप्यते pre, अतप्त aor. Cau:—तापयति—ते pre. अतीतपत्—त aor. तप्त pp.

तप् 10 U. to heat तापयति—ते pre. तापयांचकार—चक्रे perf. तापयिता p. fut. अतीतपत्—त aor.

तप् 4 P. to be suffocated, to be fatigued ताम्बाति pre. तताम् perf. तनिता p. fut. तमिष्यति fut. अतमिष्यत् con. अतमीत् aor. तांत pp. तमिष्वा & तन्वा ger.

तप् 1 A. to go, to protest तयते pre. तेये perf. तयिता p. fut. अतयिष्ट aor.

तर्क 10 U. to guess, to suppose, तर्कयति—ते pre. तर्कयांचकार—चक्रे, &c. perf. तर्कयिता p. fut. तर्कयिष्यति—ते fut. अतर्कयिष्यत्—त con. अतर्कयत्—त aor. तर्कित pp. तर्कयिष्वा ger.

तर्ज 1 P. threaten, to censure तर्जति pre. ततर्ज perf. तर्जिता p. fut. तर्जिष्यति fut. अतर्जिष्यत् con. अतर्जीत् aor. तर्जित pp.

तर्ज 10 A. to blame तर्जयते pre. तर्जयांचक्रे perf. तर्जयिता p. fut. अततर्जत aor. तर्जित pp.

तर्ह 1 P. to kill, to hurt तर्हति pre. ततर्ह perf. तर्हिता p. fut. अतर्हीत् aor.

- नंस 1 P. & 10 U. to decorate, to assume तंसति & तंसयति—ते
pre. तंसस & तंसबांश्कार—चक्रे perf. तंसिता & तंसयिता p.
fut. अतंसीद् & अतिरंसद्—त aor.
- ताद् 1 A. to spread, to protect तायते pre. तायि perf. तयिता
p. fut. अतायिष्ट, अतायि aor. Cau:—ताययति—ते pre.
अततायद्—त aor.
- तिक् 1 A. to go तेकते pre. तेकिता p. fut. अतेकिट् aor.
- तिक् 5 P. to attack तिक्मोति pre. तितेक् perf. तेकिता p. fut.
अतेकीद् aor.
- तिग् 5 P. to attack तिग्नोति pre. तितेग perf. तेगिता p. fut.
अतेगीद् aor.
- तिष् 5 P. to hurt तिष्मोति pre. तितेष perf. तेक्षिता p. fut.
अतेषीद् aor.
- तिञ् 1 A. to endure, to suffer with courage तितिष्ठते pre.
वितिक्षांश्चक्रे perf. तितिष्ठिता p. fut. तितिष्मते fut. अतितिष्मत्
con. अतितिष्ठिष्ट aor. तितिष्मिषीष्ट ben. तितिष्ठते des. Cau:—
तेजयति—ते pre.
- तिज् 10 U. to sharpen तेजयति—ते pre. तेजबांश्कार—चक्रे perf.
तेजयिता p. fut. अतीतिजद्—त aor.
- तिप् 1 A. to drop down, to sprinkle तेषते pre. वितिषे perf.
तेप्ता p. fut. तेप्स्यते fut. अतेप्स्यत् con. तिप्सीष्ट ben. अतिप् aor.
- तिम् 1 P. to be wet. तेमसि pre. वितेम perf. तेमिता p. fut.
अतेमीद् aor. तिमिष pp.
- तिम् 4 P. to make wet तिम्यति pre. (see the above root.
for the other forms.)
- तिल् 1 P. to go तेलति pre. तितेल perf. तेलिता p. fut. अतेलीद्
aor.

तिन् 6 P. & 10 U. to eat friendly with. तिञ्चति & तेजयति—ते
pre. तितेल, & तेलवांचकार—चक्रे, &c. perf. तेजिता & तेजयिता
p. fut. अतेजीव् & अतीतिव्—त aor.

तीक् 1 A. to go तीक्ते pre. तिवीक्ते perf. तीक्ता p. fut. अती-
किट्. aor.

तीव् 1 P. to be fat. तीवति pre. तिवीव perf. तीविता p. fut.

तु 2 P. to go, to kill, to grow तौति or तवीति pre. तुताव
perf. तौता p. fut. तोष्यति fut. अतोष्यत् con. अतोषीव् aor.

तुञ् 1 P. to kill, to hurt. तोञ्चति pre. तुतोञ् perf. तोञ्जिता p.
fut. अतोञ्जीव् aor.

तुञ्ज 1 P. to protect तुञ्जति pre. तुतुञ्ज perf. तुञ्जिता p. fut.
अतुञ्जीव् aor.

तुञ्ज 10 U. to kill तुञ्जयति—ते & तोञ्जयति—ते pre. तुञ्जवांचकार—
चक्रे, &c. & तोञ्जवांचकार—चक्रे, &c. perf. तुञ्जयिता & तोञ्जयिता
p. fut. अतुतुञ्जत्—त & अतुतोञ्जत्—त aor.

तुट् 6 P. to cut, to quarrel तुटति pre. तुतोट् perf. तोटिता p.
fut. अतुतोट्—त aor.

तुड् 1 U. & 6 P. to tear, to kill तोडति, तुंडते & तुडति pre.

तुड् 1 P. to mortify तुडुति pre.

तुण् 6 P. to curve तुणति pre. तुतोण perf. तोणिता p. fut. अ-
तोणीव् aor.

तुप् 6 U. to strike, to wound तुपति—ते pre. तुतोप & तुनुपे
perf. तोप्ता p. fut. तोप्स्यति—ते fut. अतोप्स्यत्—त con. अतोप्सीव्
& अतुप्त aor. तुप्ता—तोप्सीट ben. तुनुप्सति—ते des. Pass.
तुप्ते pre. अतोपि aor. Can. तोपयति—ते pre. अतुनुपत्—त aor
तुप् pp. तुप्ता ger.

तुष्ट् 1 P. to search तुष्टति pre. तुनुष्ट perf. तुष्टिता p. fut.
अतुनुष्टि aor.

तुष् 1 & 6 P. to kill तोषति & तुषति pre. तुतोष perf. तोषिता p. fut. अतोषीत् aor.

प् 1 P. to kill तुम्पति pre. तुमुम्प perf. तुम्पित्वा p. fut. अतुम्पीत् aor. तुम्बात् ben.

तुम् 4 & 9 P. to hurt, to kill तुम्बति & तुम्नाति pre. तुतोम perf. तोम्बिता p. fut. अतोमीत् aor.

तुम् 3 P. to make haste तुतोर्ति pre. तुतोर perf. तोरित्वा p. fut. अतोरीत् aor.

तुर्ष 1 P. to kill, to hurt तुर्षति pre. तुतुर्ष perf. तुर्वित्वा p. fut. अतुर्षीत् aor.

तुल् 1 P. & 10 U. to rise, to weigh, to examine तोलति & तोलयति—ते (तुलयति—ते) pre. तुतोल & तोलयांचकार—चके, perf. तोलिता & तोलयिता p. fut. तोलिष्यति, तोलविष्यति—वे fut. अतोलिष्यत्, अतोविष्यत्—त con. तोल्यात् तोलविधीष्ट Ben. अतोलीत् & अतुलत्—त aor. Pass:—तुल्यते & तोल्यते pre. तोलित pp.

तुष् 4 P. to be pleased, or satisfied तुष्यति pre. तुताष perf. तोष्टा p. fut. तोषयति fut. अतोषयत् con. तुष्यात् ben. अतुष्यत् aor. Cau:—तोषयति—ते pre. अतुतुषत्—त aor. Pass:—तुष्यते pre. अतोषि aor. तुष्ट pp. तुष्टा ger. तोष्टुम् inf.

तुस् 1 P. sound तोसति pre. तुतोस perf. तोसिता p. fut. अतोसीत् aor.

तूज् 10 U. to contract. तूजयति—ते pre. तूजयांचकार—चके perf. तूजयिता p. fut. अतुतुजत्—त aor.

तूज् 10 A. to fill up तूजयते pre.

तूह् 4 A. to go hastily तूहते pre. तुतूह perf. तूहिता p. fut. अतूहीत् aor.

- गृह् 1 P. to go गृह्णाति pre. तद्गृह्ण perf. गृह्णिता p. fut. अगृह्णीत् aor. गृह्णात् ben.
- गृण् 8 U. to eat तर्णोति & तर्णुते, तृणोति & तृणुते pre. ततर्ण & ततृणे perf. तर्णिता p. fut. तर्णिष्यति-ते fut. अतर्णिष्यत्-त con. अतर्णिषु, अतर्णिष्ट, अतर्ण aor.
- गृष् 1 P. & 7 U. to split, to destroy तर्षति & तृणाति, तृष्टे pre. ततर्ष & ततृष्टे perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति-ते fut. अतर्षिष्यत्-त con. अतृषत्, अतृष्टि & अतर्षिष्ट aor. तृष्यात् & तर्षिष्ट & तृस्तीष्ट ben. तितर्षयति-ते or तितृस्सति-ते des. तृष्ण pp.
- गृष् 4 P. to become satisfied गृप्सति, pre. तत्तर्ष perf. तर्षिता तत्ता, तप्ता p. fut. तर्षिष्यति, तत्प्सति, तत्प्सति fut. अतर्षिष्यत् अतत्प्सत्, अतत्प्सत् con. अतृषत्, अतर्षिषु, अतृप्सीत्, अताप्सीत् aor. तृप्सत् ben. तितर्षयति, तितृप्सति des. तृष्ट pp. तर्षितुम् चतुम्, तर्षुम् inf.
- गृष् 5 P. to be pleased तृप्तेति pre. ततर्ष perf. तर्षिता p. fut. अतर्षिषु aor. तृप्सत् ben. तितर्षयति or तितृप्सति des. तर्षित pp. तर्षित्वा ger.
- गृष् 6 P. to be pleased तृप्ति pre. (see above.)
- हृप् 1 P. & 10 U. to light, to kindle, तर्पति & तर्पयति-ते pre. ततर्ष & तर्पयामाह-याम्हे, &c. perf. तर्पिता & तर्पयिता p. fut. अतर्पिषु & अतितर्पयत्-त aor.
- हृष् 4 P. to be thirsty. तृप्सति pre. ततर्ष perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति fut. अतर्षिष्यत् con. अतृषत् aor. तृप्स्यात् ben. Can:—तर्षयति-ते pre. अतीतृषत्-त & अततर्षयत्-त aor. तृषित pp. तृषित्वा & तर्षित्वा ger.
- हृङ् 7 P. to injure, to kill. तृणेति pre. ततर्ष perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति fut. अतर्षिषु con. अतर्षिषु aor. तृष्यात् ben.

- तिवृध्यति & विवृद्धिगति des. Cau:—तर्ह्यति—ते pre. अस्तर्ह्य—
अतीवृद्ध—त aor. Pass. तृष्यते pre. अतर्हि aor. कृषित pp-
तर्हिष्य ger. तर्हिनु inf.
- तृ 6 P. to kill, to hurt तृष्यति pre. अतर्ह्य perf. तर्हिष्य or तर्ह्य
p. fut. तर्हिष्यति or तर्ह्यति fut. अस्तर्ह्य or अतृष्य aor.
तृष्य pp. तर्हिष्या or तृष्या ger.
- तृ 10 U. to kill. तर्ह्यति—ते pre. तर्ह्यं चकार—चक्रे perf. तर्ह्य-
विष्य p. fut. अस्तर्ह्य—त & अतीवृद्ध—त aor.
- तृ 6 P. to kill तृष्यति pre. तर्ह्य perf. तृष्या or तृष्य p. fut.
तृष्यति, तृष्यति fut. अतृष्यन्, अतृष्यन् con. अतृष्य or
अतारुणी aor. तृष्या ben. तिवृध्यते or तिवृद्धिगति des.
- तृ 1 P. to cross over, to swim तारति pre. ततार perf. तारिष्य
p. fut. तारिष्यति, तारिष्यति fut. अतारिष्यन्, अतारिष्यन् con.
अतारिष्य aor. तारिष्या ben. तितारिष्यति, तितारिष्यति, तितारिष्यति des.
तारिष्य pp. तारिष्या ger. Pass:—तारिष्ये pre. तारे perf. तारिष्या, तारिष्या,
तारिष्या p. fut. अतारि aor. तारिष्येष्ट, तारिष्येष्ट तारिष्येष्ट, ben. Cau:—
तारयति—ते pre.
- तेज् 1 P. to protect तेज्यति pre. तितेज्य perf. तेज्यन् p. fut.
अतेज्यि aor.
- तेप् 1 A. to drop down, to shake तेप्ये pre. तितेप्ये perf. तेपिता p.
fut. अतेपिष्ट aor.
- त्यज् 1 P. to abandon त्यजति pre. तस्यज्य perf. त्यज्य p. fut.
त्यज्यति fut. अत्यज्यन् con. अत्यज्यि aor. त्यज्या ben. Cau:—
त्याजयति—ते pre. अतिव्यज्य—त aor. Pass. त्यज्यते pre.
अत्याज्य aor. त्यज्य pp. त्यज्या ger. त्यज्यन् inf.
- यङ् 1 A. to go यङ्कते pre. यङ्क्य perf. यङ्किता p. fut. यङ्क-
यि aor.

च(ञ)त् 1 P. to go चसति or चंसति pre. तचात् or तचत् perf.
चसिता or चंसिता p. fut. अचसीत् or अचंसीत् aor.

चंग् 1 P. to move चंगति pre. तचंग perf. चंगिता p. fut. अचं-
गीत् aor.

चङ् 1 P. to try चङति pre. तचङ perf. चङिता p. fut. अचंसीत् aor.

चप् 1 A. to be ashamed चपते pre. चेपे perf. चपिता or चप्ता
p. fut. अपिच्यते, चप्स्यते fut. अचपिच्यत, अचप्स्यत con. अचपिष्ट
or अचप्त aor. अपिचीष्ट or चप्सीष्ट ben. Can:—चपयति—ते pre.
अतिचपत्—त aor. चप्त pp. चपित्वा or चप्स्यत ger. चपितुम्—चप्नुम्
inf.

चस् 1 & 4 P. to tremble, to fear चसति & चस्यति pre. तचात्
perf. चसिता p. fut. चसिष्यति fut. अचसिष्यत् con. अचासीत्
or अचसीत् aor. चस्यात् ben. Pass:—चस्यते pre. अचासि aor.
Cau:—चासयति—ते pre. अतिचसत्—त aor. चस्त pp. चसित्वा
ger. चसितुम् inf.

चस् 10 U. to go, to hold, to oppose चसयति—ते pre. चसयांचकार—
चके, &c. perf. चसयिता p. fut. अतिचसत्—त aor.

चिस् 1 P. to go चिंसति pre. तिचिस् perf. चिंसिता p. fut. अ-
चिंसीत् aor.

चुद् 4 & 6 P. to tear, to break. चुव्यति—चुदति pre. तुचोद्
perf. चुदिता p. fut. चुदिष्यति fut. अचुदिष्यत् con. अचुदीत्
aor. चुव्यात् ben. Can:—चोदयति—त pre. अतुचुदत्—त aor. Pass.
चुदयते pre. अचोदि aor. चुदित pp. चुदित्वा ger.

चुद् 10 A. to tear चोदते pre. चोदयांचके perf. चोदयिता p. fut.
अतुचुदत् aor.

कुप् } 1 & 6 P. to kill कोपति, कुपति & कुपति pre.

बै 1 A. to protect चायते pre. तचे perf. चात p. fut. चास्यते fut. अचायत con. अचासत aor. चासीष्ट ben. Cau.—चापयति—ते pre. अतिवपत्—त aor. Pass. चावते pre. अचावि aor. चात pp. चानुम् inf.

चौक् 1 A. to go. चौक्ये pre. तुचौक्ते perf. चौकिता p. fut. चौकिञ्चते fut. अचौकिष्ट aor.

चक्ष् 1 P. to pare चक्षति pre. तत्चक्ष perf. चक्षिता or चक्षा p. fut. चक्षिष्यति, चक्षति fut. अचक्षीत्—अचक्षीत् aor. चक्ष्यात् ben.

चङ् 1 P. to go, to shake. चङ्गति pre. तत्चङ्ग perf. चङ्गिता p. fut. अचङ्गीत् aor.

चव् 6 P. to cover, चवति pre. तत्चव perf. चविता p. fut. अचवीत् aor.

च्व् 1 P. to go, to move. च्वति pre. तत्च्व perf. च्विता p. fut. अच्वीत् aor. च्व्यात् ben.

च्वर् 1 A. to hurry, to move with speed. च्वरते pre. तच्चरे perf. च्वरिता p. fut. अच्वरिष्ट aor. च्वरेषीष्ट ben. तित्वरिषते des. च्वरित or कूर्ण pp. Cau. च्वरयति pre. अतच्वरत् aor.

च्विच् 1 U. to shine, to glitter. च्वेचति—ते pre तित्वेच perf. च्वेच p. fut. च्वेचति—ते fut. अच्वेचत्—त con. अच्विचत्—त aor.

च्वस् 1 P. to proceed with fraud. च्वरति pre. तत्च्वर perf. च्वरिता p. fut. अच्वारीत् aor.

थ--

थुङ् 6 P. to cover, to hide थुङति pre. तुथोङ perf. थोङिता p. fut. अथोङीत् aor.

थुर्च् 1 P. to injury, to hurt थु (थू) र्चति pre. तुथूर्च perf. थूर्चिता p. fut. अथूर्चीत् aor.

द--

- दृश्** 1 P. to bite, to sting दृशति pre. दृशति perf. दृश्या p. fut.
 दृशयति fut. अदृशीत् aor. दृश्यात् ben. दिदृशति des. दृष्ट pp.
 दृष्टुम् inf. दृष्टा ger.
- दृ** 1 A. to go in speed, to grow, to hurt दृक्षते pre. दृक्षते perf.
- दृ** 5 P. to kill to protect दृक्षति pre. दृक्षति perf. दृक्षिता p.
 fut. अदृशीत् aor.
- दण्ड** 10 U. to fine, to punish, दण्डयति—ते दण्डयांचकार—चक्रे
 &c. perf. दण्डयिता p. fut. दण्डयिष्यति—ते fut. अदण्डयिष्यत्—त
 con. अदण्डयत्—त aor. दण्डित pp.
- दद** 1 A. to give ददते pre. ददते perf. ददिता p. fut. ददिष्यते
 fut. अददिष्यत् con. अददित aor. ददिषीष्ट ben. दिददिते des.
 Can:—दादति ते pre. अदीदत्—त aor.
- दध** 1 A. to hold, to present दधते pre. दधे perf. दधिता p.
 fut. अदधित aor. दधिषीष्ट ben. दिदधिते des. Can:—दाधयति
 —ते pre. Pass. दधते pre.
- द(द)क्ष** 10 U. to command, to send दक्षति—ते & दक्षयति—ते
 pre. दक्षयांचकार—चक्रे, &c. दक्षयांचकार—चक्रे &c. perf.
- दम्** 5 P. to hurt, to go, to deceive, दम्नोति pre. ददम्न perf.
 दम्निता p. fut. दम्नयति fut. अदम्नयत् con. अदम्नीत् aor.
 दम्नति, धीप्सति & दिदम्नति des. दद्व pp. दम्नित-दद्व्या ger.
- दध** 4 P. to be tamed, to conquer दधति pre. दधति perf.
 दधिता p. fut. दधिष्यति fut. अदधिष्यत् con. अदधत् aor.
 दधित or दाव pp. दधित्वा or दात्वा ger.
- दद** 1 A. to pity, to protect, to love, to go, to give ददते pre.
 ददांचक्रे, &c. perf. ददिता p. fut. ददिष्यते fut. अददिष्यत् con.
 अददित aor. ददित pp.

- हरिद्रा 2 P. to be poor or needy हरिद्राति pre. हरिद्रांचकार or हरिद्रौ perf.. हरिद्रिता p. fut. अहरिद्रीत् or अहरिद्रासीत् aor. हरिद्रात् ben. हरिद्रिषाति or हरिद्रिषति des. हरिद्रित pp.
- हल् 1 P. to burst open, to expand हलति pre. हलत् perf. हलिता p. fut. अहल्लीत् aor. हलित pp. Can:—to eat, to tear हलति or हलति pre.
- हल् 4 P. to perish हलति pre. हलत् perf. हलित p. fut. अहल्लीत् aor.
- हंस् 10 A. to see, to bite हंसते pre. हंसवांचके perf.
- हृ 1 P. to burn, to pain हृति pre. हृत् perf. हृता p. fut. भक्षति fut. अवहृत् con. अभासीत् aor. हृत् ben. विहसति des. Can:—हाहयति—ते pre. असीदहृत्—त् aor. Pass. हंसते pre. अहाहि aor. हृत् pp. हृत्वा ger. हन्तुम् inf.
- का 1 P. to give कच्छति pre. कौ perf. कता p. fut. कस्वति fut. अहास्वन् con. अहात् aor. हेवात् ben. विस्वति des. Pass:—क्षिप्ते pre. Can:—हापयति—ते pre. असीदपत्—त् aor. कत् pp. कृत्वा ger. कानुम् inf.
- का 2 P. to cut. कति pre. (see above for the other forms)
- का 8 U. to give, to put दक्षति & दत्ते pre. दौ & द्दौ perf. कता p. fut. कस्वति—ते fut. अहास्वत्—त् con. अहात् & आहत aor. हेवात् & कक्षीष्ट ben. विस्वति—ते des. कत् pp. कृत्वा ger. कानुम् inf. Pass. क्षिप्ते pre. अहाहि aor.
- कान् 1 U. to make straight क्षिप्सति—ते pre.
- कान् 1 U. to cut, to divide कानति—ते pre.
- काक् 1 A. to give कक्षते pre.
- काक् 5 P. to kill, injure कक्षति pre.
- कात् 1 U. to give कासति—ते pre.

दि॒ 4 P. to shine, to throw, to play, to sell, to trifle with,
to rejoice, to be sleepy दी॒यति pre. दि॒देव perf. दे॒विता p.
fut. अ॒वेदी॒त् aor. दी॒य्यात् ben. दु॒युगति or दि॒शेवति des.
Pass:—दी॒यते pre. Cau:—दे॒वयति—ते pre. अ॒दी॒दित्—त aor.
यू॒त or यू॒न pp.

दि॒ 1 P. & 10 U. to cause to lament, to vex दे॒वति & दे॒वय॒ति—ते pre. दि॒देव & दे॒वयांसकार—य॒क्ते &c. perf.

दि॒ 6 U. to produce, to grant, to allow दि॒शति—ते pre. दि॒दे॒श
& दि॒दे॒शे perf. दे॒श p. fut. दे॒शयति—ते fut. अ॒दे॒शय॒त्—त con.
अ॒दि॒शय॒त्—त aor. दि॒श्यात् & दि॒क्षी॒ष्ट ben. दि॒दि॒शति—ते des. Pass.—
दि॒शयते pre. अ॒दे॒शि aor. Cau:— दे॒शयति—ते pre. अ॒दी॒दि॒शय॒त्—त
aor. दि॒ष्ट pp. दे॒ष्टुम् inf. दि॒ष्टा ger.

दि॒ 2 U. to anoint, to pollute दी॒ग्धि & दि॒ग्दे pre. दि॒दे॒श & दि॒दि॒दे
perf. दे॒ग्धा p. fut. दे॒ग्धयति—ते fut. अ॒दे॒ग्धय॒त्—त con. अ॒धि॒क्षत् &
अ॒धि॒क्षत, अ॒दि॒ग्ध aor. दि॒क्ष्यात् & दि॒क्षी॒ष्ट ben. दि॒धि॒क्षते—ते des.
Pass:—दि॒क्षते pre. अ॒दे॒दि aor. Cau. दे॒ह .ति—ते pre. अ॒दी॒दि॒क्षत्—त
aor. दि॒ग्ध pp. दि॒ग्धा ger. दे॒ग्नुम् inf.

दी 4 A. to perish दी॒यते pre. दि॒शी॒ये perf. दा॒ता p. fut. दा॒स्यते
fut. अ॒दा॒स्यत con. अ॒दा॒स्त aor. दा॒सी॒ष्ट ben. दि॒शी॒यते des. दी॒त pp.

दी॒ 1 A. to invest with a sacred thread, to dedicate oneself
to, to sacrifice दी॒क्षते pre. दि॒शी॒क्षे perf. दी॒क्षित् p. fut. अ॒दी॒क्षि॒ष्ट
aor. Pass:— दी॒क्षते pre. अ॒दी॒क्षे aor. Cau:— दी॒क्षयति—ते
pre. अ॒दि॒दी॒क्षत्—त aor. दी॒क्षित pp. दी॒क्षित्वा ger. दी॒क्षे॒तुम् inf.

दी॒ 2 A. to shine, to appear दी॒दी॒ते pre. दी॒द्यांस॒क्ते perf. दी॒धित्
p. fut. दी॒धि॒ष्यते fut. अ॒दी॒धि॒ष्यत con.

दी॒ 4 A. to shine, to burn. दी॒यते pre. दि॒दी॒ये perf. दी॒पिता
p. fut. अ॒दी॒पि॒ष्ट & अ॒दी॒पि aor. दी॒प्सी॒ष्ट ben. दि॒दी॒पयते des.

Can:—दीपयति—ते pre. अदीपयत्—त & अदीपयत्—त aor. Pass. दीप्यते pre. अदीपि aor. दीप्य pp.

वृ 1 P. to go, व्रजति pre. (for other forms see the following root.)

वृ 5 P. to burn, to distress, to give pain वृजोति pre. वृजयत् perf. व्रजता p. fut. व्रज्यते fut. अव्रज्यत् con. अव्रजोति aor. व्रजात् ben. वृज्यते des. Pass:—व्रज्यते pre. अव्रजि aor. व्रज or वृज pp.

वृ 1 P. to kill वृ(ह्)र्षति pre.

वृ 10 U. to shake to and fro शूलयति—ते pre. शूलयति—ते perf. शूलयिता p. fut.

वृ 4 P. to be wrong, to be impure वृज्यति pre. वृजोत् perf. व्रजता p. fut. अव्रज्यत् con. व्रज्यति fut. अवृज्यत् aor. वृज्यात् ben. Pass. वृज्यते pre. अव्रजि aor. वृज pp.

वृ 2 U. to milk, to make a profit शोषि & शोषे pre. शोषे perf. & शोषे perf. शोष्या p. fut. शोष्यति—ते fut. अवृष्यत् & अवृष्यत्, अवृष्यत् aor. वृष्यात् & वृष्यते ben. वृष्यति—ते des. Pass:—वृष्यते pre. अवृषि aor. Can. शोष्यति ते pre. अवृष्यत्—त aor. वृष्य pp. वृष्या ger. शोष्यम् inf.

वृ 4 A. to suffer pain, to be sorry वृजते pre. वृज्ये perf. व्रजिता p. fut. व्रज्यते fut. अव्रज्यत् con. अव्रजि aor. व्रज्यते ben. वृज्यते des. Can:—व्रजयति—ते pre. अव्रज्यत्—त aor. Pass. वृजते pre. अव्रजि aor. वृज pp.

वृ 6 A. to worship, to regard व्रजते pre. व्रजे perf. व्रता p. fut. अव्रजत् aor. व्रज्यते ben. व्रज्यते des. Pass:—व्रजते pre. अव्रजि aor. Can:—व्रजयति ते pre. अव्रज्यत्—त aor. वृज pp. वृष्या ger. व्रज्यम् inf.

हृ 4 P. to be glad, to be proud हृञ्चति pre. हर्ष perf.
 हर्षिता, हर्षा, हृप्ता p. fut. हर्षिष्यति, हृप्स्यति, हृप्स्यति fut.
 अहर्षिष्यत्, अहृप्स्यत्, अहृप्स्यत् con. अहर्षीत्, अहर्षीत्, अहर्षीत्
 अहृपत् aor. हृप्त्वा ben. दिहर्षिषति or दिहृप्सति des. Can:—
 हर्षयति—ते pre. अहर्षिपत्—त or अहर्षयत्—त aor. हृप्त् pp.

हृ 1 P. & 10 U. to light, to kindle हर्षति & हर्षयति—ते pre.

दृ 1 P. to see, to visit, to know, पश्यति pre. ददर्श perf.
 दृष्टा p. fut. दृष्यति fut. अदृष्यत् con. अदर्शत् & अदृष्टीत्
 aor. दृष्ट्वा ben. दिदृक्षते des. Can:—दर्शयति—ते pre. अदीदृक्षत्—
 त & अददर्शत्—त aor. Pass. दृष्यते pre. अदर्श aor. दृष्ट pp.
 दृष्ट्वा ger. दृष्टुम् inf.

वृ 1 P. to be fixed or firm, to grow वर्धति or वृद्धति pre.
 वर्ध or वृद्ध perf. वर्धिता or वृद्धिता p. fut. अवर्धत् or अ-
 वृद्धत् aor. वृद्धित, वृद्ध or वृद्धित pp.

वृ 4 P. to split open, to tear क्षीयति pre.

वृ 9 P. to tear, to divide कृणाति pre. वृत्त perf. वृत्ता, वृत्ता
 p. fut. वृत्तिष्यति, वृत्तिष्यति fut. अवृत्तिष्यत्, अवृत्तिष्यत् con.
 अवृत्तिष्यत् aor. क्षीयत् ben. दिवृत्तिषति दिवृत्तिषति, दिवृत्तिषति des.
 Pass. क्षीयते pre. क्षीय pp.

वृ 1 A. to protect, to cherish वृयते pre. वृयते perf. वृता p.
 fut. अवृत्त aor. वृत्तीट ben. वृत्तिष्यते des. Pass:—क्षीयते pre.
 Can:—क्षीयति—ते pre. वृत्त pp.

वृ 1 A. to sport, to lament वृयते pre. वृयते perf. वृत्ता p.
 fut. वृत्तिष्यते fut. अवृत्तिष्यत् con. अवृत्तिष्यत् aor. Pass. वृयते pre.

वृ 1 P. to purify, to be purified वाचति pre. वृत्ति perf. वृत्ता
 p. fut. वाच्यति fut. अवृत्तिष्यत् con. अवृत्तिष्यत् aor. वृत्ता ben.
 दिवृत्तिषति des. Pass:—क्षीयते pre. Can:—क्षीयति ते pre. वृत्त pp.

- को 4 P. to cut, to divide, to move. काति pre. करो perf. कृत p. fut. अकात् aor. देकात् ben. कित्ति des. Cau:—कापयति-ते pre. कित pp.
- कु 2 P. to advance towards, to attack. क्योति pre. कुयाव perf. क्योत्त p. fut. क्योष्यति fut. अक्योष्यत् con. अक्योषीत् aor. कुक्यति des. Pass:—कूयते pre. Cau:—क्यावयति-ते pre. अकु-क्यत्-त् aor.
- कुप 1 A. to shine. क्योतते pre. कियुते perf. क्योतिता p. fut. क्योतिष्यते fut. अक्योतिष्यत् con. अक्योतिष्ट & अक्युतत् aor. क्योति-कीष्ट ben. कियुते & कियोतिस्ते des. Cau:—क्योतयति-ते pre. अक्युतत्-त् aor. क्युति pp.
- क्षे 1 P. to despise क्षायति pre.
- कृ 1 P. to run. कृनति pre. कृत्त perf.
- क्रा 2 P. to run, to sleep क्राति pre. करो perf. क्राता p. fut. क्रात्यति fut. अक्रात्यत् con. अक्रासीत् aor.
- क्राप् 1 P. to wish, to sound क्रांयति pre.
- क्राच् 1 A. to be able क्रापते pre.
- कु 1 P. to run, to rush, to melt क्वति pre. कुवाव perf. क्रोता p. fut. क्राद्यति fut. अक्रोद्यत् con. अकुक्वत् aor. कुक्वति des. Pass:—कूयते pre. अक्रावि aor. Cau:—क्रावयति pre. अकिक्वत् or अकुक्वत् aor. कृत pp.
- कुण् 6 P. to kill कृणति pre.
- कुह् 4 P. to bear malice or hatred कुहति pre. कुहोह perf. क्रोहिता, क्रोह्या, क्रोह्य p. fut. क्रोहिष्यति or क्रोष्यति fut. अक्रोहिष्यत्, अक्रोष्यत् con. अकुहत्-त् aor. Cau:—क्रोहयति-ते pre. अकुहत्-त् aor. कुह्य or कुह pp. क्रोहित्, क्रोहे, क्रोह् inf.
- कु 9 U. to kill, to hurt कृणाति & कृणीते pre.

वृक् 1 A. to sound, to grow वृकते pre.

व्रे 1 P. to sleep व्राकति pre.

हिप् 2 U. to hate हेष्टि & हिष्टे pre तिहेव & तिहिवे perf. हेष्टा p. fut. हेष्टयति-ते fut. अहेष्टयत्-त con. अहिष्टयत्-त aor. हिष्ट्यात् & हिष्टीष्ट ben. Pass. हिष्ट्यते pre. अहेष्टि aor. हिष्ट pp-हेष्टु inf.

वृक् 1 P. to cover, to appoint वृति pre.

ध—

धक् 10 U. to destroy धक्कति-ते pre. धक्कयांचकार—चके perf.

धज् 1 P. to sound धजति pre.

धन् 1 P. to sound, धनति pre.

*धन् 8 P. to produce धंयि pre.

धग् 1 P. to go धगति pre.

धा 3 U. to put, to grant, to produce, to bear. दधाति, धत्ते pre. दधौ & दधे perf. धाता p. fut. धास्याति-ते fut. अधास्यात्-त con. अधान् & अधित aor. धेयान् & धासीष्ट ben. धित्सति-ते des. Pass:--धीयते pre. अधावि aor. Can:--धावयति-ते pre. अधीचयन्-त aor. हित pp.

धाव् 1 P. to flow, to run धावति pre. धाविष pp.

धाव् 1 U. to rub, to wash धावति ते pre. दधव & दधवे perf. धावित् p. fut. धाविष्यति-ते fut. अजाविष्यत्-त con. अजावीष्ट & अजाविष्ट aor. धावित—धौष pp. धावित्वा or धौत्वा ger.

धि 6 P. to have, to hold धियति pre.

धिक् 1 A. to kindle, to be fatigued धिक्ते pre.

* This root is found in the vedas.

धिञ् 5 P. to delight, to please विधीति pre. विधिञ् perf. धिन्विता
p. fut. अधिन्वीत् aor. विन्विद् ben. विन्वित pp.

धिष् 8 P. to sound दिधेष्टि pre. (It is found in the Vedas).

धृ 5 U. to shake, to excite धुनोति & धुनत pre. दुधाव & दुध्वे
perf. धोता p. fut. धोष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त con. धूयात्, धूवीष्ट
ben. अधोवीत् & अधोष्ट aor. धृत pp.

धृञ् 1 A. to be kindled, to be weary धुञ्ति pre. दुहुते perf. धु-
क्षिता p. fut. अधुक्षिष्ट aor. धुक्षित pp.

धृ 1 & 6 P. to shake धवति & धुवति pre. दुधाव perf. धविता
p. fut. धविष्यति fut. अधविष्यत् con. अधावीत् & अधुवीत् aor.
धूयात् ben. धृत or धून pp.

धृ 5 & 9 U. to shake. धूनोति, धूनुते & धूनति, धूनीते pre. दुधाव
& दुध्वे perf. धोता & धविता p. fut. धोष्यति-ते, धविष्यति-ते
fut. अधोष्यत्-त, अधविष्यत्-त con. अधावीत् & अधविष्ट अधोष्ट
aor. धृत or धून pp. धूत्वा ger.

धृ 10 U. to shake धूनयति-ते pre.

धृप् 1 P. to heat, to be heated धूपायति pre. दुहृप & धूपायां-
कार perf. धूपिता & दूपायिता p. fut. धूपिष्यति, धूपायिष्यति
fut. अधूपिष्यत् अधूपायिष्यत् con. अधूपीन् & अधूपायान् aor.
धूयान् & धूपायान् ben. धूपायित pp.

धृञ् 10 U. to make fragrant, to shine धूपयति-ते pre. धूपयां-
कार---चके, &c. perf. धूपयिता p. fut.

धृ 4 A to kill, to go धूयते pre.

धृ 1 U. 6 A. to be, to exist धरति-ते & धिर्वते pre. दधार &
दध perf. धर्ता p. fut. धरिष्यति-ते fut. अधरिष्यत्-त con.
अधधीन्-अधृत aor. धिद्वात् & धूवीष्ट ben. धिधीर्वति-ते des.
धृत pp.

- धृ 10 U. to hold, to bear, to support धारयति-ते pre. धारया-
चकार--चक्रे, &c. perf. धारयता p. fut.
- धृ (धृ)ञ् 1 P. to go, to move धञति & धृञति pre.
- धृञ् 1 P. to come together, to hurt धर्षति pre. दधर्ष perf. धर्षित pp.
- धृष् 5 P. to be bold, to be confident, to be proud or brave
धृश्नोति pre. दधर्ष perf. धर्षिता p. fut. धर्षिष्यति fut. अर्धर्षिष्यत्
con. अवर्षिषि aor. धृष्ट pp.
- धृष्ट 1 A. & 10 U. to offend, to insult, to conquer. धर्षति
& धर्षयति-ते pre.
- धृ 9 P. to become old धृणाति pre.
- धे 1 P to suck, to draw away धयति pre. दधौ perf. धाता
p. fut. अधातु, अधासीत् & अदधत् aor. धेवात् ben. धिस्तति
des. Pass. धीयते pre. अधाति aor. Cau. धापयति ते pre. अधी-
यत्त aor. धीत pp.
- धोर 1 P. to run, to be skilful धोरति pre. दुधोर perf.
- ध्या 1. P. to exhale, to blow, to throw away धयति pre.
दधौ perf. ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्या-
सीत् aor. ध्यावात् or ध्येवात् ben. दिध्यासति des. Pass.—
ध्यायते pre. अध्याति aor. Cau.—धापयति-ते pre, अदिधपत् --त
aor. ध्यात pp.
- ध्ने 1 P. to think of, to ponder over, ध्यावति pre. दध्नौ perf.
ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्यासीत् aor.
ध्येवात् or ध्यावात् ben. दिध्यासति des. Pass. ध्यायते pre. अध्याति
aor. Cau.—धापयति-ते pre. अदिधपत् --त aor. ध्यात pp.
ध्यात्वा ger. ध्यातुम् inf.
- धञ् 1 P. to go धञति or धञति pre.
- धञ् 1 P. to sound, to beat a drum धञति pre.

अस् 9 P. to glean अस्ति pre. दधास् perf.

अस् 10 U. to glean अस्तवति-ते pre. अस्तवामकार-चक्रे perf.

आस् 1 P. to wish, to sound आस्ति pre.

आष् 1 A. to be able आपते pre.

आड् 1 A. to cut, to tear आडते pre.

अिञ् 1 P. to go अिजति pre.

धु 1 P. to be firm. धुति pre.

धु
धुह् } 6 P. to go, to be firm धुति pre.
धू

अै 1 P. to be pleased. or satisfied आयति pre.

अस् 1 A. to fall down, to perish अंसते pre. दधंसे perf. अंसिता
p. fut. अंसिष्यते fut. अअंसिष्यत con. अअसत् or अअंसिह
aor. अस्त pp.

अञ् 1 P. to go अजति & अंजति pre.

अद् 1 P. to sound, to echo, to thunder अदति pre. दध्वास् perf.
अदिता p. fut. अदिष्यति fut. अअदिष्यत् con. अअदीत् or
अअदीत् Can:—to ring a bell अदति or अदति pre.
अदित pp.

अद् 1 P. to kill, to praise, to describe अदति pre. दध्वास् perf.

न—

नक् 10 U. to perish नक्तति-ते pre.

*नक् 1 P. to go, to move नक्ति pre. नक्त perf.

*नक् 1 P. to go नक्ति pre.

नद् 1 P. to dance, to act नदति pre. ननाट perf. नदिता p. fut.

* These roots are written in the Dhatupatha with an initial न्.

नटिष्यति fut. अनटिष्यत् con. अनटीत् or अनाटीत् aor. Cau:—
नाटयति—ते pre.

नट् 10 U. to fall, to shine. नाटयति—ते pre.

नन्द् 1 P. to be pleased, to thrive नन्दाति pre. ननष्ट perf.
नन्दिता p. fut. अनन्दीत् aor. नन्द्यात् ben. नन्दित pp. Cau:—
नन्दयति—ते pre. Pass. नन्द्यते pre.

*नन् 1 P. to sound, to thunder नवति pre. ननाष्ट perf. नदिता
p. fut. अनावीत् or अनदीत् aor. Cau:—नादयति—ते pre.

*नट् 10 U. to shine, to tell नादयति—ते pre.

*नम् 1 A. 4 & 9 P. to kill, to hurt नभते, नभ्यति & नभ्नाति pre.

नम 1 P. to salute, to bend, to sound नमति pre. ननाम perf.
नन्ता p. fut. नन्सति fut. अनस्यत् con. अनसीत् aor. नम्यात्
ben. निनसति des. Cau:—नमयति or नामयति pre. Pass.
नम्यते pre. अनामि aor. नत pp. नस्या ger. नन्तुम् inf.

नञ्* 1 A. to go, to protect नञते pre.

नर् 1 P. to bellow, to roar, to sound नर्वाति pre. ननर्ष्ट perf.
नर्दिता p. fut. नर्दिष्यति fut. अनर्दिष्यत् con. अनर्दीत् aor. न-
र्दित pp.

*नल् 1 P. to bind, to smell नलति pre.

नल् 10 U. to bind नालयति—ते pre.

नश 4 P. to be lost, to perish नश्याति pre. ननाश perf
नशिता or नंष्टा p. fut. नशिष्यति—नंश्याति fut. अनशिष्यत्—अनं-
क्ष्यत् con. अनशत् aor. नश्यात् ben. निनशाति or निनशिषति
des. Cau:—नाशयति—ते pre. अनीनशष्ट—त् aor. नत pp. नष्टा
नंष्टा or नशिष्या ger. नष्टुम् inf.

* These roots are written in the Dhatupatha with an initial. ज्.

*नङ् 4 U. to tie, to bind नङ्यति ते pre. ननाह & नेहे perf. नञा p. fut. नत्स्यति-ते fut. अनत्स्यत्-त con. अनात्सीत् & अनञ्ज aor. नङ्यात् & नत्सीष्ट ben. निनत्स्यति-ते des. Pass:—नङ्यते pre. अनाहि aor. Can.—नाहयति—ते pre. अनीनहत्-त aor. नञ् pp. नङ्गवा ger. नङ्गन् inf.

नाथ् 1 P. to ask, to be master, to harass नाथति pre. ननाथ perf. नाथिता p. fut. अनाथीत् aor.

नाय् 1 A. to bless नाथते pre. ननाये perf. नाथिता p. fut. अनाथिष्ट aor. नाथित pp.

*निञ् 3 U. to wash, to be purified, to nourish नेनेक्ति & नेनिके pre. निनेज् & निनिजे perf. नेक्ता p. fut. नेक्ष्यति-ते fut. अनेक्षत्-त con. अनिजत्, अनेक्षीत् & अनिक्त aor. निज्यात्—निक्षीष्ट ben. निनिक्षति-ते des. Pass:—निज्यते pre, अनेजि aor. Cau:—नेजयति—ते pre. अनेनिजत्-त aor. निक्त pp. निक्वा ger.

*निन्द् 1 P. to blame, to find fault with, to condemn निन्दति pre. निनिन्द perf. निन्दिता p. fut. अनिन्दीत् aor. निन्द्यात् ben. Cau. निन्दयति—ते pre. अनिनिन्दत्-त aor. निन्वित pp.

निद् 1 P. to blame, to reach नेहति pre. निनेह perf.

*निह् 6 P. to become thick निहति pre. निनेह perf.

*निष् 1 P. to sprinkle; to eat निन्वति pre.

*निष् 1 P. to think नेहति pre.

*निष् 1 P. to sprinkle नेषति pre.

निष्क् 10 A. to weigh, to measure निष्कवते pre.

*नित् 2. A. to kiss निस्ते pre.

* These roots are written in the Dhatupatha with an initial. व्.

• नी 1 U. to lead, to carry off, to marry, to settle नयति-
ते pre. निनाय & निन्वे perf. नेता p. fut. नेष्यति--ते fut. अने-
ष्यत्-त con. अनेषीत् & अनेष्ट aor. नीयात् & नेषीष्ट ben. नि-
नीयति--ते des. Pass:-नीयते pre. अनायि aor. Cau:-नाययति-
ते pre. अनीनयत्-त aor. नीत pp. नीत्वा ger. नेतुम् inf.

नील 1 P. to colour नीलति pre.

नीव 1 P. to become fat, to grow नीवति pre.

• नु 2 P. to praise, to commend नौति pre. नूनाय perf. नवित।
p. fut. नविष्यति fut. अनविष्यत् con. अनावीत् aor. नुनूयति
des. Cau:-नान्वयति--ते pre. नृत pp.

• नु 6 U. to put, to incite, to remove, to throw नुदति-ते
pre. नूनाय & नुनूदे perf. नीता p. fut. नोस्वति--ते fut.
अनोस्वत्-त con. अनोस्वीत् & अनुत्त aor. नुयात् & नुस्तीष्ट
ben. नुनुस्तति--ते des. Cau:-नोदयति--ते pre. अनुनूदत्-त
aor. Pass. नुद्यते pre. अनोदि aor. नुय or नुन pp.

• नू 6 P. to praise नूयति pre.

नृ 4 P. to dance, to represent on the stage. नृस्यति pre.
ननर्त्त perf. नर्तिता p. fut. अनर्त्तत् aor. नृष्यात् ben. निनर्त्तयति
—निनृस्यति des. Pass:-नृस्यते pre. अनर्त्ति aor. Cau:-ननर्त्तयति
pre. अनर्त्तितत् अननर्त्तत aor. नृत्त pp.

नृ 1 & 9 P. to carry नरति & नृणाति pre.

• ने 1 A. to go, to reach नेयते pre.

हु 2 A. to take, to hide हूते pre.

५--

पक्ष 1 P. & 10 U. to take, to accept पक्षति & पक्षयति--ते pre.

• These roots are written in the Dhatupatha with an initial. नृ.

पच् 1 U. to cook, to bake, to digest पचति—ते pre. पपाच & पेचे perf. पक्ता p. fut. पक्षति—ते fat. अपक्षयत्—त con. अपाक्षीत् & अपक्ता aor. पच्यात् & पक्षीष्ट ben. विपक्षति—ते des. Pass:—पच्यते pre. अपाचि aor. Cau:—पाचयति—ते pre. अपीपचत्—त aor. पक्क pp.

पंच् 10 U. to spread पंचयति—ते pre.

पद् 1 P. to go, to move पदति pre. पपाट perf. पडिता p. fut. पटिष्यति fut. अपटिष्यत् con. अपटीत् or अपाटीत् aor. Can:—पाटयति—ते pre.

पट् 10 U. to clothe, to envelop पटयति—ते pre. पटयांचकार —चक्रे, &c. perf.

पठ् 1 P. to read, to study, to describe पठति pre. पपाठ perf. पठिता p. fut. पठिष्यति fut. अपठिष्यत् con. अपाठीत् or अपाठीत् aor. विपठिष्यति des. Pass:—पठ्यते pre. अपाठि aor. Caut—पाठयति—ते pre. अपीपठत्—त aor. पठित pp. पठित्वा ger. पठितुम् inf.

पंड् 1 A. to go. पंडते pre. पपंड perf. पंडित pp.

पंड् 10. U. to heap together, to collect. पंडयति—ते pre.

पण् 1 A. to bargain, to bet or stake at play. पणते pre. वेजे perf. पणित p. fut. अपणित aor. पणिषीष्ट ben. पणित pp.

पण् 1 A. to praise पणायति pre. पणायांचकार &c. वेजे perf. पणित, पणायिता p. fut. पणायिष्यति, पणिष्यते fut. अपणायीत्, अपणित aor. पणायात्, पणिषीष्ट ben. पणायित pp.

पव् 1 P. to fly, to alight, to fall पतति pre. पपात perf. पतिता p. fut. पतिष्यति fut. अपतिष्यत् con. अपतत् aor. पत्यात् ben. पिस्तति or विपतिष्यति des. Pass:—पव्यते pre. अपवति

aor. Cau.—पातयति—ते pre. अपीपतस् aor. पतित pp. पतिस्वा
ger. पतितुम् inf.

पय 1 P. to go पयति pre. पपाय perf.

पय 10 U. to go पययति—ते pre.

पय 10 U. to throw, to send पाययति—ते pre.

पद् 4 A. to go, to attain पद्यते pre. पेदे perf. पत्ता p. fut.
पत्स्यते fut. अपत्स्यत con. अपादि aor. पत्सीष्ट ben. पित्सते
des. Pass:—पद्यते pre. अपादि aor. Cau:—पादयति—ते pre.
अपीपदस्—त aor. पन्न pp. पत्वा ger. पत्तुम् inf.

पद् 1 A. to praise पनायति pre. पेने & पनायाञ्चकार, &c. perf.
पनिता & पनायिता p. fut. पनियते, पनायिष्यति fut. अपानिष्ट
& अपनायिस् aor. पनीषीष्ट & पनाय्यास् ben. पनित &
पनायित pp.

पद् 1 A. to go, to move पद्यते pre. पेदे perf.

पर्ण 10 U. to make green पर्णयति—ते pre. पर्णयञ्चकार—चक्रे,
perf. पर्णयिता p. fut.

पर्द 1 A. to break wind पर्दते pre. पपदे perf.

पर्व 1 P. to go पर्वति pre. पपर्व perf.

पर्व 1 P. to go पर्वति perf. पपर्व perf.

पर्व 1 P. to kill पर्वति pre.

पद् 1 P. to go, to move पद्यति pre. पपाल perf.

पण्ड 10 U. to bind पाशयति—ते pre.

पण्ड 10 U. to go पणयति—ते pre.

पण्ड 10 U. to perish पणयति—ते pre.

पा 1 P. to drink, to absorb पिबति pre. पीत perf. पाता p. fut.
पास्यति fut. अपास्यत् con. अपात् aor. पेयात् ben. पिपासति des.
Pass:—पीयते pre. अपादि aor. Cau:—पाययति—ते pre. पीत
pp. पीत्वा ger. पातुम् inf.

पा 2 P. to protect, rule पाति pre. पयौ perf. p. fut. पास्यति
fut. अपास्यत् con. अपासीत् aor. पायात् ben. पिपासति des.
Pass:—पायते pre. Cau:—पालयति—त pre. अपीपन्त्—त aor.
पात pp.

पार 10 U. to finish, to get through or over पारयति—ते pre.
पारयांचकार—चक्रे perf. पारयिता p. fut. पागदिश्यति—ते fut.
अपारयिष्यत्—त con. अपपारत्—त aor. Pass:— पार्यते pre.
पारित pp.

पाल 10 U. to protect पालयति—ते pre. पालयांचकार—चक्रे &c.
perf. पाळयिता p. fut. अपीपलत्—त aor. Pass. पाल्यते pre.
पाळित pp. पालयिष्या ger.

पि 6 P. to go, to shake पिबति pre.

पिञ् 2 A. to colour, to touch पिन्के pre.

पिञ् 10 U. to shine, to live, to give, to kill पिञ्जयति—ते
pre. पिञ्जयांचकार—चक्रे, &c. perf.

पिन् 1 P. to sound पेदति pre. पिपेद perf.

पिङ् 1 P. to kill पेठति pre.

पिङ् 1 A. & 10 U. to heap; to join, to roll into a lump,
पिङ्गते & पिङ्गयति—ते pre. पिपिङ्ग & पिङ्गयांचकार—चक्रे perf.
पिङ्गित pp.

पिल् 10 U. to throw, to incite पेळयति—ते pre. पेलयांचकार—
चक्रे, &c. perf. पेलयिता p. fut.

पिन्ध् 1 P. to sprinkle, to serve पिन्धति pre. पिपिन्ध perf.
पिन्धिता p. fut. पिन्धिष्यति fut. अपिन्धिष्यत् con. अपिन्धीत्
aor. पिन्ध्यात् ben. Pass. पिन्ध्यते pre.

पिश् 6 P. to form, to kindle, to light पिशति pre. पिपेश perf.
पेशिता p. fut. अपेशीत् aor.

वि३ 7 P. to grind, to hurt विगृह्णि pre. विवेच perf. वेष्टा p.
fut. वेष्टयति fut. अपेक्षयत् con. अविवेचयत् aor. विष्टयात् ben. Pass:-
विष्टवते pre. अपेवि aor. Gau:—वेचयति—ते pre. विष्ट pp
विष्टा ger. वेष्टुम् inf.

विस् 1 P. to go वेसति pre. विवेस perf.

विस् 10 U. to be strong, to dwell, to go, to hurt वेसयति-
ते pre. वेसवाचकार—चक्रे perf.

पी 4 A. to drink पीबते pre. पीत pp.

पीड 10 U. to press, to hurt, to oppose पीडयति—ते pre. पीड
वाचकार—चक्रे perf. पीडयिता p. fut. पीडयिष्यति—ते fut.
अपीडयिष्यत्—त con. अपीडयत्—त or अपिपीडत्—त aor.
पीडित pp.

पीव् 1 P. to become fat or strong पीवति pre.

पुम् 10 U. to crush, to punish पुंसयति—ते pre.

पुच्छ् 1 P. to ear पुच्छति pre. पुपुच्छ perf.

पुद् 6 U. to embrace पुदति pre. पुषोद perf.

पुद् 10 U. to bind together पुदयति—ते pre.

पुद् 10 U. to reduce to powder, to speak, to shine पोदयति—ते
pre.

पुङ् 1. P. to grind, to rule पुङ्गति pre.

पुह् 6 P. to leave, to discover पुहति pre.

पुण् 6 P. to be pious पुणति pre.

पुण् 10 U. to be in the prosperous condition पुणयति—ते pre.

पुंय् 1 P. to kill, to injure पुंयति pre. पुपुंय perf.

पुय् 10 U. to shine, to speak पोययति—ते pre.

पुर् 6 P. to become a head पुर्ति pre.

पुर्क् 1 P. to kill, पूरति pre.

पुर्व 10 U. to dwell पुर्वयति—ते pre.

पुष् 1 & 6 P. & 10 U. to grow, to become tall पोषति & पुष्ति & पोषयति—ते pre.

पुष् 4 P. to nourish, to develop, to bear, to show पुष्ति pre. पुपोष perf. पोषा p. fut. पोषयति fut. अपोषयत् con. अपुष्त् aor. पुष्यात् ben. पुष्ट pp.

पुष् 1 & 9 P. to nourish, &c. पोषति & पुष्णाति pre. पुपोष perf. पोषिता p. fut. पोषिष्यति fut. अपोषीत् aor. Passa:—पुष्ते pre. अपोषि aor. Can:—पोषयति—ते pre. पुष्ट pp.

पुश् 10 U. to maintain, to promote पोषयति—ते pre. पोषयांचकार—चक्रे perf.

पुष्प 4 P. to open, to blow पुष्पति pre. पुपुष्प perf. पुष्पिता p. fut. पुष्पिष्यति fut. अपुष्पिष्यत् con. अपुष्पीत् aor. Can. पुष्पयति—ते pre. पुष्पित pp.

पुस्त 10 U. to regard, to mortify, to tie पुस्तयति—ते pre.

पू 1 & 4 A. to purify, to winnow, to invent. पवते & पूवते pre. पुपुवे perf. पविता p. fut. अपविष्ट aor. पिपविषते des. Can:—पावयति—ते pre. पूत pp.

पू 9 U. to purify, &c. पुनाति & पुनीते pre. पुपाव & पुपुवे perf. पविता p. fut. पविष्यति—ते fut. अपविष्यत्—त con. अपावीत् & अपविष्ट aor. पूत pp.

पूज् 10 U. to adore, to receive with honour, to present with पूजयति—ते pre. पूजयांचकार—चक्रे. &c. perf. पूजयिता p. fut. पूजयिष्यति—ते fut. अपूजयिष्यत्—त con. अपूपूजत्—त aor. पूजित pp. पूजयिस्वा ger. पूजयितुम् inf.

पूण् 10 U. to heap together पूणयति—ते pre. पूणयांचकार—चक्रे, &c. perf.

पुष् 1 A. to split, to stick पूवते pre. पुपुवे perf. पूविता p. fut.

- अपूरयिष्ट aor. Cau:—पूरयति pre. अपुपूरयत् aor.
- पूर 4 A. to kill, to satisfy. पूर्यते pre. पुपूरे perf. पूरिता p. fut.
अपूरिष्ट or अपूरि aor. Cau:— पूरयति—ते pre. अपूपूरयत्—त
aor. पूर्ण pp.
- पूर 10 U. to fill, to blow, to cover पूरयति—ते pre. पूरयांच-
कार—चक्रे, perf. पूरयिता p. fut. पूरयिष्यन्ति—ते fut. अपूरयि-
ष्यत्—त con. अपूपूरयत्—त aor. पूरति pp. Pass. पूर्यते pre.
- पूर्ण 10 U. to heap together पूर्णयति—ते pre.
- पूल 1 P. & 10 U. to gather, to collect पूलति & पूलयति—
ते pre.
- पू 1 P. to grow पूयति pre. पुपूष perf.
- पृ 6 A. to be busy, to be active (mostly used with व्या) प्रियते
pre. पप्रे perf. पर्ता p. fut. परिष्यते fut. अपरिष्यत con.
पृषीष्ट ben. अपृत aor. Pass:— प्रियते pre. Cau:—पारयति
—ते pre. अपीपरत्—त aor. पृत pp. पर्तुम् inf.
- पृ 3 P. to bring out of, to protect, to fill विपति pre. पर्ण
pp. प्रियात् ben.
- पृच् 2 A. to come in contact with पृक्ते pre. पपृचे perf. पृचि-
ता p. fut. अपर्चिष्ट aor. पृक्ण pp.
- पृच् 7 P. to unite, to join पृणक्ति pre. पपर्च perf. पृचि
fut. अपर्चीत् aor. पृक्त pp. पृचिस्वा ger. पृचितुम् inf.
- पृच् 1 P. & 10 U. to hinder, to join, पर्चति & पर्चयति—ते
pre.
- पृञ् 2 A. to come in contact with पृक्ते pre. पपृजे perf.
- पृङ् 6 P. to be pleased पृङति pre.
- पृण् 6 P. to be satisfied पृणति pre.
- पृथ् 10 U. to throw, to send पर्ययति—ते pre.

- पृ 1 P. to sprinkle, to kill, to give pain to पर्षति pre.
 पृ 8 P. to kill, to blow, to refresh विपर्षति pre. पपार perf.
 पतिता or पतीता p. fut. पटिष्यति, पटीष्यति fut. अपारीत् aor-
 पूर्वात् ben. पुपूर्षति or विपरिषति विपरीषति des. Pass:—पूषते pre.
 cau. पारब्धति—ते pre. अपीपरत्—त aor. पूषं, पूरित pp. पूषां ger.
- पू 1 P. to fill पूणाति pre. पपार perf. &c.
- पेत् 1 P. & 10 U. to go, to shake पेत्सति & पेत्सति—ते pre.
- पेत् 1 A. to serve पेचते pre.
- पेत् 1 A. to resolve पेचते pre.
- पेत् 1 P. to go पेसाति pre.
- पे 1 P. to dry, to wither पावति pre.
- पेत् 1 P. to go, to tell, to embrace पेजति pre.
- प्या 1 A. to grow, to swell, to increase प्यावते pre. पिच्ये
 perf. प्यायिता p. fut. प्यायिष्यते fut. अप्याविष्यत् con. अप्यावि
 or अप्याविष्ट aor. प्यान or पीन pp.
- प्यै 1 A. to grow, &c. प्यावते pre. प्ये perf. प्याता p. fut.
 प्यास्वते fut. अप्यास्वन् con. अप्यास्त aor. पीन pp.
- प्रच्छ 6 P. to ask, to seek for पृच्छति pre. पप्रच्छ perf. प्रष्टा
 p. fut. प्रक्ष्यति fut. अप्रक्षत् con. अप्राप्तीत् aor. पृच्छत्वात् ben.
 विपृच्छति des. Pass:—पृच्छते pre. Cau:—प्रच्छति—ते
 pre. पृष्ट pp. पृष्ठा ger. प्रदुष् inf.
- प्रय 1 A. to become famous, to increase, to rise प्रयते pre.
 प्रये perf. प्रयिता p. fut. प्रयिष्यते fut. अप्रयिष्यत् con.
 अप्रयिष्ट aor. Cau:—प्रयति—ते pre. अप्रयत्—त aor. प्र-
 यित pp.
- प्रय 10 U. to become famous प्रायति—ते pre. प्रायति—त aor.
 चके, &c. perf. प्रायिता p. fut. अप्रयत्—त aor.

- प्रा 2 P. to fill प्राति pre. पप्रौ perf. प्राता p. fut. अप्रासीत् aor.
- प्री 4 A. to feel affection, to be satisfied प्रीयते pre. विप्रिये perf. प्रेता p. fut. अप्रेष्ट aor. प्रेषीष्ट ben. प्रीत pp. प्रीत्वा ger. प्रेतुम् inf.
- प्री 9 U. to please, to take delight in प्रीयति & प्रीणीते pre. विप्राय & विप्रिये perf. प्रेता p. fut. प्रेष्यति-ते fut. अप्रेषीत् & अप्रेष्ट aor. प्रीयात् & प्रेषीष्ट ben. प्रीत pp.
- पु 1 A. to go, to jump प्रवते pre. पुपुवे perf. प्रोता p. fut. अप्रोष्ट aor. Pass:—पूरते pre. Can:—प्रावयति-ते pre.
- पुद् 1 P. to rub प्रोदति pre. पुप्रोष्ट perf.
- पुर् 1 P. to burn प्रोषति pre. पुप्रोष perf. प्रहुं pp.
- पुर् 9 P. to become wet, to sprinkle, to fill प्रवृणाति pre.
- प्रङ्खोल् 10 U. to swing, to shake प्रखेलयति-ते pre.
- प्रेष् 1 P. to go प्रेयति pre.
- प्रोष् 1 U. to be full, to be equal to प्रोयति-ते pre.
- प्रभ् 1 U. to eat प्रहति-ते pre.
- प्रिष् 1 P. to go प्रेहति pre.
- प्री 9 P. to go प्रीनाति pre.
- प्लु 1 A. to float, to fly, to jump प्रवते pre. पुप्लुवे perf. प्रोता p. fut. प्रोष्यते fut. अप्रोष्यत con. अप्रोष्ट aor. प्रुत pp.
- प्लु 1 & 4 P. to burn प्रोषति & प्रुष्याति pre. पुप्रोष perf. प्रोषिता p. fut. प्रोषिष्यते fut. अप्रोषिष्यत् con. अप्रुष्यत् aor.
- प्लु 9 P. to sprinkle, to fill, to be wet प्रुवृणाति pre.
- प्ता 2 P. to devour, to eat प्ताति pre. पत्सौ perf. प्ताता p. fut. प्तास्यति fut. अप्तास्यत् con. अप्तासीत् aor. प्तायात् or

प्सेदात् ben. विप्सासति des. Pass.—प्सायते pre. Cau:—प्साय-
यति pre. अविप्सपत् aor. प्सात pp.

फ-

फक् 1 P. to behave ill, to go softly. फकति pre. पफक् perf.
फकित pp.

फण् 1 P. to go, to produce easily फणति pre. पफाण perf.
फणिता p. fut. अफणीत् or अफाणीत् aor. फण्वात् ben. विफ-
मिषति des. Cau:—फणयति—ते pre. अपीफणत्—त aor. फमि-
त pp.

फल् 1 P. to burst open, to split फळति pre. पफाळ perf.
फळिता p. fut. फलिष्यति fut. अफलिष्यत् con. अफालीत् aor.
फल्त, फुल्ल or फलित pp.

फल् 1 P. to go, to bear fruit, to result, to be successful
फलति pre. &c. फळित pp.

फुल् 1 P. to open, to blow. (as a flower) फुलति pre. पुफुल्ल
perf. फुल्लिता p. fut. फुलिष्यति fut. अफुलिष्यत् con. अफुल्लीत्
aor. फुल्लित pp.

फेल् 1 P. to go फेलति pre.

ब-

बह् 1 A to grow, to increase बह्वे pre. बहित pp.

बड् 1 P. to grow बडति pre.

बण् 1 P. to sound बणति pre. बबाण perf.

बव् 10 U. to speak, to know बावयति—ते pre.

बभ् 1 A. to loathe, to be disgusted with बीभस्सते pre. बीभस्सां-
बभूव—आस—चक्रे perf. बीभस्सिता p. fut. बीभस्सिष्यते fut.
अबीभस्सिष्यत् con. बीभस्सिषीष्ट ben. अबीभस्सिष्ट aor.

बन् 9 P. to bind, to attract, to form बध्नाति pre. बध्न्य perf.
 बन्दा p. fut. भन्त्स्यति fut. अभन्त्स्यत् con. अभान्त्सीत् aor.
 बध्नात् ben. बिभन्त्सति des. Pass:—बध्यते pre. Cau:—बन्वयति
 -ते pre. अबध्न्यत्—त् aor. बद्ध pp. बद्धा ger.

बन्ध् 10 U. to bind बन्धयति—ते pre. बन्धवांचकार—चक्रे, &c.
 perf.

बह् 1 P. to go बधति pre. बधंय perf.

बर्ह् 1 P. to go बर्हति pre. बर्हय perf. बर्हिता p. fut.

बर्ह् 1 A. to hurt, to give, to speak बर्हते pre. बर्है
 perf.

बळ् 1 P. to live, to hoard grain बळति pre. बळाळ perf. बलिता
 p. fut. अबळीत् aor.

बळ् 1 U. to give, to spread, to hurt बळति—ते pre.

बस् 4 P. to stop बस्यति pre. बवास perf.

बाह् 10 U. to speak, to shine बाहयति—ते pre. बाहवांचकार—
 चक्रे, perf. बाहयिता p. fut.

बाड् 1 A. to beat, to emerge बाडते pre. बबाडे perf.

बाध् 1 A. to oppress, to torment बाधते pre. बबाधे perf. बा-
 धिता p. fut. बाधिष्यते fut. अबधिष्यत् con. अभायिष्ट aor.
 Cau:—बाधयति—ते pre. अबबाधत्—त् aor. Pass. बाध्यते pre.
 अबधि aor. बाधित pp. बाधित्वा ger. बाधितुम् inf.

बिद् 1 A. to swear, to curse, to shout बेदति pre. बिबेद perf.
 बेदिता p. fut. अबेदीत् aor.

बिद् 1 P. to split, to divide. बिंशति pre. बिबिन्द perf. बिन्दिता
 p. fut.

बिन् 6 P. to break. बिंशति pre. बिबेद perf. बेलिता p. fut.
 अबेदीत् aor.

विद् 4. P. to go, to throw, to instigate, विद्याति pre. विवेस perf.

वृक्ष 1 P. & 10 U. to bark, to speak, वृक्षति & वृक्षयति-ते pre.

वृत् 1 U. to see, to understand. बोधति-ते pre. बुबोध or बुबुधे perf.

बुध् 1 U. to know, to mark, to esteem बोधति-ते pre. बुबोध & बुबुधे perf. बोधिता p. fut. बोधिष्यति-ते fut. अबोधिष्यत् -त con. अबुध्य, अबोधीत् & अबोधिष्ट aor. Can:—बोधयति-ते pre. अबुध्यत्-त aor.

बुद् 4 A. to know, to understand. बुध्यते pre. बुबुधे perf. बोद्धा p. fut. बोध्यते fut. अबोध्यत con. अबुद्ध or अबोधि aor. भुस्तीष्ट ben. बुभुजते des, Pass. बुभुजे pre, Can. बोधयति-ते pre. बुद्ध pp.

बुद् 10. U. to sink, to plunge बोलयति-ते pre. बोलयांचकार-चक्रे perf. बोलयिता p. fut.

बुद् 4 P. to discharge, to emit बुद्ध्यति pre. बुबोस perf.

बुद् 10 U. to honour, to treat honourably बुद्ध्यति-ते pre. बुद्ध्ययांचकार-चक्रे perf. बुद्ध्ययिता p. fut.

वृद् 1 P. to grow, to increase वर्धति pre. वर्धते perf. वर्धिता p. fut. वर्धिष्यति fut. अवर्धिष्यत् con.

वेद् 1 A. to shine. वेद्यते pre.

वृ 2 U. to speak व्रवीति, व्रूये, आव pre. ववाच, व्रूये perf. वक्त p. fut. वक्ष्यति-ते fut. अवक्ष्यत्-त con. अवोचत्-त aor. उवक्ष्य & वक्षिष्ट ben. Pass:—उच्यते pre. Can:—वाचयति-ते pre. अवोचत्-त aor. उक्त pp. उक्त्वा ger. वक्तुम् inf.

वृ 10 U. to kill, to hurt वृत्त्यति-ते pre. वृत्तयांचकार-चक्रे. perf. वृत्तयिता p. fut. अवृत्त्यत्-त aor.

भ—

भक्ष् 10 U. to eat, to use up, to bite भक्षयति—ते pre. भक्षयाम् चकार—चक्रे—भास-बभूव perf. भक्षयिता p. fut. भक्षयिष्यति—ते fut. अभभक्षत्—त aor. भक्ष्यात् & भक्षयिषीष्ट ben. Pass. भक्ष्यते pre. भक्षित pp. भक्षयित्वा ger. भक्षयितुम् inf.

भज् 1 U. to share, to take possession of, to choose, to honour भजति—ते pre. बभाज & भजे perf. भक्ता p. fut. भक्ष्यति—ते fut. अभक्षत्—त con. अभक्षीत् & अभक्त aor. भज्यात् & भक्षीष्ट ben. विभक्षति—ते ben. Pass.—भज्यते pre. अभजि aor. Cau.—भाजयति—ते pre. अभीभजत्—त aor. भक्त pp. भक्त्वा ger. भक्तुम् inf.

भज् 10 U. to cook, to give भाजयति—ते pre. भाजयाम् चकार—चक्रे &c. perf. भाजयिता p. fut. अभीभजत्—त aor.

भञ्ज् 10 U. to illumine भञ्जयति—ते pre.

भङ्ग् 7 P. to split, to disappoint भङ्गति pre. बभङ्ग perf. भङ्क्ता p. fut. भङ्क्ष्यति fut. अभङ्क्षत् con. अभङ्क्षीत् aor. भङ्ग्यात् ben. विभङ्क्षति des. Pass.—भङ्ग्यते pre. अभङ्गि or अभजि aor. Cau.—भङ्गयति—ते pre. अभभङ्गत्—त aor. भग pp. भङ्क्त्वा-भङ्क्ष्वा ger. भङ्क्षुम् inf.

भृद् 1 P. to receive wages, to nourish भृदति pre. बभाट perf. भृदिता p. fut.

भृद् 10 U. to speak भृदति—ते pre. भृदयाम् चकार—चक्रे perf. भृदयिता p. fut. अभीभृदत्—त aor.

भृद् 1 A. to upbraid, to jest भृदते pre. बभृद perf. भृदिता p. fut.

भण्ड् 10 U. to make, fortunate, to cheat भण्डवति-ते pre. भण्डवांचकार-चक्रे, perf. भण्डविता p. fut. अबभण्डत्-त aor.

भण् 1 P. to speak, to call भणति pre. बभाण perf. भणित p. fut. भणिष्यति fut. अभणीत् or अभानीत् aor. Pass:—भण्यते pre. अभ्राणि aor. भणित pp. भणिष्वा ger.

भर्त्स् 10 U. (generally Atm.) to menace, to threaten, to abuse, to deride भर्त्सवति-ते pre. भर्त्सवांचकार-चक्रे perf. भर्त्सविता p. fut. अबभर्त्सत्-त aor.

भल् 10 A. to see भालयते pre. भालयांचक्रे perf. भालयिता p. fut.

भञ्ज् 1 A. to describe, to wound, to give भञ्जते pre. बभञ्जे perf. भञ्जिता p. fut. अभञ्जत aor. भञ्जित pp.

भव् 1 P. to bark, to rail against भवति pre. बभाष perf. भविता p. fut.

*भस् 3 P. to censure, to blame, to shine बभास्ति pre. बभास perf.

भा 2 P. to shine, to appear, to be भाति pre. बभौ perf. भाता p. fut. अभसीत् aor. Pass:—भायते pre. अभ्रायि aor. Cau:—भाषवति-ते pre. अबीभपत्-त aor.

भाज् 10 U. to divide भाजवति-ते pre. भाजवांचकार-चक्रे perf. भाजयिता p. fut. अबभाजत्-त aor.

भाष् 1 A. to be angry. भामते pre.

भाष् 1 A. to say, to speak about, to call, भाषते pre. बभाषे perf. भाषिता p. fut. अभ्रासिष्ट aor.

* It is used in the Vedas only.

भिष् 1 A. to beg, to obtain, भिक्षते pre. बिभिक्षे perf. भिक्षित
p. fut. भिक्षिष्यति fut. अभिक्षिष्ट aor.

भिद् 1 P. to divide, to cut भिदति pre. बिभिन्द perf.

भिद् 7 U. to separate, to break down भिनत्ति & भिन्ते pre.
बिभेद & बिभिदे perf. भेत्ता p. fut. भेत्स्याति-ते fut. अभेत्स्यत्
-त con. अभिदत् & अभेत्सीत्, अभिन्न aor. बिभिस्तति des.
भिन्न pp.

भी 8 P. to fear, to be anxious about बिभेति pre. बिभाय
or बिभयांचकार perf. भेता p. fut. भेष्यति fut. अभेष्यत्
Con. अभैशीत् aor. भीयात् ben. बिभीषति des. Pass:—भीयते
pre. अभायि aor. Cau:—भाययति. भाययते or भीययते pre.
भीत pp.

भुज् 6 P. to bend, to curve भुजानि pre. हुभोज perf. भोक्ता p.
fut. अभौक्षीत् aor. भुज् pp.

भुज् 7 U. to protect, (A.) to eat, to consume, to enjoy. (P)
to rule, to govern पुनक्ति & भुंक्ते pre. हुभोज & हुभुजे perf.
भोक्ता p. fut. भोक्ष्यति-ते fut. अभोक्ष्यत् त con. अभौक्षीत् & अभुक्त
aor. भुज्यात् & भुञ्जीष्ट ben. हुभुक्षति-ते des. Pass:—भुज्यते pre.
अभोजि aor. Cau:—भोजयति-ते pre. अभूभुजत्-त aor.
भुक्त pp.

भू 1 P. (rarely Atm.) to be, to live, to be born भवति-त pre.
बभूव & बभूवे perf. भविता p. fut. भविष्यति-ते fut. अभविष्यत्
-त con. अभूत् & अभविष्ट aor. भूयात् & भविषीष्ट ben. भुभूषति
-ते des. Pass:—भूयते pre. भविता or भाविता p. fut. भविष्ये-
भाविष्ये fut. अभावि aor. भाविषीष्ट or भविषीष्ट ben. Cau:—
भावयति-ते pre. अक्षीभवत्-त aor. भूत pp.

भू 10 A. to attain, to obtain भावयते pre. भावयांचक्रे perf.
भावयिता p. fut. अक्षीभवत् aor.

D. K. 6

- भू 10 U. to be purified, to consider, to mix, भावयति—ते pre.
भाववांचकार—चके perf. भावयिता p. fut. भावीभरत्—त aor.
- भूष 1 P. to adorn भूषति pre. भूष perf.
- भूष 10 U. to adorn भूषयति—ते, pre. भूषवांचकार—चके, &c. perf. भूष-
यिता p. fut. भूषित pp.
- भृ 1 U. to nourish, to fill भरति—ते pre. बभार—बभे perf. भर्ता
p. fut. भरिष्यति—ते fut. अभार्षीत्, अभृत aor. भुभूषति—ते or
बिभरिषति—ते des.
- भृ 8 U. to hold, to support विभर्ति & विभृते pre. बभार & बभे
& विभरांचकार—चके, &c. perf. भर्ता p. fut. भरिष्यति—ते fut.
अभार्षीत् & अभृत aor. विभरिषति or भुभूषति des. Pass-भ्रियते pre.
अभारि aor. Caus:-भारयति—ते pre. भावीभरत्—त aor.
- भृञ् 1 A. to parch, to fry, भर्जते pre. बभर्जे perf. भर्जिता p.
fut. अभर्जीत् aor.
- भृश् 4 P. to fall down भृश्नति pre. बभर्श perf. भर्शिता p. fut.
- भृ 9 P. to fry, to reproach, to support धृणाति pre. बभार perf.
भूर्ण pp.
- भेष 1 U. to be afraid, भेषति—ते pre.
- भंश् 1 A. & 4 P. to fall, to decline, to escape. भंशते & भंश्नति
pre. बभंश बभंशे perf. भंशिता p. fut. अभंशत्—त aor. भंष्ट pp.
भंशित्वा & भंष्टा ger.
- भंस 1 A. & 4 P. to fall down भंसते & भंस्वति pre. (same as
भंश् with the change of श् for स्).
- भक्ष 1 U. to eat भक्षति—ते pre. बभक्ष perf. भक्षिता p. fut.
- भण् 1 P. to sound भणति pre. बभ्राण perf. भणिता p. fut.
अभण्णीत् aor.
- भ्रम् 1 & 4 P. to roam about, to totter, to surround भ्रमति &

अभ्यस्यति, अभ्यस्यति pre. अभ्यास perf. अभिसा p. fut. अभिस्यति fut.
(1 P.) अभसीत् (4 P.) अभसत् aor. आन्त pp. अभित्वा or
आन्तश ger. Can:—अभसति pre.

अवृज् 6 U. to fry, to parch भृज्जति—ते pre. अवृज्ज, अवर्ज & अवर्जे
वृज्जे, perf. अवृज् or अवर्ज p. fut. अवृजति—ते or अवर्जति—ते fut.
अवर्षीत्, अवर्षीत् & अवर्ष, अवर्ष aor. वृष्यात् & अवर्षीष्ट भर्षीष्ट
ben. विवृषति—ते, विवर्षति—ते, विवर्षति—ते or विवर्षति—ते
des. Pass:—वृज्जते pre. Can:—वृज्जति—ते or वर्जयति—ते pre.
अववृज्जत्—त or अववर्जत्—त aor. वृष्ट pp.

आज् 1 A. to shine, to beam आज्जे pre. वज्जते or जेजे perf.
आजिता p. fut. आजिज्यते fut. अवज्जिष्ट aor. Can. आजयति—ते
pre. Pass: आज्यते pre. अवज्जि aor. आजित pp.

आश 1 & 4 A. to shine आशते & आश्यते pre. वशाते or जेते perf.
आशित p. fut. अवज्जिष्ट aor.

आस् 1 & 4 A. to shine आसते & आस्यते pre. वशाते or जेते perf.
आसिता p. fut. अवज्जिष्ट aor.

अग् 9 P. to tear, to protect अग्गति or अग्गति pre.

अह् 6 P. to collect, to cover अहति pre. वहीष्ट perf.

भूष् 10 A. to put confidence in, to wish भूण्यते pre. भूणयां वक्ते
perf.

भ्रेज् 1 A. to shine, to glitter भ्रेजते pre.

भ्रेष् 1 U. to go, to be angry भ्रेषति—ते pre. विभ्रेष & विभ्रेषे perf.

भ्लक्ष् 1 U. to eat भ्लक्षति—ते pre. वभ्लक्ष & वभ्लक्ष perf.

भ्लक्ष् (see the root भक्ष्)

भ्लाश् (see " भाश्)

भ्लास् (see " भास्)

भ्लेश् (see " भेष)

} changing र to ल

म-

- मङ् 1. A. to grow, to grant, to speak, to shine मङ्ते pre. मङ्ते
perf. मङ्गिता p. fut. अमङ्गीत् aor.
- मञ्ज् 1 A. to adorn, to move मञ्जते pre. ममञ्जे perf. मञ्जिता p. fut.
अमञ्जीत् aor.
- मक् 1 A. to go, to move मक्ते pre. ममक्ते perf. अमक्तीत् aor.
- मभ् 1 P. to accumulate, to be angry मभति pre. ममभ perf.
अमभ्तीत् aor.
- मल् 1 P. to go, to creep मलति pre. ममल perf. मलिता p. fut.
अमल्लीत् aor.
- मंल् 1 P. to go मंलति pre. ममंल perf. मंलिता p. fut. अमंल्लीत्
aor.
- मंग् 1 U. to go, to move मंगति—ते pre. ममंग—ते perf. मंगिता p.
fut. &c.
- मंघ् 1 P. to adorn, to decorate मंघति pre. ममंघ perf. मंघिता p.
fut. अमंघीत् aor.
- मंङ् 1 A. to cheat, to begin, to censure, to move quickly, to
start मंङते pre. ममंङे perf. मंङिता p. fut. अमंङिष्ट aor.
- मच् 1 A. to cheat, to be wicked, to be proud मचते pre. मेचे
perf. मचिता p. fut. अमचिष्ट aor.
- मंच् 1 A. to hold, to grow high, to go, to adore, to shine मंच्ते
pre. ममंच्चे perf. मंचिता p. fut. अमंचिष्ट aor.
- मंज् 10 U. to wipe off, to sound मंजयाति—ते pre. मंजयांचकार—चके.
&c. perf. मंजयिता p. fut. अभिमंजत्—त aor.
- मद् 1 P. to dwell, to grind, to go मदति pre. ममाद perf. मदिता
p. fut. अमदीत् aor.

- ६ 1 A. to remember with regret, to long for *मंडते* pre. *ममંડे* perf. *મંડિતા* p. fut. *અમંડિટ* aor.
- જ 1 P. to sound, to murmur *મણ્ણતિ* pre. *મમણ* perf. *મણિતા* p. fut. *અમણીત્* aor.
- ઙ 1 P. to decorate *મણ્ણતિ* pre. *મમણ્ણ* perf. *મણ્ણિતા* p. fut. *મણ્ણિશ્યતિ* fut. *અમંડીત્* aor. *મણ્ણ્યાત્* ben.
- ટ 1 A. to surround, to distribute, to dress, *મણ્ણતે* pre. *મમણ્ણે* perf. *મણ્ણિતા* p. fut. *મણ્ણિશ્યતે* fut. *અમણ્ણિટ* aor. *મણ્ણિશીટ* ben. Pass:—*મણ્ણયતે* pre. Cau:—*મણ્ણયતિ-તે* pre. *અમમણ્ણત્-ત* aor.
- ડ 10 U. to adorn *મણ્ણયતિ-તે* pre. *મણ્ણયાંચકાર—ચક્રે*, &c. perf. *મણ્ણયિતા* p. fut. *અમમણ્ણત્-ત* aor.
- ઢ 4 P. to be drunk, to be mad, to be glad *માદ્યતિ* pre. *માદૈ* perf. *મદિતા* p. fut. *મદિશ્યતિ* fut. *અમદીત્—અમાદીત્* aor. Cau:—*માદયતિ* pre. *મત્ત* pp.
- ઢ 10 A. to please *માદ્યતે* pre. *માદયાંચક્રે* perf. *માદ્યિતા* p. fut. *અમીમદત્* aor. *મદ્વિત* pp.
- ઠ 1 P. to be proud, to be poor *મદ્યતિ* pre. *માદૈ* perf. *મદિતા* p. fut. *અમદીત્* aor.
- ઠ 1 P. to be proud, to worship *મનતિ* pre. *મમાન* perf. *મનિતા* p. fut. *અમનીત્* aor.
- ઠ 4 A. to know, to think *મન્યતે* pre. *મેને* perf. *મન્તા* p. fut. *મંસ્યતે* fut. *અમંસ્યત* con. *અમન્ત* aor. *મીમાંસતે* des. Cau:—*માનયતિ-તે* pre. *મત* pp. *મત્વા* ger.
- ઠ 8 A. to consider, to esteem *મનુતે* pre. *મેને* perf. *મનિતા* p. fut. *મનિશ્યતે* fut. *અમનિટ* aor.

- मन् 10 A. to be proud मानयते pre. मानवाचके perf. मानविता p. fut. अमीमनत aor.
- मन्त्र् 10 A. to consult, to advice, to speak मन्त्रयते (sometimes मन्त्रयति also.) pre. मन्त्रयाचके perf. मन्त्रयिता p. fut. मन्त्रयिष्यते fut. अममन्त्रत aor. मन्त्रित pp. मन्त्रयित्वा ger.
- मन्थ् 1 & 9 P. to churn, to agitate, to crush, to destroy, to tear off मन्थति & मथ्नाति pre. ममन्थ perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. मथ्यात् ben. मिमन्थियति des. Pass:- मथ्यते pre. Cau:—मन्थयति—ते pre. अममन्थत्—त aor. मथित pp. मन्थित्वा—मथित्वा ger.
- मय् 1 P. to churn, to stir मयति pre. ममाय perf. मयिता p. fut. मयिष्यति fut. अमयीत् aor. Pass. मथ्यते pre. अमयि aor. मयि pp. मयित्वा ger.
- मन्द् 1 A. to be drunk, to be glad, to languish, to shine, to loiter, to praise or be praised, to sleep मन्दते pre. मन्दे perf. मन्दिता p. fut. मन्दिष्यते fut. अमन्दिष्ट aor.
- मभ् 1 P. to go, to move मभति pre. ममभ perf. मभिता p. fut. अमभीत् aor.
- मब् 1 A. to go, to move मबते pre. ममबे perf. मबिता p. fut. अमयिष्ट aor.
- मर्च् 10 U. to take, to sound, to go, to injure मर्चयति—ते pre. मर्चयाचकार—चके, &c. perf. मर्चयिता p. fut. अनिमर्चत्—त aor.
- मर् 1 P. to go, to move मर्ति pre. ममर् perf. मर्तिता p. fut. अमर्षीत् aor.
- मर् 1 P. to go, to fill मर्ति pre. ममर् perf. मर्तिता p. fut. अमर्षीत् aor. Cau:—to sound मर्चयति—ते pre.

- मृ 1 A. & 10 U. to hold, to possess मलते & मलयति—ते
 pre. मेने & मलयांचकार—चक्रे, perf. मलिता & मलयिता p. fut.
 अमलित & अमीमलत्—त aor.
- मृ 1 A. to hold, to possess मलते pre.
- मृ 1 P. to fasten, to bind मयति pre. मयाच perf. मयिता p.
 fut. अमयीत् aor.
- मृ 1 P. to buzz, to be angry मयति pre. मयाच perf. मयिता
 p. fut. अमयीत् aor.
- मृ 1 P. to hurt, to destroy मयति pre. मयाच perf. मयिता p.
 fut. अमयीत् aor.
- मृ 4 P. to weigh, to change form मयति pre. मयाच perf.
 मयिता p. fut. अमयीत् aor.
- मृ 1 P. to go, to move मरुति pre. मरुक् perf. मरुक्ता p.
 fut. अमरुकीत् aor.
- मृ 6 P. to bathe, to sink, to purify मज्जति pre. मज्ज
 perf. मज्ज्ता p. fut. मज्जति fut. अमज्ज्तीत् aor. मज्ज्यात् ben.
 निमज्जति des. Can:—मज्जति—ते pre. अममज्जत्—त aor. मज्ज pp.
- मृ 1 P. & 10 U. to honour, to delight, to increase महति
 & महयति—ते pre. ममाह & महयांचकार—चक्रे, perf. महिता &
 महयिता p. fut. अमहीत् & अमीमहत्—त aor. महित pp.
- मा 2 P. to measure, to limit, to compare with, to form,
 to show, &c. माति pre. मनौ perf. माता p. fut. मात्यति fut.
 अमात्यत् con. अमायीत् aor. मेगात् ben. निरुति des. Pass:-
 मीयते pre. अमायि aor. Can:—मायति—ते pre. अमीमात्
 —त aor. मित pp. निरुता ger.
- मा 3 & 4 A. to measure, &c. मीमते & मायते pre. मने perf.

- माता p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. निस्सृजे
des. &c.
- मांश्च 1 P. to wish, to desire, मांश्चति pre.
- मान् 1 A. to seek, knowledge, मीमांसते pre. मीमांसांश्च भूव--आउ
—चके, perf. मीमांसिता p. fut. अमीमांसिष्ट aor. Pass:—मीमांस्व-
ते pre. मीमांसित pp.
- मांश्च 1 P. to hurt, to injure मांश्चति pre.
- मार्ग 1 P. to seek, to chase मार्गति pre. ममार्ग perf. मार्गिता p. fut.
अमार्गिष्ट aor.
- मार्ग 10 U. to seek for, to go, to decorate, मार्गयति—ते pre.
मार्गयांश्च स्त्र--चके, &c. perf. मार्गयिता p. fut. अममार्गद्व--त aor.
मार्गित pp.
- मार्ज 10 U. to purify, to wipe मार्जयति—ते pre. मार्जयांश्चकार—चके
perf. मार्जयिता p. fut. अममार्जद्व--त aor.
- मि 5 U. to throw, to scatter, to bind, to measure, to
establish, to perceive, to fix in the earth मिनोति &
मिनुते pre. ममौ & मिम्ये perf. माता p. fut. मास्यति—ते
fut. अमासीष्ट & अमास्त aor. मीशाष्ट & मासीष्ट ben. निस्सृजति—ते
des. Pass:—मीयते pre. Cau:—मापयति—ते pre. अमीमपद्व--त
aor. मित pp.
- मिथ् 1 U. to unite, to hurt, to understand, to seize मेयति
—ते pre. मिनेद्य & विमिये perf. मेयिता p. fut.
- मिद् 1 A. to be unctuous, to melt, to love मेइते pre. मिमिदे
perf. मेदिता p. fut. अमिदद्व--अमेदिष्ट aor.
- मिद् 4 U. to melt, &c. मेद्याति—ते pre. मिमेद् & मिमिदे perf.
मेदिता p. fut. अमिदद्व--अमेदिष्ट aor.
- मिद् 10 U. to melt, &c. मेदयति—ते pre. मेदयांश्चकार—चके perf.
मेदयिता p. fut. अमीमिदद्व--त aor.

निष् 1 U. (see निष्) मेक्षति—ते pre.

निष् 1 & 10 U. (see निष् 1 A.) निक्षति & निक्षति—ते pre.

निष् 1 P. to sprinkle, to honour निष्वा pre. निम्बिन्व perf.

निष् 6 U. to join, to be united, to come together मिलति—ते pre. निमेल—निमिले perf. मेलिता p. fut. मेळिष्यति—ते fut. अमेलिष्यत्—त con. अमेलीत् or अमेलिष्टं aor. Pass:—मित्यते pre. अमेळि aor. Cau:—मेलयति—ते pre. अमीमिलत्—त aor. मिलित्व pp. मिलित्वा ger.

निष् 1 P. to make a sound or noise, to be angry मेक्षति pre. निमेष perf. मेक्षिता p. fut. अमेक्षीत् aor.

निष् 10 U. to mix, to mingle मिश्रयति—ते pre. मिश्रयांचकार—चक्रे, &c. perf. मिश्रयिता p. fut. अमिमिश्रत्—त aor. मिश्रित pp. मिश्रित्वा ger.

निष् 6 P. to open the eyes, to look at निषति pre. निमेष perf. मेषिता p. fut. अमेषीत् aor.

निष् 1 P. to wet, to sprinkle मेषति pre. &c.

निष् 1 P. to make water, to wet मेहति pre. निमेह perf. मेहा p. fut. मेहयति fut. अमिक्षत् aor. निमेक्षति des. Cau:—मेहयति—ते pre. अनीमिहत्—त aor. नीड pp. नीड्वा ger. मेहुन् inf.

नी 9 U. to kill, to lessen, to change, to be lost मीनाति & मीनीते pre. ममौ & निम्ये perf. माता p. fut. अमासीत् & अमास्त aor. मीयात् & मासीष्ट ben. निस्तति—ते des. Pass:—मीयते pre. Cau:—मापयति—ते pre. नीत pp. नीत्वा ger.

नी 4 A, to die, to perish मीयते pre,

ग्री 1 P. & 10 U. to go, to understand गच्छति & गच्छति—ते pre.
गच्छे & गच्छांचकारे—चक्रे, &c. perf.

मील 1 P. to close (as the eyes), to twinkle, to be closed
or shut (as the eyes or flowers), to meet, to
cause to shut मीलति pre. मीलति perf. मीलति p. fut.
अमीलीत् aor.

मीव 1 P. to go, to move, to grow fat मीवति pre. मीवति
perf. मीवति p. fut. अमीवीत् aor.

मुष् 1 A. to deceive, to cheat मोक्षते pre. मुष्ते perf.

मुच् 6 U. to loose, to set free, to leave, to abandon मुचति—ते
pre. मुमोच & मुमुचे perf. मोक्षति p. fut. मोक्षति—ते fut. अमुचत्
अमुक्त aor. मुच्यत् & मुक्षीष्ट ben. मुमुक्षति des. मुक्त pp. मुक्त्या ger.

मुञ् 1 P. & 10 U. to cleanse, to purify, to sound
मोजति—ते, मुञ्जति—ते & मोजति—ते & मुञ्जति—ते pre. मुमोज,
मुमुजे, मुमुञ्ज मुमुञ्जे, & मोजांचकारे—चक्रे & मुञ्जांचकारे—चक्रे
perf.

मुद् 1 P. to crush, to grind, to kill मोदति pre. मुमोद perf.
मोदति p. fut. अमोदीत् aor.

मुण् 6 P. to promise मुणति pre. मुमोण perf. मोभति p. fut.
अमोणीत् aor.

मुण्ड 1 P. to crush, to grind मुण्डति pre. मुमुण्ड perf. मुण्डति p.
fut. अमुण्डीत् aor.

मुण्ड 1 A. to run away मुण्डते pre. मुमुण्डे perf. मुण्डति p. fut.
अमुण्डिष्ट aor.

मुण्ड 1 P. to shave, to grind मुण्डति pre. मुमुण्ड perf. मुण्डति p.
fut. अमुण्डीत् aor.

- मुंङ् 1 A. to sink मुंङ्ते pre. मुंङ्ते perf. मुंङ्तिता p. fut. अमुंङ्तिट् aor.
- मुञ्ज् 1 A. to rejoice, to be glad मोङ्ते pre. मुमुङ्ते perf. मोङ्तिता p. fut. मोङ्तिष्यते fut. अमोङ्तिट् aor. मोङ्तिशीष्ट ben. मुमुङ्तिष्यते or मुमोङ्तिष्यते des. मुङ्तिता pp.
- मुञ्ज् 10 U. to mix, to blend, to purify मोङ्ति-ते pre. मोङ्तिष्य-चकार---चक्रे perf. मोङ्तिष्यता p. fut. अमुमोङ्तिष्यत्---त aor.
- मुञ्ज् 1 P. to go, to move मुञ्जति pre. मुञ्ज्य perf.
- मुञ्ज् 1 P. to faint, to become senseless, to grow, to prevail, to be a match for मूञ्जति pre. मुमूञ्ज् perf. मूञ्जिता p. fut. अमूञ्जिष्व aor.
- मुञ्ज् 1 P. to bind, to tie मुञ्जति pre. मुमुञ्ज् perf. मुञ्जिता p. fut. अमुञ्जिष्व aor.
- मुञ्ज् 10 U. to plant मोलति-ते pre. मोल्यचकार---चक्रे perf. मोल्यतिता p. fut. अमुमोल्यत्---त aor.
- मुञ्ज् 9 P. to steal, to carry off मुञ्जाति pre. मुञ्जाण 2nd sing. Impera. मुमोञ्ज perf. मोञ्जिता p. fut. मोञ्जिष्यति fut. अमोञ्जिष्व aor. मुञ्ज्यात् ben. मुमुञ्जिष्यति des. मुञ्जिता pp. मुञ्जित्वा, सम्मुञ्ज ger. मोञ्जितुम् inf.
- मुञ्ज् 4 P. to cleave, to divide मुञ्जति pre. मुमोञ्ज perf.
- मुञ्ज् 10 U. to heap up, to gather मुस्तयति-ते pre. मुस्तयचकार---चक्रे perf. मुस्तयिता p. fut. अमुमुस्तयत्---त aor.
- मुञ्ज् 4 P. to faint, to swoon, to fall, to err, to be foolish, मुञ्जति pre. मुमोञ्ज perf. मोञ्जिता, मोञ्जा or मोढा p. fut. मोङ्तिष्यति or मोङ्तिष्यति fut. अमोङ्तिष्यत्---अमोङ्तिष्यत् con. अमुञ्ज् aor. मुञ्ज्यात् ben. मुमोङ्तिष्यति or मुमुञ्जति des. Pass:-मुञ्ज्यते pre. अमोङ्ति aor.

Cau:--मोहयति---ते pre. अमूमुहत्---त aor. मुग्ध or मूढ pp. मोहित्वा
मुग्ध्वा मूढ्वा, सम्मुह्य ger. मोहितुम्, मोहयिष्ये, मोहयिष्ये inf.

सू 1 A. to fasten, to tie बधते pre.

सू 1 U. to be firm, to stand fast ब्रूयति---ते pre. ब्रूयते or ब्रूयते
perf. ब्रूयिता p. fut.

सू 10 U. to plant, to sprout मूलयति---ते pre. मूलयाचकार---
चक्रे perf. मूलयिता p. fut. अमूमूलत्---त aor. मूलित्वा pp.

सू 1 P. to rob, to plunder मूषति pre. मुग्ध perf. अमूषीत् aor.
मूषित्वा pp.

सू 6 A.* to die, to perish म्रियते pre. ममर perf. मर्ता p. fut.
मरिष्यति fut. अपृत aor. मृषीष्ट ben. मुमृषन्ति des. Pass:--म्रियते
pre. Cau:--मारयति---ते pre. अमीमरत्---त aor. मृत pp. मर्तुम् inf.
मृत्वा ger.

सू 1 P. to strike मृक्षति pre. ममर्क्ष perf.

सू 4 P. to seek, to hunt, to examine. to beg मृगयति pre.
ममर्ग perf. मर्गिता p. fut. मर्गिष्यति fut. अमर्गीत् aor. मृगित्वा
pp.

सू 10 A. to seek, &c मृगयते pre. मृगयाचक्रे perf. मृगयिता p.
fut. मृगयिष्यते fut. अममृगत aor.

सू 1 P. to sound मारजति pre. ममार्ज perf.

सू 2 P. to wipe off, to rule, to carry (as a horse). to
adorn मारि pre. ममार्ज perf. मारिता or मारि p. fut. मारि-
ष्यति or मारिष्यति fut. अमारिष्यत्---अमारिष्यत् con. अमारिष्यत् or
अमारिष्यत् aor. मृदयत् ben. मिदृक्षति or मिमार्जिषति des. Pass.

* It is Parasmaipadi in the perfect, the two futures and the conditional.

- मृज्यते pre. अमार्जि aor. Cau:--मार्जयति--ते pre. मृष्ट
मार्जित pp.
- मृज् 10 U. to wipe off, &c. मार्जयति--त pre. मार्जयिष्यति--
चक्रे, perf. मार्जयिष्यति p. fut. मार्जयिष्यति--ते fut. अममार्ज्यत्--
त aor.
- मृज् 6 & 9 P. to be gracious, to pardon, to be delighted
मृजति and मृज्नाति pre. ममर्ज् perf. मर्जिता p. fut. अममर्ज्यत् aor.
- मृण् 6 P. to kill to destroy मृगति pre. मनर्ण perf.
- मृश् 9 P. to press, to crush, to kill to rub off मृशति pre.
ममर्ष perf. मर्षिता p. fut. मर्षयति fut. अमर्षिष्यत् con. अमर्ष्यत्
aor. Pass.--मृश्यते pre. Cau:--मर्षयति--ते pre. अमीमृशत्--त or
अममर्ष्यत्--त aor. मृक्षित pp.
- मृश् 1 U. to be moist, to hurt, to kill (in the Vedas) to
disregard मर्षति--ते pre. ममर्ष or ममर्षे perf.
- मृश् 6 P. to touch, to shake, to consider मृशति pre. ममर्ष
perf. मर्षा or मृष्टा p. fut. मर्षयति or मृशयति fut. अमर्ष्यत्
अमर्ष्यत् or अमृशत् aor. मिस्रयति des. Pass:--मृश्यते pre.
अमर्षि aor. Cau:--मर्षयति--ते pre. अमीमृशत्--त or अममर्ष्यत्
--त aor. मृष्ट pp. मृष्टा ger.
- मृष् 1 P. to sprinkle मर्षति pre. ममर्ष perf. मर्षिता p. fut.
अमर्ष्यत् aor.
- मृष् 1 U. to bear, to sprinkle मर्षति -ते pre. (see the fol-
lowing root for the other forms).
- मृष् 4 U. to suffer, to allow, to pardon मृशति--ते pre. ममर्ष
or ममृषे perf. मर्षिता p. fut. मर्षयति--ते fut. अमर्ष्यत् or
अमर्षिष्ट aor. Pass:--मृश्यते pre. can:--मर्षयति--ते pre.
- मृष् 10 U. to suffer, &c. मर्षयति--त pre. मर्षयिष्यति--चक्रे,
perf. मर्षयिता p. fut. अमीमृशत्--त or अममर्ष्यत्--त aor.

मृ १ P. to hurt, to kill मृणाति pre. ममार perf. मरिता or मरिता
p. fut. मरिष्यति or मरीष्यति fut. अमारीत् aor.

मे १ A. to exchange, to barter मयते pre. ममे perf. माता p.
fut. मात्स्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. निस्तति des. मित
pp.

मेह १ P. to be mad मेहति pre.

मेह् १ P. to be mad मेहति pre.

मेय् १ U. to meet, to know, to hurt, to meet one another,
(in the Atm.) मेयति—ते pre. निमेय perf. मेयिता p. fut.
अमेयीत् aor.

मेञ् १ U. see the above root.

मेव् १ P. to go, to move मेवते pre. निमेवे perf.

मेव् १ A. to worship, to attend upon मेवते pre.

मोक्ष् १ P. & १० U. to release, to loose, to shed मोक्षति &
मोक्षयति—ते pre. मुमोक्ष & मोक्षयांचकार—चक्रे perf.

म्ना १ P. to repeat in the mind, to learn, to remember,
to praise (in the Vedās) मनति pre. मन्मी perf. म्नाता p.
fut. म्नास्यति fut. अम्नासीत् aor. म्नायात् or म्नेयात् ben.
निम्नासति des. Cau.:—म्नापयति—ते pre. अभिम्नयत्—त aor.
Pass.:—म्नायते pre. म्नात pp.

मक्ष् १ P. to rule, to collect, to strike मक्षति pre. ममक्ष perf.
मक्षिता p. fut. अमक्षीत् aor.

मक्ष् १० U. to heap, to mix, to anoint, to speak indistinctly
मक्षयति—ते pre. मक्षयांचकार—चक्रे perf. मक्षयिता p. fut.
अममक्षत्—त aor.

मव् १ A. to pound मवते pre. ममवे perf.

मुञ्च् १ P. to go मुञ्चति pre. मुञ्चोच perf. अमुञ्चीत् aor.

गुच् 1 P. to go गुचति pre.

मेद् (इ) 1 P. to be mad मेद (उ) ति pre.

म्लक्ष् 10 U. to cut, to divide म्लक्षति--ते pre. म्लक्षयांचकार--
चके perf. म्लक्षयिता p. fut. भमम्लक्षत्--त aor.

मुच् 1 P. to go म्लोचति pre. मुञ्चोच perf. म्लोचिता p. fut.
म्लोचिष्यति fut. अमुञ्चत् or अम्लोचित् aor.

मुञ्च् 1 P. to go मुञ्चति pre. मुमुञ्च perf.

म्लेच्छ or म्लेक्ष् 1 P. & 10 U. to speak barbarously म्लेच्छति &
म्लेच्छति--ते pre. निम्लेच्छ & म्लेच्छयांचकार--चके perf. म्लिष्ट
& म्लेच्छित pp.

म्लेद् or म्लेइ 1 P. to be mad म्लेदति or म्लेइति pre.

म्लेव् 1 A. to worship, to serve म्लेवते pre, निम्लेवे perf.

म्ले 1 P. to fade, to grow weary; to be sad म्लयति pre. मम्ले
perf. म्लयता p. fut. म्लयति fut. अमम्लसीत् aor. म्लयात् or
म्लेयात् ben. Cau:--म्लयति--ते pre. म्लान pp.

य्--

यक् 1 P. to stir, to move यक्षति pre. ह्यक्ष perf. यक्षि॥ p. fut.
अयक्षीत् aor.

यक्ष् 10 A. to honour, to adore यक्षयते pre. यक्षयांचके perf.
यक्षयिता p. fut. अययक्षत् aor.

यज् 1 U. to sacrifice, to make an oblation to, to give यजति
--ते pre. ह्यज or ह्यजे perf. यज्ञा p. fut. यजति--ते fut. अययजत्--
त con. अयाक्षीत् or अयज् aor. ह्यजात् or यक्षीट ben. यिवक्षति
des. Pass:--ह्ययते pre. अयाजि aor. Cau:--याजति--ते pre.
अयीयजत्--त aor. ह्यट pp. ह्यट्टा ger.

यत् 1 A. to attempt, to strive after, to labour, &c. यतते pre.

बेने perf. वतिता p. fut. वतिष्यते fut. अबतिष्ट aor. वतिषीष्ट
ben. विवतिष्यते des Pass:--वत्यते pre. अगति aor. Cau:--आवति
--ते pre. अयीवतत्--त aor. वत्त pp. वतिस्वा, आवत्य ger.

बन्ध् 1 U. to restrain, to bind, to force यन्वति--ते pre. अयन्व
perf. वन्विता p. fut. अवन्वीत् aor.

बन्ध् 10 U. to restrain, &c. यन्वति--ते pre. यन्ववांचकार--चके,
&c. perf. यन्वयिता p. fut. यन्वयिष्यति--ते fut. अवबन्धत्--त
aor. Pass:--यन्व्यते pre. वन्वित pp. वन्वित्वा ger.

यन् 1 P. to cohabit वनति pre. यवाम perf. वड्या p. fut. वप्स्यति
fut. अवाप्सीत् aor. अवप्स्यत् con.

यप् 1 P. to check, to offer, lift up, to go, to show वच्यते
pre. वयाम perf. यन्ता p. fut. वंशति fut. अश्यत् con. अवसीत्
aor. यस्यात् ben. विवंसति des. Cau:--यमयति--ते pre. अवीवमत्
--त aor. Pass:--वन्वते pre. वत्त pp. वत्ता ger.

यत् 1 & 4 P. to strike, to endeavour वसति & यस्वति pre.
ववास perf. वसिता p. fut. वसिष्यति fut. अरसत् aor. Cau:--
यासयति--ते pre. वस्त pp. वसित्वा, यस्त्वा ger. यसितुम् inf.

या 2 P. to go, to invade, to pass away याति pre. वयौ perf.
याता p. fut. आरति fut. अवासीत् aor. अवात् ben. विशासति
des. Pass:--यायते pre. Cau:--आपयति--ते pre. अयीवत् त
aor. यात pp. आरश, प्रवाय ger. आतुम् inf.

याच् 1 P. A. to beg, to demand in marriage याचति--ते pre.
ययाच-ययाचे perf. आचिता p. fut. याचिष्यति--ते fut. अवचिष्ट
अयाचीत् aor. आचिरीष्ट--याच्रात् ben. Cau:--याचयति--ते pre.
अवयाचत्--त aor. आचित pp. आचित्वा ger. आचितुम् inf.

यु 2 P. to join, to combine यौति pre. युवाय perf. अविता p.

fut. यविष्यति fut. भयावीत् aor. हूयात् ben. कुव्यति or विविषति
des. Pass.—कृत्यते pre. भवावि aor. Cau:—यावयति—ते pre.
कृत pp.

कु 8 P. to separate कुवोति pre. (see above).

कु 9 U. to join, to mix कुनति or कुनीते pre. कुवाव or कुवुवे
perf. योता p. fut. कोष्यति—ते fut. अवीषीत् or अवीष्ट aor.

कु 10 A. to censure यावयते pre. यावयांचके perf. जावयिता
p. fut.

कुज् 7 U. to unite, to put to, to appoint, to give, to
prepare, &c. कुनक्ति or कुन्क्ते pre. कुवोज् or कुवुजे perf.
कोक्ता p. fut. कोक्षति—ते fur. अकुज्त्, अवीक्षीत् or अकुक्त
aor. Pass:—कुज्यते pre. Cau:—कोजयति—ते pre. अकुज्जत्—त
aor. कुक्त pp.

कुज् 1 P. to unite, &c. योजति pre. कुवोज् perf. &c.

कुज् 10 U. to join, &c. योजयति—ते pre. योजयांचकार—चके,
perf. योजयिता p. fut. योजयिष्यति—ते fut. अकुज्जत्—त
aor.

कुञ् 4 A. to concentrate the mind कुज्यते pre. कुवुजे perf.
कोक्ता p. fut. कोक्षते fut. अयोक्षत con. अकुक्त aor.
कुक्षीष्ट ben.

कुञ् 10 A. to censure कोजयते pre.

कुर् 1 A. to shine कोतते pre. कुवुते perf.

कुर् 4 A. to fight, to conquer in fight कुव्यते pre. कुवुवे perf.
कोजा p. fut. योत्स्यते fut. अयोत्स्यत con. अकुर्ज् aor. कुत्सीष्ट
ben. Pass:—कुज्यते pre. अवीधि aor. Cau:—कोधयति—ते pre.
अकुवुज्त्—त aor. कुर्ज् pp.

कुर् 4 P. to blot out, to trouble, to make smooth कुव्यति
pre. कुवोप perf. योपिता p. fut.

वृष् 1 P. to injure, to kill वृषति pre. वृष्टव perf.

वृष् 1 A. to try, to attempt वृषते pre. वृष्ये perf.

वौट् (ङ्) 1 P. to join together वौट् (ङ्) ति pre.

र—

रंह् 1 P. to move, to flow रंहति pre. रंह perf. रंहिता p. fut. अरंहीत्
aor. Cau:--रंहयति--ते pre.

रक् 10 U. to get, to taste राकयति--ते pre. राकयिता p. fut.
राकयांचकार--चक्रे perf. अरीरक्त्--त aor.

रक्ष् 1 P. to protect, to avoid रक्षति pre. ररक्ष perf. रक्षिता
p. fut. रक्षिष्यति fut. अरक्षीत् aor. रक्ष्यात् ben. Pass:--
रक्ष्यते pre. Cau:--रक्षयति--ते pre. अररक्षत्--त aor. रक्षित
pp.

रत्स् 1 P. to go, to move रत्सति pre. रत्स perf.

रग् 1 P. to doubt रगति pre. रग perf.

रंग् 1 P. to go, to move रंगति pre. रंग perf.

रंच् 1. U. to go quickly रंचति--ते pre. रंच--वे perf. रंचिता.
p. fut. अरंचीत् अरंचिष्ट aor.

रश् 10 U. to shine, to speak रंशयति--ते pre. रंशयांचकार--चक्रे
perf.

रश् 10 U. to arrange, to make, to write, to adorn, to
direct रश्नति--ते pre. रश्यांचकार--चक्रे perf. रश्नयिता
p. fut. रश्निष्यति--ते fut. अररश्त्--त aor. रश्नित {p.
रश्निष्ठा ger.

रङ्ग् 1 & 4 U. to be coloured, to point, to be pleased,
to be devoted to, to be in love with रङ्गति--ते & रङ्गति
--ते pre. ररङ्ग् or ररङ्गे perf. रहक्ता p. fut. रङ्गयति--ते

fut. अरङ्क्ष्यन् -त con. अरंक्षीत् or अरङ्क्ष्न् aor. रङ्ग्यात् or रंक्षीष्ट ben. रिरंक्षति -ते des. Cau:—to dye, &c. रंजयति -ने pre. अररङ्क्षन् -त aor:—to hunt deer रञ्जयति -ते pre. अरीरञ्जन् -त aor. Pass.—रञ्जते pre. रन्त pp. रङ्क्ष्या, रक्त्वा ger.

रट् 1 P. to shout, to call out, to shout with joy रटति pre. रराट् perf. रटिता p. fut. अरटीत् aor. रटित pp.

रड् 1 P. to speak रडति pre. रराड् perf.

रण् 1 P. to sound, to go, to rejoice (in the Vedas.). रणति pre. रराग perf. राणित्ता p. fut. अरणीत् aor. राणित pp.

रङ् 1 P. to split, to gnaw, to dig रङति pre. रराङ् perf. रङिता p. fut. रङिष्यति fut. अरङीत् or अगङीत् aor.

रध् 4 P. to hurt, to destroy, to subdue, to become subject to any one, to die and to be completed (in the Vedas.) रध्यति pre. ररन्ध्र perf. रयिता or रद्धा p. fut. रयिष्यति or रस्स्यति fut. अराध्वन् -अरस्स्यन् con. अरधत् aor. Pass:—रध्यते pre. अरन्धि aor. Caus.—रन्धयति -ते pre. अररन्धन् -त aor. रद्ध pp.

रप् 1 P. to speak distinctly, to praise (in Vedas) रपति pre. रराप perf.

रक् 1 P. to go, to hurt रकति pre. रराक् perf.

रश् 1 A. to begin, to embrace, to long for, to act rashly रमते pre. रेमे perf. रङ्गा p. fut. रप्स्यते fut. अरप्स्यन् con. अरङ्ग aor. रप्सीष्ट ben. रिप्सते des. Cau:—रम्भयति -ते pre. अररम्भन् -त aor. रङ्ग pp.

रप्* 1 A. to play, to rejoice at, to take rest रमते pre. रेमे

* It is Atm. when it is preceded by वि, आ, परि & उप,

perf. रन्ता p. fut. रंरन्ते fut. अरन्त्यत con. अस्त aor. रंसीष्ट
ben. रिरंरन्ते des. Pass:—रन्कते pre. Cau:—रन्कति—ते pre.
अरीरन्तु—त aor. रव pp. रत्वा अरन्त्य, अरन्त्य ger.

रम् 1 A. to sound, to bellow, to low (as a cow) रम्ते
pre. रम्भे perf.

रम् 1 A. to go, to move रयते pre. रेवे perf. रयिता p. fut.
अरयीवु aor. रयित pp.

रस् 1 P. to roar, to make a noise, to sing, to praise (in the
Vedas) रसति pre. रासत perf. रसिता p. fut. अरसीवु aor.
रसित pp.

रस् 10 U. to taste, to feel रसयति—ते pre. रसयन्कार—चके
perf. अरीरसतु—त aor.

रह् 1 P. to quit, to desert रहति pre. राह perf. रहिता p. fut.
रहिष्यति fut. अरहीवु aor.

रह् 10 U. to leave, to abandon रहयति—ते pre. रहयन्कार—चके
perf. रहयिता p. fut. रहयिष्यति—ते fut. अररहवु—त aor. रहित
pp. रहयित्वा ger.

रा 2 P. to give, to bestow राति pre. रौ perf. राता p. fut.

राख् 1 P. to be dry, to adorn, to be able, to suffice राखति pre.
राख perf.

राय् 1 A. to be able रायते pre. राये perf.

राज् 1 U. to shine, to glitter, to appear, to direct, to be at
the head राजति—ते pre. राज, राजे or रेजे perf. राजिता
p. fut. राजिष्यति—ते fut. अराजीवु or अराजिष्ट aor. राज्यवु
or राजिरीष्ट ben. रिराजिषति—ते des. राजित pp. राजित्वा,
विराज्य ger.

राष् 5 P. to propitiate, to perform, to destroy राष्नोति pre.
 रास्य perf. राक्ष्य p. fut. रास्त्वति fut. अरास्त्वत् con. राभ्यात् ben.
 अरास्तीत् aor.

राष् 4 P. to be favourable राभ्यति pre. (for the other forms
 see the above root).

राष् 1 A. to cry, to yell, to sound रासते pre. रासते perf.

रि 6 P. to go, to move रियति pre.

रि 5 P. to hurt रिजोति pre.

रि 9 U. to drive out, to expel, to go, to hurt, to emit, to separate,
 (in the Vedas) रिजाति, रिजीते pre.

रिष् or रिग् 1 P. to crawl, to creep, to go slowly रिञ्चति or रिगति
 pre. रिरेख or रिर्गिण perf.

रिष् 7 U. to empty, to clear, to deprive of, to give up रिञ्चि or
 रिङ्क्ते pre. रिरेच or रिर्चि perf. रेक्ता p. fut. रेक्षति—ते fut.
 अरेक्षत्—त con. अरिचत्, अरेक्षीत् or अरिक्त aor. रिच्यात् or
 रिक्तीष्ट ben. Pass.—रिच्यते pre. अरेचि aor. Cau:—रेचयति—ते
 pre. अरीरिचत्—त aor. रिक्त pp. रिक्त्य ger.

रिष् 1 & 10 P. to divide, to leave रेचति & रेचयति pre. रिरेच &
 रेचयांचकार perf. रेचित pp.

रिष् 1 A. to fry, to parch रेञ्जते pre. रिर्जिजे perf.

रिष् 6 P. to boast, to speak, to give, to fight, to utter a rough
 grating sound रिक्कति pre. रिरेक् perf. रेक्ता p. fut. अरेक्षीत्
 aor. रिक्कित pp.

रिष् 1 A. to crackle, to marmur, to chatter रेक्ते pre. रिर्किजे perf.

रिष् 6 P. to hurt, to kill रिक्कति pre. रिर्किक् perf. रिक्कित p. fut.
 अरिक्कीत् aor.

रिञ् 6 P. to tear, to feed on, to injure रिञ्जति pre. निरिञ्ज perf.

रेष्टा p. fut. रेक्षति fut. अरेक्षन् con. अरिक्षन् aor.

रिष् 1 & 4 P. to kill, to fail, to perish or to be injured in

4th. रेयति & रिष्यति pre. निरेय perf. रेयता or रेटा p. fut. रेयिष्यति fut. अरेषीत् (1st cl.) अरिरेत (the 4th cl.) aor. रिष्ट pp.

रिह् 1 P. to hurt रेहति pre. निरिह perf.

री 4 A. to tickle, to ooze, to flow रीयते pre. निरीये perf.

री 9 U. to go, to injure, to howl रिणति or निरीते pre. रीय pp.

रीङ् 1 U. to take, to cover रीयति—ते pre.

रु 2 P. to cry, to yell, to hum as bees, to sound in general

रौति or रयीति pre. रुयत् perf. रुयता p. fut. रुयिष्यति fut.

अरुयीत् aor. रुयत् ben. रुरुयति des. Pass.—रुयते pre. Cau:—

रुययति—ते pre. रुत pp.

रु 1 A. to go, to hurt, to break to pieces (in the Vedas) रुयते

pre. रुये perf. रुयता p. fut. अरुयिष्ट aor. Cau:—रुययति—

ते pre. अरुयिष्यत्—त aor.

रुच् 1 A. to shine, to look beautiful, to be pleased with

(a person) रोचते pre. रुच्ये perf. रोचिता p. fut. रोचिष्यते fut.

अरुच्यत् or अरोचिष्ट aor. रुचिष्यते or रोचिष्यत des. Cau:—

रोचयति—ते pre. अरुच्यत्—त aor. रुचित pp.

रुञ् 6 P. to break to pieces, to afflict, to pain रुञ्जति pre.

रुञ्ज perf. रुञ्जता p. fut. रोदयति fut. अरोदयीत् aor. रुञ्ज pp.

रुक्त्वा {er.

रुञ् 10 U. to hurt, to kill रुञ्जयति—ते pre. रुञ्जयिष्यत्—चक्रे perf.

रुञ्जयिता p. fut. अरुञ्जयत्—त aor.

रुद् 1 A. to strike down. रोदते pre. रुदते perf.

- इद् 10 U. to obstruct, to resist, to shine, to speak रोदधति—ते
pre. रोदधांचक्रार—चक्रे perf.
- इद् 1 P. to strike रोदति pre. इरोड perf.
- इद् 1 A. to resist, to oppose, to torment, to suffer pain रोदते
pre. इरुडे perf.
- इद् 1 P. to rob, to steal, इंदति pre. इरुंद perf.
- इद् 1 P. to go, to steal, to tame, to oppose इंदति pre. इरुंद
perf.
- इद् 2 P. to cry, to weep, to roar रोदिति pre. इरोद perf. रो-
दिता p. fut. अरुइत् or अरोदीत् aor. इद्यात् ben. इरुदिषति des.
Pass:— इद्यते pre. अरोदि aor. Cau:—रोदधति—ते pre. अरुद-
धत्—त aor. इरुद pp.
- इद् 7 U. to oppose, to hold up, to bind, to hide, to oppress
इणद्धि or इण्द्धे pre. इरोध or इरुधे perf. रोद्धा p. fut. रोस्त्वति
—ते fut. अरुइत्, अरोस्तीत् or अरुद्ध aor. इण्यात् or इरुस्तीष्ट
ben. इरुस्त्वति—ते des. Pass:—इण्धते pre. अरोधि aor. Cau:—
रोदधति—ते pre. अरुइइत्—त aor. इद्ध pp.
- इद् 4 P. to confound, to suffer violent pain (in the Vedas.)
इण्धति pre. इरोध perf. अरोपीत् aor.
- इद् 6 P. to hurt, to destroy इहति pre. इरोह perf.
- इद् 4 P. (rarely A.) to be angry, to be annoyed इहति pre.
इरोध perf. रोदिता or रोद्धा p. fut. अरुइत् aor. इह pp.
- इद् 1 P. to hurt, to vex, to be offended (in the Vedas) रोधति
pre. अरोपीत् aor. (for the other forms see the above root).
- इद् 1 P. to grow, to increase, to rise, to reach रोहति pre.
इरोह perf. रोहा p. fut. रोदधति fut. इह्यात् ben. अरुइत् aor.
इह pp.

कृ 10 U. to be rough, to be unkind, to make dry (in the Vedas) कृष्यति—ते pre. कृष्यांचकार—चक्रे perf. कृष्यति p. fut. अकृष्यत्—त aor.

कृ 10 U. to find out, to form, to consider, to fix, to appoint कृष्यति—ते pre. कृष्यांचकार—चक्रे perf. कृष्यति p. fut. अकृष्यत्—त aor.

कृ 1 P. to adorn, to decorate, to anoint कृषति pre. कृष्यति perf. रोषिता p. fut. अरोषीत् aor. कृषिन् pp.

रे 1 A. to doubt, to suspect रेकते pre. रिरेके perf.

रे 1 A. to shine, to shake रेजते pre.

रे 1 U. to speak, to ask रेदति—ते pre.

रे 1 A. to go रेपते pre.

रे (व) 1 A. to go, to jump रेव (व) ते pre.

रे 1 A. to sound, to low रेभते pre.

रे 1 A. to roar, to neigh रेपते pre. रिरेवे perf. रेपिता p. fut. अरोषीत् aor. रोषित pp.

रे 1 P. to sound, to bark at राकति pre.

रो 1 P. to despise रोडति pre.

रो (ड) 1 P. to despise रौट (ड) ति pre.

ल—

ल 10 U. to taste, to obtain लाक्यति—ते pre. लाक्यांचकार—चक्रे perf. लाक्यति p. fut. अलीलकत्—त aor.

ल 1 A. to perceive, to observe लक्षते pre. ललसे perf. ललसति p. fut. अलक्षित aor.

ल 10 U. to notice, to define, to regard लक्ष्यति—ते pre. लक्ष्यांचकार—चक्रे, &c. perf. लक्ष्यति p. fut. अललसत्—व aor. ललित pp.

लब् or लंब् 1 P. to go लङति or लंङति pre.

लङ् 1 P. to attach, oneself to, to touch, to meet, to follow closely लङति pre. लङ्गाण perf. लङ्गिता p. fut. अलङ्गीत् aor. लङ्ग pp.

लङ् 10 U. to taste, to obtain लाङयति—ते pre. लाङ्वांचकार—चक्रे perf. लाङ्गिता p. fut. अलीलङ्—त् aor.

लंङ् 1 P. to go, to go lame लंङति pre.

लङ् 1 U. to spring, to leap, to go, to mount upon, to dry, to eat up, to lessen लंङति—ते pre. लङ्घ—वे perf. लंङिता p. fut. अलंङीत् or अलंङिष्ट aor. लंङित pp.

लङ् 1 P. to mark लङ्छति pre. ललङ्छ perf.

लङ् 6 A. to be ashamed लङ्गते pre. लेजे perf. लङ्गिता p. fut. अलङ्गिष्ट aor. लङ्ग pp.

लङ् 1 P. to blame लङ्गति pre. ललङ्ग perf. लङ्गिता p. fut. अलङ्गीत् aor.

लङ् 10 P. to seem, to appear, to conceal लङ्गति (लङ्गति according to some in the sense of to conceal, to cover) pre. लङ्गवांचकार perf. लङ्गिता p. fut. अलीलङ्गत् aor.

लङ् 6 A. to be ashamed, to blush लङ्गते pre. ललङ्गे perf. लङ्गिता p. fut. अलङ्गिष्ट aor. लङ्गित pp.

लङ् 1 P. to censure, to strike, to kill लङ्गति pre. ललङ्ग perf.

लङ् 10 U. to injure, to speak, to give, to be powerful, to shine, to dwell लङ्गति—ते pre. लङ्गवांचकार—चक्रे perf. लङ्गिता p. fut.

लङ् 1 P. to act like a child, to prattle, to cry लङ्गति pre. ललङ्ग perf.

लङ् 1 P. to play, to sport लङ्गति pre.

छड् 1 & 10 P. to throw, to blame, to harass लडति & लडबति
pre. लडाड & छडयांचकार &c. perf.

छड् 10 U. to fondle, to caress, to annoy लाडयति—ते pre.
लाडयांचकार—चके perf.

लड् 1 P. to talk in general, to wail, to whisper, to lament
लडति pre. लडाप perf. लडिता p. fut. अलडीव् or अलडीव्
aor. Cau:—लडयति—ते pre. अलडीव्—त aor. लडित pp.

लभ् 1 A. to get, to take, to have, to be able, &c. लभते
pre. लेभे perf. लभ्या p. fut. लप्बते [fut. अलभ्य aor. लिप्बते
des. लभ्य pp.

लभ् 1 A. to hang down, to stick to, to sink, &c. लभते pre.
लभ्ये perf. लम्बिता p. fut. अलम्बिष्ट aor. Pass.—लम्ब्ये pre.
अलम्बि aor. Cau:—लभयति—ते pre. अललम्ब्य—त aor. लम्बित
pp.

लब् 1 A. to go, to move लयते pre. लेये perf. लबिता p. fut.

लर् 1 P. to go, move लरति pre. लर्ये perf.

छड् 1 U. to play, to move about लडति—ते pre. ललाल or लेने
perf. Cau:—छलयति—ते pre. ललित pp.

लल् 10 U. to fondle, to desire लडयति—ते pre. छडयांचकार—चके
perf. लडबिता p. fut. अलीलव्—त aor.

लक्ष् 10 U. to excite any art लाडयति—ते pre. लाडयांचकार—चके
perf.

लव् 1 & 4 U. to wish, to long for लगति—ते & लगति—ते pre.
लव्य or लेये perf. लविता p. fut. अलवीव्, अलवीव् or अलविष्ट
aor. लवित pp.

छड् 10 U. to be eager for लाडयति—ते pre.

लस् 1 P. to shine, to play, to appear, to embrace, to sound
लसति pre. लस्य perf. लसिता p. fut. अलसीव्—अलसीव्

४२२. Cau:—काशयति—ते pre. अशीरुतम्—त aor. लसि३ pp.
 लस्य 1 A. to be ashamed, to blush लस्यते pre. ललस्ये perf.
 लज्जिता p. fut. अकञ्जिष्ट aor. Pass:—लज्जयते pre. Cau:—
 लज्जयति—ते pre. अलज्जयत्—त aor. लज्ज pp.
 ली 2 P. to take, to obtain लीयते pre. लीयै perf. लाता p.
 fut.
 लाव् 1 P. to be dry, to adorn, to suffice लावति pre.
 लाय् 1 A. to be equal to लायते pre.
 लाञ् १ or लाञ्ज् 1 P. to blame लाञ्जति or लाञ्जति pre.
 लाङ् 1 P. to mark लाङ्गति pre.
 लिख् 6 P. to write, to rub, to touch, to peck as a bird
 लिखति pre. लिखे perf. लेखिता p. fut. अलेखीत् aor. लिखि-
 श्यति or लिखेक्ष्यति des. लिखित pp. लिखित्वा or लेखित्वा ger.
 लिङ् 1 P. to go, to move लिङ्गति pre.
 लिङ् 1 P. to go, to move लिङ्गति pre. लिङ्गिण perf. लिङ्गिता p.
 fut. अलिङ्गित् aor. लिङ्गित pp.
 लिङ् 10 U. to paint, to inflict (a noun) लिङ्गयति—ते pre. लिङ्गया-
 चकार—चक्रे &c. perf. लिङ्गयिता p. fut. अलिङ्गयत्—त aor.
 लिप् 6 U. anoint, to cover, to stain, to kindle लिपति—ते pre.
 लिपे or लिपिषे perf. लेप्ता p. fut. अलिपत् or अलिप्त aor. Cau:—
 लेपयति ते pre. अलीढित्—त aor. लिप्त pp.
 लिश् 6 P. to go, to hurt लिशति pre. लिशे perf..
 लिश् 4 U. to become small लिशति—ते pre.
 लिह् 2 U. to lick, to taste लेढि or लीढे pre. लिहे or लिह्ये
 perf. लेढा p. fut. लेहयति—ते fut. अलिहत्—त or अलीढ aor.
 लिह्यात् or लिह्येष्ट ben. लिह्यति—ते des. लीढ pp.
 ली 1 P. to melt, to dissolve लयति pre. क्लिप्त perf.

- ली 4 A. to stick, to lie on लीयते pre. लिख्ये perf. कृता or
कृता p. fut. छेद्यते or लास्यते fut. भवेष्ट or अक्यस्त aor.
लेयीष्ट or दसीष्ट ben. लीन pp.
- ली 9 P. to adhere, to melt किनाति pre. भिनाय or ललौ perf.
केता or कृता p. fut. लेप्यति or लास्यति fut. भवेयीत् or भल्लसीत्
aor.
- लृञ् 1 P. to pluck, to pull, to tear off लृञ्चति pre. लृञ्च perf.
लृञ्चिषा p. fut. अलृञ्चीत् aor. लृञ्चिन pp.
- लृट् 1 A. to oppose, to shine, to suffer pain छोटते pre. लृट्टे
perf. लोटिता p. fut. अलृट्त् or अलोटिट aor.
- लृट् 1 P. to roll, to wallow on the ground, to take away
लोटति pre. लृट्टे perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. लृट्टिषति
or लृट्टिषति des. Cau:—लोटयति—ते pre. अलृट्टत्—त or
अलृट्टेत्—त aor.
- लृट् 4 P. to roll, &c. लृञ्चति pre. लृट्टे perf. लोटिता p. fut.
अलृट्त् aor. (see the above for the othe. forms).
- लृट् 10 U. to speak, to shine लोटयति—ते pre. लोटयिषकार—चके
&c. perf. लोटयिषा p. fut.
- लृट् 1 P. to strike, to knock down लोटति pre. लृट्टे perf.
लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. Can:—अलृट्टत्—त or अलृट्टे-
त्—त aor.
- लृट् 1 A. to go, to roll on the ground, to oppose लोटते pre.
लृट्टे perf. लोटिता p. fut. अलृट्टत्—अलोटिट aor.
- लृट् 6 P. to wallow लृञ्चति pre. लृञ्च perf.
- लृट् 10 U. to rob, to plunder लोटयति—ते pre. लोटयिषकार—
चके perf. अलृट्टत्—त aor.
- लृट् 1 P. to stir, to churn लोटति pre. लृट्टे perf. लोटिता p.
fut. अलोटीत् aor. Can:—लोटयति—ते pre.

- लु 6 P. to cover, to adhere लुहति pre. (see the above root for the other forms.)
 लुं 1 P. to go, to rob, to be lazy लुंति pre. लुंति perf.
 लु 10 A. to rob, to disregard लुयति—ते pre.
 लुं 1 P. to go, to be idle, to agitate लुंति pre.
 लुं 10 U. to plunder लुंयति—ते pre. लुंयति चकार—चक्रे perf.
 लुय 1 P. to strike, to kill लुयति pre. लुयति perf.
 लु 4 P. to confound, to be destroyed, लुनति pre. लुनति perf.
 लोपिना p. fut. अलोपीत् aor.
 लु 6 U. to break, to take away, to seize, to suppress, लुपति—ते pre. लुपति or लुपति perf. लोपिना p. fut. अलुपत् or अलुपति aor. लुप्यात् or लुप्सीष्ट ben. लुप्यति or लुप्यति des. Pass:—लुप्यते pre. अलोपि aor. Cau:—लोपयति—ते pre. अलुप्यत्—त or अलुप्यति—त aor. लुपति pp.
 लु 6 P. to perplex लुभति pre. लुभति perf.
 लु 4 P. to covet, to be perplexed लुभति pre. लुभति perf. लोभिता, लोभ्या p. fut. अलुभत् aor. Cau:—लोभयति—ते pre. लुभति pp.
 लु 1 P. to roll, to shake लोलति pre. लोलति perf. लोलिता p. fut. अलोलीत् aor. लोलति pp.
 लु 1 P. to adorn, to decorate लेशति pre.
 लु 1 P. to covet, to desire लेशति pre. लेशति perf.
 लु 9 U. to divide, to cut off लुनाति or लुनीते pre. लुनाति or लुनति perf. लुविता p. fut. अलुवीत् or अलुवीष्ट aor. लुयात् or लुविष्ट ben. लुनति—ते des. Cau:—लुनयति—ते pre. लुनति pp.
 लु 1 P. (see लु) लुपति pre. लुपति perf.
 लु 10 U. to injure, to rob लुपति—ते pre. लुपति चकार—चक्रे perf.

गैर् 1 A. to go, to worship गैरि pre.

गैर् 1 P. to go, to send, to embrace गैरि pre.

लोक 1 A. to see, to perceive लोके pre. लोके perf. लोकिता p. fut. अलोकिष्ट aor. लोकिता pp.

लोक 10 U. to behold, to shine, to know, to seek लोकयति—ते pre. लोकयांचकार—चक्रे perf. लोकयिता p. fut. अलुगेरु—त aor.

लोच 1 A. to see लोचते pre. लुगेचे perf. लोचिता p. fut. अलोचिष्ट aor. लोचित pp.

लोच 10 U. to speak, to shine लोचयति—ते pre. लोचयांचकार—चक्रे—भास बभूव perf. लोचयिता p. fut. अलुगेरु—त aor.

लोड 1 P. to be mad or foolish लोदति pre. लुगेष्ट perf.

लोड 1 A. to heap up लोडते pre. लुगेष्टे perf.

लोड 1 P. to be mad or foolish लोडति pre.

व—

वक् 1 A. to go, to move वक्ते pre.

वक् 1 P. to grow, to be powerful, to be angry वक्ते pre. ववक्ष perf.

वक् or वक् 1 P. to go, to move वक्ते or वक्ते pre.

वक् 1 P. to go वक्ते pre.

वक् 1 P. to go, to lame वङ्गति pre.

वक् 2 P. to speak, to relate वक्ति pre. उवक् perf. वक्ता p. fut. वदति fut. अवोचत् aor. उच्यत् ban. विवङ्गति des. Can:—वाचयति—ते pre. अवीवचत्—त aor.

वक् 10 U. to speak, to read वाचयति—ते pre. वाचयांचकार—चक्रे, &c. perf. वाचयिता p. fut. अवीवचत् त aor. वाचत pp.

- वञ् 1 P. to go, to roam about वञ्जति pre. ववाञ्ज perf. वञ्जिता p. fut.
- वज् 10 U. to trim, to go वाजयति—ते pre. वाजयामास, &c perf.
- वच् 1 P. to go, to arrive at वञ्चति pre. ववञ्च perf. वञ्चिता p. fut. अवञ्चीत् aor. वञ्चिन pp.
- वच 10 A. to cheat वञ्चयते pre. वञ्चयामास, &c perf. अववञ्चत aor.
- वट् 1 P. to surround. वटति pre. ववाट perf.
- वद 10 U. to till, to divide, to surround वदयति—ते pre. वाटयाञ्चकार—चक्रे perf.
- वद् 1 P. to be strong, to be fat वडति pre. ववाड perf.
- वण् 1 P. to sound वणति pre.
- वद 1 P. & 10 U. to divide वदति & वदयति—ते pre.
- वड् 1 P. to say, to tell, to lay down वडति pre. उवाड perf. वडिता p. fut. अववाडीत् aor. विवडिषति des. उडित pp.
- वड् 1 U. to inform वडति—ते pre. उवाड or ऊडे perf. अववाडीत् or अवविष्ट aor.
- वश् 1 P. to slay, to kill वशति pre. ववाध perf. वधिता p. fut.
- वन 1 P. to honour, to aid, to sound, to be occupied वनति pre. ववान perf.
- वन् 8 U. to beg, to seek for, to conquer वनोति or वनुते pre. ववान or वेने perf.
- वन् 1 P. & 10 U. to favour, to injure, to sound वनति & वानयति—ते pre.
- वन्द् 1 A. to salute, to adore वन्दते pre. ववन्दे perf. वन्दिता p. fut. अववन्दिष्ट aor. वन्दित pp.
- वव् 1 U. to sow, to scatter, to throw, to weave, to shave

वपति—ते pre. उवाच or ऊवे perf. वप्ता p. fut. अवप्सीत् or अवपत्त aor. उप्सात् or वप्सीष्ट ben. Pass:—उप्स्यते pre.

वञ् 1 P. to go वञ्जति pre.

वद् 1 P. to vomit, to pour out, to throw out, to reject
वमति pre. ववाम perf. वमिता p. fut. अवमीत् aor. Cau:—
वामयति or वमयति pre. अवीवमत् aor. वाम्य pp.

वङ् 1 A. to go वङ्गते pre.

वर् 10 U. to ask for, to seek, to get वरयति—ते pre. वरवांचकार—
चक्रे perf. वरयिता p. fut. अवीवरत्—व aor.

वर्च 1 A. to shine, to be bright वर्चते pre. वर्च्ये perf.

वर्ण 10 U. to colour, explain, to extol, to send, to grind
वर्णयति—ते pre. वर्णवांचकार—चक्रे—भास—बभूव perf. वर्णयित
p. fut. अववर्णत्—त aor. वर्मित pp.

वर्ध् 10 U. to cut, to fill वर्धयति—ते pre.

वर्ध् 1 P. to go, to kill वर्धति pre.

वल्क 10 U. to speak वल्कयति—ते pre. वल्कवांचकार—चक्रे perf.

वल्ग 1 U. to go, to dance, to be pleased, to eat वल्गति—ते
pre. ववल्ग or ववल्गे perf. वल्गिता p. fut. अवल्गीत्, अवल्गिट
aor. वल्गय pp.

वल्ह (लृट्) 10 U. to cut off, to purify वल्ह (लृट्) कयति—ते
pre.

वल् 1 A. to go, to cover or be covered वल्ते pre. ववल्ते perf.

वल्ह 1 A. to be preeminent, to kill, to give, to speak वल्हते
pre. ववल्हे perf.

वल्ह 10 U. to speak, to shine वल्हयति—ते pre. वल्हवांचकार—चक्रे perf.

वष् 2 P. to wish, to favour, to shine वष्टि pre. उवाश perf.
वशिना p. fut. अवशीत् or अवाशीत् aor. उदशात् ben. Pass:—
उदश्यते pre.

- वृ 1 P. to injure, to kill वृति pre. उवाच perf.
- वृ 1 P. to dwell, to be, to spend (time) वसति pre. उवास perf. वस्ता p. fut. अवासीत् aor. उवाच ben. विवसति des. Pass:—उच्यते pre. Cau:—वासवति—ते pre. अवीवसत्—त aor. उवित pp.
- वृ 2 A. to wear, to put on वस्ते pre. ववते perf. वसिता p. fut. अवसिष्ट aor. वसित pp.
- वृ 4 P. to be straight, to be firm, to fix वस्यति pre.
- वृ 10 U. to cut, to love, to take, to heat, to scent, to perfume वासवति—ते pre.
- वृ 1 A. to go वृकति pre.
- वृ 10 U. to hurt, to kill, to ask, to go वस्तवति—ते pre. वस्तयांचकार—चक्रे perf.
- वृ 1 U. to cover, to bear along, to fetch, to bear, to marry &c. वृति—ते pre. उवाह or ऊहे perf. वोहा p. fut. वृवति—ते fut. अवासीत् or अवोह aor. उवाह or वसीष्ट ben. विवसति—ते des. Cau:—वाहवति—ते pre. अवीवहत्—त aor. ऊह pp.
- वा 2 P. to blow, to go, to strike, to kill, वाति pre. ववौ perf. वाता p. fut. अवासीत् aor. वावात् ben. Cau:— to cause, to blow वाववति—ते & to shake. वाजवति—ते pre.
- वा 4 P. to be extinguished, to dry वायति pre.
- वा 10 U. to go, to be happy, to worship वापवति—ते pre.
- वां 1 P. to wish, to desire, वांशति pre.
- वां 1 P. to wish, to desire, to seek for वांछति pre. ववाञ्छ perf. वाञ्छिता p. fut. अवांछीत् aor.
- वाह 1 A. to bathe, to dive वाहते pre. ववाहे perf.
- वाश 4 A. to roar, to hum वाद्यते pre. ववाशे perf. वाशिता p. fut. अवासीत् aor. वाशित pp.

- वास् 10 U. to scent, to make fragrant वासयति—ते pre. वास-
यांचकार—चक्रे, &c. perf. वासयिता p. fut. अववासद्—व aor.
विष् 8 U. to separate, to distinguish, to deprive of वेवेक्ति
or वेवेक्ते pre. विवेच or विविचे perf. See the following
root.
- विष् 7 U. to separate, &c. विनक्ति or विहृक्ते pre. विवेच or
विविचे perf. वेत्ता p. fut. अविचद्, अवेक्षीद् or अविक्त aor.
विष्णाद् or विक्षीष्ट ben. विक्त pp.
- विच्छ् 6 P. to go विच्छति or विच्छावति pre. विविच्छ or विच्छयां-
चकार perf. विच्छिता or विच्छाविता p. fut. अविच्छीद् or
अविच्छावीद् aor.
- विच्छ् 10 U. to shine, to speak विच्छयति—ते pre. विच्छयांचकार
—चक्रे perf.
- विज् 8 U. to separate, to distinguish वेवेक्ति or वेवेक्ते pre. विवेज
or विविजे perf.
- विज् 6 A. to shake, to tremble विजते pre. विविजे perf. विजिता
p. fut. अविजिष्ट aor.
- विज् 7 P. to shake, to fear विनक्ति pre. विवेज perf. विजिता p.
fut. अविजीद् aor.
- विद् 1 P. to sound, to curse, to rail at वेदति pre. विवेद perf.
विद् same as विद्.
- विद् 2 P. to know, to regard वेत्ति or वेद pre. विवेद or विदां-
चकार perf. अवेदीद् aor. विद्याद् ben. विदित pp. Cau:—वदयति
—ते pre.
- विद् 4 A. to happen, to be विद्यते pre. विविदे perf. वेत्ता p.
fut. अविस्त aor. विस्तीष्ट ben. विस्त pp.
- विद् 6 U. to get, to find, to feel विन्दति—ते pre. विवेद or विविदे

perf. वेदिता or वेत्ता p. fut. अविदत्, अवित्त, or अवेदिष्ट aor.
विद्यात्, वेदिषीष्ट or विस्तीष्ट ben.

विन् 7 A. to know, to consider विन्ते pre. विविदे perf. वित्त
or विद्य pp.

विश् 10 A. to tell वेदयते pre. वेदयांचके perf. वेदयिता p. fut.

विश्व 6 P. to enter, to fall to the share of विशति pre. विवेश
perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत् aor. विद्व्यात् ben.

विश् 8 U. to embrace, to surround, to extend वेदेष्टि or वेदिष्टे
pre. विवेश or विविदे perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत् or अविक्षत aor.

विष् 9 P. to separate विष्जाति pre. विवेश perf.

विश् 1 P. to sprinkle, to pour out वेषति pre.

वी 2 P. to pervade, to eat, to obtain, to throw, to conceive,
to be born, to shine, to be beautiful, to desire, to go,
to approach वेति pre. विवाय perf. वेता p. fut. अवेषीत् aor.
वीयात् ben. वीत् pp.

वृ 1 U. to choose, to choose for one (Atm.) to beg, to cover,
to surround, to love, to adore वरति—ते pre. (see the follow-
ing root).

वृ 5 U. to choose, &c. वृणोति or वृणुते pre. ववार or वव्रे perf. वरिता
or वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट or अवृत् aor. व्रियात्,
वरिषीष्ट, or वृषीष्ट ben.

वृ 9 U. to choose, &c. वृणाति or वृणीते pre. (same as the
above).

वृक्ष 1 A. to select, to cover वृक्षते pre. वृक्षे perf.

वृक्ष 7 P. to choose वृक्षन्ति pre.

वृञ् 2 A. to avoid, to shun वृञ्ते pre. वृञ्जे perf.

वृञ् 7 P. to avoid, to choose, to turn away, to move, to hurt
वृञ्जन्ति pre. ववञ्जं perf. वव्रिजा p. fut. अवव्रिज्ति aor.

- वृज् 1 P. & 10 U. to shun, to abandon, to exclude, &c. वर्जयति & वर्जयति—ते pre. वर्जय & वर्जयामकार—चक्रे perf. वर्जिता & वर्जयिता p. fut. अवर्जयिष्ये & अवर्जयिष्ये—त or अवर्जयिष्ये—त aor.
- वृण् 8 U. to eat, to consume वृणोति or वृणुते pre.
- वृण् 6 P. to give pleasure वृणति pre.
- वृत्* 1 A. to exist, to happen, to live on, to occupy, &c. वर्तते pre. वर्तते pre. वर्तित p. fut. वर्तिष्यते or वृत्स्यति fut. अवर्तय or अवर्तिष्य aor. वर्तिषीष्ट ben. विवर्तिषते or विवृत्स्यति des. Cau:—वर्तयति—ते pre. अवर्तयिष्ये—त or अवर्तयिष्ये—त aor. वृत्त pp.
- वृत् 4 A. to choose, to divide वृत्त्यते pre.
- वृत् 10 U. to shine वर्तयति—त pre. वर्तयामकार—चक्रे perf.
- वृश् 1 A. to grow वर्धते pre. वर्धते perf. वर्धिता p. fut. अवर्धय aor. अवर्धिष्य aor. वर्धिषीष्ट ben. वृक्ष pp.
- वृष् 4 P. to choose वृष्यति pre. वर्धयिष्य perf.
- वृष् 1 P. to rain, to pour forth वर्षति pre. वर्षयिष्य perf. वर्धिता p. fut. अवर्षयिष्य aor. वृष्ट pp.
- वृ 9 U. to choose वृणाति or वृणीते pre. ववार or ववरे perf. वरिता or वरीत्त p. fut. अववरीत्त, अववरीष्ट or अववरीष्ट अववृष्ट aor. वृणात्, वरिषीष्ट or वृणीष्ट ben. वृवर्षति—ते, विवरीषति—ते or विवरीषति—ते des.
- वे 1 U. to weave, to cover ववति—ते pre. उवाच, or ऊवे, ऊवे, ववौ or ववे perf. वाता p. fut. अववासीत् or अववास्त aor. ऊवात् or वासीष्ट ben. विवासाति—ते des. Cau:—वावयति—ते pre. Pass:—ऊवते pre. उत pp.
- वेय् 1 A. to beg, to solicit वेयते pre. विवेये perf.

* It is also Parasmaipadi in 2nd future, aorist, conditional des.

- वेष् 1 A. to tremble, to quake वेपसे pre. विवेपे perf. वेपिता p. fut.
अवेपिष्ट aor. Cau:—वेपयति—ते pre. अविवेपत्—त aor. वेपित pp.
- वेक्ष् 1 P. to go, to be wanton, to shake वेक्षति pre. विवेक्ष perf.
वेलिता p. fut. अवेलीत् aor.
- वेल् 10 U. to count the time वेलयति—ते pre. वेल्वांचकार—चक्रे
perf. वेल्वित् p. fut. अविवेळत्—त aor.
- वेष् 1 P. to go, to shake वेक्षति pre. विवेक्ष perf.
- वेवी 2 A. to go, to obtain, to be pregnant, to pervade, to eat, to
wish, to shine वेवीहे pre.
- वेष्ट् 1 A. to surround, to wind round, to dress वेष्टते pre. विवेष्टे
perf. वेष्टिता p. fut. अवेष्टिष्ट aor. Cau:—वेष्टयति—ते pre.
- वेस् 1 P. to go वेसति pre. विवेस perf.
- वे 1 P. to dry, to be weary वायति pre.
- व्यञ्च् 6 P. to cheat, to surround, to pervade, विञ्चति pre. विञ्चाच
perf. व्यञ्चिता p. fut. अव्यञ्चीत् or अव्यञ्चीत् aor. विञ्चात् ben.
Pass:—विञ्च्यते pre.
- व्यञ्ज् 7 P. to reveal, to indicate व्यनक्ति pre.
- व्यच्य् 1 A. to be sorry, to be vexed, or afflicted, to tremble, to
lead away व्ययते pre. विच्यये perf. व्ययिता p. fut. अव्ययिष्ट aor.
व्ययित pp.
- व्यच् 4 P. to hurt, to pierce विभ्यति pre. विभ्याध perf. व्यञ्ज् p.
fut. अव्यञ्चीत् aor. विभ्यात् ben. विच्यस्सति des. Pass:—विच्यते
pre. Cau:—व्याधयति—ते pre. विञ्ज pp.
- व्यप् 10 U. to throw, to diminish व्यापयति—ते pre. व्यापयांचकार—
चक्रे perf. व्यापयिता p. fut.
- व्यव् 10 U. to go, to expend, to bestow व्यववति—ते pre. व्यययां-
चकार—चक्रे, &c. perf.

- व्यव् 10 U. to drive व्यावयति—ते pre. व्यावर्षाचकार—चक्र perf.
 व्यव् 1 U. to go व्यवति—ते pre.
- व्ये 1 U. to cover, to sew व्ययति—ते pre. विव्याव or विव्ये perf. व्यस्ता
 p. fut. अव्यासीत् or अव्यास्त aor. वीयात् or व्यासीत् ben. विव्यासति
 des. Pass:—वीयते pre. Cau:—व्यायजेति—ते pre. क्त pp.
- व्रज् 1 P. to proceed, to pass away (as time) व्रजति pre. वज्राज्
 perf. व्रजिता p. fut. अव्राजीत् aor. विव्रजिषति des. व्रजित pp.
- व्रण् 1 P. to sound व्रणयति pre. वज्राण् perf.
- व्रण् 1 U. to wound व्रणयति—ते pre. व्रणवाचकार—चक्र perf.
- व्रश् 6 P. to cut, to tear, to wound, व्रयति pre. वज्रश्च perf. व्रक्षित
 or व्रष्टा p. fut. अव्रक्षीत् or अव्राक्षीत् aor. व्रक्ष्यात् ben. विव्रक्षिषते
 or विव्रक्षति des.
- व्री 4 A. to go, व्रीयते pre. व्रीय pp.
- व्री 9 P. to choose व्रिणाति or व्रीयति pre.
- व्रीह् 4 P. to throw, to be ashamed व्रीह्यति pre.
- व्रीस् 1 P. & 10 U. to injure, to kill, व्रीसति & व्रीसकति—ते pre.
- वृद् 6 P. to cover, to be gathered, to sink वृदति pre.
- वृत् 9 P. to go, to hold, to select, वृत्तिनाति or वृत्तिनाति pre. Cau:--
 वृत्तेयति—ते pre.

श--

- शस् 1 P. to relate, to suggest, to praise, to hurt शंसति pre.
 शशंस perf. शंसिता p. fut. अशंसीत् aor. शस्वात् ben. Pass:--
 शस्वते pre. शस्त pp.
- शक् 5 P. to be able, to endure, to be powerful शक्नोति pre. शशाक्
 perf. शक्ता p. fut. अशकत् aor. शक्यात् ben. शिषति des. Pass:--
 शक्वते pre. Cau:--शक्वति—ते pre. अशीशकत्—त aor. शक्त् pp.

- शक् 4 U. to be able, to bear शक्यति—ते pre. शक्ताक or शक्ते perf.
शक्तिता or शक्ता p. fut. अशक्त्, अशक्त or अशक्ति aor.
- शङ्क् 1 A. to doubt, to be afraid, to believe शङ्कते pre. शङ्कते perf.
शङ्किता p. fut. अशङ्किट aor. शङ्कित pp.
- शञ्च् 1 A. to go शञ्चति pre. to speak to tell, शञ्चते pre.
- शट् 1 P. to deceive, to hurt or kill, to suffer pain शठति pre.
शसाठ perf. शठिता p. fut. अशठीत् aor.
- शट् 10 P. to deceive शठयति pre. शठयांचकार perf. शठयिता p.
fut. अशीशठत् aor.
- शब् 1 P. (but Atm. in conjugational tenses) to perish, to decay
शीयते pre. शशाब् perf. शप्ता p. fut. अशब्त् aor. शब्दात् ben.
शिशप्सति des. Cau:—शावयति—ते pre. शप् pp.
- शट् 1 P. to go शयति pre. (generally with आ).
- शप् 1 & 4 U. to curse, to swear, to blame शपति—ते & शप्यति—ते
pre. शशाप or शेषे perf. शप्ता p. fut. अशाप्सीत्—अशप्त aor.
शप्त्वा or शप्सीट ben. Pass:—शप्यते pre. Cau:—शापयति—ते
pre. अशीशपत्—त् aor. शप्त pp.
- शब् 10 U. to sound, to call out, to speak शब्दयति—ते pre.
शब्दयांचकार—चके perf. शब्दयित् p. fut. अशशब्दत्—त् aor.
शब्दित pp.
- शाम् 4 P. to grow calm, to put an end to, to stop, शाम्यति pre.
शशाम perf. शमिता p. fut. अशामत् aor. शाम्वात् ben. Pass:—
शम्यते pre. शांत pp. Cau:—शमयति—ते or शामयति—ते pre.
- शाम् 10 U. to look at, to show, शामयति—ते pre. शामयांचकार
—चके perf. शामयिता p. fut. अशीशमत्—त् aor.
- शञ्च् 1 P. to go, शञ्चति pre. शञ्चत् perf.
- शर्क् 1 P. to go, to injure or kill शर्चति pre. शर्चत् perf.

शर्ष् 1 P. (see the above) शर्षति pre.

शल् 1 A. to shake, to agitate, शलते pre. शले perf. शलिता p. fut.

शल 1 P. to go, to run शलति pre. शलाल perf.

शल 10 A. to praise शलवते pre. शलवांचक्रे perf. शलविता p. fut.
अश्लीशलत् aor.

शल 1 A. to praise, शलन्ते pre. शलन्ते perf.

शब् 1 P. to go, to approach, to utter शब्ति pre. शब्बाव perf.

शब् 1 P. to leap, to jump शब्ति pre. शब्बाव perf. शब्बिता p. fut.
अशशीद् or अशशीद् aor.

शब् 1 P. to hurt or kill, शब्ति pre. शब्बाव perf.

शत् 1 P. to cut up, to destroy शत्ति pre. शत्ताव perf. शत्तिता p. fut.
अशशीद् or अशशीद् aor. शत्त pp.

शस् 2 P. to sleep, शस्ति pre. (see the above root-)

शार् 1 U. to sharpen, to whet, शीर्षासति—ते pre.

शार् 10 U. to weaken, to be weak शारयति—ते pre. शारवांचकारं—चक्रे perf.

शाल् 1 A. to tell, to praise, to shine शालते pre. शालाके perf.

शास् 2 P. to teach, to inform, to govern, to correct, to advice, to punish शास्ति pre. शाशाव perf. शासिता p. fut. अशिषद् aor. शिष्याव ben. शिशाविषति des. Pass.—शिष्यते pre. शिष्ट pp. शासित्वा or शिष्टा ger.

शि 5 U. to whet, to sharpen, to excite, to be attentive शिनोति or शिनुते pre.

शिष् 1 A. to learn शिष्यते pre. शिषिष्ये perf. शिषिता p. fut. अशिषिष्ट aor. शिषित pp.

शिष् 1 P. to go शिष्यति pre.

- शिष् 1 P. to smell शिषति pre. शिषिष perf. शिषिता p. fut.
 शिञ् 2 A. & 10 U. to tinkle, to jingle शिक्ते & शिञ्जति—ते
 pre.
 शिद् 1 P. to disregard शिदति pre. शिदोष्ट perf.
 शिष् 1 P. to hurt, to kill शिषति pre. शिषोष perf.
 शिञ् 1 P. & 10 U. to leave a residue शिषति & शिषयति—ते
 pre. शिषोष & शिषयांचकार—चक्रे perf.
 शिष् 7 P. to leave, to distinguish from others शिषति pre.
 शिषोष perf. शिष्ट p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben. शिषि-
 क्षति des. Cau:—शिषयति—ते pre. शिष्ट pp.
 शि 2 A. to lie down, to sleep शिते pre. शिद्ये perf. शिषिता
 p. fut. अशियिष्ट aor. शिषिषिष्ट ben. शिषयिषते des. Pass:—
 शिष्यते pre. अशियि aor. Cau:—शिययति—ते pre. शियित pp.
 शीञ् 1 A. to sprinkle, to move gently शीकते pre. शिशीके perf.
 शीङ् 1 P. & 10 U. to be angry, to ~~was~~ शीकृति or शीकृति—ते
 pre. शिशीक & शीकयांचकार—चक्रे perf.
 शीष् 1 A. to speak, to communicate शीभते pre. शिशीभे perf.
 शील 1 P. to contemplate, to honour, to worship शीलति pre.
 शिशील perf. शीलित्ता p. fut. अशीलीत् aor.
 शीञ् 10 U. to honour, to put on, to visit, to study, to
 exercise शीलयति—ते pre. शीलयांचकार—चक्रे perf. शीलयिता p.
 fut. अशिशीलत् aor.
 शुक् 1 P. to go, to move शोक्ते pre. शुशोक् perf. शोक्ता p.
 fut. अशोक्तीत् aor.
 शुच् 1 P. to bewail, to grieve for, to regret. शोचति pre. शु.
 शोच perf. शोचिता p. fut. अशोचीत् aor.
 शुच् 4 U. to be afflicted, to be wet शुच्यति—ते pre. शुशोच or

बुबुधे perf. क्षोभिता p. fut. अबुबुध्, अबुबुधी or अबुबुधि aor.
बुक्त pp.

बुध्य 1 P. to bathe, to distil, to churn, to press बुध्यति pre.
बुबुध्ये perf.

बुध 1 P. to be lame, to resist, to be impeded शोभति pre. बुभोव
perf. क्षोभिता p. fut. अबुभोदी or अबुभोधि aor.

बुद् 10 U. to be idle, to be lazy शोभयति-ते pre. शोभवांचकार—चक्रे
perf.

बुंद् 1 P. & 10 U. to purify बुंभति & बुंभयति-ते pre. बुबुंढ & बुंढवांचकार—चक्रे
perf.

बुध् 4 P. to be pure, to be favourable, to have the doubts removed बुध्यति pre. बुभोध perf. क्षोभा p. fut. अबुबुध् aor.
Pass:--बुध्यते pre. अबुभोधि aor. Cau:--शोधयति—ते pre. अबुबुध्
-व aor. बुद्ध pp.

बुद् 6 P. to go, to move बुभति pre. बुभोव perf.

बुन्ध् 1 & 10 U. to be purified, to clear बुंभति—ते & बुन्धयति—ते
pre. बुबुंढ-बुबुंढे & बुन्धवांचकार—चक्रे perf.

बुभ् 1 A. to shine, to suit, to be happy, to be victorious क्षोभते
pre. बुभुभे perf. क्षोभिता p. fut. अबुभुभ् or अबुभुभि aor.

बुंभ् 1 P. to shine, to speak, to hurt बुंभति pre. बुबुंभ perf.

बु (बु) र् 4 A. to hurt, to make firm, to faint ब्रूयते pre.

बुल्क् 10 U. to gain, to pay, to tell, to forsake बुल्कयति-ते pre.
बुल्कवांचकार—चक्रे perf. अबुबुल्क्-त् aor.

बुल् (ल्) 10 U. to dismiss, to bestow, to measure, to produce
बुल् (ल्) यति—ते pre.

बुध् 4 P. to be dried, to be afflicted, to be anguished बुध्यति pre.

शुशोष perf. शोषा p. fut. अशुषत् aor. Can:--शोषयति--ते pre.
शुष्क pp.

शूर 10 U. to act the hero, to make great exertion शूरयति--ते pre.
शूरयांचकार--चके perf. अशुशूरत्--त aor.

शूर्प 10 U. to measure शूर्पयति--ते pre. शूर्पयांचकार--चके perf.

शूल 1 P. to be ill शूलति pre. शूल perf.

शूष 1 P. to produce, to bring forth शूषति pre. शूष perf.

शू- 1 A. (but it is also Parasmaipadi, in 2 nd future, aorist &
conditional) to break wind downwards शूधते pre. शूधे perf.
शूयिता p. fut. अशूयिष्ट aor.

शृ 9 P. to tear to pieces, to hurt, to kill शृणाति pre. शृणार perf.
शरिता or शरीता p. fut. अशरीत् aor. Pass:--शीर्यते pre. शीर्ण pp.

शैल् 1 P. to go, to tremble शैलति pre. शिशैल perf. शैलिता p.
fut.

शो 4 P. to sharpen, to make thin शयति pre. शयौ perf. शया p.
fut. अशाय् or अशायीत् aor. शिशायति des. Pass:--शायते pre.
Can:--शाययति--ते pre. शाय or शित pp.

शोण् 1 P. to go, to become red शोणति pre. शुशोण perf.

शौद् (ड्) 1 P. to be proud or haughty शौड (ड्) ति pre.

शुव् 1 P. to ooze, to trickle श्रोतति pre. शुश्रोत perf. श्रोतिता p.
fut. अश्रोतीत् or अशुतत् aor.

श्रुय् P. to ooze, to scatter श्रोतति pre. शुश्रोत perf. श्रोतिता p.
fut. अश्रोतीत् or अश्रुतत् aor. श्रुत्यात् ben.

श्रील् 1 P. to wink, to contract the eyelids श्रीलति pre.

श्वे 1 A. to go, to dry up, to congregate श्वायते pre. शिश्वे perf.
शवाता p. fut. अश्वस्त aor. श्वान, शीन or शीत pp.

श्रक् 1 A. to go, to creep श्रकते pre. श्रक्ते perf.

अङ् 1 P. to go, to move अङ्गति pre. अङ्गन perf.

अज् 1 P. & 10 U. to give, to bestow अजति & आजयति—ते pre.
इआज & आजवांचकार—चक्रे perf. (generally with वि).

अज् 1 P. to injure, to kill अयति pre. इआय perf.

अय् 1 P. & 10 U. to liberate, to release, to kill अयति & आययति
—ते pre. इआय & आयवांचकार—चक्रे perf.

अंय् 1 A. to be loose अंयते pre. इअंये perf.

अय् 10 U. to make effort, to gladden अययति—ते pre. अयवांचकार-
चक्रे perf. अययिता p. fut. अइअययत्—त aor.

अंय् 9 P. to loosen, to delight अभाति pre. इअंय or इआय perf.
अभिता p. fut. अअन्यीत् aor.

अम् 4 P. to take pains, to mortify, to be fatigued आम्यति
pre. इआम perf. अभिता p. fut. अअमत् aor. आन्त pp. अनित्वा
or आन्त्वा ger.

अप् 1 A. to be careless, to err अंभते pre. इअंभे perf. अभिता
p. fut. अअंभिष्ट aor. अङ्घ pp.

आ 2 P. to sweat, to cook, to dress आति pre. इऔ perf. आता
p. fut. अआसीत् aor. Can:—अपयति—ते pre. आत or आत pp.

अि 1 U. to go, to reach to cling to, to depend upon, to dwell, to
honour, to use, to help अबति—ते pre. इआय or इअिबे perf.
अभिता p. fut. अइअिबत् aor. अीयात् or अविषीष्ट ben.
इआबिषति—ते des. Pass:—अीयते pre. अआयि aor. Can:—
आययति—ते pre. अइअिबत्—त aor. अित pp.

अिष् 1 P. to burn अेषति pre. इअेष perf. अेषिता p. fut.

अी 9 U. to cook, to dress, to boil अीणाति or अीणीते pre. इआय
or इअिबे perf. अेता p. fut. अअैषीत् or अअेष्ट aor.

- श्री 1 & 10 to please, to propitiate अवति—ते & आवयति—ते pre.
 क्षिप्राय or क्षिप्रिष्वे & अययांचकार—चक्रे, &c. perf.
- शु 1 P. to go, to move अवति pre. शुभाव perf. ओता p. fut.
 अश्रोषीत् aor.
- श्रु 5 P. to hear, to obey शृणोति pre. शुभाव perf. ओता p. fut.
 अश्रोषीत् aor. श्रूयात् ben. श्रुश्रूयते des. Pass:--श्रूयते pre. अश्रावि
 aor. Can:-- आवयति—ते pre. अशुश्रवत्—न or अक्षिभवत्—त
 aor. श्रुत pp.
- वै 1. P. to perspire, to cook आयति pre. द्यौ प. fut. आता p.
 fut. अत्रासीत् aor.
- श्रोण् P. to collect or be collected योणति pre. शुश्रोण perf.
- श्लंक् 1 A. to go, to move श्लंकते pre. द्यश्लंके perf.
- श्लंश् 1 P. to go, to move श्लंगति pre. द्यश्लंग perf.
- श्लय् 10 U. to be loose, to be weak, to kill श्लययति—ते pre.
 श्लययांचकार—चक्रे perf.
- श्लस्व् 1 P. to pervade श्लस्वति pre. द्यश्लस्व perf.
- श्लाघ् 1 A. to praise, to flatter, to boast of श्लाघते pre. द्यश्लाघे
 perf. श्लाघिता p. fut. अश्लाघिष्ट aor. श्लाघित pp.
- श्लिष् 1 P. to burn श्लेषति pre. द्यश्लेष perf. श्लेषिता p. fut.
- श्लिष् 4 P. to embrace, to cling to, to join श्लिष्यति pre. द्यश्लिष्य
 perf. श्लेष्टा p. fut. अश्लिषद् or अश्लिष्यद् aor. श्लिष्ट pp.
- श्लोक् 1 A. to compose in verse, to acquire, to abandon श्लोकते
 pre. शुश्लोके perf.
- श्लोण् 1 P. to heap together श्लोणति pre. शुश्लोण perf.
- श्वक् 1 A. to go, to move श्वंकते pre. द्यश्वंके perf.
- श्वच् 1 A. to go, to be opened श्वंचते pre. द्यश्वंके perf.
- श्वज् 1 A. to go, श्वजते pre.

श्वङ् 10 U. to go, to adorn, to accomplish श्वङयति—ते pre.
to speak ill श्वाङयति—ते or श्वङयते—ति pre.

श्वभ् 10 U. to go, to make a hole, to live in misery श्वभयति—ते
pre. श्वभयांचकार—चक्रे perf.

श्वल् 1 P. to run श्वलति pre. श्वाश्ल perf. श्वलिता p. fut. अश्वलीत्
aor.

श्वल्क् 10 U. to tell श्वल्कयति—ते pre. श्वल्कयांचकार—चक्रे, &c.
perf.

श्वल् 1 P. to run श्वलति pre. श्वाश्ल perf.

श्वस् 2 P. to breathe, to sigh, to hiss श्वसिति pre. श्वासास perf.
श्वसिता p. fut. अश्वसीत् aor.

श्वि 1 P. to swell, to increase, to go श्वयति pre. शुशाव or शिशाव
perf. श्वयिता p. fut. अश्वत्—अश्वयीत् or अशिश्विजत् aor. शूयात्
ben. शिश्वायिषति des. Pass:—शूयते pre. Can:—श्वाययति—ते
pre. अशिश्वयत्—त or अशूशावत्—त aor.

श्विद् 1 A. to become white श्वेतते pre. शिश्वेते perf. श्वेतिता p.
fut.

श्विद् 1 A. to become wet श्विषते pre. शिश्विदे perf.

ष--

ष्ठि 1 & 4 P. to spit, to sputter ठीवति & ठीप्यति pre. तिष्ठेव or
दिष्ठेव perf. ठेयिता p. fut. अष्ठेवीत् aor. ठीप्यात् ben. तिष्ठीविषति
or तुष्टयूषति des. Can:—ठेययति—ते pre. ठयूत pp.

ष्क् 1 A. to go, to move ष्वक्ते pre. ष्वक्ते perf. ष्वकिता p.
fut. अष्वक्किट् aor.

ष्क् 1 A. to go, to move ष्वक्ते pre. ष्वक्ते perf. ष्वकिता
p. fut. अष्वक्किट् aor.

स--

- सञ्ज् 1 P. to embrace, to cling to, to fasten सञ्जति pre. ससञ्ज् perf. सञ्ज्ता p. fut. असञ्जीव् aor. सञ्ज्यात् ben. Pass:—सञ्ज्यते pre. असञ्जिज् aor. सञ्ज् pp.
- सह् 10 U. to kill, to be strong, to dwell, to give सहयति—ते pre. सहवाचकार—चक्रे perf. सहविता p. fut. असिहव्—त aor.
- सद 10 U. to finish, to adorn, to go, to leave unfinished सादयति—ते pre. सादवाचकार—चक्रे perf. सादविता p. fut. असीसदव्—त aor.
- सद् 1 P. or 6 P. to sit down, to rest, to sink down, to decay. to be languid, to be helpless सीदति pre. ससाद् perf. सत्ता p, fut. असदव् aor. सद्यात् ben. सिषत्सति des. Pass:—सद्यते pre. Cau:—सादयति—ते pre. असीषदव्—त aor. सद् pp.
- सन् 1 P. & 8 U. to love, to worship, to give सनति & सनोति or सजुते pre. ससान or सेने perf. सनिता p. fut. असानीव्, असनीव्, असनिट् or असाव् aor. सिसनिषति or सिषासति des. Pass:—सन्वते or सायते pre. साव pp.
- सप् 1 P. to connect, to worship सपति pre. ससाप perf. सपिता p. fut. असपीव् aor.
- समाञ् 10 U. to serve, to worship. to gratify समाजयति—ते pre.
- सम् 1 P. to be confused समति pre. ससाम perf.
- सम् 10 U. to be agitated समयति—ते pre. समवाचकार—चक्रे perf. समविता p. fut. असीसमव्—त aor.
- संव् 1 P. to go संवति pre. ससंव perf. संविता p. fut. असंवीव् aor.
- सञ् 10 U. to collect संवयति—ते pre. संववाचकार—चक्रे perf.
- सव् 1 A. to go, to move सवते pre. ससवे perf.

- सर्ज् 1 P. to gain, to earn by labour सर्जति pre. ससर्ज perf. सर्जिष्य p. fut. असर्जीष्य aor.
- सर्व् 1 P. to go, to move सर्वति pre.
- सर्व् 1 P. to hurt, to kill सर्वति pre. ससर्व perf.
- सव् 1 P. to go, to move सवति pre. ससाव perf.
- सव् 2 P. to sleep सवति pre. ससाव perf.
- सत्स् 1 P. to become ready सत्सति pre. ससत्स perf. सज्जिता p. fut. असज्जीष्य aor.
- सह् 1 A. to hear, to suffer, to allow, to forbear, to wait, to conquer, to stop सहते pre. सेहे perf. सहिता or सोढा p. fut. असहिह aor. सहिषीष्ट ben. सिसहिषते des. Cau:—साहयति—ते pre. असीवह्य—त aor. सिसाहयिषति—ते des. सोढ pp.
- सह् 4 P. to be pleased, to endure सह्यति pre. (see above for the other forms).
- साद् 10 U. to make visible, to show सादयति—ते pre. सादवांचकार —चक्रे perf. सादयिता p. fut. अससादय—त aor.
- साध् 5 P. to finish, to accomplish, to conquer साधोति pre. ससाध perf. साधा p. fut. सास्यति fut. असासीष्य aor. Cau:—साधयति—ते pre.
- साध् 4 P. to be accomplished साधति pre. ससाध perf.
- साध् 10 P. to go, to depart साधयति pre. साधवांचकार perf.
- सान्स् 10 U. to appease, to comfort, to soothe सान्स्वयति—ते pre. सान्स्ववांचकार—चक्रे, &c, perf. सान्स्वयिता p. fut. अससान्स्वय—त aor. सान्स्वत pp.
- सि 5 & 9 U. to bind, to lie सिनेति, सिनुते & सिनाति, सिनीते pre. ऽिनाव or सिन्वे perf. सेता p. fut. असेषीष्य or असेष्ट ben. सीषान् or सेषीष्ट ben. Pass:-सीयते pre. सित or सिन pp.

सिञ् 6 U. to sprinkle, to water, to pour in, to impregnate सिञ्चति
—ते pre. सिञ्चे or सिञ्चि perf. सेक्ता p. fut. सेदयति—ते fut.
असिञ्चत्, असिञ्चत or असिक्त aor. सिञ्च्यात् or सिञ्चीष्ट ben. सि-
सिञ्चति des. Pass:—सिञ्चते pre. असेचि aor. Cau:—सेचयति—ते
pre. सिक्त pp.

सिद् 1 P. to disregard, to despise सेदति pre. सिबेद perf.

सिध् 1 P. to go, to drive off, to restrain, to interdict, to intrust,
to turn out auspiciously. सेयति pre. सिबेय perf. सेविता p.
fut. असेधीत् aor. सिध्यात् ben. Cau:—सेधयति—ते pre. असीविधत्
—त aor.

सिध् 4. P. to reach, to attain one's name, to succeed, to
accomplish, to be established सिध्यति pre. सिबेध perf. सेज्जा p.
fut. अतिधत् aor. सिभिस्सति des. सिद्ध pp.

सिन्व् 1 P. to wet सिन्वति pre. सिबिन्व perf. सिन्विता p. fut.
असिन्वीत् aor.

सिक् 4 P. to sew, to write, to join सीदति pre. सिबेव perf.
सेविता p. fut. असेधीत् aor. सीदयात् ben. Pass:—सीदवे pre.
स्त्रूत pp. सेविस्वा or स्त्रूस्वा ger.

सीक् 1 A. to sprinkle, to go, to move सीकते pre. सिपीके perf.
सीकृता p. fut. असीकीत् aor.

सीक् 10 U. to touch, to be impatient, to be angry सीकयति—ते
pre. सीकयांचकार—चके perf.

सु 1 U. to go, to move सवति—वे pre. सुगव or सुदुवे perf.
सोता p. fut. असावीत् or असाविष्ट & असौपीत् or असौविष्ट aor.
सुसूयति—से des.

सू 2 P. to possess power or supremacy सौति pre. सुगव perf.
सोता p. fut. असौपीत् aor.

सु 5 U. to sprinkle, to pour out, to press out juice, to churn, to perform sacrifice, to bathe सुनोति or सुनुवे pre. सुषाव or सुषुवे perf. सोता p. fut. असावीत् or असोष्ट aor. सूयात् or सोषीष्ट ben. सुसृशति—ते des. Pass:—सूयते pre. असावि aor. Can:—सावयति—ते pre. असूषवत्—त aor.

सु 2 & 4 A. to bring forth, to produce सूने & सूक्ते pre. सुषुवे perf. सोता or सविता p. fut. असोष्ट or असविष्ट aor. सोषीष्ट or सविषीष्ट ben. सूयते des. Pass:—सूयते pre. असावि aor. Can:—सावयति—ते pre. असूषवत्—त aor. सूत pp.

सूच 10 U. to pierce, to point out, to betray, to indicate by gesture, to trace out सूचयति—ते pre. सूचयांचकार—चक्रे perf. सूचयिता p. fut. असूसूचवत्—त aor. सूचित pp.

सूच 10 U. to string, to write in the form of a concise rule, to plan, to unbind सूचयति—ते pre. सूचयामास perf. सूचयिता p. fut. असूसूचवत्—त aor.

सूद् 1 A. to strike, to pour out, to deposit, to destroy सूयते pre. सूद्वे perf. सूयिता p. fut. असूदिष्ट aor. सुसूदिशते des. Can:—सूयति—ते pre. असूषुवत्—त aor.

सूद् 10 U. to incite, to strike, to cook, to dress, to pour out, to promise सूयति—ते pre. सूदयांचकार—चक्रे perf. सूययिता p. fut. असूषुवत्—त aor. सूदित pp.

सूर् 1 & 4 P. to respect, to disregard सूर्त्तति & सूद्वर्त्तति pre. सूर्त्त perf. सूर्त्तित p. fut.

सूर् 1 P. to bring forth, to beget सूयति pre.

सृ 3 & 1 P. to go, to approach, to run, to blow ससर्त्ति & सरति pre. ससार perf. सर्तां p. fut. (3 P.) असरत् aor. (1 P.) असासीष्ट

aor. सिधात् ben. सिधीरति des. also धावति pre. when it means 'to run' Cau:—सारयति--ते pre.

सृज् 6 P. to create, to put on, to let loose, to shed सृजति pre.
ससर्ज perf. स्रष्टा p. fut. स्रक्षति fut. असाक्षीत् aor. सृज्यात् ben.
सिसृक्षति des. सृष्ट pp.

सृज् 4 A. to let loose, or send forth सृज्यते pre.

सृप् 1 P. to creep, to go सर्पति pre. ससर्प perf. सर्मा or सर्मा p. fut.
असृत् aor. सृप्तात् ben. सिसृक्षति des. Cau:—सर्पयति--ते pre.
असर्सात्--त or असीसृषत्--त aor. सृप्त pp.

सृत् 1 P. to kill, to injure सर्भति or संभति pre. ससर्भ or संसृभ
perf.

सृ 9 P. to hurt, to kill सुगति pre. ससार perf.

सेक् 1 A. to go, to move सेकते pre. सिबेके perf. सेकिता p. fut.
असेकिष्ट aor.

सेल् 1 P. to go, to move सेलति pre. सिसेल perf. सेलिता p. fut.
असेलत् aor.

सेव् 1 A. to serve, to pursue, to enjoy, to practice, to perform,
to guard, to dwell in सेवते pre. सिबेवे perf. सेविता p. fut.
असेविष्ट aor. सिसेविषते des. Cau:—सेवयति--ते pre. असेविषद्
—त aor. सेवित pp.

सै 1 P. to waste away, to decline सायति pre.

सो 4 P. to destroy, to bring to an end स्यति pre. ससौ pre.
साता p. fut. असात् or असासीत् aor. सेयात् ben. सिसासति
des. Pass:—सीयते pre. Cau:—साययति--ते pre. सित pp.

स्कन् 1 A. to jump, to raise, to pour out स्कंयते pre. अस्कन्दे
perf. स्कंदिता p. fut. अस्कंदिष्ट aor.

स्कन् 1 P. to jump, to rise, to fall, to burst out, to perish

- स्कन्वति pre. चस्कन्द perf. स्कन्ता p. fut. अस्कान्सीत् aor.
स्कन्धात् ben. चिस्कन्सति des. Pass:—स्कन्धते pre. Cau:—स्कन्ध-
ति—ते pre. अचस्कन्दत्—त aor. स्कन्ध pp.
- स्कन् 10 U. to collect स्कन्धयति—ते pre. स्कन्धयांचकार—चके perf.
स्कन्धयिषा p. fut. अचस्कन्दत्—व aor.
- स्कन्न् 10 U. to collect स्कन्धयति—ते pre. स्कन्धयांचकार—चके perf.
- स्कम् 1 A. to create, to stop स्कम्भते pre. चस्कम्भे perf.
- स्कम् 5 P. to create, to hinder, to restrain स्कम्भोति pre.
चस्कम्भ perf. स्कम्भिता p. fut. अस्कम्भत् or अस्कम्भीत् aor. स्कम्भात्
ben. स्कम्भ्य pp.
- स्कम् 9 P. to create, &c. स्कम्भति pre. (for the other forms
see above root).
- स्कु 5 & 9 U. to go by leaps, to approach, to cover, to lift
स्कृनोति or स्कृनुते & स्कृनाति or स्कृनीते pre. चुस्काव or चुस्कुदे
perf. स्कोता p. fut. अस्क्रीषीत् or अस्क्रीष्ट aor.
- स्कृद् 1 A. to jump स्कृदते pre. चुस्कृदे perf.
- स्कृम् 5 & 9 P. to stop स्कृम्भोति & स्कृम्भति pre.
- स्खल् 1 A. to cut, to destroy, to kill, to rout, to defend स्खलते
pre. चस्खले perf.
- स्खल् 4 P. to fall down, to totter, to err स्खलति pre. चस्खल
perf. स्खलिषा p. fut. अस्खालीत् aor. स्खलित pp.
- स्खुड् 6 P. to cover स्खुडति pre. चुस्खोड perf.
- स्तक् 1 P. to resist, to strike against स्तकति pre. तस्ताक् perf.
स्तकिता p. fut. अस्तकीत् aor.
- स्तन् 1 P. to sound, to thunder, to sigh स्तनन्ति pre. तस्तान perf.
स्तन्विता p. fut. अस्तानीत् or अस्तनीत् aor. तिस्तनिषति des.
Cau:— स्तनयति—ते pre.

स्तन् 10 U. to thunder स्तनयति—ते pre. स्तनयांचकार—चक्रे perf.

स्तम् 1 A. same as स्तम्.

स्तम् 1 P. to be confused स्तमति pre. तस्त्वाम perf.

स्तम् 1 A. to make immoveable, to support, to stop स्तम्भते pre.
तस्तम्भे perf. स्तम्भिता p. fut.

स्तम् 5 & 9 P. to fix firmly, to support स्तम्भोति & स्तम्भति pre.
स्तम्भते perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भत् or अस्तम्भीत् aor. स्तम्भ्यात्
ben. तिस्तम्भिषति des. Pass:—स्तम्भ्यते pre. Cau:—स्तम्भयति—ते
pre. स्तम्भ्य pp. स्तम्भिस्वा or स्तम्भ्या ger.

स्तिम् 1 or स्तीम् 4 P. to become wet, to become fixed स्तिम्यति or
स्तीम्यति pre.

स्तु 2 U. to praise, to extol, to worship by hymns स्तोति, स्तवीति
स्तुते or स्तुवीति pre. तुष्टाय or तुष्टुवे perf. स्तोवा p. fut. अस्तवीत्
or अस्तोष्ट aor. स्तूयात् or स्तोवीष्ट ben. तुष्टयति—ते des Pass.
स्तुयते pre. अस्तावि aor. Cau:—स्तानयति—ते pre. अस्तुष्टवत्—व
aor. स्तुत pp.

स्तुम् 1 P. to praise स्तोमति pre. तुस्तोम perf.

स्तुम् 1 A. to stop, to suppress स्तोभते pre.

स्तुम् 5 & 9 P. to stop, to expel, to stupify स्तुम्भोति & स्तुम्भाति pre.
स्तुम्भते perf.

स्तूप् 4 P. & 10 U. to heap up, to erect स्तूपयति & स्तूपयति—ते pre.
स्तूपय & स्तूपयांचकार—चक्रे perf.

स्तृ 5 P. to love, to protect स्तृणोति pre. तस्तार perf.

स्तृ 5 U. to spread about, to scatter, to cover स्तृणोति or स्तृणुते
pre. तस्तार or तस्तरे perf. स्तर्ता p. fut. अस्तार्थीत् अस्तरीष्ट or
अस्तृत aor. स्तर्थात्, स्तृषीष्ट or स्तरिषीष्ट ben. तिस्तीर्षति des. Pass:
—स्तर्षते pre. Cau:—स्तारयति—ते pre.

स्वृ 1 P. to go, to move स्वृति pre.

स्तृ 6 P. to strike, to kill स्तृति pre. तस्तर्हि perf. स्तर्हिता or स्तर्हि p. fut. अस्तर्हि or अस्तृत् aor.

स्तृ 9 U. to spread, to cover स्तृणाति or स्तृणीते pre. तस्तार् or तस्तरे perf. स्तरिता or स्तरीता p. fut. अस्तरीत्, अस्तर्हि, अस्तरीष्ट or अस्तीष्ट aor. स्तीर्वात् स्तरिषीष्ट or स्तीर्गष्ट ben. Pass:- स्तीर्यते pre.

स्तृ (see स्तृ).

स्ते 10 U. to steal स्तेनयति—ते pre. स्तेनवांचकार—चके perf.

स्ते 1 A. to ooze स्तेपते pre. तिस्तेपे perf. स्तेपिता p. fut. अस्तेपीत् aor.

स्ते 10 U. to send, to throw स्तेपयति—ते pre. स्तेपयांचकार—चके perf. स्तेपयिता p. fut.

स्ते 1 P. to put on, to adorn स्तयति pre. तस्तौ perf.

स्तये 1 P. to collect into a heap, to spread about, to sound स्तयायति pre. तस्त्यौ perf. स्त्याना p. fut. अस्त्यासीत् aor. स्त्यायात् or स्तयेयात् ben. तिस्त्यासति des.

स्थ 1 P. to cover स्थगति pre. तस्याग perf. स्थगिता p. fut. अस्थगीत् aor.

स्थ 1 P. to stand firm स्थलति pre. तस्थाल perf.

स्था 1 P. to stand, to wait, to be, to be at hand, &c. तिष्ठति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थात् aor. स्थेयात् ben. तिष्ठसति des. Pass:—स्थीयते pre. अस्थायि aor. Cau:—स्थापयति—ते pre. अतिष्ठिरत्—त aor. स्थित pp. स्थित्वा ger.

स्थु 1 P. to cover. स्थुति pre. तस्थुष्ट perf.

स्थू 1 (denom.) to become big or stout. स्थूलयति pre.

- जस्र् 1 & 4 P. to eject, to inhabit. जस्रति & जस्रायि pre. सज्रास perf.
- जा 2 P. to bathe, to perform ablution. जाति pre. सजौ perf. जाता p. fut. अजासीद् aor. जायाद् or जेयाद् ben. सिष्णासति des. Pass.—जायते pre. अजायि aor. जात pp.
- जिह् 4 P. to have affection for, to be kind to जिह्यति pre. सिष्णेह perf. जेहिता, जेग्धा or जेढा p. fut. अजिहत् aor. जिग्ध pp. जिहित्वा जेहित्वा, जिग्धा or जीढा ger.
- जु 2 P. to distil, to flow. जौति pre. सुष्णाव perf. जयिता p. fut. अजावीद् aor. जुयाद् ben. Pass.—जुयते pre. Cau:—जावयति—ते pre. असुष्णवद्—त aor. जुत pp.
- जुह् 4 P. to vomit जुह्यति pre. सुष्णोह perf. स्नोहिता, स्नोग्धा or स्नोढा p. fut. अजुह्व् aor. जुग्ध pp.
- स्त्र् 1 P. to dress, to envelop स्त्रायति pre. सस्त्रौ perf.
- स्पन् 1 A. to throb, to go स्पन्दते pre. पस्पन्ते perf. स्पन्दिता p. fut. अस्पन्दिह् aor.
- स्पर्ध् 1 A. to contend with, to challenge स्पर्धते pre. पस्पर्धे perf. स्पर्धिता p. fut. अस्पर्धिह् aor.
- स्पर्श् 10 A. to take, to touch, to unite, to embrace स्पर्शयते pre. स्पर्शयामके perf. स्पर्शयिता p. fut. अस्पर्शित aor.
- स्वर्ण् 1 A. to become wet or moist स्वर्णते pre. पस्वर्णे perf.
- स्वश् 1 U. to obstruct, to touch, to spring together, to see स्वश्नति—ते pre.
- स्वृ 5 U. to gratify, to protect, to live स्वृजोति pre. पस्वार perf.
- स्वृश् 6 P. to touch, to come in contact with, to affect, to wash स्वृशति pre. पस्वर्श perf. स्वर्श or स्पष्टा p. fut. अस्पर्शसीद् अस्पर्शीद् or अस्वृशत् aor. स्वृश्याद् ben. विस्वृशति des. स्वृष्ट pp. Cau:—स्पर्शयति—ते pre.

स्पृह् 10 U. to envy स्पृहयति—ते pre. स्पृहयांचकार—चक्रे perf.
 स्पृहयिता p. fut. अविस्पृहस्—त aor. Pass:—स्पृह्यते pre. स्पृहित
 pp.

स्पृ 9 P. to hurt, to kill स्पृणाति pre. पस्पार perf.

स्फुट् 1 P. to burst, to expand स्फुटति pre. पस्फाट perf.

स्फुट् 1 P. to burst open स्फुटति pre. पस्फुट perf.

स्फुट् 10 U. to joke with स्फुटयति—ते pre. स्फुटयांचकार—चक्रे
 perf.

स्फुट् 1 P. & 10 U. to jest or joke with स्फुटति & स्फुटयति—
 —ते pre. पस्फुट & स्फुटयांचकार—चक्रे perf.

स्फल् 1 P. to tremble, to throb स्फळति pre. पस्फाल perf. स्फलिता
 p. fut. अस्फलीव् aor. Cau:—स्फालयति—ते pre.

स्फाह् 1 A. to increase, to grow fat स्फायते pre. पस्फाये perf.
 स्फायिता p. fut. अस्फाविट् aor. Cau:—स्फाययति—ते pre. अपि-
 स्फयव्—त aor. स्फीत pp.

स्फिह् 10 U. to love, to kill स्फेदयति—ते pre. स्फेदयांचकार—
 चक्रे perf.

स्फिह् (see स्फिह्)

स्फुट् 6 P. to split open, to burst into view स्फुटति pre.
 पुस्फोट perf. स्फुटेता p. fut. अस्फुदीव् aor. Cau:—स्फोटयति—
 ते pre. स्फुटित pp.

स्फुट् 1 U. to split open स्फोटति—ते pre. पुस्फोट or पुस्फुटे perf.

स्फुट् 10 U. to break open स्फुटयति—ते pre.

स्फुट् 10 U. to despise स्फुटयति—ते pre. स्फुटयांचकार—चक्रे perf.

स्फुट् 6 P. to cover स्फुडति pre. पुस्फोड perf.

स्फुट् 1 P. to open स्फुडति pre. पुस्फुट perf.

स्फुट् 10 U. to joke, to laugh at स्फुटयति—ते pre.

- स्फुट् 1 P. & 10 U. same as स्फुट्
 स्फुर् 6 P. to tremble, to throb, to struggle, to flash, to shine
 स्फुरति pre. पुस्फोर perf. स्फुरिता p. fut. अस्फुरीत् aor.
 स्फुञ्च् 1 P. to spread, to forget स्फुञ्चति pre.
 स्फुञ्च् 1 P. to thunder, to glitter स्फुञ्चति pre. पुस्फुञ्च् perf.
 स्फुञ्चिता p. fut. अस्फुञ्चिन्त् aor. पुस्फुञ्चिषति des. Cau:—स्फुञ्च-
 यति—ते pre. अपुस्फुञ्चत्—त् aor.
 स्फुल्ल् 6 P. to tremble, to collect, to kill स्फुल्लति pre. पुस्फोळ
 perf.
 स्मि 1 A. to smile, to bloom स्मयते pre. सिषिये perf. स्मेता.
 p. fut. अस्मेष्ट aor. सिस्मायिष्ये des. Cau:—स्माययति—ते or
 स्माययते pre.
 स्मिद् 10 U. to despise, to love, to go स्मेदयति—ते pre. स्मे-
 दयांचकार—चके perf. स्मेदयिता p. fut. अस्मिदत्—त् aor.
 स्मील् 1 P. to wink, to blink स्मीलति pre. सिस्मील perf.
 स्मृ 1 P. to recollect, to think upon स्मरति pre. सस्मार perf.
 स्मर्ता p. fut. अस्मार्षीत् aor. सुस्मृते des. Pass:—स्मर्यते pre.
 स्मृत pp.
 स्मृ 5 P. to live, to please स्मृजोति pre. सस्मार perf. Cau:—
 स्मारयति—ते or स्मरयति—ते pre.
 स्वप् 1 A. to run, to trickle, to flow out स्वप्नते pre. सस्यन्ते
 perf. स्वप्तिष्ठा or स्वप्ता p. fut. स्वप्न्स्वति—ते or स्वप्तिष्ठते fut.
 अस्वदत्, अस्वदिष्ट or अस्वन्त् aor. स्वन्दिषीष्ट or स्वन्त्सीष्ट ben.
 स्वित्स्वति—ते or स्वित्स्वति des. स्वप्न pp. स्वन्दिष्ठा or स्वप्ता
 ger. Cau:—स्वप्नयति—ते pre.
 स्वम् 1 P. to sound, to go, to consider स्वमति pre. सस्वाम perf.
 स्वमिता p. fut. अस्वमीत् aor. स्वान्त pp. स्वामिदण or स्वान्त्वा
 ger.

- स्वन् 10 U. to sound, &c. स्वनयति-ते pre. स्वनयांचकार-चक्रे, &c. perf. स्वनयिता p. fut. असिस्वनत्-त aor.
- संव् 1 A. to fall down, to sink, to hang down, to go, to be pleased संवते pre. संवसे perf. संसिता p. fut. असंसिड् or अससत् aor. संसिषीड ben. Pass:--सस्यते pre. सस्त pp. संसित्वा or सस्त्वा ger.
- संव् 1 A. to confide, to trust संवते pre. संवसे perf. संसिता p. fut. असंसिड् aor.
- संव् 1 A. to entrust, to confide संवते pre. संवसे perf. संमिता p. fut. असंमत् or असंमिड् aor. सञ्ज pp. संमित्वा or सञ्जा ger.
- सिद् 1 P. to kill, to hurt सेमति pre. सिसेम perf. सेमिता p. fut.
- सिम् 1 P. to kill, to hurt सिमति pre. सिसेम perf.
- सिद् 4 P. to go, to become dry क्षीयति pre. सिक्षीव perf. क्षूत pp.
- सु 1 P. to flow, to go, to tickle away स्रति pre. सुसाव perf. सोता p. fut. असुसवत् aor. सुयात् ben. Cau:--सावयति-ते pre. असुसवत्-त or असिसवत्-त aor. सुत pp.
- सेक् 1 A. to go सेकते pre.
- से 1 P. to boil, to sweat सायति pre. ससौ perf.
- स्वन् 1 P. to go, to move स्वगति pre. सस्वंग perf. स्वंगिता p. fut. अस्वंगीत् aor.
- स्वञ् 1 A. to embrace स्वजते pre. सस्वञ्जे or सस्वजे perf. स्वक्ता p. fut. अस्वन्क्त aor. स्वक्षीड ben. सिस्वञ्जते des. Pass:--स्वञ्जते pre. Cau:--स्वञ्जयति-ते pre. स्वक्त pp.
- स्वद् 10 U. to finish, to go स्वदयति-ते pre. स्वदयांचकार-चक्रे perf. स्वदयिता p. fut. असिस्वदत्-त aor.

- स्वद् 1 A. to be pleasant to the taste, to please, to eat स्वदते
pre. सस्वदे perf. स्वदिता p. fut. अस्वादिष्ट aor.
- स्वद् 10 U. to sweeten स्वाद्यति—ते pre. स्वाद्यांचकार—चक्रे perf.
स्वादिता p. fut. असिध्वद्—त aor.
- स्वन् 1 P. to sound, to make a noise, to sing स्वनति pre. सस्वान
perf. स्वनिता p. fut. अस्वनीत् or अस्वानीत् aor. स्वनित pp.
- स्वप् 2 P. to sleep, to repose स्वपिति pre. सुष्याप perf. स्वप्ता
p. fut. अस्वाप्सीत् aor. सुष्यात् ben. सुषुप्सति des. Pass:—
सुष्यते pre. सुप्त pp.
- स्वर् 10 U. to find fault, to blame स्वरयति—ते pre. स्वरयां.
चकार—चक्रे perf. स्वरयिता p. fut.
- स्वर्द् 1 A. to taste स्वर्दते pre. सस्वर्दे perf. स्वर्दिता p. fut. अस्वर्दिष्ट
aor.
- स्वत् 1 P. to go, to move स्वच्छति pre. सस्वाल perf.
- स्वस् 1 A. to go स्वस्कते pre. सस्वस्के perf.
- स्वाद् 1 A. see स्वद्. स्वादति pre. सस्वादे perf. अस्वादिष्ट aor.
- स्विद् 4 P. to sweat, to perspire स्विद्यति pre. सिष्वेद् perf. स्वेत्ता
p. fut. अस्विद्त् aor. स्विदित or स्विन्न pp.
- स्विद् 1 A. to be annointed, to be greasy स्वेदते pre. सिष्विदे
perf. Cau:—स्वेदयति—ते स्वेदित or स्विन्न pp.
- स्वुच्छ् 1 P. to spread, to forget स्वूच्छति pre.
- स्वृ 1 P. to sound, to praise, to go, to be pained स्वरति pre.
सस्वार perf. स्वरिता or स्वर्ता p. fut. अस्वरीत् or अस्वर्षीत्
aor. स्वर्यात् ben. सिस्वारिष्वि or सुस्वूर्गति des.
- स्वृ 9 P. to hurt, to kill स्वृगाति pre. सस्वार perf.
- स्वेक् 1 A. to go स्वेकते pre. सिष्वेके perf.

ह—

- हृ 1 P. to shine, to be bright हृति pre. अहृत् perf. हृतिता p. fut. अहृतीत् aor. हृति pp.
- हृ 1 P. to leap, to jump, to bind to a post, to oppress हृति pre. अहृत् perf.
- हृ 1 A. to void excrement, to discharge faeces हृते pre. अहृते perf. हृत्ता p. fut. अहृत्त aor. अहृत्सते des. हृत्त pp.
- हृ 2 P. to kill, to beat, to hurt, to conquer, &c. हन्ति pre. अघान perf. हन्ता p. fut. अवधीत् aor. वध्यात् ben. जिघांसति des. Pass:--हन्त्यते pre. अघानि or अवधि aor. Cau:--घातयति ते pre. अजीघनत्—त् aor. हत्त pp. हत्त्वा ger.
- हृ 1 P. to go, to worship, to sound, to be weary हृति pre. अहृत् perf. हृतिता p. fut. अहृतीत् aor. हृति pp.
- हृ 1 P. to go, to worship, to take हृति pre. अहृत् perf.
- हृ 1 P. to plough हृति pre. अहृत् perf.
- हृ 1 P. to smile, to laugh at, to excel, to bloom, &c. हृति pre. अहृत् perf. हृतिता p. fut. अहृतीत् aor. Pass:--हृत्यते pre. Cau:--हासयति—ते pre, अजीहृत्—त् aor. हृत्त pp.
- हृ 8 A. to go, to attain, to get जिहीते pre. अहे perf. हाता p. fut. हासीष्ट or अहास्त aor. जिहासते des. Pass:--हायते pre अहायि aor. हात pp.
- हृ 8 P. to abandon to resign, to let fall, to omit, to remove, to avoid अहाति pre. अहो perf. हाता p. fut. अहासीत् aor. हेयात् ben. जिहासति des. Pass:--हीयते pre. Cau- हापयति—ते pre. अजीहपत्—त् aor. हीन pp. हिप्त्वा ger.
- हि 5 P. to send forth, to shoot, to excise, to promote, to

please, to go हि०ति pre. जिघाय perf. हेता p. fut. अहेयीत्
aor. हीयात् ben. जिघिषति des. Cau:--हाययति—ते pre. अजीहयत्
—त aor. हित pp.

हि० 1 P. to hit, to injure, to torment, to kill हि०ति pre.
जिहि०स perf. हि०सिता p. fut. अहि०सीत् aor. Pass:--हि०स्यते pre.
अहि०सि aor. हि०सित pp.

हि० 7 P. to hit, &c. हि०हि० pre. (see the above root for the
other forms.)

हि० 10 U. to hit, &c. हि०यति—ते pre. हि०यांचकार—चक्रे—भास—
बभूव perf. हि०यिता p. fut. अजिहि०सत्—त aor.

हिक् 1 U. to make an indistinct sound, to hiccough. हिक्कति—ते
pre. जिहिक् or जिहिक्के perf. हिक्किता p. fut. अहिक्कीत् aor. हिक्कित
pp.

हिक् 10 A. to hurt, to kill हिक्कयते pre. हिक्कयांचक्रे perf.

हिड् 1 A. to go, to wander, to disregard हिडते pre. जिहिडे perf.
हिडिता p. fut. अहिडिष्ट aor. हिडित pp.

हिङ् 6 P. to sport amorously. हिङति pre. जिहेङ perf.

हु 3 P. to offer, to perform a sacrifice, to eat जुहोति pre. जुहाव
or जुहावाञ्चकार perf. होता p. fut. अहोयीत् aor. हूयात् ben. जुहुषति
des. Cau:--हावयति—ते pre. अजुहयत्—त aor. हुत pp.

हुङ् 1 P. to go होङति pre. जुहोङ perf.

हुङ् 6 P. to dive, to collect हुङति pre. जुहोङ perf.

हुङ् 1 A. to collect, to choose हुङते pre. जुहुङ्ते perf.

हुञ् 1 P. to be crooked, to deceive हुञ्जति pre. जुहुञ्जति perf. हुञ्जित
p. fut. अहुञ्जीत् aor. हुञ्जित or हुञ्ज pp.

हुन् 1 P. to go, to cover, to kill होन्ति pre. जुहोन् perf.

हृ 1 A. to go हृडते pre. हृडते perf.

ह 1 U. to take, to lead, to draw to a distance, to deprive of, to win, to obtain, &c. हति—ते pre. जहार & जहे perf. हति p. fut. अहर्षीत् or अहत aor. हियात् or ह्रीत् ben. जिहीर्षति—ते des. Pass:—अजीहरत्—त aor. हत pp.

हृ 4 P. to be delighted, to stand erect, to lie हृषति pre. अहर्ष perf. हर्षिता p. fut. अहृषत् aor. हषित or हट pp.

हृ 1 P. to be delighted &c. हर्षति pre. अहर्ष perf.

हेह 1 P. to be wicked, to strike, to be born, to purify हेहति pre.

हेह 1 A. to disregard हेहते pre.

हेह 1 P. to surround, to attire हेहति pre.

हेह 1 A. to disregard हेहते pre.

हेह 1 A. to neigh, to roar हेहते pre. जिहेह perf. हेहिता p. fut. अहेषीत् aor. हेषित pp.

होह 1 A. to disregard होहते pre. अहोहे perf.

होह 1 P. to go होहति pre. अहोह perf.

होह 1 P. to disregard, to go होहति pre.

हु 2 A. to take away, to conceal हुते pre. अहुते perf. होता p. fut. हीयीत् ben. अहोष्ट aor. हुत pp.

ह्य 1 P. to go, to shake ह्यति pre. अह्यत् perf.

ह्य 1 P. to hide, to cover ह्यति pre. अह्यत् perf.

ह्य 10 P. to speak, to sound. ह्यति pre. ह्यति pre. ह्यति p. fut. अजिह्वत्—त aor.

ह्य 1 P. to sound, to disappear, to lessen ह्यति pre. अह्यत् perf. ह्यति p. fut. अह्यीत् or अह्यीत् aor. ह्यित pp.

ह्य 1 A. to sound, to roar ह्यते pre. अह्ये perf. ह्यति p. fut. अह्यिष्ट aor.

ह्य 3 P. to blush, to be ashamed जिहेति pre. जिह्यांश्कार or जिह्यां

perf. हेता p. fut. भैहीव् aor. हीव् ben. जिहीषति des. Pass:—
हीयते pre. Can:—हेयति—ते pre. भजिहिपव्—त aor. हीत or हीण
pp.

ही 8 P. to see ही. हीच्छति pre.

हु or हू 1. P. to go, to contract होति or हूति pre.

हे 1 A. to go, हेते pre. जे, पे perf. हेप्ता p. fut.

हे 1 A. to neigh, to go हेते pre जिहेवे perf.

हो 1 P. to go होति pre.

हृ 1 P. to cover हृति pre. अहृग perf. हृगता p. fut. अहृ-
गीव् aor.

हृ 10 P. to sound हृयति pre. हृयवांचकार perf.

हृ 1 P. to sound हृति pre. अहृस perf.

हृ 1 A. to be glad, to sound. हृते pre. अहृते perf. हृतिता p.
fat. अहृदिष्ट aor. Can:—हृयति—ते pre. हृति or हृण pp.

हृ 1 P. to go, to shake हृति pre. अहृल perf. हृतिता p. fut.
अहृलीव् aor.

हृ 1 P. to be crooked, to deceive, to be afflicted हृति pre. अहृर-
perf. हृता p. fut. अहृवीव् aor. हृवीव् ben. अहृषति des. Can:—
हृयति—ते pre. हृत pp.

हृ 1 U. to call by name, to invoke, to call upon, to ask,
to vie with हृति—ते pre. अहृव or अहृवे perf. हृता p. fut.
अहृव—त or अहृस्त aor. हृयाव् or हृसीष्ट ben. अहृषति des. Pass:
—हृते pre. अहृयि aor. Can:—हृयति—त pre. अहृवव्—त
aor. हृत pp. हृत्वा ger.

Bombay: Printed at "Gopāl Nārāyaṇ & Co's Printing Press"
for the Proprietor Vināyeka Nārāyaṇ, by R. C. Pingē,

p. 578 Biharti mitter

JUL 5 1938

